IGNÁT HERRMANN

U snědeného krámu



AUDIOKNIHY CZ · AUDIOKNIHYCZ.CZ

Příteli Karlu Šípkovi

Díl prvý: Martin Žemla

I

Bylo k sedmé hodině ranní 19. března roku 18**, když ve Václavské ulici, vlevo pod Morání, na rohu malé, úzké uličky, která byla jako jícnem onoho labyrintu předních podskalských uliček pobřežních, křivolakých a všelijak se proplétajících, nyní již zmizelých nebo mizejících, ve dvoupatrovém domě otevřela se po několikanedělní přestávce vrata nového kupeckého krámu. Řekněme lépe: ani v oné přestávce nebyl krám zcela zavřen, ale otvíral se jenom napolo, jako ostýchavě, a ne pro obecenstvo.

Nejdříve – hned před třemi týdny – vytahal z jeho nitra František Hemerka, truhlář z Dobytčího trhu, nějaké staré, červotočivé a dole nahnilé police a regály, stojany a pultík, a za čtrnácte dní dovezl tam zařízení nové, neb aspoň vypadající jako nové. Sotva to utáhl se svými dvěma učedníky. Pěkný, na dubovo natřený pult, se skutečnou dubovou deskou, na dva palce tlustou, vedle něho regál s rozličnými šuplíky, menšími, většími, konečně jakýsi stojan mezi dveře, s rozmanitými příhradami a výstupky – takový kupecký etažér.

Po truhláři dostavil se bednář a přivezl půl tuctu soudků, vysokých, zcela uzoučkých a zploštělých, také pěkně žlutě natřených, kteréž neměly dna dole, ale asi na píď pod vrchním otvorem. Byly to soudky „vzorkové“, k vykládání zboží na ukázku mimojdoucím. Konečně přešel nějaký soustružník či jaký umělec a přivlékl podivně vytvářeného dřevěného draka s vlnitým tělem a s dvěma hlavami, jejichž tlamy se

rozšklebovaly na dvě strany a z tlam šlehaly krvavé jazyky jako dvě ohnivé arabesky. Zubatý ocas dvojího tohoto dračího těla vytáčel se jako v křeči do výše, vždy tenčí, až ke stropu. Zelené hřbety draka i jeho ocas byly pokryty šupinami, srdcovitě vyřezávanými, a lačný pohled rudých, strašlivě vypoulených očí jako by číhal na nějakou kořist, jiným neviditelnou. Břicha dračí byla natřena hnědožlutě a bylo do nich zdola vetknuto asi dvanáct háčků mosazných, udicím podobných, aby se na ně mohlo něco zavěsit. Vlastně na první pohled bylo patrno, že to je na kupecké váhy, poněvadž takových draků nevidíme jinde než v kupeckých krámech a nevisívá na nich nic jiného než miskové vážky se zelenými šňůrami a železnými raménky a „glejchem“. Pak přinesl soustružník ještě růženec citrónů a pomerančů, mezi každým citrónem a pomerančem bobkový dvojlist, brčálově zelený. Jižní to ovoce bylo rovněž dřevěné a mnohem větší nežli skutečné, a bobkové listy byly z plechu.

Když se řečené věci do řečeného krámu nosily, provázel každého řemeslníka vysoký, suchý muž v plstěném, krátkém kabátci a v soukenné, koláčové čepici. Muž ten vytáhl vždy z pravé kapsy ohromný klíč, otevřel dveře krámu, přidržel je, aby se nerozlétly dokořán, a přihlíželje úzkostlivě, aby žádný ten kus nářadí neutrpěl škody nárazem, odřením, nařizoval, kam co postavit nebo zavěsit. Ale hned po slovech přiskakoval sám a pomáhal předměty urovnávat.

Když byly tyto věci v pořádku, když regál pevně na stěnu přiléhal, pult na půldruhého lokte před ním jak hradba trčel a drak jako v křeči nad pultem visel, soudky na zdi proti pultu těsně k sobě se tlačily a stojánek na jedné straně o kamenné pažení dveří se opíral, přicházely zase jiné postavy. Byli to ponejvíce podomci ve hrubých, pytlových zástěrách, kteří vozili na dvoukolových vozíkách rozličné bedničky, soudky, plné pytle, homole cukru, láhve a krabice, balíky šedého papíru, kotouče provazů a motouzů. Trvalo bezmála celý týden, nežli všechno přivezli a přinesli, a skoro se zdálo, že nemůže být v krámě již

ani místečka prázdného. Něco skládalo se ovšem také do sklepa, zvláště soudky s octem a olejem, petrolejem a sirobem a bedničky plné krabiček s leštidlem, ledacos pak se ukládalo do malého pokojíčku či spíše kumbálu za krámem, kamž konečně posledního dne vnesl truhlář Hemerka také postel z měkkého dřeva, hnědě natřenou, hezky dlouhou. Téhož dne k večeru přišárala se odněkud stará babka a přinášela v nůši peřiny a podušky v sypkách. Pestře pruhované kanafasové povlaky na ně nesla v ruce; byly patrně nové a čerstvě vyprány. Onen vytáhlý, suchý muž v placaté čepici kráčel před ní, otevřel jí krám, a vpustiv ji dovnitř, vešel za ní, přivřel za sebou dveře, rozsvítil petrolejovou svítilnu, jež byla na pultě již připravena, pomohl babce nůši složit a okázal jí do pokojíku za krámkem:

„Tak, Randová; dejte je tam zatím na stolici a skočte pro slamník. Počkám na vás."

Randová vybrala opatrně peřiny z nůše, otřela židlici v kumbálku zástěrou, položila na ni spodnici, která se jí válela v rukou, jako by v ní byla spíše řezanka místo peří, pak svrchnici, na to tři podušky a na ně povlaky, postavila prázdnou nůši do kouta a vrátila se směrem k Moráni a Dobytčímu trhu pro slamník – kdoví kam až. Velitel její přivřel za ní hned zase krám a počal uvnitř ledajak šukati. Přešel několikráte malým, těsným krámem, tu potřásl pytlem s kávou, rozpáraným již a po kupecku ohrnutým, tu zaklepal kloubem ukazováčku na malý, plný soudek v pravém koutě na vysokém kantnýři a zase chopil se liberní láhve s petrolejem, a drže ji v ruce proti světlu, zkoumal čistotu tekutiny. Vše bylo v pořádku, se vším byl spokojen, a nemoha nikde nalézti pravé nějaké zaměstnání, zašel konečně za pult a sehnuv se vyňal z kterési příhrady dole vrstvu šedého papíru. Pak se chopil dlouhého, po obou stranách broušeného nože a rozřezával zvolna archy na stejné čtvrtečky a počal kroutit kornoutky a strkal jeden do druhého do prázdné, široké láhve na pultě. Práce ta trvala asi půl hodinky a právě svíjel poslední kornoutek, když se zvenčí ozvalo ťukání na

dveře. Byla to Randová se slamníkem. Kupec jí otevřel a babka funíc zápolila se slamníkem, aby jej vystrkala přes dva schůdky do krámu.

„V tom jsou dobré tři otepi!“ huhňala, když se kupec chopil slamníku, aby jí pomohl. „Na Svatou Horu bych s ním nechtěla běžet!“

A byl to skutečně slamník důkladný a svědomitě nacpaný, div mu švy po stranách nepraskaly.

Opatrně, aby nic neporazili, šourali se s ním do pokojíčku a v malé chvíli nastalo nové potýkání s ním. Měli co dělat, aby jej vecpali do postele. Konečně jej tam s vynaložením všech sil dostali a stará Randová se hotovila, aby naložila do postele peřiny, když pojednou stanula, spráskla ruce nad hlavou a pronesla v největší nevoli:

„Já jsem jedno turecké kopyto!“

Muž v placaté čepici obrátil se na ta slova s tázavým pohledem ke staré paničce. Co se stalo?

„Povídám, že jsem jedno turecké kopyto,“ opakovala Randová. „Ted vidím, že jsme tam vrazili slamník rozparkem dolů!“

Kupec pohlížel chvíli střídavě na Randovou a na slamník, a konečně pronesl:

„Ale může se na něm ležet, co?“

„No spát se na tom může, ale bude z něho padat sláma!“

„Nechme ji zatím padat,“ řekl kupec, a věc byla vyřízena. Stará Randová tedy povlékla peřiny a podušky a ustlala postel docela, ale chyba, které se byla dopustila, připravila ji docela o rozmar. Hučela stále něco polohlasně o „tureckých kopytech“ a smí se říci s dobrým svědomím, že to hučela „do vousů“, neboť Randová měla pěkné kníry, jež jí leckterý dvacetiletý nedočkavý muž mohl záviděti. I dostýlala mrzutě a tloukla dlaní do peřin, že se divoce vlnily. Potom jala se uklízeti pokojík.

Venku setmělo se zatím úplně a z věže emauzského kostela zaznívalo klekání. Kupec stál na prahu, ruce v kapsách plstěného kabátu, a pohlížel upřeně na Randovou, kterak shrbena se potácí z kouta do

kouta, smetajíc malým smetáčkem každý chuchvaleček prachu, sbírajíc útržky papíru, kousky motouzu a rozličné jiné smetí. Konečně byla hotova a nesla plechovou lopatku se smetím ke kamnům, vsypala a vecpala dovnitř, co byla nasbírala a smetla, pak otočivši se ke kupci, řekla:

„Tak můžeme zatím jít."

„No a tohle, co?" pronesl kupec ukazuje na černou podlahu, na níž lpěly přischlé a mnohými botami řemeslníků a podomků vyšlapané útrusky rozličného zboží a zaschlé kalužiny olejů a jiných tekutin.

„To si nechám na ráno, milostpane; zítra je také den – a bude na to vidět. Nevzala jsem s sebou ani putýnku, ani hadry a kartáč. Přivstaneme si na to a skočím si k Šárymu naproti pro putnu horké vody, aby to pouštělo. Sodu zde mají?"

Kupec obrátil se nerozhodně do tmavého krámu, jako by přemýšlel, může-li to být, pak se otočil zase k Randové a řekl:

„Ale já chci zítra otevřít!"

„A kdopak říká, že neotevrou, milostpane? Cožpak budu mejt dva dni? Na takovouhle podlážku vypláznu jazyk a je umyta. To se olízne!"

„Jen aby!" řekl kupec a posouvl placatici na hlavě.

„Tak půjdeme?" tázala se Randová.

„Totiž," pronášel v zamyšlení kupec, „já zde již zůstanu spát. Vezměte si tuhle džbánek a přineste mi za šest piva, od Virlů třeba, za deset uzeného a za dva chleba."

Chléb také sice bude prodávat, ale dnes ho ještě nemá.

Stará šla a za chvíli tu byla s večeří. Postavila vše na stůl, dala dobrou noc a odešla. Za ní zavřely se dveře krámu, uvnitř zaznělo ještě zarachocení železné závory, zaduněly kroky vzdalující se do pokojíku, a pak nastalo ticho.

Randová kráčela nahoru k Moráni, huhňala ještě ledacos do vousů, pohazovala nůší na hřbetě, a přešedši Moráň, dala se napříč přes Dobytčí trh k Ječné ulici. Šla rovně, neuchylujíc se ani vpravo, ani vlevo,

rozrazila cestou několik milostných párků a blíže kostela svatého Ignáce vyťala nezbednému klukovi, který jí naschvál do cesty vběhl, pohlavek tak důkladný, jako by o něm byla chvíli přemýšlela. Taková ona byla, Randová.

* * *

Druhého dne tedy, totiž 19. března, jak svrchu pověděno, objevila se Randová ve Václavské ulici již o šesté ranní a zabušila kostnatou, popelavou rukou na vrata. Jedvaže ruku odtáhla, otevřela se pravá veřej a muž v plstěném kabátci a placaté čepici objevil se na schůdkách. Dnes přicházela Randová s putnou na vodu, v rukou škopek s bílým pískem na posypání podlahy, s přesličkou na vydrhnutí pultu a stolu, a s hadry. Z kapsy modré, záplatované zástěry vyčníval rýžový kartáč. Z okrouhlého otvoru v hořejším dně putny se kouřilo – Randová přinášela vřelou vodu, pro niž se byla v některém pivovaře na Dobytčím trhu zastavila. Byla jak náleží vyzbrojena na špinavé podlahy krámu a kumbálku. Zvolna se vyškobrtala na schůdky, opatrně postavila putnu v krámě na pult, odložila škopek, a rychle shodivši zástěru a nejsvrchnější, nejlepší sukni, dala se do práce. Za chvilinku rozlévala se po podlaze teplá, kouřící voda, a brzy ždímala Randová z hadrů do škopku učiněný inkoust. Podlaha pomalu se bělela, a než uplynula hodina, jako by se v krámku bylo rozsvětlilo. Na vydrhnuté podlaze chrupal pod nohama bílý písek, dubová deska na pultě svítila jako plátno a Randová smýkala se zase již po podlaze pokojíku za krámkem a pod neúnavnou její rukou prohlédala i tuto prkna špíny zbavená vesele do světa. Ještě dvakrát musila si Randová dojít s putnou pro vodu.

„Ta špína pije," povídala, „a je jí dost. Bylo by to viksu pro celou kumpanii."

Kupec přecházel po krámě opatrně, jen tak prsty podlahy se dotýkal, aby ji, sotva umytou, zas nezašlapal.

Konečně se zvedla Randová posledně z podlahy, chopila se posledně škopku a vylila špínu uprostřed ulice do stoky, a pak složivši vyždímané hadry a kartáč do škopku, přehodila zas kanafasku přes hlavu, ovázala modrou zástěru a obrátila se ke kupci:

„No a co, snídali už, milostpane?“

„Cožpak jsem moh snídat v posteli?“ odpověděl on, ale suše, bez nevrlosti, jen jako by vysvětloval Randové, že nemohl dosud snídat a proč nemohl.

Proto, že mu opravdu nikdo nepřinesl snídani do postele, a pak proto, že před šestou hodinou neběžel nikam na snídani, poněvadž nebyl ani umyt, ježto Randová včera večer na vodu k mytí zapomněla.

Ta věc brzy se napravila. Randová došla k Šálkovům na Dobytčí trh pro dršťkovou polévku pro pána a sama vyzunkla přitom hrneček šedé kávy za šest krejcarů. Potom se vracela s polévkou klidně do Václavské ulice.

Tam zatím přešlapoval muž v plstěném kabátci netrpělivě za pultem a chápal se desaterých věcí, ale hnedle všeho nechával a pohlížel otevřenou půlí vrat do ulice, která se byla zatím oživila. Sta lidí snad již přešlo dnes kolem krámu, leckdo nakoukl otevřenou půlkou dveří dovnitř, ale nikdo nejevil zvláštního účastenství s tím, co se v krámě dělo. Lhostejně, bez pomyšlení kráčel každý mimo a snad nikoho nenapadlo: pročpak je otevřena jen jedna půle, proč nejsou dveře dokořán, proč se tam neprodává? Proč neseká ten kupec hřmotně cukr, proč neváží kávu, proč nevyvaluje slanečky, sardele, okurky nebo proč nestojí aspoň mezi dveřmi a nepozdravuje zdvořile mimojdoucí? A kolem krámu běhaly služky, ženy a staré babice, nosily v hrnečkách mléko a smetanu, housky od pekaře, a nižádné nepřipadlo, aby se zastavila tu ve dveřích a řekla: „Máte kávu? – Máte cikorku? – Máte cukr?“ Ano, cožpak nikdo neví, že on dnes otvírá? Což nikdo neví, že tu všeho dosti? Což nikdo neslyšel, že sekal cukr již včera a předevčírem, že tu v té široké láhvi na pultě je pět liber pražené kávy – ovšem

jen tak pro první potřebu, neboť ještě dnes bude pražiti sám –, což nikdo neví, jak tu v regále narovnáno pěkné cikorky, lovosické, velímské i kolbovské? A tady v šuplíku pravé turecké fíkové, šťavnaté a vonné? Jak, to nikdo netuší?

Kupec pokročil na schůdky a vyhlédl na ulici. Snad se někdo ohlédne, snad již někdo zrána přijde a dá krejcarem počinek.

Ne, nikdo nepřichází; z té ulice vane takový chlad, že se až zimomřivě otřásl a couvl nazpět do krámu. Bylo mu chladno zevně i vnitř. Byl hladov, a přece neměl pravé chuti k jídlu. Ba přál si, aby Randová hodně dlouho meškala s tou polévkou. Vždyť ani nebude moci jíst. Jest rozčilen, rozechvělý, neboť dnes koná něco velmi důležitého, něco, co má rozhodnouti o celé jeho budoucnosti, o celém jeho životě: dnes otvírá!

Ano, dnes otvírá vlastní obchod, on, jenž dosud pracoval, ba dřel se pro jiné, počíná dnes život zcela jiný, nový, počíná pracovati pro sebe. Pro sebe! To slovo má zvláštní půvab, zvláštní lahodu. Pro sebe! Vydělá-li svojí pílí krejcar, náleží ten krejcar jemu, ano, jemu, a k tomu krejcaru přiloží zítra jiný a pozejtří dva, a jeho výdělek se bude množit, bude střádat, spořit, a po letech snad bude pracovati v něčem jiném, větším, výnosnějším.

„Tu je polévka, milostpane!“ zaznělo pojednou ode dveří a stará Randová stavěla na stůl vojanskou misku s bílou porculánovou pokličkou a v misce byla dršťková polévka od Šálků z Dobytčího trhu. A náš kupec ocítil se opět v malém krámku svém, do něhož vnikalo světlo jen jedinou půlí vrat, v malém tom krámku, kde bylo sice vše v nejlepším pořádku, ale nedotknuto, nehnuto.

Zahleděl se na starou, scvrklou, suchou postavu Randové a sklouzl očima na misku s polévkou na pultě.

Náhlým příchodem Randové proměnil se zcela obrázek, jenž se právě v duchu jeho vyvíjeti počínal, a jeho místo zaujala jiná, pochmurná vyhlídka. Pročpak vlastně hleděl do budoucnosti s takovou

jistotou? Proč právě jemu by se mělo vše tak znamenitě vydařit!? Vždyť tu mnoho jiných, kteří začali právě jako on a kteří již dlouhá léta se plahočí, a přece nejsou o krok dále, než byli na začátku! Ba, bylo jich mnoho, kteří vstoupili na vlastní půdu s velikými prostředky, kteří hned od začátku provozovali věc velkolepě, a přece přikvačily na ně pohromy, že klesli v úpadek a pobíhají dnes Prahou jako bídní agenti, senzálové a dohazovači a počítají výdělek na desetníky. Jezdili dříve v kočárech, a dnes šlapou dláždění v rozbitých botách a v roztřepených spodkách, bez košil třeba, s papírovými límci na vestách a s manžetami přišpendlenými na rukávech kabátu. Což nezná například starého Vašatu, který ještě v čase, kdy on se učil, byl znamenitým importérem, majícím na skladě sta balíků rýže, kávy, celé várky cukru, sudy svatojanského chleba, bedny čaje, vyziny a vanilky, sudy rumu – a dnes běhá městem jako podřízený agent, s balíčkem z voskovaného plátna, a v tom balíčku pouhé vzorečky barev, olejů a mýdla, a musí se spokojiti s výdělkem pěti ze sta? A co krámů zběhá, kolik ulic změří, kolikrát se za ním zavrou dveře naprázdno, než prodá za stovku zboží? A což starý Felbl, jenž míval za jeho učednických dob veliký krám v Dlouhé třídě a čtyři filiálky, jenž vykrájel každého dne bochník švýcarského sýra, vyvážil čtyřicet liber pražené kávy a prodal padesát lahví petroleje – a dnes dohazuje principálům po padesáti krejcarech mládence...?

Čímpak on, kterýž dnes otvírá nepatrný krámek ve Václavské, ústranní ulici a jenž otvírá jej s patnácti sty kapitálu, čím chce vyniknout? Výtečností svého zboží? Poroste snad pro něj lepší káva, mandle a citróny? Bude kvůli němu cukr sladší a vydatnější než jinde? Budou se zrovna ti jeho slanečci roditi větší a tučnější? Bude on mít jadrnější mýdlo a modřejší šmolku na prodej než jiní? Eh, vše bude stejné a zrovna takové jako v Karlíně a na Smíchově, jako na Starém Městě i na Malé Straně. – –

Takovéto myšlenky proháněly se hlavou nepatrného začátečníka, a dršťková polévka stydla zatím na pultě a stará Randová marně již dvakráte mu připomínala, aby posnídal, že by ráda šálek umyla a uklidila. Neslyšel jí. Teprv za hodnou chvíli probíral se vší mocí z pochmurných myšlenek a docela vytržen z nich byl náhlým zvoláním Randové:

„I prokristapána, dnes máme svatého Josefa!“

Kupec se rozpomněl a odpovídal jednotvárně:

„Ano, dnes je svatého Josefa, devatenáctého.“

„I prach dudy!“ rámusila Randová. „Naší tetky Patlošky svátek, a já zapomněla jako na smrt! A na Josefplace pouť – a milostpane, oni to dobře vyšpekulírovali!“

„Copak jsem vyšpekuloval?“ tázal se kupec.

„No, že zrovna začínají. To je štěstí, na svatého Josefa začít. To jde vše samo. I v lutrii má devatenáctka zvláštní pretenzi, protože je to numero svatého pěstouna.“

Kupec zhluboka si oddechl. Randová přišla se svým proroctvím právě včas. Neboť nescházelo mnoho a on by byl z desperace krámek zase zavřel a utekl. Ale jak podivno! Tato nesmyslná slova staré babky, věřící v platnost jistých číslic, ve vliv zvláštních dnů na osudy lidské, ta bezvýznamná pranostika Randové učinila, že se prsa začátečníkova naplnila novou nadějí. Pochmurné myšlenky jeho rázem byly zaplašeny a kupec skoro již vesele vykročil ze dveří, aby vyhlédl na ulici. V Emauzích odbíjela právě osmá hodina. Tvářnost ulice byla se zatím trochu pozměnila. Mlékařka, která stávala vždy dole, skoro pod klášterem, odjížděla již a psi její před malým vozíkem hlasitě štěkali radostí, že táhnou domů a s prázdnem. Směrem k Moráni pachtili se vzhůru dva truhlářští učedníci s dvoukolovým vozíkem, na němž bylo naloženo asi deset prken. Dolů k Podskalí hnal jakýs řezník hubenou krávu a nadával řvavě učedníkům, že mu vjeli s vozíkem přímo do cesty a krávu zastavili. Nahoře, blíže Václavských lázní, dohrával právě

kolovrátkář veselý jakýs nápěv, dle něhož několik malých holčic na dlažbě se točilo. Dolů i vzhůru spěchalo množství lidí, někteří do práce, jiní do trhu, někteří do podskalských ohrad, jiní tamodtud již zase do města. Vybral se pěkný den. Nebe bylo modré, slunce vnikalo do nejhořejších oken domů v té řadě, kde byl náš krám, a povětrnost věštila krásný, pravý josefský den.

Kupec rozhlédl se napravo i nalevo, pohleděl na nebe, vyšel na pět kroků do ulice a přelétl zraky krám i celý dům, připevnil obě veřeje háčky ke zdi, a vraceje se do krámu, pronesl polohlasně, jako k Randové.

„Tak, můžeme začít."

„Pomáhej Pánbůh," řekla Randová pobožně, „ale ta polévka bude již jako led, milostpane."

„No, nechám si ji třeba k večeři a ohřeju ji. Přešel mne hlad nějak docela."

A opravdu mu nebylo do jídla. Byl znova rozčilen, ale nyní jaksi radostně, pln naděje, a divil se, proč vlastně pro polévku posílal. Randová odnesla ji do pokojíku, a pak chopivši se své putny a škopku, hadrů i kartáče, připravila se k odchodu a povídala:

„Tak já jdu; kdy zas mám přijít a jakpak si to vůbec přejou, milostpane?"

Kupec obrátil se k Randové, přemýšlel chvilku a řekl:

„Přijďte ve dvanáct, Randová; to mi přinesete oběd a vodu k pití a pak trochu poklidíte. A v poledne vám řeknu, kdy přijdete večer. Ted se zastavíte u pekaře Jouzy v Žitnobranské ulici[1] a řeknete mu, aby mi poslal ten objednaný chléb, deset po šestnácti a deset po dvacíti. Ale ať pošle samý dnešní. Tak. A nezapomeňte na ručníky. Snad už je Kučerka oznamenala a vyprala."

Umlkl, a Randová vidouc, že je s rozkazy u konce, vyrachotila se s pozdravem ze dveří. Také ona popošla několik kroků do ulice a pře-

měřila krámek pátravým okem. A hned zas vracela se ke krámu a volala dovnitř:

„Ale milostpane, copak tabule? Kdopak bude vědět, jak tu má říkat?“

Ano ovšem, už tu měla být, mrzel se kupec. Slíbili mu ji ráno, a nejdou. To je dobře, že Randová vzpomněla. A obrátil se k babce:

„Postavte putnu, Randová, a skočte tam, na Betlémský plácek k Hamplovi, aby mně ji hned poslal! Včera mi ji okazoval, byla už hotova, jen prý ještě trochu oschnout.“

Randová tedy ještě jednou proplula krámem do kumbálku, složila náčiní a spěchala přímo na Betlémský plácek. Vrátila se dost brzy a vyřizovala, že zde budou s tabulí hned, a pak odešla nadobro. Ale nebyli tu hned. Trvalo skoro do pravého poledne, než se dostavil umazaný chasník s dvěma učedníky ještě umazanějšími, kteří nesli na hlavách novou, leskle lakovanou tabuli, kterouž opatrně složili a na chodníku o zeď domu podepřeli. Na bílé ploše, jak zrcadlo hladké, skvěl se červený nápis pěkným, ležatým písmem provedený. Čistou latinkou bylo tam napsáno: Martin Žemla.

A sotvaže složili štít na dlažbu, již se zastavil naproti pod sklepy šárovskými kluk jako cvoček a slabikoval si nápis: „Mar-tin Žem-la.“ Pak vykřikl náramně vítězně ještě jednou z plných plic: „Martin Žemla!“ a uháněl skotácky dolů do Podskalí, a ještě z dálky se ozývalo volání: „Martin Žemla!“

A Martin Žemla stál před krámem, opásán již novou, šedou soukennou zástěrou kupeckou, spjatou vzadu lesklou mosaznou sponou, a na hlavě měl místo soukenné placatice lehkou hedvábnou čepici, nafouklou vzduchem jako balónek, s černým leštěným štítkem, za pravým uchem péro, za levým bílou, čerstvě ořezanou tužku, a prohlížel se zalíbením neposkvrněnou tabuli, nesoucí jeho jméno. Umazaný chasník stál v uctivé vzdálenosti několika kroků a učedníci utírali si

rukávem zpocená čela a pak stejně svědomitě a skoro současně týmž rukávem nos.

Po chvilce obrátil se Martin Žemla k chasníkovi a pronesl:

„Tak, lidičky, teď jen hleďte, abyste ji dostali brzy nahoru. Zrovna nade dveře a asi půl stopy pod římsu. Kdepak máte žebřík?“

Chasník pošinul čepici od ucha k uchu a řekl:

„To si někde tuhle vypůjčíme. Musíme mít dva. Kladivo tu bude, prosím? Skoby máme.“

Martin Žemla vešel do krámu a vrátil se hned s kladivem, jež bylo podobno spíše kovářskému perlíku.

„To je dobré, to má váhu,“ pochvaloval si chasník. „Teď jen žebříky.“

A jako by šel po čichu, ubíral se o několik domů výše, vešel do nízkého, špinavého baráku a za okamžik se vracel s učerněným žebříkem. V tom domku bydlil kominík. Za malou chvíli vypůjčil si kdesi za rohem druhý, a práce započala.

Martin Žemla sledoval pozorně přípravy k zavěšení tabule, mrkal při každé ráně na hřeb, a zacláněje dlaní oči, měřil pohledem, není-li jedna skoba výše druhé. Netrvalo dlouho, a Martin Žemla vznášel se velebně do výše a za minutku visel zcela pevně nad krámem. Žebříky odklizeny, chasník s učedníky a se spropitným vracel se domů a Martin Žemla pohlížel ještě chvíli na tabuli jako Pánbůh na svět, když jej stvořil, a také Martin Žemla nalezl, že „dobré jest“.

Ale až dosud nikdo o krám Žemlův ani nezavadil. Ďasa: nejspíše byl tak roztržitý den proto, že bylo svatého Josefa, každý běžel ulicí, jako by spěchal na nádraží, a jen málokdo se podíval na vrata čerstvě natřená nebo mrskl okem dovnitř.

Teprv když se zaskvěl nad vraty nový lesklý štít, oznamující, že tu rozbil stánek Martin Žemla, pozastavil se leckdo, přečetl nápis nebo nakoukl i zvědavě do krámu, z něhož vonělo rozmanité kupecké koření čerstvou vůní, a šel dále. Martin Žemla stál s utajeným dechem za pultem, za skupinou velikých lahví a drobných soudečků, a čekal, kdy

zaharaší kroky po schůdkách, aby ze zálohy své vyletěl a kupce uvítal. Nikdo.

Teď – teď – hřmotné kroky. Od Moráně dolů kráčí těžkým krokem drvoštěp, na ramenou pilu, jejíž zuby přikryty dřevěným žlábkem, vedle pily železný klín na toporu, na hlavě soukennou čepici, furiantsky na ucho pošinutou, a namazané vlasy pod ní lesknou se jako sardinka v oleji. Za drvoštěpem kráčí jeho žena. Došel ke krámu, pohlédl nahoru, zastavil se, přečetl pracně nápis na tabuli, a obrátiv se k ženě, pronesl řezavým hlasem:

„Koukej, stará, tady je nový kupec. Zde budeš brát kafe a cukr."

„Ty flámo!" utrhla se na muže něžná jeho polovice. „Nabrala bych toho za to, co neprochlastáš! Takhle kdyby to byla kořalna – nebo kdyby dával na sekyru[2]!"

Drvoštěp důstojně přeslechl nevlídnou poznámku své choti a opakoval zcela rozhodně:

„Tady budeš brát, a dost!"

A kráčel pádnými kroky dále, vypouštěje z krátké dýmky oblaky dýmu, že vypadal jako Perun v mracích.

Martin Žemla to slyšel a povzdechl. Z takovýchto odběratelů nezbohatne. Takoví věru kupují jenom na sekyru.

Ale teď – přece. Drobné krůčky, cupy cupy po schůdkách nahoru a do krámu se přihnal maličký umouněný mladý pán, asi pětiletý, v madlotkách, z nichž vyčuhovala všetečná košilka, a špoulil hubu na Martina Žemlu, jako by chtěl utratit desítku. Sotva vběhl, napřáhl ruku, roztáhl prsty a na zapopelené dlani objevily se dva nováky.

Martin Žemla povyšel před pult, a nakloniv se k malému kupci, otázal se:

„Copak si přeje chlapeček, co?"

„Bruscukr!"[3] vyrazil ze sebe kadeřavý klučina a nastrkoval Žemlovi dva krejcary.

Žemla se vzpřímil, pokročil k regálu, na němž stála láhev s oblíbenou mlskou mládeže, a podávaje klučinovi tabulku nakyslého cukru, růžově zbarveného, ptal se dále:

„Kdopak ti dal dva krejcary, synáčku?“

„Maminka!“ vyprskl mužíček.

„Tos byl hodný, viď, synáčku?“

„Já jsem Pepíček!“ vyrazil ze sebe malý host.

„Ty jsi Pepíček!“ zvolal Žemla a pohlížel okamžik na buclatého, kurážného kluka. Pak vzal z jeho dlaně dva krejcary, vstrčil je chlapci do kapsy ušpiněných madlotek a řekl: „Když jsi Pepíček, tak si nech dva krejcárky a schovej si je. Dám ti to vázaného. A mamince řekni, že mám dobrou kávu a laciný cukr, tak. Neupadni, synáčku.“

A pomohl mu starostlivě ze schůdků na chodník. Kluk uháněl k Moráni a Žemla se vracel za pult.

Měl tedy počinek. Neutržil sice nic, ale byl spokojen, že první přišlo dítě. V kupeckých pranostikách znamená to štěstí, přijde-li kupovat nejdříve dítě, anebo také lehká ženština. Tato přináší prý štěstí ještě větší, ale Žemlovi bylo milejší, že přišlo děcko. A opravdu, hned za malým Pepíčkem počali se trousit kupci, kupující za krejcar octa, za dva oleje, tu dva loty cukru nebo půl lotu kávy, ba vzpomněl si kdos i na čokoládu, a než se objevila Randová, utržil Martin Žemla bezmála padesát krejcarů. Když dával první stržené krejcary do šuplíku, prskl na ně, aby se množily a volaly jiné. A bylo v tom šuplíku místa dost na peníze, zajisté.

Martin Žemla skromně poobědval, zapil vyhlášenou vodou z Václavských lázní a hotovil se ku pražení „své“ kávy. Uměl totiž výtečně pražit a zakládal si na novém pražidle, jež dal postaviti v kumbálku za krámem. Byl to zánovní vynález a neměl ho dosud každý kupec.

Odvážil si po pěti librách kávy cejlonské a Menado, narovnal pod drátěným bubnem hraničku měkkého dřeva, a vsypav první polovici kávy do bubnu, hotovil se právě k podpálení dřeva, když se ozvaly

před krámem důrazné kroky, na schůdkách se objevil nevysoký, složitý muž a do krámu zaznělo hlučně:

„Krystygott, Freund Žemla!“[4]

Martin Žemla překvapen pohlédl na příchozího a zapomenul pozdraviti. Jakživ toho pána neviděl, nikdy s ním nemluvil, a on mu tyká a nazývá ho přítelem. Kdo to?

Ale host, nevšímaje si otázky na obličeji Žemlově, vstoupil až do krámu a hlučel po česku:

„No, hezky to zde máš, stará vojno! A koukáš, jako bys mne neznal! No bodejťže neznáš!“ A pokračoval zase po německu: „Ein alter Haudegen steht vor dir, Freund Žemla! Rittmeister von Kyllian in Pension, ein alter Kriegskamerad[5] – a myslím, že se spolu dobře srovnáme…“

Teprv teď posunul Žemla čepici a hosta pozdravil, ale přece hleděl na něj udiven a jaksi nedůvěřivě. A jeho obličej vyjadřoval asi toto: Ty jsi nějaká podivná figura, rytmistře Kylliane!

Nahlas však pronesl tónem co nejzdvořilejším:

„Čím mohu sloužit panu rytmistrovi?“

„Sloužit, sloužit!“ hlučel příchozí z plných plic a s jakýmsi humorem. „Tak se nemluví mezi kamarády! Jdu se podívat na tebe a na tvůj nový krám, jako dobrý soused. Hnízdím tamhle za rohem, u toho připáleného pekaře, co má v domě milión švábů a rusů. Ale my budem svoji, příteli Žemlo! Stýskalo se mi po nějakém pořádném člověku, denn es ist dir ein Volk da rundherum!“[6]

A pomlaskuje a zakrucuje si levou rukou levou polovici knírů, mrštil rychle zrakoma kol dokola, upřel zas oči na Žemlu a pokračoval:

„Neostýchej se, kamaráde, a dělej jako doma! Nevšímej si mne. Já mám hrozně dlouhou chvíli a musím s někým mluvit, ale nebudu tě zdržovat. Přijdu k tobě denně na chvíli. Vidíš, tadyhle do koutku postavíš si pytel kávy nebo rýže a tady budu vždycky sedat. A abys neřek, stará vojno, dám ti hned počinek. Hast einen guten, alten Sliwowitz, Freund, einen echten Syrmier?“[7]

Martin Žemla po celou tu chvíli hleděl jak vyjevený na podivného hosta a mačkal v levici hrst třísek a v pravici kus papíru sežmoleného k podpálení. Když rytmistr Kyllian domluvil, pozvedl Žemla obě ruce nad pult a řekl:

„Račte odpustit, pane rytmistře, strčím jen tohle do pražidla a podpálím si, a hned jsem k službám!“

„Jen si podpal,“ hlučel Kyllian, „však já se dočkám.“

A nečekaje na pobídnutí Žemlovo, usedl na pytel mouky, který stál nejblíže.

Martin Žemla odskočil do kumbálu, podpálil v pražidle, pokynul Randové – již byl za příčinou pražení pozdržel –, aby otáčela bubnem, a vrátiv se do krámu, sňal z regálu asi mázovou láhev, vytrhl zátku a naplnil malou skleněnou číšku jasnou, zlatožlutou tekutinou.

„To si pochutnáte, pane rytmistře,“ pronesl, vrážeje zas do láhve zátku.

Rytmistr Kyllian vstal, pokročil k pultu, a pozvednuv číšku proti světlu, pozoroval jiskrnou slivovici. Znalecký jeho jazyk vyskakoval z levého koutku úst, jako by se nemohl kořisti dočkati, a jeho oči mlsně mžouraly.

„Oheň má!“ pochvaloval Kyllian, a přibližuje číšku k ústům, špoulil pysky jako kapr na suchu. Pak přiložil sklínku rychle na spodní ret, zvrátil hlavu dozadu a jedním douškem polkl slivovici. Činu tomu vzápětí vyrval se z hrdla jeho jakýs chrochtavý zvuk, pak se ozvalo rázné zamlasknutí a rytmistr Kyllian stavě prázdnou nádobku na pult zahlučel:

„Guter Stoff, meiner Seel’![8] Nalej ještě jednu, Žemlo!“ A když Martin Žemla nalil, chopil se Kyllian sklenky a nyní teprve zkoumal přesně znalecky, zrakem i čichem, očima i nosem příjemně páchnoucí tekutinu a za hodnou chvíli vpouštěl zvolna lihovinu do hrdla svého, zajisté dobře vysmoleného. Zatím si mohl Žemla hosta lépe prohlédnouti.

Rytmistr Kyllian zdál se býti asi v polovici mezi padesáti a šedesáti, ale mohl býti také již přes šedesát; byl prostřední postavy, složitý, širokých ramenou a prsou. Veliká, skoro čtverhranná hlava seděla na krátkém krku. Trudovitý, červený obličej prozrazoval důkladného piják. Silné, chuchvalcovité kníry téměř zakrývaly ústa a kníry tyto dodávaly tváři Kyllianově vzezření skoro strašícího, neboť byly prodlouženy a zesíleny vousem lícním, dobře podholeným. Vousy i řídké vlasy byly žlutě šedivé. Čelo Kyllianovo bylo hodně vysoké, neboť se rozšiřovalo daleko po vypelichané lbi, a lesklo se jako měď. Zelené oči jeho hleděly pronikavě a zdálo se, jako by se krčily pod hustým, žlutým obočím, jež neleželo, nýbrž bylo zježeno. Ostrý, dlouhý, rovný nos vyčníval z obličeje jaksi nestydatě, může-li se slova toho užíti o nose, který nečiní nic jiného, nežli že sedí zcela trpělivě mezi očima. Na nose Kyllianově trčel veliký skřipec s kostěnými obroučky a velikým ouškem pro tkanici, které tu však nebylo. Rytmistr Kyllian byl oděn šedým, chlupatým kalmukem, zeleně obšívaným, s velikými rohovými knoflíky, a černě a bíle kostkovanými kalhotami, jakým se říká „pepity“, dole při botě úzkými, podle francouzského střihu. Hlas Kyllianův byl hlučivý a dovedl si jím Kyllian zajisté u celé švadrony zjednati váhy, dokud byl v činné službě. Zkrátka, rytmistr byl jednou z oněch rázových figur, na nichž poznáváme na první pohled, jakému stavu kdysi náležely, a které si úsečný, vojenský způsob zachovávají až na konec života. Rytmistr Kyllian nemohl být nikdy ničím jiným než rytmistrem. Pozorovatel pohřešoval při něm jen těžký palaš a pod ním koně. Ostruhy nosil Kyllian dosud, malé sice, spíše jako chránidla kalhot, ale byly to ostruhy.

Nuže, tento rytmistr Kyllian náležel k oněm důstojným penzistům, kteří po svém vysloužení nedělají na světě pranic, ani v soukromí ne. Rytmistr Kyllian neměl ani žádné libůstky. Nepěstoval květin, nechodil na ryby, neshromažďoval rytin neb obrazů, nečetl, nepřemýšlel, zkrátka, život jeho byl by býval jedinou pouští, kdyby nebylo bývalo

sousedů. Kyllian chodil od rána do večera po sousedech, jak říkáme. Hned po snídani se zastavil u tabáčníka a klábosil u něho hodinu. Potom navštívil starého mosazníka, kterýž pracoval v malém krámku ve Václavské ulici, a od něho se dal k sousedu Křížkovi, staromódnímu ševci trochu níže pod mosazníkem. Od ševce spěchal ke kašně a díval se chvíli, jak teče voda, pohovořil a polaškoval třeba s některou kuchtou, byla-li k světu, a táhl pak dále na břeh Vltavy, kde se zastavil u vrat některé ohrady a přihlížel ku práci Podskaláků, kterak vytahují z vody prkna i latě a rovnají do hranic. Konečně se dostal až ku přívozu a popovídal si s výběrčím potravní daně, se starým Šnajdrem, bývalým „kriegskameradem“, který se na vojně prokousal také ke třem hvězdičkám, ale jenom bavlněným. Na zpátečném pochodu měl Kyllian zase určité své stanice a neopomenul se podívat ke sklenáři Novotnému, k niťařce Pelikánové a konečně do butyky Herzlovy, kde připravil kalíškem puškvorce žaludek svůj na oběd. Po obědě se vyspal hned za stolem u Šálků a potom se chvíli potloukal po Dobytčím trhu a šel podruhé se prospat do trafiky, kde počal ráno svoji obchůzku. Ke třetí hodině procházel se již dole před Fišpankou a očekával transport tuláků a pobudů, popřípadě chuďasů a nešťastníků, kteří přicházejí co den v průvodě dvou neb tří strážníků z policejního ředitelství, aby byli ve Fišpance umyti, vykoupáni a ošaceni, a pak postrkem domů posláni. Rytmistr Kyllian prohlédl si vždy dopodrobna každou novou figuru, učinil i několik surových vtipů a pak obešel svůj revír opětně, což se mu protáhlo až do večera. Večer zašel k Virlovům nebo k Šárymu, vypil „své“ tři sklenice, vykouřil „svou“ dýmku a ubíral se konečně domů, aby se spánkem posilnil k nové, namáhavé pouti zítřejší.

Rytmistr Kyllian byl živou schránkou klepů svého okolí, roznašečem nejnovějších pomluv, nádobou starých, stále opakovaných vtipů, znalcem všech řemesel a huba utrejchu plná. Ale takto byl dobrého srdce, kamarádil se s každým, tykal skoro každému, byl zdrojem současné historie desíti okolních ulic a páchl kořalkou. Rozuměl koním

a ženským, jak sám o sobě říkával. Obé se podobalo pravdě, neboť byl předně rytmistrem, starým koňákem, a za druhé zase rytmistrem, starým mládencem záletníkem. Jenže mluvil o koních mnohem laskavěji a šetrněji než o ženských.

Tento rytmistr uvítal otevření krámu Martina Žemly s radostí, neboť jeho životu přibylo nové zábavy, denním obchůzkám jeho nové stanice. Před Žemlou býval tu hokynář, prodávající brambory, košťata, kartáče na podlahu a písek, přesličku, sirky a leštidlo, nakládané zelí a mazlavý, prohnilý sýr kmínový a jiné a jiné koření pro domácí apatyku. K tomuto hokynáři rytmistr Kyllian nechodíval, poněvadž mu dával šňupat sprostý tabák, míchaný s vyvařenou mletou kávou. A nyní přišel po hokynáři kupec, Martin Žemla, člověk slušného zevnějšku, zajisté že dobrých mravů a přívětivé řeči, a rytmistr věnoval Žemlovi přátelství své dříve, než ho spatřil.

Proto také platila jeho první odpolední návštěva krámu Žemlovu, a byl by přišel již ráno, kdyby právě nebylo bývalo svatého Josefa, a tedy na Josefském náměstí první pražská jarní pouť. Toť se ví, že se tam rytmistr Kyllian musil podívat. Přehlédl nejdříve ten „rumrejch“ zdaleka, aby měl celkový dojem; pak obešel všecky prodavačky ovoce a vyptal se všudy, po čem jsou dnes pomeranče, přičemž vynadal několika babám, že ho chtějí okrást, ačkoli ho ani zdaleka nenapadlo, aby pomeranč koupil; potom se vydal na přehlídku panorám, zvěřinců beze zvěře a bud s tlustými „donnami Hypollitami“ a berounskými indiány, a stanul konečně u skupiny hazardních hráčů, sázejících po krejcaru a po dvou na čísla čamburiny. Rytmistru Kyllianovi nevadila pranic smíšená společnost, skládající se z učedníků, flamendrů a pepíků, i přisadil si několikráte na „pětku“. Prohrál celý desetník, vynadal čamburináři, že má kostku podlitou olovem, a odcházel rozhořčen a s hrozbou, že na něj pošle policajta…

Ale teď zas byl rytmistr Kyllian výborného rozmaru. Slivovice Žemlova byla dobrá, a zabořil-li se kdy Kyllian do slivovice a byla-li dobrá,

nezůstal ani při jedné, ani při dvou – a Martin Žemla plnil kalíšek již pošesté. Po celou tu chvíli ozývalo se z kumbálu chřestění kávy v pražidle, jímž stará Randová otáčela, a právě když doléval Žemla šestý kalíšek, počal nabývati zvuk ten plnosti a ozývalo se jednotlivé lupání, praskání to bobů – káva se pražila a bobtnala.

„Račte odpustit, pane rytmistře," omlouval se Žemla, „musím k bubnu, káva dochází."

„Jen jdi, kamaráde, jen si jdi," svoloval blahosklonně rytmistr, „ať se ti to nespálí. Naleju si sám, až dopiju, – jen si praž!"

A Žemla šel pražit. Vystřídal Randovou, jíž pokynul, aby se postavila mezi dveře, a jal se otáčeti bubnem rychleji a rychleji. Zrna kávová hnědla víc a více a vůně kávy, naplňující již celý kumbálek, táhla se znenáhla i do krámu a odtud na ulici.

Rytmistr Kyllian lapal horkou, čpavou vůni plným nosem, a zakrucuje si oběma rukama mohutné kníry, pokročil ke dveřím kumbálku a volal dovnitř:

„Ja, Freundchen, das riech' ich sehr gern, das ist ein Genuss für meine ehrwürdige Nase!"[9]

Martin Žemla neodpovídal. Neodvraceje zraků od bubnu kvapně otáčel klikou, aby se zrno nepřipálilo.

Z bubnu ozývalo se teď již nepřetržitě mnohonásobné praskání zrnek, a konečně vytáhl Žemla buben z pražidla a zvolal: „Randová, síto!"

Randová sňala z hřebu nad stolkem u postele zcela nové, veliké síto, podstrčila je Žemlovi a již se z bubnu sypala praskající, dohněda upražená káva, z níž vycházel hustý, modravý kouř a silná líbezná vůně. Žemla se chopil síta, a odstrčiv lehce rytmistra z cesty, vyběhl rychle na ulici a počal přehazovati a profukovati kávu, jejíž kouř i vůni unášel slabý vítr Václavskou ulicí dolů k Podskalí. Do každých vrat a dveří, do každého otevřeného okna vniklo trochu toho libého zápachu a dráždilo tam nosy obyvatelů a ještě více obyvatelek. Blíže Dřevné ulice vy-

kročila ze svého krámku hokynářka Šourková a setkala se náhodou se starou fantářkou Švejcárkovou, jež kráčela nahoru. Obě zatřepaly skoro pozorovatelně nozdrami, pootevřely ústa, a prozkoumavše znalecky zápach kávový, stanuly se spokojenými tvářemi proti sobě.

„To ten nový praží kafe," pronesla Šourková, okazujíc ohnutým palcem levice přes rameno k Moráni.

„Ňaká dobrá sorta," pochvalovala Švejcárková a lapala znova po vůni. „To je josefská!"

Šourková se při tomto připomenutí trochu zakabonila:

„A jdou, ani mi nevzpomínají! Starej se mi na svůj svátek natáh[10] a teď mi tam chruní za mandlem, jako by ho chtěl na kousky rozřezat. To jsou radosti!"

Švejcárková pokynula rukou, jako by chtěla říci: „Inu, prosímich, to jináč nejde!", a ubírala se zvolna dále. A sotva popošla na deset kroků, brumlala pod nos:

„Ten se natáhne také beze svátku, mně se zdá. To je starý kořalka!"

A ještě po desíti krocích si dodávala:

„Kdopak by také nechlastal, takovou sůvu vedle sebe. Já se divím, že se dávno neutopil!"

A Šourková, pohlížejíc za Švejcárkovou, měřila skrčenou její postavu od hlavy po paty a myslila nahlas:

„Ty trajdo fantářská, ty máš lehké živobytí! Couráš celý den a cucáš z těch hadrů šestáky, že by si člověk koupil nové!"

Švejcárková půjčovala totiž hlavně na ženské oděvy a sbírala své týdenní šestáky ze zlatky u dělnic a chudých řemeslnic skoro celého okolí. A možno že i Šourková potřebovala někdy přátelské pomoci…

Švejcárková šourala se zatím dále a došla konečně k Žemlovi, jenž pohazoval sítem, až mu pot na čele vyvstával. Švejcárková tu hluboko vydechla, aby si mohla nabrati plným dechem zamilované vůně, a protahujíc nosem ten kouř nade všechna kadidla milejší, pronesla hlasem co nejpřívětivějším:

„Pomáhej pánbůh!“

„Dejž to pánbůh, dejž to pánbůh!“ odpovídal Žemla potěšen oslovením neznámé. A vstupuje po chvilce do krámu, liboval si:

„Tady jsou nějací dobří, přívětiví lidé – –“

„Ta baba?“ rozkřikl se rytmistr Kyllian hlasem, jako by ho z břicha nabíral. „To je baba jedová, všemi mastmi mazaná! Taková stará fantářka, kterou trpí v Praze na licenci! Já být policajdirekcí, tak ji seberu, zavru, vyženu a z Prahy vyšupuju! Tak! A to bych udělal všem babám!“

A rytmistr si v tom okamžiku kroutil hustý, chuchvalcovitý knír a koulel divoce očima stále v menším a menším kruhu, až konečně se zabodl do tváře Randové, jež stála ve dveřích kumbálku, a pohlížel na ni tak pronikavě, jako by ji chtěl pohledem na pažení dveří přibít. Tento pohled si Randová zapamatovala, a od té chvíle měl u ní Kyllian konec. Vlastně hned prve, jak ho spatřila, zmocnil se jí jakýs odpor k němu. Bylo jí nevolno v jeho přítomnosti a pomyslila si již asi desetkráte: „Bože, to je nějaký obejda!“

A když Žemla postavil síto s kávou na pult a vešel do pokojíku, aby vsypal do pražidla druhou dávku zelené kávy, nemohla to déle vydržet, i přitočila se k němu a zabrumlala:

„No, milostpane, přišla jim sem hned na začátek pěkná štěnice!“

Žemla neodpověděl. Myslil si tak napolo, že Randová pravdy daleko není, ale přece potlačoval svůj souhlas a mrzelo ho, že sám v duchu prvního znamenitějšího hosta svého jaksi uráží.

Rytmistr Kyllian přikročil zatím k pultu, a hrábnuv rukou do teplé kávy, jal se chroupati zrnko za zrnkem.

Martin Žemla dávno již dopražil kávu, promíchal oba druhy důkladně, vsypal lesklá zrnka do dvou širokých lahví, jež pokryl vyleštěnými puklicemi z mosazného plechu, a poklidiv s pomocí Randové v kumbálku, počal ledajak ve krámě šukati a ledacos ke drobnému prodeji připravovati. Rozvážil čtvrt libry pepře na samé krejcarové kornoutky, rozdělil kventlík šafránu asi do třicíti psaníček, rozřezal

pilkou homoli soli a odvážil ji po librách do balíčků a mezitím vítal a obsluhoval kupce, kteří se skrovně trousili a z nichž někteří přicházeli spíše ze zvědavosti než z okamžité potřeby.

Rytmistr Kyllian se z krámu nehýbal. Cucal již osmé štamprlátko slivovice a řečí mu přibývalo. Olizoval špičatým jazykem knír vpravo i vlevo, prskal chvílemi a s každým novým hostem rozpřádal hovor, načež když se Žemlou zas osaměl, obracel se k němu a chvástal blábolivě:

„To víš, kamaráde, já ti sem potáhnu lidi! Ich bin sehr beliebt bei dem Volk,[11] víš, protože se nic nevynáším! Počkej, já ti sem navedu všecky kuchty z ulice. Ty mne mají rády! Ja, ein alter Soldat, der kennt sich aus beim Wurstkessel!“[12]

Žemla odpovídal rytmistrovi již jen tak na půl slova, poněvadž viděl, že s ním není valného pohovoření. Chvástání Kyllianovo počínalo mu být obtížné, a přece se bránil myšlence, že mu je přítomnost jeho protivna. Myslil si, že by bylo dobře, kdyby měl tak nějakého přítele, s nímž by se v samotě své trochu pobavil, a doufal, že bude Kyllian podruhé příjemnější. –

Chýlilo se pomalu k večeru. Ulicí Václavskou počal znenáhla proudit život večerní. Teplý soumrak vylákal na ulici celé rodiny. Pozvolna vylézaly ze starých domků matky jedna za druhou, každá s hojným počtem tartasících dětí. Ty matky byly šmahem již v nočním kroji, totiž v bílých spodničkách a bílých kabátcích, některé také bez kabátců, bez čepců i bez účesů a jakýchkoli jiných okras. Zcela po zvyku zastrčenějších čtvrtí, kde není při starých nevlídných domech ani zahrádek, ani pavlačí, ba ani dvorků, že si jejich obyvatelé nahrazují nedostatek ten používáním ulice k večerním zábavám. Nájemníci besedují tu před domy na schůdkách, na chodníku nebo také uprostřed ulice, není-li tam příliš živé nebo docela žádné vozby. Děti běhají bosy, bez čepic a bez kabátů, někdy jen v pouhé košili sem tam, honí se, perou

se, řvou, až uši zaléhají, a matky a tety pletou punčochy – někdy také jenom jazyky.

Dnes bylo všecko právě tak, jak svrchu řečeno. Půl ulice bylo již na ulici a kolem krámu Žemlova proháněla se četa nadějných kluků, kteří tropili hluk pekelný. Byloť svatého Josefa, polovice z těch kluků byli Pepíci křtěni, a doslavovali tedy svůj svátek, a druzí mohli býti také zcela dobře Pepíky – pomáhali tedy oněm prvním. Rytmistr Kyllian stál ve dveřích krámu, vyhlížel na ulici a chvilkami se obracel zas do krámu, aby k Žemlovi něco propověděl.

„Ja, mein lieber Žemla," začal pojednou náramně vážně, jako by mluvil z kazatelny, a drbal se všemi pěti levice na bradě, „es ist ein grosser Fehler der Natur, dass der Mensch vom kleinsten Kern aufwachsen muss. Ich kann diese Kinder nicht leiden – das Gekrächze ist mir zuwider.[13] Když už je tomu aspoň šestnáct let a je-li to holka, no, to držím hubu!"

„To toho teprv napovídáte, mně se zdá!" ozvalo se tu náhle po schůdkách vzhůru a do krámu vřítila se sličná dívčice v nedbalém ústroji, ve volné blůze, s červenomodrou zástěrou. Vlasy její byly rozcuchány, tváře jen hořely, ňadra se mocně zvedala – zkrátka, děvče vypadalo, jako by se bylo půl hodiny Podskalím honilo. Rukávy blůzy byly vysoko vykasány, takže odhalovaly pěkné, kulaté, zarůžovělé rámě s dolíčkem na lokti.

Byla to taková rozkošná sedmnáctiletá uličnice, taková, že nemohl člověk hned poznat, je-li to dcerka či služka či co. Žemla zaujal za pultem ihned pozici přívětivého, úslužného kupce, ale než mohl vyslovit otázku, čímže může posloužit, vyhrkla dívka sama:

„Já bych ráda pomeranč!"

Žemla lítostivě pokrčil rameny:

„Je mi líto, slečinko, pomeranče dnes nemám."

„A to je hezké, na svatého Josefa bez pomerančů! No tak mi dejte fíky!"

„Fíky mám," přisvědčoval Žemla, „ale zdá se mi, že jsou trochu suché, slečinko!"

„Tak, ani fíky pořádné! Tedy co mi dáte?"

Chtěla patrně mlsat a byla teď v rozpacích, jak. Rytmistr Kyllian pohlížel od počátku na děvče pohledem, jako by je chtěl vypít, a tahal se silně za knír, jako by se ho ptal o radu, co má dělat. „Donnerwetter!" zvolal pojednou. „Ist das ein Tierchen! Und du hast keine Pomeranzen, keine Feigen, Freund![14] Dej jí hubičku, žábě, když chce něco sladkého!"

Žemla se tvářil, jako by rytmistra neslyšel, a ptal se zdvořile:

„Čím tedy posloužím slečince?"

A již snímal z draka nad pultem věnec fíků a položil je na pult. Zachrastilo to skoro, jako by hodil věncem velikých knoflíků.

„Ó je, ty jsou suchý!" zvolala dívčice. „Ty nebudou dobrý. Něco jiného!"

A rozhlížela se po krámě, co by si vybrala.

Zatím se ozýval z ulice do krámu dušený chechtot. Ohýbala se tam smíchem tři děvčata, jež malou rozpustilku doprovázela. Když viděla, že je kamarádka v nesnázích, jak nejlépe desetník utratit, zvolala pojednou jedna z nich:

„Kup si okurku, Pepčo, a nám taky!"

„Okurku, okurku!" zajásala Pepča v krámě. „Ale ňákou ostrou!"

Kyllian se hřmotně rozesmál:

„Also Gurken, Freundchen, und mir auch ein Stück, aber echte Znaimer!"[15]

Žemla přikročil k láhvi naplněné okurkami, a chopiv se rákosových kleštiček, jal se vyndavati okurku za okurkou. Pepča brala je z kleštiček a donášela kamarádkám před krámem a konečně také zaryla do jedné své bílé, široké zuby. Zatím vylovil si Kyllian dvě největší z láhve a chroupal je, jako by byly skleněné.

„Brr! To mně rostou zuby!“ otřásala se Pepča, olizujíc z konečků prstů lák, ale přece natahovala ruku ještě po jedné.

Teď jich bylo právě pět. Pepča položila na pult desetník a měla se k odchodu, když ji náhle Kyllian chopil za rámě a volal rozjařeně:

„A kam teď, violinko?“

„E, co se ptáte, však s námi nepůjdete!“

„Ale jdu – hnedle jdu!“ odpovídal hřmotně rytmistr. „Jen co zaplatím!“

A obrátil se k Žemlovi: „Na, was bin ich denn schuldig?“[16]

Ale než mohl Žemla odvětiti, volal zas Kyllian:

„Na, schreib's auf, alter Knabe,[17] beztoho nemáš na padesátku zpět! Zejtra se vyrovnáme. Krystygott!“ A již se řítil za Pepčou, která se dala s kamarádkami dolů k Podskalí.

Žemla osaměl. Byl rád, že hlučivý rytmistr odešel. Stálé hřmotění Kyllianovo počalo ho již rozčilovat a mimoto se obával, že by odběratelům jeho nebyly vhod řeči rytmistrovy a kterak se do všeho plete. Teď sáhl po křídě a psal pozorně na jeden šuplíček blíže dveří kumbálku: „K. 8 slivovic a 2 okurky 27 kr.“

„Odešel už ten ochlasta? To jsem ráda, že je milostpán sám. Myslila jsem, že tu zůstane přes noc!“

To byla první slova Randové, když se za malou chvíli po odchodu Kyllianově vhrnula do krámu, ani nepozdravivši. A pokračovala bez dechu:

„No, chraň jich Pánbůh takovýchhle kupců, milostpane. To by vydělávali od desíti k pěti. Takových rytmajstrů by bylo, co by táhli celé odpoledne slivovici a dováděli tady s kuchtami.“

A pak, jako by se náhle byla rozpomenula, vyhrkla s otázkou:

„A že jim nezaplatil, milostpane, co?“

Na Martina Žemlu působila tato prostořekost Randové nepříjemně, ale přece nebyl s to, aby ji zakřikl, i řekl jen konejšivě, aby ukončil hovor:

„I proč by nezaplatil, vždyť to nebylo k smrti…“

Ale Randová, jako by ji byl někdo šťouchl, mrskla okem zrovna na popsaný šuplík a provolávala vítězně:

„Vida, že nezaplatil! Už ji zaťal[18]! V takových já se vyznám. Já bych mu podruhé nalila terpentýnu, ne slivovice…“

„Nu, nechme toho, Randová,“ napomínal Žemla; „to všecko souvisí s obchodem. Vy při tom nepřijdete o nic…“

Avšak Randová nebyla z oněch podřízených duchů, kteří mlčí, když si toho velitelé přejí. Naopak, když myslila, že má pravdu, neumlčel ji nikdo, a tak také nyní pustila se vší svojí výmluvností do nepřítomného rytmistra a nepřestala dříve, dokud Žemlovi nepřipadlo, aby ji poslal pro večeři. – –

Bylo po deváté hodině, když Randová odcházela z krámu. Poklidila v pokojíku, odestlala Žemlovi postel, přinesla studničnou vodu a nyní se brala k domovu, někam ke Karlovu.

Žemla dopíjel žejdlík piva a vycházel po chvilkách na chodník. Večerní ruch na ulici znenáhla tichl. Košilatá a bosá mládež dávno byla sehnána ke spaní, a jen tu a onde míhaly se před vraty úzkých a nízkých domků bílé postavy obyvatelů Václavské ulice, lapající čerstvý vzduch nebo dokuřující poslední dýmku.

Žemla se pomalu připravoval, aby zavřel krám. Odklidil vše, co bylo mezi dveřmi a na schůdkách, a právě chtěl odhákovati veřeje a zavříti, když pojednou od Moráně zazněl dupot několikera párů bot, hulákání několikera hlasů, výskání a povykování, a za okamžik zatáčelo kolem rohu několik postav, kráčejících pádným stejnokrokem. Zatáčejíce do Václavské ulice, spustili všichni jak na daný povel – a tichou ulicí ozývala se vyřvanými, chraptivými a ječivými hlasy tehdejší velebná hymna pražských flámů:

A já jsem Pepík – a Pepík fláma –
a každá dóra – a má mě ráda…

Žemla naslouchal okamžik drsným tónům i veršům, ale najednou trhl dveřmi, neboť se mu zdálo, že bude lépe, zavře-li, než tato cháska blíže přikvačí. Bylo však pozdě. Než mohl přiraziti druhou polovici, byla tlupa pobudů před krámem a vůdce její, kráčející před řadou, zvolal pojednou:

„Štace!“

Byltě zpozoroval, že se tu dosud svítí a že by mohli ještě něčeho užíti.

Žemla nedovřel. Bezděky ustoupil do krámu a hned za ním vrhnuli se tam asi čtyři z nočních zpěváků, když byli vrata zase dokořán otevřeli.

„Ňákou bylinu!“ zvolal vůdce chasy, salutuje před Žemlou po vojansku.

Bylinou je pražskému flámovi vše. Je to slovíčko, kterým vyznačuje, co právě chce. Bylinou je mu pivo, káva, kořalka, doutník a třeba také karty. Žemla znal toto slovíčko a myslil, že chtějí „páni“ píti. Chopil se tedy láhve se slivovicí a řekl:

„Slivovici, pánové?“

„Eh, něco ostrého. Vitriolu máme dost. Takhle –,“ a zrak mluvčího padl nyní na láhev s okurkami, „– tady ten brčál!“ dokončil větu.

Žemla tedy zas lovil okurky. Ruce všech dobrodruhů se natahovaly a Žemla sotva stačil podávati. Zdálo se, že je výrostkové nejedí, ale celé polykají. Do krámu se vecpali všichni z ulice, a okurek v láhvi očihledně ubývalo. Konečně byli nasyceni a jeden po druhém kladl na pult krejcary. Když přistoupil poslední, zakrslý mladík polopitomého, poloprohnaného vzezření, na němž bylo znáti, že požil dnes přesmíru rozličných nápojů, pronášel blábolivě s kamarádským pohledem na Žemlu:

„To je křen, takováhle okurka – to mělo být na Josefplace!“ A klada krejcar ke krejcaru na dřevo, dodával:

„To bysme prosili, aby byly ode dneška za rok zase takové. My sem na svatého Josefa zase přijdeme.“

Ostatní flámové vypukli k nápadu druhovu v nehorázný smích a Žemla shraboval mlčky peníze. Nevázaná chasa vyrojila se z krámu a Žemla pospíchal, aby za ní zavřel. –

Když za malou chvíli vysypal tržbu z výsuvky na pult a pozorně přepočítal, shledal, že utržil za celý den pět zlatých a osmdesát krejcarů.

„Pět zlatých osmdesát,“ huhlal sám k sobě. „Dej Pánbůh, abych netržil nikdy méně. Vždyť je to první den!“

Zanesl peníze do kumbálku, uložil je do stolku u postele, a zhasiv lampu v krámě, počal se v kumbále při blikavé lojovce pomalu svlékati.

Za pět minut potom nasvědčovalo tiché chrupání, že šťastně a spokojeně usnul. Byl přečkal první den!

Vedle v krámě v nastalé tmě a v hrobovém tichu cosi zachrastilo. Prováděla tam inventuru nějaká myška a přehlížela, co pro ni zbylo. Bylo tam k jídlu dost pro ni i pro celou její rodinu.

---

1. Nyní Žitné.
2. Po pražsku: na dluh.
3. Brustzucker – (cukr pro psa) sladkokyselé tabulky bílé nebo červené.
4. Pozdrav Bůh, příteli Žemlo!
5. Máš před sebou starého sekáče, příteli! Rytmistr Kyllian na odpočinku, starý voják.
6. Neboť tady je pronárod kolkolem.
7. Máš dobrou, starou slivovici, pravou srěmskou?
8. Dobrá hmota, na mou duši!
9. To rád čichám, přítelíčku, to je požitek pro můj ctihodný nos!
10. Napil.
11. Jsem velmi oblíben u lidí.
12. Ano, starý voják, ten se vyzná!
13. Ach, milý Žemlo, je velkou vadou přírody, že člověk vyrůstá z maličkého semínka. Nemohu vystáti dětí, ten vřesk se mi protiví.

14. Hrom a peklo! To je zvířátko! A ty nemáš pomerančů, nemáš fíků, příteli!
15. Tedy okurky, přítelíčku, a mně taky jednu, ale znojemské!
16. Kolik jsem dlužen?
17. Napiš to, hochu.
18. Zatít sekeru = učinit dluh.

II

Než se Martin Žemla probudí, pohlédněmež trochu na minulý jeho život.

Na okamžik zaletíme do malého, památného města v severovýchodních Čechách, které shlíží v žírný kraj z návrší jako Betlém, vesele, bezstarostné, s několika starými věžemi, z nichž Bílá je nejvyšší, a přece města vážného, neboť jest obehnáno pevnostními zdmi a valy jako železným obojkem, jenž mu nedovoluje volně dýchati. Toto město jest podivným obojživelníkem. Je táborem vojenským a zase městem občanským. V umělých úvalech pod městem rozprostírají se nízké, těsné, vlhké a temné kasematy a kasárny, naplněné vojáctvem všechněch skoro zbraní; pekárny a zásobárny, sklady mundúru, sena a slámy i střeliva, široká cvičiště a jízdárny. Ale ve městě na kopečku žijí vesele tisícové lidí všeho povolání, a zdá se, že jich nikdy ani nenapadá, že by dnes neb zítra mohl přijíti nepřítel a sevřít město ze všech stran k zadušení. Ostatně pevnost, zřízená před stoletím ohromným nákladem, dokonává svůj život a dnes či zítra zajde sešlostí věku. Neboť v novodobém válečnictví vyjímá se skoro směšně. Město samo mohl by obléhající nepřítel ze vzdálenosti půlhodiny a ze všech stran roztřískati a v rumy rozházeti – pevnostní valy nezadržely by ani jediný granát a pumu. Jestiť pevnost schována pěkně v nížině, skoro jako pod zemí, a neodolala by také nadlouho vážnému útoku těžké střelby. Ostatně nepříteli netřeba zdržovati se jejím dobýváním. Ta hromada zdiva neovládá krajinu, nezabraňuje přístupu kamkoli; vpadnuvší nepřítel zacházkou pouhé hodiny cesty vpravo nebo vlevo může se rozběhnouti po celé zemi, její dobytí neznamenalo by skoro žádný úspěch. Osvědčilo se to v poslední veliké sedmidenní válce, která

v oné končině Čech započala a téměř pod samými hradbami pevnostními dobouřila. Tehdáž pevnost nezadržela nepřítele ani o půl dne a nepřekážela mu v dalším pochodu k srdci země.

Tak tedy vypíná se město pyšně na kopečku, pevnostní valy objímají jen jeho paty. Vypadá to tak, že by město, kdyby náhle zachváceno bylo rozpustilým rozmarem, mohlo jediným krokem přeskočiti sousedské, dobromyslné ty hradby a octlo by se pojednou na širé, zelené pláni.

Město s pevností dýchá trojími žabrami. Jsou to brány Pražská, Moravská a Slezská. Ke dvěma z těchto bran vedou mosty přes dvě řeky, o nichž pěje již neznámý pěvec Zelenohorského rukopisu.

V tomto městečku prožil Martin Žemla nejoutlejší mládí. Skotačil bos po ulicích čedičem dlážděných, lítal po osmdesáti schodech městské „fortny“ jako posedlý, třískal u vojanské pekárny špačka i míč, sváděl s kamarády bitvy na šancích, pouštěl v „keslích“ draka, stával bez dechu nad ptačími hnízdy v křovinách mezi hradbami a vyhrabával v náspech myši a krtky, lovil v pevnostním kanále žáby i čolky a konečně, aby všeho užil, topil se také jednou na vojenské plovárně. Martin Žemla stal se slovutným a proslulým skoro již v osmém roce svém, neboť řinčelo-li někde v sousedství sklo, vletěl-li někam kámen do okna, zaznívalo-li v ulici náhle řvaní a brekot hned několika uličníků najednou – řeklo se obyčejně jen toto: „Jistě zase tím skotákem Žemlovic čerti šijou!“ A přišel-li některý z malých rostenců Martinových domů s rozbitou hlavou neb aspoň s roztrženými kalhotami, uvítali ho: „Že jsi se pral s tím klicounem Žemlou, viď?“ a nádavkem byl nešťastník bit i doma. Jako by se nikdo jiný neuměl prát než Martin Žemlů. A „klicoun“ Martínek byl tehdáž právě tak asi tři stopy vysoký a pranic nevynikal zvláštní odvahou a hrdinstvím. Byl sláb a často zastonal. A strhla-li se kdesi rvačka, náležel Martin pravidelně k poraženým.

Avšak s touž horlivostí, s jakou pěstoval špačka, míč anebo závody v běhu v rovných a dlouhých příkopech pevnostních, vyhýbal se Mar-

tin učení. Nic mu nebylo nudnějším než seděti nad knihou a učiti se něčemu nazpaměť, nebo dokonce vypracovávati úlohy mluvnické a z počtů. To také bylo příčinou, že si ho s několika podobnými výtečníky v každé třídě podrželi o rok déle a že asi po sedmi letech konečně vychodil čtyři normálky, jež mu měly být průpravou k dalšímu vzdělávání ducha.

Ale budiž spravedlivě pověděno, že skrovné Martinovy úspěchy školní nespadaly jenom na jeho hlavu. Díl viny spočíval jinde. Martin byl již třináctým dítětem a přišel na svět i vyrůstal v době, kdy se jeho stárnoucím rodičům dařilo nejhůře. Otec jeho, sám kdysi kupec, vlivem neblahých okolností rodinných a nezdařenými podniky přišel o všechno jmění své a roztrpčen patřil na rozvrácený blahobyt rodiny. Kdysi havraní vlasy jeho před časem zešedivěly, energie byla zlomena. Pod jeho střechou řádila Morana, ze čtrnácti dětí pochoval devět. Na stará kolena bylo mu podstupovati nové zápasy o nuzný kus chleba – a to za okolností pokořujících. Zbytek jeho sil byl vyčerpán tímto zápolem, dny jeho od rána do večera vyčerpávány prací o nejnutnější výživu, na vychovávání nejmladších dětí nedostávalo se ani času, ani již duševní pružnosti. Snad ani schopnosti. Nikdy otec nenahlédl do Martinových školních knih, nezkoumal jeho úloh, nestavil se ve škole, aby se poptal po jeho chování, po jeho prospěchu. Ba někdy – zvláště když běželo o nové knihy – pronesl neopatrnou poznámku o škole vůbec, kterou bystrý sluch Martinův postihl a nemoudrá jeho mysl dětská po svém způsobu si vyložila. Tato nevšímavost otcova ke školním věcem zajisté nebyla bez účinku na povahu Martinovu, jež vyžadovala více kázně a dozoru. Nedostatek tento nemohla nahraditi ani matka Martinova, která bylo jeho jedinou pomocnicí při školních pracích. Ó, vděčně vzpomínával Martin po letech (ale také s hořkou výčitkou v duši!), kterak mu na počátku při psaní „ruku vedla“, kterak s ním počítala, německé úkoly překládala. Než ani její síla nestačila.

Po normálce ještě na rok byl učiněn s Martinem pokus, a dáno mu na vybranou, kam chce chodit. Martin sám se rozhodl pro reálku. Učinil tak z vnitřního pudu, či vábilo ho více prkno rýsovací a veliký lineál, jejž realisté nosili? Sám si toho nebyl vědom.

Rok uplynul, a Martin opět nesplnil naděje v něj kladené. Jen že tak se ctí vyvázl, aby nebyl mezi propadlými. A tu tedy bylo rozhodnuto, že půjde na učení. Neposlední příčinou byl i hmotný nedostatek. Škola by vyžadovala čím dále více nákladu, učení bude mnohem lacinější. Snad obával se taky otec Žemla, že by se nedočkal konce studií Martinových. Stárl. Ale učení dlouho netrvá – a pak se živ, jak dovedeš, chlapče!

Jenom se nemohla rodinná rada rozhodnouti, má-li se Martin v odměnu za výtečné studie státi ševcem nebo kominíkem. Obojí umění jest znamenité a výnosné, myslil otec, a vědomosti Martinovy byly takové, že mohl zcela bez obtíží a bez rozpaků nastoupiti tuto neb onu dráhu životní. Ba možno, že by věda jeho byla vystačila i na řemenářství.

Avšak se ševcovstvím a kominictvím to myslil otec Martinův vlastně vždy jen žertem a na postrašení hocha. Byltě vybral již dávno pro Martina skvělejší dráhu životní, byltě ho určil pro stav, o němž se domníval, že vede ke všem důstojenstvím a výhodám ve světě – ustanovil, že se stane kupcem. Jakkoli se sám v povolání tom nedomohl žádoucích úspěchů, spatřoval v něm přec něco vyššího. Martínkovi bylo tehdáž skoro jedno, čím bude, jen když co nejdříve upláchne škole, která se mu zdála mučírnou a žalářem.

Vypršel poslední školní rok Martinův – po prázdninách měl jíti do světa. A šel. Matka stěží sehnala chlapci na šest košil plátna, pořídila mu dvoje boty, přešila z otce asi dva páry kalhot a starý zimník, vyspravila osm párů punčoch, zbavila se sama asi půltuctu kapesních šátků, a usypavši z každé peřiny a podušky, co jich doma bylo, po troše peří, upravila mu jakžtakž spodnici a svrchnici s poduškou, aby

bylo vidět, že pochází Martínek ze slušné rodiny. Celý ten první majetek Martinův uložen byl do nové, černé truhly, již zhotovil mistr Souček za tři zlaté a dvacet krejcarů, a jednoho dne doprovodila skoro celá rodina milého Martina na nádraží a polední vlak jej unášel ku Praze.

Praho! Praho! Praho! Martínek sice slýchal o Praze, čítal o ní, obraznost jeho předváděla mu ji vždy jako něco velkého, neobsáhlého, ale neměla přece dosti síly, aby ji vymalovala, jak ji ve skutečnosti shledal. Obyčejně kladl svým představám za základ město otcovské a po kousku pak přidával. Tedy dvakráte, třikráte – pětkráte tak veliká, – ale pak dost. Což může být ještě něco většího? A Praha byla. Martin se blížil ku Praze večer, a když parní stroj už zdálky zahvízdal, dotlačil se ostýchavě k oknu a vyhlédl do šíra. Hle, tam vystupovala směsice domů, neurčitě sice, ale patrně to bylo veliké prostranství domy posázené, neboť z čiré tmy vystupovala tu jakási zarůžovělá pára, odraz to nesčíslných světel na ulicích, náměstích a v domech. V Martínkovi zatajil se dech. Vlak hučel, vždy blíž a blíže vystupovala ona záře velikého města, a konečně se vozy hnaly na hrázi nad Karlínem – k sluchu Martinovu doléhal již zcela zřetelně šumot a hukot velikého města. A za několik okamžiků stanul vlak v nádraží. Jaký to ohlušující hlomoz, jaký řev na všech stranách, jaké hvízdání, praskání, cloumání, jaké vlnění lidí, chřestění drobných vozíků se zavazadly, vykřikování konduktorů, posluhů, jakých tu světel, co dveří, nápisů, strážníků – jaká to podivná směsice osob, jichž Martin dosud nikdy neviděl! A podruhé se v něm dech zatajil a chlapec neměl ani síly, ani odvahy, aby z vozu vyskočil.

Štěstí pro Martina, že ho očekával bratr jeho, v Praze studující jurista, který jej konečně v jednom z posledních vagónů vypátral a z nádraží vyvedl. Martin kráčel velikými sítěmi jako zmámen, ale na ulici dokonce zpitoměl. Všechno tu běhalo jako beze smyslů. Zdálo se mu, že lidé nechodí, ale že prchají před někým nebo něčím. Což kdesi

hoří? Nehořelo, ale lidé chodili tu docela jinak než v jeho rodišti. Všichni chvátali. Zdálo se, jako by šmahem byli o deset minut zmeškali a nyní během ztracený čas nahrazovali. Ovšem byl hluk a potřeštěné pohybování nejnápadnější před nádražím. Čím více se Martin s bratrem vzdaloval, tím více taky ubývalo závratného ruchu, a konečně se dostali do ulic a uliček zcela tichých. Bratr jurista zavedl Martina na večeři k uzenáři a pak jej vzal na nocleh do svého mládeneckého pokoje.

Druhého dne, když byl bratr obstaral Martinovi truhlu z nádraží do svého bytu a když byl nováčka několika nejhlavnějšími ulicemi provedl a v jedné pivnici s ním posnídal, vypravil se, aby Martina k novému pánu a veliteli dovedl. Vyňal z kapsy matčin dopis, jejž mu byl Martin přivezl, aby si ještě jednou přečetl vše, co se učení týkalo, jakož aby si zapamatoval ulici a dům kupce, u něhož se měl Martin pro život připravovati, a řekl:

„Martine, drž se. Dovedu tě teď k panu Rorejsovi. Nastane ti práce od rána do večera, ale musí to být, a čím více chuti, pilnosti a vážné snahy osvědčíš, tím dříve ti učení uběhne. Navštívím tě občas v krámě a ty zas ke mně budeš chodit v neděli, když se krám zavře. Tedy s kuráží!“

V těch slovech nebylo nic hrozného, vlastně se jimi neřeklo pranic, ale Martinovi bylo, jako by mu nastávalo něco ukrutného. Šel po boku bratrově a nohy se pod ním třásly. Jurista Jiří kráčel rychlými kroky a brzy dospěli oba do nevlídné, úzké ulice staroměstské, blíže Uhelného trhu, a za okamžik stanuli před krámem, nad nímž visel černý, už hezky slepý štít, na kterém staromódním, bílým, napolo oprýskalým písmem bylo napsáno: Franz Roreis. Před krámem stály nakloněné soudečky se slanečky, sardelemi, s ořechy a povidly, na každém skleněné víko, v koutě dveří opřen byl z jedné strany snop španělského rákosu, z druhé svazek železných prutů. Jiří vešel první do krámu, za ním nesměle Martin.

V krámě nebylo právě kupců. Za pultem hned u dveří stál asi padesátiletý muž neveliké sice postavy, ale širokoplecí a složitý, s krátkým, rovně přistřiženým, prokvetalým plnovousem, širokých úst, pod nosem vyholený, ostrých, pichlavých očí pod velikými okuláry, se zploštělou čepicí, trochu na pravé ucho posunutou. Muž ten měl až ke krku upjatý kabátec, pod nímž vyčnívalo kousek špinavého límce košile, přes rukávy kabátu ještě jedny rukávy černé, falešné, jaké nosívají písaři, a opásán byl těžkou, soukennou, notně usmolenou zástěrou. Pravé jeho ucho bylo protknuto stříbrným knoflíčkem, jakých nyní u mužů již zřídka spatřujeme, a za uchem čnělo krátké husí brko. Tento muž, podle všeho majetník obchodu, hrabal se právě v usmolené zápisní knížce a polykal množství rozličných cifer, nemoha se patrně čehos dopočítati. V pozadí krámu šukal asi dvacítiletý mladík, oblečený skoro jako jeho pán, v čistší toliko zástěře, snad starší učedník nebo již mládenec.

Jiří Žemla smekl a pronesl zdvořile:

„Dobré jitro. Mohu mluvit s panem Rorejsem?“

Muž zarazil do knížky ukazováček, a pohlédnuv ostře na hosty, řekl:

„Co dobrého? Čím mohu sloužit?“

A každé jeho slovo takřka fičelo vzduchem, jako když střílí broky, prsty levice pak urovnávaly okuláry na nose.

Jiří se poklonil, představil a pokračoval:

„Přivádím vám nového učedníka, svého bratra Martina Žemlu. Tuto mám odevzdati otcův dopis. Račíte snad již věděti…“

„Vím, vím! Čekám na něj! Měl přijít včera! Martin?“

„Ano, Martin,“ odpovídal Jiří. „Musíte odpustit, že nepřišel včera; přijel až večer.“

„No dobře,“ sekal pan Rorejs. „Má být jako hodiny. Kdepak má své věci? Peřiny, šaty, et cetera et cetera!“

„Má kufr u mne. Po poledni mu jej sem dám dovézt.“

„Nač dám dovézt! Vytáhne si ze dvora vozík a dojede si pro něj!“

Položil knížku na pult, hřbetem navrch, a urovnav si poznovu oběma rukama okuláry, spustil, pohlížeje ostře na Martina:

„Copak jsi přeštudýroval?“

Od okamžiku, kdy vstoupil do krámu, stál tu Martin jako zařezán. Sterý ten puch, jejž ostrý čich mohl rozložiti na vůni pomerančů i okurek, šafránu i leštidla na boty, kávy i kořalky, sýra i vanilky, mýdla i slaniny, oleje, octa a tak dále; černá podlaha, začazený strop, rozličné ty balíky a balíčky, pytle a kupy zboží, množství přihrádek – směs to přerůzných věcí téměř neprozkoumatelná, potvorné zvíře s krvavým jazykem nad pultem, podivný a nevlídný ten muž za pultem – vše účinkovalo na neotužilou mysl chlapcovu skoro strašidelně – a nyní, když pan Rorejs vyhrkl otázkou přímo na Martina, scvrkl se v něm poslední zbytek odvahy. Nemohl hned odpověděti, i učinil to za něj bratr Jiří:

„Vychodil normálku a první třídu reálky, pane Rorejse.“

„A sám nemá hubu?“ vyjel pan Rorejs, hledě palčivě na Martina. „To z něho bude špatný kupec!“

Dvé šedivých očí upíralo se na Martina s takovou tíhou, že o krok ucouvl. Pan Rorejs pohledem svým strkal do lidí.

Martin se poněkud vzpamatoval. Cítě i káravý pohled bratrův a nechtěje znova slyšeti nepříjemné výčitky kupcovy, opakoval odpověd bratrovu co nejhlasitěji, ač měl hrdlo jako drátem stažené:

„Chodil jsem do první reálky,“ a dodal tišeji: „milostpane.“

„Neříkej milostpane! Říkej pane principál, rozumíš?“

Martin hleděl panu principálovi upřeně do očí. Musil se velice přemáhati, aby pohled Rorejsův vydržel, ale vzpomněl si v té chvíli na učitele, jenž kázal, že máme každému hleděti do očí, s kým mluvíme.

„Holenku,“ obrátil se Rorejs k Jiřímu, „kupecký učedník musí být jako oharˇ! Mluvit raději víc než míň! A nahlas! Nebýt balíkem! – Kdepak má vysvědčení? A domovský list?“

Martin sáhl do záprsí kabátu a vyňal odtud dva archy papíru. Bylo to poslední vysvědčení ze školy a domovský list. Pan Rorejs vytrhl papíry Martinovi z ruky, rozevřel je, zavřel je zase rychle a pokračoval úsečně, hledě na Jiřího:

„Podmínky snad znáte, ale protože jste tu na místě otce, povím je ještě jednou. Pro primo[19]: bude se učit pět let. Zůstávat bude u mne, jíst bude u mne, prát se mu bude u mne. – Pro secundo[20]: musí mít své peřiny, které po vyučení zůstanou u mne. – Drittens[21]: za každý rok mi zaplatí otec dvacet zlatých. To je starý zvyk a nikoho jsem tak lacino nevyučil. Ostatně toho sní za dvacet zlatých měsíčně. – Musí být věrný a poctivý. Kdyby něco ukrad, vyženu ho. – Co bude potřebovati, to mu koupím, otec to pak zaplatí. – Peníze u sebe nosit nesmí, ty mu schovám a dostane je, když bude mít východ. – Domů psát může, ale žádné pomluvy. Z domu ať mu často nepíšou, dělá to kluka roztržitým. – Pro ňáký pohlavek si nesmí stěžovat; nemá hlavu z porcelánu. Já dostal v učení víc ran, než mám vlasů na hlavě. – Každé neděle půjde ráno do kostela, jednou za čtrnáct dní může jít k vám na dvě hodiny v neděli odpoledne. – Ráno se vstává v létě o páté hodině, v zimě o půl šesté. Krám se zavírá v zimě v létě o půl jedenácté, pak vykartáčuje moje boty a svoje a může jít spat. – Zle se mu nepovede. U mne se každý nají a na pořádek držím jako voják. Nestrpím odmluvy a lhát se mi nesmí. Neposlechne-li se na slovo, letí rána. Ale koho jsem vyučil, z každého je pořádný člověk. Za mých let byl učedník mučedník! Ted se mají kluci jako kadeti.“

Pan Rorejs odříkával tyto věty, jako by sekal, a když domluvil, stiskl tenké rty a pohlížel střídavě z jednoho na druhého. Nebylo toho mnoho, co pan Rorejs pověděl, ale z těch slov čišela všecka mizérie učednického života kupeckého.

Martin poslouchal zpočátku klidně, ale čím dále pan Rorejs mluvil, tím více trnula jeho tvář a konečně se mu zdálo, že mu obličej zkameněl. Nemohl pohnouti ani svalem a jen rychle mrkal. Když pan Rorejs

mluvil, odchlipovaly se rty jeho podivným způsobem a bylo zříti křivé zuby Rorejsovy. Martinovi připadalo, jako by se mu ty zuby zatínaly do těla. A pojednou, ač hleděl upřeně na pána, viděl před sebou dobrou, milou tvář matčinu, vzpomínal na poslední okamžiky loučení, cítil teplou vlhkost posledního polibku, ty měkké, zvadlé rty matčiny na svých ústech a tvářích – a náhle neviděl nic, ani bratra, ani pana Rorejsa, ani krám se spoustou pytlů, přihrádek a lahviček – jen něco horkého, mlhovitého mžikalo mu v očích dolů a vzhůru, pak sunul se ten pocit horka tenkým proužkem po obou stranách nosu níž a spodní pysk mimovolně zachytil cosi přitrpkle slaného. A všemu tomu vzápětí se ozval drsný, posměvný hlas páně Rorejsův:

„No, řveš brzy! Mně se zdá, že tě nosili v bavlnce. To se budeš musit učit apatykářem!“

V rozpačitosti Martinově přišel Jiří na pomoc.

„Račte odpustit, pane Rorejse, je to nezpůsobné, ale při prvním kroku nebývá člověku volno. Bylo mi také podivně, když jsem šel z domu na študie, a neměl jsem ani žádných nadějí na štulce a na pohlavky jako učedník…“

Pana Rorejsa nedotkl se hrot poznámky Jiřího. Byl-li zevně opásán promaštěnou, tlustou zástěrou soukennou, byl snad uvnitř vyložen nějakou podešvinou nebo uherskou slaninou. Neuměl patrně jinak působit na cit a svědomí svěřenců svých nežli tvrdou plochou dlaně a někdy snad i klouby zaťaté pěsti.

A pak dodal Jiří:

„Odevzdávám vám bratra, pane Rorejse, a doufám, že s ním budete spokojen. Jsem přesvědčen, že jste šlechetný muž a že budete požadovat, co se sluší a patří. Doslechl jsem všady, že vaše jméno i váš obchod mají výbornou pověst.“

Tu si Jiří zalhal. Neslyšel až dosud pranic o panu Rorejsovi, ale polechtal jej kvůli bratrovi. A trefil na slabou stránku kupcovu. Rorejs ušklíbl se samolibě:

„No, nehonosím se, ale stojím tu již třicet let, a otevru-li hubu, stojí jedno slovo za sto. A u mne platí: jaký krám, takový pán, jaký pán, takový sluha.“ Potom se obrátil k Martinovi: „Máš zástěru? – Nemáš! Půjdeš s Antonem k soukeníkovi, on ti vybere na zástěru a dáš si přišít řetízek. Pak si pojedeš pro kufr, dáš si ho s Antonem nahoru do pokoje, vezmeš si starý kabát a začneme. Dělejte, dělejte, ať tu nejsem dlouho sám…“

Pan Rorejs mluvil poslední slova k výrostkovi, jenž v pozadí krámu ledajak šukal, pošinul čepici nazad, podrbal se trochu za levým uchem a jal se znova počítati v usmolené knížce, jako by tu nikoho nebylo. Jiří se poroučel, Anton si vrazil do čela placatici, strčil za ucho kus okousané tužky a pokynul Martinovi, aby ho následoval. Vyšli všichni tři skoro současně z krámu. Jiří se dal napravo, Anton s Martinem nalevo k Sirkové ulici, k soukeníkovi pro zástěru. – – –

Takový byl vstup Martinův do života. Martin vzpomínal po letech na tento první den svého učednictví vždy s pocitem nevolnosti a stísněnosti, a přece později zažil u „pana principála“ Rorejsa dny mnohem horší.

* * *

Na ulici, když byl ovanut chladným vzduchem, setřásl ze sebe Martin trochu nepříjemný dojem, způsobený uvítáním páně Rorejsovým. Ale jenom na chvíli. – Byl nepříjemný, mlhavý den podzimní a naivní mysli Martinově připadalo, že tato nálada přírody je v naprostém souhlasu s jeho vstupem do učení. Pochmurnost počasí přiléhala k pochmurnému onomu krámu, k pochmurnému panu principálu, slovem ke všemu, co byl právě viděl a slyšel. Nejvíce však souhlasila ona šedá obloha a těžké povětří se vnitřním rozpoložením Martinovým. Bylo v jeho duši také tmavo, dusivě a jako mlhavo – k pláči. Bezděky sáhl pro šátek a otřel si oči; jejich řasy byly ještě vlhké.

Anton zpozoroval Martinův pohyb, a chtěje okázati začátečníkovi duševní převahu a otužilost, řekl k němu:

„E, nebreč. Všecko přejde a učení ti uteče jako voda. Koukej, já už budu za tři měsíce hotov, a když si vzpomenu na začátek, zdá se mi, že to trvalo asi rok. A zatím bude pomalu pět let, co se tam dřu. A taky jsem první čas myslil, že musím utéci nebo že se utopím, že se zabiju, ale člověk mnoho vydrží. – Odkudpak jsi?“

„Z Hradce,“ odpověděl nesměle Martin.

„A čím je tatínek?“ tázal se Anton dále.

„Tatínek píše v kanceláři,“ odpovídal Martin.

„A co dělá tenhle tvůj bratr?“

„Studuje na doktora.“

„No, mlč,“ pronášel Anton zase zvysoka, přeskakuje k jinému předmětu, „já ti vyberu na zástěru jenerálský kus sukna. Budeš vypadat jako granátnický tesař. – Máte vy doma peníze?“

„Peníze?“

„No jako je-li tvůj tatík bohat?“

„Ne, tatínek píše v kanceláři u advokáta.“

„Aha. To si dej pozor na pazoury, abys mnoho nerozbil a nezkazil. Náš starý je v tomhle prevít. Nastrkuje každému novému naprasklé láhve, nechá mu spálit kávu nebo pootevře u soudku pípu, aby něco vyteklo, a pak si nechá všecko zaplatit. – Ale chraň tě pánbůh, abys mu něco donášel. Ještě dnes tě bude navádět, jak máš dávat na jiné pozor, jak mne máš špehovat a všecko abys mu řekl. Přisvědčíš mu na vše, ale budeš dělat, jako bys byl hluchý a slepý, ne abys žaloval. Měl bys to horší. Od něho dostaneš bití dost, a kdybys na mne nasazoval, bude facek jako máku ode mne.“

To vše povídal Anton tak dobromyslně, tak bez náruživosti, skoro přátelsky, jako by sliboval Martinovi koláč s povidly. Jinak měl pravdu, pokud se týkalo pana Rorejsa. Neboť jedva se vrátili se zástěrou do krámu, poslal principál Antona někam s vyřízením, hezky daleko, aby

tak brzy nepřišel, a obrátil se k Martinovi, který v nové zástěře, opásané skoro až pod rameny, vypadal neohrabaně a nemotorně jako mladý medvěd.

„Poslouchej, Martine, povím ti teď něco, co si dobře zapiš za uši, nechceš-li, abych ti je někdy natrh. Všecko, co se bude dít v krámě, když tu nejsem, povíš mně. Kdybys viděl, že Anton něco ze šuplíku vyžírá nebo z lahví upíjí, hned mi to povíš, rozumíš? Já mu nevěřím, já nevěřím nikomu. Ty musíš držet se mnou, s pánem. Jíš rád mandle?“

Pan Rorejs pohlížel pichlavými zraky Martinovi do tváře, že se mu dělaly mžitky před očima a dech se v něm tajil. Ale vzmužil se a odpověděl:

„Samotné mandle jsem dosud nikdy nejedl.“

„A co hrozinky? Hrozinky jsi nejídal? Nemáš na ně chuť?“

„Hrozinky jsem také nejedl; jen někdy je dala maminka do buchty.“

Pan Rorejs Martina očima propaloval.

„Copak sýra? Jíš rád švýcarský sýr?“

„Doma jsme ho nemívali, pane principále. Jen někdy syrečky.“

Principál se odmlčel, hleděl chvíli se založenýma rukama na Martina, pak přistoupil k hochu, chytil ho za pravé ucho, a pomalu je zakrucuje, jako kolíček u basy, promlouval hrozivě:

„Vidíš, to je tvoje ucho! Kdyby tě napadlo, abys něco žral, co nedostaneš, tedy tě chytím za to tvé hloupé prasečí ucho a natřu ti je, že budeš slyšet andělíčky zpívat. Kdyby tě někdo naváděl, abys jedl, co ti nepatří, vzpomeň si, že ti pak naštemuju slechy, rozumíš?“

Martin se pod rukou principálovou prohýbal a cítil, kterak se mu rozbíhá od ucha horko po celé hlavě. Pan Rorejs měl v kroucení uší znamenitý cvik a pevnou ruku. Konečně principál pustil a Martinovi se zdálo, jako by mu bylo ucho upadlo. Viděl, že věru není s pánem do žertu. Což až opravdu něco udělá? Tu nezbude panu Rorejsovi jiného než Martinovi ucho vytrhnout.

Nebyl však ještě konec.

Pan Rorejs utřel si nos modrým šátkem, narovnal si okuláry a postavil se před Martina.

„Nestahuj hubu, trumpeto, jako by ti někdo na krk sahal. Kupecký učedník musí být jako špalek otužilý a kurážný. Ale především poctivý a věrný. Krást nesmíš, rozumíš? Já bych tě do kriminálu neposlal, ale spráskal bych tě a vyhnal, a pak můžeš jít pást krávy. Co máš v kapsách? Vyndej to!“

Martin sáhl do pravé kapsy a vyndal perořízek a hřebínek; pak sáhl v záprsí a vytáhl malý zápisníček. Konečně z levé kapsy nohavic vylovil malou, zelenou tobolku. Pan Rorejs chopil se nejdříve tobolky. Otevřel zhurta a vysypal na pult několik šestáků s kapličkou a několik „dobráků“. Bylo všeho dohromady asi za šedesát krejcarů.

„Kdo ti dal peníze?“

„Čtyři šestáčky mi dala maminka na cestu,“ odpovídal polohlasně Martin, „a to ostatní mi dal bratr.“

Pan Rorejs pohlížel zkoumavě a skoro zuřivě na Martina.

„Nelžeš?“

Ale proboha, proč by Martin lhal? Nevěděl věru, jak má odpovědět, a hleděl na pána všecek vyjeven. Kdo by mu dal peníze kromě matky a bratra? Toť se samo rozumí.

Pan Rorejs přistoupil těsně k Martinovi a zařval ještě jednou:

„Nelžeš? – Nedal ti peníze také Anton?“

Úžas Martinův rostl. Proč by mu dával Anton peníze? Vždyť se dnes poprvé viděli. A zuby mu skoro drkotaly, když odpovídal:

„Pane principále, Anton mi nedal nic. Proč by mi dával peníze…“

„Proč by ti je dával! Protože by je byl mohl ukrást ze šuplíku a tobě strčit, abys mu je schoval. Proto by ti je dával. Však já na to přijdu!“

Ale to je strašné! Což padl Martin do lotrovské peleše, mezi zloděje? Což se tu stále krade a nic než krade? Každý je tedy zlodějem, kdo je v kupeckém krámě, nebo se jím později stane? Jaké to uvítání v novém povolání Martinově! To tedy ten stav, na nějž otec okazoval Martinovi

vždy jako na nejlepší ze všech? A ono se tu krade? Stále krade? Jakých si to nastřádal pan Rorejs zkušeností! Až dosud neslyšel Martin o krádežích a o špatnostech za celý život tolik, co u pana Rorejsa za několik minut. Anton tedy krade! Martin sám snad už také krade, aniž o tom ví – snad už něco ukradl, o čemž mu teprv pan Rorejs poví…

Pan principál spočítal Martinovy peníze, napsal na lísteček nějakou číslici, vložil ji i s penězi do tobolky a zavřel ji do zvláštního šuplíku v pultě.

„Až budeš mít východ," obrátil se k Martinovi, „tedy ti tobolku vydám, a až přijdeš domů, hned mi ji zase vrátíš a řekneš mi, mnoho-li a kde jsi utratil. Peněz v pultě se netkneš; kdyby tě Anton naváděl, abys něco vzal, neopovažuj se! Ale hned mi to povíš! Kdybys někde na podlaze, pod pultem, ve zboží něco našel, odevzdáš mi to. Ne abys něco schoval! Moje peníze jsou svaté. Pomoz ti pánbůh, kdybych se něčeho dopátral!"

Tím byla lekce ohledně peněz odbyta. Došlo na jiné. Pan Rorejs, stoje před Martinem, roztáhl prsty levice, a zavíraje ukazováčkem pravice jeden po druhém, vypočítával:

„Mandle, hrozinky, citronádu, čokoládu, svatojanský chléb – všecko necháš na pokoji."

Roztáhl prsty znova a opět je zavíral:

„Sýra, salámu, slaniny, sardinek, úhoře – ani si nevšimneš!"

A tytéž posunky:

„Vínem, likérkama, sirobem ti chřtán proplachovat nebudu. Strčíš-li do něčeho nos, však to poznám a spravím tě."

Pan Rorejs přistoupil teď k zadní stěně a sáhl do kouta hned vedle dveří, vedoucích do zadní nějaké místnosti, a vytáhl asi dvouloketní silnou rákosku, na jednom konci trochu roztřepenou. To Martin znal ze školy. Byla to nejpádnější a nejpochopitelnější pomůcka vyučovací. Kdo ji jen jednou ucítil na dlaních nebo kdesi vzadu, nezapomněl nikdy, jak účinkuje.

Pan Rorejs strčil rákosku Martinovi až pod nos:

„Koukej, to je ‚tancmajstr'. Když se ti někdy poplete, co je mé a co tvé, tedy tě ponavštívím tímhle po kejtách. Pamatuj si to!"

Martin při všem tom koprněl, ale přece také činil svá pozorování. Seznal, že táž věc může míti více rozličných pojmenování. Z přírodopisu věděl, že to je rákos. Učitel ve škole však nazýval své žezlo „tureckým pepřem", a u pana Rorejsa je to dokonce „tancmajstr". Martin pojal tu poprvé jakousi nechuť ke všemu tančení na světě.

Pan Rorejs uklidil rákosku do kouta a pokračoval v přednášce:

„A s cizími lidmi žádné spolky! Dáš každému, co požádá a zaplatí, ale nikomu víc. Netrpím žádného dorozumění, a dopadnu-li tě, že navážíš nebo naměříš někomu více, naměřím ti také. Budeš zatím koukat, jak to dělám já a Anton. Tak, pro počátek jsem ti pověděl co a jak, ostatní se ti našlape do palice při příležitosti."

Pan Rorejs byl skutečně z oněch lidí, kteří své náuky, svá napomenutí a návody jiným do mozku našlapávají. Málokdy řekl slovo mírné. Poroučel-li, nařizoval-li něco, provázel každé slovo tvrdým posunkem, bil pěstí na pult nebo tleskal do rukou. Mluvil-li s učedníky, popadal je za ramena a tlačil je k zemi a přitom hřímal jim zrovna do vlasů. Mluvil ústy, očima, nosem, hlavou, celým tělem, a snad opravdu pokládal řeč za něco, co se dá vlévati jinému do hlavy trychtýřem jako ocet neb olej.

Dlužno doznati, že pan Rorejs plnil slovo a našlapával dosti Martinovi do hlavy. Příležitost nebyla nikdy vzácná a Martin měl přičinlivého, neúnavného učitele.

Nejdříve, a to hned prvního dne, počalo se s praktikami kupeckými. Pan Rorejs rozložil před Martinem všecka závaží a míry, jmenoval každý kousek a pak zkoušel Martina, zdali si vše pamatoval. Když si nový Merkurův svěřenec vtiskl do paměti, co je kventlík, lot a libra, co mezi tím a nad to, když prohlédl a potěžkal všecky ty kusy mosazi a železa, když ohmatal míry duté a vštípil si do hlavy, že má nalévat

jen po pupíček, a ne nad něj, počal cvik ve vážení. Pan Rorejs vytáhl velký šuplík sekaného cukru a okazoval Martinovi, jak se váží. Váhy mu v ruce jen hrály, a jak sypal drobné kousky do misky, klesala níž a níže, a teď klep – ťukl zcela neznatelně bříškem dlaně do jazýčku, a již klesla miska s cukrem dolů s náramným vývažkem. Pak dal váhy Martinovi, aby se pokusil on.

Martinovi třásly se ruce, ale vážil, vážil, až bylo na jedné misce tolik cukru jako na druhé závaží a jazýček stál rovně, ukazuje poctivou váhu.

„Tak ne, balíku," vzkřikl pan Rorejs, „neviděls, jak vážím já?"

A nyní okázal Martinovi zcela pomalu a srozumitelně, jak se musí v krámě vážit, aby se neprovážilo. Vida, takhle, zhurta hodit do misky trochu zboží, pak pomalu přidávat a pak zase zhurta dva tři kousky – delším cvikem pozná se, kolik as – a pak náhle ťuknout dlaní do jazýčku, aby přepadl na druhé straně z „glejchu", z rovnováhy, a honem se praští vahami na pult. Kupující myslí, že má vývažek, nádavek, ale nemá ho. To se mu jen zdá, vpravdě však dostal o lot, o půldruhého méně. Ale musí se tak dělat, to je kupecké vážení. Ovšem se neuškubne při každém zboží stejně mnoho. Při lacinějším více, při dražším méně.

Na tuto praktiku kladl pan Rorejs velikou váhu. „Pak ti ještě Anton okáže, jak se váží," řekl, když byl hlavní lekci sám udělil. „To se mi nauč dobře, ušetříš si mnoho hlávků!"

A měl dobře, že si ušetří Martin mnoho hlávků. Stalo se často v první době, když Martin vážil, že pan Rorejs každý jeho pohyb sledoval, a sotva Martin složil váhy na stůl, aby zboží vsypal do kornoutu, přiskočil principál a zvedl vážky do výše, aby se přesvědčil. Běda Martinovi, navážil-li kupci, jak se slušelo.

„Buvole!" rozeřval se pan Rorejs, když kupující odešel. „Chceš mne přivést na mizinu? Takhle vážit! Kdepak je papír, světlo, kdepak vydělám, co sám sežereš, budeš-li lidem navažovat!"

A zároveň se napřáhla hrozná ruka Rorejsova a dlaň jeho dolehla na hlavu Martinovu, že se pod ranou sklonil k pultu, až někdy čelem, bradou narazil. Snažil se tedy Martin, aby dobře vážil.

Později seznal jiný ještě způsob vážení. Ze třiceti lotů kávy naplnilo se dvaatřicet kornoutů lotových, z centu soli navážilo se sto a šest liberních balíčků. – Pak docházelo na zboží tlučené a mleté. Martin zpozoroval opravdu, že bývá v takovém krámě kupeckém trochu zlodějství, ale nekradou vždy jen učňové a mládenci, někdy dávají pěkný příklad páni principálové.

V krámě byl zvláštní šuplík, do něhož se ukládaly všecky zbytky chleba od oběda a večeře, každý kousíček žemličky od snídaně. Martin se neptal, k čemu, dověděl se všeho dosti brzy. Došel tlučený pepř, tlučený květ a zázvor, skořice atd. Musilo se tlouci znova. Zásoba starého, vyschlého chleba a housek pečlivě se vybrala ze šuplíku, nestačilo-li, poslal ještě pan Rorejs k pekaři pro tvrdé housky a nejtvrdší chléb a pak se vše dalo řádně vysušiti do kuchyně, do trouby krbu. Hle, jak prostá věc a jak se činí zboží lidem záživnější a zdravější! Vysušený chléb se přidal k pepři a tloukl se zároveň, housky se vmíchaly do květu a do zázvoru. Ke skořici přidáváno chleba bělejšího. „Mletá“ káva mlela se vlastně také ve hmoždíři palicí, a do té se drobila zase sušená cikorie a kde jaké smetí po kávě zůstalo. Ano do papriky přidávala se časem tlučená cihla, a do šafránu, toho nejdražšího koření, míchal pan Rorejs vlastnoručně a opatrně bezcenný, bezchutný a bezvonný květ zcela jiné rostliny, květ saflorový, šafránu navlas podobný.

Běda tomu, kdo by náhodou byl poznal, že zboží jest porušeno, a kdo by byl panu Rorejsovi učinil výtku! Záleželo-li mu na kupci dobrém, stálém, odbyl ho někdy jemnější špičkou nebo se zaklínal, že nikdo v Praze nemá zboží lepšího a čistšího, že jest jeho chloubou prodávati věci nejlepší, třeba s menším ziskem. Bylo-li mu však činiti s někým, kdo u něho koupil málokdy, odpověděl mu tak, že kupci zašla chuť, aby obvinil kdy obchodníky z falšování zboží.

„Copak si myslíte, že jsem zloděj, co! Já budu míchat zboží? Pro váš všivý krejcar budu si kazit renomé? Stojím tu třicet let a prodávám koření, jak vyrostlo! Jděte po Praze a hledejte, kde se vám naváží tak dobře a tak dobrého jako u mne!“ A obyčejně se Rorejs nakonec rozkřikl: „Tu jsou peníze, dejte sem kornoutek a hybaj z krámu!“

Podivno! Tato hrubost neodpuzovala mu kupce. Říkalo se pak v sousedství a v celé ulici: „Rorejs má dobré věci. Toho by dopálil, kdo by mu řekl, že něco míchá, kazí, že špatně váží! Ten se dovede hájit!“ A nebylo nic lehčího – komu by na tom bylo záleželo – než přesvědčiti se o jeho „dobré“ váze, o čistotě tlučeného koření, kávy, cukru. Věc mohla se dát jinde převážit, u lučebníka prozkoumat atd. Ale kdo to učiní? Obecenstvo, jež kupuje v poslední chvíli na krejcary? Což ví, kam má jíti? A ti, kdož kupují větší zásoby? Těm pan Rorejs arci lépe posloužil. Tak zůstalo vše při starém. A pan Rorejs, který stále vyžadoval od podřízených věrnost a poctivost, jenž čenichal v každém člověku zloděje, míchal dál a bez ostychu chléb do pepře, žemli do květu, saflor do šafránu, cikorku do kávy, mouku do cukru a cihlu do papriky. Však se ještě nikdo neotrávil!

Vše to nemohl Martin dobře pochopiti. Jak se srovnávalo s přísností tohoto starého kupce, aby podváděl a šidil lidi, obyčejně pak lidi nejchudší, kteří si mohli dopřáti požitků nejméně! Proč porušuje skoro vše, co se prodává! Nu, Martin tomu nerozuměl, zkrátka a dobře. Nechápal, že se tak jedná čistě „po kupecku“. A také ještě nevěděl, že se tak děje všady, aspoň skoro všady.

Tyto věci, porušování zboží, klamání odběratelů a chvástání se poctivostí a počestností – vše znechucovalo Martinovi kupecké povolání, ano vzbuzovalo v něm odpor. Ale tím nebyly vyčerpány všechny „kupecké“ praktiky páně Rorejsovy. Toť nebyl vážný muž, kterýž by vzbuzoval úctu a lásku, to nebyl rozumný člověk. Byl to přestrojený policajt, slídič, špehoun, byl to muž, kterýž činil vše, aby svedl personál ke špatnostem a ničemnostem, jež chtěl zameziti.

Časem oblékl se pan Rorejs a odcházel z krámu, říkaje, že se vrátí za hodinu, za dvě. Ale neuplynulo ani deset minut a principál vrazil do krámu, stanul na prahu a rozhlížel se bodavýma očima svýma po krámě. A vždy byl naplněn sterým podezřením.

„Stůjte, ani se nehýbejte!“ vzkřikl pokaždé na Antona i na Martina a pak přiskočil k prvnímu i ke druhému: „Otevři ruce! – Obrať mi kapsy! – Dýchni na mne! – Co jsi žral? – Co jsi chlastal?“

A nenalezl-li nic, pohlížel vztekle na oba hodnou chvíli, načež zas odcházel, aby po čtvrthodině úskok svůj opakoval.

Při takovýchto výjevech třásl se vždy Martin na celém těle a čelisti mu strachem drkotaly. Tento muž, jemuž je na pět let svěřeno jeho vychování, má z něho vypěstovati dobrého člověka? Tento muž, jenž hledá v něm všecky špatnosti a nectnosti, má vzdělati jeho povahu? Tento nedůvěřivec, jenž nenalézaje žádných provinění, vzteká se a takořka přivolává nějaký přestupek a nepěkný čin, aby pak do všeho mohl mlátit? Ano, když dostane chlapce zcela nezkaženého, on jej pokazí, poněvadž mu vše špatné, co by dělati mohl, o čem však hoch neví, sám na mysl přivádí!

Zdá se, že tento druh principálů kupeckých nadobro vymřel, ale byli takoví a bylo jich mnoho. Nemajíce v mládí sami řádného vychování a davše se svésti časem k lecjakým neplechám, pamatovali si dobře, co tropili, a stíhali později vlastní personál v týchž neřestech. A jak prohnaní byli u kladení rozličných léček začátečníkům! Pan Rorejs někdy schválně hodil do některého kouta do smetí šesták a pak dával pozor, zdali na něj Martin při zametání přijde a peníz odevzdá. Sledoval každý jeho pohyb, každé sehnutí a co chvíle volal: „Co to máš v ruce? – Co jsi to zvedl?“ – Nic, knoflík, papírek, kousek zátky – a pan Rorejs pozoroval jedovatými zraky dále jako sup, čekaje na příležitost, aby v nešťastnou oběť spáry a klofec zaťal. Nenašel-li Martin nalíčený peníz a připravoval se již, aby smetí vynesl, měl Rorejs nové podezření a novou příčinu ke vzteku. Zajisté chlapec zpozoroval šesták, ale smetl

jej úmyslně a nyní, až vyjde se smetím na dvoreček, vyhledá si jej a uschová. Pan Rorejs nechal chlapce klidně vyjíti, ale při návratu zavolal ho a prohlížel mu s mučivou zevrubností každou kapsu, každý záhyb, poručil i boty zouti, a nenašed přece nic, zahřímal na Martina:

„Kam jsi jej dal?“

„Co, pane principále?“ a Martin již se třásl.

„Ten šesták, co jsi našel!“

„Nenašel jsem pranic!“

„Kam jsi vysypal smetí?“

„Na dvorečku do jámy!“

„Pojď!“

A šel s Martinem na dvůr, ostaviv Antona v krámě, a poručil Martinovi, aby přebral hromádku smetí. Ano, skutečně tu byl peníz, a Martin podával jej s chvěním panu principálovi.

„Ty darebáku!“ soptil pan Rorejs. „Proč jsi to nepřebral dříve? Ale tys ho viděl, klacku, a hodil jsi ho schválně na hnůj, viď! Je to pánovo jmění, co je ti do něho! Z cizího krev neteče. Pojď!“

A Martin šel jako v poutech, neboť tušil, co nastává. Nemýlil se. Pan Rorejs chopil se v krámě „tancmajstra“ a několik prudkých švihů na záda Martinova bylo odměnou, že peníz neukradl, a také trestem, že smetí nepřebral.

V takové chvíle proléval Martin hořké slzy nad svou nedbalostí ve škole, jež ho přivedla na tuto dráhu životní. Oč vlídnější a lidštější bývali jeho učitelé kdysi – i nejpřísnější a nejprchlivější z nich – proti tomuto principálovi! Jak rád by chodil nyní do školy, jak sladké bylo by mu učení a jak by uspokojoval prospěchem ve škole rodiče! Ale bylo pozdě. Na návrat nebylo pomyšlení. Stěžoval-li si někdy bratru Jiřímu, slýchal v odpověď: „Holenku, ve škole jsi nedělal dobrotu, musíš ji dělati teď. Říká se: učedník – mučedník, a je to všady. Ostatně chováš-li se řádně, nemůže ti pan Rorejs ublížit.“

Jiří skoro ani Martinovi nevěřil, že by učení jeho bylo tak zlé. „Bez příčiny kluk asi nedostává," myslíval, „a nebude škodit, vyžene-li se z něho trochu to uličnictví." Vpravdě však byl Martin často bit pro nic za nic. Panu Rorejsovi bylo jakýmsi požitkem, mohl-li někomu natlouci, za uši vytahati, někoho zpohlavkovati. „Já dostal v učení víc ran, než mám vlasů na hlavě," bylo jeho věčnou vzpomínkou, a nyní svědomitě splácel jiným, co sám od někdejšího principála svého sklidil. Stalo-li se však časem, že nemohl hned někoho práti, nadával aspoň. Nadávky ovšem nezpůsobovaly Martinovi bolestí tělesných, ale ponižovaly ho a roztrpčovaly nadmíru. Pan Rorejs byl mistrem v nadávání a náramně plodným u vynalézání nadávek nových, pro vlastní potřebu. Když nebyl dostatečně rozčilen, nadával zcela klidně, beze řvaní, mírně. „Koni, buvole, hovado, kobylo, prasečí ucho," – to byly nadávky druhu mírného. Vypouštěl je tak, jako říkáme někomu: „Příteli, kamaráde, sousede!" Ale když se rozkatil – a to bývalo často –, přiostřil své výrazy: „Hovado nekované, vole korunovaný, mizero štětinatá, tisíckráte vrtaná troubo, tlamo telecí, balíku přespolní," – takovýchto názvů sypalo se pak množství na hlavu Martinovu.

Ale časem otupí člověk pro vše a konečně bylo Martinovi přece jen milejší, když principál nadával, než když jej otloukal.

Nejhůře snášel Martin stálé a nekonečné podezírání Rorejsovo. Nebylo dne, aby se pánovi nebylo zdálo, že někde něčeho je méně než včera, což ovšem vztahovalo se vždy jen k oněm lahůdkám, jež mohly mladým žaludkům zachutnati. Nejvíce řádíval, když učňové nedojedli oběd či večeři. To mu bylo jistým důkazem, že se najedli dříve něčeho v krámě. Ale Anton, jenž po učení skoro již pětiletém měl také „ze starého rozum", jak říkal, uměl si pomoci. Poněvadž oběd i večeře přinášívaly se dolů v čas, kdy principál sám se odebral do bytu k jídlu, odklidil Anton vždy pečlivě a dobře své zbytky oběda nebo večeře. Sňal prostě klíček z opažení dveří, vyšel se zbytky v kornoutě a vhodil je do záchodu. Martinovi zcela přátelsky poradil, aby také tak dělal.

„Ale to je přec hřích, vyhazovat jídlo!“ namítal Martin.

„Tedy to sněz!“ zvolal Anton.

„Nemohu, jsem již syt,“ odpovídal Martin.

„Tak si dej napohlavkovat!“ utrhl se soudruh, a obyčejně tak věc končila.

Když však Rorejs Martina zpoličkoval čtyřikráte pětkráte proto, že nechal trochu hrachu, čočky, trhaných krupek nebo kyselých bobů, ač se dosti nutil, aby mohl dojísti, viděl chlapec, že je přece lépe uposlechnouti rady Antonovy než dáti se otloukat. Vyhazoval tedy také zbylá jídla tam, kam Anton, a měl od pána pokoj.

Hůře bylo unikati podezření Rorejsovu, pokud se týkalo krádeže peněz. Tu měl tolik nápadů, tolik otázek, jimiž naznačoval chlapcům takořka po lopatě, jak by měli krást a kam by mohli peníze schovávat.

Martinovi bývalo úzko při každém výslechu a časem pronásledovala ho myšlenka, že musí bezděky něco uzmouti, aby nebyl týrán nadarmo.

Z těch dob utkvěl mu v paměti výjev, na nějž nikdy nezapomněl, který i v pozdějších letech naplňoval jej odporem ku principálu Rorejsovi.

Oba učňové sdíleli ložnici ve druhém patře. Tato „ložnice“ byla původně nejspíš určena za skladiště rozličného harampátí nebo za špižírnu či bůhví k čemu. Byla to komůrka, jež hleděla jediným zamřízeným okénkem na tmavé schody, a vcházelo se do ní z chodby také tmavé. V této díře panovalo věčné temno. I ve dne se tu musilo svítit. Nebylo tu kamen, nebylo tu žádného pohodlí. V zimních měsících bývalo tu jako v psinci; podlaha byla kryta cihelnými dlaždičkami. Díra ta byla i malá. Stála tu starodávná, široká almara, do níž ukládali si chlapci šaty, malý dubový stůl, lavice s umyvadlem a dvě židle. V polovičním jakémsi výklenku byla jediná postel – na té spávali oba učňové spolu. Nebylo to pohodlné, naopak, nezdravé a nevhodné, ale o takových věcech pan Rorejs nepřemýšlel. Martin přinesl sice svoje peřiny,

ale spatřil je naposledy, když je vyndal z truhly, v den svého vstupu do učení. Služka hned je zanesla někam do pokojů pánů, a Martin s Antonem spával spíše v pytlích než v peřinách, v pytlích naplněných starým peřím, přelévajícím se v povlacích jako drtiny.

Ložnice učedníků spojena byla úzkou chodbičkou nad schody s pokojem, v němž spal principál Rorejs.

Martinovi často se zdálo, že své nedělní šaty v almaře nalézá vždy na jiném hřebu, než je byl pověsil, ale nepozastavil se nad tím a nepřemýšlel o tom. Až jednoho dne zvěděl, kdo šaty přehazuje.

Martin byl již asi tři měsíce v učení. Byla ošklivá, zimní noc, studená a větrná, v komíně pištělo a hučelo, chvílemi i chrastila omítka komínem dolů se řítící. Martin nikdy nevěděl, co se v noci děje, neboť spal po denním lopocení jako zabitý. Ale dnes mu nebylo dobře. Byl nastuzen a lehká zimnice lomcovala mu tělem. Anton vedle spal, zkroucený jako klika, a chrápal, že mu Martin záviděl. Pojednou ozvaly se v chodbičce od pokoje páně Rorejsova šoulavé kroky, tajené, opatrné, a hned potom cvakla klika. Dveře se pootevřely a do ložnice vešel – pan Rorejs. Tenký proužek světla ze zlodějské lucerničky padl do tmavé komůrky. Pan Rorejs kočičími kroky připlížil se ke stolu, na němž měli učňové složené šaty, a přehodiv si jejich spodky, vesty a kabáty přes ruku, ucouvl s lucerničkou do chodbičky. Martin vše to viděl zraky malounko pootevřenými a ztajil dech. Nevěděl, co to znamená. Když vešel principál do chodbičky, pozdvihl Martin opatrně hlavu a pozoroval pána. Rorejs poklekl, odklopil dvířka lucerničky, aby lépe viděl, a počal prohledávati – kapsy oděvů. Zobracel je naruby, prohlédl každý papírek a prošťoural malý zápisníček Martinův. Nenalezl však, co hledal, neboť krom nějakých hřebínků, perořízků, knoflíků nebylo v kapsách obou hochů pranic. Pan Rorejs uvedl zobracené kapsy zas do pořádku a vnesl šaty tiše a opatrně do ložnice a položil je na předešlé místo. Pak se s lucerničkou obrátil, klika cvakla podruhé, ložnicí zalehla dřívější tma a kroky se vzdalovaly ode dveří. Vše to, noc, zima,

hučení v komíně, nenadálý a skoro příšerný zjev Rorejsův, kvapné prohledávání oděvů – celé to strašidlo věčné nedůvěry – vše působilo na Martina přímo děsivě. Zmocnilo se ho veliké rozčilení a zimnice jeho proměnila se nyní v horečku. Martin nevěděl, co by počal; na čele mu vyvstaly krůpěje potu a srdce hlasitě mu bušilo. Bál se skoro v té hrozné ložnici, která mu teď připadala jako brloh lupičský, a aby nebyl tak sám, budil Antona. Dalo mu to dosti práce, než ho vyburcoval z tvrdého spánku. Anton byl všecek zpitomělý a nemohl se hned vzpamatovati, kde jest.

„Anton, Anton," volal šeptem Martin.

„Co se přihodilo, kdo je to?"

„Nu já," šeptal Martin; „poslyš, něco se stalo. Byl tu pán s lucerničkou a prohlížel nám šaty, není-li v nich něco. Zobracel všechny kapsy. Jen teď odešel."

„A proto mne budíš, mezuláne!" zlobil se ospalý Anton. „To toho je. Není to poprvé ani naposled, co takhle hledá. Je to starý hloupý buvol; což jsme taková hovada, abychom to nechali v kapsách, kdybychom něco vzali? U mne by to jistě nenašel!"

Pak se obrátil a za minutku chrápal dále, jako by se nic nebylo stalo. Martin potil se ještě, házel sebou nepokojně na lůžku a naslouchal s hrůzou děsnému skučení a houkání v komíně. Konečně usnul asi za dvě hodiny také.

Tak se dařilo Martinovi v učení – tak se dařilo i většině ostatních učedníků kupeckých, neboť tehdáž bylo mnoho podobných principálů! V jejich ústech obrátilo se za den více nadávek než slušných slov. Musili sice učedníci vykonávati práce, jež přesahovaly jejich síly tělesné, ale za odměnu dostávalo se jim nadávek, bití. Slabí ti chlapci tahali vozíky a nosili pytle na zádech jako podomci, ale při nejmenším pochybení vyčastoval je „pán" ranou, kopnutím. Bylo jim vstávati před pátou hodinou ranní, na lůžko přicházeli až k jedenácté i později, – ale že by se měli časem zotaviti, že by se měli také v jiném směru učiti

a vzdělávati, nikomu nepřipadlo. Učedník sice chodil do odpolední školy nedělní, ale chodil tam nerad, nebo v neděli toužil po zotavení, odpočinku.

Principálové zrna Rorejsova nedovolovali, aby učedník po denní lopotě četl v nějaké knize. Stalo se, že si Martin kdysi přinesl knížku od bratra a u večer, k desáté hodině, kdy skoro nikdo již do krámu nepřicházel, vytáhl knížku ze šuplíku a počal čísti. Pan Rorejs byl před chvílí odskočil někam do sousedstva, na klep. Ale pojednou se vrátil zcela neočekávaně. Zahlédl Martina, kterak je skloněn nad knihou, i učinil potichu tři kroky, a rozpřáhnuv ruku, spustil ji na hlavu čtoucího takovou tíhou, že přirazil Martina nosem ke knize a k pultu. Martinovi se zajiskřilo v očích a trvalo několik vteřin, než mohl hlavu pozdvihnouti. Byl neočekávanou ranou jak omámen. A vztyčuje znenáhla hlavu, cítil, jak mu něco vřelého stéká nosem po rtech a kape na otevřenou knihu. Byly to teplé, rudé kapky, krev…

Pan Rorejs na okamžik se zarazil, ale jenom na okamžik. A vida, že Martin krvácí jen z nosu, rozkřikl se:

„Hulváte, takhle mě okrádáš o čas! Nemáš už co dělat? Jsi se vším hotov?“

V tu chvíli bila na věži dominikánské desátá hodina.

Martin hleděl němý na principála a v očích mu mžikala záplava slz, svaly kolem koutků třásly se mu lítostí a zlekáním. Nechápal, kterak v člověku může býti tolik surovosti.

„Jsi hotov se vším, jářku?!“ řval Rorejs dále a rejdil očima po krámě, kde by co nehotového nalezl. Nikoli, vše bylo v pořádku. Pytle s kávou, rejží i krupicí byly již zavřeny, soudečky zvenčí vevaleny do krámu, sýr byl obalen bílým hadrem, v pivě namočeným, váhy byly otřeny a závaží na svém místě a v příhradách regálu za pultem byly připraveny obvyklé dávky kávy, cukru a cikorie pro služky na ráno.

„Když práci nemáš, musíš si ji najít!“ třeštil pan Rorejs dále, a shodiv rozpřaženou pravicí knihu Martinovu na zem, šlápl na ni, chopil

se dřevěné veliké lžíce, podobné člunku, jíž říkají kupci „multra“, a přiskočil k šuplíku, kde byl pepř. Nabral plnou multru pepře, vysypal jej do hustého síta, nabral stejně nového koření, vsypal je do pepře, promíchal obé důkladně, a postaviv síto před Martina na pult, velel:

„To mi čisté přebereš! Pepř zvlášť a nové koření zvlášť. Ať mi nezůstane ani zrnko smícháno!“

Tenkráte Martin přímo zpitoměl. Pohlédl vyjeven, ale ještě víc ustrašen na Rorejsa a v tu chvíli se mu zdálo, že jest principál šílený. Podobnou věc opravdu mohl učiniti jen pan Rorejs nebo – šílenec.

Martin přebíral promíchaný pepř s novým kořením dva dny. Tak uměl pan Rorejs zaměstnávati.

„Aby se ti žíly nezkrátily – aby se ti hnáty nepřeležely – aby ti kůže nezasmrádla!“ vykřikoval přitom pan Rorejs, chodě kolem Martina a stříleje po něm očima.

A Martin, kdykoli se kroky principálovy přibližovaly, hrbil bezděky záda a vraštil kůži po celém těle jako na odraz a zmírnění nové rány, kterou jižjiž očekával.

„Abych vás jen živil,“ vyrážel ze sebe pan Rorejs, „a vy byste pěkně jen stáli jako nažraní panští koňové u jeslí!“

Anton byl dávno uvyklý takovýmto výbuchům, poslouchal skoro lhostejně a „myslil si svůj díl“, jak později zcela suše pronášel k Martinovi.

Avšak Martin se třásl od osrdí vzhůru i dolů, kolena pod ním hrkotala. A v takové chvíli luštil záhadu nad pomyšlení těžkou a nepochopitelnou. Kterak vše toto se srovnávalo s tím, co slýchal doma po celý čas ode chvíle, kdy poprvé bylo hovořeno o jeho výpravě do učení? Kterak mohli takovíto kupci býti pokládáni za výkvět živnostnictva? V čem spočívala povznešenost kupeckého stavu? Kdeže jest aristokratický nátěr, v jakém spatřovali kupce všichni tam doma, kdykoli se o nastávajícím povolání Martinově a jeho budoucnosti rozhovořili?

„Budeš kupcem, a celý svět je ti pak otevřen," těšíval ho strýc Josef. A taková je tedy ta brána do světa? Je nezbytno uvrhnouti člověka v takovouto výheň, aby byl zkován a ztužen pro život a povolání, na něž tam doma pohlíželi mnozí přímo závistivě? Se všemi těmi drobnými i většími úskoky a podvody k obecenstvu a se vší tou bezednou surovostí, skrytou pod klenbami krámů?

A jsou všichni principálové Rorejsovi podobni? S tou otázkou odvážil se kdysi k Antonovi, pln strachu, aby druh neuhodl, jaká myšlenka vyšlehuje v něm chvílemi v koutech nejskrytějších; je-li kde lépe, aby tam od Rorejsa utekl. Jaké obtíže by se naskytly, jakých starostí by tím způsobil rodičům a bratru Jiřímu, o tom zatím nepřemýšlel.

„Všichni jsou holomci – jeden jak druhý!" odpovídal s převahou starého zkušeného člověka Anton. „A já jen čekám, až mně vyprší hodina. Ale pak – –!"

A tu Anton zaskřípěl zuby, zaťal pěsť a mávl jí vzduchem, jako by někoho k zemi porážel, až se Martin zachvěl. Hle, tu taky vyrůstá Rorejs – a nemůže být jinak, vždyť ho Rorejs vychoval. Tak vyrůstali Rorejsové jeden z druhého.

Martin věřil Antonovi a stěží by ho byl kdo přesvědčil, že jsou skutečně taky hodní, citliví, laskaví principálové, netýrající učně a pomocníky a nakládající s nimi přímo otcovsky. Arci bylo jich málo, a když později Martin o takovýchto dobrodějích doslechl a musil uvěřiti, znělo mu to jako báchorka a nitro jeho bylo zaplaveno hořkou lítostí, proč se sám k takovému pánu nedostal. Snad by se byl celý jeho život jinak, radostněji utvářil.

19. Předně.

20. Za druhé.

21. Za třetí.

III

V tomto kupeckém krámě Rorejsově, v této umělé sluji, jejíž stěny byly obloženy zbožím z celého světa a kteráž připadala Martinovi jako stonásobná past, políčená na nevinné začátečníky, jako byl on, tyto černé kouty, z nichž každý skrýval desaterou věc, jež po přesvědčení Rorejsově křičela na každého, kdo šel mimo: Vezmi mne, vezmi mne! – u tohoto muže, jenž jako tygr byl stále připraven, aby na někoho skočil a na kusy ho roztrhal, – zde měl Martin stráviti dlouhých pět let! Osmnácte set a dvacet šest dnů měl vydržeti na tomto místě, a každého dne nové týrání, nová sekatura, každý den bylo mu žíti ve strachu, aby mu pan principál závažím hlavu nerozbil, palicí hmoždíře nohu nepřerazil, vitriolem oči nevypálil; nebo Martin soudil, že všeho toho je schopen.

Přikvačila první zima, a byla to zima řádná. Kupeckým učedníkům nastaly „nebeské koncerty“, totiž časy, kdy slýchali andělíčky v nebi zpívat. Pomaloučku omrzaly jim ruce a potáhly se až k zápěstí barvou vařených raků. Prsty se jim nalily jako skleničky a nabyly barvy skoro fialové, a kůže na kloubech pukala den ode dne víc a hloub a bylo s ní těžké hojení, neboť kupečtí učedníci musili stále sahati pro slanečky nebo sardele do soudků naplněných žíravým, solí přesyceným mokem, musili přes tu chvíli běhati do sklepa, natáčeti octa, vynášeti zboží nahoru, a když se kůže na zkřehlé, oznobené ruce napjala, praskala dál a nová rána se otevřela vedle staré. Pak nastávaly cesty s vozíkem po městě po zasněžené, kluzké dlažbě a slabému chlapci bylo naloženo jak podomkovi. Kluk táhl, tlačil jako soumar, rudl v tváři, rejdoval vozíkem ze strany na stranu, hmoždil se, sotva dechu popadal – brečel zimou, bolestí a vztekem. Jak snadno se špatnou cestou opozdil

a přišel o čtvrt hodiny později na dráhu neb domů – a byl ke všemu hrubě vypeskován a třeba bit. Přihodilo se častěji, že Martinu Žemlovi pomohl na ulici pracizí člověk vytlačit vozík do kopečku, nebo někdy naprosto nemohl z místa. Ale takovou věcí pochlubil se Martin doma jen jednou.

Pan Rorejs vynadal mu kdysi, že se opozdil, a tu Martin poukazuje, jak těžký měl náklad, dotvrzoval:

„Pane principále, nebyl bych tím sám hnul, kdyby mi jakýs pán nebyl do kopečku zatlačil; byl jsem tak zmrzlý, že jsem nemohl ani rukama…“

„Prevíte!“ rozeřval se Rorejs. „Budeš mi ke všemu dělat ostudu! To se ví, že vozejček nepojede před tebou sám, aby sis mohl strčit pazoury do štuclu! Oznobenino! Ty musíš omrznout celý, kluku ničemná, a ta tvoje líná, smradlavá kůže musí se z tebe sloupat jako z hada, abys byl k čemu! Nechtěl bys, abychom tě tak v Praze mazali růžovým olejem, balíku?“

A pak skočil pan Rorejs na Martina a chytil ho za omrzlé, zčervenalé, zkřehlé ucho a zakroutil mu je s takovým násilím, že jemná pokožka, když ucho pustil, byla na několika místech popraskána a z ucha crčela krev proužky tak teničkými jako jemné nitky červeného hedvábí. Ucho se Martinovi zhojilo teprv na jaře…

A když někdy navštívil pana Rorejsa některý z pánů kolegů, s nimiž se kdysi současně učil, nebo třeba někdo ze sousedstva, rozhovořil se pan Rorejs ke konci skoro vždy o svém personálu, a nehledě k tomu, že mluví před nimi, stěžoval si na své lidi:

„E, jsem mezi tou holotou jako prodán! Nesmím se odtud hnout, sice by mi krám vynesli, pakáž! A žádnou příchylnost nemají ti kluci teď k pánům – jsou jako otroci! Dělej co dělej, lásky si u nich nezískáš…“

Měl skoro doslova pravdu, že se netěšil z lásky a příchylnosti svých otroků. Byli to ničemové, neuznávající péči a namáhání pánovo, nepo-

ciťující ani kouska vděku za to, že je tak neúnavně otesával.

Anton, jenž neměl do vyučené daleko, říkával někdy k Martinovi:

„Dřu se mu pět let, holomkovi, ale chtěl bych to vydržet ještě rok, kdybych se za to dočkal, že ho psa uvidím viset!“

Po letech vzpomínal si Martin na tato slova Antonova velmi často a bývalo mu přitom podivně u srdce.

Nebylo divu, že tyto okolnosti, tato železná a divá ruka Rorejsova, jeho nadávky a rány nezůstaly bez účinku na další vývoj Martinův. Z chlapce neposedy počala se lehká mysl zvolna vykuřovati a povaha Martinova vzala za nedlouhý čas velikou změnu. Žil ve stálém strachu. Udřen, otloukán, uplakán kladl se na lůžku a s neveselou myslí probouzel se a sestupoval do krámu. Každý den mu přinášel novou zkušenost a divíval se sám, když někdy uplynul dnešek klidněji nežli včerejšek. Umírnil-li se Rorejs časem v klení a nadávání, byl jistojistě churav, ale jakmile našel pravý svůj rozmar, nahradil si újmu dokonale. Pak lítaly pohlavky vpravo vlevo a chlapci se měli co uhýbat.

Později, po letech, kdy byl dávno vyšel z učení, vzpomínal Martin na hořkou „školu Rorejsovu“, na otroctví v kupeckých krámech, a ač se snažil zaplašovati tyto vzpomínky na minulost, vracely se neústupně a na mysl vynořovaly se mu výjevy nejkřiklavější. Byla pak jedna událost, na niž Martin nikdy nezapomněl, a kdykoli o ni v duchu zavadil, vždy se mu kormoutily útroby.

Vlastnost, která se u lidí vůbec nazývá podezřivostí, nedůvěrou, nesnesla při Rorejsovi těchto nevinných názvů. Bylo to vyzvědačství, slidičství, čmuchalství, vypěstované a vyvinuté dlouhým zvykem a dobou až k odpornosti. Rorejs zapomínal přitom na vážnost člověka a byly chvíle, kdy se jeho vyšetřování podobalo psímu běhu a čichání po stopě. Býval nejodpornější, vrátil-li si z nějaké vycházky. Tu sršící jeho zraky, když vstoupil náhle do krámu, vysílaly po učních blesky, které věštily přímo záhubu. S funěním vytrhoval šuplíky se zbožím, nakláněl se a nazíral do nich hrozivě, nenajde-li, že v nich bylo nedávno hrabá-

no. Kvapně, rozčilen přepočítával peníze v kase, nechal na sebe dýchat, otvíral Antonovi a Martinovi ústa, nemají-li v zubech zbytky nějakých pamlsků, střílel očima po krámě, nepadne-li na něco podezřelého. Ah, tu je něco! A již spustil:

„Co je to tu pod soudkem! Prodávali jste ocet?“

„Ano,“ přisvědčil Anton.

„A kdo jej vytáčel?“

„Já,“ přihlásil se Anton.

„Ty darebáku – a nechal jsi kohoutek otevřený, viď, aby trochu vyteklo a abys mě aspoň takhle okradl, když ho nemůžeš upít, viď?“

„I to bude voda, jak jsem vyplachoval láhev,“ omlouval se Anton.

„Voda?“ houkl Rorejs. „Já ti dám vodu!“

A aby se dokonale přesvědčil, spustil se na kolena, shýbl hlavu a očichával louži, pomalu vysychající. Pak přitiskl na mokré místo ukazováček a olízl jej. Cítil docela dobře, že to jest ocet. Vymrštil se jako pružina a zahoukl na Antona:

„Mamlase, voda? To je voda?“

A již držel Antona za límec a sekl jej kolmo dlaní za krk, až mladík vyhekl.

„Tu máš vodu, darebáku!“

Anton se styděl za toto pokárání před Martinem a umiňoval si v duchu, že se pánovi pomstí. A když Rorejs po několika dnech zase do města vyšel, pohlédl Anton na Martina a řekl se šibalským úsměvem:

„Dnes tomu biřici něco narafičím, aby si zase lízl. Však toho podruhé nechá, pes psovský.“

„A co chceš udělat?“ tázal se Martin úzkostlivě.

„Co?“ smál se Anton. „Udělám něco pod soudky, že to nepozná, ať líže, jak chce.“

Přiskočil ke dveřím, zavřel je, pak odstoupil do kouta, kde byly soudky a veliké láhve s kořalkami, odhrnul soukennou zástěru, a Mar-

tin slyšel krátký crkot. Anton líčil tam něco na principála a měl radost, jak starého dostane.

Nezmýlil se. Za půl hodiny se principál vrátil a nastala prohlídka. Rozumí se, že mu neušla vsakující se kalužina pod soudky s lihovinami.

„Co je to tu?“ zahřměl na učedníky. „Prodávali jste kořalku?“

Martin za pultem se třásl strachem, jak věc dopadne, ale Anton odpověděl docela lhostejně:

„Ba neprodávali.“

„A co je to tu rozlito?“ sápal se Rorejs.

„Tohle?“ ptal se táhle Anton. „To jsem prve pokropil trochu podlahu.“

Ale Rorejs již ležel na břiše a očichával, a pak provedl zkoušku ukazováčkem, jako onehdy. Než ani po dvojím ochutnání nemohl poznati, co to je. Vzchopil se a spustil znova:

„Bude to, nebo nebude? Co je to zde?“

A tu Anton, jemuž potlačovaný smích škubal dávno všemi svaly obličeje, nemohl se již udržet a usmál se. V tom okamžiku uhodl Rorejs, kterak byl prohnaným učněm přelstěn, nepromluvil, sáhl do šuplíku a vyňav dva papírové desetníky poslal s nimi Antona pro doutníky. Pak popadl Martina, jenž se všecek třásl, a cloumaje jím, div mu límec košile nepřetrhl, bručel s tajeným vztekem:

„Martine, co se tu stalo? Pověz pravdu – ty nebudeš bit!“

Bylo poprvé, kdy měl Martin vyjít bez trestu. Zajíkal se, zajíkal chvilku, ale konečně přece pověděl, co Anton udělal, neboť cloumající železné klouby Rorejsovy a rozezlené jeho líce věštily násilí.

Rorejs chlapce pustil a odplivl si.

„Dobře,“ povídá, „neříkej nikomu nic, a až se Anton vrátí, doneseš tuhle láhev paní nahoru a zeptáš se, nepotřebuje-li, abys jí někam došel.“

V tu chvíli byla tvář Rorejsova téměř znetvořena. Zesinal všecek a oči se mu v jamkách jen koulely.

Martin se zachoval, jak měl přikázáno. Sotva se Anton vrátil, vyběhl z krámu a po schodech nahoru, a na těle mu naskakovala husí kůže, ježto tušil, co teď dole nastane.

Odevzdav paní láhev, uposlechl s radostí jejího rozkazu, aby přebral dva žejdlíky čočky na zítřek; tak aspoň mohl prodloužiti svůj návrat do krámu, do něhož se mu nechtělo.

Když konečně sešel dolů, shledal tam hrobové ticho, jako po bouři. Rorejs stál zamračen u svého pultíku a počítal něco v usmoleném zápisníku, a vedle v kumbálku skláněl se Anton nad kamennou mísou s vodou a omýval si obličej. Martin se ostýchal na Antona pohlédnout a vyhýbal se, jak mohl, setkání s ním. Konečně však přece nemohl odolati a pozvedl k němu oči. Zhrozil se. Anton byl všecek spráskán, na tváři poškrábán a na levé straně neobyčejně zardělý, jako od políčků. Na krku červenaly se mu dvě krvavé prouhy a kabát jeho byl od límce až dopolou zad roztržen. Bylo zjevno, že se zle bránil, ale že panu Rorejsovi neodolal.

Byl to poslední výprask, jehož se mu dostalo před vyučením, ale vše nasvědčovalo, že byl neobyčejný. Když Martin večer vyléval vodu z kamenné mísy v kumbále, byla všecka červená.

Anton ukládal se o jedenácté na lůžko jako obyčejně. Když se svlékal, zpozoroval Martin, že má záda zešlehaná. Neosmělil se však ani slovem, ani pohledem o druha zavaditi. Cítil, že napolovic toto trýznění zavinil vlastním, ovšem vynuceným vyznáním. Než Anton se nehněval, to bylo zjevno. Lehal zcela opatrně, aby bolavému hřbetu neublížil, a obrátil se k Martinovi:

„Ten mi dnes nasolil, kriminálník! Ale polízal si!“

Však pan Rorejs měl také naučení z této příhody. Od té chvíle nevšímal si loužiček na podlaze a nestrkal do nich prsty.

Než na Antona již nepohlédl. Zdálo se, že se v Rorejsovi všechno vaří a že vztek jeho není ukojen oním hrozným výpraskem, ale že hledá stále nějakou záminku, aby mohl Antona zmlátit ještě jednou.

Však takovým pánům, jako byl Rorejs, není o záminku zle. Naskytla se dosti brzy, asi po čtrnácti dnech. Tenkráte – bylo to v pondělí – vstoupil Rorejs po snídani do krámu, a obcházeje po starém zvyku a čenichaje, kde by co bylo, zhlédl pojednou vzadu ve výklenku, kde byly rozličné nástroje, načatý, ale vyhaslý doutník. Vzal jej, pokročil kupředu, a kouleje už divoce očima, otázal se:

„Čí je to cigáro?“

Anton, kterýž právě sekal cukr do šuplíku, pohodil nedbale hlavou, naklonil se, jako by si chtěl doutník prohlédnouti, a řekl pak zcela lhostejně, jako by se ho věc netýkala:

„To? To je můj doutník. Zbyl mi od včerejška, od neděle, chtěl jsem si pak zakouřit, až někam půjdu.“

Takovou odpověď Rorejs ještě neslyšel a nevěřil ani teď vlastním uším. Ale krev jeho se vařila zas už klokotem, obličej mu zrudl a zdálo se, že mu kůže na několika místech popraská, když přikročil na dva kroky k Antonovi a opakoval po něm zhluboka:

„Ty sis chtěl zakouřit? Ty huncúte! Neřekl jsem ti, že ti hubu na obě strany roztrhnu, najdu-li u tebe někdy cigáro?“

Znělo mu to z hrdla dušeně, jako vzdálená bouře. Ale Anton stál klidně, sekal cukr na drobné kostečky, a jako by ho těšilo, že může principála hodně pozvolna dohřívat, odpovídal pomalu:

„Na to, co všechno jste mi sliboval, pane principál, na to už nemyslím. Já si zakouřím, kdy budu mít chuť, a musí vám to být jedno, dokud nekouřím v krámě.“

U všech ďáblů, co to znamená? Jaký ďas vjel do Antona, že se dnes opovažuje takto mluvit? A principál vzteky bez sebe mrštil doutníkem otevřenými dveřmi na ulici a rozkřikl se na Antona:

„Kluku zatracená, mám tě přeseknout vejpůlky? Ty mi takhle odpovídáš? No počkej!“

A spěchal do kouta, aby vyhrábl „tancmajstra“.

Pod Martinem třásly se již nohy a přemýšlel, jak by se z krámu dostal. Bylo mu ukrutno dívati se, jak je někdo bit. Než Anton zarazil zcela pokojně šuplík do pultu, vhodiv do něho dříve sekáček, a sledoval zrakem Rorejsa. A když Rorejs vytáhl rákosku a počal se sápat po Antonovi, aby ho uchopil za límec, popadl Anton z pultu železnou pětiliberku, uskočil ke dveřím, a napřahuje ruku proti Rorejsovi, zvolal:

„Jen se mne dotkněte, vy rase! Dnes mi doběhl pátý rok! Já jsem fraj[22], mohu si kouřit, jak chci a kde chci, a nedám na sebe již sáhnout. Zkuste to a uhoďte mne, a máte tuhle pětiliberku mezi očima, abych vás nadosmrti poznamenal. Otloukal jste mě celých pět let – dnes je tomu konec…“

Rorejs zesinal a položil „tancmajstra“ na pult.

„Ukliď to!“ vzkřikl na Martina.

Potom se obrátil k Antonovi a řekl mu hlasem, jenž zněl jako tlumený řev šelmy:

„Dej věc na místo!“

Anton hodil závaží na pult a Martin je postavil k ostatním do řady. Pak řekl ještě Rorejs, mrsknuv okem po Antonovi:

„My spolu ještě pohovoříme!“

Anton odpověděl zcela drze:

„Nemáme spolu o čem hovořit. Dejte mi vysvědčení a já půjdu odtud ještě dnes, třeba před obědem… a budu rád, že jsem vyvázl se zdravými údy…“

A skutečně odešel Anton ještě toho dne z obchodu Rorejsova, kde byl strávil těžkých pět let života.

Když večer Martin zaujal sám a sám pustou ložnici a rozdrchanou postel se špinavými peřinami, bylo mu neskonale úzko. Připadal si nyní docela opuštěným u toho lidojeda a počítal, kolik jemu zbývá

dnů, než bude moci z nevlídného krámu principálova odejít jako Anton. Bylo jich ještě mnoho – velmi mnoho…

Po odchodu Antonově musil vzít Rorejs mládence, poněvadž uznával, že za jeho nepřítomnosti v krámě nemůže Martin všechno zastati. Mládenci však se u Rorejsa nedařilo lépe než jeho učedníkům, a za dvě neděle dal principálovi čtrnáctidenní výpověď.

Rorejs nikterak tím nebyl zaražen. „Mrzí-li jich to u mne," řekl ke mládenci, „mohou jít hned, já jich nedržím! Mládenců jako pecek, za půl zlatého přivede mi Šnajdr jiného takového troubu, jako jsou oni!"

Šnajdr byl sprostý dohazovač mládenců, který požadoval za každého „dodaného" mládence od kupců po půl zlatém a od mládenců za opatření místa také po půl zlatém. Byl to bývalý, zbankrotělý kupec, stejného asi zrna jako Rorejs. Tento otrokář, vypadající jako propuštěný kriminálník, chodil po Praze od kupce ke kupci a ptal se u každého: „Nepotřebujete zas nějakého zloděje?" Čímž myslil mládence.

Mládenec nedal si hrubství Rorejsovo opakovat a odešel ihned. Rorejs poslal Martina ke Šnajdrovi, jenž bydlil v Židovském Městě, a kvečeru přivedl Šnajdr skutečně nového mládence, shrábl svou odměnu a šel.

Takovýmto způsobem, než vypršel druhý rok Martinova učení, vystřídalo se u Rorejsa dvaadvacet mládenců. Martin si nepamatoval ani jména všech těch nešťastníků.

Žijeme-li v kruhu milé rodiny, pod ochranou laskavých rodičů, mezi sourozenci, vykonávajíce rozličné ty malé povinnosti, jaké nám ukládá život rodinný, a zažívajíce množství příjemných chvil, jichž poskytují nám rozličné výroční slavnosti, jmeniny otcovy, matčiny, bratří, sester, svátky vánoční, Nový rok, Velikonoce a jiné a jiné dny a doby, z nichž každá působí jiným půvabem, – za takových okolností ubíhá rok rychle a nastává nový, jedva se nadějeme. Avšak trávíme-li život u lidí cizích, nevlídných, kdy nad námi stále sviští karabáč oněch nekonečných povinností, stálého šetření cizích zájmů, obětování těla

i ducha, práce do vysílení, bez oddechu, kdy se nám desetkrát za den vyčítá: já tě živím, já tě platím, já se o tebe starám a ty musíš za to neúnavně pracovat, aby ses mně vyplatil, – tu plyne čas pomaleji. Není v něm žádných zastávek příjemných, není chvilek oddechu, hry a zábavy – den se prodlužuje, a bylo-li nám ráno nadáno a hrozeno trestem, plíží se pak zbytek dne zoufale zdlouha, než můžeme ulehnouti na lůžko a ve spánku zapomenouti na všechny svízele a trampoty. Tak ubíhal život Martinovi, a za jediný rok u Rorejsa zkusil více než za všechen dřívější život. Tento jediný rok přinesl mu mnohem více zkušeností, než kdyby byl deset let chodil do školy. Byla to pro Martina také škola, ale těžká škola života. Poznával, jak se každé sousto chleba oceňuje, kterak každý sebenepatrnější službičku odvažuje na vážkách nejcitlivějších a hlásí se hned o odměnu, o náhradu.

Martin jaksi neuvědoměle uvažoval o těchto věcech. Vzpomínal nyní na poklesky svoje ve škole, poznával, jakým byl uličníkem a nedbalcem doma, počínal chápati, jakých starostí nadělal rodičům, a trpce oplakával svou lehkomyslnost. Mohl dosud seděti ve škole, neboť rodičové těžce nesli, že nemá chuti ke studiím, mohl se učiti a byl by měl i krom toho tolik krásných, volných hodin a dní pro zábavu, na procházky pod širým nebem, na vycházky do lesů, na lov motýlů a brouků, ke sbírání květin a bylin, k zakládání jich do lisu a do knihy, ke čtení povídek a dějepisu, mohl tráviti pěkné, tiché večery v kruhu rodiny, v tom malém, teplém pokojíku s vyhlídkou do zahrady, na pevnostní hradby a náspy a dále přes ně na dědiny v kraji. Všeho toho pozbyl a nesměl si ani stýskati, neboť o vše přišel svojí vinou. Zde u Rorejsa bylo mu těžce pracovati od noci do noci, znal jen ty procházky s těžkým vozíkem nebo s pytlem a s nůší na hřbetě. Byla kolem Prahy také nějaká krajina? Byla tu údolí, lesy a pláně? Bylo možno někde se koupat, někde pod košatými stromy na mechu odpočívat? To vše nevěděl. Znal jen tvrdé dláždění, po němž rachotil jeho vozík, znal rozsáhlá nádraží s věčným hlukem, hlomozem a rykem, s pustými nadáv-

kami nakladačů a nádeníků, znal tu příšernou skrýši nad schody, věčně tmavou a plesnivinou páchnoucí, jíž říkali ložnice a jež ústila v tajemnou chodbu do pokoje pánova, kudy se vkrádal Rorejs noční dobou do ložnice, aby prohlížel šaty jeho, zdali v nich není něco kradeného. Jak se mu vše ošklivilo! A strávil tu teprv rok – ještě čtyři dlouhá léta jest mu vytrvati, aby dostal kus malovaného papíru, jímž mu bude dáno za vyučenou. A čím bude pak? Kupeckým mládencem. A zase služba, zase týrání od noci do noci, trochu mírnější sice, ale přece týrání. Vždyť viděl, kterak s mládenci nakládá Rorejs. Jen bít jich nemohl, to bylo vše, ale nadával jim pro každé nejmenší nedopatření a vymýšlel tolik sekatur, že bylo kupodivu, co vše se může v jeho mozku vylíhnouti. A takový život nastával Martinovi. Viděl se pořád za pultem, za tím černým, hrozným pultem, kde se jen bije, nadává a z krádeže podezírá. Ano, Martin otřásal se někdy, když popatřil na draka za pultem, na tu ohavu s rozšklebenou tlamou s krvavými jazyky a se špičatými zuby. Věru byl to případný, věrný znak všeho toho kupcovství dohromady. Tuto drak, onde Rorejs. Jaká shoda! Drak nad pultem mlčel sice, ale Rorejs důkladně jej doplňoval, řval za draka, plival oheň a síru za něj, zatínal drápy do svých obětí a upíral na ně baziliščí zraky. Martinovi se zdávalo, že byla kdys na světě dvojčata. Z jednoho vyrostl Rorejs, zůstal živ a zdráv, a druhé zdřevěnělo tu nad pultem. Martin viděl ve všech kupeckých krámech podobné draky. Jsou taky ostatní principálové oněmi druhými dvojčaty? Daří se kupeckým učňům všady stejně? Skrývá se v každém krámě někde v koutě „tancmajstr“, jímž se vydělává kůže učedníků? Chodí ostatní principálové taky prohlížet šaty podřízených? Líčí rovněž mladým učedníkům peníze do smetí, aby jim pak mohli v každém případě natlouci?

Ah, Martinovi bývalo při tom přemýšlení velmi trudno. Bratrovi stěžovat si nemohl, neboť Jiří odpovídal vždy stejně:

„Nu, nebude tak zlý pan Rorejs. Vezme-li na tebe někdy rákosku, však tě bez příčiny netresce. Jsi nejspíš nedbalý, neposlušný nebo hu-

batý. Vidíš, proč jsi se neučil! Mohl jsi chodit do školy – teď není pomoci.“

Radostnými chvílemi bývaly Martinovi ony, když dostával dopisy od matky z domova. Ach, jaké to byly laskavé řádky! Jaká starostlivost vyzírala z těch dojemných listů, jak o něj pečovala z dálky! Máš dobrého pána? tázala se v prvním čase. Poslouchej ho, vykonávej vše, co nařizuje, aby s tebou byl spokojen. Snad ti pak odpustí půl léta učení, snad ti někdy dovolí, aby ses mohl podívat domů. – Ach domů! Prsa Martinova se dmula, bylo mu, jako by jej zachvacoval mocný vichr, jenž ho má zanésti daleko, domů, ke drahé matce, k otci, k sestrám. Ach ne, nebyl to vichr, byla to nezměrná touha po těch milých tvářích, ale touha samotná neposunula člověka ještě nikdy ani o píď dále. A jaká je paní? tázávala se matka. Má-li pan Rorejs děti? A smí-li Martin někdy na procházku? Chodí-li často k Jiřímu? A má-li prádlo v pořádku, košile, šátky, punčochy, že by mu něco poslala. A pan Rorejs jak mluvívá s bratrem, s Jiřím? Zdali Martina posílá do školy nedělní? A že prý jest pan Rorejs hodný pán, že se ptali kupce doma, a ten že ho náhodou dobře zná a že řekl: Tam je dobrá škola, to je metr na mladé lidi. Ó, jak rád by Martin byl pohovořil s matkou jen jednou, jen hodinu, aby jí vše vypověděl! – Její listy čítal cestou po ulicích desetkráte za sebou, líbal je, zkrápěl je slzami a ukládal pečlivě na dno do truhly, aby mu je nějaká surová ruka nevyrvala. A po letech ještě, když přehlížel své věci a přišel na dopisy matčiny, čítal je opět a opět se vmýšlel v ony doby minulé, kdy mu byly jedinou posilou v těžkých časech učení. – A když přišel asi čtvrtý nebo pátý dopis od matky Martinovy a Rorejs jej bral z ruky listonošovy, obrátil se k chlapci a otázal se: „Cožpak tvá matka nic nedělá, že ti může pořád psát? Nemá žádnou práci?“ – Tehdáž se v Martinovi vzbouřilo všechno nitro. Hle, ten surovec dotýká se i jeho matky. – V mysli Martinově oživly vzpomínky na celý život předrahé matky, pokud jej znal, a ten život nebyl nic než práce, samá práce! Kterak by nepracovala! Dětí bylo několik, a ty děti nemohly chodit

nahé. Bylo stále co šít, co spravovat. A všechnu domácnost obstarávala také jen maminka. Vždyť ona byla všeumělem. Šila oděv i otci, neboť skrovné příjmy nestačily na krejčího. Martin neviděl matku nikdy sedět, aby neměla na očích okuláry a v ruce jehlu nebo dráty. Neviděl ji nikdy v jiném pohybu než kolem plotny, při prádle, ana zametala a poklízela pokoj, škrabala zemáky, strouhala suchý, okoralý chléb, pouhé zbytky, aby se z něho zas něco k jídlu upeklo. Neviděl ji nikdy bez vrásků, málokdy veselou, nebo život těžce ji byl zkoušel. Vyšla z domu otcovského z blahobytu, ale rány osudu připravily ji o vše. Osud jí vzal všechen majetek, ale dal jí kupu dětí a velel: Starej se! A když děti odrůstaly, když z nich byla radost, přicházel Osud poznovu a bral jí dítě za dítětem, až jí ze čtrnácti zbylo jen pět. Ale i tu bylo starostí a práce vrchovatě, a Martin vídal matku, jak zápolí s několika těmi zlatými, jak utrhuje po krejcaru tu a tam, aby se dostalo onde; jak vyměřuje stále všeliké ty hadry, jak přešívá kabáty a nohavice z otce na Jiřího, z Jiřího na Martina, jak se naučila otci i synům vlasy stříhat, jak šila chlapcům, dokud byli malí, i čepice, poněvadž každého uspořeného krejcaru mohlo být stonásobně upotřebeno, – a hle, tu se Rorejs ptá surově: „Což tvá matka nic nedělá?“ Nemá tedy Martinovi psát, má ho opustit i jediná ta bytost, již v duchu viděl vždy v jakési velebné záři? – Aby neslyšel již podobných roztrpčujících poznámek, zařídil věc tak, aby matka vkládala dopisy pro Martina do psaní, jež posílala Jiřímu, a Jiří mu je příležitostně dodával.

* * *

Čas míjel a Martinovo učení se skončilo. Vytáhl se za těch pět let, ale nezesílil příliš. Neměl ani příliš zdravé vzezření a zdálo se, jako by v něm vězela nějaká nemoc. Byla to památka po několika chorobách, nejvíce z nastuzení pocházejících, jež si byl v učení ulovil. Však bylo k tomu třeba nátury, aby vydržel spáti pět let v ložnici u Rorejsů,

v onom psinci, kde se v zimě na peřiny ukládala jinovatka a kde ani švábi se nedrželi, ač jich bylo jinak v celém domě plno.

Nohy Martinovy stálým stáním v krámě a nošením těžkých břemen, jakož i podřimováním při pultě za dlouhých, pozdních večerů zimních, zkřivily se trochu do tvaru písmene X, jako mnohým tehdejším pomocníkům kupeckým. Ale což záleželo na tom, získal-li na kráse, čili nic. Byl hotov, byl vyučen, a nyní platil mu již Rorejs měsíčně tři zlatky, právě tolik jako děvečce.

Martin Žemla chodil po čas učení do nedělní školy, ale nebyl spokojen s výsledky těchto studií a požádal jedné neděle Rorejse, aby mu dovolil v témdni asi třikrát u večer odejíti na dvě hodiny, aby se mohl v nějakém vyšším učilišti kupeckém dotvrdit. Rorejs byl brzy hotov s vyřízením žádosti Martinovy:

„Víš, Martine," – Rorejs tykal mu ještě nyní –, „co se z tebe dalo udělat, to jsem udělal a to ostatní našlapali ti do hlavy na Masném trhu. Ale večer se mi z krámu nesmí. Beztoho bys školy brzy nechal a chodil bys flámem po hospodách. A pak si nemysli, že z tebe udělají handlsministra, abys toho musil tolik vědět."

Ale Martin nechtěl od svého záměru upustit a důsledek všeho byl zcela prostý: dostal od Rorejsa výpověď. Martin sice neplakal, když opouštěl dům Rorejsův, ale bylo mu přece jaksi podivně, když se loučil s černou ložnicí, kde spávali již zase jiní dva učňové. Opouštěl ten brloh a neměl se tam nikdy vrátit! Odcházel, aby vstoupil do služby u nějakého nového principála. – Martin Žemla se při té myšlence trochu zachvěl; ale hned se vzpamatoval. Horší snad nemůže být nikdo než Rorejs. Tedy s chutí do světa!

O službu nebylo ani tak zle. Vyučencům kupeckým platí se čtyři pět zlatých měsíčně a mimoto mají „fraj štaci", jak se v kupecké hatmatilce říká, totiž celé zaopatření: byt, stravu, prádlo. Za ty peníze může každý principál potřebovat nádeníka, jenž po celé dny kolem pultu rejdí, kávu praží, okurky nakládá a se služkami žertuje.

Martin tedy hledal místo. Hledal je zpočátku sám, ježto se mu protivilo, aby užil prostřednictví agenta Šnajdra, téhož, který jako americký otrokář dodával principálům živé maso. Ale brzy seznal, že je těžko tímto způsobem se uchytit. Seznal, jak neprotržitelným řetězem jest ono spojení pánů s agenty. Kamkoli vešel, všude naň pohlíželi „páni Rorejsové" podivně. Proč si hledá místo sám? Vyhnali ho někde? Ukradl něco? Přichází z venkova? A Martin, jemuž se konečně zprotivilo věčné to vyptávání pánů, ony ukrývané či zcela zjevné úsměšky mládenců v krámech a učedníků, uchýlil se přece ke Šnajdrovi, jenž se mu byl sám hned prvního dne nabídl, jak uslyšel, že od Rorejsa odejde. Šnajdrovi nebylo nic lehčího než „umístit" mládence. Již druhý den přišel a chvástal se, jak pěknou „kondici" Martinovi našel, a vyzval jej, aby šel s ním a novému pánu se představil. Bylo to u pana Štěrby ve Spálené ulici na Novém Městě. Věc byla brzy vyřízena. Štěrba nabídl Martinovi pět zlatých měsíčně, každé druhé neděle vycházku a k Novému roku dar pěti zlatých. Pan Štěrba lépe se Martinovi zalíbil než pan Rorejs, a když principál svolil, aby Martin směl třikráte za týden do večerní obchodnické školy, přijal Žemla službu. Za dvě neděle po výpovědi u Rorejsa přestěhoval se do nového místa a tu mu nastal zdánlivě trochu jiný život.

Obchod Štěrbův byl živější než Rorejsův, bylo zde mnohem více lidí: tři učedníci a dva mládenci. Učňů potřeboval pan Štěrba více, poněvadž měl mimo hlavní obchod ve Spálené ještě dvě filiálky, jednu v uličce Zderazské, druhou ve Vyšehradské třídě. V každé filiálce byl mládenec, jemuž byl obchod odevzdán inventárně a kterýž musil za zboží ručit. Byl-li při pololetním účtování, převažování a měření zboží shledán nějaký schodek, musil jej mládenec uhradit z kauce své nebo ze mzdy. Mládenci ovšem se takových škod chránili a utrhovali tu na váze, tu na míře, porušovali zboží všelijak, jen aby stržili za vše peníz, který jim byl účtován, a raději více. Takovou manipulací bylo obecenstvo v podobných filiálkách obsluhováno vždy hůře než v obchodech

samostatných a časem pomáhali si nesvědomití mládenci ničemným způsobem k větší tržbě. Principálové chtívali okrádat mládence, mládenci okrádali obecenstvo. Pochod zcela přirozený, jak se napohled zdá. Časem principál dopadl mládence při nějaké neslušné manipulaci se zbožím, a takovíto mládenci z filiálek bývali vyhnáni na hodinu.

Filiálky skoro vždy byly zásobovány zbožím horším, zbožím, jež ve hlavních obchodech se pokazilo nebo nešlo dobře na odbyt. Filiálky zakládaly se obyčejně ve čtvrtích vzdálenějších, mezi obyvatelstvem chudším, a páni principálové počítali se zkušeností, že „žebrota“ všecko sní a vypije, co se nóblejším kupcům dáti nemůže. Bylo-li v hlavních obchodech zboží dobré, hromadil se ve filiálkách brak všeho druhu. Zplesnivělá mouka, načichlá káva, žluklý olej, tvrdý chléb, nejhorší cikorka, kořalkový rum, spařený čaj – takové a podobné věci posílal pan Štěrba do svých filiálek, a mládenci musili mu zboží prodat.

Tři učňové Štěrbovi udržovali stálé spojení s filiálkami. Skoro po celý den byli zapřažení do vozíků a křižovali stále mezi ulicemi Spálenou a Zderazskou a Vyšehradskou třídou. Bylo-li trochu klidu, tloukli ve dvou velikých hmoždířích zboží, pražili kávu a stáčeli ocet, olej a petrolej. Mládenci obskakovali neúnavně kupce, zvláště ženské, a pan Štěrba vycházel občas do města, aby uzavíral obchody „ve větším“ s hostinskými, s kavárníky atd.

To tedy byla druhá stanice Martinova v kupeckém jeho povolání. První dva dni v novém místě strávil skoro jen tím, že se obeznamoval, kde co leží, jaké koření ve kterém šuplíku atd. Vcelku bylo skoro vše urovnáno a sestaveno podobně jako v krámě Rorejsově, ale sklad byl bohatší a mimo obvyklé věci zásoben i předměty, jakých u Rorejsa nebylo. Krám byl širší, hlubší, za krámem tmavý kumbálek, kde se pražila káva, za tímto kumbálkem malý pokojík s jediným oknem na malý dvorek. V tomto pokojíku spali všichni tři mládenci a dva učňové. Třetí učedník chodíval na nocleh do filiálky v uličce Zderazské.

V úzké prostoře spalo pět lidí! Byla tu postel a pohovka. Na posteli líhali dva mládenci, Martin spal na pohovce, úzké a nepohodlné, a v šuplíku pohovky, kterýž se na noc vytahoval, spávali oba učňové. Pan Štěrba také uměl hospodařiti místem, jak vidět. Je zjevno, jak asi bylo zdrávo spáti v této díře, jejíž jediné okno bylo skoro stále zavřeno, kdež místo vzduchu boulily se výpary pěti lidí, promíšené všemi vůněmi z krámu a těžkými, ostrými zápachy hrubšího zboží, složeného v kumbále, kyselého zelí, sprostého mýdla, starých, žluklých tuků. V létě jako by se sem sráželo vedro ze všech pater domu, a nesnesitelně páchla stoka z úzkého dvorku, jejíž mříž byla právě pod oknem; v zimě ucházel čpavý a dusivý kouř z bídných kamen, dráždě ke kašli. Bylo záhadno, kterakže patero dýchajících plic může tu vůbec nalézti nezbytné dávky kyslíku. Martina Žemlu obestíraly v prvních dnech mrákoty, ale později uvykl. Dobře ještě, že mu byla vykázána pohovka. Líhal sice nepohodlně, ale snesl raději hodně nepohodlí, než by se tísnil na úzké posteli s jinými. Užil dosti takové pohovy u Rorejsa.

Když nastoupil Martin u Štěrby, nastávala právě zima. Oděv Martinův byl hodně pochatrnělý, i bylo nutno, aby si pořídil nový. Až dosud neměl nikdy šatů nových, na sebe šitých, stále dotrhával kabáty i spodky z bratra Jiřího nebo z otce. Ale konečně i v něm se probudil trošek marnivosti a touhy po vzhledném úboru, a Martin přál si míti něco nového, na své tělo šitého, aspoň na neděli. Jednoho večera, když personál po zavření krámu slezl se v pokojíku ke spaní, počali druzí mládenci hovořit o tom, co který si dá na zimu šíti, z jaké látky, u kterého krejčího, jak si pomůže k „brkálům“ atd. Žemla poznamenal, že by taky něco potřeboval, ale že nemá peněz.

„Tak pište tátovi,“ radil Martinovi zrzavý Vincenc, čtyřiadvacetiletý, „zkušený“ mladík, „ať vám hodí do Prahy nějakou desítku, nebo si to splašte bez ptaní a pošlete mu k svátku oučet od krejčího!“

Martina dotkla se tato hrubá rada jako poličeк. Urazilo jej velmi, že Vincenc říká tak sprostě a neomaleně jeho otci „táta“. Jakým právem

tato důvěrnost? Ale nechtěje míti zlou vůli, odpověděl Vincenci mírně:

„Tatínek nemá peněz na rozhazování, musím se starat o sebe sám."

„Anebo je pan fotr pařidlo a kupuje vám na šaty po mázech, ne?" ozval se druhý mládenec, August, zavalitý mladík asi dvaadvacetiletý, obličeje potměšilého, výrazu praprohnaného. „Já mám také takového tatíka, že mi prochlastal podíl! Ale nic z toho nemá. Přišlo na něj delirium[23] a vrazili ho do Kateřinek[24]. Mně se zdá, že nebude dlouho dělat. Měl to už dvakrát, a teď mu to ňák v mozku praská nadobro!"

Martina zmáhal se hnus. Tento pustý hovor zkaženého syna o vlastním otci naplňoval jej odporem k člověku, s nímž je mu spáti pod jednou střechou, takořka na dohmat. Jaké to srdce necitelné, nesynovské! Jak teprv soudí tento mladík o lidech cizích, nemá-li pro vlastní rodinu trochu úcty a vážnosti! A jak účinkuje surová mluva na nedospělé chlapce, učně, kteří poslouchají s otevřenými ústy! Martin hned nenašel odpovědi, ale konečně řekl, aby dal hovoru jiný směr:

„Nu, nebude-li peněz, není konečně nutno, abych měl nový oděv. Však se zima nějak přečká."

„Poradím vám," ozval se zase Vincenc, „jak to provedete. Vemte si od starého zálohu, ať si ji strhuje po měsících. Když takovému hnidopichu dáte a conto dvacet panenek,[25] udělá vám šaty non plus ultra – a s nedoplatkem můžete mu pláchnout. Jsou to beztoho samí zloději – přimázne on to pak jinému."

Nebylo pochyby, že se Martin dostal do pěkné společnosti. To jsou dva kupečtí mládenci čisté krve, dobrého vzdělání. Který as Rorejs byl jim učitelem a vychovatelem! A jak klidně všechno povídají, jako by se modlili. Martin si umiňoval, že s těmito lidmi nebude mluvit, ale hned zas poznával, jak pošetilé to předsevzetí. Kterak se vyhnouti? Vždyť s nimi musí tráviti celý den, stále s nimi obcovati, spáti vedle nich, jak by s nimi nemluvil? Vždyť by hned poznali, že je to hněv neb opovržení, a spláceli by mu svým způsobem. Umiňoval si tedy Martin, že na ně

bude působit jinak, a doufal, že snad v nich nevyhynul všechen cit ušlechtilejší. I vrátil se zase k původnímu předmětu:

„A myslíte, že by mi pán dal zálohu, sotva jsem přišel?“

„No dá,“ mluvil zeširoka August, „aspoň si vás tak trochu uváže. A kdyby nechtěl, pověste mu něco na nos, partykovi starému. Řekněte mu, že vám umřel dědeček a že musíte na funus. Nebo řekněte, že máte na starém místě dluh a že byste ho rád zaplatil. No, vymyslete si něco! Ale řekněte mu o hodně mnoho – dá vám beztoho polovičku!“

„Lháti nebudu,“ odpověděl Martin, „styděl bych se sám před sebou…“

„A vy jste také stydlavý jak skopový lůj,“ řehonil se Vincenc. „To si musíte odvyknout.“

Ne, Martin dnes nemohl pokračovat. Příčila se mu rozmluva s těmito kolegy, jejichž každé proslovení bylo surovostí neb urážkou. Utichl a chtěl usnouti, ale byl rozčilen. Hleděl tedy do temna ke stropu nebo směrem k oknu, jímž proráželoo jakési šero. Chvíli trvalo naprosté ticho, jen několikeré oddychování svědčilo, že je tu něco živých bytostí. Tu se z postele ozvalo:

„Spíte už, Martine?“

Byl to August. Chtělo se mu ještě mluvit. Martin neodpovídal. Chtěl mít pokoj, tvářil se tedy, jako by spal.

Otázka z postele se opakovala. Martin mlčel.

„Už chruní!“ řekl August.

„I nech ho,“ odpovídal líně a již také ospale Vincenc. „Je to balík učiněný!“

„To je na něm vidět, než hubu otevře,“ přisvědčoval August; „ale že by v něm bylo tolik troubovitosti, nemyslil jsem. Nasadil nám ten lump Šnajdr pěknou štěnici do krámu. Ten nás bude špehovat a nasazovat na nás!“

Vincenc se hovorem tím probral trochu z dřímoty a nyní povídal přidušeně:

„Ale pak ať si spočítá zuby, aby věděl, kolik jich měl, když přišel! Já si na násadu nepotrpím!“

Martin sebou hnul, hovor utichl. V tu noc Martin dlouho nemohl usnouti. Trápila ho myšlenka, že má nyní tři Rorejsy proti sobě.

* * *

Po několika dnech odhodlal se tedy Martin Žemla, že řekne principálovi o zálohu na šaty, a vykonal také svůj úmysl jednoho jitra, kdy se Štěrbou v krámě byl na chvíli sám. Vyřkl svoji žádost ostýchavě a očekával odpověď, hledě upřeně na pana Štěrbu.

Principál pohlížel chvíli zkoumavě na Martina, vybafl několikráte z doutníku mračno kouře a řekl:

„Oni potřebujou nové šaty?“

Pan Štěrba svým mládencům onikal, jako tehdy skoro všichni principálové.

„Ano,“ přisvědčil Martin.

„Poslouchaj, Martin, řeknou pravdu! Chtějí peníze just na ty šaty, nebo chtějí flámovat s Vincencem a s Augustem? Povědí!“

Martin se zapálil. Za pět let učení u France Rorejsa uvykl sice čeliti nespočetným podezřením, ale přesto nebyl za celých těch pět let otupen tak, aby ho nepokryté podezření Štěrbovo nebylo urazilo. Dnes mu jenom nevěří, dnes ho pokládá přímo za lháře, zítra snad již ho nazve zlodějem. Zlomí to Martin rázem! A roztrpčen odpověděl Štěrbovi:

„Pane principále, neráčíte-li mi důvěřovat, tedy nežádám pranic. A máte-li mne vůbec v podezření – po těch několika dnech, co tu jsem – z něčeho nekalého, tedy prosím, abych mohl zas odejít…“

Štěrba vyndal pomalu doutník z úst, pošinul si čepici na uchu a zadíval se na Martina. Zdálo se, že jeho slova měla neobvyklý účinek. Pak bafal dále a promlouval:

„To se nesmějí divit, že jsem jim sáhl na zub. Je to samá holota, ti mládenci, a člověk musí dávat pozor, aby mu zůstal kabát na těle. A Vincenc a August, to jsou dva teplí hoši – neradil bych jim, aby s nimi měli velké kamarádství. Mnoho-li potřebujou na ty šaty?“

„Myslím, že mi je krejčí ušije, dostane-li asi patnáct nebo dvacet zlatých, pane principále, a s ostatním že počká. Prosil bych tedy asi o dvacet zlatých.“

„Poslouchaj, Martin,“ mluvil Štěrba, „já jim dám těch dvacet zlatých a nevím ještě, mohu-li jich potřebovat? Oni se mi docela nezdají být rtutí – trochu moc přemýšlejí, jak se mi zdá! To je chyba! Kupecký komí[26] musí být jako na obrtlíku. Raf, raf, sáhnout sem, sáhnout tam, useknout, uříznout, ukrojit, nabrat, hodit na misku, vrazit do pytlíku, do kornoutu – jedna dvě! Rozumějí?“

„Rozumím, pane principále,“ odpovídal Martin, „a račte být ubezpečen, že se mnou budete spokojen. Měl jsem přísného pána v učení, ale zdlouhavost mi nevytýkal nikdy. Pokud obsluhy se týče, byl se mnou spokojen.“

„No možná, možná,“ pokračoval Štěrba, „snad se u mne ještě neokoukali, a tak to trochu vázne. Koukaj, daj si pozor na Vincence. To je mazaný člověk, ale čerstvý jako telegraf. Vezmou si z něho příklad. – A tak si toho krejčího daj zavolat, ať jim zde vezme míru, a já mu dám tu dvacítku na oučet. Ale pak ať mi vyjdou se zlatkou na měsíc; já si budu čtyry strhovat na dluh.“

A za dvě neděle, asi týden před Vánocemi, přinesl krejčí Martinovi nový oděv z pěkné šedé látky. Martinovi bylo nějak podivně, když jej oblékl na zkoušku. První oděv od krejčího! Kdyby ho maminka viděla! A tatínek, chudák! A Martina pojednou přepadla těžká lítost; on má nový oděv a tatínek doma chodí ve starých, chatrných šatech, jež maminka stále obrací, stále záplatami podšívá…

A téhož dne, kdy dostal šaty, zavolal si ho pojednou pan Štěrba do pokojíku dozadu, zavřel dveře a řekl k Martinovi s mrzutým výrazem:

„Poslouchaj, Martin, musím jim říci, že s nimi nejsem spokojen!“

Martin zbledl a pohlížel upřeně na principála. Cítil přitom, kterak mu víčka očí poskakují. Co udělal? Vzniklo nějaké nové podezření v panu Štěrbovi?

„Poslouchaj, Martin, řeknou mi: jsou oni mužský?“

Martin nerozuměl této otázce, neodpovídal.

„No řeknou, jsou mužský?“

Martin mlčel.

„Himlsakra, odpovědí mi: jsou mužský, nebo ne?“

„Nu ano, pane principále,“ koktal Martin.

„No tak! A co si myslejí, když přijde do krámu nějaká ženská, nějaká kuchta nebo tak něco?“

Martin chvíli otálel, ale pak řekl:

„Nemyslím si nic, pane principále!“

„To je ta chyba!“ vřískl pan Štěrba. „Oni si maj myslit! Mají si myslit, aby přišla podruhé zase, aby sem chodila ráda, aby viděla, že tu jsou mladí, šikovní mužští! Ale oni jsou takový zmrzlý Mojžíš! Oni mají z holek strach!“

Martin pohlížel na principála, nyní zase červený jako rak, a nevěděl, co by řekl. Zdálo se mu, že již chápe, co pan Štěrba žádá, a styděl se silně před tím starým člověkem. Byl by rád z pokojíku utekl, ale pán ještě nebyl u konce, pán chtěl mluviti dále. A Štěrba pokračoval:

„Kouknou se na Vincence, kouknou se na Augusta, jak ti umějí s holkama jednat! Řeknou mně: myslej si, že jich taková holka kousne?“

„Nemyslím,“ odpovídal pevněji Martin, který se byl zatím trochu vzpamatoval.

„Myslejí, že jest kupecký krám kostelem?“ pokračoval Štěrba.

„Vím, že není,“ odpovídal Martin.

„Myslejí, že oni tu jsou jako zpovědník, který sedí za mříží?“ dotíral dále Štěrba. „To jsou tuze na omylu! S takovými syrovátky bych nepo-

chodil. Tři takové Martiny, a jsem za čtyry neděle bankrot. Všechny holky by mi utekly. Podívaj se mi na Vincence, na Augusta! Dávají si pozor, jak se má s holkama mluvit a jak je mají obsluhovat. A ať jich do toho už nemusím strkat, rozumějí? Je to škandál, že jim tohle všechno musím teprv povídat!“

Ano, Martin uznával, že jest ostuda, že mu starý principál takovéhle věci povídá. Má si vzít příklad z Vincence a z Augusta! Ale právě to se mu protivilo! Ty hloupé, nejapné, necudné žerty, ty sprosté posunky, vše se mu hnusilo! Však on věděl, Martin, jak se to dělá, vídal věc již při mládencích u Rorejsa, ale nebylo mu i tehda nic odpornějšího než sprosté ty žerty a neslušné výpady, čemuž se kuchty ovšem náramně chechtaly, a zatímco se jednou rukou bránily, připouštěly dobrovolně útok jinde. A z téhle příčiny s ním není pán spokojen? Poněvadž se chová ke každému slušně?

Martin odcházel z pokojíku se sklopenou hlavou. Věděl ovšem dávno, co se tropí v kupeckých krámech, znal onu sbírku příležitostných řečí a posunků, průpovědí a rozličného dotýkání, což vše tvořilo jakousi nepsanou knihu o kupeckých mravech, ústní podání, tradici, jež přecházela z mládence na mládence, otravovala myšlení učňů a přiváděla nedospělé mladíky na scestí, jež zanechávalo nevyhladitelné stopy a nenapravitelné následky pro celý život. Martin v učení svém poznal dokonale všechno to nepěkné lichocení, řinoucí se z úst mládenců od rána do večera. Všímal si stydlivého začervenání děvčat, jimž se pochybných těch pozorností dostalo poprvé, ale pak vídal, kterak mu časem zvykala, kterak je očekávala. Ruměnec objevoval se vždy řidčeji a konečně každé slovo bývalo přijímáno rádo a chtivě! Ale vždy se domníval, že tyto dvornosti pomocníků jsou projevy soukromými, úkoly „z pilnosti“, – a dnes ho poučuje pan Štěrba, že to náleží k jeho povinnostem služebním.

Po rozmluvě s principálem náhle pochopil Martin úšklebné pohledy a posunky Vincencovy a Augustovy hned v prvních dnech, kdy na-

stoupil u pana Štěrby. Rozuměl, proč o něm řekl Vincenc hned na počátku, nevěda, že ho Martin slyší, že „ten nový mládeneček je nějaký turecký mouřenín…“

Byly to povznášející dvě stanice v dosavadním životě Martinově. Onde Rorejs, tuto Štěrba. A po celý život bylo mu souzeno spojení s Rorejsy, se Štěrby. Ať se jmenují jakkoli – vždy a všady najde Rorejsa nebo Štěrbu. Proklaté povolání!

* * *

Okamžiky, kdy Martin takto přemítal o rozličných těch ošklivých zjevech v životě kupeckém, bývaly mu nejtrudnějšími chvílemi. Byla mu dána jakási hloubavost, jakási rozebíravost poměrů a okolností, a tato vlastnost nečinila ho nikterak šťastným. Přál si, aby měl v krvi raději onu lehkomyslnost soudruhů svých, Vincence a Augusta, kteří pohlíželi na vše náramně vesele a bezstarostně, a zkalilo-li jim něco dobrý rozmar, ulevili si důkladnou nadávkou a uvedli se zase v obvyklou náladu. Byly chvíle, kdy jim hořce záviděl veselou jejich mysl a bezuzdnost. Ale zase nadcházely chvíle, kdy se cítil nepoměrně šťastnějším a silnějším než oni. U Vincence a Augusta nespatřil po všechen čas knihy, krom několika německých sbírek kluzkých anekdot a historek. On však četl. Nyní, kdy byl přece samostatnějším a volnějším než u Rorejsa, přečetl za krátký čas celou knihovničku bratra Jiřího a pak si vypůjčoval knihy jinde. Četl vše, co mu do ruky padlo, přečetl skoro všechnu makulaturu,[27] jíž bylo v krámě stále plno, a hodilo-li se, že prodal někdo panu Štěrbovi na sýr knihy celé, dosud neroztrhané, dal je Martin vždy stranou a přečetl je dříve, než se z nich počaly trhat listy na obalování. Později, seznámiv se s několika studenty, kteří si kupovali u Štěrby k večeři homolky, slanečky nebo na počátku měsíce kusy švýcarského sýra a naloženého úhoře, vypůjčoval si knihy od

nich, i školní, jichž právě v tu chvíli nepotřebovali, a čítal dlouho do noci.

Ale ani při těchto nočních studiích nemíval Martin potřebného klidu. Vyrušovali ho nešetrně oba soudruzi Vincenc a August, kteří zprvu tajemnými, později však zjevnějšími a zjevnými ousměšky a úšklebky, úmyslným, hlasitým hovorem a hulákáním jej znepokojovali, až konečně, vidouce, že nemohou Martina z míry přivésti, zhášeli mu násilně svíci u hlavy.

„Bodejť," zvolal kdysi August, „celý den se dřeme, a vy nám tu budete v noci dělat iluminaci, abychom nemohli chrnět! Jděte na kutě!"

Martin ovšem se nebránil a nebyl by se také ubránil. Poznával, že oba ti dobrodruzi ho nenávidí. Cítili dobře, že Martin jimi opovrhuje, a spláceli mu za to svým způsobem.

Byly však večery, kdy mohl Martin svítit a čísti po chuti. Přiházelo se totiž, že páni kolegové zavřevše krám shodili ze sebe rychle usmolený oděv, umyli se, namazali si vlasy pomádou, napustili kapesní šátky voňavkou, každý si navlékl nějaký prsten, vyňali z kufru nedělní šaty, oblekli se, zastrčili do kapes pěnové špičky, chopili se holí nebo deštníků a takto vypraveni vyskočili oknem na dvoreček, dali si domovníkem otevřít vrata domovní a ujížděli někam na flám. Z těchto nočních toulek vraceli se obyčejně k ránu, svlékali se rychle a někdy skoro již ani neulehli. Po takovýchto vycházkách byli druhý den bledí, nevyspalí, měli zapadlé tváře a potáceli se po krámě jako potápky. Ač Martin věděl, že soudruzi jeho tropí věc nedovolenou, ač marně přemítal, kde asi berou na svoje prostopášnosti peněz, a ač cítil, že patře na toto hospodářství mlčky, stává se jejich spoluviníkem, přece se nemohl odhodlat, aby oznámil věc panu Štěrbovi. Byl rád, že má od nich někdy pokoj, a myslil, že věc sama časem propukne, bez jeho přičinění.

Za večerů, kdy počestní druhové utráceli zdraví a peníze, usedal Martin v pokojíku k malému stolku a čítal dlouho přes půlnoc, časem

také vyprávěl ledacos učňům, poučoval je, jak uměl, a měl radost, vida, že chlapci pozorně naslouchají a že hovory jeho je baví a zajímají. Cítiliť všichni učňové Štěrbovi, že jest Martin zcela jiný než pan Vincenc a pan August, a vyhovovali ve všem mnohem ochotněji jemu, kterýž o vše slušně, zdvořile požádal, než oběma druhým mládencům, kteří se poslušenství a úcty domáhali surovými nadávkami, postrkováním a často ranami.

Zdálo se konečně, že i panu Štěrbovi dovede Martin vyhověti. Nejednal sice s děvčaty, s kuchařkami a služkami podle vzorů, k nimž pan Štěrba poukazoval, podle příkladu Augustova a Vincencova, ale najednou bylo pozorovati, že se holky rády dávají obsluhovati Martinem.

Neuposlechl pana Štěrby, nemluvil k nim způsobem dvojsmyslným, ale uměl je vítati tak přívětivě a vynalezl si zvláštní zdvořilůstky a poklony pro ně, že znenáhla získal skoro všechny ty denní odběratelky. Mluvil k nim řečí jaksi vybranou a uměl lichotiti způsobem, kterýž neurážel a za nějž se nemusil styděti. „Dobrý den, zlatohlávko, dobrý večer, černooký diblíku, moje úcta, třešňová hubičko, sbohem, přijďte zase, růžová bradičko! Co nám nesou ty malé, baculaté ručky? Mnoho-li cukru dostanete vy, jež máte sama medovou hubičku? Ah, nečešte své pěkné vlásky tak do čela, nad oči, hleďte, tak stranou dozadu vám mnohem lépe sluší! Na shledanou, korálové rtíky...!“

Pan Štěrba zpočátku hloupě, opovržlivě se usmíval. Cožpak napadá toho tulipána, aby takto s kuchtami hovořil! Na ně se musí jinak, silněji, rázněji! Ale pojednou viděl, že má Martin úspěchy. Že se na něj služky zamilovaně usmívají, že mají k Martinovi zvláštní důvěru, a netrvalo dlouho a Martin byl učiněným tajemníkem služek celé ulice. Přinášely mu papír se žádostí, aby jim napsal psaní domů, rodičům, příbuzným, nebo dokonce milovníkovi. A Martin šetrně, vážně vyřizoval drobné ty služby a služky bývaly u vytržení, jak pěkně píše, jak hezké umí sestavovati gratulace k svátku, jak do duše umí mluvit na

papíře. Oněm, jež uměly samy psáti, skládal aspoň koncepty a za krátký čas dobyl si v okolí pověsti obratného písaře.

„U Štěrbů, tam mají mládence, ten umí vládnouti pérem!“ říkalo se. A služky nevědouce, jak jinak prokázati se Martinovi vděčnými – neboť odměny peněžité nepřijal nikdy –, přinášely mu z domu po kobližce, po buchtičce nebo jinak něco vzácnějšího, co nebylo každého dne. Martin odmítal zpočátku i tyto odměny, ale nemohl se ubrániti.

„Tak vy jste tak pyšný a nechcete nic od služebného děvčete přijmouti? Podruhé tedy nepřijdeme a nebudeme vás již ničím obtěžovat…“ A činilo jim velké potěšení, když konečně Martin kobližku přijal. Málokdy snědl tyto dárky prostodušných děvčat sám. Obyčejně se o ně dělil poctivě s učedníky, neboť August a Vincenc hned napoprvé vše odmítli. Oba nyní žárlili na Martina, žehrali na jeho oblíbenost, jež vzrůstala, a tajená jejich posud nenávist propukala ve zjevný boj a osočování. Ale tyto útoky a intriky soupeřů Martinových vzaly náhlý konec.

Večer před tím dnem, než se tak stalo, byl Martin svědkem výjevu, kterýž ho neobyčejně rozčilil a rozrušil. Rozčilení jeho vzrostlo událostmi v noci a následujícího rána, kdy panování Augusta a Vincence v krámě páně Štěrbově rázem skončilo. Osud, jemuž propadli oba zhýřilí mládenci, pokládal Martin za spravedlivý trest.

Výjevy, které se udály tehdáž v několika hodinách od večera do rána, ohromovaly Martina a náležely k nejhorším, jakých kdy za čas učení i mládencování svého zažil. Byly také poslední a ještě po dlouhých letech nevyšly Martinovi z paměti.

Byl večer ze soboty na neděli, dveře v krámě se netrhly. Vystřídala se řada hospodyň, služek, děvčat a posluhovaček, kteréž přicházely nakupovat na neděli. Všichni tři mládenci měli plné ruce práce. Váhy lítaly z ruky do ruky a jen se kmitaly, závaží chřestilo, dopadajíc na misky, láhve pražené kávy se prázdnily, sekaného cukru v hlubokých

truhlících ubývalo, nachystaných kornoutků s kořením v obvyklých dávkách bylo v regále míň a míň.

K deváté hodině konečně ochabl nával kupujících. Již jen jednotlivě se trousily ženštiny ze sousedstva a mnohdy byl krám po pět, po deset minut kupců prázden.

Pojednou vešla do krámu dívka asi šestnáctiletá, plných tváří, černých očí šelmovského výrazu, s šátečkem na hlavě. Malé, silné její rty byly nality krví. Zdálo se, že se uběhla, neboť její ňadra, na mladistvý věk dívky neobyčejně vykvetlá, rychle se vzdouvala. Kryl je hnědý vlněný šátek, ovázaný přes černý živůtek.

Jakmile ji Vincenc spatřil, poskočil zezadu krámu kupředu za pult a zvolal:

„Fando, Fando! Kde chodila? Proč u nás již tak dlouho nebyla? Je nám nevěrná, opice malá!“

Dívka poklepávala několika desetníky mezi palcem a ukazováčkem pravice na pult a odpovídala s úsměvem:

„Dali jste mně posledně špatnou kávu, olejovatou. Chodila jsem jinam. Za peníze dají všude.“

„Ale Fando,“ mluvil Vincenc a sahal po malé ruce, poťukávající na pult. „Proč ji nepřinesla zpátky! Byl bych dal jinou. Proto se hněvala?“

Dívka utrhla ruku, odstoupila od pultu a odsekla:

„Když jsme ji umleli a uvařili, bylo pozdě vracet ji. Chodili jsme k Novákovi – tam je lepší. Ale dneska se mi nechce tak daleko. Dejte mně dva loty – ale dobré, nebo jsem tu posledně.“

Zatím Vincenc byl obešel pult, postavil se vedle dívky, chopil se jí kolem pasu, tiskl ji k sobě, sklonil se k ní a mluvil:

„Dnes jí dám dobrou, nejlepší, jakou máme, a nemusí ji ani platit, abychom to vynahradili.“

A když domluvil, sklonil rychle hlavu ještě níže, a než se dívka nadála, políbil jí plné, šťavnaté rty.

Děvče se mládenci vytrhlo, odskočilo ke dveřím a volalo zdánlivě rozdurděno:

„Dejte pokoj, Vincenc, nebo uteču a víckrát nepřijdu! To je manýra?“

Ale nemyslila to s útěkem vážně. Neboť ihned zase přistoupila k pultu a pobízela:

„Tak važte, važte, maminka na mne čeká, chce zavírat.“

Matka Fandina byla kolektantkou asi o pět domů výše k Dobytčímu trhu.

Vincenc ustoupil již zase za pult a chopil se vah, ale přitom pohlížel upřeně a rozjařeně na sličné děvče. Polykal ji téměř očima a rty jeho se rozčilením třásly, nozdry se rozechvívaly. Teď odklopil mosaznou, lesknoucí se poklici z veliké láhve s kávou, hrábl do ní, nabral plnou dlaní hnědých zrnek a hodil dvakráte na váhu, až miska se zbožím hluboko spadla.

„Koukejte se, Fando, na ten vejvažek!“ volal přitom, načež udeřil vahami o pult a sahal po kornoutě.

August však ho předešel, utrhl šedý kornout z draka a podával jej Vincenci s prohnaným úsměvem. Týmž úsměvem, který v Žemlovi vzbuzoval odpor, sklouzl pak August na děvče před pultem.

Vincenc již zakládal kornout a August se otočil. Tu padly zraky jeho na oba učně, kteří stáli v pozadí u pytlů a zvědavýma očima sledovali počínání mládenců. Pohled Augustův náhle zvážněl a on, hledě přísně, ba zlostně na chlapce, volal drsně:

„A vozík jste namazali, když jste večer přijeli? Že ne? Hybajte, kola namazat! Těm klukům všivým se večer nechce na dvůr!“

Zdlouhavě vycházeli oba chlapci z krámu. Tušili snad, že panu Augustovi neběží o namazání vozíku.

V krámě zůstali August, Vincenc a Martin.

„Co ještě, co ještě dáme, holoubátko naše?“ ptal se děvčete Vincenc.

Chtěla čtvrtku cukru, sůl, pepř, nové koření. Vincenc dával jedno po druhém, kladl na pult a při posledních věcech dorážel na děvče:

„A kdy dostanu slíbenou podobiznu, Fando, kdypak? Pořád mně schází v album, pořád na ni nechávám místo – tak rád bych vás tam měl…“

„Až já vaši,“ odsekla dívka. Ale přes tuto ledabylou odpověď, uštěpačně pronesenou, bylo patrno, kterak děvčeti lichotí, že Vincenc již potolikáté její podobizny se domlouvá.

„Mám je už, mám!“ volal Vincenc vítězně. „Mám nové, v černém fraku, jak jsem byl posledně na bále, s kokardou na klopně, napálené vlasy! Tu dostane, Fandičko!“

„Ukažte, ukažte,“ volalo děvče nedočkavě.

„Šla se podívat, mám je v pokojíčku,“ pobízel Vincenc; „v kufru – a ještě jiné, také nové…“

Tváře Vincencovy jen hořely, oči jeho se leskly a chtivě upíraly na děvče.

A již byl zase před pultem, a opíraje levou ruku o bok dívčin, tlačil ji ke dveřím pokojíku.

Polováhavě, polozvědavě kráčela dívka přes krám k pokojíku a zmizela v něm s Vincencem, kterýž opatrně za sebou zavřel dveře, jejichž skleněné tabulky byly ověšeny kusem pestré záclony.

August závistivě za ním pohlížel; pak založil ruce, opřel se o regál za pultem a začal hlasitě hvízdat.

Martin stál tu, nevěda co počít. Hleděl chvíli zkoumavě na Augusta, ale obličej tohoto výborného mladíka byl pokryt výrazem nejlhostejnějším, což Martina jaksi uspokojovalo. Ale již v nejbližším okamžiku jako by ho cosi nutkalo, aby pokročil a otevřel dveře pokojíku dokořán. Než neučinil tak. Z pokojíku zaznívaly sem hlasy Vincencův a dívčin. Smáli se a zase polohlasitě hovořili. Jakýsi šramot nasvědčoval, že se otevřel kufr a že se v něm někdo hrabe. Ozýval se tajený chechtot, pak zavýsknutí, jako ze škádlení. Náhle zněl dívčin hlas hněvivěji, Vincenc

neozýval se již. Pak zesláblo světlo v pokojíku, jako by kdosi stahoval knot. Martin byl jako na trní, naplněn trapným, neurčitým tušením. August v krámě hvízdal vždy hlasitěji.

V tom okamžiku kvapně vešla do krámu suchá paní v čepci, asi padesátiletá, s okuláry na nose.

Augustovi odumřel poslední hvizd na rtech a tělo jeho sehnulo se rychle k pokloně:

„Rukulíbám, milostpaní. Ráčíte poroučet?“

„Prosím vás, nebyla zde ta moje žába, Fanda? Čekám na ni, čekám, chci zavírat – nejde mi domů.“

„Prosím, milostpaní,“ odpovídal August v patrných rozpacích přes drzou svoji povahu, „byla tu slečinka a už odešla. Myslím, že na ni čekala ještě nějaká slečinka před krámem…“

„Je to dlouho?“ tázala se paní.

„Hezkou chvilku, milostpaní…,“ odpovídal August, který nabyl opět smělého svého chování. „Snad slečinka ještě někam zaskočila?“

„Žába zpropadená!“ volala paní již na obratu k odchodu. „A já na ni čekám ve vratech jako blázen… Dobrou noc!“

„Rukulíbám…“

A než pokročil, aby paní doprovodil, zmizela postava její do ulice.

August se obrátil a rychle se podíval na dveře pokojíku. Byly zavřeny, světlo tam jedva mžouralo, za dveřmi bylo ticho. Ale již v okamžiku nejbližším ozvalo se z pokojíku dušené vzlykání, jemuž odpovídal chlácholivě tlumený, rozčilením přerývaný hlas Vincencův.

Vše se událo tak rychle, že se Martin sotva mohl vzpamatovati, a nyní, kdy chápal, co vše to znamená, otevřely se již dveře pokojíku a do krámu vyběhla dívka, za ní váhavými kroky Vincenc, rozčilený, rozpačitý.

Také dívka byla nanejvýš rozčilena. Štkala a pokrývala si červené tváře oběma rukama. Šátek z hlavy byl se jí sesouvl na šíji, černé vlasy byly pocuchány, límeček živůtku natržený.

„Neplakala, Fando – bláhová," chlácholil ji Vincenc, nevěda, co jiného by řekl. „Copak je dítě?"

„Fandičko, Fandičko," promluvil nyní také August, „neplakala! Ted tu byla maminka, hledá ji. Vzala si pěkně kornoutky a šla. A dala si šáteček na hlavu. Vincenc je taškář, – ale má ji rád…"

Děvče sebralo zástěrku, vházelo si do ní ve stálém vzlykání kornoutky se zbožím, jež byly zůstaly na pultě, a zakrývajíc pravicí oči, ubíhalo beze slova z krámu.

August vyšel zvolna na chodník a pohlížel chvíli za děvčetem. Potom vrátiv se do krámu, podíval se potměšile na Vincence, který stál dosud v pozadí, a řekl:

„Měl jsi štěstí, že ta stará nic nezaslechla. Bylo by to nečistě dopadlo…"

Pln opovržení pohlédl Martin na Augusta, pak na Vincence, a již se nemohl zdržeti.

„To je lotrovství, co jste tu provedli…!" zvolal náruživě.

August změřil Martina potupným pohledem, a odplivnuv skrze zuby, odsekl urážlivě:

„S vámi nikdo nemluví, vy trojko!"

Vincenc mlčel. Přes tupou, zarytou svoji povahu cítil, že vyvedl hanebný kousek. Neměl tolik síly, aby se na Martina jen podíval.

Bylo to poslední darebáctví v obchodě Štěrbově, jehož byl Martin svědkem. Toho večera, když zavřel krám – což bylo vždy povinností mládence nejmladšího – a vešel do pokojíku, hrabal se již August v kufru, vybíraje košili a sváteční šaty, a Martin zaslechl ještě, kterak August pravil k Vincencovi:

„Dnes to musíme zapít! Já jsem z toho všecek zkoprnělý. Pořád vidím tu babu před sebou, jako by byla něco čuchala…"

„No půjdeme," přisvědčil Vincenc a počal se také strojit.

Za čtvrt hodiny nebylo po obou dobrodruzích památky.

Martin ulehl, usnouti však nemohl. Tanulo mu stále na mysli, co dnes byl viděl, a ten úzký pokojík připadal mu nyní jako lotrovská peleš.

Uplynula tak asi hodina, když se náhle ozvaly pádné rány na vrata krámu. Martin vyskočil, vjel do střevíců a spěchal ke vratům.

„Kdo tu?“

„Otevřou mně!“ velel známý hlas.

Martin shodil závoru, otočil klíčem a vrata se rozlétla. Na prahu stál – pan Štěrba. Martin se ulekl. Principál přišel, aby vykonal prohlídku, a rovně zamířil do pokojíku. Teď to praskne.

A Štěrba, nevida nikde oba mládence, obrátil se k Martinovi a houkl:

„Kdepak jsou ti flamendři?“

Martin hned nemohl odpověděti. Byl ulekán a věděl, že dostane také svůj díl.

„Nu nekoukaj na mne jako vrták a řeknou, kde jsou ti chlapi?“

„Odešli, pane principále,“ odpověděl konečně Martin.

„A kam odešli, co!“ hřímal Štěrba. „Kam mají odcházet, holomci? Tak mně se tu po zavření krám zas otvírá, co? A mládenci mi utíkají z domu – a snad se mi také vynášejí pytle s kávou a cukr a kdovíco?“

„Ne, pane principále,“ koktal Martin, „oni odcházejí oknem.“

„Jakže,“ hřměl Štěrba, „oni odcházejí? A já nic nevím, mně se nic neřekne? Od čeho jsou tu oni, co? A vy kluci všiví,“ obořil se pán na učně, kteří čuměli ustrašeni v košilích nad svým šuplíkem, „vy také máte tlamy zasmoleny!“

A již lítaly pohlavky vpravo a vlevo. Martin stál mezi dveřmi, a vida Štěrbu tak rozzuřeného, vzpomínal na Rorejsa. Ano, teď to byl Rorejs, učiněný Rorejs! Ale Martin nemohl popříti, že se tu pan Štěrba zlobí právem. Principál rámusil hodnou chvíli, vynadal Martinovi, jak jen uměl, a pak si vzbudil domovníka, kterýž mládencům otvíral, a vynadal mu také.

„Co za to dostávají, oni starý darebáku, že těm ničemům otvírají? Nevědí, co se sluší a patří? Neměli přijít hned poprvé a oznámit mně, co se děje, starý flámo?“

Konečně se Štěrba trochu upokojil a odešel zase. Od domovníka se dověděl, že Martin nebyl s Vincencem a Augustem ani jednou, a to ho poněkud uchlácholilo. Než odešel, přikazoval Martinovi přísně, aby noční tuláky do ložnice již nevpouštěl, aby okno na žádný způsob neotvíral; ať si spí, kde chtějí, darebáci, třeba na dvorečku. Pak zapečetil kufry obou mládenců – byl by je prohlédl hned, ale tuláci měli klíčky u sebe – a pohrozil ještě Martinovi a učňům, že se stane „něco hrozného“, sáhnou-li na pečeti nebo připustí-li, aby Vincenc a August vlezli do pokoje.

O páté hodině ranní pak bušil Štěrba znova na vrata. Přivstal si k otevření krámu, aby byl první na místě a soudil provinilce.

Oba mládenci – jakkoli byli otrlí a všemu zvyklí – nemohli přece usnouti, když se vrátili někdy o třetí hodině a zvěděli od domovníka, co se bylo událo. Chtěli zase oknem do ložnice, ale okno se neotevřelo ani po desaterém zaklepání, a konečně jim Žemla pootevřenou špehýrkou oznámil, že jich nesmí vpustit, a poradil jim, aby se vyspali u domovníka. Zburcovali tedy zase domovníka a ten jim vykázal k odpočinku starou, širokou pohovku, na niž ulehli oblečeni, nohama proti sobě, aby se lépe směstnali. Ale usnouti nemohli. Věděli, že jim nastává velmi nepříjemné setkání s panem Štěrbou, že budou musit na hodinu odejít a že budou mít popřípadě nesmírně mrzuté opletačky, vzpomene-li si pan Štěrba na – kufry. Jak by na ně zapomněl! Konečně k ránu – šeřilo se již – snesl se na ně spánek. Leželi tu nešťastníci na pohovce jako dvě polena, hlavy jejich skoro visely přes opěradla pohovky a oba chrápali, jako by prkna řezal. Nic jich nerušilo, že domovnice počala mlíti kávu, nevytrhovalo je pranic chrchlání domovníkovo, kterýž přecházel přes vrzavou a praskající podlahu a klel zuřivě, „že má hrom zapálit tohle noční toulání a že by do toho mělo tisíc sakrů

tento…, když on za svou dobrotu a ochotu má mít mrzutosti s panem Štěrbou…“

Na to mu žena odpovídala, že on je jedno staré hovado, když se s takovými kloučky spouští, a že by to nakrásně mohlo skončit velmi šeredně, kdyby si pan Štěrba zamanul a šel se svou násadou k domácímu, že by dokonce mohl přijít o tu díru tady a o domovnictví. Jí že se to nikdy nelíbilo.

„E kuš, mrcho,“ zakřikoval ji domovník; „když ti dávali kafe a cukr, tos brala, viď? To mělo tvé svědomí cumel a spalo, viď?“

„Však tys jim neotvíral pro těch několik zrníček, co mi strčili, nestydo stará,“ bránila se domovnice, „ale proto, že ti lili do chřtánu kořalu! Pilo se ti, kulichu starý, když jsi platil štamprlátko jedno a vylíz jich šest! A teď bys to rád svedl na mne! Však napadne-li pana Štěrbu, aby šel také k tobě prohlížet, nevím, co ti poví, až najde ty prázdné flaštičky tam ve výklenku. Že sis je nekupoval, on vyrozumí, protože bys na to musil krást…“

„S takovou tlamou ženskou si začni,“ mručel domovník do vousů, „a dojdeš daleko!“

Ale ke všemu byl rád, že mu žena ty lahvičky připomněla. Šáral se k výklenku, sebral tam asi tucet lahví a lahviček, z nichž každá čpěla jinou kořalkou a na nichž byly pestře potištěné štítečky s firmou Štěrbovou. Namočil jednu po druhé do měděnce, v němž voda již se ohřála, seškrábal pečlivě nálepky a potom zanesl lahvičky do sklepa, kde je uložil za hromadu rozličného haraburdí. Čert ví, co by se mohlo stát!

Bylo již k osmé hodině, ale Vincenc a August dosud nepřicházeli. Štěrba netrpělivě přešlapoval za pultem a z hrdla dralo se mu již mermomocí hromobití, jež chtěl na noční tuláky vychrliti. Konečně velel Žemlovi:

„Martin, podívaj se, kde ti pacholci vězí!“

Martinovi bylo nevolně, když musil k domovníkovi. Mládenci byli již vzhůru a právě snídali. Martin jim oznámil, že se pán po nich ptá. Řekl

jim krátce, jak se věc zběhla, a radil jim, aby šli raději dříve do krámu, že to bude dříve odbyto. Páni mládenci byli nadmíru schlíplí.

„No, Martin," povídal August, „vy nám přec nebudete přištívat?"

„Co nemusím, neřeknu, to víte," odpověděl Martin a vrátil se do krámu. Brzy po něm přišli provinilci. Štěrba pohlédl na jejich bledé, nevyspalé tváře a velel, aby šli do pokojíku. Martin a učňové zůstali v krámě. Za okamžik bylo slyšeti spoustu nadávek, jimž následovalo vzápětí několik mlaskavých ran. (Když Martin později spatřil Augusta a Vincence, hořely jim tváře jako pivoňky.) Pan Štěrba řval jako lev. Pak poručil, aby mu vydali klíče od kufrů. Prohlídka jeho nebyla marna. Našel v obou truhlách množství doutníků, a to dražších, několik párů nových rukavic, voňavky, mýdla, několik špiček na doutníky, skřipce na nos, hedvábné šátky a jiné drobotiny. Mládenci se nemohli vykázati, že by věcí těch byli poctivě nabyli ze svého šestizlatového platu měsíčního, tím méně, ježto byli panu principálovi stále dlužni a dostávali jen po dvou třech zlatých za měsíc. Pan Štěrba všechno zkonfiskoval a započal provinilce zevrubně vyslýchat! Vyšlo najevo, že se nočních jejich toulek účastnil i mládenec z filiálky zderazské.

„Dnes také byl s vámi?" zařval Štěrba.

Mládenci přisvědčili.

Nyní skočil pan Štěrba do krámu a nařizoval Martinovi, aby doběhl pro policejního strážníka. Tu padli oba mladíci na kolena a prosili s pláčem, aby jich nevydával policii, že mu vše nahradí. Pan Štěrba dal se konečně uprosit.

„Tak hybaj, holomci, ven z krámu! Vysvědčení vám nedám a kufry tu zatím zůstanou, než zaplatíte, oč jste mne okradli!"

Vincenc a August odcházeli nadobro zničeni, ale pojednou je hlas Štěrbův zastavil:

„Ani krok na ulici! Zajděte k domovníkovi a tam počkejte, až se vrátím."

A aby se tak stalo, doprovodil je k domovníkovi sám a přikázal mu, aby je nepouštěl z domu. Potom vrátiv se do krámu, velel Martinovi, aby se oblékl a doprovodil ho. Šli do Zderazské uličky, do filiálky, kde úřadoval třetí noční pták, mládenec Jindřich.

Pan Štěrba šel rychle, jako nedočkavec, jemuž kyne nějaká příjemná věc, a Martin sotva mu stačil. Když pan Štěrba vstoupil do krámu, trhl sebou Jindřich na pytli, na němž seděl a po prohýřené noci podřimoval. Tvář jeho byla nevyspalá, oči unaveně mžouraly a rty byly bledy.

„Poslouchaj, Hajnrich," začal pan Štěrba beze všeho pozdravení a úvodu, „když jsem jich sem postavil, myslil jsem, že jsou hodný člověk a že se na nich mohu spolehnout. Ale oni jsou mi taky lump a spustili se mi s těmi cucáky zdola. Maj oni v noci flámovat? Nemaj si lehnout na kutě, aby se do rána trochu prochrněli? Jakpak tu mohou ve dne stát a dobře obsluhovat, když maj nohy jak na vodě a oči zalepeny? Co?"

„Pane principále...," pokoušel se Jindřich o nějakou omluvu, ale pan Štěrba ho nepřipustil k slovu.

„Byli dnes v noci s těmi kluky zdola, co? Řeknou jo nebo ne!"

„Prosím, pane principále, dneska jsem s nimi byl, ale já nechtěl..."

„Mlčej! Já vím všecko a už jsem to tam dole vyčistil. Teď jdu k nim. Vezmou si kabát a jdou mi odtud. Kufr zde zatím nechaj, až se to všecko zinventýruje a spočítá. Teď zde zůstane Martin a oni jdou zatím ke mně dolů, odpoledne tu budeme vážit!"

Teď se obrátil k Martinovi:

„Ták, Martin, oni mi zůstanou tady ve filiálce. Odpoledne jim sem kluci přivezou kufr a zaříděj se tu. Po obědě uděláme inventuru a koukaj, aby nic neprovážili. Snad se jim tu bude líbit lépe než dole. Uvidíme, jsou-li k potřebě."

Potom prošťoural pan Štěrba krám, prolezl světničku za ním křížem krážem, zdali tu není cosi podezřelého, a vzdálil se konečně s Jin-

dřichem, kterýž odcházel velice smutně. Dařilo se mu dost pěkně ve filiálce a připravil se o to, že měl spolky s těmi dolejšími.

Martin Žemla osaměl. Bylo mu nevolno, když pomyslil na osud svých soudruhů. Neměl ovšem příčiny, aby jich litoval, nanejméně však po tom, co se událo včera večer a co ho dosud naplňovalo neskonalým odporem. Srdce jeho však přece bylo naplněno soucitem s nešťastníky, jež pokládal v tom okamžiku za ztracené.

Byl po celé dopoledne velmi roztržit a stále byl uváděn do rozpaků opětovanou otázkou sousedek a sousedů, služek a hospodyň z okolí, starých to odběratelů:

„Kde je pan Jindřich? Je nemocen? Odešel odtud? Ale vždyť není prvního ani patnáctého!“

Martin ovšem nesvěřil nikomu, co se stalo, a vysvětloval, že pan Jindřich šel dnes dolů do Spálené ulice a on že zatím bude na jeho místě, čímž ovšem také nelhal.

V poledne přinesl mu chlapec ze Spálené ulice oběd a brzy po poledni dostavil se pan Štěrba s Jindřichem, aby vykonali inventuru. Věc trvala skoro do večera. Naštěstí shledáno vše v pořádku, zásoba zboží shodovala se skoro navlas s účty ve knize a tržbami denními, i byl pan Jindřich následkem toho přijat na milost; musil však zůstati ve hlavním obchodě na Spálené ulici, kde jej měl pan principál stále na očích. Aby se pak noční výlety mládenců nemohly opakovati, dal pan Štěrba do okna pokojíku zasaditi mříž.

* * *

Uplynulo několik dní a Žemla nevěřil ani svému zraku, že vše jest pravda, co se v posledním čase zběhlo. Je možno, že se s ním udála náhle taková proměna? Tu stál ve filiálce skoro jako pán klidně od rána do večera, obklopen kol dokola nezvyklým tichem; nemusil se dívat, kterak někdo je stále bit, nebyl pronásledován nepřetržitým podezírá-

ním, nespal v malém brlohu jako sysel s celou rodinou, mohl číst i psát, neboť ke všemu zbývalo mu dosti času, ba mohl i o chvíli dříve zavřít, ježto ve Zderazské uličce po deváté hodině skoro již nikdo ke kupci nešel. Hlavně však byl zbaven nesnesitelné společnosti surových těch druhů, a to jej těšilo ze všeho nejvíce. Kromě toho také již neslýchal krasořečí páně Štěrbových. Ovšem přišel časem principál na prohlídku, ale necítil se ve filiálkách tak doma jako na Spálené ulici a počínal si mnohem mírněji. Mládenec ve filiálce mohl mít u sebe peníze, mohl si někdy zakouřit, mohl si poslat pro žejdlík piva, ba mohl jít po zavření krámu do hostince. Pokud nezanedbal obchod, bylo mu vše to dovoleno. A Martin obchod nezanedbával. Přívětivým chováním, dobrou obsluhou a rozličnými úslužnostmi k obecenstvu získal si brzy přízeň sousedstva a znenáhla se odběratelé ve filiálce množili. Pomalu navykli si kupovat u něho i lidé vzdálenější, z ulice Žitné[28], Křemencové, ba chodili k němu i z bližších končin Dobytčího trhu. Pan Štěrba poznal brzy, že má dobrého, spolehlivého člověka ve filiálce, a za dva měsíce přidal mu zlatku, později dokonce dvě.

Život Martinův plynul nyní zcela jednotvárně, ale klidně. Míjely dny, týdny, měsíce, přešel rok, minul i druhý, třetí, a již chýlil se ke konci čtvrtý rok, když tu jednoho dne přišel k němu pan Štěrba – v sobotu –, jak odedávna činil. Koukal po krámě, usedal tu na pytel, tu na židli, začal desetkráte o rozličných věcech, vyptával se na ledacos, ptal se Martina, kam chodí, líbí-li se mu v krámě, co myslí, zdali by se dal tenhle obchůdek trochu zvětšiti, a Martin odpovídal prostým svým způsobem klidně, polohlasitě a skoro se v duchu divil, jak je dnes pan Štěrba hovorný a přívětivý.

„Viděj, Martin, já jich mám teď rád," řekl pojednou pan Štěrba.

Martin se začervenal a udiven hleděl na principála. Co do něho vjelo?

A pan Štěrba pokračoval:

„Oni nejsou lump jako ti ostatní. Nemyslej si, já vím všecko, co děláj. Vím, že si kupujou knihy, ale vím, že na ně nekradou moje peníze a že nikoho nešiděj. Vím, že nechoděj mnoho do hospod a že nepijou. Vím, že si ze svého platu něco ukládaj do spořitelny, a to je hezké. To je vidět, že jsou kupec a že počítaj. Vím, že si kupujou obnošené šaty a že jsou na ně šetrný. To koukaj, že to vím, co?“

A pan Štěrba se pojednou zasmál.

Martin skutečně koukal. Věděl sice dobře, jak páni principálové umějí špehovati mládence a jak je dávají špehovati, ale ode chvíle, co byl ve filiálce, nepřipadlo mu ani, že by se pan Štěrba o něj tak staral. Otvíral oči také proto, že nechápal, proč mu to všechno pan principál povídá? Proč je dnes tak sdílný?

Pan Štěrba mluvil ještě chvíli, konečně se vzchopil, aby se vrátil zase do Spálené ulice, ale náhle se na prahu otočil a otázal se:

„Kampak zejtra půjdou, Martin?“

„Nevím, pane principále, nemám ještě nic určitého.“

„Tak já jim povím, Martin. Až budeme po obědě, počkaj na mne chvíli, co si trochu zdřímnu, a pak půjdeme spolu na procházku a někam na sklenici piva, nebo do kavárny, chtějí-li.“

Aj, aj, tato čest! Odkud se bere pojednou přízeň páně Štěrbova? Martin sic nechápal, ale přijal zdvořile vyzvání pánovo. Pan Štěrba potřásl mu při odchodu rukou a zmizel. Martinovi vrtalo mozkem až do noci, co znamenaly dnes návštěva a hovory principálovy. Ale nedomakal se ničeho.

Druhého dne, v neděli, zavřel Martin krám o hodině z poledne a potom jak obyčejně šel k obědu do Spálené ulice. Při obědě pozoroval, že i paní Štěrbová jest přívětivější než jindy.

Pan Štěrba nejedl dnes tak rychle, hltavě jako jindy, kdy spěchával, aby již jen ležel na pohovce ve svém pokoji. Nečetl také přes talíř noviny a netvářil se zarputile, nebyl němý jako jindy při nedělních obědech. Vypadal dnes mnohem rozmarněji, hodil tu a tam po několika

slovech mládencům, ba zažertoval dokonce i s nejstarším učněm Vendelínem, až se mladík nad neočekávanou poctou zarděl po uši a zůstal odpověď dlužen.

Potom se pan Štěrba obracel ke svým třem dcerám – s nimiž při nedělních obědech před mládenci nemluvil nikdy, aby zachoval náležitou vážnost k celé své rodině a domácnosti, aby nezkazil svůj personál přílišnou familiárností – a pokoušel se rozhovořiti je. Nepodařilo se mu to. Vyrostlyť i dcery páně Štěrbovy doma v kázni podobné, v jaké vyrůstali dole v krámě jeho učedníci a mládenci, a jako tito, nemohly se ani ony vpraviti v náhlou, neobyčejnou dnešní přívětivost otcovu.

Konečně bylo po obědě, pan Štěrba dopil zbytek piva a vstal od stolu. To bylo pokaždé znamením, že je tabule u konce, a jakmile vstal principál, zvedali se vždy rázem také mládenci a učňové a opouštěli jídelnu s uctivým: „Dobrého zažití přeju!“

Také dnes tak učinili, ale Štěrba kynul přívětivě rukou a pronášel velkomyslně:

„Jen zůstanou ještě sedět, Martin, Vencl a Alois. Paní jim dá trochu černé kávy – pak si mohou jít. Vy, chlapci,“ obrátil se k učňům, „jděte do školy.“

Potom odešel principál do ložnice.

Za chvíli přinášela paní Štěrbová a nalévala mládencům kávu. Mladí mužové byli ve značných rozpacích častováním, jakého se jim dostávalo jen o Božích hodech, a nevěděli, kam by dali nohy, kam ruce. Když jim zmizel z očí velitel jejich a vzor, pan principál, byli v koncích se společenskými svými manýrami. V téže míře, jak dovedli v krámě obskakovati a škádliti služky a žertovati s nimi, byli neobratni a neohrabaní, když se octli ve společnosti jiné. Nejenže jim překážely ruce, které drželi stále pod stolem na kolenou, ale hlavně jim vypovídal službu jazyk, jindy ostrý jako meč. Co mají mluviti u přítomnosti slečen Štěrbových?

Alois a Vencl vypili kávu nejdříve, poroučeli se uctivě a rychle odcházeli. Martin chtěl učiniti také tak, ale paní Štěrbová jej zadržela přívětivým oslovením:

„Neutíkaj, Martin; pán vstane co nevidět, mohou na něj počkat zde v pokoji."

Usedl tedy Martin jako na jehly. Kéž by byl ve svém krámečku na Zderaze! Vždyť nevěděl, jak se má obrátit, co počít.

Děvčata se vytratila z pokoje, jedno za druhým, a Martin osaměl s paní, která se otazovala, jak to „nahoře u něho" chodí, je-li u nich spokojen, co dělá jeho bratr, bude-li se ženit – Martinovi bylo, jako by jej na skřipec brala.

Konečně uplynula dlouhá hodina a v jídelně objevil se opět pan Štěrba, ustrojený již a s doutníkem v ústech.

Vyňal z náprsní kapsy tobolku, a podávaje Martinovi doutník, pobízel jej:

„Tu maj, zapálej si také! Lépe se nám poběhne..."

Za malou chvíli octli se na ulici, pan Štěrba rozhlédl se na všecky strany, přemýšleje, kam by zamířil, a rozhodl pak:

„Půjdeme na hradby, viděj, Martin?"

Martinovi bylo jedno, kam půjdou. Tonul jen v trapných rozpacích, co vše to znamená a co od něho vlastně pán chce. Kráčeli tedy volně městem a po delším pochodu usadili se v kavárně Viktorii na hradbách. A když tamodtud as o půl šesté vycházeli, věděl již Martin dobře, oč běží. Pan Štěrba nabízel mu čest, aby se stal jeho zeťem, aby pojal za ženu slečnu Antonii Štěrbovou, jednu ze tří dcer páně principálových.

Řekl mu to mezi třetí a čtvrtou sklenicí piva a bylo patrno, jak se mu odlehčilo, když poslání své vypověděl. Bylo to poslání – mluvil zajisté i za svoji choť.

„Já vím, Martin," hovořil pak dále principál neobvykle dobromyslně, „že tohle nečekali, že se toho nenadáli. Ale to nic nevadí. A nic si

z toho nedělaj, že maj tak říkajíc holé ruce. Já byl jednou taky malým pánem. Co má holka z dobré rodiny dostat, všechno dostane, a když oni přiložej ruce k dílu, nebude jim na světě zle. Já vím, Martin, že se svou náturou jenerálem nebudou a žádnou vojnu nevyhrajou, ale líbí se mně na nich, že jsou poctivý chlap. A z Tonky si vyvedou ženu, jak sám budou rozumět…“

Martinovi bylo z nabídnutí pánova horko i zima. Slečna Antonie byla asi dvacetiletá, suchá blondýna s řídkými vlasy a poněkud zkřivenou páteří, což mohl člověk velice shovívavý pokládati za jistou nesouměrnost tělesnou, což však lidé méně shovívaví naznačovali bez obalu mnohem určitějším názvem.

Martin byl téměř ohromen tímto důvěrným nabídnutím a díval se na pana Štěrbu v neskonalých rozpacích. Posud vlastně nepřemýšlel o tělesných a duševních vlastnostech slečen Štěrbových, kteréž ve své ubohé podřízenosti znal nesmírně zdaleka a jimiž duch jeho se nezaměstnával; nepozoroval tedy také slečnu Antonii, ale nyní, v rozhodné chvíli, zdálo se mu přece, že na dně vědomí jeho vystupuje zcela určitý pocit, záměru páně Štěrbovu velice nepříznivý. Slečna Antonie totiž, pokud mohl souditi z odměřeného setkávání při obědech nedělních, byla přirozenosti neslané a nemastné (jemu tanulo vždy na mysli: tvarohové), nijaké, fádní. Po dnešní den byla mu tato její základní vlastnost naprosto lhostejna. Ale v okamžiku, kdy mu pan Štěrba dceru nabízel, pocítil náhle, že její zjev nikterak se nesrovnává s onou neznámou posud a jen v mlhavých obrysech před ním vystupující bytostí ženskou, po jejímž boku by chtěl prožíti všechen další život. Vždyť celá jeho budoucnost byla mu nejasna a tak podivně vzdálena.

Martin ovšem zatajil nelibé své pocity a vyhnul se s vynaložením vší energie zatím jakžtakž určité odpovědi. Stísněným hlasem pronesl, že se nikdy neodvážil myslit na něco podobného, že nemůže na toto čestné nabídnutí ihned a rozhodně odpovědět, a prosil pana Štěrbu, aby mu dopřál času na rozmyšlenou, aby nějaký čas posečkal. Pan

Štěrba se domníval, že to jest obyčejná ostýchavost Martinova, a slíbil tedy, že počká. Ale tím větší rozmrzelost opanovala principála, když po několika dnech uslyšel od Martina odpověď nesmělou sice, ale zápornou. Pan Štěrba se zlobil, že jest Martin nevděčník, ale skoro ještě více se styděl, že se jeho dceři dostalo od prostého, hloupého, chudého, ničemného, nemotorného kupeckého mládence odbytí. A té chvíle, kdy Martin panu Štěrbovi upřímně odpověděl, poznával zcela jasně, že dny jeho ve službě dosavadní jsou sečteny. Pan Štěrba sice první dobu se vyhýbal Martinovi, nechodil k němu na Zderaz, ale Martin z rozličných okolností vyciťoval, že by skoro bylo načase, aby se stěhoval. Dostával pojednou zdola nejhorší zboží a skoupou váhu; později mu pan Štěrba vzkázal, že ve filiálkách nebude již v neděli od jedné do šesti hodin zavřeno, ale že krám po celý den zůstane otevřen, a konečně jednoho dne, použiv jistého případu, jenž nedávno vyšel na veřejnost a objevil, že jistý mládenec v jisté filiálce na Starém Městě zpronevěřil pánu svému zboží i peníze, přišel k Martinovi a řekl mu, že nechtěje ho uraziti, jen z pouhé opatrnosti musí žádati, aby měl mládenec ve filiálce tři sta zlatých kauce. Martin tři stovky neměl a věc byla vyřízena. Dal výpověď sám a za čtyři neděle šel. Ale nešel daleko. O věci dověděl se zatepla pan Šlosar ze Štěpánské ulice a nabídl Martinovi filiálku v Žitné ulici blíže Šítkovských mlýnů. Doufal, že s Martinem získá několik odběratelů Štěrbových, a nemýlil se.

A zase plynul život Žemlův jednotvárně a tiše po čtyři léta. Martin pracoval svědomitě pro pana Šlosara, jako byl dříve pracoval pro Štěrbu, ale od osudného rozchodu s bývalým principálem naplňovala ho jediná myšlenka: touha po samostatnosti, přání, aby se mohl vytrhnouti z těch nepříjemných služebních poměrů a pracovati jen pro sebe. Pracovati od rána do večera, do hlubokých nocí, bez ustání, pilně, vytrvale, ale pro sebe – pro sebe! Také pan Šlosar měl dcery a mezi nimi jednu chorobnou, chudokrevnou, slabou, nepříliš příjemnou,

a Martina naplňovala jakás pověrčivá obava, že pan Šlosar se jednoho dne vytasí s podobným návrhem jako kdysi pan Štěrba.

I spořil Martin jako žid, odepíral si vše, čeho si soudruzi jeho v plné míře dopřávali, a ukládal si ze mzdy co nejvíce, aby si nastřádal hotovost nějakou, s níž by mohl podniknouti samostatný obchůdek. Asi po čtyřech letech pak stalo se něco, co pokládal Martin zpočátku za veliké štěstí, ale v čem později spatřoval úskok osudu. Když vycházel čtvrtý rok u pana Šlosara, zemřel pojednou v otcovském městě Martinovi strýc a kmotr jeho, jenž měl chlapce odjakživa rád, a odkázal mu v posledním pořízení tisíc zlatých.

Tisíc zlatých! Připočítal-li k tomu Martin své úspory, páčil se jeho majetek na patnáct set, a ode chvíle, kdy zvěděl, že je takovým boháčem, nemohl Martin klidně usnouti. Pryč, pryč odtud! hřmělo v něm od rána do večera, a Martin neodolal pokušení a pídil se po nějakém kupeckém krámku, jejž by mohl převzíti, anebo po místě, kde by mohl s nadějí začíti.

Již pan Štěrba obíral se kdysi záměrem směřujícím ke zřízení třetí filiálky, a to někde ve Václavské ulici, kde nebylo kupce příliš nablízku. Později od záměru toho upustil, ale Martin vzpomněl nyní na ten podnik a nejbližší neděle vybral se pod Slovany, aby prozkoumal končinu. Obcházel, šel tam za týden a za čtrnácte dní zase, zastavil se tu a tam, v trafice, v kořalně, vyptával se obezřele, a náhle se mu zazdálo, že mu štěstí přeje. Dověděl se, že hokynář na rohu ulice chce se vzdáti obchůdku svého, poněvadž dostal kdesi službu za portýra.

Po několik večerů odhodlával se Martin k návštěvě hokynáře, stále uvažuje a počítaje. Byly okamžiky, kdy se lekal veliké věci, již chce podniknouti, a umiňoval si, že ještě posečká. Byly však zase chvíle, kdy ulehnuv večer na lůžko, týrán byl neodbytnou myšlenkou, kterak chybil, že již dnes nezašel k domácímu a k hokynáři ve Václavské ulici, u nichž jej může zítra zrána někdo předejíti.

Konečně se jedné neděle vzchopil a zamířil pod Emauzy s nezvratným úmyslem, že svoji záležitost vyřídí. Navštívil majetníka domu a najal místnost hokynářovu, načež vešel do krámku a vyjednal s manžely Kolátorovými kupní cenu za krámské „zařízení“, samou to červotočivou harašinu.

Vrátiv se z této vážné výpravy, sedl Martin ve filiálce a napsal čtyřnedělní výpověď principálu svému, panu Šlosarovi.

Tyto čtyři neděle strávil Martin v zimničném rozechvění. Sloužil posledně, zakrátko má býti svým pánem.

Konečně měsíc vypršel. Martin se rozloučil s principálem a dal se kvapně do práce, aby ani dne zbytečně nepromařil.

Obešel si několik velkoobchodníků se smíšeným zbožím, cukrem, jižním ovocem a rosolkami, objednal první malé zásoby a hleděl s napětím vstříc vytouženému dni, až poprvé otevře vrata svého krámu.

Konečně bylo vše pohromadě a na svatého Josefa roku 18** zaskvěl se ve Václavské ulici červenobílý štít s nápisem Martin Žemla.

Poohlédli jsme se nazpět v doby Martinova učení a mládencování – vraťme se nyní zase k němu do Václavské ulice.

---

22. Frei – vyučen.
23. Delirium (tremens) – pijáků.
24. Obecné pojmenování pražského ústavu pro choromyslné v Kateřinské ulici.
25. A conto – na účet; panenka – bývalá zlatka s kresbou poprsí.
26. Commis, tj. pomocník.
27. Zbrakovaný, potištěný papír, staré noviny. Zkažený tisk nějaké knihy neb zbytky knihy neprodejné, jež se prodají za čas na váhu, k obalování.
28. Nyní Myslíkovy.

Díl druhý: Rodina Šustrových

I

V malém, úzkém kumbálku za krámem, kterýž měl býti jeho bytem, jídelnou i ložnicí zároveň snad na dlouhou řadu let, uložil se Martin Žemla po prvním dnu samostatného kupčení na skrovné lůžko své a brzy usnul.

Dnes po dlouhých nedělích stálého napětí a rozčilení upadl v tvrdý spánek, z něhož ho nevyrušil ani jediný z oněch těžkých, nepokojných, strašlivých snů, jimiž byl trýzněn v posledním čase mládencování a po celou dobu, kdy zařizoval svůj obchůdek. Spal jako zabitý, a spal neobyčejně dlouho. Pojednou slyšel – dosud ve spaní – drnčení kol, práskání bičem, a náhle zadunělo na vrata krámu několik pádných ran, a hlas, jenž mu od včerejška utkvěl tak dobře v paměti, hlaholil zvenčí:

„Ja, Freundchen, um Gottes Kristi willen, wirst du denn ewig schnarchen? Mach' auf!“[29]

Byl to hlas rytmistra Kylliana, kterýž patrně žíznil po slivovici. Žemla protrhl se ze spaní, naslouchal okamžik, vyskočil, hodil na sebe nejnutnější oděv a tápal temným krámem ke dveřím. Zarachotil klíčem, odsouvl závoru a rozevřel polovici vrat. Z ulice jej ovanul chladný vzduch březnový; všady bylo ticho, nikde ani človíčka, jen z dáli ozývalo se drobné drnčení mlékařského vozíku, spěchajícího na své stanoviště. Kylliana tu nebylo. Žemla se podivil, jak živý to byl sen, neboť ještě nyní mu připadalo, jako by mu v uchu doznívalo hlučivý hlas rytmistrův. Byl rád, že se takovým způsobem vzbudil – byl by málem za-

spal. Bylo po páté hodině. Slunce dosud nevycházelo, ale všady již se rozestíralo ono šedivé jasno, nevlídné, chladné jitro, jež dýše mlhou a jinovatkou. Ulice byla mrtva, tichá, jako po vymření, nikde se neozývalo lidského hlasu. Skřek hejna vrabců, poskakujících na dlažbě protějšího pivovaru, zněl skoro jako štěkot a zvyšoval nevlídné vzezření jitra. Žemla se otřásl na chladném vzduchu a přivřel vrata, aby se umyl a dokonale oblékl. Byl brzy hotov a pak otevřel krám docela, vyvalil na schody několik soudků, vyložil na stojan při opažení dveří několik lahví a počal v krámě poklízet. Znenáhla oživovala se ulice jednotlivými postavami v čirých ještě nedbalkách. Ženy nevyspalých, neumytých tváří, ve spodničkách s rozparky až k obrubě, ovázaných kolem boků narychlo zbytky tkanic nazadrhmo nebo jen sešpendlených, s šátečky křížem přes prsa nebo jen ve špinavých košilích, s vlasy rozcuchanými, na nichž lpěla smítka a drobné peří, v rozbitých křámech na hubených nohou nebo také v bačkorách: služky s účesy ještě včerejšími, s kterými se položily na lůžko, se zástěrami nakřivo ovázanými, s rukama holýma, mnohá neumyta, ale skoro každá ve střevíčkách s vysokými špalíčky, třeba naboso obutých – vše se míhalo kolem krámu s hrnéčky, konvicemi nebo džbánečky na mléko. Ta ona zaskočila i do krámu Žemlova, aby koupila půl lotu kávy nebo za půl krejcaru cikorky, čtyři loty cukru nebo kousek soli. Žemlovi ovšem nebyly zjevy tyto ničím novým. Znal odedávna to ranní, nevyspalé, zívající obecenstvo, nelíčené, neupravené, jak se ze svých doupat vyhrabuje, aby se o snídani postaralo. Na každé té postavě bylo zřejmo, jak těžce se loučila se zahřátou postelí, jež nyní pomalu vychládá. Však mnohá z paniček i služek, až doma rozdělá oheň a plotnu hrnky zastaví, skočí si zase do peřin, aby si ještě na chvíli v milém teple pohnízdila.

Dnes nebyl Žemla tak těžkomyslný jako včera. Zdálo se mu, že stojí za tímto pultem již dlouhý čas a že jde vše pravidelným, třeba zdlouhavým krokem. Dnes počali se trousiti drvoštěpové, kteří v těžkých

botách, s pilami a sekerami na ramenou ubírali se hřmotným krokem do práce. Vypili po jednom po dvou kalíšcích perlové nebo jalovcové, rumu nebo „míchané“, zaplatili po dvou po čtyřech krejcarech a šli dále. Po nich přicházeli plavci, kteří opřevše sochory a tyče své o zed domovní, vstupovali do krámu také pro kořalku. Někteří se ptali po Pražském deníku, aby si před početím „dřiny“ něco přečtli. Žemla litoval, že nemůže posloužiti; nemohl všechno najednou opatřiti. Snad prý později se postará, aby dostal filiálku.

Přišla Randová, poklidila, přinesla Žemlovi polévku od Šálků a odcházela po svém. Dnes posnídal Žemla s chutí a zdálo se mu polévky málo. Až dosud sice snídal vždy kávu, ale zde v sousedství nebylo kavárny kromě oné, jež zírala nedaleko krámu Žemlova jediným širokým oknem přes Moráň na Dobytčí trh, – ale odtud nechtěl Žemla míti snídani. Byla to kavárna nehezká, s červenými záclonami, polo pod zemí, pověsti velice škaredé. Mimoto byla polévka o čtyři krejcary lacinější a to byla pro Žemlu důležitá okolnost. Ostatně jest polévka zdravější a záživnější, myslil Martin.

Dopoledne plynulo právě tak zdlouhavě jako včera, jenže návštěva byla dnes poněkud živější a Žemla stržil do oběda o několik krejcarů více než včera do té chvíle. K poledni přišel do krámu rytmistr Kyllian, z něhož páchla již kořalka z butyky Herzlovy. Měl mnoho řečí, mával po krámě holí, že se Žemla úzkostlivě ohlížel, kdy co sletí z regálů na podlahu, a konečně velel Žemlovi:

„No, nekoukej na mne tak, stará vojno, a nalej mi štamprlátko té včerejší jádrové, ať si spravím trochu žaludek!“

A když Žemla nalil, pozvedl rytmistr skleničku proti světlu, obrátil se k Žemlovi, a pohlížeje na něj pronikavě, pronášel:

„Poslouchej, Žemlo, dokud budeš čepovat tenhleten výtečný nátěr vnitřností, dotud budeš mít u mne přízeň, rozumíš? Chraň tě pánbůh, aby ti připadlo míchat do toho vodu z kašny, jako tamten prasák Her-

zl! Já mám nos, rozumíš, a dobrý nos, já ti padnu na všechny tvé kupecké šmejdy a partyky s falšováním!“

„Naopak, pane rytmistře, naopak,“ odpovídal Žemla s úsměvem, „vynasnažím se, abych měl zboží vždycky nejlepší, abych si získal a udržel nejen vás, ale všechny okolní nájemníky…“

„No, myslíš-li ty báby,“ přerušil Martina Kyllian, „tedy si nedělej zbytečných starostí. Těm můžeš dát všechno a žádná nic nepozná. Pro ty je škoda dobrých věcí! Taková škatule si uvaří kávu z praženého hrachu a chlubí se po celém domě, jak si pochutnala.“

A Kyllian zvedal pomalu kalíšek a náhle jej obrátil a lil pálenku do hrdla po jazyku stočeném do žlábku a poněkud vyplazeném. Nezůstalo při jedné skleničce – Kyllian byl asi při třetí, když se přihnala do krámu Randová s obědem od Šálků. Zanesla misky do pokojíčku, prostřela na stole ubrousek, připravila Žemlovi příbor a pak popadnuvši džbánek spěchala pro vodu do Václavských lázní. Byla tu hned zase, a když se dal Žemla do oběda, postavila se Randová mezi dveře a pohlížela do krámu. Na Kylliana se zamračila hned prve, jak ho byla spatřila, a nyní mrskla po něm chvílemi pronikavým pohledem. Kyllian stál před pultem rozkročen a křičel ledacos na Žemlu do pokojíku přes pult a přes ramena posluhovačky, jako by jí tu neviděl. Ale pojednou počaly oči jeho kroužiti kolem postavy Randové, utkaly ji ve tváři, jako by ji chtěly přibíti na opažení dveří, a Kyllian s pekelným humorem pronesl:

„Cožpak teď mohou čarodenice chodit pořád v civilu? Kdepak maj koště, co?“

Randová porozuměla Kyllianovi a vzteky se jí třásly rty, ale sebrala se, aby zlost utajila, a odpovídala:

„Koště na vymetání všelijakého svinstva, co do krámu nepatří, máme tady za kamny v koutě. Ale na urážení rohů všelijakým trkounům bude musit milostpán koupit notnou palici – koště nestačí.“

Kyllian přijal tento náležitý díl za svou otázku také s humorem a volal přes ramena paní Randové do kumbálku:

„Ja, Žemla, diese deine Alte da ist eine verfluchte Hexe!“[30]

Žemla srkal polévku a neodpovídal. Zlobil se na Kylliana, uslyšev, jak Randovou dráždí, a zase měl starost, aby Randová neodpovídala penzistovi příliš neomaleně.

Bylo jisté, že ti dva staří lidé od prvního setkání na sebe zanevřeli. Nebylo divu, že Randová po nezdvořilé otázce Kyllianově na něj tak vyjela. Kyllian opravdu chvílemi činil dojem prasprostého kořaly. Jinak leželo v tomto vzájemném škádlení kus humoru a Žemlu jen mrzelo, že nemůže naslouchat hovoru jejich nepozorován, uschován někde za španělskou stěnou. Jinak byl přesvědčen, že huba Randové stačí Kyllianovi dokonale.

Nyní provedla Randová rytmistrovi šibalský kousek. Mlčky a potichu chopila se láhve se slivovicí, jež stála na pultě, zazátkovala ji, postavila ji na obvyklé místo na regále a pak ponořila kalíšek do plechové nádržky s vodou, opláchla jej a postavila na místo.

Kyllian v tom okamžiku byl obrácen na ulici, ale zaslechnuv šramot otočil se a zpozoroval, co se stalo. Chytil se za silný chuchvalec pod nosem, a potahuje za knír, až si vrchním pyskem hýbal, mluvil k Randové:

„Kdopak jim poroučí, aby to uklízeli, co, oni všetečná Meluzíno! Řek jsem, že už nebudu pít?“

Randová strčila ruce pod zástěru, a vyhýbajíc se zrakům Kyllianovým, zahleděla se někam do ulice a odpovídala:

„Teď je čas k obědu, ne na patálii[31]! Z kořalky nepochází nic dobrého večer, nadtož ve dne. Ostatně se taková láhev nemusí vypít najednou – stojí moc peněz.“

Nyní se podíval rytmistr na Randovou tak zuřivě, že bezděky ucouvla zase mezi dveře kumbálku, a Kyllian se zlostně rozkřikl:

„Oni staré strašidlo, kdopak to bude platit, co?“

Ale Randová, jaká byla, nelekla se hromového hlasu Kyllianova, a tisknouc se na opažení dveří, prohodila k sobě:

„To bych sama ráda věděla."

Rudý obličej Kyllianův zrudl po těchto slovech ještě silněji, že zrovna hořel, a zdálo se, že ze silných jeho rtů se na Randovou vyvalí záplava nadávek, – ale pojednou šlehl tváří jeho blesk nezdolného humoru, který se rozlil v dobrácký úsměv od brady až k obrví, že se špičky strašidelného knír u penzistova zatřásly, a rytmistr sáhnuv do kapsy a vyloviv z ní desetník, podával jej Randové s oslovením nejdobrosrdečnějším:

„Jdou, oni babizno, přinesou mi tamhle z trafiky jedno viržinko, ale černé, rozumějí? To ostatní si nechaj od cesty."

Randová, jakkoli naplněna nevolí a odporem ke starému sekáči, nebyla s to, aby mu nevyhověla, neboť Kyllian řekl žádost svou a podával jí peníz tak žertovným způsobem, že musila uposlechnouti.

Žemla byl rád, že potyčka obou hubatých protivníků skončila tak dobře, a děkoval v duchu Randové, že šla pro doutník. Nechtěl rytmistra urazit a proti sobě popudit a umínil si, že Randové něco důkladného řekne, aby se budoucně vystříhala podobných neutěšených hádek. Zdálo se mu, že se nesluší, aby jeho posluhovačka takto s hosty jednala.

Randová šla úmyslně hezky zvolna do trafiky i nazpět a vrátila se za hodnou chvíli do krámu s viržinkou, obalenou starými novinami.

„Kdepak ji dali dělat, že to tak dlouho trvalo?" zahlaholil Kyllian a sahal po doutníku. Ale shodiv obal rozčertil se: „Tisíc facek! Vždyť je to bledé jak žemle! To tam nenašli nic tmavšího, oni?"

„Kdybych byla našla, byla bych přinesla," odpovídala Randová úsečně. „Z neděle dostanou prý čerstvé," dodala ještě a položila na pult půlšesta krejcaru, dodaných na desetník. Nechtěla podržeti spropitné od úhlavního svého nepřítele, jak Kylliana cenila. A rytmistr, zapomenuv opravdu nebo naoko, že prve daroval zbytek Randové od

cesty, shrábl krejcary do kapsy a požádal o sirku. Zapálil si, vybafl několik mocných oblaků, až se celý krám naplnil modravými vlnami čpavého dýmu, a pak obešed pult nahnul se ve dveřích do pokojíku a řekl polohlasně k Žemlovi, který dojídal rýžový nákyp:

„Du, Žemla, heut waren's drei! Schreib's auf!"[32]

Žemla s plnými ústy pokývl hlavou, přisvědčuje a louče se zároveň. Kyllian vykřikl hřmotně: „Lebe wohl, stará vojno!", a mrsknuv okem po Randové, jež malovala na pult křídou velikou trojku, pozdravil ji letem úšklebně: „Ať jsou tlustá, oni škilete[33]!", načež vykročil z krámu s vypjatýma prsoma, drže hůl při boku do výše jako šavli, jako by kráčel před plukem vojáků.

Po jeho odchodu postoupila Randová do kumbálku a řekla na prahu důvěrně:

„Milostpane, tohle je čistá vochomůrka na začátek. Já bych ho vyprovodila, kdybych tu měla co poroučet!"

Martin Žemla utíral si ústa a rád by byl Randovou nějak pokáral, ale byl na rozpacích. Konečně se vzmužil:

„No dobře, Randová, já vím, že máte nejlepší vůli, že to myslíte dobře, ale člověk nesmí všecko říci, co si myslí. Vy jste trochu hubatá na pana rytmistra – já se nesmím s nikým znepřátelit."

„Já jsem hubatá, milostpane?" podepřela si Randová boky. „Já? No dobře, tak snad se nám jednostpána Kylliana zeptat, chce-li to vychlastat všecko, co tu máme, to se rozumí, že na dluh, a pak nebudeme mít co prodávat za peníze, až přijdou jiní... Dobře, já mu budu líbat ruku, tomu šnofounovi, a dám si od něho nadávat, od partyky starého, profousa kostrbatého. Ale pamatujou na mne, milostpane, tohle je mořská houba, která čím víc pije, tím víc bobtná, až se jim zde tak roztáhne, že nebudou moci sám chodit okolo pultu..."

Randová dokončila, obrátila se prudce do kumbálku, chopila se nádobí, umyla je a oplákla, stáhla řemenem, postavila na kamna a poklidila na stole, u něhož Žemla obědval. Pak si náramně rázně a skoro

rozhorleně upravovala šátek na hlavě, a chopivši se svého košíku, vyšla do krámu.

„Poroučej ještě něco, milostpane?“ tázala se úsečně Žemly, který stíral právě z pultu onu trojku, již byla Randová nakreslila.

„Teď nic,“ odpovídal kupec a ukládal hadřík do kouta za soudek s octem.

Randová zabrumlala nesrozumitelné pozdravení a vyšourala se na ulici. Teprve nyní, když vyšla na vzduch, cítila se volnější a začala hudrovat jako krocan. Nadávala Kyllianovi obejdů, vojanských tahounů, narvaných trubačů, a čím dále šla, tím hlasitěji hubovala. Když už vycházela z Moráně na Dobytčí trh, vrazila – stále ještě hubujíc – do pekařského učedníka, potácejícího se v modrých podvlékačkách ospale ulicemi.

„Až se vyspíš, nakejslý bandure, tak se tě zeptám, co se ti zdálo!“ zahulákala na výrostka Randová, ráda, že se konečně na někom může zchladit.

„Mně se právě zdá, že jsme oba spadli – vy do medu, já do…“

„Půjdeš, ty ničemo!“ rozehnala se po něm Randová, rozlícená začátkem známého sna, v němž dopadne to smutně s oním, kdo se zkoupal v medu.

Kluk se uhnul ráně Randové a s velikým řehotem ubíhal níže k Vyšehradské třídě. Randová se dala známou cestou parkem napříč.

Ostatek dne až do večera uběhl Žemlovi právě tak jednotvárně jako včera. Vycházel chvílemi před krám, aby se rozhlédl ulicí, a vždy s pravou rozkoší vtáhl do sebe trochu čerstvého vzduchu. Vše již vonělo jarem a také těmito úzkými ulicemi zavanul svěžejší vánek, tím příjemnější, poněvadž urval dole v ohradách trochu čerstvé, pryskyřičné vůně a nyní ji nahoru přinášel. Žemla odjakživa vítal příchod jara s radostí, poněvadž dne přibývalo a minuly konečně ty věčné večery v kupeckých krámech, počínající již o třetí hodině. Nyní připadalo mu vše tím milejší a vítanější, ježto se těšil, že toho bude užívati „ve

svém“. Těšil se na nedělní odpůldny, těšil se na vycházky za bránu, nejlépe za Vyšehradskou, poněvadž tu měl nejblíže do zelena. Zajde si v létě na Pankrác, na Lišku, do Krče i dále do Kunratic. Těšil se, že vybředl z té otročiny a že bude zas teď vídat stromy, obilí, křoviny, že bude čichat rozkošnou vůni lesa, že se protáhne někdy na mechu. Jak dlouho všeho toho postrádal! Kolik let se nepodíval přírodě v tvář, ježto musil vždy spěchat z procházky, aby byl včas doma k otevření, jež se v nejpříznivějších případech dálo nejpozději o šesté hodině v létě, v zimě již o páté. Umiňoval si, že si teď vše zařídí jinak. Ne že by se mu chtělo lenošit, ale aby ostatním dal příklad, nechá v neděli zavřeno vždy od dvanácté až do osmé večerní. Však potřebuje-li kdo čeho, koupí si věc dopoledne. A zvětší-li se někdy obchod, jakou mu to bude působit radost, že popřeje svému personálu v neděli odpočinku! Bude se o něm říkat, že jest lidským principálem, budou u něho s radostí pracovat a vynahradí mu ty nedělní darované chvíle ve všední dny co nejhorlivěji. Ah, však on pak později, až nabude u ostatních trochu vlivu, ujme se věci ubohých kupeckých mládenců a učedníků, aby měli pro povolání své více lásky a ku principálům více příchylnosti a oddanosti. Dokáže celému světu, že nemusí nad hlavami učňů svištět stále karabáč a že se nemusí mládencům hrozit stále policií – že je třeba trochu dobré vůle ze strany principálů a že může býti všem vyhověno: pánům i služebníkům. Vše, všecko půjde dobře a snadně, jen třeba, aby se všichni cítili lidmi se stejným dílem práv a povinností. Ale začátek musí být učiněn principály! Vždyť oni jsou vlastně učiteli mladých lidí věnovavších se kupectví, oni se mají starati o to, aby řady mladíků, jimiž se armáda kupců doplňuje, uměly nejen vážit a zboží upravovat, nejen krájet, sekat, tlouci a počítat, ale také cítit a myslit. On si troufá vychovati jiné pomocníky, než jsou Augustové a Vincencové, Antonové a jiní. Ano, on to dokáže.

Takové myšlenky přinášel mu jarní větřík a Žemla hleděl skoro radostně a rozjařeně do budoucnosti, jež se před ním otevírala. Nozdry

jeho chtivě lapaly březnový svěží vzduch, a když se poobčerstvil rozhledem po veselé ulici, vracel se vždy spokojeně do krámu a kroutil kornoutky, rozděloval koření a jiné zboží na malé dávky po krejcaru a po dvou, nasejpal, zahaloval a ukládal do šuplíků a přihrádek, aby bylo všecko pohotově, až nastanou svátky, aby se mohlo kupcům rychle podávat a nikdo aby dlouho nečekal.

Přiblížil se večer a s večerem zavítal do krámu zase rytmistr Kyllian. Odbyl již všady obvyklé své návštěvy a hodlal si nyní ještě „pokřápat" se Žemlou a se sousedy a sousedkami, s nimiž se u něho sejde.

Seděl již asi hodinu v koutě na pytli a mluvil o všem, co jen mu právě připadlo, žertoval s kuchtami a chvílemi povstával ze svého sedadla, aby některé hezčí a onačejší děvče štípl do brady nebo vzal za ucho, dobíral si holky s milovníky a umlouval s některými na neděli dostaveníčko a nezlobil se pranic, když mu mnohá odsekla:

„E, jděte, vy dědku, kam se hrabete!"

Měl rád takovéto rázné odpovědi a dráždil děvčata tím více, aby mu žádné odpověď dlužno nezůstalo, a řehtal se tím veseleji, čím rozpustileji ho dívky odbývaly.

„Víš, Žemlo," hlaholil Kyllian, když s Martinem na chvíli osamotněl, „kdybych nebyl býval rytmistrem, byl bych se chtěl stát kupcem. To je švanda, když se to ženské plemeno v krámě sleze a člověk nemusí před nimi zastírat hubu ubrouskem. Taková neohrabaná kuchta připadá mi zrovna jako mladý kůň v ekvitaci[34]. Člověku dělá radost, když se ta hovádka pomaloučku cvičí v kroku a v řeči. Já už z leckteré křápy udělal člověka."

Martin Žemla usmál se bezděky tlachu rytmistrovu a Kyllian, domnívaje se, že mu Žemla rozumí, rozesmál se na celé kolo a tahal se samolibě za silné kníry, točе je do špiček, jimiž mohl skoro oko vypíchnout.

„Ja, mein lieber Žemla, ich war ein flotter Knabe, aber es ist ein gottverfluchtes Zeug, dass man auch alt werden muss.[35] Měl jsi mne vidět ještě před desíti lety, Žemlo, jaký jsem to byl tehdy bastant!“

„Nu, pan rytmistr ještě teď vypadá velmi dobře a zachovale,“ zalichotil Martin Kyllianovi.

„E mlč, kujóne, však já vím, kde už je všude mechanika polámaná!“

„Ale jste zdráv, pane rytmistře, jako řepa, jak říkáme,“ namítal Žemla.

„A tys ještě neviděl nikdy řepu vyšeptalou, pendrekáři?“ smál se Kyllian. „Máš mě vidět, když tak na mne v zimě sedne revma, jak pískám nosem a kroutím ušima bolestí. To mám z manévru, když jsem seděl půldruhé hodiny na koni ve vodě až po kolena. S koněm to dopadlo lépe než se mnou. Můj Paša dostal zapálení plic a pošel, já dostal revmatismus a budu s ním chodit do smrti. Ale když mě to pustí, moh bych zase skály lámat a nikdo nepozná, jak mám hnáty zpuchřelé. Chraň se revmatismu, kamaráde, nebo ten po čertech ujímá člověku červa. Já se proto neoženil, vidíš, a měl jsem krásné partie!“

Martin zakroutil hlavou na znamení podivení.

„To bylo od vás velmi šlechetné, že jste chorobu svou neutajoval, pane rytmistře,“ pronesl po malé chvilce.

„Snad si nemyslíš, že jsem se s tím chlubil!“ vyhrkl rytmistr. „Ale byl bych se styděl sám před ženou za své mrzáctví! Dneska se s ní ožením a za čtyry neděle mě bude musit mazat opodeldokem, ne?“

„To je pravda,“ poznamenal mimovolně Žemla.

„Čerta je pravda!“ rozkřikl se rytmistr. „Hlupák jsem byl tehdáž, to je pravda! Oženili se všichni u našeho regimentu, a byli někteří větší mrzáci než já, ale já byl pyšný a marnivý člověk. Dieser verfluchte Rheumatismus, das war eben eine Ehrensache bei mir!“[36]

A Kyllian ťukal přitom holí na podlahu tak důrazně, že po každém udeření zůstal v prkně malý dolíček.

Po posledních jeho slovech zašustěly na schodech šaty a do krámu vystoupila pomalu a opatrně vysoká ženská postava ve velikém, ještě zimním klobouku, černou mantilu s dlouhým hedvábným třepením na špičatých ramenou jako na věšáku, v šedé, polohedvábné sukni s nesčíslnými záhyby. Ženština měla ještě krinolínu, ač velebné této módě byli již odzvonili, ale byla to krinolína tvaru střízlivějšího, nikoli ona klec hromového rozměru balónového, pod níž za deště se mohla skrýti celá společnost výletníků.

Žemla zpozoroval paní již na schůdkách, a vida, kterak vážně a jaksi slavnostně vystupovala, tušil v ní důležitého, vzácného kupce, i ukláněl se, ještě než vešla do krámu, a hleděl na ni pln očekávání.

Kyllian přestal ťukat holí na podlahu a usedl rovně, vzpřímeně na svém pytli.

Paní vstoupila, kývla hlavou přímo k Žemlovi a pronesla odměřeně a s jakousi přípravou:

„Dobrý večer, pane sousede, dobrý večer! Vítáme vás tu, a ať vám Pánbůh požehná, jak zasloužíte."

Tento úvod působil na skromného, ostýchavého Žemlu velice vážně. Bylo mu, jako by sám osud byl vložil v ústa neznámé paní blahopřejná slova. Dosud nikdy ji nespatřil, ale co mu pověděla, velice mu lahodilo. Proslovením svým získala si ho neznámá ženština rázem.

Pln rozpaků uvítal ji Žemla:

„Rukulíbám, milostpaní, a děkuji uctivě za laskavost. Čím mohu posloužiti, smím-li se ptáti?"

Než panička odpověděla, ozval se hlučivý hlas rytmistrův:

„Mein Gott, gnädige Frau! Sie! Ergebenster Diener!"[37]

A s těmi slovy povstával z pytle.

Žemla hleděl sice upřeně na paní, ale nepostřehl, kterak její tváří bleskl výraz nepříjemného překvapení, že se tu setkává s Kyllianem. Než dáma uměla se patrně ovládati. Jak vznikl, tak rychle ulehl tento

stín nemilého dojmu, a paní, kývajíc hlavou na poděkování, mluvila co nejpřívětivěji:

„I hle, hle – dobrý večer, pane rytmistře. Vy už také u pana Žemly? Gratuluji, gratuluji! Vy ho jistě neopustíte, pokud bude míti dobré zboží…“

Slova závěrečné věty byla jako nabroušena. Žemla byl poněkud nejapný, aby vycítil, že hrot jejich uvázl Kyllianovi v týle. Byla pronesena tak lehce, nenuceně.

Kyllian lépe chápal. A jako by ani zdaleka netušil, kam panička míří, jako by nerozuměl, že naráží na jeho pijáctví, zařehtal se:

„Der gute Mann hat alles, gnädige Frau![38] Dost slivovice pro nás, vanilky pro ženské a cikorie – pro baby!“

A hledě na dámu pichlavýma očima svýma, jako by ji propaloval, kroutil si kníry a zvolna sedal zase na pytel. Zdalipak i jeho střela trčí náležitě, kam byla vypuštěna?

Neznámá paní, jako by byla přeslechla odpověď rytmistrovu, přistoupila k pultu, a vytáhši pravicí šátek z malé brašničky, aby si pozorně a jemně otřela nos, zatřepala jeho krajkovou obrubou a zas jej schovala. Pak hodila okem po regále, přelétla nahoře zásobu homolí cukru a lahviček s rosolkami, vrátila se na pult, a přebíhajíc i tu vyložené zboží, láhve a soudečky, prohodila:

„Voní vám to zde jako v apatyce, pane sousede!“

„Všechno čerstvé, milostpaní,“ ukláněl se Žemla, „v kupeckém krámě má vždycky všecko vonět, dokud nic nehnije a neplesniví, milostpaní.“

„Ono nemá nic hnít a plesnivět v kupeckém krámě, pane sousede,“ poznamenala paní.

„To se také nikdy nestane, milostpaní,“ odpověděl Žemla poněkud v rozpacích, „když jde zboží rychle na odbyt. Ale někdy při nejlepší vůli není možno…“

Paní vztyčila pravici, potřepala jí a pronesla trochu vysokomyslně:

„Není možno, není možno! Ale proč nejde všechno na odbyt? Poněvadž páni prodavači se houževnatě drží a neprodali by o krejcar laciněji, kdyby jim prohnil celý krám! Známe to! Radila bych vám, pane sousede, abyste v téhle věci nebyl tak umíněný jako všichni ostatní. Jeli něco lidem drahé – dobře, slevím groš, a je pomoc. Ale každý kupec chce být hned milionářem, to je to."

„No z té branže, jaká v téhle ulici bydlí, nevycucá kamarád Žemla do smrti milión!" křísl do rozmluvy rytmistr a zachechtal se.

Rozpaky Žemlovy, v něž byl uveden neočekávanou poznámkou neznámé paní, vzrostly ještě prostořekostí penzistovou. Nemohl rozeznati, znají-li se ti dva blíže, či seznamují-li se teprv Kyllian s paničkou po svém způsobu.

Aniž se ke Kyllianovi obrátila, pronesla paní odměřeně a studeně:

„To se ví, že nevycucá, ale ta zdejší branže platí hned, co kupuje. Jen ať se pan soused opatrně chrání oněch, co sem chodí cucat z jiných ulic..."

Z této odpovědi chápal Žemla konečně, že paní Kylliana zná, a ač nebyl pranic škodolibý, pomyslil si s jistým zadostiučiněním: „Hlehle, přece na Kylliana někdo vyzrál! Statečná panička! – Říká mi sousede – bude zblízka. Odkudpak?"

Kyllian chechtal se na pytli dále, tepal hůlkou ztřeštěně podlahu a smíchem sotvaže mluvil:

„Nic platno, staré paničky rozumějí žertu nejlépe! Schau, Žemla, mit der Gnädigen da und mit deiner alten Randová vertrag ich mich am besten. Ja man muss alt werden, um einen guten Spass zu verstehn!"[39]

Neznámá paní napohled zcela lhostejně se rozhlížela po krámě, nevšímajíc si prostořekosti Kyllianovy, ale Žemla pozoroval velmi dobře, jak tvář její skoro zsinavěla a kterak svaly v ní zlostí ztuhly.

Panička však se uměla ovládati. Obrátila se zase co nejklidněji k Žemlovi a pronesla:

„Dejte mi půl libry kávy, ale dobré!“

„Milostpaní si přeje zelenou, je-liž pravda?“ tázal se Žemla.

„Nu ovšem, kampak s praženou! Ta by nám pěkně vyčichla – jsme jen dvě.“

„Rozumí se, že dáme míchanou, milostpaní,“ mluvil dále Žemla, snímaje z draka váhy. „Čtvrtku Cejlonu, čtvrtku Menado.“

„Mívám vždycky Javu,“ poznamenala paní.

„Milostpaní, račte zkusit Menado; mám výborné zboží a jen o nějaký krejcar dražší.“

„Dejte Menado,“ pokynula paní velkomyslně, aby se nezdálo, že jí běží o nějaký ten krejcar. „Uvidím, jak se vyznamenáte.“

Radostně a obřadně vsypal Žemla kávu do dvou kornoutů, zamáčkl je důkladně podle kupeckého pravidla, „aby se jimi mohlo přes kostel hodit“, navážil pak ještě čtvrtku cukru, podal sloupek cikorie a tázal se, čím ještě má posloužit. Paní nepotřebovala zatím nic jiného. Vážně a opatrně vytáhla z brašničky tobolku, vyňala z ní obezřele zlatku a položila na pult, Žemla dodal, uložil velice dvorně zboží do brašničky a vyprovodil paní s mnohými poklonami ke schůdkům.

Paní odcházejíc nezavadila o rytmistra ani pohledem. Než starého penzistu taková věc nemátla. Vstal ze svého pytle, a sňav klobouk, vysekl paničce poklonu, že mu sotva krámek stačil, a volal za odcházející: „Auf Wiedersehn, meine Gnädige, auf Wiedersehn!“[40]

Šustot šatů zanikl a hned nato utichly i kroky. Zdálo se, jako by panička byla vešla do nejbližších dveří domovních.

Žemla se vracel za pult, nevšímaje si rytmistra, jenž tu stál uprostřed rozkročen s hůlkou pozdviženou jako vyvolavač před zvěřincem. Zlobil se na Kylliana pro jeho narážky a pevně se odhodlával, že mu něco řekne, aby mu neodpuzoval kupce. Ale dnes ne, snad až zejtra. Kyllian vida, že Žemla nezačíná, obrátil se na půl kola a tázal se hlubokým hlasem, s posměšným přízvukem:

„Kennst du diese edle Dame, mein lieber Freund und Kupferstecher?“[41]

Žemla byl by nejraději mlčel, ale rytmistr houkl si vždy tak vyzývavě, že musil odpovídati. Tedy řekl:

„Ba neznám, pane rytmistře; kdo je to?“

A rytmistr Kyllian, přistoupiv blíže k pultu a vztáhnuv k Žemlovi pravici jako nějaký prorok, mluvil posměšně vážně:

„Das ist eine alte zähe Hopfenstange,[42] milý kamaráde, která si myslí, že je v nejlepších letech! Ale teď se ti musím přiznat, že jsem byl kdysi ukrutánský osel, neboť se mi tohle strašidlo začínalo líbit. Ale abys nemyslil, že jsem blázen, tedy ti musím říci, že to bylo asi před dvacíti lety. Tehdáž měla ještě ňákou libru masa na sobě, a pak se malovala! Malovala se, mein lieber Freund,“ mluvil Kyllian hrozným hlasem dále, „malovala se mit einer Kunst, so wie ein Zimmermalergesell![43] Dlouho jsem nic nevěděl, až jednou v Šárce při hrozném dešti jí celá ta fasáda stekla za krk, a tu jsem viděl, že je to všecko samý pačok!“

Rytmistr se při té vzpomínce dal do řezavého smíchu, a zatahav se za knír, pokračoval:

„Jakživ jsem nenáviděl takové reparatury ženských, kamaráde! A tenkráte jsem se styděl, že jsem dříve nic nepozoroval. Starý voják takový hřích proti nátuře nesnese! Pomohl jsem ji otřít vlastním kapesním šátkem, aby tu ostudu nikdo nespatřil – aber die Zuneigung war hin, mein lieber Žemla – es war aus![44] Už ani nevím, jak jsem se tehdáž ze všeho vytáh. Byla už tehdy vdovou a měla takovou mrňavou žábu. Kopu let jsem vůbec vdovičku nespatřil, až jsem se přistěhoval do téhle sibérie. Tu jsem ji zhlédl poprvé o pouti emauzské a vedle ní její holku. Ale Žemlo, to jsem koukal na holku! Vyrostla na všecky strany a byla hezká, poněvadž nebyla mámě podobna. A tu jsem si ztropil žertík! Řekl jsem staré, že se mi holka líbí a že bych si ji vzal, – neptej se, jak jsem táhl! (Kyllian se teď rozchechtal až do kašle.) Řekla mi, že

děkuje Bohu, že jsem se nestal druhým otcem jejího dítěte, ale že by holku raději otrávila, než by mi ji dala. No, ty mi rozumíš, že jsem ji chtěl jen dopálit! Tenkráte bylo děvčeti asi osmnáct – to bych byl pochodil!“

Rytmistr si odkašlal, chopil se kalíšku se slivovicí, a obrátiv jej na jazyk, zamlaskl:

„Ale kdyby tak ta žába měla peníze, to by byla partie! Přál bych ti ji, Žemlo, nebo ta holka nedopadla po mámě. No, však ji uvidíš, urozená paní máti i s dceruškou reziduje zde v domě.“

Žemla naslouchal vypravování Kyllianovu se založenýma rukama a nyní, jako by se probouzel z hlubokého zamyšlení, pronesl skoro šeptem nesmělou otázku:

„Račte dovolit, pane rytmistře, jak se jmenuje ta paní?“

„Bodejť že se jmenuje,“ hlaholil Kyllian, „Šustrová se jmenuje po nebožtíku Šustrovi, bývalém oficiálu zástavárny. Má asi dvě stě penze a ostatek si vyšijou. Šijou šaty pro paničky – to víš, těch ženských hadrů je potřeba na fůry!“

„Ale to je také dobře, pane rytmistře,“ podotkl Žemla jaksi nesměle; „co by taková ubohá vdova dělala? Vždyť se dvěma sty nemůže vystačit!“

„Říkám, že to není dobře?“ rozkřikl se Kyllian. „Povídám jen, že kdyby se každý držel módy jako já, stačil by pro celou Prahu jediný krejčí! Koukej, tyhle své pepity nosím už deset let – nejsou pěkné, co?“

Žemla neodpověděl, ale zamysliv se pohlížel upřeně na šedivou stěnu protějšího domu. Vzpomínal na svou rodinu, na dětství, a teprv nyní chápal, jaké to byly tehdáž trudné chvíle, jaká byla doma nouze. Viděl zase před sebou tu milou, drahou postavu matčinu, jak šije a spravuje pro celou rodinu. Ah, ona by ráda byla šila třeba nepřetržitě, ale nebylo vždy z čeho – nebývalo látky. Vzpomínal, jak někdy sedávala zamyšlena nad kusem oděvu, obráceným již na všecky strany, záplatovaným, prosvítajícím místy jako pavučina, a takových hadrů

musilo se ještě upotřebiti, musilo se v tom chodit, poněvadž nebylo jiného. Lepila záplaty na záplaty a zas bylo načas pomoženo. A mimovolně, nevěda ani, že tak činí, pronášel Žemla myšlenky své nahlas:

„Někdo vůbec nemůže ke krejčímu – milý pane. Nepamatuji, že by můj otec byl míval oděv od krejčího, všecko mu šila maminka. A co již nemohl nosit tatínek, z toho ušila oděv nám dětem. I čepice nám hotovila maminka a vídal jsem často, kterak si spravovala brynelové botky, – někdy také nebylo ani na obuvníka. Ano, pane rytmistře, vy jste to snad nepoznal, ale já viděl, já vím, co jest nedostatek. My děti nenajedly se často ani chleba, – ač nám dala matka, co jen mohla. Můj bože, vzpomínávám si a rozumím tomu teprv nyní, proč matka někdy, strkajíc nám svůj krajíček, říkávala: Tu máš, já již nemohu. Ne, nebyla syta, byla hladova, – ale my děti nerozuměly jsme tomu a chtěly jsme ještě, a ona tedy dala, co měla! Pane rytmistře," pokračoval Žemla chvějícím se hlasem dále, „takové věci pochopí člověk, teprv když dospěje, a pak mu bývá do pláče…"

A dále Žemla nemohl. Cítil, že mu hlas selhává, a cítil, jak ho v očích pálí a jak se mu řine slza po tváři.

Rytmistr Kyllian hleděl po celou tu chvíli na Žemlu upřeně, se rty zaťatými, a nyní, když kupec domluvil, musil náhle zakašlati a pak promluvil chraplavým hlasem:

„Něco na světě nemohu viděti, příteli Žemlo, za žádné peníze! Eine Träne bei einem Manne – nein, das beisst mich![45] Nebreč, stará vojno, nebreč! Má-li někdo z nás dvou řvát, byl bych to já, kamaráde, – já mám také pěknou historii. Ale já mlčím, protože všechno není nic platno a byla by náramná komedie, abych tak spustil…"

A vida, že tu Žemla dosud stojí jako zkamenělý, chopil se láhve, naplnil kalíšek slivovicí, vyprázdnil jej, a utíraje si kníry, obořil se na Žemlu:

„Jdi, sakramente, tys mi pokazil večer! Chtěl jsem se ještě povyrazit s tou tvou Meluzínou, ale teď jdu, poněvadž jsi melancholiš jako ta-

liánský flašinet.“ A okazuje na kalíšek po slivovici, dodal:

„Prosím tě, napiš si ty kapky – nevím ani, kolik jich bylo. Čert sem tu Šustrovou nosil – mně se zde tak dobře sedělo!“

A oprášiv si spodky a urovnav na sobě kalmuk, pokynul Žemlovi za pult, vykřikl „čau“ a sestupoval zširoka ze schůdků a bral se směrem k Dobytčímu trhu. Neušel ani padesát kroků, a byl by málem vrazil do Randové, jež spěchala do krámu. Kyllian chytil posluhovačku za rameno, a obrátiv ji tváří ku plynové svítilně, zahromoval na ni:

„Oni baletko, kdepak čarovali tak dlouho? My tam na nich čekáme jako blázni a oni shánějí kdesi randevú s luciperem!“

Randová třásla se zlostí ve drápech rytmistrových a Kyllian se řehonil jako zlý duch. Konečně ji pustil, pohladil ji žertovně po tvářích a prohodil úsměšně:

„Dala na sebe pozor, holčičko, nevěřila, kdyby si ji někdo namlouval!“

A šel s velikým řehotem dále.

Randová byla zlostí bez sebe, ale pojednou nabrala dechu a zařvala za rytmistrem:

„Dědku protivný!“

Smích rytmistrův zanikal již za rohem Moráně.

---

29. No, přítelíčku, copak budeš prokristapána věčně chrnět? Otevři!
30. Ta stará je zpropadená čarodějnice.
31. Patálie – kořalka.
32. Žemlo, dnes byly tři! Napiš to!
33. Znetvořené skelet – kostra.
34. První cvičení vojenských koní.
35. Byl jsem já kdysi onaký chlapík, ale proklatá věc, že člověk zestárne.
36. Ten proklatý revmatismus byl u mne čestnou věcí!
37. Můj bože, milostpaní! Vy! Nejoddanější sluha!
38. Ten dobrý muž má vše, milostpaní!

39. Hleď, tuto s milostpaní a s tvou starou Randovou snesu se nejlépe! Člověk musí zestárnout, aby rozuměl dobrému žertu!
40. Na shledanou, milostivá, na shledanou!
41. Znáš tuto šlechetnou paní, milý příteli?
42. Toť stará houževnatá chmelová tyč.
43. Tak uměle jako malířský tovaryš.
44. Ale náklonnost byla tatam, byl konec.
45. Slzy u muže – to mne kouše.

II

Slovo, jež dnes padlo za řeči rytmistrovy, utkvělo Martinu Žemlovi na chvíli v mysli.

„Kdyby ta holka měla peníze, to by tak byla partie pro tebe!“

Martin až dosud nepomyslil vážně na ženění, ba pomnění takové jej vždy rozladňovalo, poněvadž dosud byl se obával, že se bude muset oženit někomu k vůli, že bude musit vysvobodit dceru některého ze svých principálů. Ale nyní bylo jinak, nyní byl volný, samostatný, nyní mohl dělat, co se mu líbí!

Avšak po ty čtyři neděle nebo pět, co byl opustil krám páně Šlosarův a zakládal svůj vlastní, měl jiných věcí na starosti. Počítal a počítal, rozjímal a uvažoval. Jeho mozek byl skladem číslic a hotovým seznamem rozličného osadnického zboží, kde tu zbývalo místa na ženění! A kterak by se tím vůbec obíral. Vždyť do té chvíle nepocítil žádné náklonnosti k určité ženštině vůbec. V době, kdy ostatní známí mládenci kupečtí a soudruzi jeho namlouvali si každý měsíc jiné děvče, nevybírajíce, zdali to služka nebo švadlena, pomocnice modistky nebo šička rukavic, pokládal se Martin stále za chlapce, jemuž něco podobného nesmí se zazdáti. Žemla byl jiný než všichni ostatní; protivil se mu způsob, jakým oni „milovali“. Pln odporu naslouchal jejich hovorům, když se chlubili, že si „narazili“ novou holku, když mluvili s drzostí a urážlivým pohrdáním o poměrech a stycích, na něž on hleděl jako na posvátné záležitosti, kterých neslušno před jinými odhalovati. V Martinovi byl vypěstován zcela jiný názor o známosti s dívkou a o milování, byl vypěstován stálým čtením novel a románů, v nichž příběhy milostné byly vyličovány jako něco nadpozemského. Martin

věřil, že vždy dva lidé ve světě jsou si nezvratným osudem určeni a že se jednoho dne musí sejíti, byť i byli sebevzdálenější.

A podivno, když tu náhle chvastoun Kyllian prohodil naprázdno, bez rozmyšlení svoji poznámku o „partii“, kterak se Martin Žemla u toho slova pozastavil a – aniž sám si toho byl vědom, že se uchyluje od posavadního mínění a myšlení svého – s věcí obírati se počal.

Přemítavý, jaký Žemla byl, a maje v osamělosti své v krámku dosti času nořiti se v rozjímání, rozpřádal myšlenku o partii všemi směry. Slovo to bylo mu dodneška téměř neznámo v tomto smyslu. Jako kupec mluvíval vždy a slýchal mluviti o „partii cukru“, o „partii kávy“ – pojednou přeneseno bylo na předmět jiný.

Zpočátku obíral se věcí dost ostýchavě, neboť se sám vždy velmi nízko cenil, pokud se ženských týkalo. Styděl se skoro v duchu, že se vrací k něčemu, co mu Kyllian v pouhé chvástavosti nadhodil, ale zase shledával věc zcela přirozenou. Ano, proč by také nemohl udělat partii, když se to podařilo jiným lidem? Není krásný, je pravda, ale snad je dobrý člověk. Tak aspoň soudil sám o sobě. Nemá veliký obchod, ale je poctivý, a kdyby měl v rukou větší kapitál – jistě by něco dovedl. A pojednou si vzpomínal Žemla, že slýchal často, kterak je holek na vdávání, že by jimi Vltavu zastavil, a to i děvčat s penězi, ba mnoha penězi. A jako by v něm vyvstávaly pojednou obavy, že jeho prostředky k tomuto obchodu nestačí a že by bylo dobře ohlédnouti se včas po nějaké té partii, umiňoval si, že nezavře úmyslně oči před ničím. Bylo by velmi dobře, kdyby něco vyženil, nebo čím více hotových v ruce, tím lépe a pohodlněji se obchoduje, s jistotou, beze strachu, s větší odvahou a štěstím. Zdar a štěstí obyčejně se lepí na člověka, který už něco má, peníze volají peníze, pod člověkem majetným se půda netřese jako pod nuzákem. Než nejen to všechno – Žemlu těšilo by ještě více něco jiného! Bylo by mu zadostiučiněním, kdyby tu stál zcela bezpečně a kdyby všichni, kdo až dosud víceméně o něj se starali, poznali náhle, že mu netřeba počítati na denní krejcárkový prodej, že se netřese,

když se blíží čas nájemného, plynárna s účtem, když berní úřad upomíná o daně. Ah, jak by tu koukal pan Štěrba, který jej chtěl učiniti šťastným svým zetěm a který velice posměšně přihlížel k tomu, kterak se Žemla zařizuje „u svatého Václava, tam za kriminálem“, – jak by koukal, kdyby Žemla pojednou trefil „partii“, děvče s penězi, jež by obchod jeho bezpečně podepřelo!

Kterak někdy zmate člověka slovo sebehlušší, sebetlachavější! Vždyť rytmistr Kyllian nemyslil na nic, ale docela na nic – prohodil to jen tak, jako tisíc jalových slov jiných, jež všechna Žemla jedním uchem zachycoval a druhým hned zas vypouštěl, – jen toto jediné si zapamatoval a rozpřádal je dále.

Zatím nic tak nebylo proti přirozenosti Žemlově jako ženitba z pouhé spekulace, pro dobrou partii. Vždyť to již mohl učinit u pana Štěrby, kde mu byla nabízena nevěsta, zajisté i peníze k ní, zavedený obchůdek, naděje na bezpečnou budoucnost – ba bezpečnost sama. Zetě svého by pan Štěrba nebyl opustil. A přece všemu tomu Žemla se vzpíral, ba utíkal taky od pana Šlosara, aby se neoctl podruhé před podobným „buď, anebo“.

Arci, byl tu rozdíl. Obíral-li se Martin teď myšlenkami podobnými, soudil, že by ona „dobrá partie“ musila býti taky hezká, že by se do ní zamiloval, že by ji pojímal za ženu z lásky, čehož u slečny Štěrbovy nebylo.

Tlachem svým zkrátka nasadil starý žvanil Kyllian Žemlovi „červa do hlavy“, jak se říká.

Martin snad sám si nebyl vědom, oč jest nyní pečlivějším a dbalejším svého zevnějšku. Býval vždy pořádný, čistý, upravený, ale ode chvíle, kdy mu uvízlo v hlavě, že by mohl vyženiti štěstí, dával na sobě tím více záležet. Na jeho šatech nebylo nikdy pírka, prádlo jeho, když v neděli odpoledne vycházel, bylo skvěle bílé a bezvadné. A když časem stanul před malým zrcadlem v kumbálku, přiznával si sám ostýchavě, že není tak zcela nepatrného zevnějšku. Byl jen poněkud vy-

táhlý, trochu hubený, scházelo mu trochu té okrouhlosti, jaká mladým, třicetiletým mužům tak dobře sluší. Měl nevyplněný, kostnatý obličej, prsa jeho byla stísněna, celá postava jeho jako by stále chodila pod jakýmsi břemenem. Nemohl uvyknouti novému postavení svému, neuměl tak sebevědomě vykračovat, kráčel vždy s jakousi nejistotou a často se na sebe díval, neschází-li mu někde něco. Tušil snad sám, že nevzbuzuje dojem hrdiny. Byl to výsledek všeho toho otroctví, v němž donedávna vězel. Byl zastrašen dosavadním životem, vždyť to trvalo celých patnáct let – v takových poměrech vyrůstá člověk jinak!

Těšil se na léto. Za krásných, teplých neděl, až zavře krám o dvanácté, rychle se naobědvá a vyjede si někam zábavním vlakem, do Šárky, do Hvězdy, do Roztok, na Zbraslav, připlete se k nějaké společnosti, seznámí se s lidmi, uvede se trochu do světa – ano, to mu posud chybělo. Ale nyní vše dohoní. Pak také vstoupí do některého slušného spolku, do Měšťanské besedy snad, přijmou-li ho. Slýchal, že se tam scházejí měšťané s rodinami, nejlepší pražské rodiny, nejhezčí děvčata, – i takováto společnost Žemlovi dosud scházela. Čítal, že ženská společnost mladé muže zušlechťuje, a soudil, že to může být věc docela pravdivá. Stýkal se arci posud stále s pohlavím ženským ve všech těch kupeckých krámech, ale zpytoval-li sám sebe, musil se přiznati, že sice dovede velmi dobře hovořit s kuchařkami a se služkami, že se vyzná v paničkách ze sousedství všech vrstev, ale vmyslil-li se v onu pravou společnost, ve kroužek slečen na plesích neb zábavách – o nichž vždy jen slýchal, do nichž však sám nikdy nepřišel –, upadal věru v rozpaky, jak by si počínal. Přemýšleje nyní o svém postavení, o své osobě vůči ostatnímu světu, cítil Žemla, kterak jednostranně vyrostl a že mu nastává nová škola.

Málem by byl ze všech těch úvah podlehl těžkomyslnosti. Dopoledne sice ubíhal čas dosti rychle, ježto se lidé se svými krejcary trousili až do oběda, ale odpoledne trvávalo mnohdy smrtelně dlouho. Nebyloť ve Václavské ulici onoho proudění obecenstva jako v ulicích jiných, jak

je znal Žemla v ulici Spálené a Žitné, kde přecházelo denně na tisíce lidí, z nichž mnozí bezděky se zastavovali u skříní výkladních a něco kupovali. Václavská ulice byla od oběda do večera mrtva a teprv s večerem přicházeli drobní kupci pro potřeby na ráno. Teď mohl čísti do sytosti a skutečně také často sáhl po knize, – ale nikdy dlouho nevydržel. Proto snad si nezařídil obchod, aby celé dny četl! K tomu zbude mu ještě času večer! A přes tu chvíli zavíral Žemla knihu a sestupoval před krám, aby se rozhlédl ulicí, aby se lidem ukázal, aby mimojdoucí pozdravil, aby sousedům vlídně hlavou pokývl. O to běželo nyní, o stálý styk s obecenstvem. Nesmějí na něj zapomenout, musí stále světu připamatovávat, že tu jest a že chce prodávat!

Štěstí pro Žemlu, že měl Randovou. Přicházela ovšem jen třikráte denně, ale někdy zůstala u něho třeba několik hodin v krámě. Poklízela, myla, metla, cídila a přitom stále mluvila. Neušlo jí, že pán její není zcela spokojen, a tu vybírala drobty ze svého mudrosloví a sypala je smutnému rozmaru Žemlovu.

„Ňák se sem ti lidé nehrnou," říkávala časem, když meškala již po dvě hodiny v krámě a živá duše se nezjevila; „ale to jinak nejde! Svět se najednou nespolkne, milostpane! Lépe, přibývá-li všeho po troše, než najednou ryc a pak nic! Chválabohu, viděla jsem už mnoho začátků na světě a všude všechno dobře dopadlo! Nejdřív krápe, potom prší…"

„Nedá se z každého krápání do deště, milá Randová," chytal se Žemla slova, jež bylo soustem pro jeho malomyslnost.

Randová, jež vždy na počátku huhlala jako do sebe, aniž po Žemlovi okem hlédla, zahryzla se do každé námitky Žemlovy jako pes do kosti. Pak se obyčejně vzpřímila, vztyčila pravici s hadrem, s kartáčem nebo se smetáčkem, a upírajíc malé, živé oči na kupce, hovořila horlivě:

„Co je v povětří, musí spadnout na zem – dnes nebo zejtra! Lidé nemohou jíst krejcary a šestáky, lidé musí mít kávu a cukr, koření a vařivo. A někde se to musí koupit! Je to div, že se nehrnou do krámu? Vždyť tu před nimi byl hokynář a prodával košťata a věchtoví – kdopak

může za pár dní uvyknout! – Však až sousedé poznají, že pán prodává dobré věci a poctivě, každý přijde. Nemůže to jít hned, jak se otevře…“

„Ano, pravda,“ přisvědčoval Žemla, „ale někdo jen otevře, aby zase zavřel. Takových také bylo mnoho, milá Randová.“

„No dobře,“ práskla Randová oběma rukama na stehna, „kdyby člověk měl pořád myslit na funus, raději se hned zastřelit. Kdo sází do lutrie, doufá, že vyhraje, – a kdyby to nemyslil, zasloužil by pardus, hned jak vsadí!“

A někdy si Randová založila ruce také do boků, přistoupila blíže k Žemlovi a pronášela táhle a vážně:

„A vlastně, milostpane, co jich pořád trápí? Ať přijdu kam přijdu, všady slyším: ten nový kupec je slušný člověk – ten pan Žemla má dobré zboží – ten pán dává dobrou váhu – u něho kdo koupí jednou, koupí vždycky, – copak ještě chtějí? A taky lidé nemůžou jíst jenom cukrkandl a čokoládu! Potřebují krupaře a řezníka a uzenáře – a kolem Emauz nejsou žádní boháči, aby utráceli jako z fundace…“

A po těchto šplechtech Randové bývalo Žemlovi vždy veseleji. Nakonec rád se dával babicí přemluvit a přesvědčit; jistě později nastanou lepší časy. Vždyť je léto a v létě je pro kupce nejhorší doba, i pro ty možné a veliké…

„A může-li něco milostpána mrzet,“ končívala Randová svou politiku, „je to jen ta jediná věc, že se jim sem usadil ten obejda. – Takoví invalidi nepřinášejí nikomu nic dobrého. Jsou živi na outraty ostatních a kradou Pánubohu čas. Aspoň já bych už nevešla s krejcarem nikam, kde by se takový škvor uhnízdil. To není volavý pták…!“

Žemla věděl, že poznámky ty sluší přičísti na vrub osobní nechuti Randové ke starému penzistovi, ale teď již se na ni ani v duchu nehoršil, že si proti Kyllianovi vyjíždí, a skoro se k jejímu úsudku přikláněl. Měl sám bezpečnou zkušenost – s paní Šustrovou. Od první návštěvy nebyla u něho posud a Žemla dobře tušil, že se vyhýbá krámu jen proto, aby se tu nesešla s Kyllianem. Přicházela sice vždy nějaká stará

žena s poručením od paní Šustrové, aby poslal to a to, ale Žemlu mrzelo, že nepřichází paní sousedka sama. Často vyhlížel z krámu, aby ji snad uviděl a mohl pozdravit, ale marně.

Konečně jednoho dne se mu poštěstilo, že se setkal s paní Šustrovou. A co více: Žemla při té příležitosti poznal i její dceru, slečnu Pavlínu.

Byl krásný nedělní den červnový, kdy se vracel z vycházky domů, aby s večerem otevřel. Byl si dnes vyšel na zamilovaná místa, na tiché Hradčany, prošel Hradem, dal se tichými ulicemi vzhůru ke bráně Strahovské, vyšel ven a kráčel opuštěnou silnicí kolem hradeb, vracel se pak Bruskou do města, pomeškal v Chotkových sadech, naplněných vůní pozdního jara, zastavil se naproti v Panorámě na sklenici piva a sestupoval pomalu do města. Kdykoli se vracel z procházky do těsných ulic pod Slovany, vždy mu bývalo nějak teskno. Jak rád by byl proseděl celý večer kdesi v zahradě, aby se nadýchal čerstvého vzduchu, aby naslouchal veselé hudbě, aby rozptýlil mysl šumotem a hukotem nesčetných lidí, bavících se tak vesele při sklenicích napěněných, jak rád by byl pozoroval to proudění odcházejících a přicházejících, ale té zábavy nebylo mu dopřáno! Dokud byl mládencem, nemíval času a šetřil penězi, a nyní, když se udělal „pro sebe“, teprv nemohl z krámu, nemaje nikoho, kdo by za něj kupce obsluhoval. Žemla tušil jen, jak je v rozličných těch pražských zahradách příjemno chladiti se večer po parném dni, seděti tu v lehkém kabátci, s hlavou nepokrytou, pokuřovati zvolna doutník a popíjeti chutného piva od čepu.

Žemla pracoval rád po celý týden, neúnavně, nemysle na nic jiného než na svůj obchod, ale rád by byl měl aspoň neděli pro sebe! Tu cítil nejvíce tíhu svého povolání, tu poznával nejzřetelněji, že malý kupec je otrokem, nemajícím ani tolik svobody jako kterýkoli nejposlednější dělník.

Dnes byl takový parný den. Jaro bylo již na sklonku a kvapem se blížilo léto – doba, na niž se Žemla tak těšil. Byly nejdelší dni, a dnes, kdy

se vracel domů, aby ještě na několik hodin se opásal soukennou svojí zástěrou, bylo daleko do západu slunce a vše kolkolem lákalo k pobytu pod širým nebem.

Přesto Žemla spěchal. Kudy kráčel, všady již byly kupecké krámy otevřeny. Zde onde stáli mládenci mezi dveřmi, vyhlížejíce toužebně nebo mrzutě do ulic, v nichž počínalo večerní hemžení, jinde trousily se již služky a paničky, jež opatřovaly potřeby na večer i na ráno.

Žemla dlouhými kroky málem přešel Dobytčí trh a blížil se k Moráni, když před sebou uzřel dvě ženské postavy, ubírající se týmž směrem, poněkud pomaleji. Starší z obou poznal Žemla ihned, ač ji byl viděl jen jednou předtím. Byla to paní Šustrová. Ah, mladá dívka po jejím boku je tedy nejspíše slečna dcera!

Žemla umírnil kroky. Byl na okamžik v rozpacích, má-li ženštiny předejíti, čili nic. Rozhodl se. Povypjav prsa vzpřímil hlavu, a učiniv několik rychlých kroků, sňal co nejdvorněji klobouk a pozdravil uctivě paní Šustrovou.

„Ah, pan soused," pokývla vdova trochu vysokomyslně, trochu přívětivě a důvěrně, a jako by jej chtěla pozdržeti, dodala: „Také z procházky?"

„Ano, milostpaní," přisvědčoval Žemla rozpačitě, „domů, abych otevřel..."

„My také, my také," mluvila paní Šustrová pomalu; „teď večer není na ulici nic příjemného. Všude se jen rojí, prach se zvedá, nejlíp utéci tomu."

A najednou, jako by se byla rozpomenula, obrátila se paní Šustrová k dívce po pravé straně a řekla: „Ano heleď, Pavli, to je náš pan soused, pan Žemla zdola."

Paní Šustrové se nevidělo, aby také svou dceru Žemlovi představila. Možno, že zapomněla, možno, že opomenutí bylo úmyslné.

Žemla poklonil se opětně, smekl, a dívka kývla lehce hlavou.

Žemla podíval se jen letmo na dívku a sklopil hned oči. Nevydržel zkoumavý pohled, jenž k němu z jejích očí zaletěl. V rozpačitosti stahoval rukavičky z načervenalých rukou a pečlivě je skládal a stáčel. Malou chvilku kráčeli všichni mlčky. Žemla byl by rád něco řekl, nebo toto mlčení bylo mu trapné. Stará paní šla uprostřed pomalu, ale dlouhými kroky, s rukama na břiše, jako by byly unaveny břemenem, jež nesly. Držela v levici slunečník, v pravici šátek. Hleděla před sebe, jako by ani nevěděla, že jde po pravé straně dcera a po levé Žemla, ale zdálo se, že očekává nějaký hovor. Ba zdálo se, že naslouchá i něčemu, co se nemluví. Žemla pořád ještě nevěděl, co by řekl, a paní Šustrové konečně trvalo mlčení dlouho. I pronesla zcela obyčejnou a v té chvíli nejvhodnější otázku:

„A kde chodil náš pan sousedʔ Daleko, daleko?“

Žemla si oddechl. Ulehčilo se mu, že stará paní začala sama. Myslilť si po celou tu chvíli, že mohl jít pěkně svou cestou a nikoho si nevšímat.

„Nebyl jsem daleko, milostpaní,“ odpovídal ochotně. „Vlastně jsem nebyl ani z Prahy. Vyšel jsem Strahovem, Bruskou jsem se vrátil a chodil jsem Chotkovými sady. Tam je krásně, příjemně: panuje tam zvláštní, milý klid.“

„Kdyby nebylo toho zpropadeného kopce!“ hovořila paní Šustrová. „Ráda bych se tam taky někdy podívala, ale člověk aby tam lezl za plat.“ A po malinkém pomlčení dodala: „My byly dnes v Kanálce.“

„V Kanálce je také pěkně, milostpaní,“ navazoval Žemla rychle, aby hovor zas neuvázl, „jenomže tam bývá v neděli příliš živo, mnoho lidí.“

„Ba, mnoho lidí,“ poznamenala paní Šustrová čileji než prve a trochu zlobivě; „a mnoho židů tam je vždycky – to je nejhorší. A takových těch malých dětí a chův a služek – bůh ví, kde se ty děti berou!“

Žemla nevěděl, co by na tento stesk paní Šustrové odvětil. Hodil okem po slečně Pavlíně a vida, že dívka nejeví žádného účastenství, upadal do nových rozpaků. Mrzelo ho, že se na ženské přilepil. Mohl

jít rovnou cestou domů a mohl mít již otevřeno. Paničky se velice loudaly. Takhle by se stará paní arci nedostala tak brzy do Chotkových sadů…

Tu zas ozvala se paní Šustrová:

„To je naše užití neděle: vyjdeme si odpoledne na procházku, vrátíme se kvečeru domů, navečeříme se a pak si zajdeme ještě někam do zahrady, kde hraje hudba. Dnes půjdeme k Šárymu, na Slovany. Je horko, tam se člověk ochladí! A není to daleko, hlavní věc."

„Tam je asi příjemno posedět," prohodil Žemla, aby něco řekl. „Šel jsem nedávno kolem, je to tam pěkně zarostlé."

„A vy jste ještě nebyl u Šáryho, pane sousede?" divila se Šustrová.

„Ba, nebyl, milostpaní," přisvědčil Žemla; „našinec nemá času. Kupec nemůže jít večer nikam, zvláště je-li sám, jako já. A po zavření je kamkoli pozdě."

„Ale to je chyba, milý pane sousede," hodila paní Šustrová slunečníkem. „Měl byste časem chodit mezi lidi, abyste se seznámil! To je důležité pro obchod – a měl byste se také povyrazit…"

Zahýbali právě z Moráně do Václavské ulice a Žemla, pohlédnuv dolů, ukázal ke krámu a řekl:

„Nu vidíte, milostpaní! Opozdil jsem se jen o chvilku, a již tam čekají. Kupec je učiněný otrok, milostpaní, otrok od rána do večera, vlastně do noci. Kdež je u nás pomyšlení na zábavu!"

Skutečně stály před krámem dvě služky a nějaká stará babička, očekávajíce příchodu Žemlova. Martin se rychle poroučel paní Šustrové a slečně a spěchal z kopce dolů.

Nebyl ani třicet kroků vzdálen, když paní Šustrová pronesla blahosklonně k dceři:

„Dieser Žemla scheint ein ordentlicher Mensch zu sein,"[46] a dodala: „Jakpak si asi stojí?"

Slečna Pavlína neodpověděla. Zívala a přikrývala si šátkem ústa, a pak zhluboka vydechla, jako velkým unavením. Bledě modré zraky

její těkaly lhostejně kolkolem a utkvěly konečně na šedivé zdi zadní části Šárovského pivovaru, jenž má z Václavské ulice vzezření kriminálu.

Pomalu došly až k domu. Žemla zatím již otevřel a obsluhoval v krámě kupce. Paní Šustrová vstoupila první do domu. Slečna Pavlína zastavila se ještě na okamžik, pohlédla unaveně vzhůru k Moráni a dolů do Podskalí, zase zívla, zakryla šátkem ústa – a zmizela za matkou v chodbě…

Smrákalo se pomaloučku. V těch dnech zdá se, jako by noc jen pracně dobývala svého práva – den ustupuje zvolna, nerad, a dlouho ještě nahlíží do noci svým svítáním, posledním roztříštěným světlem tonoucím znenáhla ve tmách. Krátké, teplé večery a noci červnové vydechují těžkou, omamnou vůní, jež opojuje mysl a vnáší v lidské duše tolik nových pocitů, probouzí nezhojitelné tužby a láká kamsi do daleka, k neznámým pramenům štěstí, blaha.

Žemla obsloužil kupce, kteří v první chvíli krámek naplnili, a nyní trousily se jen jednotlivé postavy. Martin pokaždé, když někdo odešel z krámu, sestoupil do ulice a rozhlížel se na všecky strany. Bylo mu dnes těsno v té úzké prostoře. Lokal teplý, lahodný vzduch plnými plícemi a dnes poprvé pociťoval neznámou posud hořkost a nechuť k povolání svému, dnes poprvé cítil tak docela těžce a opravdově svoje pouta. Jakési podivné vnitřní pohnutí pudilo jej někam daleko na procházku, do širé prostory, za město, do opuštěného stromořadí, kde by byl sám; nebo do nějaké místnosti naplněné množstvím lidí, skvělým osvětlením, do zahrady s hlučnou hudbou a se smíchem a výskotem opojeného davu, kde by také byl – sám. A nemohl nikam. Byl upoután na tuto díru, dýšící zápachem olejů, fermeže, octa, sirobu. Musil tu setrvati dlouho do noci, tak dlouho, až se vyprázdní ulice, až pohasnou skoro všude světla, až již nikomu nepřipadne, aby si něčeho za krejcar koupil, – a pak se uzavře do oné druhé díry, do kumbálu za krámem,

a bude naslouchati chrastění myši za kamny, na kterou kolik dní již marně líčil. Žemla bál se dnes té opuštěnosti.

Tu zaduněly chodbou domovní dvojí kroky, blíž a blíže šustily šaty a ze vrat vystoupila slečna Pavlína a za ní paní Šustrová. Povečeřely doma a nyní se ubíraly do zahrady na Slovany, k Šárymu.

Žemla se oběma uklonil a zdvořile pozdravoval. Slečna Pavlína učinila asi pět kroků a stanula, čekajíc, až jí matka dojde. Paní Šustrová obrátila se k Žemlovi, usmála se přívětivě a pronesla žertovně:

„Vida, vida, pan soused užívá lacino léta – na ulici. Ale u Šáryho je lépe, pane Žemlo; hraje tam hudba a je tam tuze pěkná společnost. Měl byste se tam přece taky podívat – zde z těch mříží to příliš nevoní.“ A obrátila se k dceři: „Počkej, Pavli, neutíkej mi, však se nasedíš ještě dost.“ Potom pokynula kupci přátelsky hlavou, pronesla přívětivě „dobrou noc!“ a kráčela zvolna za slečnou Pavlínou.

Žemla chtěl na oslovení paní Šustrové nějak odpověděti, ale při náhlém jejím odchodu stačil mu právě čas, aby přál paním příjemnou zábavu. Potom založiv ruce hleděl za nimi, až mu na Moráni za rohem zmizely z očí…

Hleděl vlastně jen za jednou z nich, za – slečnou Pavlínou. Hleděl za štíhlou, ladnou tou postavou, kráčející pružnými, pevnými, a přece lehkými kroky vzhůru. Pohlížel na mladé, křepké to tělo, obemknuté úpravným, přiléhajícím oděvem. Pozoroval, kterak pevné, oblé boky její při každém kroku střídavě, ač sotva znatelně se nadzdvihují, a celým jeho tělem projel náhle neznámý dosud, zvláštní pocit. Hruď jeho se vzedmula a rozšířila pojednou ke hlubokému vdechnutí, bytostí Martinovou projelo mocně tušení jakéhos krásna a blaha ve světě, o němž dosud neměl ponětí. V tu chvíli byl všecek naplněn neznámou a nepochopitelnou, bolnou blažeností, že by byl objal celé svoje okolí. Slečna Pavlína vzdalovala se víc a více k Moráni a jižjiž mizela za rohem. Žemla přál si v tu chvíli usilovně, aby Václavská ulice byla nekonečně dlouhá, aby neměla východu a aby se mohl dívati ještě dlouho,

do noci a nekonečně za dívkou, která se tu vzdalovala. Její zjev jej vábil neodolatelně za sebou. Bylo mu, jako by měl utéci z krámu, ať se s ním pak stane cokoli, a jíti povzdáli za ní a hleděti na ni a jenom na ni. Zdálo se mu, že zřetelně rozeznává její šlepěje na chodníku, a záviděl mrtvému, nehybnému a necitnému kamení, na něž byly došlapovaly malé, úzké botky dívčiny.

Dávno byla slečna Pavlína zmizela za rohem a Martin ještě stál před krámem a neodvratně upíral zraky na místo, kde ji posledně viděl. Snad se objeví ještě jednou, na chvilku, na mžik…

Nestalo se tak a Martin po drahné chvíli vystupoval do krámu všecek jak opojen…

Bylo po půl desáté. V té části města bývalo v neděli tou dobou na ulici jako po vymření. Pořádní lidé byli doma, nepořádní v hospodách a teprve k půlnoci vraceli se klidně nebo s notnou opicí na krku k domovu. Do krámu Žemlova již přes půl hodiny duše nepáchla. Martin přecházel nepokojně za pultem, vystupoval chvílemi před krám a zas vracel se dovnitř. Těkání jeho se podobalo nekonečnému přecházení plaché zvěře v těsné kleci zvěřince.

Konečně se k něčemu odhodlal. Uklidil chvatně v krámě, zakryl otevřené pytle mouky a vařiva, vstoupil do kumbálu, shodil zástěru, ocídil boty a spodky, a umyv si ruce, oblékal se. Okartáčoval pečlivě klobouk, a když byl se vším hotov, vyhlédl ještě jednou na ulici, jde-li snad ještě nějaký kupec. Všady ticho. Vrátil se, uzamkl opatrně přihrádku s penězi, zhasil světlo nad pultem, a sešed ze schůdků, přirazil vrata, zamkl dlouhým, těžkým klíčem a bral se vzhůru k Moráni. Prošed krátkou tuto ulici, zahnul napravo a směřoval rovně do zahrady Šárovské. Tamodtud řinčely právě poslední zvuky nějakého tureckého pochodu, a když vstupoval do zahrady, ozýval se na všech stranách bezuzdný, ohlušující tleskot hostí, domáhajících se opakování. Žemla kráčel řadami stolů ostýchavě a zraky jeho těkaly pátravě zahradou, jako by někoho hledaly. Nezvyklý podobnému šumu a nemaje cviku,

aby ve směsi lidí spolehlivě vyhledal, co vyhledati chtěl, byl by se již málem obrátil, když pojednou dolehlo k jeho sluchu:

„I hle, hle, pan sousedl Tedy přece taky…“

Žemla poznal hlas, vycházející z jedné besídky, jež tonula v polostínu. Promluvila to paní Šustrová, která tu seděla s dcerou a s nějakým prastarým pánem, pokuřujícím z dlouhé, přepálené pěnové špičky starodávného tvaru a vyřezávání.

Žemla se otočil po hlase, sňal klobouk, a přistupuje blíže, pozdravoval do besídky. Paní Šustrovou shledal teď trochu jinak, než jak ji dosud vídal. Nevypadala tak přísně a škrobeně, tak nějak zpanštile jako jindy; zdálo se, že jest rozjařena požitkem piva a veselou hudbou. Žemlovi připadalo, že právě se přestala hlučně smáti – ve tváři hrály jí dosud všecky žilky a celý obličej, jindy zažloutlý, pokrýval se přirozenou červení. Žemla vzpomněl bezděky na vypravování rytmistrovo o líčení paní Šustrové, ale tento ruměnec byl pravý, nikoli malovaný. Slečna Pavlína odkrojila právě nať otypečky ředkviček a jala se olupovati největší z nich. Žemla pokročil až k besídce, a pozdraviv na všecky strany, podržel klobouk v ruce a stanul v rozpacích.

„Nu, neposadíte se, pane sousede?“ zvolala paní Šustrová. „Místa je dost – nehledáte-li snad nějakou lepší a příjemnější společnost –“

„Ó prosím, milostpaní,“ vpadl Žemla, „nehledám nikoho, nemám tu známých. Dovolíte-li a nebudu-li vám překážet, posadím se na chvíli…“

„A třeba tady vedle Pavlínky, aby do vás lidé nevráželi,“ poukazovala paní Šustrová, vidouc, kterak se Martin chápe židle a neví, kam by ji postavil.

„Dovolí-li slečna…?“ otázal se Žemla, drže dosud židli nad zemí.

„Nesníte-li mi ředkvičku, s radostí,“ zažertovala slečna Pavlína, patrně taky již podléhajíc účinkům piva, horka, hudby a všeobecné rozjařenosti, jež zavládala celou zahradou a ladila každou mysl do veselejších, výstřednějších tónů.

Slečnin vtip se Žemly příjemně dotkl. Do té chvíle beztoho se mu zdálo, že dívka neumí mluvit. Náhlé její zažertování Žemlu osmělilo, vyvedlo ho z nesmírných rozpaků. Postavil židli, usedl vedle Pavlíny a dovolil si také zažertovati:

„Ale kdybych poprosil, aby mi slečna jednu takovou růžovou ředkvičku dala, snad bych nežebral marně?“

„Jednu? Jednu ano, ale nic víc. Tu máte, ta je nejmenší, a teď už nedostanete nic.“

A aby svým slovům dodala důrazu, přikryla rozmarně hromádku oběma rukama.

Žemla se na ty ruce podíval. Byly hezké, malé, pravidelné, masité. Drobné prsty byly bezvadných tvarů a zakončeny tak pěknými, podlouhlými, hladce okrojenými, růžovými nehty bez jediné záděry, že Martin, hledě na půvabné ty končetiny, stáhl mimovolně veliké a načervenalé vlastní ruce z desky stolu na kolena. Styděl se za své kupecké „paťáty“ – jak je sám jmenoval –, když je srovnával s pracičkami Pavlíninými. Ovšem věděl, že malé ty ručky ženské nekonají těžkou práci, že jí konati nemohou a nesmějí, mají-li být zachovány prsty ohebné a hladké, aby o ně nezadrhovaly jemné látky, hedvábí, krajky, s nimiž bylo slečně Pavlíně denně pracovati.

Stará paní postřehla bystře zálibný pohled Žemlův, jímž na rukou její dcery ulpěl, ale Žemla nepozoroval nic. Zdálo se mu, že paní Šustrová pohlíží upřeně kamsi na padesátý stůl.

Starý pán, který seděl vedle paní, hleděl neodvratně na svou sklenici s pivem a jen bafal. Chvílemi zachrčelo mu něco v hrdle a hned nato v nose, což se dálo tak pravidelně, že Martinovi připadalo, jako by v nějakém pohyblivém panáku chrastila nenamazaná kolečka stroje.

Všechno toto pozorování Žemlovo trvalo jen minutu, nebo za malou chvilenku již rozpřádal se znova hovor mezi paní Šustrovou a starým pánem, a Žemla pokládal za slušné, aby se také zúčastnil, ač mu překáželo, že starého pána nezná a že mu nebyl představen. Ale paní Šus-

trová znala manýry. Když se Martin na své židli uvelebil a když slečna Pavli ředkvičkovou záležitost vyřídila, řekla paní Šustrová obřadně:

„Páni se neznají – to je pan Žemla, kupec, náš pan soused z domu – a tuhle pan Madras, císařský královský loterní kancelista na penzi, poručník naší Pavlínky."

Žemla se nadnesl a uklonil panu Madrasovi, a pan Madras otočil hlavu na půl kola, vyndal z levého koutku špičku, odklopil z hlavy rozježený cylindr a zas jej přiklopil. Žemla poznal při tomto obřadu, že také obličej páně Madrasův jest velmi podobný obličeji vyřezávaného panáka, neboť se v něm ani sval nepohnul, a když pan Madras smekl, pošinuly se mu na hlavě všecky vlasy. Pan Madras nosil paruku tmavě zrzavou.

„Pan kancelista chodívá asi často k Šárymu," řekl Martin, aby nějak začal.

„Moc málo!" odvětil pan Madras, nevyndav špičku z úst a na Martina nepohlédnuv.

„Náhoda, náhoda, pane sousede," vysvětlovala paní Šustrová; „náš pan poručník má na Vyšehradě pochovanou paní, šel ji dnes navštívit a zastavil se zde. Byly jsme rády, že jsme tu pana poručníka našly – nemusily jsme sedět samy. A jsou tak všelijaké věci, že si člověk začas jednou rád promluví…"

„A já přišel překážet, milostpaní…," omlouval se Žemla, zaraziv se.

„I toto, pane sousede! My nemáme žádných tajností! A o čtyřech se to lépe sedí…"

Přece se zdálo Žemlovi, že překáží, neboť pan Madras seděl tu jako mumie, nehledě vpravo ni vlevo, a nemluvil skoro nic. Naslouchal jen hovoru paní Šustrové a chvílemi kýval hlavou a někdy vyklouzlo z jeho rtů jediné slovo. Suchý tento patron vadil zpočátku Žemlovi velice, ale později uvykl nemluvné a zdlouhavé té figuře a nevšímal si jí. Silné pivo, jehož dnes popíjel nadobyčej mnoho, rozjařilo ho za hodinu a způsobilo mu růžový rozmar. Rozmlouval vždy nenuceněji se sou-

sedkou, slečnou Pavlínou, a pozoroval s rostoucí zálibou hravé její prsty, jimiž rvala nať ředkvičky na drobné kousíčky.

Slečna Pavlína teď nezívala. I na ni účinkovalo pivo, a čím dále do noci, tím více jiskřily zraky její a tím častěji se smála. Žemlovi líbila se teď mnohem lépe než při prvním setkaní na ulici, kde se zdála tak unavena, nemluvná, nevšímavá. Za hovoru pošinoval Žemla židli svou blíž a blíže a seděl nyní již tak blízko, že se lokty skoro dotýkal loktů Pavliných. Nehleděl nyní jenom na její ruce, ale dotýkal se očima celé její postavy; pozoroval, kterak od zápěstí počínajíc mohutní paže její vzhůru k ramenu a jak vystupuje z límce blůzy plná, bílá šíje, osypaná světlými, kratinkými vlásky jako aksamit. Všiml si teprve nyní drobného ucha jejího, propíchnutého sice, ale bez náušnice, díval se na malý, rovný nos, jehož tenké nozdry chvílemi se zachvívaly. Potom sklouzaly zraky Žemlovy po obličeji dolů, utkvěly na okamžik na bradě, kulaté a masité, s malým lalouškem, jenž tvořil jakousi umělou ozdůbku tváře, a pojednou, po dlouhé zastávce na bradě, sjely oči Martinovy níže, na světle modrou blůzu, jež prozrazovala každý dívčin vdech a výdech a jež se chvílemi vzdouvala jako příbojem k bílému krku... Zraky Martinovy dlouho se chystaly k tomuto poslednímu skoku, a když tam konečně dospěly, umlkla na okamžik jeho ústa. Byl pojednou roztržit, a jako by se obával, aby nebylo zpozorováno, co jest příčinou jeho náhlého odmlčení, odvrátil oči a těkal okamžik po stole, po sklenicích dopola vyprázdněných, zahleděl se na zvětralou, zkornatělou a nehybnou tvář páně Madrasovu, ale něco ho pudilo, aby se vrátil k jasně modré blůze.

Slečna Pavlína si nevšímala tohoto bloudění Žemlova; chroupala zcela pohodlně a spokojeně mandolát, jejž si byla vybrala z koše malého, složitého Taliána, zahradou obcházejícího.

Ale dvé očí postřehovalo dychtivé, zkoumavé pohledy Žemlovy, utkvívající na Pavlíně, a tyto oči náležely paní Šustrové, kteráž mluvila do pana Madrasa jako do dubu a o níž by se každý byl domníval, že

ponořena ve svůj výklad zapomíná na všechen svět ostatní. Nikoli, nezapomínala. Horlivý, hlučný její hovor sloužil jí jenom za štít. Nikomu nepřipadlo, aby se po ní ohlížel, poněvadž ji bylo slyšet bez přestávky, ale ona ze svého úkrytu činila výpady slídivými zraky a nic jí neušlo.

Zato Žemla neznamenal pranic. Hudba, pivo, teplý vzduch večera a jakási horká vůně, šířící se od slečny Pavlíny, linoucí se z jejích vlasů, vycházející z rukávů modré blůzy a vystupující každým vzedmutím ňader z volného, širokého límce jejího – vše to opojovalo všechny čivy Martinovy. Znal dosud jen kořennou, nakyslou, nasládlou, olejnou vůni kupeckých krámů, uvykl připečené vůni sušeného ovoce, čpavému, štiplavému zápachu sardelí a slanečků, nejvýše libodechu šestákového mandlového mýdla. Tato ženská vůně, prýštící ze slečny Pavlíny, byla mu něco nového, neznámého, záplavou nového živlu, do níž se s rozkoší, ale zároveň i s jakousi bázní nořil. Až dodneška, kdykoli se přichýlil blíže k nějaké ženské hlavě v kupeckých krámech, jimiž byl prošel, vždy pochytil jeho čich nepříjemný zápach nějaké nečisté mastnoty, jíž byly vlasy kuchařek a služek napuštěny, zatuchlý zápach nemyté hlavy, nepročesaných a slepených copů, nebo nejvýše vůni nějaké sprosté, žluklé a nakyslé pomády. Tyto zápachy nikdy Žemlu nerozčilily, naopak, unikal jim co nejrychleji, aby zachoval žaludek v rovnováze.

Ale tato vůně, již vyzařovalo ladné tělo slečny Šustrovy, toto opojné ovzduší, jež každým novým výbuchem smíchu, každým pohnutím jejím se rozvinovalo a Žemlu zatápělo, poháněl jeho krev k prudšímu kolotání, rozpalovalo jeho líce, omamovalo jej – ač tu změnu sám na sobě nepozoroval, ač se mu zdálo, že sedí právě tak tiše jak obyčejně a že hovoří klidně jako jindy. Vše se líbilo Žemlovi jak náleží a liboval si v duchu, že sem zašel. Cítil, že se mu v prsou uvolňuje, a celý svět jako by se před ním rozesmával. Hleděl ke tmavé, hvězdami poseté obloze, dýchal s rozkoší vlahý vzduch, houpal svou obraznost na vlnách jásavé hudby a zširoka oddychoval. Shodil na chvíli pouta otrocká, prchl na

několik hodin těsným těm čtyřem stěnám, jež ho svíraly jako zdi vězení, a ani mu nepřipadlo, půjde-li také dnes domů a kdy půjde. Nepomýšlel na návrat, nepomýšlel na svůj krám, zapomněl na Randovou, na Kylliana, na vše. Jen jediná myšlenka upínala se mu v té sladké zahálce mozkové na vědomí, roztahovala se a sílila; jak by bylo pěkné, kdyby mohl takto častěji trávit večer, kdyby tak častěji mohl sedati vedle slečny Pavlíny…

O půl dvanácté sebral se pan Madras, podal paní Šustrové i její dceři ruku, posmekl před Žemlou, přičemž se mu zase pošinula přizrzlá paruka, a zamumlav nesrozumitelný pozdrav, kráčel k východu zahrady. Cestou vyfukoval prázdnou špičku a ukryl ji pak ve hlubokém šose dlouhého černého kabátu.

Loučení s panem Madrasem použil Martin, aby oddálil poněkud svou židli od židle slečny Pavlíny, ježto se mu zdálo, že by těsné skupení bylo nyní nápadnější, když ze společnosti jedna osoba ubyla. Potom usedl a obrátil se se zdvořilou otázkou k paní Šustrové, jak se dnes ráčila bavit.

„I dobře, dobře," přisvědčovala paní Šustrová. „Můj bože," dodávala, „kdyby to jen pokaždé bylo tak!"

A pak se rozpovídala, jako by byla roztála. Což ono by se tu krásně sedalo, kdyby bylo vždy kousek společnosti, ale takhle ony samy – to je náramně smutné. Je to vůbec smutné, tráviti tak jednotvárně život. Celý čas pilně pracují, pořád pracují, ale pak, vyjdou-li si někam, jsou jako prodány. Nikde nemají človíčka známého, totiž tak známého, aby ho mohly pokládat za přítele a sejít se s ním, posedět chvíli, pobavit se. Chodí někdy sem k Šárymu, ale co je to, když mají sedět celý večer samotny. Předně věc velmi zdlouhavá, a pak je svět utrhačný, zlomyslný, pošklebavý, řekne se ledacos o ženštinách bez průvodu pána…

Žemla naslouchal pozorně, šetrně a pokyvoval hlavou. Paní Šustrová povídala vše tak upřímně, tak sdílně, že musila vzbudit v posluchači

zájem. Slečna Pavlína seděla při přednášce matčině nehybně a žvýkala bezový list, jejž za sebou v besídce utrhla.

A když se vypovídala paní Šustrová, zatočila zase obratně rozprávku na dnešní večer, libovala si, že se pěkně vydařil, a skončila přáním, aby takových večerů bylo letos ještě mnoho.

„Však by vám také neškodilo, pane sousede," radila k závěrku, „kdybyste se tak někdy ze svého tmavého brlohu vybral a na chvíli obveselil. Nemáte mít pořád na mysli jen to shrabování peněz, a na nejkrásnější léta se zahrabat. Kam to vede! Člověk nic neužije a Smrtonoš ho popadne v polovici života. Můj ty bože, je mi vždy do pláče, když si vzpomenu na svého nebožtíka pána. Pracoval chuďas jako blázen, dřel se den ode dne a umřel právě v tu chvíli, když měl avanžírovat. To měl ze své svědomitosti...!"

A po těch slovech vymnula paní Šustrová z oka slzu drahé památce zemřelého manžela, což se Žemlovi líbilo. Poznal takto, že je to paní citlivá. A bylo to i pěkné zakončení večera; nejdříve zábava, smích, žert – a nyní vážné rozechvění strun tklivých vzpomínek – velmi pěkné.

Slečna Pavlína seděla klidně, nepohnutě na svém místě a potahovala zuby cípek kapesního šátku. Bylo vidět, že je zvyklá mlčeti, když matka mluví, – aspoň před lidmi.

Několik minut po dvanácté utichla hudba a za malou chvíli spěchali hudebníci kolem besídky, nesouce své hudební nástroje. Společnost valně prořídla a v zahradě místy se tmělo. Jednotlivé svítilny pohasly.

Konečně prohodila paní Šustrová, že by bylo slušno jíti domů, aby nebyli poslední. Zavolala sklepníka a platila útratu jako osoba, jež uvykla samostatnosti v hospodě. Zato Žemla hrabal se v tobolce a kladl opatrně na stůl desetník k desetníku, aby se nepředal. Platil tak, jako platí skoro každý člověk, jenž přichází málokdy do hospody. Jsou lidé, kteří mění při placení útraty poslední zlatku, ale vytáhnou ji z tobolky takovým způsobem, jako by jich tam měli nacpáno. V takovém fu-

riantství Žemla se nevyznal. Bylo na něm vždy viděti onu úzkostlivou, stále se dopočítávající povahu kupce, který trží po krejcarech.

Zvedli se. Žemla teď věru si nevzpomenul, po které straně děvčete slušno jíti, zda po levé, či pravé. Náhodou vykročil dobře.

Když vyšli ze zahrady, kráčeli všichni v řadě mlčky. Paní Šustrová změnila brzy ten pořádek. Pojednou stanula, nechala mladé lidi předejít a šla dva kroky za nimi.

„Chodník pro tři nestačí," vysvětlovala svůj ústup, „třetí z nás šel by stále po hrbolaté dlažbě! V noci musíme hledět, abychom šli pohodlně a přišli celí domů."

Žemla šel dále jak ovce a divil se, jak stará paní na vše připadne. Nepozoroval taky ani za mák, že mezera mezi ním a slečnou a matkou je stále větší, – neměl ani potuchy o všelikých těch praktikách matek majících dcery na vdaní.

Snažil se, aby zapředl hovor se slečnou Pavlínou, ale temno, jež ho obkličovalo, tísnilo jej, a nikterak se nemohl vpraviti v dřívější náladu. Mimoto odpovídala Pavlína pouhým slovem nebo dvěma, což ho nikterak nepovzbuzovalo. Ale bylo mu, jako by měl sousedce mnoho co říci, a pociťoval těžce svou nevolnost a obtíž při vyjadřování.

Než se nadál, stanuli ve Václavské ulici před povědomým domem a čekali, až jich paní Šustrová dojde.

Byla teplá noc. Slečna Pavlína rozevřela vějíř a ovívala se. Chvilkami zavál proud vzduchu i Žemlovi do tváře a přinesl mu teplou vůni – byla to smíšenina lehké páry potu, dechu dívčina a neurčité nějaké voňavky. Žemla zas teď upadal v předešlé rozčilení, jež ho opanovávalo v zahradě a kteréž účinkovalo ve tmě ještě opojněji. Neodolatelně táhlo jej to k dívce – byl by ji rád pojal za ruku, nutkalo jej cosi, aby přichýlil hlavu k její, zase viděl v duchu ty hebounké vlásky na šíji, viděl ten laloušek pod bradou, vlnění modré blůzy... Žemla pokročil a povznášel bezděky pravici – a tu se přiblížila paní Šustrová.

„No, už jsme tu," oddechla si; „to se dnes bude spát!"

A vytáhši domovní klíč z kapsy, horlivě odmykala. Pak se obrátila k Žemlovi, podávala mu ruku a mluvila přívětivě:

„Tak dobrou noc, pane sousede! Bylo to dnes tuze hezké. Však to nebylo naposledy, viďte? Léto uběhne jako voda, musíme ho užívat, jak můžeme…“

Žemla smekl levicí klobouk, sklonil se, aby políbil staré paní ruku, a koktal rozpačitě:

„Bude mne velmi těšit, dopřeje-li mi zas náhoda…“

„E, náhoda,“ přerušila ho paní Šustrová, „jsme sousedy, pane Žemlo, uděláme si náhodu sami, to je nejlepší. No, Pavlínko, nevidíš, že ti pan soused podává taky ruku, – nezdržuj ho!“

A zase Žemla ani nezpozoroval, že vlastně nepodával ruku dívce a že bylo třeba tohoto mateřského povzbuzení, aby tak učinil. A bylo mu neskonale blaze, když ve své ruce ucítil ty malé, teplé, hebké prsty…

Vráteň za ženskými zapadla. Žemla stál před krámem sám a hledal klíčovou dirku. Odemkl, přitáhl vrata, zatočil klíčem, zatarasil popaměti železnou závorou a dotápal se neproniknutelnou tmou do pokojíku za krámem.

46. Ten Žemla se zdá být pořádný člověk.

III (Idyla dole a nahoře)

Žemla došel k nočnímu stolku u lůžka s jistotou slepce, jemuž dlouhý cvik je spolehlivým vůdcem. Nikde nezavadil a hned nahmatal svíčku a sirky na stolku. Když se zaschlý knot svíce vyprskal, tukem napojil a jasně rozhořel, usedl Žemla na černou truhlu u kamen. Hudba, šumot lidí, širá zahrada, plynové plameny, smích a hlahol, paní Šustrová i slečna Pavlína – vše zmizelo a Žemla octl se poznovu v malém prostoru, z něhož se dodneška v tu dobu nebyl vzdálil. Připadalo mu, jako by odtud byl dávno odešel, a divil se skoro, že je vše tak na svém místě jako dříve. Zdálo se mu, že do tohoto kutlochu spadl z veliké výše.

Chýlilo se k hodině z půlnoci, ale Žemla se nesvlékal. Bál se, že odkládaje oděv kus po kuse, setřásl by ze sebe také vše, co na něm z dnešního večera utkvělo a ulpělo – a Žemla tak rád by si byl tuto náladu zachoval co nejdéle. Přinesl si do dusného obydlí svého trochu nezvyklého, libého zápachu, obláček podivného ovzduší, a bál se, aby ho zas hned nerozplašil. Seděl chvíli na truhle, hledě upřeně do plápolavého plaménku svíce, třesoucího se v zarudlém kruhu. Konečně povstal. Bylo tu nesnesitelně horko, skoro parno. Žemla přikročil k malému, zamříženému okénku, otevřel je a vystrčil mřížemi nos na malý, úzký dvorek, kde bylo trochu chladněji.

Pojednou se odtrhl od okna. Nebylo mu do spaní, ale vzpomněl si, že musí o půl šesté otevřít, nezbývalo tedy mnoho času k odpočinku. Pomaličku se svlékal, odkládal oděv na židli u postele, a zavřev si po čtvrthodině okno, usedl na lůžko.

Jak je tu smutno člověku samotnému! Žemla nejraději by se vzchopil, oděl se znova a odešel by někam daleko, na břeh Vltavy, aby tam zkonejšil mysl šumem plynoucí řeky. Ale co by mu to prospělo! Vrátil

by se opět a zas by osaměl v tomto kumbále, z něhož nikam není vyhlídky, do něhož není odnikud přístupu. Pak se zahleděl na dveře do krámu. Jak by bylo krásné, kdyby se pojednou otevřely a v nich se objevila povědomá modrá blůza, nad ní bílý krk, svůdný laloušek, červená ústa, chvějící se nozdry rovného nosíku a kdyby se ladná postava Pavlínina přiblížila a usedla vedle něho. Žemlovi zabušilo srdce prudčeji, krev se mu hnala do hlavy a Martin cítil v koutcích úst jemné potrhávání. Podivná pára, jež opojovala Žemlu při rozchodu se Šustrovými, zavadila mu znova o čich, a Žemla poposedl na lůžku, jako by někomu ustupoval. Viděl v duchu, jak Pavlína vedle něho sedá, postřehoval opětně, jak zhluboka oddychuje, jak se modrá blůza vlní k její bradě a klesá, jak se to donekonečna opakuje a kterak pojednou bílá její víčka se níží, zapadají, hlava dívčina klesá mu na prsa… Polehounku, pomalounku Martin povznáší pravici, obejímá ladné tělo, ona se neprobouzí – i klade opatrně její hlavu na podušku a pozoruje s rozkoší růžová, pootevřená ústa, v nichž svítí řada bílých, pravidelných, bezvadných zubů, a hlava jeho přiklání se k usnuvší dívce, níže, níže, níže…

Náhlé zaprsknutí a červená záplava probudily Žemlu z dřímoty; neseděl na lůžku, nýbrž ležel nakřivo a nohy mu visely z postele. Usnul, aniž zhasil svíci, jež dohořela, a nyní chytil papír, jímž byla svíce obalena. Tukem napojený ten obal hořel špinavě rudým plamenem a škvařící se zbytek svíce šířil těžký zápach. Žemla vyskočil, udusil plamen a lehl zase. Hodiny v Emauzích odbíjely třetí. Špatným ležením měl Žemla údy jako zpřerážené.

Hlava ho strašlivě brněla, v hrdle mu práhlo, jazyk byl pokryt jako blátem a v ústech cítil škaredou chuť. Martin zapomněl na vše, čím se byl obíral, než ho dřímota obestřela, a s hrůzou pociťoval, jaká to bude ráno kocovina. Usínal s novou zkušeností: že k hospodským toulkám přes půlnoc je třeba delšího zvyku a cviku…

* * *

Když za Šustrovými zapadla vrata, šustily obě ženštiny tmavou chodbou ke schodům a vystupovaly pomalu vzhůru. Nohy paní Šustrové dopadaly těžce na schody, bylať unavena; slečna Pavlína pojednou byla ospalá a šourala se vzhůru téměř po zdi, zachycujíc se chvílemi zábradlí, aby nepřepadla zpět. Šla se zavřenýma očima, s hlavou svěšenou. Obě již podléhaly největší únavě a dusilo je horko, sražené v uzavřených prostorách domu.

Vystoupily do druhého patra. Paní Šustrová odemkla dveře kuchyně, vpustila dceru napřed, sehnula se pak zcela popaměti do kouta přede dveřmi, a uchopivši tu džbán se studničnou vodou, jejž sem byla posluhovačka před desátou postavila, vhrkala se také dovnitř, zastrčila klíč, zamkla a kráčela krátkou kuchyňkou do pokoje. Odtud bylo slyšet jakés bouchnutí a zasténání rozvrzané židle: slečna Pavlína vrhla se do staré lenošky, jak byla ustrojena. Čekala, až matka rozsvítí.

Paní Šustrová, hledajíc na malém stolku blíže dveří sirky, shodila nějaké dva předměty rychle za sebou na podlahu, pak sletěly nůžky a nakonec řinkla o podlahu lžíce. Konečně nahmatala krabičku se sirkami, a jak netrpělivě škrtla o stěnu, odletělo jí asi pět hlaviček. Potom vyskočil modravý plamének a při jeho svitu hledala matka lampu.

Světnicí se rozlilo žlutavé světlo. Paní Šustrová vzala svítilnu z malého stolku a postavila ji na větší stůl uprostřed pokoje. Ač byla okna otevřena, bylo zde dusno, a paní Šustrová odhazovala spěšně klobouk a oděv, aby si uvolnila. Klobouk hodila na starou pohovku vedle kamen, mantilu přehodila přes lenoch židle a pak usednuvši jala se rozšněrovávati brynelové botky.

Slečna Pavlína dřímala v pohovce.

Bác! Bác! Paní Šustrová shodila botky. Jedna letěla ke kamnům, druhá se odrazila od nohy stolu a překotila se až u dveří. Paní Šustro-

vá povstala, jala se rozepínati život a odvazovala sukni. Teď se podívala na dceru a zvolala:

„No, Pavli, chceš spát ve fodelu?“

Dívka se probouzela jako z mrákot a líně vstávala.

„Fuj, to je horko!“ vydechla mumlavě.

„Tak se v tom nepeč a shoď to ze sebe!“

Slečna Pavlína vzchopila se docela a počala uvolňovati, rozepínati a rozvazovati oděv a roznášela kus po kuse světnicí v takovém pořádku jako dříve matka. Za malou chvíli leželo na každé židli a na stolech po kousku šatů jako v nespořádané dílně krejčovské. V šustění látek mísilo se klapání podpatků, jak slečna po pokoji přecházela.

„Zuj ty křámy!“ zvolala zas matka. „Vždyť nemusíš vzbudit celý dům!“

Dívka se vrhla na pohovku bez ohledu, nač sedne, a zouvala perka.

V tomto pokoji byly dvě postele. Jedna blíže okna – matčina –, druhá naproti pohovce, u dveří sousedního pokojíku.

Když zula slečna botky, přistoupily ženštiny k postelím a jaly se odestýlati. Obě stály tu již ve dlouhých košilích, matka zcela naboso, dcera v bílých punčochách. Jedvaže Pavlína jakžtakž odestlala, převrhla se na postel a položila ruce pod hlavu.

„Mohlas také zavřít okna,“ hubovala matka, „jsi náramně pohodlná!“

Přistoupila k oknům a zavřela jedno po druhém, načež se hrabala v přihrádce malého stolku u okna, hledajíc něco. Brzy měla okuláry a útržek staré bavlněné punčochy v rukou. Usedla na lůžko, cídila okuláry a zívala přitom jako lev. Podívala se několikrát na dceru, která ležela s očima zavřenýma a zhluboka oddychovala.

Když vyčistila okuláry, posadila je paní Šustrová na nos, odložila punčochu, a pohlížejíc na dceru, zvolala: „Pavli!“

Děvče na lůžku nehnulo sebou.

„Neslyšíš, Pavli?“ volala paní Šustrová hlasitěji.

Slečna Pavlína otočila zvolna hlavu na půl kola, pootevřela s namáháním víčka a ptala se ospale, žvatlavě, skoro nesrozumitelně:

„Copak zase?“

Paní Šustrová nahnula se kupředu, podepřela se oběma rukama o postel a tázala se přidušeným hlasem, jako by nechtěla, aby někdo za dveřmi mohl slyšet:

„Ty, copak ti říkal Žemla?“

„E, nic!“ odpovídala dcera mrzutě, že ji matka vytrhuje ze spaní.

„No nic, to je odpověď!“ mrzela se matka. „Mluvil do tebe pořád, když jste šli domů, a v zahradě nepřestal, když vedle tebe seděl. Tak co?“

„Ale! Co říkal v zahradě, víš dobře,“ odpovídala dcera nevrle a úsečně. „Poslouchala jsi líp než já. A cestou neříkal nic – neviděl na to snad.“

„Ty jsi hubatá holka!“ kárala paní Šustrová dceru. „Já poslouchala! Co bych poslouchala, když mluvil s tebou, – ale to vím, že jsi se k němu nechovala tak, jak bys měla.“

„Ale mutr, nech mě! To je zdlouhavý člověk – jakpak se k němu mám chovat?“

„Zdlouhavý, zdlouhavý!“ zlobila se matka. „Toť se ví, zdlouhavý! U tebe je každý zdlouhavý, kdo netluče hubou jako řehtačka! Vážný je, to je to! Pamatuj si, takovýhle ‚zdlouhavý‘ je mně mnohem milejší než ti kloučkové, co tak jenom kolem holek tajtrlíkují. Ale takoví se ti líbí, viď! Mají řečí jako máku, v kapse nic, v hlavě samé taškářství, tahají holky za nos a pak je nechají tam, kde je našli. Ale takový muž jako dolejší kupec, zakousne-li se do něčeho, nenechá toho hned tak. A pak to není takový mladíček, aby byl živ z ruky do huby. Má něco, má obchod, a možná že bude mít někdy několik takových krámů. A mně se líbí právě pro tu svou zdlouhavost. A mohla bys být ráda, kdyby tak Žemla vydržel. Na letech ti přibývá a kde nic tu nic – nikdo se pro tebe neže-

ne! Teď musí být holka ráda, když přijde třeba takový ‚zdlouhavý'. Už bys mohla rozumět, že nejsou holky na světě jen tak pro parádu!"

„To vím," broukla slečna Pavlína z podušek.

„To si myslím, že víš, – ty víš ledacos! Právě proto bych ti radila, abys měla rozum. Nemysli, že tě nutím, pámbů chraň! Ale vyber si z toho něco, co povídám. Peníze nemáš, to víš. Já je také nemám. V sirotčí kase nečeká na tě nic. Na ten kousek masa, co na tobě je, si nedomejšlej. Za několik let uschneš a pak je po komedii..."

„Ježíšmarjá, mutr, copak ses dost nevypovídala u Šáryho?"

Slečna Pavlína povstala na lůžku a dívala se mrzutě a vyčítavě na matku.

„Takhle končí každá neděle!" pokračovala, urovnávajíc pod sebou podušky. „Nesedne-li si nikdo ke mně, děláš kázání; sedne-li někdo a mluví-li se mnou, kážeš zase. Jsem-li k někomu přívětivá, není ti to vhod, a podruhé, nepadám-li lidem kolem krku, nenecháš mne taky spát. Tak co mám dělat, mami? Lehni si teď a spi – já už nic nevidím..."

Slečna Pavlína zaryla se do podušek, přitáhla na sobě pokrývku, obrátila hlavu ke stěně a zhluboka oddychovala.

Paní Šustrová seděla dosud na posteli, nohy na podlaze, rukama se opírala o postranici a dívala se několik okamžiků upřeně na dceru.

Byla by ráda něco řekla, byla by ji ráda ťala, ale nenapadalo jí rázem nic ostrého a zlobilo ji náležitě, že ji dcera tak odbyla. Vyzvedla pomaloučku nohy na postel, natáhla se, nepřikryla se ani, jak jí bylo horko, a pak sáhla na stolek po nějakém čísle německého časopisu, po zábavné to příloze Bazaru. Urovnala si okuláry, vyhledala místo, kde včera přestala, ale nemohla se do čtení zabrati. Ruka s číslem klesla na břicho, hlava se zas otočila k posteli dceřině a ústa matčina znova se otevřela:

„To je tak, víš, Pavli," začala odměřeně a nějak tvrdě, „já vím, co ty si teď o mně myslíš. Ty si myslíš: ‚Matka je staré trdlo! Třepí si tady da-

remně hubu a není to nic platné, já tomu všemu nevěřím.‘ No věř si nebo ne, víš, Pavli, ale já ti povím, co na takové holky čeká, které včas nenatáhly ruku. Už jsem ti povídala o Pepi Madrasovic, to byla holka jako broskev – o něco hezčí než ty! – a také dělala náramnou drahotu. Ale tak to šlo do třicítky – a pak si vzala starého kolektanta Lajmona, a byla ráda, že přišel ten, – udělal to beztoho tatíkovi k vůli, dokud byl ještě v úřadě. No, znáš Lajmona, nepotřebuji ti nic povídat, ale jen si pomysli, že bys jednou musila kousnout taky do takového Lajmona, – mně se zdá, že by ti zuby trnuly! Já vím, ty si myslíš na oficíry – jen lež jako zabitá, já vím, že nespíš –, ale nezapomeň také na svatého Apolináře! Tamodtud se oficírské kauce nenosí.“

Pět hodin byla by mohla stará Šustrová mluvit, slečnou Pavlínou nebylo by to hnulo, dokud se netkl hovor matčin této poslední choulostivé věci. Ale když došlo k tomuto útoku, nespala Pavlína nikdy. I nyní se prudce obrátila, až stará postel zasténala, a rozčileně odpovídala. –

„Poslouchej, mutr, já si dám všechno líbit, a dokud neusnu, poslouchám trpělivě všechno, co tě napadne. Ale s těmi oficíry mne netrap, mutr. Já ti ještě nikdy nevyčtla, že pro mne nemáš kauci – za to ty nemůžeš –, ale tak mě netrap! Já se dosud nespustila – a snad se toho na mně nedočkáš –, ale ty oficíry si nech pro sebe, mutr, pro sebe, víš…!“

Nastalo ticho, ne však nadlouho. Poslední slova Pavlínina vyzněla bodavě, jako by byla zamířena na nějaké choulostivé místo staré paní. Vzhled Šustrové dokazoval také, že byla zasažena. Obličej zhranatěl jí náhle a oči se upíraly jedovatě na dceru, ovšem bez účinku; Pavlína se byla obrátila ke stěně.

Vztek stáhl ústa matčina v úzké dva proužky a zdálo se, že je Šustrová otevírá s největším úsilím, když se odhodlala k odpovědi. Zlostné pohnutí učinilo, že hlas její zněl zlomeně, chraplavě. Bylo to skoro vrčení a bylo patrno, že se panička přemáhá, aby se nerozkřikla. Neopanovávala se kvůli dceři, ale kvůli sousedstvu. Bylo všady hrobové ticho v pozdní hodině noční.

„Mluvíš jako hubatá děvka, ne jako dcera, Pavli!“ vrčela Šustrová. „Nemáš tu nikoho mimo mne, a takhle odpovídáš na mateřské rady? Myslíš, že je to tvoje zásluha, že jsi se nespustila? Nehlídala já tě odjakživa jako oko v hlavě? Já musila mít rozum! Já vím jako stará matka, že se polámané hračky nekupují! Plagwitz nebyl oficír? Panečku – ten by tě byl vzal na vojnu – nebýti mne…“

Staré Šustrové zahrčelo v krku, hlas jí došel. Umlkla, odkašlala, sáhla pod podušku pro šátek, aby si utřela ústa, a zdálo se, že chce pokračovati. Neučinila to však. Uvažovala, že dala dceři dosti. Dalším hovorem vydávala se v nebezpečí, že poslední slovo zůstalo by dceři.

A Šustrová nemohla věděti, nebyla-li by poslední slova Pavlínina jedovatější předešlých. Nechápala vůbec, kterak se vzmohla dcera na narážku s důstojníky. Vždyť to byl kdysi jen jeden – rytmistr Kyllian – a tomu je tak dávno. Tehdáž byla Pavla pouhé dítě. Hle, kterak se jí stará historie stává nebezpečnou v ústech vlastní dcery!

Šustrová povstala, naklonila se nad noční stolek a zhasila petrolejku, a již zase sténala pod ní postel, jak sebou panička vrtěla, hledajíc pravé položení.

Z obou postelí ozývalo se pak pravidelné oddychování a chvílemi zapraskala jedna neb druhá ve svých drážkách. Obě dámy dlouho ještě bděly, rozčileny hádkou i horkem naplňujícím nízkou ložnici.

IV

Od prvního setkání Žemlova s rodinou Šustrovic uplynulo několik neděl, ale krátký ten čas postačil, aby mladý kupec nadobro byl ukován. Nebyla to slečna Pavlína, jež by ho byla oplétala kouzelnou nějakou sítí milostných úkladů, – byla to její matka, stará, vypraktikovaná ženština, jíž padl Žemla do léček a kteráž hubenými, kostnatými prsty vedla nezkušeného, nevidomého Martina na pavučině, ukazujíc mu v dáli chutné, šťavnaté, vonné sousto – svoji dceru Pavlínu. Jako křižák lapenou mouchu obetkávala jej stará Šustrová hustým pletivem, a Martin uvázl v té síti mateřské laskavosti a blahopřejnosti nadobro, jsa blažen, že tam uvázl. Do čeho se poddajný, lehkověrný kupec uvrhl, nebylo moře lásky a sladkých pocitů, jež po jeho domnění srdce slečny Pavlíny zaplavovaly a jej ke šťastnému utonutí pozývaly, ale nevystihlá chytrost matčina, jíž byla dcera pouhým nástrojem. Martin se domníval, že plyne po modrém nebi na růžovém obláčku, a zatím vězel v pytli, jejž mu paní Šustrová stahovala přes hlavu. Myslil, že ho dcera staré penzistky upřímně miluje a že si toho paní matka ani nevšímá, – a netušil, s jakou nechutí a malomocným vzdorem podrobovala se dcera záměrům starostlivé matky, jež byla přesvědčena, že tentokráte vyhazuje sítě naurčito, na jistou kořist. Žemla se domníval, že dobývá přízně dívčiny vlastní snahou a silou, a netušil, kterak ho matka Šustrová vede nejen za ruce, ale také za nos, za uši a za vlasy.

Bylať paní Šustrová z oněch matek mistryň, jež házejí dcery své přímo do náručí uchazečům, kteří se domnívají, že jich získali sami a že matky ani netuší, kterak jim srdečka děvčátek uloupili. Matky rázu paní Šustrové sázejí dcerky své nadějným ženichům téměř na klín,

a omámení milovníci domnívají se, že překonávají těžké překážky, ba skoro mají z matek strach.

Tak bylo i se Žemlou. Kterak by byl užasl, kdyby byl tušil, jak to vypadá v srdci a duši slečny Pavlíny.

Probudivši se po prvém setkání s Žemlou a po večeru u Šáryho, po noční vádě s matkou, viděla jasně, co se nad ní vznáší. Pochopovala úmysly a záměry matčiny. Jí, kteráž znala a jako sklo prohlížela svoji roditelku, nebylo ani na okamžik nesrozumitelno, co včerejší schůzka znamená. Zabere-li, vytrvá-li kupec, má býti jejím chotěm; tak usoudila matka. Pavlína v prvním okamžiku ani nezkoumala, je-li Žemla muž, o němž se jí snívalo. Avšak dráždilo ji a popouzelo, že osobuje si tu matka první a rozhodné slovo. Vždyť ona, Pavlína, má s ním pak žíti celý další život. Ptá-liž se matka taky, chce-li ho vůbec? Ptá-liž se po její vůli?

Avšak povaze slečny Pavlíny právě pevné vůle naprosto se nedostávalo. Nebyla v ní pěstována, vychovávána. Slečna Pavlína vůbec neměla vychování. Bylo nemožno, aby jí matka dala, čeho sama neměla. Když zemřel otec Šustr, byla drobná dívčina vdově pouhou hračkou. Strojila ji jako loutku, vodila ji městem v černých šatečkách na odiv jako nebohou sirotu a sama vedle ní hrála nešťastnou, boluplnou vdovu. Snad v první skutečné bolesti nad ztrátou manžela a živitele, snad i následkem plačtivých povídek, po nichž někdy maně sáhla, umiňovala si, že bude nyní „žíti jen pro svoje robě“, ač neměla ani ponětí, co znamená žíti pro někoho, kolik vyžaduje síly a sebezapření obětovati se někomu zcela a beze všeho sobectví. Zatím rozuměla tomu tak, že třeba hověti každému rozmaru dítěte, ponechati mu všechnu zvůli, dáti mu růst jako vrbě. Pavlínka byla mazlíčkem bez moresů, bez kázně. „Vždyť nemá otce!“ myslívala paní Šustrová, a byl-li kdo při tom, říkala to i nahlas. Čemuž arci nejlépe rozuměla Pavlínka, a to tak, že dítěti bez otce projde každá svévole.

Nebohému sirotku žila tím způsobem paní Šustrová, pokud nevynosila povinný smutek. Žal nad odchodem nezapomenutelného manžela ulevoval tou měrou, jako „hluboký“, černý smutek ustupoval polosmutku, oděvu šedivému, vždy světlejšímu, a když uběhlo půldruhého roku všeho toho vnějšího smutnění, dlužného světu, pociťovala paní Šustrová chuť na nové vdavky. Pavlínka tu přestala být oním nešťastným sirotkem, pro nějž dlužno žíti, a změnila se v očích starostlivé matky na překážku sňatku nového. Aspoň se matka domnívala, kterak u ní nezakusuje nikdo pro ten její přívěsek, pro dítě, a kolik dříve popřáváno bylo svéhlavé dívčině volnosti, tolik nelásky zkoušela po několik dalších let, kdy v paní Šustrové bouřila a řvala každá žilka po muži.

Dívčí ten výrostek naprosto nechápal, proč je teď vše ošklivé a protivné, co bylo dříve provázeno, neb dokonce odměňováno shovívavým úsměvem matčiným. Tak, co bylo v dítěti schopno dobrého vychování, zabila v něm starostlivá matka zpočátku opičí láskou a hned potom tvrdou nesrdečností. Teprv dorůstajíc a vlastním pudem poznávajíc taje života, pochopovala dívka minulé chování matčino, porozuměla mu – a byla prosta vší dětské úcty a lásky k matce. Žila s ní, poněvadž nemohlo býti jinak. Ani neměla tolik soudnosti, aby poznala, jaké je to vlastně zoufalé spolužití. Viděla ostatně v okolí svém, v stejnorodé vrstvě tolik dcer i matek podobných, že neshledávala ve svém poměru k matce nic hrozného.

Co v ní bylo vychováno matkou, nebyla vůle k dobrým skutkům, k určitému, pevnému směru života. Byla to vzdornost povahy, jež vybuchovala z pohnutek sebenepatrnějších. Však ani ve svém vzdoru nebyla silna dost.

Okázalo se to právě zas, když v matce vznikl záměr, aby v Žemlovi získala ženicha pro dceru, zetě pro sebe.

V Pavlíně probudil se v prvém okamžiku vzdor. Ne, nebude chtít Žemlu, právě proto, že si to matka zamanula! A nebude ani mluvit –

po včerejší vádě má k tomu vhodnou záminku.

Jindy vydržela paní Šustrová takovouto vzdornou němotu dceřinu třeba týden, třeba déle, ale tentokráte nehodilo se jí to. Kouti železo, dokud je horké, – a paní Šustrová, jakkoli se musila přemáhati, začala sama a pronášela své mateřské rady v dávkách jako užívání.

„Já ti rozumím, Pavli, ale zaťatou hubou nic nespravíš. Dívej se na dolejšího kupce, jak chceš, ale zle by ti nebylo jako kupcové. Arci, snad by časem přišel někdo jiný, – ale jen snad! Jisté to nemáš! Lepší ten vrabec v hrsti! Nezmeškej přívoz, milá holka, dokud jsi k světu!

Chceš čekat? No, čekej si ještě několik let, ale pamatuj si, že jsou štace, na kterých se nezastavuje. Stará panna a zapomenutá varta – to máš jedno. Přečkáš se – a pak nebude ani Žemly, a budeš odsouzena, abys do smrti píchala, oči si zkazila a uschla. Já tu věčně nebudu a se mnou půjde penze do hrobu. Ale chytíš-li se Žemly, budeš zaopatřena. Láska? Milá holka, ani ten omastek věčně netrvá. Taky se vymastí. Nemáš ho ráda? Kdybys měla tolik šestáků, kolik holek se vdalo ne z lásky, ale z rozumu, aby se dostaly pod čepec. Po prvním koutě, milá holka, je to všecko jedno. Chléb náš vezdejší dej nám dnes! Až to na tě padne, porozumíš tomu. Přijdeš do let a uvidíš, v čem je láska. A pomodlíš se, aby dal Pánbůh muži vytrvalosti. Jen když není protivný, abys ho nemohla docela cítit, – už je vyhráno. Dělej si, jak rozumíš, Pavli, chraňbůh, abych tě nutila, – ale na tvém místě vzala bych Žemlu všemi desíti…“

Paní Šustrová dobře počítala, když Pavlínu zdánlivě nenutila a dávala jí jako na vybranou. Znala dceru a nechtěla její vzdor podnítiti k odporu houževnatějšímu. S těmi jejími obyčejnými „trucy“ – tím byla jista – bude brzy hotova. Odvážila se i toho, že sama vynalézala drobné vady na Žemlovi, ovšem jen aby hned proti nim mohla vynášeti dobré jeho stránky, a tak vady mírniti, ba nadobro je popírati. Zpočátku naslouchala Pavlína, jako by neslyšela, se vzdorem, nakloněna nad svojí prací, ukusujíc nitě a zas navlékajíc, jako by tu matky nebylo. Ale

znenáhla se vzdor měnil ve lhostejnost. Je to vše tak protivné, co matka zeširoka povídá, ale právě proto nebylo by lépe všemu uniknout? Dnes je to Žemla – odmítne-li ho, zda se nevyskytne jiný Žemla a zda se nebude matčin tlach k omrzení opakovat? Má věčně poslouchati odporné ty rozklady?

Pavlína byla ve věku, kdy děvče podobného vychování po ničem tak netouží, jako aby uniklo vrchnosti mateřské, stálému poručníkování a těm lživě mravokárným výkladům. V těch dnech doléhalo na ni pomyšlení, kdy se viděla stárnoucí pannou a ve stálé závislosti na matce – a matka může ještě dvacet let žít! zcela chladně myslila Pavlína –, a v takové chvíle usuzovala: snad přece tedy raději Žemlu? Aspoň změna života, útěk od matky – a na nic jiného v tu chvíli Pavlína nemyslila.

A do neděle zvěděla paní Šustrová, že dcera nic nenamítá proti opětnému setkání se Žemlou, – a v duchu zajásala. Dobyla prvního úspěchu, a dále to půjde snadněji. Po jejím boku zúčastní se pak taky sám Žemla útoku.

První týden po setkání s Pavlínou plynul Martinovi nekonečně zdlouha – ba neplynul ani. Zdáloť se Žemlovi, že se čas zastavil a že je do neděle daleko jako do smrti. Jaké to byly nepřehledné, nekonečné dni! Jaké množství myšlenek, obav, přání a domněnek plnilo jeho hlavu. Se zimničnou nedočkavostí hleděl Martin vstříc nejbližší neděli – a zase všecek stísněn a pln starostí, přinese-li mu, co tak dychtivě očekával, nač se těšil, več doufal. Zdali se stane ta „náhoda“, o níž se paní Šustrová zmínila? Vzpomenou-li dámy na něj? Zdaliž jim setkání s ním také něco znamenalo?

Srdce zabušilo v něm prudce pokaždé, kdykoli se ve dveřích krámku objevila stará posluhovačka Šustrových Fána, a Fána přicházela v tom témdni často, denně, ba někdy několikrát za den. Martin hleděl na tuto ženštinu, jako by náležela k rodině, s níž se stále v duchu obí-

ral, byl k ní vtělená zdvořilost a pohlížel na ni pokaždé s velikou otázkou. Zda mu nemá co říci? Zda nepřináší nějaké milé poselství?

Nikoli. S očekávaným tímto radostným poselstvím přišla v sobotu paní Šustrová sama. Přišla kupovat místo Fány, rozhovořila se o počasí, přála si, aby pěkná pohoda jen vydržela, aby se nezkazila zítřejší neděle, kdy jednou za týden mohou si po práci oddechnout a vyjíti.

A kamže ponesou nohy pana souseda?

Řekl, že by nejraději šel zase do svých zamilovaných sadů Chotkových. Skoro se mu třásl hlas, když dopověděl.

I bože, jaká náhoda! divila se panička. Právě dnes mluvila s dcerou o Chotkových sadech, když jim tak před týdnem pan soused na ně vzpomněl. Tedy že by se tam mohly podívat. A což tedy? Snad že se tam sejdou? A v Panoráme proti sadům že by mohli posvačiti? Společně pak mohou domů, o třech dlouhá ta cesta lépe uběhne…

Ejhle, tu byla želaná ta náhoda – Žemla přisvědčoval ostýchavě sice, rozpačitě, ale jaká radost rozpalovala ho uvnitř! Dočkal se tedy neděle a sejde se s ní, se slečnou Pavlínou.

A druhá tato neděle končila pak zase večerem u Šáryho, v Emauzské zahradě, hudbou, milým hovorem po boku lepého děvčete, rozjařením, opojením…

Jak neočekávaně vše to přišlo, jak byl pojednou osvěžen život Žemlův, dosud tak suchopárný, skoro trudný. Co znamenala nyní každá následující neděle, kdy se měl setkati se Šustrovými!

Martin se strojil co nejpečlivěji, rozčilením nemíval v neděli ani hladu, a sotvaže u Palmů kvapně poobědval, již zase spěchal k Moráni, by dámy Šustrovy očekával, neboť paní Šustrová naznačila hned před vycházkou nejbližší, že netřeba, aby se shledávali teprv na místě, u cíle, ale že bude lépe, vyjdou-li všichni společně. Čekával tedy Žemla na rohu Moráně. Ostýchal se vyčkávati v ulici Václavské, aby nebyl pozorován sousedstvem, aby styk jeho se Šustrovými nestal se předčasně předmětem všetečných řečí a posudků. Skrýval se s tím, co podni-

kal, jako se ukrývá chlapec, když začíná kouřit. Chodil se Šustrovými radostně, ale zase jako spoután, neskonale stísněn, a sotvaže se odvažoval pozvednouti oči, aby se nesetkal s nějakým dotěravým, drzým pohledem. Připadal si, jako by znova byl učedníkem – a v té věci byl jím také. Hlavně se snažil, aby vše co nejdéle bylo utajeno rytmistru Kyllianovi, o němž se právem domníval, že by se prostořekým jazykem svým dotýkal i této jeho nejdůvěrnější, něžné záležitosti. Ale všecka jeho opatrnost byla marná. Tento samotář, jenž dříve nevěděl, zná-li v Praze někoho, čili nic, potkával – provázeje nyní slečnu Pavlínu – samé známé tváře, že nevěděl, odkud se berou. A pak, než minuly čtyři neděle od prvního setkání, padl kdysi na rohu Moráně Kyllianovi do rukou, kterýž přicházel proti společnosti, široce rozkračuje a hůlkou dláždění tepaje.

Spatřiv Žemlu po boku Pavlíny a za párkem paní Šustrovou, vyvalil Kyllian oči jako výr, ale ihned sňal klobouk a volal humorně:

„Untertänigster Diener und Sklave, meine Damen!“ a upřev na Žemlu žertuplný pohled dodal:

„Krystygott, Freundchen, – na, ich gratuliere!“[47]

Žemla pozdravil rytmistra, ale zčervenal jako rak. Slečna Pavlína nepodívala se ani na starého penzistu a stará Šustrová zaťala rty. Ti dva se měli rádi!

A když Kyllian minul trojlístek, utichly pojednou jeho kroky a Žemla tušil, že se rytmistr zastavil a že se dívá za nimi s nejpekelnějším úsměškem, – a nemýlil se. Kyllian opravdu stanul s nohama rozkročenýma, opřel se o španělku, až se prohnula v oblouk, levici založil do boku a sledoval výletníky, dokud nezmizeli za rohem Moráně na Dobytčím trhu. Žemla cítil ten pohled, a horko se mu rozlilo až na šíji. Pak se Kyllian otočil a kráčel domů, aby se po nedělním obědě trochu prospal. Smál se plným hrdlem, že padl na věc tak zajímavou. Byl již dříve rudý jako cihla horkem červencovým, ale nyní zrudl ještě více

a chechtaje se házel hlavou, až se mu kníry roztřásaly. Ulice byla pustá, Kyllian se mohl dosyta vysmáti.

Zatím kráčela trojice z Václavské ulice po Dobytčím trhu dolů; zjev rytmistrův zkalil poněkud všem dobrý rozmar. Nejtrapnější bylo to setkání Žemlovi, jenž věděl, že se Kyllian neuspokojí oním výkřikem „ich gratuliere!“ – ale že přijde snad ještě dnes, aby si ho podal. A Žemla se nemýlil.

Když se vrátil večer z vycházky a rozloučiv se s dámami otevřel krám, pohlížel přes tu chvíli úzkostlivě ke dveřím, zda nezaduní na schůdkách pádné kroky Kyllianovy. Dlouho nikdo nepřicházel a Žemla již se těšil, že mu to dnes bude darováno. Ale jedvaže nad pultem rozsvítil, zaslechl před krámem nehorázné zakašlání, potom zazněl někomu drsný, veselý pozdrav, a na schůdky vystupovala postava rytmistrova. Když vykročil na poslední, stanul na prahu, založil ruce do boku a zadíval se na Žemlu. Na široké, červené, trudovité jeho tváři rozkládal se čertovský výraz, že Martin, pohleděv na hosta, nemohl hned pronésti obvyklý pozdrav; Kyllian zavřel mu svým pohledem ústa. Byl to smích, úsměšek, úšklebek – všechno dohromady. Kyllian měl klobouk vražený daleko do týla, i bylo vidět skoro celé jeho čelo, a od tohoto měděného, lesklého čela šířil se smích až po bradu. V tom okamžiku pohybovalo se vše, z čeho se obličej Kyllianův skládal. Zdánlivě třásla se mu kůže na čele, poskakovalo obočí, chvěla se víčka očí, třásly se kníry, nos rytmistrův jako by se krčil a zas vymršťoval, a nad lícními kostmi vyvstávaly a klesaly dva rudé hrboly a odtud sklouzalo škubání ku bradě a zdálo se, že mizí až v límci košile. Žemla ještě neviděl takový smích, upřímný, srdečný, výšklebný a jízlivý zároveň. Přitom vyráželo z úst Kyllianových, do tvaru podkovy rozšklebených, dýchavičné funění a oči se mu zalévaly.

Konečně se vychechtal, pokročil do krámu a vyrazil sípavým ještě od smíchu hlasem:

„Ty kujóne!“

Žemla se ukláněl a pozdravoval zdvořile:

„Služebník, pane rytmistře; ráčíte být nějak v dobrém rozmaru…“

„Bodejť bych nebyl, škvore škvorovská, když mě čeká taková veselá komedie!“ hlaholil Kyllian a blížil se k pultu. „Koukejme, koukejme! Ty se mi zakusuješ do familie! Vidíš, teď teprv mě mrzí, že jsme se tenkráte s Frau von Šustr rozešli, – měl bych dnes čáku na fidélního švígrsóna[48] – a dal bych ti holku, věř mi, stará vojno, dal bych ti ji a koupil bych ti do výbavy dvě pěkná, porcelánová plivátka – táta nesmí na zlatku koukat, když vdává dceru…“

Dožvanil a napřahoval přes pult ruku, po níž Martin sahal polo rozpačitě, polo s nevolí. Bylo mu v tu chvíli, jako by ho byli dopadli při nedovoleném činu, a nevěděl, jak by odpověděl.

Rytmistr se díval chvíli na Žemlu svým dobráckým, a přece tak výsklebným pohledem a pokračoval:

„Proto já vždycky koukal, že jsi k těm kuchtám tak stydlavý jak lojová svíčka! Und er hat ein Liebesverhältniss mit’m zweiten Stock![49] Ale jsi kus chlapa falešného, Žemlo, – mně nic? Já bych ti to byl se starou vyjednal, viděl bys! A byl bych ti tak nepozorovaně sepsal inventář, co všechno dostaneš do hospodářství…“

„Ale račte dovolit, pane rytmistře,“ přerušil Žemla starého sekáče, „snad je dovoleno, aby člověk doprovodil dámy ze sousedství, setká-li se s nimi na ulici…“

„Kujóne!“ rozkřikl se rytmistr. „Snad se nebojíš, že ti polezu do zelí! Snad si nemyslíš, že ti to nepřeju! Ale moh ses o tom zmínit a já bych si byl vzal mámu na starost – já udělám všecko! To mě neznáš! Když jsem byl na vojně, objížděl jsem kamarádům nejdivočejší remundy – ich würde dir auch so eine Schwiegermutter abrichten!“[50]

Žemla mlčel. Věděl, že každým dalším slovem by Kylliana popouzel k novým nechutným vtipům, a obával se, aby penzista nebyl prostořeký i před kupci. Byl jako v ohni. Každé slovo, jímž se dotýkal Kyllian rodiny Šustrových, bodalo jej na nejcitlivějším místě. Naštěstí vešlo do

krámu několik služek rychle za sebou a rytmistr chtě nechtě musil na chvíli umlknout a usednouti v koutě na pytel, kterýž jako by tu byl jen pro něj.

Žemla vážil, měřil, krájel, a aby zas nabyl duševní rovnováhy, hovořil mnohem horlivěji s návštěvami než jindy. A pak, než odbyl nadobro poslední osobu v krámě, sáhl po láhvi se slivovicí, naplnil kalíšek a postavil jej před rytmistra, aby mu nějak ústa ucpal a na jiné myšlenky ho přivedl. Ale zklamal se. Kyllian byl rád, že měl novou látku k hovoru a že si mohl Žemlu dobírat a o nenadálém setkání vtipkovat. Žemlovi byla dnes přítomnost Kyllianova dvojnásob nemilá; obával se, aby mu tu nezůstal sedět do pozdní noci. Chtěl zavřít krám o chvíli dříve, ježto se Šustrovými umluvil, že se s nimi shledá večer v zahradě na Slovanech, – neodbytnost rytmistrova mohla mu schůzku překaziti.

Ale náhoda zbavila ho Kylliana. Přihnalať se pojednou Randová se zprávou, že někde u Žitné brány hoří a že tam právě hasiči v plném trysku ujíždějí.

Kyllian, starý příslušník cechu zevlovačů, kteří musí býti nutně na pohřbech, při pouličních výtržnostech a při požárech, dopil chvatně slivovici – již čtvrtý nebo pátý kalíšek – a vysypal se z krámu, aby se podíval, kde a jak hoří. Žemla zhluboka oddechl, když mluvka odešel. A když pak Randová snesla, čeho bylo na noc třeba, když v kumbále poklidila a odestlala a život na ulici utichal, shodil zástěru, oblekl se a spěchal k Šárymu.

Přešlo léto a nastal nevlídný, sychravý podzim. Přikvačil tenkráte se všemi nepříjemnostmi najednou. Ostré, pronikavé větry střídaly se s častými studenými prškami a dešti, trvajícími od rána do noci, a Žemla stával smutně v krámě, kde musil již ode tří hodin svítit, a vyhlížel truchlivě na ulici, jíž se časem valily proudy špinavé vody dolů do Podskalí.

Nedělní vycházky do širého přestaly, naše trojice musila se nyní uchylovati do uzavřených místností a trávívala zamračené odpůldny

nedělní buď v kavárnách nebo v pivnicích. Jak úzko bývalo Martinovi v zakouřených, nízkých těch sklepeních, v nichž se pražský svět nedělní shromažďoval k odpočinku a k zotavení po týdenním lopocení! Byl by tak rád zalezl někam, kde bylo málo lidí a málo dýmu, málo očí a málo hluku, ale paní Šustrová jevila zvláštní zálibu pro místa nejhlučnější. Chodili do Národní kavárny ve Vodičkově ulici, kde byly v neděli hlučné koncerty a kde seděli hosté jeden druhému téměř na krku. Bylo tu modro kouřem, nesnesitelné vedro a hromotná hudba zaléhala Martinovi v uši, až pitoměl. Ale všemu ostatnímu množství lahodil tento pekelný hřmot, nebo sotvaže utichl třeskot nástrojů, rozpoutala se ohlušující bouře potlesku a hudebníci musili opakovat.

V tomto všeobecném hluku, v této směsici lidských hlasů, výkřiků, rachotu koulí na kulečníku a třeskuté hudby nebylo slyšet vlastního slova. Žemla mluvil někdy čtvrt hodiny do slečny Pavlíny, kteráž hleděla upřeně přes kulečníky a stoly kamsi do nejvzdálenějšího kouta kavárny, a když dokončil a náhodou nastalo na okamžik utišení, otázala se, jako by se právě byla probudila: „Co jste povídal?“ A Žemla znova začínal.

Někdy zamířili do nějaké pivnice, ale tu nebylo lépe. Taky zde užívali hosté neděle ponejvíce s dýmkami a s doutníky v ústech a dusili sebe i jiné nesnesitelným, čpavým kouřem. Žemlu pálily vždy oči, až mu zaslzely. Z takovýchto zábavných míst přicházel pak Žemla domů načichlý jako starý troubel dýmky a tento hospodský zápach tabáku jej otravoval. Žemla sám nebyl kuřák.

Paní Šustrová vybírala pravidelně nejnepohodlnější a nejnepřiměřenější hostinské místnosti. Vyhýbala se sice pivovarům na Dobytčím trhu, poněvadž byly příliš blízky, ale zato se uchylovala do nízkých pivnic u Štajgrů, u Primasů, někdy ponavrhla Tomáše na Malé Straně – a tu jí Žemla v duchu děkoval aspoň za to, že se prošel.

Slečně Pavlíně bývalo vše jedno, kde sedí; jen když tam byly nějaké obrázkové noviny a jen když všady našla aspoň několik ženských, je-

jichž klobouky by mohla prohlížeti a s matkou posuzovati. Když to bylo odbyto, sázela u „gránů“ na fíky a na pomeranče, a co vyhrála, odnášel Žemla dvorně v kapsách kabátu.

Tak uběhlo několik podzimních neděl a svátků a nastala druhá polovice listopadu. Blížila se svatá Kateřina, velký to den – paní Šustrová byla Kateřina –, a Žemla se odhodlával toho dne poprvé vkročiti do domácnosti rodiny Šustrových. Svátek paní Šustrové připadl na neděli a na tuto neděli těšil se Žemla velice. Nebylť až dosud našel slušné záminky, aby se do bytu paní Šustrové odvážil. Vycházky nedělní umlouvány byly s paní Šustrovou v krámě a scházeli se pokaždé na ulici. A když se vracela společnost z vycházky nebo později z hostinců a z kaváren, bývalo již tak pozdě, že Martin kvapně se dámám u vrat poroučel a chvátal, aby otevřel krám a rozsvítil. A když se jedné neděle vrátili o chvíli dřív a paní Šustrová přívětivě zvala: „No, nechtěl byste se u nás na okamžik posadit?“ – vpadla jí do řeči slečna Pavlína: „Ale maminko, snad nebudeš nutit pana Žemlu do toho nepořádku k nám teď večer!“ A to Žemlovi stačilo, aby za pozvání poděkoval.

Ale o svaté Kateřině jistě tam nebude nepořádek; bude neděle, bude uklizeno a budou čekati gratulanty. Nebude také večer, až tam Žemla půjde, nýbrž sebere se pěkně dopoledne, aby své přání složil. Tentokráte také není mu čekati na pobídnutí, aby přišel, ale jest jeho povinností, aby se dostavil. A tato povinnost jest mu velice příjemná. Uvidí konečně, jak vypadá slečna Pavlína v domácnosti, v pouhém živůtku, v zástěrce, v prostém účesu bez klobouku. Zkrátka, uvidí, jak to vypadá v prostorách, jež ona stále naplňuje dechem svým a vůní, bude snad s ní na okamžik v pokoji sám – Žemla by si radostí byl poskočil…

A čím bližší byl den svaté Kateřiny, tím větší nedočkavost a netrpělivost zmáhala se Žemly. Tušilť, že v ten den něco se rozhodne, a přál si toho rozhodnutí, ať už dopadne jakkoli. Neurčitý poměr jeho k rodině Šustrových trval již přes pět měsíců, a ač byl Žemla povahy tiché,

trpné, nerozhodné, vyčkávající, znamenalo těch pět měsíců stálé zmítání a nepokoj v nitru Martinově.

47. Nejponíženější sluha a otrok, dámy! Pozdravbůh, přítelíčku – gratuluji!

48. Schwiegersohn = zeť.

49. A on má milostný poměr s druhým patrem!

50. Já bych ti také takovou tchyni vycvičil.

V

Míjel den ode dne a konečně uběhla i poslední neděle před svatou Kateřinou. Za týden je dvacátého pátého listopadu, svátek paní Šustrové, chvíle, kdy vkročí Žemla na půdu neznámou, – jak to všechno začne, jak to skončí! Od neděle prchaly mu dni nesmírně rychle. Zaměstnávalť se Martin po celý týden zvláštním způsobem. S probuzeným pondělkem počal si v duchu skládati oslovení paní Šustrové a přání, jež jí chtěl přinésti, ano připravoval si řeči pro celý ten sváteční den. Přemítal, o čem by se mohlo mluvit, oč by mohla paní Šustrová neb slečna zavadit, a upravoval si odpovědi co nejplynnější, aby ni na chvíli neuvázl v rozpacích. Utvářel si přesný pořad slavného dne. Ráno v neděli, jakmile přijde Randová, nechá ji na chvíli v krámě a skočí si k vlásenkáři, aby se dal oholit a učesat. Ne, bude lépe, když si pro holiče pošle, aby nebylo nápadné, že ráno z obchodu odchází. Potom se oblékne. Randová musí vůbec v krámě posečkati třeba do poledne, až bude návštěva a gratulace odbyta. Není radno, aby zavíral krám, mohl by mu ujít nějaký výdělek. Ale konečně co na tom – vzal ďas několik krejcarů –, vždyť mu běží o věc velmi důležitou! O jedenácté hodině vyjde nahoru. To jest pravá hodina k návštěvám, tušil Žemla. Zaklepe na dveře kuchyně – zajisté mu otevře paní Šustrová. A co nyní? Má jí přáti hned na prahu dveří, v kuchyni? Snad ne, vždyť ho pobídne, aby šel dále, do pokoje, kde mu přijde v ústrety slečna Pavlína. Má políbit ruku oběma? Či snad jen staré paní, k níž vlastně přichází? Při této věci stanul Žemla nejdéle. Nebylo lehko vyplésti se tak snadno, rozhodnouti se zcela určitě. Dosud slečně Pavlíně ruku nepolíbil, ač by to již dávno rád byl učinil. Než to jest již jakési právo, na něž si Žemla posud netroufal. Po celý den přemýšlel, jak to s políbením učiní. Ko-

nečně se ustanovil, že políbí Pavlínce ruku. Naznačí tak něco – co, porozumějí obě dámy, a tím postoupí o krok dále. Dá-li si slečna Pavlína políbit ruku bez odporu, pozná Žemla, že učinil dobře, že mu ruku tu podává – snad navždy. Jak musí člověk vše promyslit, jak musí každou maličkost uvážit, jak sluší oceňovati sebemenší, nepatrnější okolnost! A pak tedy konečně spustí ke staré paní asi takto: Ctěná milostpaní! Buďte ujištěna, že jsem radostně a netrpělivě očekával tento den, kdy mi je dovoleno vysloviti vám, jakou úctu k vám chovám a jak si vážím, že mi bylo dopřáno milou vaši rodinu poznati. Buďte ubezpečena, milostpaní, že nemohu ani dostatečně vyjádřiti úctu i oddanost k vaší osobě a že přináším k vašim jmeninám přání nejsrdečnější, nejvroucnější. Přeji vám, ctěná milostpaní, abyste se ještě dlouhá léta těšila zdraví a spokojenosti, abyste žila v poklidu a ve šťastném, usměvavém zírání na život minulý a v klidném očekávání, co přinese budoucnost. Přeji, aby se vám vyplnilo vše, co si sama přejete, přeji vám, aby jediné bytosti, na níž vám záleží, bylo údělem plné, klidné štěstí, abyste ji viděla dobře opatřenu a abyste někdy blaze mohla zavříti oči, až vás…

Když došel Žemla v myšlenkách až k tomuto místu, cítil pohnutí. Obával se, že mu v té chvíli změkne hlas, a snad selže; a zase viděl, jak před ním stojí paní Šustrová i slečna Pavlína pohnuty, jak naň pohlížejí zarosenými zraky, a těšil se, jak dobře si řeč vymyslil. Tento chod myšlenek líbil se Žemlovi tak, že se honem chopil tužky a napisoval si koncept na papír, aby pěkné věty nezapomněl. Ozdoboval ještě tu i tam, doplnil konečně přání, a večer, když zavřel krám a v kumbále povečeřel, sáhl po papíru a přečítal si mlčky znova a znova napsané řádky. Pak povstal a přednášel si řeč nahlas, aby viděl, jak slova plynou a zvučí. Uvedl se do takového rozčilení a rozechvění, že mu skutečně při narážce na osud slečny Pavlíny hlas bezmála zchraplavěl, roztřásl se, až musil umlknouti. Byl pohnut sám a byl přesvědčen, že slova jeho neminou se také u paní Šustrové s účinkem. Ano, Žemla dokáže dámám Šustrovým, že není takový obyčejný kupčík beze všeho

vzdělání, jakým se říká posměšně „Spezereihengst“, dokáže, že umí myslit, cítit, že umí promluvit, když je třeba, a že by byl hoden vstoupiti s rodinou Šustrovic ve styk a poměr bližší, přátelštější, srdečnější – slovem, že by dovedl býti dobrým, hodným – synem paní Šustrové.

Synem, zetěm! Až dosud nevyřkl Žemla slovo to ani v duchu, ani ve chvíli, kdy byl sám k sobě nejdůvěrnější. Nyní padlo! Ano, synem, zetěm – manželem Pavlíny, jejím mužem! Bože, podivil se Žemla, jak rychle věci spějí! Již jsem skoro na prahu blaženého toho vědomí, že jest Pavlínka navždy mojí! Ah, zdali taky ona smýšlí tak o mně, zdali také tuší a čeká, že přijdu s tímto návrhem, zda si toho přeje! A lidská ješitnost, jíž ani Žemla při vší ostýchavosti své povahy nebyl prost, ozývala se v něm: proč ne! Což nejsem řádný muž, nejsem samostatný, slušný člověk, jsem žebrák?

Toho večera Martin dále řeč svou nezkoušel. Nemohl rozrušením, jež ho překonávalo. Určitěji než kdykoli vystupovalo v něm nyní vědomí, že miluje Pavlínu neskonale, tak jako snad jen v románech se miluje – Martin vzpomínal tu na tklivé, dojímavé ty knihy, v nichž bylo lásky jako moře –, a trnul při pomyšlení, že by ho slečna Pavlína nechtěla nebo že by snad paní Šustrová bránila.

Ubožák! Jak sladce byl by se ukládal ke spaní, kdyby byl tušil, že paní Šustrová s horečnou netrpělivostí očekává, aby se pan Martin konečně „vyjádřil“, aby požádal za dovolení, aby směl chodit „do domu“; kdyby byl tušil, že v té chvíli, co se tu trápí marnými obavami, co trýzní mozek milostnými výpočty, přemýšlí paní Šustrová o tom, zdali na její svátek pan Žemla pošle vizitku, či přijde-li sám a řekne-li při té příležitosti něco, následkem čeho by mu hned mohla Pavlínu položiti do náručí!

Nastala neděle, den svaté Kateřiny. Jak obyčejně probudil se Žemla i dnes v čiré ještě tmě, před šestou hodinou ranní.

Protíral si oči a nemohl se v rozespalosti hned upamatovat, co nastává. Pojednou vzpomněl, že je neděle, a vyskočil již zcela čile a bys-

tře z postele a rozžehl svíci. V kumbále bylo chladno, usazovala se tam skoro jinovatka, ale Žemla shodil srdnatě noční košili a myl se. Pomyšlení na dnešek jej rozehřálo tak, že ho ledová voda nestudila jako jindy. Ustrojiv se rozsvítil v krámě a otevřel vrata. Venku sněžilo – dnes poprvé – a mrazivý vítr vmetl mu na pozdrav mračno pichlavých, ledových vloček do tváře. Žemla se otřásl, upjal si pevněji kabát, a pošinuv soukennou zástěru výše pod ramena, vyšel z krámu. Všady bylo temno, pusto, jen dole, níže k Podskalí, blikaly v jisté vzdálenosti od sebe dvě lucerny mlékařských vozíků. Žemla couvl na schůdky, setřásl ze sebe sníh, vstoupil do krámu a zavřel zasklené dveře, které již počátkem listopadu byl dal snésti z půdy a zavěsil na ochranu proti drsnotám zimy. Pak se vrátil do kumbálu, aby si připravil nedělní oděv. Poněvadž byl dnes tak významný den, nelitoval Žemla několika krejcarů a zatopil si v železných kamínkách, aby tu bylo vlaho, až přijde bradýř. Potom ustlal postel a jal se rovnati na ni nejskvělejší, nejsváteč-nější prádlo a černý oděv. Jsa netrpěliv nečekal, až přijde Randová, ale vyleštil si nedělní botky důkladně sám. Vycídila je sice Randová již v pondělí, ale dodneška zvlhl a oslepl jejich lesk, a Žemla se chtěl všecek jen skvíti. Připravil si i kapesní dva šátky a ukápl do nich šetrně z lahvičky voňavky, již mu kdys přinesl darem rytmistr Kyllian, kterýž ji kdesi ukořistil, ale neužíval. Ledaže by ji byl vypil.

Konečně byl Martin se vším hotov a vrátil se do krámu. Jindy se třásl zimou, než přišla Randová se snídaní, dnes necítil pranic. Rozčilení zahřívalo jej a zaháněl o v něm i hlad. Bylo mu, jako by se měl vypraviti na dalekou cestu.

Konečně, o sedmé hodině, přichvátala Randová. Vyhupkala na schody, rozevřela divoce dveře, bacila jimi za sebou a odfrkla si:

„Pámbu dobrytro, milostpane! Hrome, to je sajrajt! Dnes přijíždí svatá Kateřina na bílém koni! Sype se shůry, jako by toho měli naděláno do deputátu! Na Dobytčáku[51] je závějí jako v Amstrdámě. Já myslela, že sem nedojdu – mám toho plné bačkory a studí to, potvora! To je

pohoda pro ševce! Však se prtáci v zimě nafukují se svýma podrážkama z papíru! A metaře jsem nepotkala! Je to všechno v kořalnách, mně se zdá! To je pravda – majstrát aby platil a pak aby zametali páni z rady! Aspoň cestičky aby byly – ale takhle člověk šlápne a je v tom po kolena!“

A když vychrlila toto zlobné hubování, počala mrskati nohama o podlahu a třásti hlavou a celým tělem, že to vypadalo, jako by chuchvalec hadrů byl zachvácen posunčinou. Hned bylo po celém krámě sněhu jako na dvorečku. Randová chopila se koštěte a vymetla setřesený sníh ze dveří na schůdky a na dlažbu. Když to vykonala, vkročila do kumbálu pro hrneček s pokličkou, aby došla Žemlovi pro snídani na Dobytčí trh. Randová sice byla uvyklá vídati, kterak pán její, ve všem pořádný, připravuje si vždy prádlo i oděv, ale dnes pozorovala, že jest vše připraveno mnohem dříve a mnohem pečlivěji než jindy. Povšimla si také botek na truhle, že jsou přeleštěny, neboť znala dobře leštění své a Žemlovo. Tušila, že se pán někam chystá, na nějakou zvláštní vycházku. A tato záhada ji zaměstnávala po celou cestu, kdy šla pro snídani a s ní se vracela.

„Kam to poběhne?“ přemítala usilovně. „Do toho dopuštění se špatně hodí celá ta paráda. Takové botičky do závějí – navlhnou mu a scvrknou se – přinese domů dršťky! Černý hábit, jako by šel na svatbu, – kdopak se v tomhle svinstvu žení!“

A Randová se rozpomínala, o čem se tak v témdni mluvilo, zda na to přijde. Nic, pranic jí nenapadalo! Došla do kavárny vedle Podušků, koupila kávy – v neděli snídal Žemla kávu –, vybrala makovku a šárala se zpět. Neběžela, aby mohla déle přemýšlet, a teď jí nevadilo, že jí sníh šlehá do tváře. Nadarmo, nemohla se dopátrati. Když zahýbala z Moráně do Václavské ulice, postála na mžik a podívala se maně dolů k Podskalí. „To jsem blázen,“ pokračovala v myšlenkách, „to by mohla být nejvýš svatba, dnes je poslední termín, zejtra začíná advent – máme svaté Kateřiny!“

A pojednou vykulila Randová do tmy šedivé oči a otevřela ústa dokořán. „Aháááá –!“ vyklouzlo jí z hrdla. Již to měla! Již věděla, kam Žemla půjde. Vědělať Randová dávno, že pán chodí se slečinkou Šustrovic, spatřila ho několikrát s paničkami, když čekávala v neděli večer před krámem, aby u Žemly na noc poklidila. Popošla vždy, když přicházející společnost zhlédla, od krámu a nejraději za roh, aby ji Žemla a paničky neviděli. Nepletla se ráda do podobných věcí, jednala v tom po přirozeném pudu podřízených, kteří sice pečlivě sledují každé hnutí pánů, ale tváří se, jako by nic neviděli. Krom toho se celá věc Randové nelíbila. Neuměla sice počítat jako kupec, nepřemýšlela, zdali se slečna Pavlína hodí pro Žemlu z ohledů finančních, ale byla vedena zase jen vlastním pudem, z něhož vznikala u ní myšlenka, „že to nebude dělat dobrotu“. Ostatně měla i na obě dámy Šustrovic trochu zkřesáno, jak se po pražsku říká. Spatřovala v paní Šustrové nadutou paničku, jejíž jedinou pýchou bylo, že jest ouřednickou vdovou, paničku, kteráž na všechno okolí své pohlížela z hrdé výše. Randová vyciťovala z chování paní Šustrové, že tato dáma jenom z největší nutnosti bydlí „mezi tou holotou“, ač té holotě někdy nějaký šesták dluhuje, – tu hokynáři, tu mydláři, tu jinému. Tak aspoň bývalo. Ode chvíle, co políčila paní Šustrová na Žemlu, chránila se ovšem, aby její reputace kdesi vázla, a proto nebyla již nikde zapsána jako dlužnice. Aspoň ne v této krajině. O těchto věcech dovídala se Randová z doslechu, neboť měla tenké uši, a čím mrzutěji a nevšímavěji tvářil se její obličej, tím bystřeji pojímala očima i sluchem. I jinak měla u ní paní Šustrová vroubek, a to byla osobní věc Randové. Paní Šustrová neděkovala za její pozdravy ve své úřednické pýše, nebo jenom tak, jako házíme nečistému žebráku trojník. Snad nebyla věc tak úmyslná, jak se Randová domýšlela; ale taky ona měla svoji ctižádost a ta byla nevšímavostí paní Šustrové urážena. Randová paničce neodpouštěla.

Slečnu Pavlínu pak pokládala Randová týmž způsobem posuzování prostého lidu za nanicovatou slečinku. Kdyby měla úsudek svůj odíti

slovy, byla by pohodila rameny a řekla: No, ouřednická dcerka! – Nevěděla o ní takto zlého nic, ale jí dostačovalo, že je dcerou paní Šustrové. Jinak byla by jí snad odpustila i dvě děti, ač byla v té příčině velmi přísná.

Postála teď chvilku na rohu ulice, držíc v jedné ruce hrnek s kávou, ve druhé makovku v papíře. Dokončila své dlouhé: ahá! a klusala dále ke krámu. Zbytkem cesty se odhodlávala, že teď musí něco říci, ať je to komu vhod, nebo ne. Však z toho má rozum, ví, kam kudy. Když vkročila do krámu a postavila snídani na pult, chtěla vejít do kumbálu, aby přiložila do kamínek. Na prahu však ji zastavil mírný povel Žemlův:

„Poslyšte, Randová, abych nezapomněl: za chvíli doskočíte ke Štětinovi na Dobytčím trhu, aby mě k osmé hodině přišel oholit – a učesat."

Randová neodpověděla, jen kývla rozhodně hlavou, že slyší a vykoná. Pak vešla do kumbálu a klekla ke kamnům, aby přisypala uhlí. Hned za ní vstoupil Žemla s hrnkem kávy, aby posnídal jednou v teple.

Žemla usedl ke stolku u postele, na truhlu, míchal lžičkou kávu, aby v ní roztál cukr, načež počal drobiti makovku. Za okamžik ozývalo se v kumbále srkání a mírné mlaskání.

Randová zatím zašťárala v ohni, přihodila lopatku uhlí, přivřela hřmotně dvířka a prohodila klečíc a neohlížejíc se:

„Milostpán půjde s gratulací!"

Nebylo zřejmo, pronesla-li Randová otázku, na niž jediné „ano" neb „ne" bude dostatečnou odpovědí, či ví-li cos určitého a chce-li mluviti dále. Co řekla, znělo poněkud ostýchavě, nesměle, a zase v tom vynikala jistá určitost, skoro jako by posluhovačka poháněla pána svého k odpovědnosti.

Žemla překvapen pohlédl na Randovou, přestal jíst a neodpovídal.

Znal již způsob své posluhovačky a věděl, začíná-li takto hovor, nehledíc mu do očí, že chce povědeti více.

Randová foukala okamžik malým otvorem ve dvířkách do pece a pak řekla již mnohem určitěji, poněvadž jí mlčení Žemlovo dodávalo odvahy:

„No, tohle je pro ni pocta. Ta si na pretenzi potrpí!“

Nyní Žemla postavil hrnek, a podívav se na Randovou, jejíž hlava, ozářená žárem z pece, vypadala jako hlava nějaké čarodějnice, pronesl hlasem mimo obyčej pevným a přísným:

„O kom to mluvíte, Randová?“

„No můj bože, o druhém poschodí, vždyť je svaté Kateřiny,“ odvětila Randová ostře, setrvávajíc ve svém schoulení.

Tato vyzývavost Žemlu popudila. Nešetrnost k vlastní osobě častěji snesl – urážku vážené paní Šustrové snésti nemohl. Randová je den ode dne jedovatější. Poposedl na truhle, a hledě pronikavě na babici, pronášel důrazně:

„Slyšte, Randová, víte již dávno, že nemám rád, plete-li se kdo do mých záležitostí…“

„I vždyť já se do nich nepletu, milostpane!“ odsekla babice. „Oni si to upletou sám…“

„Randová, nebuďte hubatá!“ rozhorlil se Žemla.

Teď Randová vstala a obrátila se k Martinovi.

„Já jsem hubatá, milostpane, já?“ volala podrážděna, zapírajíc ruce do kyčlí. „Tohle mně řek ještě málokdo a každý se mýlil. Ale tak mluví na světě vše, co je mladé. Milostpane, tyhle oči už něco viděly a ty uši slyšely! Mám šedivou kotrbu, to je zkušení! Ale bodejť, oni mi řeknou, že každý starý osel je šedivý, a maj taky pravdu, toť se ví! Osel je od narození šedivý, pravda. Ale my staří lidé šedivíme, když nám praská mozek kousek po kousku, – to se vždycky něco stane. Mě málokdy bolí cizí hlava, milostpane, ale ta jejich mě bolí, protože jsou hodný pán a já nerada vidím, jak na sebe pletou bič. Milostpane,“ – Randová ted povýšila hlas –, „oni nechtěj dát na řeč sprostého člověka, ale Pánbůh dal i bulíku hlas, a když zabučí, ví, proč to dělá. Já jsem věru osoba, že

si nikoho a ničeho nevšímám, ale můj nebožtík otec říkával: Ať se každý varuje ouřadu, a kdyby byl, jaký chtěl! A já povídám, milostpane: varujou oni se ouřadnic – žádné jméno nevyjde do smrti z mé huby! Oni jsou pán k pohledání, bylo by jich pro lecjaký fortel škoda! Tohle říkám a to…“

„U všech čertů, mlčte, Randová!“ rozkřikl se Žemla, bledý zlostí a cítě novou urážku rodiny Šustrových. „Hleďte si svého a neopovažujte se mluvit o věcech, do nichž vám nic není. A nemůžete-li držet za zuby, nemohu zas já držet vás. Jděte po svých!“

Randová se odmlčela. Nezarazila ji hrozba, že může táhnouti po svých, ale rozhorlení, v jakém spatřovala Žemlu. Tak ho ještě neviděla. To nebyl klidný, mírný pan Žemla, jak ho dosud znala. A nad čím se tak rozčertil? Vždyť nic neřekla! Nechce tedy milostpán slyšet? Dobrá, ona umlkne – a již spustila, roztahujíc proti Žemlovi všech pět prstů pravice:

„Dobře, milostpane, – nechci jich pohněvat! Ne proto, že mě vyhánějí – Pánbůh dohlíží i na mouchy a já se ještě najím z jiného žlabu, ale je mně líto, že mé slovo nemá platit za pravdu. Už mlčím, dobře, – a kdyby mi huba klapala sama od sebe, dám si ji zadrátovat. Já nemám strach, že mě snědí, milostpane, ale jich někdo sní, milostpane, a až jim budou koukat jenom nohy, pak si vzpomenou na starou Randovou, že to povídala tuhle, na tom vyhnilém prkně, u těchhle kamínek, dnes, na svatou Kateřinu, patronku kolářů!“

Dořekla, utáhla si šátek na hlavě, který se jí byl trochu svezl, zahrabala jako v rozpacích nohama na podlaze a pak, shrbená již zase jako jindy, pozvedla hlavu k Žemlovi a otázala se zcela pokorně:

„Mám jít už pro toho pucifousa, milostpane?“

„Jděte!“ velel stručně Žemla, kterýž přemáhal zlost a nutil do sebe zbytek kávy.

Randová se na patě otočila a vyrazila z kumbálu a z krámu. Byla ráda, že mohla na vzduch, nebo v té těsné prostoře dávila ji zadržená,

přerušená řeč a všechno, co měla na srdci. Venku vzcházel šedivý den. A jak se teď Randová brodila sněhem a ztěžka nohy vytahovala, vyráželo z ní vše, co Žemla zakřikl, i vrčela zlostně:

„Já jsem jedno staré hovado! Proč to všechno povídám? Co je mi do toho? Kdybych byla věděla, že už je tak daleko! Jak si člověk namlouvá, je slepý jako krtek. A on je! Už je do ní zažrán jako myš do sejra! Bodejť by si dal říci! To je staré: zamilovanému mluv moudře jako Šalomoun – neslyší a nevěří! A moudřeji mu to nikdo nemohl povědět! Zahaluji mu každé slovo do bavlnky – vlastnímu synovi bych nemohla lépe radit. Ano, radit! Taková mládež si dá radit! Už ho mají, už ho nakusují! Snězte si ho!“

A vycházejíc na Dobytčí trh, nabrala Randová zhluboka, prskla do sněhu a vykřikla posledně a jedovatě: „Pakáž!“

Potom vrazila do krámu holičova, který právě otvíral.

* * *

Výstup s Randovou neočekávaně pokalil Žemlovi sváteční náladu, do níž se byl vpravil. Nebyl z lidí, kteří se dovedou vyzlobit lehce, vztekem na zevnějšek, nadávkami, mlácením o stůl. Zlost Žemlova nedosahovala takového účinku, aby něčím o podlahu udeřil, čímž by si ulehčil. Neuměl si vylévati žluč na nevinných lidech nebo věcech. Žemla se zlobil jako člověk, o němž říkáme, že „se žere“. Uvnitř. Jeho žluč mohla se vařiti klokotem, ale přitom dovedl mluviti zcela mírně a bez vášně. Až dnes Randová způsobila, že se Martin nezvykle rozkřikl, ale pak se žral. V nejvyšší míře popudil ho smělý tlach posluhovačky, jímž necítil se sám uražen, ale přijímal na sebe urážku Šustrových. Čeho se ta drchna stará odvážila! Jaký to zvuk, jaký způsob! Žemla byl ještě rád, že za celou tu chvíli nepadlo ani jednou jméno Šustrových. A byl by se rád přemluvil, že vše to žvanění Randové netýká se vlastně jich, Šustrových, že platilo někomu jinému.

Randová hezky dlouho se nevracela – zcela moudře – a Žemla měl chvíli času, aby se poněkud upokojil. Ale když v něm vybouřila nejprudší zlost a nakvašení pomalu uléhalo, vkrádalo se mu cos jiného na mysl. Což má-li řeč Randové přece nějakou neznámou příčinu závažnější, nějaký smysl! Počal uvažovati o podobenství s bulíkem a marně zaháněl jakýsi vnitřní nepokoj. Randová mu nasadila červa do hlavy. Vzpomínal si, že nevědomá ta žena hned zpočátku posuzovala i Kylliana celkem správně. Ale pak se konečně upokojil. Ženy na sebe odjakživa nevraží. Je to prahloupá tlachanice bez podkladu a on je také hloupý, že se tím tolik obírá. A poslední jeho pochybnosti byly zaplašeny příchodem holičovým, kterýž přiletěl jako vítr se vším náčiním: s břitvami, řemenem, nůžkami, želízkem k pálení, s hřebeny a kartáči, a po krátkých přípravách dal se do Žemly. Holil jej tak svědomitě, jako by mu chtěl kůži z obličeje sedříti, přistřihoval, česal a čechral vlasy, jako by se chystal Žemla do bálu, a konečně si připravoval želízko k pálení. Ale toho Žemla nepřipustil. Ještě nikdy si nedal vlasy páliti a nenáviděl velice toto přetvořování přirozeného vzrůstu vlasů. Dovolil jen, aby mu holič natřel hlavu vonnou pomádou, a zaplativ mistru povídalovi, propustil jej.

Za hodinu vrátila se Randová.

Kupci skrovně se trousili, kdo nemusil, nevycházel z domu. Stále sněžilo, a ač minula již devátá hodina, bylo venku šero jako za soumraku. V takové dny jest v dolejší polovici Václavské ulice k zoufání. Protější Šárovský pivovar trčel do výše jako skála a zdálo se, že vyrůstá do oblak. Na ulici válelo se ve sněhu několik psů a níže k Podskalí bili se uličníci sněhovými puškami. Žemlovi připadalo, jako by dnes celý svět měl býti zasypán sněhem neprodyšně. A myslí jeho táhlo cosi jako nyvé přání, aby se tak stalo, jen aby ho to zasypalo společně se slečnou Pavlínou, ruku v ruce, líce při líci, v pevném objetí. Pojednou až sám užasl, jak směle daleko se v myšlenkách dostal.

V Emauzích odbíjela desátá. Žemla nařídil Randové, aby postála v krámě, a počal se v kumbále strojit. Připravoval se s pečlivostí děvčete, kteréž se chystá poprvé do taneční hodiny. Zavazoval bedlivě každou tkaničku, upínal opatrně každý knoflíček, a pojednou zpozorovav, že podvlékačky mají na koleně jakousi rezivou skvrnu od hřebu na půdě, svlékl je honem a vybral v prádle jiné. Chtěl býti naveskrz jako sklo. Zamilovaný člověk převlékl by někdy rád i vlastní kůži, kdyby bylo lze.

Žemla byl rád, že do krámu nikdo nepřichází. Přál si, aby to trvalo ještě hodinu. Nejvíce se obával příchodu Kyllianova, ale ani tomu snad se nechtělo z postele a do sněhu.

Bily tři čtvrti na jedenáctou, když se dostrojil. Vstoupil do krámu, a prohlížeje si nehty, ruce a hladě řídké kníry, přešlapoval netrpělivě a nepokojně za pultem. Randová si ho po očku prohlížela, ale pokaždé hned hlavu odvrátila, když se Žemla otočil. Zlobila se na sebe a zároveň se před pánem styděla.

Konečně v Emauzích hodinové kladivo odbíjelo jedenáctou. Žemla vkročil rychle do kumbálu, oblékl zimník, pokryl hlavu novým kloboukem, natáhl modravé makové rukavičky, a vraceje se do krámu, řekl k Randové:

„Dejte na vše pozor. Co kde leží, víte; kdyby se žádalo něco zvláštního, jsem tu za chvíli.“

A vyšel z krámu. Učinil rychle pět kroků po chodníku nedbale ometeném, stále novým sněhem zanášeném, a vstoupiv do chodby domovní, oklepával pečlivě botky. Potom kráčel volně dále a vystupoval pomalu po schodech, čím výše, tím pomaleji. Vystoupiv do druhého patra, postál okamžik přede dveřmi ucpanými hadry a slamou, na nichž lpěla malá tabulka s nápisem „Katharine Schuster“, a třikrát ostýchavě zaťukal. Srdce jeho bušilo v tu chvíli mnohem hlasitěji.

„Dále!“ ozval se uvnitř hlas, a Žemla vstoupil.

Tento hlas pomátl Martinu Žemlovi hned všechen koncept. Nebyla to paní Šustrová, ale slečna Pavlína, jež uvítala hosta v kuchyni a váhavě mu podávala ruku. Žemla zapomněl, že tu ruku chtěl políbit. Sluch jeho postihoval rozmluvu dvou hlasů v pokoji – paní Šustrová nebyla samotna.

Žemlu přepadala tréma. Promyšlená jeho řeč, nastudovaná poklona, vypočítané vkročení do pokoje, hold slečně Pavlíně – vše bylo totam a Žemlovi nějak vyprahoval mozek. Nepomysliť za celý poslední týden ani jednou, že by se výjev mohl utvářiti jinak, než jak si jej v duchu upravil. Rozestaviľ si všechny jednající osoby na místa, na nichž je potřeboval, a našed jiné seskupení, byl hotov se svou přípravou. Stahovalo se mu hrdlo a nevěděl, jak začít. Připadal si jako loutka na divadélku, již patron z ruky upustil.

První pohyb s živou touto loutkou provedla slečna Pavlína. Přikročila rychle ke dveřím pokoje, otevřela je a pobízela Žemlu dále. I vkročil tedy a za ním Pavlína.

V pokoji na pohovce proti posteli seděly dvě paničky. Paní Šustrová a jiná obstárlá paní v šedivém úboru, v černém aksamitovém klobouku s širokou žlutou stuhou, jež tvořila nad čelem obrovskou mašli. Ta paní vypadala jako zralá slunečnice. Byla to také nějaká gratulace.

Žemla se uklonil a pozdravoval paní Šustrovou, která chvatně povstala, a pokročivši Žemlovi v ústrety, vztahovala k němu obě ruce. Žemla se nesklonil a nepolíbil ruku, ostýchal se před cizí paničkou.

Byl v neskonalých rozpacích a z celé jeho naučené řeči nepřipadlo mu ani slůvko. Ostatně by se ta deklamace u přítomnosti cizí osoby nebyla hodila.

Ale brzy byl vysvobozen z nemilého postavení. Neznámá slunečnice povstala skoro zároveň s paní Šustrovou a loučila se. Byla tu patrně déle již a cítila, že v Žemlovi přichází snad návštěva důvěrnější a milejší. Paní Šustrová zdržovala naoko cizí dámu, ale ta pronesla nějakou omluvu a šla. Obě ženštiny vyprovázely ji z kuchyně až ke schodům.

Okamžiku toho použil Žemla, aby se trochu vzpamatoval a upravil svoje oslovení.

„To jsou hosti! To jsou hosti!“ volala paní Šustrová již v kuchyni, vracejíc se s dcerou zvenčí, a na její tváři se rozlil výraz radosti a překvapení. Avšak pozorovatel bystřejší, než byl Žemla, byl by postřehl, kterak toto překvapení je líčené a kterak pod ním proráží uspokojení, že se paní Šustrová nemýlila, že Martina jistě očekávala.

„Můj bože, jakpak jsem si toho zasloužila,“ pokračovala, „aby se pan soused takhle obtěžoval! To je překvapení, Pavlínko! Posaďte se u nás, pane sousede, posaďte!“

Žemla neusedl, ale ukláněl se a počal se svým přáním. Zpočátku se zakoktal, ale pak mu na prsou odlehlo a uchvátil jej okamžik tak dlouho očekávaný. Pronesl řeč svou zcela plynně, divil se sám, jak mu hlas neselhává, ale jak dokončil až k posledku hladce a jistě. Poznal ovšem, že mluvil trochu jinak, než se naučil, ale s účinkem se neminul. Když končil, viděl, jak staré paní koutky poškubávají, jak několikráte rychle zamrkala, a najednou řinuly se jí z očí slzy, jedna větší než druhá. Když Martin umlkl, pozvedla paní Šustrová obě ruce, vztáhla je proti Žemlovi, a chápajíc se jeho rukou, volala v pohnutí:

„Pane sousede, to jsem neočekávala! Jak já k tomu přicházím, že tak pěkně, krásně ke mně mluvíte! Děkuju vám, drahý příteli, děkuju, a dej Pánbůh, aby se to všecko vyplnilo!“

Panička se odmlčela a hleděla na Žemlu dlouhým, vděčným pohledem. Zhluboka vzdechla a pokračovala:

„Ano, máte pravdu – jste citlivý člověk – mluvíte zlatá slova – nic mě na světě netrápilo a netrápí než osud mého dítěte, Pavlínky… Můj bože, umřela bych ráda, kdybych věděla, že se dostane děvečka ubohá do rukou takovému dobrému, vzdělanému a citlivému muži, jako…“

Nemohla dále. Rozeštkala se a potřásla Žemlovi oběma rukama. Slečna Pavlína stála opodál s hlavou sklopenou, sbírajíc bílou svoji zástěrku. Žemlovi mžikalo před očima. Byl teprv nyní pohnut pohnutím

paní Šustrové a byl by se málem také rozplakal. Poznal, jak rovně udeřil na strunu mateřského srdce, a uvádělo ho skoro ve zmatek, jak ta struna krásně a dojemně vyznívá. Proč jenom nedokončila paní Šustrová, proč neřekla, jako kdo!

Žemla neměl ani ponětí – že jako on – připravovala se i paní Šustrová na chvíli, až přijde Žemla. Ovšem stará paní byla vycvikovanější a měla se v moci. Uměla plakat, kdy chtěla, a uměla hlas rozvlnit k pohnutí největšímu. I slečně Pavlíně byla určena zcela přesně úloha, a provedla ji také dobře. Musila sklopit hlavu, aby Žemla neviděl, že se na její tváři pranic neděje. – Byly tu jen tři osoby, z nichž dvě hrály lépe než na divadle.

Když konečně všichni usedli, bylo Martinovi blaženě volno. Bylo tak útulno v teplém pokoji a milý ten pocit zdvojnásoboval se v Žemlovi, když pohleděl oknem a viděl, kterak sníh jen se sype. V takovýchto chvílích vane z rozpálených kamen poezie zimy na sáhy.

Podlaha pokoje byla čistě umyta a pokryta červeným, prošlapaným již, ale důkladně vyprášeným kobercem starého vzoru. Na postelích skvěly se čisté povlaky, stůl byl prostřen květovanou pokrývkou, jež dosahovala až k podlaze, na stole byla starodávná váza, v níž trčela veliká kytice. Kolem stolu rozestaveno bylo pět nejlepších židlí. Na nejvyšším kachli kamen stál doutnající františek, do polovice již zpopelněný, a pokojem dýchala vůně kostelního kadidla.

Ze vší té úpravy vanula pravá svátková nálada. Žemla připomínal si léta dětství, kdy o svátku otcově neb matčině bývalo doma podobně, a všecko lahodilo mu tím více. Ani mu nepřipadalo, že by zde jindy mohlo býti jinak. Ach, toto kouzlo klidné domácnosti!

„Můj bože," opakovala paní Šustrová, když usedli, „jak jen jsem zasloužila, že pan Žemla takhle na mne pamatoval…"

Žemla poposedl, hrál si s kloboukem a odpovídal rozpačitě:

„Milostpaní, myslím, tahle věc – že se rozumí sama sebou – jak bych byl mohl zapomenout –"

„Inu, pane sousede, kdopak všecko na světě nezapomíná!“ povzdychla paní Šustrová. „Bývalo ono jindy přátel, dokud byl nebožtík pán na světě, ano, bývalo. To každý rád přišel – prosím vás, císařský ouřadník –, každý měl úctu. Ale na vdovu už málokdo vzpomene, zůstal mně jen karakter – pocta a rešpekt jsou tytam. Ovšem, proto člověk netratí, já vím přece, co jsem byla a co jsem, – stav je také něco! Ale vám to nezapomenu, pane sousede, že jste přišel, – můj ty bože, Pavlínko, kdo si to pomyslil, viď?“

„No!“ přisvědčila slečna Pavlínka a pokývla hlavou.

„Ale můj bože!“ zvolala paní Šustrová pojednou a vzchopila se, „my tu takhle sedíme a nevzpomeneme – –“

Přikročila spěšně ke kredenci, jež stála blíže dveří, odklopila čelo, vyňala tác, na němž byly již připraveny tři skleničky, sáhla napravo pro košíček se suchary a nesla obé na stůl. Pak odběhla do vedlejšího pokoje a vrátila se s lahví vína. Žemla poznal dle štítku na láhvi, že to sladký samotok „Ruster Ausbruch“, a vzpomněl, že takovýto „samotok“ vařívali u Štěrby z obyčejného kyselého vína, z cukru a hrozinek.

Obyčejná zátka byla již z láhve vytažena a nahrazena jinou, se skleněnou hlavičkou. Paní Šustrová vytáhla nyní slavnostně i tuto, nalila do skleniček, podala Žemlovi košíček se suchary a nutila tak slaďounce, jako by mluvil mandlový dort:

„Nu, pane sousede, smím prosit – chroupněte si s námi suchárek – je jen obyčejný, domácí, víte, z nás by cukrář nezbohat – a připijte mi, abych viděla, že to vaše přání jde ze srdce!“

Žemla vztáhl skromně ruku po sucharech a položil si jeden na talířek, jejž přinesla z kredence a před něj postavila slečna Pavlína.

„Svlékněte rukavičky, pane sousede,“ nutila paní Šustrová dále, „vždyť nejste u cizích lidí!“

Žemla svlékal rukavičku z pravé ruky, ale dost nerad. Bál se, aby veliké, červené jeho ruce neporušily dojem. Bylo jeho slabostí, že se za omrzlé ruce své styděl.

„Nu tak pijte, pijte, pane sousede," nutila paní Šustrová znova, pozvedajíc sama skleničku. Ač by každému jinému posunek paničky býval dosti zřetelným znamením, aby pronesl nějaký přípitek, nevěděl Žemla, má-li tak učinit. Ale vida, že stará paní stojí s napřaženou sklenkou a nepije, osmělil se konečně, vstal, a povznášeje skleničku, řekl:

„Když dovolíte, milostpaní: na vaše zdraví a na zdraví celé vaší ctěné rodiny!"

Žemla se ostýchal vysloviti jméno slečny Pavlíny.

Paní Šustrová i slečna Pavlína mu přiťukly a stará paní obrátila se s laskavým, přímo milostným pohledem k dceři a řekla lichotivě:

„Vidíš, to pijeme i na tvé zdraví!"

Postavili skleničky, usedli zase a stará paní snažila se rozpřísti zábavný hovor. Začala s počasím, přešla na léta, jak utíkají, vzpomněla ještě jednou na svého „pána", chválila stav úřednický a hned potom dodala: „Ale obchod, obchod je nade všecko! Ouřadník je ouřadník, to je pravda, a když potřebuje, může i k císaři pánu, ale obchod je přece tuze dobrý. Ouřadník má prvního své, to je pravda, a avanž je taky, to se ví, ale bere pořád stejně. Ještě kdo to dotáhne na penzi. Ale při obchodě to jde rychleji. Ouřadník se musí na penzi čtyrycet let mořit, – ale když se vydaří obchod, může si člověk za deset let koupit celou ulici..."

Žemla poslouchal zdvořile, upíral zrak na paničku a myslil, že by on měl půl ulice dost, a kdyby dal Pánbůh dvoupatrový dům o čtyřech oknech, že by také byl spokojen.

Tak uběhlo Žemlovi as půl hodiny a již se mu zdálo, že by měl jít. Nevěděl jen, jak by se poroučel. Pojednou však zasyčelo v kuchyni na plotně v nějakém hrnci, slečna Pavlína vyběhla, aby přihlédla, a Žemla vstal, aby se vzdálil. Než oblekl rukavičku, byla slečna zase v pokoji a Martin se loučil. Zdálo se mu, jako by paní Šustrová chtěla ještě něco

říci. Konečně, když se chystal, aby jí políbil ruku, obrátila se k oknu, vyhlédla ven a řekla:

„Dnes máme po procházce, pane sousede, v téhle nepohodě –," a mrskla okem po dceři.

„Ano," přisvědčil Žemla polohlasně, lituje v duchu, že přijde o společnost slečninu, „dnes by nebyla chůze příjemná…"

Paní dodala si pojednou odvahy:

„Ale nám by bez vás bylo smutno, tuze smutno, pane Žemlo," pravila horlivě a přívětivě, „když už jsme tak na ty neděle uvykly. A kdybyste nám chtěl prokázat čest a přijít odpoledne na šáleček kávy, to byste nás velice potěšil – viď, Pavlínko!"

„No, jakpak!" přisvědčila slečna Pavlína.

Žemla užasl příjemným překvapením. Toho se nenadál. Nevěděl ani hned, kterak odpovědět, jak přislíbit.

Paní Šustrová, nerozumějíc mlčení Martinovu, pobízela dceru:

„Nu, Pavlínko, nuť taky trochu pana souseda, snad udělá tobě něco k vůli, když ne mně!"

„Viďte, že přijdete, pane Žemlo," zažadonila teď slečna, „byly bychom tak samotny."

A Martin vzmohl se konečně k odpovědi:

„Nebudu-li překážet, milostpaní, tedy se osmělím…"

„Ale brzy, hodně brzy, pane Žemlo," zvolala paní Šustrová, podávajíc Martinovi ruku, již uctivě políbil; „ne abyste přišel za tmy!"

Žemla slíbil, že přijde po třetí hodině, a poněvadž se z kuchyně ozývalo nové syčení na plotně, poroučel se a provázen dámami vyklaněl se z pokoje a z kuchyně až ke schodům.

V radostném rozechvění spěchal ze schodů a za okamžik byl v krámě, kde ho očekávaly dvě kuchty, z nichž jedna chtěla za čtyrák oleje a druhá čtvrtku drobené fíkové cikorky.

Randová hleděla do prázdna jako ďas. Trvala jí vizita pánova trochu dlouho.

Žemla skočil do pokojíku, odložil klobouk, strhl rukavičky, shodil kabát, a obléknuv spěšně kalmuk, chvátal do krámu, aby dal olej a cikorku.

Olej a cikorka! Co mu teď znamenaly olej a cikorka! Kdyby byl chtěl někdo oleje sud a cikorie cent, Žemlou by to nebylo hnulo. On je pozván k Šustrovým na kávu – to znamená, že mu jsou otevřeny dveře „do domu“, že smí, že bude „chodit za slečnou Pavlínou“. A Žemla by byl radostí i ty kuchty objímal.

Když odešly, ukázala Randová na dvanáct krejcarů na pultě, jež mezitím byla utržila.

„Prodala jsem třikrát po krejcaru pepře, škatulku leštidla za dva, za čtyrák mýdla a za tři lojovou svíčku.“

Žemla si ani nevšiml, jaká je dnes bídná tržba. Neměl smyslu pro nic jiného, než co se dělo a co se bude díti u Šustrů. Nemohl se dočkati dvanácté, a když v Emauzích počali vyzváněti, propustil Randovou s poznámkou, že večer může přijít o něco později, a chystal se zavřít krám. V poslední chvíli přikvapila ještě posluhovačka od Šustrových pro čtvrt libry pražené kávy, té dobré, pro libru cukru a šest tabulek vanilkové čokolády. Žemla navážil nejlepší své kávy a rafinovaného, modrého cukru s vývažkem, složil vše s čokoládou Fáně do zástěry a vzkázal paničkám uctivé poručení a dobré chuti.

Toto nakupování postihla ještě Randová z chodníku a viděla, kterak Fána odnáší zboží. Potom se dala svou cestou vzhůru k Dobytčímu trhu.

Byla asi uprostřed Moráně, když ji zastavil povědomý, rachotivý hlas:

„Kampak, nevěsto, kam? Copak dělá pán?“

Randová se otočila. Rytmistr Kyllian vycházel právě z domu, točil španělkou ve vzduchu a usmíval se šklebivě na Randovou.

Jak měla na penzistu svrchu, přece se zastavila. Něco jí vázlo v hrdle, musila si aspoň trochu ulehčit.

„Milostpán? Půjde k obědu – před chvilkou se vrátil domů.“ Rytmistr vyvalil oči. Věděl, že Martin za dne z krámu neodchází.

„Kdepak byl?“

S tou otázkou došel k Randové.

„I nahoře byl, u těch ouřadnic. Dnes je svaté Kateřiny. Gratulíroval!“ huhňala Randová.

„Jdou pryč!“ řekl Kyllian.

„No bodejť!“ dotvrzovala Randová. „Tam bude odpoledne ňáká trachta! Nesla toho Fána plnou zástěru!“

„Meiner Seel’!“ zvolal Kyllian, kroutě si pravou polovici knírů. „Dnes je Kateřiny!“

Obrátil se k Randové, a dotýkaje se hubeného jejího ramene španělkou, tázal se s úsměškem:

„No, a pozvali také jich, nevěsto?“

„To se rozumí!“ vyhrkla Randová zlobně, probodajíc penzistu pichlavými zraky. „Mám přijít s nimi!“

A obrátivši se kvapila k Dobytčímu trhu, provázena řehotným smíchem Kyllianovým.

Když zmizela, stanul rytmistr, a toče okamžik holí, vyfukoval sešpoulenými rty jakýs nápěv. Postál tak chvilinku, o něčem přemýšleje, bodl španělkou do vzduchu, jako by dělal tečku, a zamířil k Palmovům na oběd.

---

51. Na Dobytčím trhu.

VI

Bylo asi půl čtvrté, když na dveře bytu Šustrových bylo zaklepáno. Paní Šustrová, která již chvíli v kuchyni obcházela, očekávajíc netrpělivě hosta, rázem otevřela a vítala Žemlu, vstupujícího s hlubokou poklonou. Pobídla jej do pokoje, a Žemla překročil práh úzkých dveří s novou poklonou ke slečně Pavlíně, sedící u okna a obírající se nějakým ženským tretem.

V pokoji bylo zatopeno jako v lázni. Stůl byl teď pokryt ubrusem červeným, uprostřed stála vypečená, cukrem posypaná a pokrájená bábovka, vedle talířek cukrářských pamlsků a v porculánovém košíčku něco ovoce. V cukřence z falešného růžového dřeva bělel se cukr, na odklopeném víčku ležely stříbrné kleštičky. Na prádelníku u dveří do druhého pokoje stála naplněná a připravená lampa, vedle ní láhev s rumem, krabička s čajem a tři sklenice na čaj. U Šustrů připravily se patrně i na večer. Na kamnech kouřil čerstvý frantíšek. Všechno u Šustrů vonělo. Kuchyni naplňovala vůně čokolády a kávy, v pokoji čadil frantíšek a voněla vanilka v cukru na bábovce, a když Pavlína vstala, aby podala ruku Žemlovi, dýchala taky z jejích šatů nějaká silná voňavka. Všechen tento zápach dráždil Žemlu nezvykle a rozjařoval ho. Když odkládal klobouk, zimník a rukavice, stály nad ním obě dámy, a berouce mu z rukou kus po kuse, odnášely věci do vedlejšího pokoje. Bylo tam také zatopeno – dnes byl svátek, dnes nešetřily.

„Však už jsme myslily, že nám necháte kávu vychladnout," žertovala paní Šustrová a hrozila Žemlovi prstem.

„A teď sedněte, pane sousede," pokračovala, když se Žemla odstrojil, „abyste nám nevynesl spaní. Pavlínko, okaž panu sousedovi album, než přijde Fána s vodou. Tak, dívejte se zatím – jsou to staré obrázky

a skoro samá rodina – teď nemáme žádných známostí. No, však budeme pana souseda také jednou pokoušet o podobenku! Tak!“

Postavila Martinovi židli co nejblíž k oknu, slečna Pavlína přinesla album a matka vyšla do kuchyně, aby dolila na kávu.

Za chvilku vrzly dveře v kuchyni, Fána přinášela džbán čerstvé studničné vody. Bylo slyšeti, jak nalévá do sklenic, jak je staví na tác, jak dává džbánek zase za dveře. Za chviličku chřestila paní Šustrová šálky na kávu, nalévala a za minutku otevřely se dveře a paní vstupovala, nesouc na táce koflíky s kávou a čokoládou, za ní Fána na jiném tácku sklenice s vodou, což postavila na prádelník. Taky Fána byla slavnostně přistrojena.

Pavlína odložila album, Žemla vstal a na pobídnutí přisedl ke stolu – hostina počala.

„Podávej, Pavlínko, podávej,“ pobízela matka, a Pavlína nadnesla talíř s bábovkou, aby pan Žemla bral. Potom usedla slečna, usedla i paní Šustrová a nyní kolovala cukřenka s kleštičkami.

Žemla upíjel z koflíku upejpavě a neobratně, poněvadž se ostýchal před slečnou Pavlínou, slečna pila rovněž tak, ježto se ostýchala Žemly. Jediná paní Šustrová zcela bez rozpaků a bez líčení statně popíjela a přikusovala bábovky.

Když tak Žemla povznášel šálek s čokoládou k ústům a hleděl úkradmo z matky na dceru a naopak, vznikla v něm pojednou obava, zdali vystačí v hovoru s oběma dámami. Počítal, že tu posedí dvě nebo tři hodiny. Co potom, až dopijí kávu? O čem bude mluvit, aby nenudil a aby nedošla mu nit? A staré rozpaky táhly naň znova a byl by jim propadl všecek, když tu náhle přikvačilo zvláštní překvapení, nejenom na něj, na Martina, ale i na dámy.

Paní Šustrová byla již podruhé naplnila všecky koflíky a podruhé koloval cukr i bábovka, kterou slečna nabízela Žemlovi s pohledem tak naléhavým, že by se byl třeba pro ni ujedl, když ze síně od schodů za-

lehl sem zvuk těžkých, pádných kroků, postupujících ke kuchyni, jejíž dveře rázem se otevřely, a do kuchyně zahřměl hromotný hlas:

„Milostpaní doma?“

Nebylo slyšeti, co odpověděla Fána, nebo již duněly těžké kroky přes kuchyň a na dveře pokoje dopadly čtyři rány tvrdého, mohutného kloubu.

„Herein!“ vyklouzlo bezděky z úst paní Šustrové, a do pokoje vkročil – rytmistr Kyllian.

Člověk, na něhož po celý den nikdo nevzpomněl, objevil se teď, jako by z nebe padal. Paní Šustrová napolo se vzchopila a pohlížela na hosta nesmírně překvapena, slečna Pavlína zvedala se také. Žemlovi bylo, jako by ho jakás neviditelná ruka políčkovala.

Nechápal, kterak sem starý sekáč přichází. Byl také pozván? O tom se paní Šustrová nezmínila. Nebyl očekáván, vždyť bez něho by nebyli zasedli ke stolu. Ostatně z překvapení, které se oběma ženštinám zračilo ve tváři, poznával Žemla nezvratně, že na Kylliana nikdo nemyslil. Kterak se tato návštěva srovnává s oněmi nešetrnými poznámkami, jež pronášel o paní Šustrové, kdykoli o ni v hovoru zavadil? Kterak se s ní srovnává ono nevážné, posměšné vypravování Kyllianovo po první návštěvě paničky v krámě Žemlově? A nebyl-li pozván, kterak zvěděl Kyllian, že matróna slaví dnes jmeniny, že je doma a že se připravila malá hostina? A kde vzal odvahy, aby přišel nepozván? Že by intriku byla nastrojila Randová, nevstoupilo Žemlovi ani zdaleka na mysl.

Stejně, ano mnohem více překvapena byla paní Šustrová sama, jíž návštěva ta platila. Mezi ní a Kyllianem dávno bylo vše skončeno a po léta se vyhýbala penzistovi, který kdysi zklamal její naděje, nechav ji sedět. To mu nechtěla zapomenouti do smrti. Potkávala jej málokdy, ale stalo-li se tak, vyhnula se bývalému nápadníku zdaleka a stihla ho jen úkradmo pohledem nenávisti plným. Teprve v krámě Žemlově sešli se oba po dlouhém čase, a co si tam pověděli, nemohlo je nikterak sblížiti. I při nejlepší vůli z obou stran bylo na to pozdě. A hle, tu jest!

Než v paní Šustrové vězela notná dávka zvláštní ženské, hlavně mateřské diplomacie. Rázem se smířila s tím, co tak neočekávaně nadešlo. Nepřála si dosud bližších styků s Kyllianem kvůli Žemlovi. Obávalať se, aby rytmistr nenahučel Martinovi do uší, co by její záměry mohlo překaziti. Ale když se tak nenadále objevil, když přišel sám, budiž vítán. Nesmí být uražen, pohněván. Naopak, v tom okamžiku změnila panička svoji taktiku. Nezdařilo-li se jí, aby udržela Kylliana ve slušné vzdálenosti, vnikl-li sám do domu a vstoupil-li v kouzelný její kruh, v němž chtěla býti sama s dcerou a Žemlou, – vynasnaží se, aby z něho učinila svého spojence. Ano! Vědělať Šustrová, že tolik bystrozraku je Kyllianovi dáno, aby časem pronikl její záměry, – musí ho tedy získati pro sebe. Nesmí dopustiti, aby snad zpracovával Žemlu nějak nepříznivě. Byla paní Šustrová takovou mistryní, že pochopila důležitost chvíle. A přichází-li Kyllian na výzvědy, vynasnaží se tím více, aby jej odzbrojila.

Krom toho zalichotil jí nenadálý příchod Kyllianův. Přichází sám, vzdává se snad, přináší jí poctu. A stará její úřednická pýcha a ctižádost byla tímto projevem Kyllianovým příjemně polechtána.

Nejnepříjemněji dotkla se návštěva Kyllianova Pavlíny. Stála tu bleda, opírajíc se oběma rukama o lenoch židle, až se jí prsty vzhůru prohýbaly. Souhlasila s návštěvou i návštěvami Žemlovými, pokud se vše mělo odehrávati v důvěrném zátiší domácnosti. Poddávala se v té příčině zcela trpně matce, ale dosud se nevzdávala naděje, že snad záměry matčiny v tomto směru budou překaženy někým jiným, kdo by se náhle objevil, o ni se ucházel a ji lépe uspokojoval než Martin Žemla. Věřila v nějaký takový osud. Zatím ať si chodí Žemla. Kdož o tom zví? Komu překáží? A tu náhle vpadá sem Kyllian, protivný ten chvastoun, a stává se nemilým svědkem poměru Žemlova k rodině a – k ní.

Tak stáli všichni tři, Šustrová, Pavlína i Žemla, a každý z nich patřil na vetřelce s jinými pocity. Neočekávaný host ovšem neměl ani ponětí, jaký rušivý dojem způsobil.

Rytmistr Kyllian byl také naditý do „svátečního“. Měl úzké černé spodky, ruce vězely v zažloutlých rukavicích, kalmuk byl nahrazen dlouhým hnědým zimníkem, starým to vojanským pláštěm, jehož někdejší lesklé knoflíky byly nahrazeny černými, rohovými, a místo kulatého, rozčepýřeného klobouku plstěného měl vysoký cylindr.

Kyllian zavřel za sebou dveře, postál na krok od nich, kývl hlavou a pokynul pravicí, a zvolal bodře:

„Nichts für ungut, gnädige Frau! Spät kommt der Isolani, aber – da ist er![52] To víte, milostenko, já nejsem žádný parádník a vím, že to ted také přijmete! Přeji společnosti dobré odpoledne – meine Hochachtung, gnädige Frau, kystyhant, Fräulein, krystygott, Žemla!“

Pak postoupil, podal paní Šustrové ruku a básnil z hlavy:

„Auch ich bring’ meinen herzlichen Glückwunsch dar: es lebe die Gnädige noch manches, manches Jahr!“[53]

Zbylo-li ještě kousek nepříjemného dojmu v paní Šustrové z nepředvídaného, nenadálého vpádu Kyllianova, teď byl dokonale setřen dvorným a rytířským jeho oslovením. Starý ten sekáč působil nepříjemně, když se choval jako otevřhuba, jinak byl snesitelný. Paní Šustrová stiskla mu ruku a odpovídala:

„Ale, ale, pane rytmistře, to mě překvapuje, že i vy přicházíte! Měla bych se sice hněvat, že jdete až odpoledne, ale těší mě, že jste si vzpomněl. Nu, přece nám hned neutečete, odložte a přisedněte k nám. Smím vám podat šáleček kávy?“

A nečekajíc na odpověď, spěchala ke kredenci pro koflík a odskočila do kuchyně, aby nalila.

Kyllian podal ruku slečně a Žemlovi a bez okolků svlékal těžký plášť. Pavlína zanesla zimník i cylindr do pokoje, kde byl oděv Žemlův. Rytmistr již seděl a stahoval zažloutlé cíděné rukavice. Když shodil zimník, objevilo se, že má černý frak, bílou vestu a bílý nákrčník. Nebylo sice vše podle nejnovější módy, ale Kyllian vyjímal se v tom dosti dobře. Byl všechen jeho úbor již notně ošumělý, ale byla to jakási ošu-

mělost nedělní, sváteční. Poznávalo se, že pan rytmistr obléká svoje „gala“ málokdy, – nebyl v něm také tak ohebný a pružný jako v povědomém všedním kalmuku.

Řídké vlasy Kyllianovy byly tuhou pomádou přilepeny na lebku a kníry byly navoskovány, že trčely na obě strany obličeje vyhrůžně jako dva hroty. Obvyklý modrý kapesní šátek rytmistrův byl dnes vystřídán hedvábným, jehož původní barva byla vyprána a vyrudlá.

Zatím Žemla i Pavlína zaujali dřívější místa. Dívka nevěděla, má-li píti kávu, znenáhla vychládající, či má-li započít hovor s Kyllianem a o čem. Jen aby tu již zase byla matka.

Martin seděl vedle penzisty, nevěda kam s rukama, a pohlížel úkradmo a zpytavě na hosta. Ale hned klopil zraky, kdykoli Kyllian pohnul hlavou. Bál se, aby se nesetkal s jeho ostrýma, výsměvnýma očima.

Když tak rytmistr seděl na židli ve škrobené pozici, v prvním okamžiku přece ještě poněkud neosmělen a rozpačit, s rukama o kolena opřenýma, připadal Žemlovi jako vosková figura z panorámy, trochu jako nepodařený obraz Napoleona III., bez kozí brady.

Ale vosková figura brzy oživla. Paní Šustrová již tu byla s kávou a podávala hosti bábovku, jíž on si vzal hnedle dva největší úkrojky. Neúnavné jeho sanice počaly bez meškání pracovat a obrovská sousta kypré buchty zapíjel dlouhými doušky kávy, srkaje přitom nehorázně.

S paní Šustrovou vrátil se život celé společnosti. Tušila dobře, co se děje v Žemlovi i v Pavlíně, a vzala si cele na starost krotkého penzistu. Ovšem by byla stačila několika takovým rytmistrům. Slečna Pavlína sáhla nyní také po svém koflíku a konečně se k tomu odhodlal i Martin, jemuž na mžik byla projela hlavou myšlenka, neměl-li by odejíti a tak i Kylliana k odchodu pohnouti. Nikoli, neodejde; což kdyby se lest nezdařila a Kyllian tu zůstal? Měl se pak brouzdati sněhem, maje nesnesitelné vědomí, že v útulném pokoji Šustrových sedí neomalený rytmistr sám? Měl se připraviti o vzácnou, neocenitelnou chvíli, kdy

mohl seděti nablízku půvabné dívky? Měl si sám zkaziti toto důvěrné setkání, po němž tolik a tak dlouho prahl? Vždyť takovýmto útěkem mohl nenapravitelně zmařiti vše další.

Zatím paní Šustrová, která se byla dokonale vpravila v nové postavení, mluvila do Kylliana co nejpřívětivěji, a kdo by nyní byl vstoupil, nebyl by tušil, že zde sedí host, jejž v prvním okamžiku zaklínali do horoucí skály. Pobízela, nutila k jídlu a každou větu končila opětným horlivým ujišťováním, kterak ji těší, že pan rytmistr přišel, kterak se jí ani ve snu nezazdálo, jaká pocta ji čeká, a kterak přece je dobře, že se staří, dobří známí sejdou a že se lidé na světě mají rádi a že se vespolek ctí. Můj ty bože, pronášela přes tu chvíli, člověk nemusí být místodržitelem anebo milionářem, aby si ho jiní vážili. Ona ví, co komu náleží, a ji zase velmi těší, že také na ni nezapomínají. Však jen kdyby žil nebožtík její pán, Šustr, bylo by vše jiné. Byl by již dávno pěkným hodnostou – snad ředitelem ouřadu, kde začal, – a tu by jistě byl plný pokoj ordonancí a audiencí. Svatá věc – muž je vším na světě a v životě. (Přitom hodila panička okem po Žemlovi.) Muž má ouřad nebo obchod (na obchod zvláštním důrazem uhodila), je „svůj“, zakládá si rodinu, rozmnožuje majetek. Jak zemře muž, konec všemu. Co zbylo jí? Penze, je pravda, ale malá, poněvadž se nebožtík pán tak brzy rozžehnal. Živobytí je to ovšem – pospíšila si dodati. Ať se podívá někdo tuhle na pana rytmistra Kylliana: neváží si ho celý svět? (Žemla udiven vzhlédl k řečnici.) Nepokročil hezky vysoko? A kdyby byl nešel tak mladý na odpočinek, nebyl by dnes jistě jenerálem? (Kyllian trochu rozpačitě olizoval kníry.) Takových mužů není mnoho. Takoví jsou ve světě ceněni a kéž jim Bůh popřeje hodně dlouhý věk, aby za své zásluhy něco užili…

Při tomto vodopádu řeči paní Šustrové seděla Pavlína nepohnutě – bylať již dopila –, a drobíc v prstech kousek buchty, hleděla upřeně před sebe. Již uhodla, co tento matčin tlach znamená, kterak hází také Kyllianovi smyčku přes hlavu a krk mu zadrhuje. Rty její byly pevně

zaťaty. Byla by s chutí zakryla matce ústa, neboť se bála, aby taky Žemla smysl všeho nepochopil. Tyto matčiny praktiky se jí tak protivily!

Kyllian vypil první, druhý šálek a neodporoval, když mu hostitelka nalévala potřetí. Bylo vidět, že se mu tu velice líbí, že mu káva i čokoláda chutná, že je tu nadmíru spokojen. Tváře jeho jen plápolaly a rudá ta záplava rozlévala se až po lebce nahoru, sdělovala se uším a nos hořel jako květ makový.

„Ja, das lass ich mir gefallen!“ pomlaskoval, olizuje z kníru kousek smetanového škraloupu. „Das ist ein guter, kräftiger Kaffee – keine solche Schweinerei, wie man sie in diesen Kaffeespelunken saufen muss!“[54] A ukláněje se před paní Šustrovou, dodával: „Milostenka se vyznamenala – všechna čest! Takovou kávu pil jsem posledně před patnácti lety, když jsem byl za svědka na svatbě kriegskamaráda Krauthubra!“

Paní Šustrové bylo velmi zalichoceno tímto ujišťováním rytmistrovým. Pokývla hlavou, a ukazujíc na Žemlu, odpovídala, jako by odmítala od sebe zásluhu:

„To vlastně si zaslouží tuhle pan soused Žemla. Je to jeho káva – jen co pravda, dobré zboží.“

„Kdybych byl věděl, že si milostpaní pošle,“ promlouval Žemla skromně, „byl bych upražil čerstvou – tato je již od pátku!“

„Dobrá je!“ hřmotil již Kyllian obvyklým způsobem. „Ale to nepovídám tobě, kulichu, – čest náleží kuchařce – je vidět, že vařila bez cikorie!“

„A přece ne!“ zasmála se medově paní Šustrová. „Je tam kousíček fíkovky – to musí být pro barvu!“

Kyllian dosrkl třetí koflík, odsouvl jej od kraje stolu na znamení, že má konečně dost, olízl se a zvolal:

„Küss’ die Hände – Gnädige – gut war’s!“[55]

Potom vytáhl z kapsy šátek, otíral chvíli důkladně ústa, zaklepal dvakráte zuby a narovnal si kníry. Pak vrazil ukazováček levice pod

bradu za límec, zatřásl náprsníkem košile a hledě na paní Šustrovou mluvil:

„A teď nebudu zdržovat! Co jsem dostal, vypil jsem, složil jsem gratulaci – kann wieder gehn!“[56]

„Ale, ale, pane rytmistře, už?“ zvolala hostitelka s líčenou lítostí. „Snad byste nám neutek, kampak teď půjdete! Pavlínko – pane Žemlo, nuťte taky trochu pana rytmistra – bude nám veseleji.“

A slečna Pavlína a Žemla neotevřeli ještě ani úst, když Kyllian řekl rozhodně:

„No tak tedy zůstanu, když nepřekážím! Já nic nezkazím!“

Bylo sotva postřehnouti, kterak se na tváři paní Šustrové zjevil stín zklamání, když pohlédla přes stůl na dceru. Žemla zachytil pohled staré paní. Ale hned zas obrátila se paní Šustrová ke Kyllianovi.

„Tak je to dobře! Je nás rovný počet, a to má být. Však pan rytmistr umí dobře bavit!“

Smrákalo se kvapem. Pavlína vstala na pokyn matčin, aby rozžehla lampu. Paní Šustrová odnesla prázdné šálky, odklidila zbytky bábovky, smetla drobty z ubrusu a slečna postavila lampu doprostřed stolu. Pak vyšly obě dámy z pokoje, odnášejíce nádobí do kuchyně.

Když za nimi dveře zapadly, naklonil se penzista k Žemlovi a šeptal mu:

„Du bist ein verfluchter Viehkerl, Žemla! Du hast es gut an – gestellt[57] – takováhle známost v domě je pohodlná věc. Jen tu starou hodně nabrkni!“

Žemla zaražen pohlédl na sekáče. „Nevím, pane rytmistře, jak to myslíte,“ odpovídal polohlasně, „ale já nechci nikterak nikoho nabrknout!“

„Drž hubu, slone!“ zakřikoval Kyllian Žemlu drsným šeptem, směje se. „Já ti nic nepokazím! To se spolehni!“

Již tu byly zas obě dámy.

Venku se nadobro setmělo. Paní Šustrová spustila rolety v oknech, vyhrábla kdesi začatou punčochu a usadila se opět na staré místo na pohovce. Po levé její straně usedla na židli Pavlína, Žemla odsouvl se na prostředek stolu proti paní Šustrové, Kyllian zůstal po její pravé ruce. Na chvíli se rozestřelo trapné, rozpačité mlčení. Tři osoby cítily, kterak tu čtvrtá překáží, a všem jako by jazyky vyřezal. Jednotlivá, nazdařbůh vypuštěná slůvka utápěla se bez pomoci, padala do tmy pod stůl. Rytmistr chraplavě pokašlával, Žemla beznadějně hleděl na ubrus. Z kuchyně dolétalo sem šplouchání vody – Fána omývala koflíky a lžičky. V kamnech vesele praskalo a hučelo, z ulice dorážel chvílemi tlumený nějaký hlas nebo spěšný dupot po chodníku. Sloupkové hodiny na prádelníku odbíjely pátou.

„Ale Pavlínko, vidíš," pronesla stará paní po několika nezdařených pokusech, aby rozproudila hovor, „mohla bys přinést citeru a trochu zahrát."

„Kreuzhimmel!" zvolal Kyllian. „Slečinka hraje na citeru? Sem s ní, ať si poslechneme trochu muziky!"

A již vstával ohlížeje se, kde by citera byla, aby ji přivlékl.

„Ale maminko," vzpírala se Pavlína, „vždycky mě takhle zahanbíš! Vždyť já nic neumím – nehledejte, pane rytmistře, nenajdete ji!"

„Pane Žemlo!" šeptla stará přes stůl a mrkla důvěrně na Martina a hodila hlavou po dceři.

To byl mateřský pokyn, aby také on pobídl slečnu Pavlínu. Dávala mu tím na srozuměnou, že učiní-li to dcera někomu k vůli, učiní tak jemu. Naznačovala mu, že on může něco žádat a jemu že dcera neodepře. Tím pokynem postupovala mu část práva k dceři. Byl to kousek její mateřské taktiky. Posunovala ho blíže k Pavlíně, když si sám netroufal. Tak dobrácky a chytře, aby nezpozoroval zálud.

Žemla ovšem nepozoroval pranic. Byl nesmírně rád tomuto pokynu, vždyť čekal na něco podobného. I obrátil se ke slečně Pavlíně, a tra dlaň o dlaň – jako děti, když o něco prosí –, žadonil:

„Nu, slečno, zahrajte nám, prosím vás – mám tak rád citeru!“

Kyllian dosud čmuchal ve všech koutech, marně hledaje nástroj.

Slečna dala se ještě chvilku prosit a vstala konečně, vešla do druhého pokoje a vrátila se ihned s pouzdrem, v němž byla citera. Patrně byl nástroj pro hosta přichystán.

Kyllian znenáhla v rodinném tom ovzduší se rozehříval. Vida, že Pavlína přináší nástroj, zatleskal neomaleně vydatnýma rukama a volal rozjařen:

„Aha! To si dám líbit! Fräulein Pauli nedělá drahoty a zahraje nám! Znám ty slečinky! Učí se deset let na klavír, tatíky to stojí kapitál – ale řekněme jim pak, aby zahrály. ‚Já nic neumím,‘ upejpají se (a Kyllian kroutil celým tělem, nápodobě zdráhající se děvčata), ‚já nemám školu, já nekoncertuji, bez not nehraji.‘ Dobrá, člověk jim vynajde nějaký partes. ‚Mein Gott,‘ kroutí se slečinka, ‚já z listu nehraji, to bych si musila naštudovat!‘ – A je to božská pravda! Sednou-li konečně k aparátu, vidíme, že neumějí ani bez not, ani z not – a vlasy se nám ježí na hlavě. Ale tatíci a maminky mají ze svých zázračných dětí radost! Und die Nachbarschaft auch!“[58]

Kyllian se smál, až se rozkašlal, a také paní Šustrová se nad jeho poznámkou rozesmála. I slečně Pavlíně potrhovalo to rtoma. Jen Žemla seděl vážně a hleděl upřeně na penzistu. Nevěděl, týká-li se Kyllianova kritika též slečny Pavlíny.

„A proto mě těší,“ dodával Kyllian, „že slečna Pavlína se nezdráhá! Nejsou to zázraky!“

Slečna Pavlína počala hráti. A čím déle a trvaleji elegické zvuky drátěných strun chvěly vzduchem, tím větší pohnutí naplňovalo prsa Žemlova. Zadíval se na tvárné prsty slečny Pavlíny, jak probírají struny, jak jimi třesou, a plačtivé tremolo zachvívalo i nejhlubším jeho nitrem. Ach, jaké rajské zvuky! A když písnička doskomírala, když domřel poslední akord někde za kamny a prsty slečniny na chvíli odpočívaly, rozvlnil se v srdci Žemlově lítostný pocit, jako by měl umřít! Ach,

s touto hudbou chtěl by umřít hned! V tom okamžiku neznal Žemla líbeznějšího nástroje.

K pohnutí jeho velice přispívala okolnost, že Pavlína provozovala tu některé staré, prastaré skladby, valčíky a mazurky, ponejvíce německé, jež znal Žemla téměř od nejútlejšího dětství. Slýchal před lety od otce tytéž písně a hrávala je na kytaru nejstarší jeho sestra. A pojednou slyší staré, povědomé ty nápěvy zde, u Šustrů, s nimiž jej seznámila a do jejichž domácnosti jej uvedla milá náhoda. Nikoli, nebyla to pouhá náhoda, přesvědčoval se rychle Martin. Není to náhoda, že se v životě setkal se slečnou Pavlínou, která dnes rozezvučela nástroj svůj písněmi, které v něm dávno dřímaly, písněmi, jimiž jej kdysi sestra uspávala. Připadalo mu, jako by ho pozdravovalo mládí, jež prožil tam daleko v rodné obci, kdy ještě neměl tušení, kam jej osud zavane. V Žemlovi se náhle probudila řada vzpomínek na malou, chudou domácnost rodičů. Viděl otce, kterak za letních večerů, kdy se znenáhla smrákalo, chápal se staré, žluté flétny, a usedaje k otevřenému oknu, z něhož byl výhled v nevelikou zahradu, hudl nápěvy srdce jímající. Byly to doby, kdy nastávala černá hodinka bez večeře, kdy se kladli na lože, aniž matka rozsvítila.

V tuto chvíli, kdy se citera slečny Pavlíny rozplakala stejnými písněmi, mizela náhle v Žemlovi veliká časová mezera, která jej dělila od oněch dávných dob. Připadalo mu, jako by nynější jeho život byl bezprostředním pokračováním dnů, jež strávil v domově. Jak by to mohla býti pouhá náhoda! Musilo to tak přijíti! Není možno, aby mu byl navždy souzen trudný, prázdný život v onom kumbále za krámem. Jeho mládí v domě otcovském bylo tak krátké, – co následovalo, bylo tak krušné. Teď se octl v jiné rodině, v milé, teplé domácnosti – to je náhrada za dlouholeté jeho strádání.

Dívka dohrála a po krátkém odpočinku začala opět. Byly to zvuky tklivé barkaroly, jimiž se citera rozezvučela. Pavlína hrála nápěv, ale

v paměti Žemlově vynořila se náhle slova písně. Byla to stará německá barkarola, počínající veršem:

Die Gondel hält am Gitter…

Jak slečna hrála, zpíval Martin v duchu text, a než byla píseň ukončena, zvlhly oči Martinovy. Hleděl v pohnutí na dívku a v očích se mu třásly slzy…

A Pavlína hrála opět a opět, a Žemla naslouchal jako v kostele. Stará paní pletla punčochu napohled zcela lhostejně, Kyllian poslouchal s rukama na břiše složenýma a funěl jako hroch. Táhlé, pronikavé, žalně vyznívající a šeptem domírající zvuky účinkovaly také na něj.

Pak spustila slečna Pavlína nějaký vojenský pochod. Ovšem, při tenkých, drátěných zvucích tohoto pochodu mohli by kráčeti jen vojáčkové olovění nebo papíroví. Tu pojednou otevřel Kyllian požehnaná svoje ústa a spustil doprovod. Znal naneštěstí německý text pochodu a nyní vříškal k němu slova jako polnice, hřímal jako bombardón a rachotil jak turecký buben. Zvuky citery nadobro v jeho řevu zanikaly.

Paní Šustrová neubránila se smíchu. Po ní se počala usmívat i slečna Pavlína a konečně se nepřemohl ani Žemla. Zpěv Kyllianův působil velmi šprýmovně a uchvátil celou společnost.

Když se dosyta vysmáli, navrhla paní Šustrová, aby se vůbec trochu zpívalo. I zpívalo se. Potom zase Pavlína hrála, a když si chvílemi odpočívala, vyprávěl Kyllian anekdoty.

Pojednou zazvonil opět stříbrný zvuk sloupkových hodin – Žemla s ustrnutím poslouchal, že je již půl sedmé. Od podzimu otvíral v neděli a ve svátek večer o šesté – zmeškal dnes již celou půlhodinu! Rychle povstal. Dámy jej sice zdržovaly, ale Žemla byl tu zase jen kupcem a vysvětlil, že musí do krámu. I vytasila se paní Šustrová s novým návrhem, jejž měla od počátku za lubem. Pan Žemla půjde nyní dolů, když jinak nedá, a až večer zavře – a dnes by mohl zavříti trochu dříve, věru že ano –, udělá jim radost, že přijde ještě nahoru na sklenici čaje. Přijde? Ano? Ale arcižeť! Musí přijít. Vždyť je svaté Kateřiny jen jednou

za rok. Žemla po nějakém zdráhání slíbil, a rád. Neboť až dosud nedošel den pravého zakončení, jak si přál.

„My teď s Pavlínkou taky se trochu projdeme, abychom se provětraly, a v devět hodin pan soused zavře a přijde nahoru, ano?“

Že ano.

„Tak nezdržuj pana souseda, Pavlínko,“ – (dcera nezdržovala) – „on zas přijde, když řekl, a teď se ustroj. Hezky se projdeme!“

„Darf ich die Damen begleiten?“[59] nabízel se Kyllian.

„Ale bude nás těšit,“ svolovala paní Šustrová, „vždyť se k nám taky ještě vrátíte, viďte?“

Bývala by raději viděla, kdyby se už starý penzista nevracel, ale chtěla býti zcela bezpečna i z této strany. Rytmistr jest u Žemly pečený vařený, musí k němu býti přívětivá. Dnes ať si přijde, však přijde Žemla podruhé sám a nahradí si to.

Kyllian sliboval s radostí, že se vrátí, – měl čáku na večeři. Žemla se rozloučil a spěchal do krámu. Před vraty stála již Randová.

Babka odestlala postel, poklidila a šla pro vodu. Žemla obslouživ několik služek, vyšel na schůdky a viděl po chvíli, kterak paničky s rytmistrem vycházejí z domu a ubírají se k Dobytčímu trhu. Nu, byl také spokojen. Kyllian mu dnes ani nepřekážel. Konečně dobře, že tam napoprvé nebyl zcela sám. Je taková první návštěva v rodině neobyčejně ostýchavá!

Zdlouhavě plynula mu doba. Konečně snášela se z věže emauzské osmá. Do krámu nikdo nepřicházel; znova a hustě sněžilo, ulice byla jako vymřelá. Žemla přecházel chvílemi z krámu do pokojíku netrpělivě, jako by chtěl popohnati tok času.

O půl deváté přišel do krámu Kyllian. Oznamoval, že dámy jsou již doma, že mu vzkazují, aby neotálel, a pobízel ho, aby již zavřel.

Potom prohodil ještě:

„Na du, Žemla, wenn wir da so eine Menge Czaj saufen werden, solltest du auch was mitbringen![60] Abys vrazil do kapsy takovou ška-

tulku sardinek, tu větší! To je k čaji dobré!“

Žemla pochyboval, že by se to hodilo. Měl starost, aby dámy neurazil.

„Jdi k čertu, neurazil!“ rozkřikl se Kyllian. „To není husa, škatulka sardinek! Beztoho je sníme nejspíš sami a paničkám jen pro jméno tak nabídneme!“

Pravda, to může být. I zastrčil Žemla do zimníku krabičku sardinek.

Když odbíjely tři čtvrti na devátou, oblékl se, zhasil světlo a zavřev krám ubíral se s rytmistrem k Šustrovým. Nyní šel s lehčím srdcem a těšil se na veselý večer. Potrvá nejméně do jedenácté hodiny.

Když vešli do pokoje, vše již bylo připraveno. Nepřicházeli na pouhý čaj. Na stole, pokrytém bílým ubrusem, stála mísa s nakrájenou studenou telecí kýtou, jež byla pokladena žlutým, průhledným rosolem, mísa bramborového salátu s celerem a košíček s čerstvými žemlemi. Bylo prostřeno pro čtyři osoby, u každého talíře stála sklenice na pivo.

Ano, paní Šustrová uměla být hostitelkou!

Žemla pohlížel na vše jaksi zaražen, že si panička nadělala tolik útrat, kdežto Kyllian si kroutil spokojeně kníry. Počítal dobře – je večeře!

Za okamžik byla tu Fána s pivem od Šáryho a společnost zasedla k tabuli.

Kyllian byl velmi vděčný host. Pojídal s chutí nevídanou a za každým soustem rozplýval se chválou, jaká to výtečná kýta a rosol, a salát, a pivo! Dávno něco takového nejedl!

Když povečeřeli, navrhla paní Šustrová, aby si zahráli v karty, to že je také pěkná zábava. Žemla sice neuměl nic, ale panička nepovolila a rozdala na preferanc. Dělíc karty ukládala slečně Pavlíně, aby panu sousedovi pomáhala. Ah, jaká radost, míti takového učitele, myslil Žemla. A ruce se mu třásly blažeností, když mu slečna naznačovala, co má vynésti, nebo když mu sáhla do karet a vynesla za něj sama. Přitom dotkla se vždy jeho pravice kulatým svým loktem a někdy zavadila

o rameno Žemlovo plným ňadrem – Martin se chvěl a hořel. Byl by takto hrál do rána.

Kyllian nasadil silný svůj skřipec a hrál učeně jako profesor. Počítal si barvy, podehrával úskočně paní Šustrovou a měl nehoráznou radost, když Martina zkoupal. Paní Šustrová zas Žemlovi nadržovala a nadháněla, aby ho hra neomrzela, a útočila na rytmistra. Jen slečna Pavlína hrála zcela lhostejně a věnovala nejvíce pozornosti kartě Žemlově.

Když je karty omrzely, sáhla slečna Pavlína zase po citeře a vyluzovala znova plačtivé nápěvy valčíků, mazurek a romancí, načež se zpívalo, pak hráli hádanky a konečně napodobil Kyllian hlasy rozličných ptáků a hovádek, což způsobilo velikou veselost.

Než došlo k čaji, vypily se čtyři džbánky piva. Najednou vyvstal rytmistr a řekl, že bude s Žemlou čarovat, že se s ním o tom musí umluvit, a táhl jej z pokoje kuchyní na chodbu. Žemla se divil, co to bude.

„Du bist ein Schaf, Žemla!“ zlobil se Kyllian na chodbě polo doopravdy, polo žertem. „Man kann ja nicht in einem fort sitzen!“[61]

Pak s ním přece ujednal nějakou švandu a vrátili se do pokoje. Žemla pozoroval, že je slečna Pavlína smíchem všecka červená. Co si povídaly?

Bylo jedenáct hodin, když dámy přinesly čaj. Pokoj se naplnil silnou, kořenitou vůní rumu. V tom okamžiku vytasil se Žemla se sardinkami. Kyllian šel do kuchyně pro nůž, a otevřev krabici, vyklopil sardinky na talíř. Když podala slečna Pavlína cukr a všichni si osladili, vzchopil se Kyllian ku přípitku.

„Gnädige Frau, na vaše zdraví – ať vám kvete v zimě v létě!“ hučel a narážel sklenicí o sklenice ostatních, potom učinil hluboký doušek, že číšku dopola vyprázdnil. A již napřáhl ruku s nádobkou zase: „A ta mládež ať také žije – no ťukej, Žemlo!“

A pitvorně se usmívaje, pohlížel na slečnu Pavlínu a dopil, co ve sklenici zbylo.

Žemla upíjel opatrně, ale Kyllian měl sklenici stále prázdnou. Paní Šustrová horlivě mu nalévala. Žemla s úzkostí pozoroval, že rytmistrovi kobrtá již jazyk, že mu oči z jamek div nevypadají a že již funí a chrochtá jak obyčejně, když přebere. Strachoval se, aby tu penzista něco nevyvedl, i pomýšlel na odchod. Ostatně se blížila dvanáctá – byl čas, aby šli.

Konečně se mu podařilo pohnouti Kylliana k odchodu. Měl rytmistr velikou chuť do zpěvu a stále počínal notovati, ale Žemla pokaždé mu píseň přerušil.

Nyní tu stáli oba oblečeni a Martin se loučil. Políbil paní Šustrové ruku a přiblížil se k Pavlíně.

Stará paní zdařilým obratem odvedla Kylliana skoro až ke dveřím a horlivě do něho mluvila.

Žemla podával dívce ostýchavě ruku a povznášel její ke rtům ve strachu, aby mu neutrhla. Pavlína neutrhla. I vtiskl na bílou a pevnou ruku její nesmělé políbení a loučil se s omluvou, že tak dlouho meškal a že dámy zdržel od spaní.

„Ah, my byly rády, že jste přišel, – vždyť jsme se tak dobře bavili.“ A pak ztlumivši hlas otázala se: „Přijdete zase, pane Žemlo?“

„Dovolíte, slečno?“ řekl Žemla, jedva dýchaje.

„Ale pane Žemlo, takhle se ptát!“

„A dovolí také milostpaní?“ tázal se dále Žemla.

„Ale maminku to bude těšit – a jak!“

„Přijdu – slečno,“ zašeptal Žemla a políbil jí ruku opětně.

„A brzy!“ usmívala se slečna Pavlína.

„Brzy, slečno, když smím!“ přisvědčil Žemla.

„Kdy?“

„Kdy dovolíte, slečno!“

„Tedy zítra,“ pronesla slečna Pavlína, hledíc Žemlovi přes rameno.

„Ano,“ sklonil se Žemla.

„Himmelsakrment, Žemla, gehst du oder gehst du nicht!“[62] zahulákal Kyllian. „Upeču se tu v plášti – anebo si ještě sedněm!“

Honem se Žemla uklonil paní i dceři, upíraje vroucí pohled na Pavlínu, a tlačil Kylliana do kuchyně.

Zhluboka Martin oddechl, když se octl s rytmistrem na chodbě. Pozoroval v poslední chvíli, že Kyllian, mluvě s paní Šustrovou, breptá již hodný nesmysl. Počal vtipkovati po svém způsobu a nemohl ani jediné věty dokončiti, jak se mu jazyk pletl. Nyní se potácel přes chodbu a šramotil, šoupaje nohama, aby nalezl schody. Žemla mřel úzkostí, aby rytmistr ze schodů nespadl, i rozžehl rychle sirku a rozsvítil voskovou svíčičku, již měl v kapse u vesty. Nechtěl nijak připustit, aby je slečna Pavlína vyprovodila se světlem, – vzhledem ke Kyllianovi, jenž se mu zdál v tomto rozpoložení velmi nebezpečný.

Konečně byli šťastně dole, v chodbě domovní, a tu zhasil průvan Žemlovi svíčičku.

„Nešiko!“ pletl rytmistr jazykem. „Jakpak se odtud dostaneme! Jsem kocour, abych viděl potmě? Pročpak do toho foukáš?“

Žemla neodpovídal a spěchal ke vratům domovním, aby již otevřel a rytmistrovi světlým otvorem směr naznačil. Klíč mu půjčila paní Šustrová.

„Tak mě tu nech!“ hulákal za ním Kyllian. Žemla odemkl a čekal. Kyllian se valil úzkou chodbou jako slon a vyrazil konečně ze dveří, na schůdky – a pozbyv rovnováhy byl by se převalil šťastně do sněhu, kdyby ho Žemla nebyl zachytil.

„Ale nechytej!“ blábolil Kyllian. „Což myslíš, že jsem opilý?“

A dal se hned napravo dolů k Podskalí.

Žemla zamkl dům a spěchal za penzistou.

„Pane rytmistře, pane rytmistře!“ volal dušeně. „Tam ne. Na Moráň!“

„Já si jdu, kam chci!“ obořil se Kyllian. „A ty půjdeš se mnou! Já se chci vyvětrat – je mi horko!“

A šel dál, ztuha jako prkno, oním šťastným, rychlým, rovným krokem opilců, jak se jim někdy vydaří.

Žemla se podrobil a šel. Šel podle Kylliana, stále se obávaje, aby penzista neupadl. Věděl, že by pak byla těžká práce s rytmistrem, jenž byl nadobro zpit.

Funě a frkaje ujížděl Kyllian z kopečku, jako by mu hlavu zapálil. Žemla kráčel po levém jeho boku jako věrný pudlík.

Pojednou se Kyllian zastavil, zaťal prsty jak železné drápy do Žemlova ramene a spustil:

„Gusto – gusto máš, Žemlo, – máš gusto!“

Žemla zadíval se mlčky do tváře Kyllianovy.

„Tahleta – Pavla – to je pěkný kousek ženské – ty lumpe, ty sis to narafičil!“ blábolil rytmistr.

„Pane rytmistře, nechme toho,“ bránil Žemla, „je na to zima!“

„Mlč – kujóne!“ bručel Kyllian. „Mne neobulíkuješ! Vždyť je dobře, že sis konečně něco narazil, – je to ostuda, takový klacek, a pořád bez holky! Jen si namlouvej, já ti nic nezávidím!“

Žemlovi bylo, jako by ho jehlami bodal. Byl by nejraději Kylliana porazil do sněhu a utekl, aby nemusil poslouchati tyto rouhavé řeči. Ale Kyllian s tvrdošíjností opilce nedal se odvrátit a vztyčiv se bručel dále:

„A abys věděl, Žemlo, ich bring’ dir ein grosses Opfer! Když ty si namlouváš dceru, – ich heirate die Mutter – deine angehende Schwiegermutter! Da gaffst du, was?“[63]

Žemla nevěděl, má-li se smáti, či zlobit. Aby věc ukončil, odpověděl rychle:

„No dobře, pane rytmistře, udělejte, jak chcete, ale teď pojďme spat!“

„No větší službu ti nemohu prokázat, kašpare, – a ty se šklebíš, jako by ti to nebylo vhod. Viděl někdo takového přítele? Hol’ mich der Teufel,“ řval teď Kyllian jako ponocný, „ich heirate sie und basta!“[64]

A pak opřev se o plot dřevěné ohrady, u níž stáli, a pohlížeje zavodněnýma očima na Žemlu, pronášel vzlykavým, plačtivým hlasem opilců:

„Ja, ich heirate die Alte – ich will auch meinen häuslichen Herd gründen – ich will eine treue Lebensgefährtin haben – und dieser Kalbschlägel – das war ein Fressen…“[65]

Zavřel oči, hlava mu sklesla na prsa a Kyllian počal hlasitě chrápat.

Žemla zoufal. Co s ním teď, s opilcem, jak ho dopraví domů! I vzbudil Kylliana, pojal ho pod paždím, otočil jej k Václavské ulici a s vynaložením vší síly táhl jej Dřevnou ulicí do kopečku.

Kyllian již nemluvil. Chrčel jen a klátil se ze strany na stranu, cloumaje Žemlou neodolatelně. Trvalo asi půl hodiny, než ho Martin dovlekl na Moráň, k domu, kde penzista bydlil. Byl všecek zpocen a zondán touto samaritánskou službou. U domu zazvonil, odevzdal rytmistra domovníkovi a vracel se zvolna ke krámu.

Když Kyllian a Žemla odešli, poklidily dámy Šustrovy v bytě co nejnutněji a odestlávaly postele.

„Co říkal Žemla?“ obrátila se náhle matka k dceři.

„No, to víš –,“ pohodila Pavlína hlavou.

„Přijde?“ tázala se matka, hledíc upřeně na dceru.

„Zejtra,“ odpověděla dívka lhostejně a hodila sebou na lůžko.

„No,“ zakývala matka hlavou a odvazovala si vatýrku, „však to dalo práce!“

Foukla do cylindru lampy – v pokoji se zatmělo. Za chvíli chrupaly obě – dcera vyšším, matka hlubším vrzotem…

---

52. Nemějte za zlé, milostpaní! Pozdě přichází Isolani, ale – tu jest! (Isolani je postava z Schillerova dramatu.)

53. I já přináším srdečné své přání: ať žije dlouhá léta milostivá paní!

54. Ano, to si dám líbit! To je dobrá, silná káva – žádné takové svinstvo, jaké musíme chlastat v těch kavárničkách!

55. Ruce líbám – milostivá – dobré to bylo!
56. Mohu zas jít.
57. Tys proklatý chlap! Tys to dobře narafičil.
58. A sousedstvo také!
59. Smím dámy doprovodit?
60. Když tam vypijeme tolik čaje, měl bys taky něco přinésti!
61. Ty jsi skop, Žemlo! Člověk nemůže pořád sedět!
62. Jdeš nebo nejdeš!
63. Přinesu ti velkou oběť. Ožením se s matkou, s nastávající tvou tchyní! To čumíš, co?
64. Vzal mne čert, vezmu si ji, a dost!
65. Ano, vezmu si tu starou – chci si také založit domácí krb, chci míti také věrnou družku života – a ta telecí kýta, to bylo žrádlo.

Díl třetí: Žemlova svatební noc

I

Zrána po svaté Kateřině – ač večer předtím požil v nezvyklé míře nápojů a dlouho bděl – procitl Martin Žemla neobyčejně časně. Cítil sice jakous ochablost, nevyspání, trochu pustoty v hlavě, ale jinak nic mu nebylo. Vzpomínal s klidem na včerejšek, a ve všem, co se s ním bylo událo, neshledával nic nápadného, nic překvapujícího, vše mu připadalo, jako by se rozumělo samo sebou, jako by se ani jinak nebylo mohlo státi. Uvažoval, že bylo zcela slušno jíti nahoru a přáti paní Šustrové, a nic neobyčejného neviděl v tom, že ho pozvala a že tam strávil celé odpoledne a večer až do noci. Nemohlo se nic jiného státi! Byl dámám Šustrovým průvodčím skoro po celé léto, a slušelo se tedy vlastně, že ho paní pozvala, aby ho trochu uctila.

Avšak Pavlína...!

Náhle vystoupila před Martina postava její v celé životnosti a zdálo se mu, že jí hledí upřeně do tváře, – a nyní ovšem nesklopil očí, když s ní mluvil v duchu. Viděl ji zase v tom půvabném domácím úboru, vracel se v myšlenkách do bytu Šustrových, ke stolu, u něhož hráli, opakoval si všechna její slova, kterak mu při hře radila, kterak mu sahala do karet, kterak za něj vynášela. Vzpomínal na vlídné její chování, na okamžik, kdy se s ní loučil, na její poslední slova. A na vše myslil ted bez rozčilení. Vždyť se to vyvinulo tak soustavně, samo sebou, že ho nic nepřekvapovalo. Vždyť musila již dávno býti pozorována jeho náklonnost ke slečně Pavlíně, a jistě jen proto ho včera pozvaly. Nyní

k nim bude docházeti častěji – ze všeho vysvítá, že je to hotový milostný poměr, známost, jež spěje k jedinému jen konci…

Všechny tyto úvahy Žemlovy, tak střízlivé napohled, byly přec docela přirozeny. Do včerejšího poledne byla každá čiva, každá strunka vší jeho bytosti napjata, vše v něm zimničně pracovalo nekonečným vypočítáváním, co se může státi – neboť do té chvíle tonul Žemla v nejistotě –, ale když odcházel od Šustrů, bylo vše rozhodnuto, rozluštěno! Napětí čiv povolilo, myšlenky Žemlovy plynuly volnějším tokem. Snad k tomu působila do jisté míry i památka po nezvyklé večerní pitce, jíž se Martin nemohl tak rychle zbavit, ač si při mytí nalil na hlavu dva plecháče studené vody, pro niž doběhl sám v čiré tmě ke kašně pod Emauzy.

Dnešní povětrnost byla mnohem přívětivější než včerejší, a Žemlovi připadalo, jako by se byla přizpůsobila jeho rozmaru. Těšil se nesmírně na večer, kdy zas půjde nahoru. Přemítal o tom, bude-li tam docházeti denně, což ovšem nezáviselo jenom na něm, ale také na Šustrových, budou-li ho zváti a jak ho budou zváti.

V takových úvahách uběhlo mu celé dopoledne a chýlilo se již silně ke dvanácté, když se na schůdkách ozvaly kroky – ne sice tak pádné jako jindy – ale přece tak určité, že Martin věděl ihned, kdo přichází, třeba ke dveřím nehleděl.

Ano, byl to jeho denní host, starý sekáč Kyllian, na něhož Martin od rána ani nepomyslil. Vystupoval po schůdkách, bije o každý stupeň španělkou a pochrchlávaje, aby vyjasnil hlas, načež vyrazil hromotlucky dveře, jako vždy, a vstoupil do krámu. Zjev jeho v tuto chvíli, kdy Žemla vzpomínal prožitých již kapitol svého milostného románu a dohadoval se budoucích, účinkoval na kupce jako strašidlo.

Závěrek včerejšího večera dřímal dosud pod prahem jeho vědomí a bylo skutečně třeba zjevu Kyllianova, aby se vynořila vzpomínka na věci, jež se udály ode chvíle, kdy Martin a Kyllian odešli z domácnosti Šustrových a klopýtali ze schodů, Kyllian jako bouřka. Martinovi zcela

živě se vynořila postava rytmistra Kylliana, kterak stojí u ohrady a káže mu, a vzpomínal, jak se s ním utahal, než ho dovedl na Moráň a odevzdal pečlivým rukám domovníkovým.

Tato kyllianská kapitola v historii jeho lásky připadala mu velice nehezká, ba odporná. Vzal už ďas, že se tam dotřel – ba Žemlovi nebylo to včera nevhod –, ale jen kdyby se nebyl opil! Pozorovaly-li to také Šustrovy, co si pomyslí! Žemla se odhodlával, že Kylliana nějak šetrně upozorní na včerejší závěrek večera. Snad se zastydí a budoucně se umírní. Chtěl pozdraviti penzistu, ale než otevřel ústa, rozkročil se Kyllian, švihl španělkou o podlahu a zachroptil hlasem, z něhož posud vyznívalo včerejší oslavování svaté Kateřiny:

„Himmelsakrment, Žemla, du warst gestem prächtig besoffen!“[66]

Žemla vykulil oči na Kylliana.

„Já že jsem byl, pane rytmistře…?“

„Tisíc hromů!“ chrochtal Kyllian. „Nedělej nevinného! Naposled o tom nevíš, co! Když ses ochlastal, řekni: ochlastal jsem se – a je dobře! Z toho se daň neplatí! Kriminál na to není! Tak to řekni, slívo, řekni to!“

A poule oči, blížil se Kyllian k pultu. Trudovitá jeho tvář byla bledší než jindy, nos jindy červený měl nádech barvy čistě fialové. Pod očima jeho byly hluboké rýhy, popelavě zbarvené, a kníry netrčely na strany s obvyklou výbojnou jistotou.

Ah, Žemla skutečně užasl! Tento starý pijan, jejž táhl včera do vrchu Václavské ulice s namáháním jak uštvaný kůň dělo na kopec, tento nestřídmý, kořalce uvyklý butykář, z něhož čpěly všecky vůně včerejška, obviňuje jeho, Žemlu, že byl opilý. Žemla pozbyl trpělivosti.

„Pardon, pane rytmistře, bezpochyby jste docela zaspal včerejšek, myslíte-li, že já nemírně pil. Račte se jen upamatovati, pane rytmistře, koho jsem táhl…“

„Já se ráčím upamatovat,“ přerušil Žemlu rytmistr, „že jsi táhl včera domů paviána jako slona, víš! A musíš z té bestie tam ve svém brlo-

hu mít kůži – jen se podívej, Martine, podívej se!“

Při těch slovech se Kyllian povážlivě zakolísal, a Žemla zpozoroval teprve nyní, že rytmistr ještě není střízliv. Ale to nebylo od včerejška, to bylo dnešní – Kyllian patrně přicházel z kořalny Herzlovy, kde potíral včerejší opici novým popíjením. Žemla poznával, že by bylo marno odmlouvati a vysvětlovati cokoli této bečce špiritusu. Umlkne, ať mluví rytmistr cokoli.

Taková věc lehčeji se umíní, než provede, a rytmistrovu tlachání podařilo se brzy vylákati Žemlu ze zálohy.

Nejdříve si Kyllian poručil číšku slivovice. Žemla mlčky mu posloužil a hned uklidil láhev, aby pijáka nedráždila. Ale tento úskok byl marný. U Kylliana neplatilo: sejde z očí, sejde z mysli. Pečoval příliš o svou žíznivou útrobu, a jedva dopil, již nastavoval kalíšek, aby jej Žemla znova naplnil. Přitom se pohupoval a chvílemi se chytal pultu, aby nepozbyl rovnováhy. Olizoval kníry, říhal hlasitě, a pojednou, obrátiv se k Žemlovi a hledě mu ostře do tváře, promlouval chroptivě:

„Tak poslouchej, Žemlo, jakpak teď myslíš dále? S těmi hořejšími…!“

Žemla neodpovídal. Hleděl upřeně na Kylliana a zastrkoval ruce za zástěru. Myslil, že starý tlachal umlkne, když mu neodpoví.

„Kujóne!“ rozkřikl se Kyllian pojednou. „Rád bych věděl, máš-li to s nimi upleteno již dávno, nebo jestli jsi tam byl včera poprvé! Já ti na to přijdu, nestarej se. Hle, hle, chodí si na kávu a na bábovky do druhého poschodí a starému kamarádovi neřekne: Pojď se mnou. Ale ted jsem tě tam dopad a nespustím se tě. Ostatně musím říci té staré, aby si na tebe dala pozor, aby neměla žádnou ostudu. Takoví, jako jsi ty, jsou nejhorší! Vypadáš horkokrevně jako nakládaná okurka, ale zatím jsi podšívaný…!“

Žemla ještě mlčel, ač mu potrhovalo kolem úst. A Kyllian pokračoval:

„Víš – jetzt bin ich in meiner Stimmung, jetzt geh' ich hinauf[67] – a vyřídím to tam. Kdybych se do toho nevložil, pěkně bys frajlajn Pavlínu zreformoval!“

Dosrknuv slivovici z kalíšku, obrátil se, jako by chtěl odejít. Ale tu již se Žemla nezdržel.

„Pane rytmistře,“ zvolal a popadl penzistu za kabát, „učiníte nejlépe, když se nevložíte do ničeho a půjdete po svých! Jsem dávno plnoletý a nepotřebuji žádného poručníka, pane rytmistře, – pravím, že ho nepotřebuji, ale hlavně si vyprosím, abyste vy se do ničeho nepletl. Čeho bylo a bude třeba, vyjednám si sám, pane rytmistře, docela sám…“

Žemla zbledl, chrle tato slova; rytmistr hleděl na něj udiveně a nepochopoval, kde se v něm vzalo pojednou tolik ráznosti. A teď se šibalsky usmál, a nahnuv se k Žemlovi, poklepal mu na rameno a zavrčel:

„Furiante furiantská, s tebou je práce, než z tebe člověk slovo dostane, ale teď vím, co jsem chtěl vědět!“ a přikloniv hlavu k uchu Žemlovu, funěl mu horkým dechem za límec: „Ich bin ja ein Kriegsspion[68] – stará chtěla vědět, jak s tebou dopadá, musil jsem jí to udělat! Sie ist dir gut[69] – a čeká jen, abys přišel, kašpare! Tak tam jdi dnes večer, upleťte si všecko! Nerada by, aby se to dlouho patlalo, – víš, kvůli holce…“

Po tomto sdělení odstoupil Kyllian na dva kroky od Žemly a díval se naň vítězně, jako by mu byl oznámil, že vyhrál hlavní trefu, jako by očekával, že mu kupec za přátelskou tu zprávu padne kolem krku. Avšak Žemla nebyl překvapen příjemně. Jako by ho studenou vodou polil, že paní Šustrová zvolila si právě tohoto tlachala za důvěrníka. Viděl, že je svrchovaný čas, aby se nahoře určitě vyjádřil, by nebylo třeba podobného prostřednictví. Poděkoval Kyllianovi chladně a krátce za sdělení a odlehčilo se mu, když penzista po chvíli vytáhl paty. Vyšel na schůdky a vyhlédl za Kyllianem, aby se přesvědčil, kam jde; oddechl si vida, že kráčí přímo k Moráni.

Neomalené sdělení Kyllianovo vyvolalo v Žemlovi trapné pocity. Jak radostně byl by je vítal, kdyby s ním byl přišel někdo jiný, kdyby mu byla paní Šustrová přímo pověděla, s čím se svěřila Kyllianovi. Jest mu nakloněna! Co to znamenalo! Ale zda mluvil Kyllian pravdu? A kdy mu to pověděla paní Šustrová? Vždyť po celý večer seděl vedle Kylliana, v jeho přítomnosti nepadlo ani slovo, byl by něco zpozoroval. Ah, nyní vzpomněl Žemla, že Kyllian doprovázel dámy, když vyšly před večeří z domu. Tedy cestou. Ale kde se vzala pojednou ta důvěrnost? Ze všeho, co dříve slyšel a pozoroval, soudil neomylně, že mezi rytmistrem a paní Šustrovou panuje chladné napětí, ne-li dokonce nepřátelství. Kterak je možno, že při prvním setkání pověděla starému tlachalu, co měla na srdci?

Žemlovi nebylo dáno, aby koho podezříval z intrik, vypočítavých spekulací – v příčině paní Šustrové vůbec by se nebyl něčeho takového odvážil. I nalezl vysvětlení záhady, jak mu bylo vhod a jak se ho s radostí chápal. Paní Šustrová zná jeho časté styky s Kyllianem, a aby jej povzbudila, naznačila něco rytmistrovi. Zajisté však ne s úmyslem, aby Kyllian vše vytlachal, a co pověděla, znělo sotva tak určitě, jak mu Kyllian oznamoval. Penzista vyprávěl věc svým způsobem a přidal mnoho ze svého.

Martin byl přesvědčen, že došel vysvětlení jedině pravého, a přemítaje později o věci, byl celkem rád, že Kyllian vše vyžvanil. Věděl aspoň, jak se má dále chovat.

Bylo k osmé hodině večer, když posluhovačka Fána přišla nakoupit nějakých drobotin. Žemla vzpomněl si, že jí včera nedal spropitného, poněvadž nebyla již v kuchyni, když odcházel, i sáhl do zásuvky pultu, a hrábnuv do drobných, vtiskl Fáně do šedivé dlaně dva desetníky.

„Za to včerejší běhání, paní Fanynko," řekl nesměle.

Fána se trochu zdráhala, odstupovala od pultu, ale ne tak daleko, aby k němu nedosáhla rukou, již měla stále nataženu, a konečně, když bylo zdráhání dosti, sevřela rychle desetníky do dlaně a ponořila je do

kapsy záplatované sukně. Potom dívala se stále nějak milostivě a slibně na Žemlu, jako by pro něj měla nějaký dárek, a konečně, když jí navážil, oč byla žádala, a když taky zaplatila, naklonila se k němu přes pult a svěřovala mu skoro šeptem, tajnostně:

„Milostpaní vzkazuje, že se slečinka dává pěkně poroučet, zdali se může těšit, že dnes milostpán přijde! Jestli nezapomněli."

Jak dobře to paní Šustrová vyvedla! Ona vzkazuje, že se dcera dává poroučet! Pravda bylo, že slečinka nevěděla o ničem.

Žemla se zapálil. Hle, hle, věc počíná být veřejná. Jeho poměr k Pavlíně není již jen mezi ním a oběma Šustrovými; ví o něm odevčíra rytmistr Kyllian, ještě lépe rozumí tomu posluhovačka Fána, zítra bude poměr jeho zcela jasný i Randové, a pomaloučku zví o něm celá ulice. Žemlu těšilo celkem, že se to vyjasňuje, jen té „ulice" bál se poněkud. Neštítil se ničeho tak, jako všetečných pohledů, posudků a snad i jízlivých pomluv. Neměl sice dosud žádných vlastních zkušeností, ale tušil, jak se veřejné to účastenství vyvíjí.

Vše mu proletělo hlavou jako bleskem. Vyčkávající postoj Fánin upozornil ho, že musí nějak odpovědět. Obešel pult a řekl posluhovačce:

„Vyřiďte milostpaní, že uctivě rukulíbám a že se osmělím přijít, jen co se navečeřím a zavru. Myslím, že asi za hodinku; čekám na Randovou."

Žemla úmyslně vložil do vzkazu: „až se navečeří", neboť nechtěl, aby snad ho čekali k jídlu.

Přišla Randová, odestlala a poklidila, přinesla vodu a zmizela zas. Pokusila se sice hovořit o něčem, ale Žemla neodpovídal. Randová viděla v této upjatosti ještě hněv od včerejška, ale kupec nechtěl jen, aby mu zůstala příliš dlouho na krku.

O deváté hodině se oblékl, zavřel krám a vystupoval tiše a opatrně nahoru. Bál se, aby nepotkal na schodech někoho z domu, přál si,

kdyby tak mohl k Šustrovým chodit oknem. Potkati nějakou sousedku – to by bylo řečí hned na začátku!

Paní Šustrovou byl uvítán tak důvěrně a přívětivě, jako by tam chodil rok. Slečna Pavlína seděla při stole u otevřené knihy a pletla. Vstala, pokročila mu vstříc a podávala mu s vlídným úsměvem ruku, již Martin ostýchavě políbil. Kéž jen tato něžná, hladká ruka uková mu hodně těžké pouto – jak rád a vděčně je přijme, jak blaženě v něm bude kráčeti životem! Pohlédnuv na stůl, poznal host, že vzkazu jeho, „až se navečeří", bylo porozuměno. Nebylo tu žádných příprav ke stolování, jen tři sklenice stály na stole a džbánek s pivem, přikrytý čistým ubrouskem, aby nápoj nevyvětral.

Vzpomínaje na večer včerejší, kdy se hlučně hodovalo, zpívalo a hovořilo, cítil Žemla, že dnes počíná to pravé. Včerejšek připadal mu ted jako veřejná hostina, ale dnes je v klidném, tichém kroužku domácím, dnes žádné slovo nebude přeslechnuto, dnes je třeba míti se na pozoru, aby dobře obstál. Tím se stalo, že hovor vedla skoro výhradně paní Šustrová, Žemla hovořil co nejméně a slečna Pavlína téměř mlčela. Pletla, jako by musila ještě dnes dva páry punčoch urobit; bylo-li na ni namířeno otázkou, odpovídala „ano" neb „ne", usmála se někdy a chvílemi nahlížela do knihy. Bylo dnes Žemlovi poněkud nevolno; přece tu chyběla nějaká čtvrtá osoba, aby se zbavil stísněnosti. Konečně udeřila paní Šustrová na věc, při níž se mohl živěji zúčastnit a kdy se dostal do ohně. Zmínila se o panu rytmistrovi, jakýže to jest veselý, rozpustilý kumpán, ale jinak prý dobrá duše ze starého světa. Tu byla očekávaná příležitost, aby pronesl své mínění o něm, aniž sám osobu jeho na stůl vyvlekl. Přisvědčil paní Šustrové, že je pan Kyllian sice dobrák, ale že se zdá, že má i nectností dost.

„Pravda, pravda," pokyvovala paní Šustrová, „rád si přihne! Ale prosím vás, je tu sám na světě, jako kůl v plotě, bez ženy a dětí, bez radostí – hledá potěšení jinde. Ale jinak dobrý přítel."

Žemla souhlasil celkem s paničkou, ale podotkl zdaleka, že na dobrém příteli žádáme, aby byl mlčelivý, šetrný, aby uměl zachovávati, co mu svěříme. Pan rytmistr není takový, pan rytmistr má příliš sdílnou povahu a nesmlčí vše, co ví. Pan Kyllian nehodil by se nikomu za důvěrníka, poněvadž by se mohlo státi, že by věc vyžvatlal právě osobě, o níž se mu něco svěří.

„Ah, ah, snad mu ubližujete, pane sousede," namítala paní Šustrová. „Neznám sice pana rytmistra důvěrněji," – a ta slova vyřkla panička s důrazem –, „ale myslím, že je spíše drsný než klevetný; je to tak pravý vojenský karakter."

„Bůh uchovej, abych mu chtěl ubližovat," ujišťoval Žemla, jenž tentokráte kupodivu pevně opanovával svoje stanovisko, „ale mám tak malé zkušenosti, milostpaní, a musím říci, že právě dnes měl jsem nemilé setkání s ním. Pan rytmistr vtipkoval dosti nevhodně o mé včerejší večerní návštěvě u vás," – tu již musil Žemla sebrat všecku sílu, aby dokončil, co začal, a nebyl s to, aby se podíval paní Šustrové do očí –, „k níž jste mne ráčila vybídnouti, milostpaní. I dal jsem panu rytmistrovi na srozuměnou, že není slušno vměšovati se do cizích záležitostí..."

Žemla musil ustati; cítil, kterak se naň věsí rozpaky vždy větší, kterak se červená a kterak mu na čele vyvstává pot. Kdyby však se byl v tom okamžiku podíval na paní Šustrovou, byl by viděl, kterak se při posledních slovech zarděla. Bylo to jistě zlé svědomí, vzbuzené narážkou kupcovou. Ale Žemla nemohl povznésti očí, nesměl se podívati ani na paní Šustrovou, ani na slečnu Pavlínu, chtěl-li dokončiti, jak si umínil. Stůj co stůj, myslil Žemla, dnes chtěl míti jistotu, chtěl odejíti s určitým vědomím. I napjav poslední krapet prchající již odvahy, vypadl se svou válečnou lstí, jak v něm během hovoru vznikla:

„Ale pak, milostpaní, když pan rytmistr odešel a já byl sám, přemítal jsem chladněji o tom, co pověděl, a připadlo mi, že snad vidí bystřeji než já a že snad mohl postřehnouti," – hlas Žemlův klesal při těch

slovech a tišil se –, „že návštěvy moje mohly by vám být nevítány, a v tom případě, milostivá paní," – Martin vytáhl kapesní šátek a otíral čelo i obličej, ježto se mu zdálo, že se mu hlava zamotává –, „prosil bych za odpuštění, že jsem obtěžoval, a buďte ubezpečena, že se neodvážím nikdy již vyrušovati vás v klidné, útulné vaší domácnosti…"

Dále Žemla nemohl. Snad již řekl příliš. Hlas rozechvěl se mu a posledních několik slov, jež měl ještě na jazyku, uvázlo a nedostalo se přese rty. Ale nebylo jich třeba. Paní Šustrová slyšela dosti a porozuměla výborně. A nyní cítila, že je řada na ní, aby provedla mistrovský kus, jakýž jí ukládala mateřská její povinnost. Její tvář, jevící dosud zvědavost a nedočkavost, co se ze Žemly vyklube, náhle zvážněla; znamenitý cvik její, jímž dovedla jeviti na zevnějšek známky vnitřního pohnutí, nalezl teď vítanou a pravou chvíli, aby se znova osvědčil. Vzbudila násilně všechny čivy a svaly, jež přivozují změny ve tváři, a líce její pojednou odělo se vzezřením, jako by se snažilo utajiti mocný dojem. Oči její znenáhla se zalily, a když Martin konečně vzhlédl, aby se úkradmo na matku zbožňované dívky podíval, spatřil tvářnost její cele změněnu. Kolem úst potrhovaly jí svaly, líce bylo jako ku pláči naladěno, a když se oči její setkaly s pohledem Žemlovým, povstala náhle, vztáhla k němu obě ruce, chopila se rukou Martinových a pronášela třesavým hlasem:

„Pane Žemlo, nevím, rozumím-li vám dobře, ale jako matka mám právo vykládati si smysl vašich slov, jak jej mateřské srdce tuší. Myslím, že již dávno jsem pochopila, proč si nás dvou opuštěných ženských všímáte, a co mě úctou k vám naplňuje, jest způsob, jakým jste to činil. Nevyhrkl jste jako nějaký nepředložený mladík, ale zkoumal jste dříve sebe a ji, mou dceru, ubohého toho opuštěného sirotka," – paní Šustrová zavzlykla a slzy jako hrachy tekly jí po tváři; byla již vpravena do pohnutí nejvyššího –, „který tu nebude mít nikoho, až mě Pánbůh povolá za mým drahým nebožtíkem pánem. Nuže, mám-li si tak vykládati vaše slova a všechno vaše jednání po delší čas, vaše do-

provázení, jež jste nám obětoval, vaši včerejší a dnešní návštěvu u dvou opuštěných a jenom na sebe odkázaných ženských, tedy vám odpovídám, milý pane Žemlo: souhlasím a svoluji! Nedivte se, že vám sama jdu naproti, – ale matka je matka! Moje oči vidí mnoho, moje srdce tluče jen pro mé dítě, které vám ráda svěřím, je-li vaším úmyslem ujmouti se ho. Pánbůh ví, že vám svou dceru nevnucuji, jako jsem ještě nikdy neučinila, ačkoli už mnoho nápadníků se kolem ní otáčelo, ale já nedůvěřovala ještě nikomu tak jako vám, a moje dcera ještě nikoho nemilovala – až vás…“

Paní Šustrová pustila jednu ruku Žemlovu, sáhla pro šátek, otřela si oči, načež hledíc už jiným, radostným pohledem na Žemlu, pokračovala:

„Koukejte, jak tu ubohá sedí a jak je šťastna, že jste se vyjádřil. Zkusila dost nejistoty, ale všecko má konec. Pavlínko, vstaň, Martínku drahý – smím-li vám tak říci –, obejměte ji; dejte si hubičku, děti!“

Slečna Pavlína vstala a podala ruku Žemlovi, kterýž se vzchopil a radostným rozčilením skoro se zapotácel. K políbení nebylo by došlo, kdyby paní Šustrová nebyla oba mladé lidi k sobě přistrčila. Pavlína nastavila tvář, a Martin ucítil jako elektrickou ránu, když přitiskl chvějící se rty na její pevná, růžová ústa a když na své hrudi ucítil plná ňadra dívčina.

Potom usedli všichni tři; slečna Pavlína se sklopenou hlavou, Martin Žemla všecek zmaten a v nesmírných rozpacích, paní Šustrová zardělá umělým dojetím a pláčem, a šťastna, že se jí úkol tak vydařil…

Rozumí se samo sebou, že po slavnostním tomto výjevu vázla rozmluva, a nebýt paní Šustrové, byli by Martin a slečna Pavlína seděli jako němi třeba do rána. Ale vypraktikovaná tato matka uměla zatáčeti. Svedla hovor obratně na minulost, na své mládí, líčila, jak se seznámila s nebožtíkem pánem, Šustrem, jaký to byl hezký muž, jak jen tato okolnost rozhodla, že si ho vzala, ač mohla udělat jinou partii, poněvadž ji tenkráte chtěl bohatý jeden kupec; ona že vždy měla zvláštní

příchylnost ke stavu kupeckému. Mohla prý dnes jinak sedět, a on, chudák, ten odmítnutý kupec, prý se později utrápil. Líčila, jak se měli s nebožtíkem Šustrem rádi, jak se těšili, když měla přijít rodina, – a pozorujíc, že se Žemla červená, poznamenala paní Šustrová: „No, teď už o tom mohu před vámi mluvit – vy jste muž, a Pavlínka má taky rozum!“ Ach, jaké to bylo roztomilé dítě, Pavlínka, jak prý se jí celé sousedstvo obdivovalo, ale co s ní zkusili! Byla outlá, drobounká, slabá a mnoho stonala. Ale ona ji ošetřovala jako oko v hlavě, vždyť byla jejich jedináčkem a byli by si zoufali při pouhém pomyšlení, že by snad chuděrka zemřela. Paní Šustrová promodlila prý tenkráte celé noci. A najednou prý jí někdo poradil, aby koupala dítě v medové vodě, učinila to – a dítě se spravovalo. To prý bylo medu a stálo to peněz nepočítaných, ale chválabohu pomohlo to.

Paní Šustrová mluvila obšírně a s takovou horlivostí, jako by Pavlínu na trhu prodávala. Řeč její plynula jako sirob a Žemla dosud nikdy neslyšel a nečetl, aby matka o dítěti pronesla tolik pochvalných, ano milostných slov. Jí nestačilo na označení vlastností Pavlíniných slovo jediné; panička pověděla jich vždy řadu, ať již líčila, jak hezké to bylo dítě, či jak chřadlo a stonalo. Jaké prý to bylo „malé, tiché, roztomilé, drobounké, usměvavé, přítulné děťátko“! A jak prý pojednou to „bílé, jemné, čisťounké tělíčko schlo, chřadlo, hublo, žloutlo, vadlo, hynulo“.

Paní Šustrová po svém líčení se odmlčela, pohlédla na Pavlínu milostně a téměř zaníceně, a dodávala:

„Však má teď tvářičky jak sametové, Pavlínka, a je vám po celém těle jako alabastr, milý Martínku, jako porcelán. Neměla bych to říkat jako matka, ale je to má chlouba, mé štěstí! Vždyť já bych se byla po muži utrápila, kdyby mi po něm ona nezůstala! A můj nebožtík pán, drahý pane Žemlo, jak ten ji měl rád! On byl vůbec dobrák, ale Pavlínu měl jako své srdce, jako své oko! Jak ráno vstal, první jeho chůze byla k její postýlce a líbáním ji probouzel. A když se probudila a na tatíčka se usmála, vyzvedl ji z peřinky, stáhl jí košilku a na celém celičkém těle ji

zlíbal, od hlavy po kůtka, od vlásků až k malým nehýtkům, až byla líbáním celá červená. Jí patřilo první sousto ode všeho; co jí na očích viděl, všechno udělal. Večer sedal u ní, dokud neusnula, a pak ještě ji líbal na čílko a hladil vlásky. Ubožák, že se jí nedočkal, až dospěje! Ten jistě na nás hledí z nebe a raduje se, že tak vyrostla, a jistě se raduje, pane Žemlo, že našla vás, věřte mně, a kdyby mohl, sestoupil by mezi nás dolů a položil by vám Pavlínku radostně do náručí, jako jsem to udělala já, a řekl by mně: Dobře děláš, Katy, já s tebou souhlasím, Žemla si jí zaslouží a ona jeho…“

Paní Šustrová pronášela poslední slova hlasem třaslavým, jako by v nich byl pláč, a opravdu se jí zalily oči, a panička potahujíc nosem, mačkala si okázale šátek do očí. Pomlčela, vzdychla několikrát zhluboka, a zase mluvila dlouho a obšírně, až jí v krku vysychalo, a vidouc konečně, jak tu sedí Žemla zamlklý, stále v těžkých rozpacích, vyzvala ho, aby také on něco vyprávěl o své rodině a o svém mládí, o svém životě. A Žemla počal, zpočátku sice těžce, nesouvisle, ale později se rozhovořil volně, hladce, a líčil, kterak bylo doma, kterak vyšel do světa a jak jej konečně zavanul osud do Václavské ulice.

Slečna Pavlína za řeči matčiny hleděla tupě na svou punčochu a na její tváři bylo by bývalo možno postřehnouti jakýsi zákmit opovržlivosti. Znala způsob matčin a cítila dobře, že rozplizlý její tlach má učiniti ji – Pavlínu – Žemlovi dražší a milejší. Proto uvedena ona historie její nemoci a slabosti v dětství, proto ona zmínka o medových koupelích, kterých ostatně nebylo tak mnoho. Vše bylo líčeno na Žemlu, aby děkoval v duchu prozřetelnosti, že zůstala Pavlína pro něj zachována, vše jest vypočítáno na vděčnost jeho ke staré paní, že mu dceru vypěstovala.

Ale když se rozhovořil Žemla, naslouchala slečna Pavlína pozorněji a s jistým účastenstvím. Pozdvihla chvílemi hlavu a pohlížela stranou na Martina; vypravování jeho dosti ji zajímalo, hlavně proto, že se jí

zdálo upřímné a pravdivé, v čemž se lišilo od povídavosti matčiny, která si množství okolností vymýšlela teprv za řeči.

Bylo půl dvanácté, když Martin zpozoroval, že je pivo dávno již vypito a že je načase, aby odešel. Počal se loučit, a matka pojednou odběhla do kuchyně, aby nalila vody, – vpravdě však proto, aby poskytla Žemlovi příležitost, aby se rozloučil něžněji s Pavlínou. Než odvaha Martinova byla dnes již vyčerpána, a slečna Pavlína nové mu nedodala. Podala mu sice ruku, opětovala jeho stisknutí slabým tlakem, ale nedošlo k políbení, jak se stará domnívala, a když se panička vrátila, držel Martin již klobouk v ruce a byl na odchodu. Vyzvala ho, aby zas brzy přišel, co nejdříve, totiž zítra, a posvítila mu na schody.

Když se vrátila a zastrčila závorku u dveří kuchyně a zavřela za sebou také dveře pokoje, postavila svícen na stolek, zhasila svíci a obrátila se k dceři:

„Ty, Pavli, ty jsi jako panádl, na mou pravdu! Ten člověk je v plném varu a ty vedle něho sedíš jako mumie!“

„Prosím tě, mutr,“ utrhla se slečna Pavlína, shazujíc šaty, „každý neumí hrát komedii jako ty! Já pro divadlo nejsem!“

„Ty hubatá!“ řekla paní Šustrová hořic. „Ještě mi vyčítej, když se takhle starám, abys nezkysala. To je vděk dětí, když je vychováme…“

„Ale, mutr, začínej zas, ano? Je dost na tom, co ty napovídáš, někdy je toho až příliš. Koukej, kam jsi došla s rytmistrem! Já ti hned povídala, abysi se s ním nespouštěla, – ten jistě všecko Žemlovi vyžvanil – a jemu to není vhod, to si mohu myslit…“

„E mlč, huso, a lehni! Já vím, co mám dělat…“

Zatím se Žemla šoural ze schodů a chodbou domovní ke vratům, tápaje rukama vpravo vlevo. Byl zmaten štěstím a blahem dnešního večera, první políbení Pavlíny hořelo mu ještě na rtech, cítil stále dotek jejích plných ňader…

A nyní, když se za ním zavřely dveře bytu Šustrových, když osaměl, byl náhle nespokojen sám s sebou. Zlobil se, kterak je nestatečný, sty-

dlivý, ostýchavý. Proč nepolíbil Pavlínu, když se matka její vzdálila? Chápal teď, proč se vzdálila, poznával, že mu nechtěla překážet, jasně viděl, že odešla proto, aby jednal, jak za dobré uzná. A byť to nebylo jejím úmyslem: co mu vadilo, aby Pavlínu nepřivinul podruhé na prsa, aby ji nepolíbil, aby ji nezlíbal nesčíslněkráte! Neměl k tomu práva? Zdali neprahl po jejích rtech, po jejím dechu, nelomcovala-li jím neukojitelná žádost, aby přitiskl tvář na aksamitové líce Pavlínino? Proč mu vše to připadá teprv nyní, kdy již nemůže napraviti, co zmeškal!

Žemla stanul v tmavém průchodě a celým jeho nitrem zalomcovala náhle lačná, nezkojitelná žádost, aby tu měl Pavlínu, aby ji uchopil a sevřel v objetí, aby ji zlíbal do únavy, až by klesl, aby vysál z jejích rozkošných rtů v jediném okamžiku, po čem tak dlouho toužil. V tu chvíli probudilo se v Žemlovi rázem vědomí, že jest Pavlína ženou a on mužem, a že co zmeškal dnes, nikdy již se nevrátí. Co jest láska? Má na ni stále hledět jako na svatý obrázek, má se k ní modlit? Není již jeho? Nepatří mu to ladné tělo dnes a navždy? Vždyť jí dobyl, vždyť mu ji matka vložila v náručí! Proč odešel tak hloupě jako nesmělý školák!

Krev mu bila v žilách a pojednou mu připadalo, že se musí vrátit nahoru za jakoukoli záminkou, že musí Pavlínu spatřit ještě jednou, že jí poví, jak v něm vše bouří, že před ní padne na kolena, že ji strhne k sobě, snad již prostovlasou, snad již v nočním oděvu – ach, tím lépe! –, že ji pokryje polibky a že k ní zvolá: Pavlíno, miluješ mne skutečně, jsi má, nenáležíš nikomu než mně, nemiluješ nikoho než mne?

A Pavlína se k němu skloní a šťavnaté její rty dotknou se jeho čela a tváří, jeho úst, tvárná její ňadra přitisknou se na jeho hruď a on ucítí, kterak také její srdce buší hlasitě, a všeptá jí do ucha, co dosud žádné ženštině nepověděl, o čem dodneška nevěděl, co se v něm probudilo právě teď a před čím sám se zachvívá, ale co je hrozně, velkolepě krásné, čeho se leká a v čem by zároveň chtěl utonouti…

Žemla se chvěl na celém těle, divá, nezkrotná tužba jím otřásala. Dnes, ještě teď musí té bouři dáti průchod, sice zšílí. Vždyť už je šíle-

ný, zdálo se mu, vždyť cítí a myslí jinak než jindy, a co v něm uvádí krev do varu, musí ještě dnes dojíti ukojení…

Otočil se a vracel se ke schodům. Nelze jinak, musí nahoru, aby pověděl, co zamlčel, k čemu se dřív neodhodlal.

Ale tma, jíž byl obklíčen, objala ho náhle, padala na něj a tlačila ho zpět. Zajisté je tma i nahoře, u Šustrů, a Pavlína i matka jsou již v postelích. A při tom pomyšlení zastavil se Martin a vší silou vymaňoval se z divného kouzla, jímž byl pojat. Jak opojen tápal zase ke vratům domovním, odemkl jako samohyb a vykročil na chladný noční vzduch. Zamkl vrata a po špičkách se kradl na druhou stranu ulice a pohlížel vzhůru do oken bytu Šustrových. Bylo tam temno, okna byla černá, Žemlovi se zdálo, že slyší jemné oddychování spící dívky. Hleděl chvíli do oken, horoucně si přeje, aby z nich někdo vyhlédl, ale toto přání se nevyplnilo. Konečně kráčel ke svému krámu, a když odmykal vrata, zdálo se mu, že je opilý…

66. Tisíc láter, Žemlo, tys byl včera krásně opilý!

67. Teď jsem ve své míře, teď půjdu nahoru.

68. Já jsem válečný špehoun.

69. Je ti nakloněna.

II

Žemla nezažil nikdy tak pěkné, milé zimy jako tentokráte. Byl téměř denně u Šustrů a nemohl se nikdy dočkati večera, aby jen už mohl zavřít a vejít k Šustrovým. Prvních několik dní se ostýchal a stál vždy chvíli za dveřmi na chodbě, než se osmělil zaklepati, vpoklonkoval se rozpačitě dovnitř a ještě rozpačitěji odcházel. Ale za týden zbavil se této trémy a konal pak návštěvy směleji, neboť chování Šustrových mu dodávalo odvahy. Vlastně však jen chování matčino. Slečna Pavlína sedala v prvních dnech a týdnech právě tak nemluvně a lhostejně jako poprvé. Zato matka Šustrová neměla dosti lichotivých slov pro Žemlu. Říkala mu mazlivě Martínku, někdy i žertem Žemličko, pečovala, aby mu sklenice nevyschla, a občas připravila večer nějakou pochoutku, již přinášela na stůl právě ve chvíli, kdy Žemla přicházel. Pak ovšem dělala paní Šustrová, jako by se to bylo stalo pouhou náhodou, a pobízela Pavlínu: „Ale kočičko, jdi, dej sem talířek a vidličku – Žemlička si šťouchne, aby věděl, jak umíš kmochtit!“

A slečna Pavlína vstala, přistoupila mlčky ke kredenci, vybrala talíř a příbor, položila vše mlčky před Žemlu a stará paní již mu podávala. Tu ovšem se nemohl Žemla vzpírati a odmítati, musil si vzíti již proto, že to „kmochtila slečna Pavlína“, aby ji neurazil. A přece to byl jenom nevinný mateřský úskok, neboť slečna Pavlína „nekmochtila“ téměř nikdy, poněvadž ji kuchaření netěšilo. Poznámky paní Šustrové byly vypočítány prostě na nezkušeného Žemlu. Chtěla, aby pokládal dceru za dobrou hospodyni, aby její cena v jeho očích stoupala. Žemla věřil všemu a netušil pravý stav věcí.

Aby se poněkud odsloužil za ta večerní sousta, přinášel zas někdy krabičku sardinek nebo láhev punče. Takovéto oplátky přijímala paní

Šustrová jen s podmínkou, že se to sní nebo vypije, až přijde také pan rytmistr, jejž pak musil Žemla jejím jménem na druhý den pozvati. Martin uvykl konečně i těmto občasným návštěvám Kyllianovým. Zdálo se mu, že starý penzista vpravuje se do společnosti a že se chová mírněji než při první návštěvě o svaté Kateřině. Ale vpravdě nebylo tomu tak; Žemla jen uvykl jeho manýrám a neurážely ho již tak velice.

Čím dále do zimy, tím řidší a kratší byly také nedělní vycházky společné. Buď trávil Žemla celé odpůldne u Šustrů, nebo vyšli brzy po obědě na procházku a vracívali se mnohem časněji, a pak vařívala paní Šustrová kávu a Pavlína hrávala na citeru.

Vše to zařizovala a určovala matka, ovšem zcela nenápadně a ponechávajíc Žemlovi na vybranou, jak chce neděli strávit. A Martin rozhodl vždy, jak sama si přála. Měla ho nyní již zcela v moci a umiňovala si, že ho nespustí z dozoru. Držela se nápadníka dceřina zuby nehty a nechtěla, aby se jim třeba jenom na den vymkl. Mohl by přijíti do jiné společnosti, mohl by mu někdo něco namluvit, mohl by otevřít cizím přičiněním oči – a snad by byl pro Pavlínu ztracen. Posuzovala dobře jeho nezkušenost a chtěla ho dovésti tak daleko, aby nemohl couvnouti. A Žemla tak ochotně a rád se dal poutati.

Paní Šustrová docházela nyní také častěji do krámu Žemlova. Přicházela nakupovat rozličných drobotin, ale pravým účelem jejích návštěv bylo, aby seznala, jak se daří obchodu. Všímala si bystře zásob v krámu a pozorovala nenápadně, co kdo kupuje; počítala, kolik asi Žemla trží a stačí-li to, aby uživil ženu. Byla by ráda věděla, s jakým kapitálem Žemla začal, ale netroufala si, aby se ho přímo zeptala. Dotkla se sice leckdy té okolnosti, ale Žemla nedal nikdy přímou odpověď. Ne proto, aby pravý stav zatajoval, ale jaksi z pudu, z kupeckého zvyku. Vždyť se mu po tolik let kázalo a do paměti vštěpovalo, že nesmí žádnou „obchodní tajnost“ prozraditi.

Ale paní Šustrová se nedala odstrašiti neurčitými odpověďmi Žemlovými. To by bylo pěkné, aby všecko neprokoukla ona, chytrá, zkuše-

ná žena; ona, matka slečny Pavlíny, za níž kupec chodil! Je to nejen jejím právem, ale přímo povinností, aby zvěděla vše, co se týče obchodu Martina Žemly, kterýž bude jejím zetěm. A pojednou jí připadlo, kdo by ji mohl spolehlivě zpravit o věcech, na nichž jí záleželo: Randová! Ta je od začátku při Žemlovi, znala ho snad již dříve, ví zajisté nejlépe vše, co s pánem jejím souvisí, aspoň lépe než celá tato ulice, kam přišel Žemla jako nováček, všechněm neznámý.

Stará Randová se podivila, že ji pojednou „ta ouřadnice“ přívětivě pozdravuje, ale v přirozené prozíravosti prostého rozumu svého se domnívala, že zná příčinu. „Bodejť, to je kvůli milostpánovi, že chodí za holkou!“ myslila si a pokračovala v úvaze své: „Holenku, kdybych já do toho měla co mluvit, však by nelez na ty schody nahoru a dal by vám pokoj. Z vás mu nekouká žádný užitek!“

Konečně se paní Šustrové naskytla příležitost, aby zastavila na ulici Randovou. Ubírala se do trhu a teprv na ulici zpozorovala, že nemá u sebe šátek. Tu vycházela Randová z krámu a pozdravila Šustrovou.

„Ale paní Randová!“ zvolala penzistka prosebně. „Hleďte, zapomněla jsem šátek nahoře, nechtěla byste mi pro něj doskočit? Lezu do schodů již trochu těžce.“

„Pročpak ne,“ zahuhňala Randová a zmizela v domě. Za několik okamžiků se objevila s bílým šátkem, držíc jej konečky palce a ukazováčku.

Paní Šustrová děkovala, a že šla Randová také k Moráni, kráčely ted obě podle sebe – paní Šustrová schválně tak pomalu jako Randová, aby nenechala posluhovačku za sebou. A by jí neunikla, zapředla hned přívětivý hovor o počasí, o zimě, a pohlížejíc na chatrný oděv Randové, řekla:

„No, no, nejste na zimu tak zaopatřena, jak je potřeba. Máte vy ještě hodně horkou krev – já bych v tom zmrzla!“

„I to není od krve!“ broukla Randová, strkajíc ruce pod zástěru. „Ale každému se z nebe nesype!“

To měla být narážka na penzi paní Šustrové a Randová myslila, že si „ouřadnice“ opravdu z toho vybere, co jí náleží. Ale paní Šustrové nenapadlo pranic při proslovení tak obyčejném, i pokračovala přívětivě:

„Kdybych vás neurazila, paní Randová, měla bych takovou obnošenou vatýrku, ale dobrou – dávno ji nenosím; mohla byste si pro ni přijít.“

Randovou počalo všechno škubat, a to zlostí nad nabídnutím „ouřadnice“. Proč jí chce darovat vatýrku? Proč ji nedá své posluhovačce, Fáně! Ta by ji také unesla, a snad jí potřebuje spíše než ona, Randová. Ať si nechá prezenty, beztoho v tom něco vězí. A ta vatýrka bude asi pěkná, když už ji paní Šustrová odložila. Vždyť takové paničky také nosí vatýrku tak dlouho, až jsou v ní provazy místo vaty. Ale proto přec vynutila ze sebe:

„No, až jednou – přijdu, milostpaničko; však dá Pánbůh, že nebude letos zima dlouhá, – máme samé šťastné čtvrti měsíce!“

Paní Šustrová byla, kde chtěla být. Mluvila o zimě, o topení, o pálení svíček a petroleje, o tom, že se více vypije a sní, poněvadž se žaludek musí také vytápět, a konečně prohodila:

„Však váš pán radši by viděl, kdyby byla zima hodně dlouhá. Pekařům, hospodám, řezníkům a kupcům v zimě je nejlépe. Co jen té bryndy se v zimě vypije! To se kupci vždy vytrhnou za špatné obchody letní…!“

„Ajajaj!“ prolétlo Randové hlavou. „Myslíš si, že se mému pánu nedobře daří?“ A pojednou se v popudlivé babě probudila všechna hrdost, a teď pokládala za svou věc, aby Žemlu proti mínění tak chatrnému ubránila. Velel jí tak zájem pánův, ale ještě více ji pobízela ctižádost vlastní. A mnohem ochotněji než jindy otevřela ústa, aby úsudek „ouřadnice“ o pánovi opravila:

„A to je u nás jedno, milostpaničko! Pánovi jde stejně dobře v zimě jako v létě – peněz jako železa po celý rok. Takový kupecký krám je zlatý důl, když se tomu dobře rozumí, – a pán tomu rozumí dobře! Nemí-

chá jako všichni ostatní, a není hrubián jako mnohý jiný! U nás," – (Randová vždy říkala „u nás") –, „jak přijde zboží z Ameriky a z Austrálie, tak se prodává lidem v krámě, nic se nepřidává, nic se neubírá. Vždyť milostpaní sama nejlíp ví, jakou pije kávu teď, od nás, a jakou pila jindy od jiného, co?"

„Jen co je pravda," přisvědčovala paní Šustrová, „jsem s panem Žemlou spokojena. Co má, je dobré a čisté, a moje uznání ho může těšit, protože jsem už na světě jedla a pila ledacos – ale kdepak, tahle krajina je chudá, každý tu kupuje po krejcarech!"

Randová hodila pohrdlivě hlavou:

„Inu bodejť, po krejcarech, u kohopak teď stovku najde! (Tu máš, pejcho ouřednická, vem si!) Je lepší za hotové po krejcaru než na dluh po zlatkách! Co je v šuplíku, neuteče už, a za takový dluh si člověk nic nekoupí! Drobečky jsou taky chleba – dobře udělal pán, že šel do téhle končiny, krejcary od poctivých přinášejí požehnání – a to náš pán má...!"

„Však mu také každý přeje," prohodila paní Šustrová, uspokojena smyslem řečí Randové, nebo nic jiného nechtěla slyšet.

„A kdyby nepřál, bylo by to jedno," vrčela Randová dále. „Pánbůh kouká na to, kdo si co zaslouží, a kdo pracuje, zaslouží, aby vydělával. Těch, co člověku přejou, je na světě tak málo, že by je na prstech spočítal."

Obě ženštiny vycházely právě na Dobytčí trh. Paní Šustrová byla by ráda ještě chvíli Randovou poslouchala, ale babice rozloučila se na rohu velmi krátce a úsečně a jechala sadem napříč, k Ječné ulici.

„Hle, hle," bručela po cestičce mezi zasněženými záhony, „jak by tahala z člověka rozum! Ale na mne si nepřijde! Ať si myslí, jak se pánovi dobře daří – a dařilo by se mu teprv, kdyby ho maškary nezdržovaly a o čas neokrádaly. Ale sám taky nemá rozum! Přijde pometlo v sukních a splete mu hlavu! Na to by měl čas, až by si koupil dům – holek bude vždycky dost..."

Zachumlala ruce do chatrného šátku a neúnavně vrčíc ubíhala dále, až zmizela z očí paní Šustrové, která ji pohledem sledovala. Ubohá Randová netušila, že by byla pánu svému lépe prospěla, kdyby živnost jeho byla zhaněla.

Paní Šustrová kráčela klidně ke Spálené ulici v těžkém, teplém „vikleru“[70] a vypřádala pilně další nitky tenat, v nichž měl Žemla uváznout. V chůzi pracuje mozek tak čile, rychle, myšlenka plodí myšlenku a rozvíjejí se záměry na celá léta. Již viděla starostlivá matka dceru svou teple usazenu po boku Žemlově jako paní kupcovou, kteréž nebude pracně dobývati chleba věčným pícháním do látek a počítati úzkostlivě s každým krejcarem, těžce vydělaným. O vše se bude starati Žemla sám, nanejvýše mu někdy žena v krámě vypomůže.

Jen něco nebylo po chuti paní Šustrové: těsný, pochmurný krámek ve Václavské ulici s tím dusným kumbálkem vzadu, který se podobal více žalářní kobce. Přála si, aby dcera její panovala v něčem veselejším. Ráda by ji viděla v širokém, prostranném krámě v nějaké živé ulici, a za krámem světlý, příjemný byt o dvou o třech pokojích, v němž by Pavlínka trávila klidný život. Paní Šustrová šla dále a kochala se již luzným pomyšlením na drobná Žemlata, jimž bude ustýláno v bílých peřinkách, v roztomilé kolébce, a až vzrostou, v úpravné postýlce. A pokradmu uhnizďovala se ještě jedna myšlenka ke všem ostatním. Bylo by zajisté smutno dceři, kdyby trávila celé dny sama, kdežto její muž bude se oháněti v krámě. Bude nutno, aby měla společnost, aby jí někdo vypomáhal v domácnosti a bavil ji za dlouhých odpůldnů, aby ji vyprovázel po městě, když půjde nakupovat, na vycházkách na hradby a za bránu, když se jí zachce čerstvého vzduchu. Bude v takové mladé domácnosti třeba zkušené, moudré osoby, která by se svými radami a pomocí stále byla po ruce. Jaké štěstí pro mladé ty lidi, že budou míti takovou rádkyni a přítelkyni, již by ani zlatem nevyvážili!

Paní Šustrová se blaženě usmála, když v duchu tak daleko dospěla. O tu zkušenou, moudrou osobu je postaráno – tímto strážným andě-

lem mladé, nezkušené domácnosti manželů Žemlových bude – ona sama, paní Šustrová!

70. Z něm. „Wickler“ = tehdejší obšírný ženský plášť soukenný s rukávy, často ještě vatou podšívaný.

III

Návštěvy Žemlovy u Šustrů nezůstaly utajeny. Brzy věděl celý dům – a k tomu nebylo třeba mnoha důvtipu –, kam Žemla chodí a proč tam chodí, a zanedlouho vykročila zvěst z domu a rozšířila se po celé ulici. Ty končiny pražské, v nichž se Žemla usadil, působí dojmem venkova a mají vlastnosti venkova. Lidé znají se tu navzájem a pozorují se, i nemohl se utajiti román, jenž v nárožním domě naproti Šárymu se vyvíjel. Kdo neznal Šustrových? Celá ulice o nich věděla. A kdo by nebyl znal Žemlu, který už téměř rok vážil sousedům kávu a cukr a rozmanité koření? A tyto osoby byly jaksi vynikajícími členy zdejší společnosti, komu by tedy ušly vzájemné jejich styky? Leda oněm drvoštěpům se sekerami a pilami, jejichž těžké, kované boty dopadaly denně na hrbolatou dlažbu a vymleté chodníky a jimž záleželo nejvíce na tom, má-li Žemla dobrou kořalku, kteří však se nestarali o jeho soukromé záležitosti. Neušlo to zvláště ženám, jež mají v takových věcech tykadla nejjemnější a oči ostrovidovy.

A Žemla seznal brzy, že o tom „ulice“ začíná vědět. Čím dále tím častěji bylo mu slyšeti z úst ženských narážku – hrubší, jemnější, jak právě všetečné huby uměly. Zpočátku činil Martin, jako by poznámky přesléchal, jako by se ho netýkaly. Ale s tím dlouho nevydržel. Bývaly pak útoky prostořekých ženských ostřejší, určitější, a tu se mu zdálo, že je nejlépe odbývati je vtipem. Ale chyba lávky! Ke vtipkování nebyl Žemla stvořen a brzy pozbýval chladné rozvahy a stával se podrážděným. Jeho povaha byla vážná, hleděl na každý podobný poměr, v jakém sám teď byl, jako na věc docela soukromou, nedotknutelnou, do které nikomu nic není, a zlobilo ho velice, že mu teď cizí lidé do jeho kaše foukají. Snažil se také zpočátku, aby toto své mínění vštípil sousedkám

se všetečnými zobáky, ale brzy poznal, že ta snaha je naprosto marna. Krom toho zapomněl na jednu věc – a možno, že o ní nikdy nevěděl, že nedospěl k tomu poznání: že totiž svobodný kupec je jaksi veřejným majetkem, že je pokládán za předmět výherní, na nějž mají vsazeno všecky svobodné ženštiny z okolí, které do jeho krámu zapadají, a že jest vzácným dotud, dokud není po tahu. Svobodný kupec jest kandidátem ženitby pro všechny, a čím déle se nerozhodne, tím lépe pro něj. Ale jakmile si vybral, jakmile sáhl po jedné ženské bytosti ze zástupu jej obklopujícího, tím okamžikem vzbudil žárlivost všech ostatních, což jest výhodnější, anebo pozbude ceny a zájmu všech, a to jest méně výhodné, ba někdy nebezpečné pro člověka, kterýž nemá posud pevné půdy pod nohama. A Žemla neměl té pevné půdy a škodilo mu nejvíce – o čemž nevěděl –, že se přiklonil právě k Šustrovým, kteréž nebyly v sousedstvu velice oblíbeny.

A jak vyzývavé byly někdy poznámky babek, matek i svobodných z ulice Václavské!

„Co slyším, co slyším!“ zvolala kdys paní Pýšková, manželka krejčího Pýška a matka tří dospělých dcer, napohled všecka udivena: „Pan Žemla prý je šťastným ženichem?“

Žemla odvažoval jí lot kávy a hleděl rozpačitě na jazýček váhy. Nebyl to sice první dotaz toho rázu, ale do rozpaku uváděl Žemlu pokaždé.

„I bože, paní,“ odpovídal již podesáté stejně, „ženichem je každý, kdo se ještě neoženil. Ale jiná věc, jak daleko ještě do svatby!“

A sypal rychle kávu do kornoutu a krájel za krejcar cikorky, aby paničku co nejdřív odbyl.

Ale panička poroučela si ještě za tři krejcary škrobu a za krejcar modřidla a za dva sody, a vždy jedno po druhém, jako by teprve na věci vzpomínala, aby mohla co nejdéle na kupce dorážet.

„A kdopak je ta šťastná, kterou pan Žemla povede k oltáři?“ ptala se cukrovým hlasem dále, ač věděla všechno zevrubně.

„Ba, sám ještě nevím, s kým půjdu do kostela," nutil se Žemla do žertu, ale ve tváři bledl a uvnitř se zlobil.

„Tak jsem slyšela," usmívala se neodbytná panička a pokračovala ve své zlomyslnosti, jako by jí med z huby kapal, „že nešel pan Žemla daleko, že si vyhlédl hospodyňku skoro nad hlavou. Inu bodejť, když má člověk povolání a uvázání, nemůže mařit mnoho času pochůzkami na táč do daleka. Dej Pánbůh štěstí, dej štěstí!"

„Ano, ano," přisvědčoval Žemla, rád, že trefí na výhybku, „štěstí, štěstí, toho nám všem třeba v těchto časech. Máme se všichni co ohánět!"

Ale panička byla neústupna jako moucha. Hrabala se v kapse, vyndávala peníze po krejcaru a mluvila dále:

„Však ona ta vyvolená taky zle nepochodí. Kupec je kupec – to je živnost jak apatyka. Panu Žemlovi nemůže mít nikdo za zlé, že šel vejš, rovný rovného si hledá – a nóbl slečinky jsou taky rády, když jim někdo pomůže z octa. Nejhůř je holkám řemeslnickým, třeba byly do práce jako kat a pořádné jako hodiny. Já mám o všem povědomost, já jsem matka zkušená a rozumím všemu – dala jsem si s dcerami dost práce –, ale kde nejsou tisíce, rezaví petlice – nikdo o dveře nezavadí!"

„No, paničko, peníze nejsou všecko," lahodil Žemla mistrové, aby ulomil hrot bodavým jejím poznámkám; „pořádná hospodyně má větší cenu nežli tisíce. Na to rozumní lidé nehledí!"

„I taky tak říkám, taky," přisvědčovala panička, „a vím, že pan Žemla nehledal peníze, sice by se byl obrátil jinam. Každý není tak skromný a rozšafný."

A když mu vlepila tuto poslední zlomyslnost, byla také již hotova s vypočítáváním krejcarů a poroučela se.

Žemla neodpověděl na poslední její slova. Byl rád, že má zlomyslnou ženštinu z krku, a vzdychl při pomyšlení, kolik ještě podobných pilulek bude mu spolykati, než se věc ukončí.

Tyto skryté i zřejmé útoky, toto pozvolné bodání bylo trpkým příměskem do nápoje lásky, jímž se opájel. Kéž by mohl učinit, aby všem těm zlomyslnicím oněměly jazyky aspoň na chvíli, kdy u něho v krámě meškají. Jinak ať o něm smýšlejí a mluví po chuti, ale jemu ať dají pokoj. On také o jiné se nestará, ale nejméně již si všímá zamilovaných párků. Ba, Žemla byl v této věci tak šetrný, že stávaje někdy před krámem a vida, kterak se blíží nějaká služka, provázená chasníkem neb vojákem, ucouvl do krámu, aby se milenci před ním neostýchali. Proč tedy do jeho milostné historie strkají nepovolaní lidé všetečné nosy? Nic naplat! Ať se zlobil, jak chtěl, klevetné a dotěravé huby sousedek nezavázal. Bylo mu tak, jako by se celá ulice proti němu byla spikla, a jedvaže skončil s jednou paničkou, již tu byla jiná a začala znova.

A věc podivná! Kdežto bylo Žemlovi dříve proti mysli, že se mu do poměru s Šustrovými vpletl Kyllian, byl tomu nyní skoro povděčen, neboť starý sekáč odrážel za něj všetečné dotazy, když se k tomu nahodil, a Žemla míval svatý pokoj aspoň ve chvíle, když u něho penzista dřepěl. Dokud neutopil Kyllian rozum ve slivovici, míval vzezření jakési bodrosti a zdálo se, že uvažuje stav Žemlův a že chápe, jak trapně naň účinkují tlachy závistivých, nepřejících bab. Přicházel v zimě častěji do krámu Žemlova a zdržoval se tu déle, poněvadž ostré větry, vánice a plískanice znepříjemňovaly a znesnadňovaly mu obvyklé lajdání ulicemi.

Usadil se na pytel kávy nebo rejže v koutě a vydržel tak při své slivovici tři čtyři hodiny. Někdy bavil Žemlu vyprávěním historek z celého okolí, jindy přinášel si z trafiky Pražský deník, zchumlal si pod nohy prázdný pytel, narovnal skřipec na nose a četl. Co vyčetl, vypravoval Žemlovi s poznámkami, jež bavily kupce nejvíce. A když Martin kvečeru rozsvítil a krám se oživoval, držel Kyllian svůj orgán sice před nosem, ale pohlížel přes papír po návštěvách a naslouchal hovoru. A když se některá z paniček dotkla poměru Žemlova, nevšímajíc si starého pána na pytli, počal Kyllian mnouti chuchvalce knírů a v oka-

mžiku, kdy Žemlovi docházel dech, sekl v hovor nějakým slovem a uťal paničkám další jízlivosti u samé špičky jazyku. Někdy ani tak dlouho nevydržel. Pokládalť se v poslední době za domácího přítele Šustrových a jaksi za protektora Žemlova a měl za svou povinnost, aby ho chránil a podporoval. Ostatně cítil, že je Žemlovi vůbec zavázán. Vždyť u něho pil stále na dluh a pokulhával náramně se svým placením.

Přišla zase jednou paní Pýšková.

„Nu, kdypak už půjdeme na svatbu, pane sousede?“ spustila na Žemlu, když si poručila lot kávy.

Tentokrát nečekal Kyllian, jak odpoví Žemla. Byltť právě předtím jednu spanilomyslnou kmotru vyprovodil a měl nabroušeno.

„Nestaraj se, paničko, nestaraj,“ zachrochtal z kouta, „povídal Žemla, že jich poprosí za družičku, a já půjdu za mládence – pěkný párek, co?“

Paní Pýšková podívala se jedovatě na Kylliana, že se plete do řeči, a chtěla ho žertovně odbýti:

„Jdou, dědku! Družiček je na vybranou! Mám sama tři doma…“

„Já vím,“ odpovídal Kyllian a oči mu svítily zeleně pod přimhouřenými víčky; „slyšel jsem, že na budoucí Boží tělo půjdou poprvé s procesím. Je to radost pro matku, co?“

Paní Pýšková zaťala zuby. Kyllian trefil ji na místě nejchoulostivějším, neboť dvě ze slečen Pýškových silně dozrávaly, ba přezrávaly. Již neodpověděla rytmistrovi, jehož nevymáchanou hubu znala, a od té chvíle měl od ní Žemla pokoj.

„Vidíš,“ povídal Kyllian, když panička odešla, „takovým babám musíš vyparírovat, sic by tě užraly. Ale když jsi takový neslaný nemastný! Koukej, jak jede! Jedna, dvě! Vrazit jí ňákou galantérii, a víckrát nezačne – za to ti ručím. A začne-li ti ještě jednou, zeptej se jí jako namátkou, chodí-li se slečnami ještě na bály k Šárymu. Tam odtud jednou vyházeli starého Pýška s celou rodinou – uvidíš, jak jí zatneš!“

„Nerad bych se kočkoval, pane rytmistře," odmlouval Martin, „a nesluší se, abych se s kupci vadil…"

„Vadil, vadil!" opakoval Kyllian zlostně. „Tak se nech štípat! Já bych je na tvém místě pěkně vystrnadil!"

„Já bych je také vystrnadil," odpovídal Žemla zvolna a potichu, upadaje v zamyšlení; „ale co pak?"

Ano, co pak? Žemla tu vyslovil velikou otázku, na niž nedovedl odpověděti ani sám, aniž kdo jiný, nejméně však penzista.

IV

Paní Kateřina Šustrová dávno tušila, co se v Martinovi děje, ano věděla to téměř s jistotou od onoho prvého setkání v zahradě Na Slovanech. Ani na okamžik nebyla v pochybnosti, že se Pavlína Žemlovi líbí, každý jeho pohled neklamně to vyzrazoval. A s uspokojením pozorovala, kterak náklonnost jeho roste, zesiluje se, – a každá žilka v ní hrála nedočkavostí, kdy se konečně Martin vyjádří. Dobře věděla paní Šustrová, jaký je rozdíl mezi líbením a ženěním, vždyť měla tolik zkušeností s dcerou. Kolika mladým lidem se Pavlína líbila! Kolik s ní prometla zábav a věnečků v zimě, na kolika výletech s ní byla v létě – a začalo to hezky brzy, Pavlíně bylo sotva šestnáct let, když ji matka počala „uvádět“. Jaké množství tanečníků ji obklopovalo, kolik mladíků si vyprošovalo u staré dovolení, aby směli slečnu doprovoditi, – ale tím také věc obyčejně končila.

Buď to byli mladíci nevyspělí, nemající dosud samostatného, jistého postavení a sami dostatečné výživy, a o takové nápadníky paní Šustrová nestála. Vždyť nechtěla zaopatřiti jenom Pavlínu – myslila pokaždé i na sebe. Anebo se zas namanuli lidé stejně chytří jako paní Šustrová, kteří brzy vyčenichali, jaká partie jim Pavlínou kyne – a ti zmizeli, jak se byli objevili. A byť se časem i vyskytl někdo méně opatrný, kdo neuměl majetkové poměry rodiny Šustrových prohlédnouti, – kolik tu bylo hned úslužných prostředníků, či spíše prostřednic a donašeček, které ochotně pověděly, že paráda Šustrových je jen povrchní a pod ní že není nic, pranic než těžké zápolení s životem, tu a tam bolestný dloužek a doma místo spořitelních knížek – zásoba „amtovních cedulek“.

Kolikrát již paní Šustrová vyhodila udici v pevné naději, že bude polknuta, a kolikrát ji s hořkým, zlostným zklamáním prázdnou vytáhla!

Tu konečně se vyskytl Žemla, a panička s rozkoší pozorovala, kterak zabral a uvázl. Třásla se nedočkavostí, aby ho již měla v rukou, a zase násilím sbírala veškeru opatrnost, aby se neukvapila.

Neboť ač viděla jasně, kterak vážně, upřímně to Žemla myslí, chvěla se obavou, aby se v něm náhle neprobudil počítající kupec. Vždyť měl-li kdo plné právo uchýliti se v lásce své také k číslicím, byl to Žemla, kupec, který od maličkosti uvykl měřiti a vážiti. Byla by mohla jednati rychleji, byla by to dovedla, avšak paní Šustrová přemáhala se, aby ho nějakou ukvapeností neprobudila a nezarazila. Chtěla docíliti, aby jí Martin přišel dopolou cesty vstříc. Pak teprv promluví a učiní, co na ní závisí, a skuje věc dokonale.

Podařilo se paní Šustrové plnou měrou, več doufala a k čemu s vynaložením vší své chytrosti pracovala.

Jda po niti, na níž ho vedla, vyjádřil se Žemla, a věc byla vyřízena. Aspoň zatím vyřízena. S plným uspokojením oddechne si teprv paní Šustrová, až půjde Žemla s Pavlínou od oltáře. Ale on půjde – o tom jest přesvědčena!

Ještě měla paní Šustrová nějakou starost. Žemla nesmí nahlédnouti do nedávné minulosti rodiny. Pravda, nestalo se nic zlého, ale přece nesmí zvěděti, že byla Pavlína tolikrát a lehce na zadání, – kdyby byli nápadníci dodrželi. Setrvá-li v domnění a přesvědčení, že jest první, jemuž se chce Pavlína pro život oddati, tím lépe. Věděla paní Šustrová, že lidské srdce je podivná nádoba. Jsou lidé, kteří neskonale žárlí do minulosti, – kdož ví, nedříme-li taková slabost i v Žemlovi?

Tato starost byla při Žemlovi ovšem zbytečná. Jeho nenapadlo pátrati po něčem a snad – ba zajisté by nebyl ani uvěřil, kdyby byl něco zaslechl.

Ale paní Šustrová učinila svoje opatření, pokud bylo v její moci. Hlavně myslila na Pavlínu. Ta se nesmí nikdy ani slovem prozradit, ani pohledem. A když nastal okamžik, že se mohla k dceři důvěrněji obrátit, řekla Pavlíně jednoho dne:

„Ty, Pavli, teď, když už jsme s Žemlou tak daleko, buď náramně opatrna, víš…?“

„No, copak?“ otázala se dcera, k matce ani nevzhlédnouc.

„Myslím tolik, že není třeba, aby věděl, žes měla někdy zábavy s jinými pány, aby věděl, že na tebe někdo myslil…“

„Těch nebylo tak mnoho,“ odpovídala Pavlína suše. „Však to víš.“

„No, dobře,“ mluvila Šustrová klidně dále, aby dceru nějak nepodráždila, „ačkoliv by sis měla na to domýšlet, kdyby jich bylo bývalo hodně, – a také jich bylo, vždyť jsi holka k světu! Ale na tom teď nezáleží, Pavli; co tam, to tam, o to hlavu nelam. Myslím jen, že bude lépe, když o takových maličkostech Žemla ani nezví – nikdy to nedělá dobrotu…“

„Já se mu chlubit nebudu,“ odpovídala Pavlína jednotvárně, „kdo všecko by si mě snad byl vzal, kdybych byla měla kufr tisícovek. Vždyť vidíš, že mluvím, jen co musím…“

„To je pravda, Pavli,“ přisvědčovala paní Šustrová vyčítavě, ale opatrně, „to je pravda, mnoho řečí nenaděláš. Nemysli si, že mě to těší. Dobře, dcero, věřím ti, že nejsi do Žemly zblázněna, ale máš-li si ho vzít, musíš mu uvyknouti, a čím dřív to uděláš, tím lépe. Člověk se také někdy musí nutit. Neříkám ti nic jiného, než abys pamatovala na budoucnost.“

Pavlína mlčela, z čehož matka nabyla přesvědčení, že je dcera dnes v příznivější náladě, že s ní lze mluvit. I pokračovala panička:

„Ale o to se teď taky nejedná, to všechno musíš sama uznat. Chtěla jsem jen tolik říci: dej na sebe pozor, aby ses před Žemlou nijak neprozradila. Na mou duši, vždycky se třesu úzkostí, jdeme-li s ním, aby nás nepotkali ti mladíci ze všech těch spolků, ti tvoji bývalí galanto-

mové, víš, a aby se na tebe nějak tuze důvěrně neusmívali. Aby se Žemlovi nerozbřesklo, co v tom vězí. To víš, takové lidi čert nosí do cesty právě nevčas. A kdyby se to stalo, Pavli, pokaždé se jim raději vyhni, a nejde-li to, koukej na ně už zdaleka hezky vážně, cize, jako bys je neznala. Radš na ně vůbec nekoukej! Ano, slušné, zdvořilé pozdravení – proti tomu pranic nenamítám, a ty zdvořile poděkuješ. Aspoň uvidí Žemla, že máme známosti, to neškodí. Ale jen žádnou familiárnost. To už mnoha děvčatům zkazilo vdavky…“

Pavlína seděla nehybně a hleděla do své práce. Myslila si, že matka zbytečně káže, že ona vše to dávno ví.

Paní Šustrová však ještě nebyla u konce. Šukala chvíli po pokoji, přendávala rozličné trety, aby se jich za okamžik opětně chopila a na předešlé místo je postavila, a pohlížela úkradem na Pavlínu.

Konečně si dodala odvahy, a sedajíc s nějakým rozešitým kusem oděvu na pohovku, pronesla polohlasně:

„Poslouchej, Pavli, na toho Plagwitze přece již nemyslíš?“

Pavlína mlčela, což uvádělo matku do rozpaků. Přemítala, má-li otázku opakovati. Ale pojednou ozvala se Pavlína, a hlas její zněl trpce a tvrdě:

„Co by mi to bylo platno! Víš dobře, že si mne všímal jenom chvíli. Což myslíš, že u nás hledal kauci?“

„To vím, že ne,“ odpovídala matka polohlasně. „Ale zaslechla jsem jednou, že mluvil jako o kvitýrování…“

„To jsi snad nebrala vážně?“ namítla dívka trpce. „To by se mu nevyplatilo, to byl tlach. Kvůli mně!“

Nastala pomlčka, načež opět řekla paní Šustrová:

„No dobře, však já tomu taky nevěřila. Měla jsem jen starost, aby tebe to nepopletlo, mohl by o tom mluvit, a zatím by v tom vězelo něco jiného…“

A za chvilku dodala:

„Vidělas ho od těch dob? Sešla jsi se s ním?“

Pavlína pohodila nevrle hlavou a pronesla hlasem, z něhož vyznívala již zlost:

„Kam by to vedlo! Kdybych na něj myslila, nechodila bych s Žemlou…“

Šustrová byla spokojena a nedoléhala již na dceru.

Arnošt Plagwitz byl také kapitolou z loveckých výprav paní Šustrové, jaké podnikala s dcerou dlouho před tím, než se Martin Žemla ve Václavské ulici objevil. Víme dobře, že léč nebyla nikdy zatažena, past sklapla vždy naprázdno, ženich se nechytil.

Na oněch výpravách pečlivé matky za ženichem seznámila se Pavlína také s lajtnantem Arnoštem Plagwitzem, který uměl nejlépe tančiti, nejpříjemněji se dvořiti, nejlíbezněji, nejsvůdněji se usmívati. Ach, toho, toho…! vzdychávala potají Pavlína.

Ale kde není kauce, tam lajtnanti nemohou, nesmějí bráti. A přece jen on, on byl jediný, jemuž by Pavlína byla rozuměla.

Matce neušlo toto zanícení pro vyškoleného galána, a Pavlína slyšela od ní mnohé trpké slovo.

Ovšem pronesl kdysi Plagwitz, že by kvitoval, ale Pavlína vyslechla to jako pouhý vtip, nemyslila na to dále. Jí se líbil Plagwitz jako důstojník. Co by z něho bylo zbylo, kdyby byl svlékl uniformu a odložil řinčící šavli? Takoví důstojníci, mající v uniformě vzezření hrdin, vypadají v občanském oděvu mnohdy velmi smutně.

Ostatně Plagwitz zmizel pojednou stejně náhle, jak se byl objevil, – Pavlína již ho nespatřila. A začas objevil se na obzoru Žemla, všechna ta romantika vzala zasvé.

Pavlíně bylo hořko, když na to na vše myslila. Za Plagwitze Žemla!

Zato se ulehčilo paní Šustrové, když poznala z rozmluvy s dcerou, že i tato „fantazie“ – s Plagwitzem totiž – vykouřila se dceři z hlavy. Probouzelo se v ní nyní zlé svědomí nad tím, co kdysi podnikala. Stíny někdejších „nápadníků“ vystupovaly před ní teď jako strašidla a obezřelá panička vší mocí je zažehnávala. Ať jen se nikdo z nich nezjeví! Ať

nespatří Pavlína nikoho z oněch, na něž kdysi se zalíbením pohlížela. Ať zemrou všichni, ať se vystěhují do Ameriky – zkrátka, ať zmizejí navždy – je zde Žemla, a ten nesmí být zaplašen.

Což Martin! O toho se konečně tak příliš nebála. Ale v Pavlíně by se mohla probudit nějaká stará vášeň.

Několik dalších návštěv Martinových utvrdilo Šustrovou v radostném vědomí, kterak jest kupec zamilován, kterak je vděčen, že smí přicházeti a sedati vedle zbožňované Pavlíny. A paní Šustrová, která houževnatě a krok za krokem sledovala svůj záměr, přemítala stále o nových prostředcích, kterak by milostnou vášeň v Žemlovi ještě více podnítila, kterak by jej přinutila, aby se odhodlal co nejdříve k obřadnému zasnoubení, a kterak by konečně urychlila sňatek. A tímto přemítáním dospěla k tomu, že by neškodilo trochu nevinné žárlivosti – ovšem ne do minulosti, nýbrž na osobu náhle se vyskytnuvší, a třeba – vymyšlenou, předstíranou.

Také to se jí podařilo. Běželo o dceru, o ni – o paní Šustrovou –, paničce žádný úskok nebyl pochybným a neslušným, jímž by mohla věc popohnati. Užívala každé lsti, aby Martina v ohni udržela, a kde bylo třeba, dovedla mluviti také ústy jiných.

Nikdy se nenadála, že najde spojence v rytmistru Kyllianovi. Ale když se objevil tak blízko, jako se stalo na její svátek, dovedla ho využitkovati.

Jednoho dne vstoupil do krámu Žemlova Kyllian, a sotvaže se uvelebil, prohodil neomaleným svým způsobem:

„No, snad ani nevíš, že ti někdo leze do zelí, co?“

Žemla hleděl na rytmistra vyvalenýma očima.

„Jak to, pane rytmistře? Do jakého zelí?“

„Jak to!“ opakoval Kyllian. „Do jakého zelí! Moh bys čichat, že u Šustrů!“

Žemla zčervenal jako pivoňka a nedostal se k další otázce; dech se v něm zatajil.

„Byl včera u staré nějaký doktor a koukal se tuze po holce. Nevím, co tam chtěl, ale ptal prý se, může-li zas přijít. No víš, neboj se, stará je ti náramně nakloněna, ale já na tvém místě bych si na toho chlapa počíhal a polil bych ho lákem ze slanečků… To víš, holky mají někdy podivné nápady!“

Žemla byl jako na jehlách a po celý den byl velice rozčilen. A když večer přišel k Šustrovým, hleděl zpytavě z dcery na matku a z matky na dceru. Stará byla jako med, ale Žemlovi zdálo se, že slečna Pavlína je k němu dnes o poznání chladnější. Mýlil se. Dívka se chovala jako vždy a za mák netušila, jak to v prsou kupcových bouří. Pan doktor byl napolo vybásněnou figurou paní Šustrové. Den předtím totiž dohonil ji Kyllian na Moráni ve chvíli, když od ní odcházel mladý muž, o němž mu pak stará povídala, že to je doktor, že jde od nich a „že se mu Pavlínka nějak líbí – chce prý zase přijít“. Skutečně však to byl písař z nějaké advokátní kanceláře, který přišel upomínat paní Šustrovou o nějaký dloužek. Panička jej ubezpečila, že dloužek co nejdříve zapraví, a poněvadž se ubírala právě do města, doprovázel ji písař až na Dobytčí trh, kde se poroučel. Paní Šustrová použila jeho zjevu, aby skrze Kylliana učinila Žemlu trochu žárlivým.

Žemla chodil s červem v srdci celý týden, sestupoval častěji před krám, aby viděl, nejde-li někdo k Šustrovým nebo od nich, ale nespatřil nikoho. Po osmi dnech zmínila se paní Šustrová o „doktorovi“ sama, když sešla k Žemlovi do krámu.

„To vás ondyno pan rytmistr znepokojil, Žemličko, co?“ promluvila k němu sladce, nahýbajíc se přes pult. „Ale nemějte starost, já věc vyřídila, jak mi kázalo srdce a úcta k vám. To víte, je-li holka k čemu, leckdo se ohlídne, ale já vím, že bude Pavlínka šťastna jen s vámi, že ji Pánbůh přisoudil vám, – a pokud jsem já tu, buďte bez obavy. To já už jinší pány odmítla, když jsem viděla, že by mé jediné dítě nebylo šťastno. Můj bože, nikdo neví, jak obtížno je být matkou! Nevidíme každému do srdce a do duše, – ale vás jsem prohlédla hned, Žemličko,

a vím, že máte srdce diamant. Však vy také dostanete dobrou dušinku, vždyť ji chovám jako oko v hlavě…“

Hlas paní Šustrové měkl, a když domluvila, přejela si šátkem oči. Ó, je to výborná matka, paní Šustrová, a bude jistě také dobrou tchyní – myslíval Žemla.

Brzy potom přišla paní Šustrová k Žemlovi s otázkou, má-li nějaké noviny s posledními tahy losů. Ráda by se prý podívala, zdali jí konečně nevytáhli šťastné numírko, – má prý naději už dvacet let, a posud nic. Snad prý Pánbůh přece jednou…

Žemla neměl novin, ale opatřil je paní Šustrové a poslal po posluhovačce Fáně nahoru. Měl se domnívati, že má panička nějaké losy, zatím to byla jen promesa, již paní Šustrová nedávno před tahem koupila. Večer vrátila mu stará paní noviny s povzdechem, že „zase nic“!

„Nu, jednou to přijít musí!“ těšil ji Žemla.

„Ano, ale kdy a komu!“ vzdychla panička.

A když slézal Žemla pozdě večer ze schodů, jda od Šustrů, a když se octl v kumbále za krámem, myslil stále na ten los paní Šustrové, a jakkoliv byl nezištný a nechtěl spoléhati na nic, co by mu náhodou a bez vlastního přičinění do klína padlo, přece stále přemítal o tom, že los jednou vyhráti musí, a pomalounku vkrádala se mu do mozku myšlenka: „Nevyjde-li dříve, může to štěstí potkati jednou nás…,“ a to znamenalo jeho a ji, Pavlínu. A jakkoli jest naděje na výhru nesmírně nespolehlivá a ač Martin dosud nevěděl, o jaký los tu běží, přece počítal s nejistou nadějí tou do budoucna. Vnadidlo paní Šustrové dobře uvázlo.

* * *

Dny a neděle míjely, nastala dlouhá, umořující zima, jejíž soumraky počínaly v krámě Žemlově někdy již po poledni. Zadní část Šárovského pivovaru čněla naproti do výše jako skála a zabraňovala přístupu

skrovného světla slunečního, kteréž se pracně prodíralo mlhami a vrstvami oblaků sněhových. Bylo té zimy málo dní, kdy nemusil Žemla již před třetí hodinou odpolední rozsvěcovat. Byly to nekonečné večery, ba noci, trvající ode tří ode čtyř hodin odpoledne až do osmé deváté hodiny zrána. V pochmurné té době, kdy hodiny zoufale zdlouha míjely, kdy pro Žemlu nastávala jedna noc brzy po jídle a druhá o deváté večerní, byly mu jedinými světlými, radostnými chvílemi hodiny po zamčení krámu, když sedal u Šustrů, někdy sám, někdy s rytmistrem Kyllianem. Také Šustrovým, zdálo se, byly vhod večerní ty táčky. Byloť sice na počátku zimy ještě dosti práce a stará paní stále stříhala na širokém stole látky, upravovala je pro Pavlínu, která pilně šila, a den plynul dosti vesele. Nenadály se a byl tu večer, v kamnech poznovu a živěji zapraskal oheň, rychle byly uvařeny nějaké brambory k večeři nebo ohřáty zbytky oběda, a když dámy ukončily práci a roztahané kusy látek uklidily, postavila paní Šustrová na plotýnku hrnek vody na čaj, obě se chopily nějakého pletení nebo háčkování a očekávaly Žemlu nebo „oba pány zdola“ – totiž také rytmistra.

Ale čím blíže k Vánocům, tím skrovnější byly objednávky paniček, a konečně nastala doba, že skoro nebylo do čeho píchnout. Paní Šustrové zmáhala se mrzutost, slečny Pavlíny nekonečná nuda. Sedávaly pak celé hodiny proti sobě mlčky a pletly, ale chvílemi je práce omrzela, ruce obou klesaly do klína a ženštiny vyhlížely oknem do smutné, téměř liduprázdné ulice. Slečna Pavlína se někdy lehce chvěla zimou, poněvadž se topivem šetřilo. Zima bude dlouhá, i odpočítávalo se každé polénko, každá lopatka uhlí, již kamna pohltila. Paní Šustrová navlékala na sebe staré, podšívané, vatou vyložené kusy oděvu, na nohy tlusté bačkory, aby se zahřála, ale slečně Pavlíně bylo protivné toto obalování, i seděla raději v lehčím, úhlednějším oděvu. Nelíbila se sama sobě v huňatém zakuklení, zdálo se jí, že jí to nesluší. Byla marniva dost, i když seděla doma sama, nikým neviděna a nepozorována.

„Mrzni si, hloupá!“ říkávala paní Šustrová zlobivě, když Pavlína neuposlechla její rady, aby si vzala starý matčin vikler.

„Vždyť se v tom nemohu ani hnout!“ odsekla jí obyčejně slečna Pavlína.

Ale i ta trudná doba měla několik velmi veselých, teplých okamžiků pro všechny. Byl to především Štědrý večer, jejž strávil Žemla u Šustrů. Pozvali také Kylliana, aby o lichém počtu neseděli u večeře. Toho večera po dlouhém rozpakování a odhodlávání Žemla požádal znova a zcela obřadně paní Šustrovou za dobrotivé vyjádření, zdali jsou jeho návštěvy u nich milé, rozumí-li jim jemnostpaní a slečna tak jako on, není-li jim nevhod, že přichází denně, a smí-li chodit i dále. Přiměla ho k tomu zvláště událost s oním doktorem, kteráž se přihodila krátce předtím.

Jak radostně mu odpovídala paní Šustrová přetvářeným svým způsobem, hlasem chvějícím se a zavlhajícím v pláč! Ovšemže je těší, že v něm mají přítele! Ať jen přichází dále a hodně často! Což nevidí, jak je Pavlínka vždy šťastna, když se objeví? Což je třeba ještě podobné otázky? Což nevědí všichni, jaký mají význam jeho návštěvy?

Rytmistru Kyllianovi bylo to vhodnou příležitostí, aby požádal o novou sklenici čaje a aby připil oběma „mladým zajícům“, jak Žemlu a slečnu Pavlínu jmenoval. A hned o Boží hod vánoční zrána přišel Kyllian k Žemlovi a mluvil do něho velmi horlivě:

„Weisst du, alter Knabe, du solltest endlich um die Hand der Tochter anhalten – du solltest die Verlobung feiern,[71] – aby máma byla bez starostí, aby věděla co a jak. Vždyť se pak nemusíš hned druhý den ženit – ale máš to z krku!“

Ta rada Žemlu zase rozpálila a připravila mu veliké rozpaky. A když v poledne seděl u Šustrů u oběda – byl k nim pozván na celé svátky –, pozoroval stále paní Šustrovou, jak mluví, jak naň pohlíží, chtěje vyzkoumati, zdali snad rada Kyllianova nevychází z nějakého pokynu, jejž dala matka penzistovi. A když se po obědě dostavil Kyllian a když

všichni čtyři vyšli na procházku, připojil se Žemla po velikém vnitřním boji k paní Šustrové, zanechav po boku dívčině Kylliana, a po mnohých nezdařených rozpačitých úvodech vyrazil ze sebe konečně otázku, svolila-li by milostpaní k jeho zasnoubení se slečnou Pavlínou.

Málem by ho byla na ulici objala a blažený úsměv, jenž se jí po vyjádření Martinově rozestřel po líci, nezmizel již po celý zbytek dne. Paní Šustrová odpověděla, že je šťastna, že pan soused je tak upřímný, že s radostí požehná jemu i dceři, a že tedy – je-li srozuměn – zasvětí domácí tou slavností Nový rok; to je nejšťastnější den a bude prý šťastný celý rok, když se takovým způsobem zasvětí.

Byla sice tuhá zima onoho dne, ale Martin byl šťastným úspěchem tak rozehřát, a dokonce i zpocen, že mu připadalo počasí jako jarní. Neopustil již po celou cestu paní Šustrovou. Ostýchal se přistoupiti opět k Pavlíně, mysle, že by mu na očích vyčetla, o čem právě s matkou jednal, a bál se nových rozpaků. Ostatně ho paní Šustrová ani nepustila. Počala mu vykládati o svých rodinných poměrech, o domácnosti, vyptávala se Martina, jak mu jde v obchodě, těšila ho, že to půjde pořád lépe, a později prý, „až se to jednou stane“ – mínila sňatek s Pavlínou –, přibude mu řádná, pilná, ochotná pomocnice. Je prý sice svobodný stav hezký, ale manželství – ach, to je stav nade vše jiné! Jaký bude mít Martin pak pořádek! Domácí stravu, všady čisto, uklizeno, prádlo jako sníh – a což teprv, až přijde nějaká rodina! (Martin se chvěl ostychem i radostí, když panička o této věci se zmínila.) Pak ona, paní Šustrová, bude konati svoji povinnost. Neopustí dceru v těžkých hodinách, tím Žemlu ujišťuje, a opatří mu celou domácnost, pokud Pavlínka nebude moci. Jak se těší, až bude babičkou! A vidouc, že Žemla klopí zraky a že nemluví, dodávala povzbudivě:

„Inu, na vše musíme pamatovat, milý Žemličko, – to jsou věci od Pánaboha a bylo by smutno a zle, kdyby nepřišly! Jaký by to byl život! Nebyl byste spokojen ani vy, ani Pavlínka, ani já, – ale copak záleží konečně na mně, já umru, nechám vás tu – mne si neberete!“

Žemla byl jak zmámen z této věštby věcí budoucích a byl rád, když konečně došli na Malou Stranu a zastavili se v kavárně U Radeckého. Poněvadž byl Boží hod, pili čokoládu.

Rytmistr Kyllian ovšem čokoládu nepil, něco takového nemělo pro něj dosti dráždivě chuti. Poručil si čaj s trojnásobnou dávkou rumu a za chvíli hořel jako maják. Zase měl řečí jako vody a dobíral si Martina dorážeje naň, aby pověděl, „co to cestou s milostpaní šuškal".

Žemla se styděl jako dítě a netroufal si na Pavlínu ani pohleděti. A když bylo dotírání Kyllianovo přílišné, ujala se Martina paní Šustrová, a potřepávajíc penzistovi rukavičkou před nosem, domlouvala mu rozmarně:

„Netrapte mi pana souseda, vy zlomyslný! Nešuškali jsme nic, – co my spolu mluvíme, může slyšet celý svět…"

„Tak ať to poví," hlučel rytmistr, „ať to poví! Já ho nekousnu – a ostatně je nevděčník!"

A otočiv se k Žemlovi, pokračoval:

„Teď pověz upřímně: komupak máš vlastně děkovat? Kdo tě seznámil tuhle s milostivou a kdo ti pověděl, že má takovou roztomilou slečinku? He?"

Náhle změnil Kyllian tón a pokračoval dobrácky:

„Vidíš, Martine, teď si nepřeju jiného, než abych měl panství! Tebe bych přijal za vlastního a tuhle slečně Pavlíně bych dal svatební šperk, že ho turecký císař neviděl. Ano, abyste měli po mně památku! A dal bych se ti namalovat v oleji – v životní velikosti, abys mohl ukázat dětem, jakého měly dědečka…"

Rozesmála se paní Šustrová a hleděla šibalsky na dceru, která zatínala rty, aby také nevypukla. A konečně se smál i Žemla.

Při odchodu z kavárny zařídila paní Šustrová věc tak, aby šel Martin s Pavlínou, sama si podržela Kylliana.

Šel tedy Žemla vedle dívky a za každých deset kroků padlo celé slovo. Nevěděl, o čem by s děvčetem mluvil. Kdykoli jí byl ponechán, cítil

se bezbranným, neobratným. Konečně Pavlína sama rozpředla nějaký lhostejný hovor a Žemla by jí byl ruce zlíbal, že ho z rozpaků vyvedla. Uvolnilo se mu velice, když se octli po dlouhém pochodu ve Václavské ulici a když vystupovali do druhého patra.

„Děti, děti," hrozila prstem paní Šustrová, když dohonila čekající párek před domem, „vy jste nás prohnali! Nejste k dovolání."

Žemla sám nezpozoroval, kterak cestou spěchá a tím také Pavlínu pohání.

---

71. Víš, starý hochu, měl bys konečně požádati o ruku dceřinu – měl bys slaviti zasnoubení…

V

A pak tedy přišel Nový rok. Ke slavnému obědu byl pozván též Kyllian, aby tu byl i někdo mimo rodinu a aby okamžik zasnoubení byl sváteč-nější. Paní Šustrová ujišťovala Martina, že Pavlínka dosud o ničem neví, že to pro ni bude překvapení. Zatím věděla slečna Pavlína hned večer na Boží hod o všem – jak by byla paní Šustrová tak sladké a bla-žené tajemství po celý týden uchovala!

Paní Šustrová koupila během téhodne prstýnek, Žemla druhý; při zasnoubení měly býti vyměněny.

„Jenom neberte prstýnek s perličkami, Žemličko!“ napomínala paní Šustrová Martina. „Ty znamenají slzy, pláč, neštěstí do budoucnosti.“

Martin uposlechl a vybral prstýnek s červeným kamínkem, kterýž znamená lásku, a prstének, jejž koupila paní Šustrová, byl ozdoben kamínkem modrým, což znamená věrnost a stálost. Odpoledne po kávě oznámila paní Šustrová pohnutým hlasem, jak významný a důle-žitý obřad má býti vykonán.

Kyllian při té zprávě hladil a třel kníry tak silně a neúnavně, jako by z nich elektrickou jiskru chtěl vyloudit, slečna Pavlína pohrávala lžič-kou a klopila oči, Žemla seděl na židli v neskonalém pohnutí a napětí.

Paní Šustrová otázala se po svém úvodu Martina, trvá-li při svých úmyslech s její dcerou, má-li ji rád, dovede-li ji až k oltáři, a potom se obrátila k dceři s otázkou, přijímá-li pana Žemlu za svého průvodce na celý život a zachová-li mu tak horoucí lásku jako dosud.

Žemla odpovídal drsným, z pohnutí chraptivým hlasem, Pavlína ře-kla odpověď po malém zdráhání, ale pevně, stále lžičkou pohrávajíc. Pak jí matka smekla z prstu kroužek, jejž jí byla před obědem nastrči-

la, Žemla sňal namáhavě z malíku svůj prstének, matka je vyměnila – zasnoubení bylo vykonáno.

Když matka snoubence pobídla, aby se políbili, zakryla si Pavlína zástěrkou tvář a zdálo se, že pod ní štká. Žemla povstal, přikročil k dívce a snažil se odtáhnouti jí ruku se zástěrou, aby ji políbil. Dnes byl smělejší než tehdy po svaté Kateřině a slabé bránění Pavlíno jej rozohňovalo a popohánělo. Kyllian hledě na ten malý zápas poklepával prsty pravice na hřbet levé ruky, sevřené v pěst, a když konečně Žemla přemohl Pavlínin odpor a přikloniv se políbil ji, rozevřel Kyllian obě ruce, roztáhl je, a sprásknuv zase dlaně, volal rozjařeně:

„Na also – die G'schicht' wär' abgetan!"[72]

Asi za hodinu po zasnoubení vybrala se společnost na procházku, a když vyšli před dům, pronesla paní Šustrová k Žemlovi žertovně:

„No tak, Žemličko, jen si ji pověste, pověste – teď už to může být i před lidmi – ať každý vidí, že jste se na tu svátost rozběhl!"

A smála se tak milostně mateřsky a Kyllian přizvukoval chraptivým basem a žertoval:

„Nebo budeš-li se tak nimravě otáčet, chytím se slečinky já – a se mnou si nehrej – já bych tě vyhodil ze sedla! Nicht wahr, Fräulein?"[73]

A řehonil se a paní Šustrová smíchem až oslzela.

„Ten pan rytmistr – to jsou nápady!" a hrozila mu laškovně prstem.

„Stará vojna, stará vojna, jemnostpaní!" hlaholil Kyllian. „Já se ještě nezahodím!"

Žemla nastavil pravé rámě, ale slečna Pavlína jako by toho nepozorovala. Musila ji paní Šustrová pobídnout, aby se zavěsila Žemlovi pod paždí. Potom tedy šli.

Tentokráte se nikde nezastavili. Vyšli na Dobytčí trh, kráčeli kolem Všeobecné nemocnice, minuli hostinec U Aeskulapa v Lipové ulici, došli volným krokem na Václavské náměstí a vraceli se domů velikým kruhem Ovocnou ulicí, Ferdinandovou třídou, kolem divadla, Vojtěšskou ulicí a křivolakými uličkami podskalskými – nebyloť tehdáž ny-

nějšího rovného nábřeží. Žemla toho dne již neotevřel. On i Kyllian šli zase nahoru k Šustrovým a Nový rok skončil střídavým rozmarem, veselým i plačtivým. Plačtivé, sentimentální chvíle vyvolávala paní Šustrová rozličnými vzpomínkami z minulosti a uvažováním o budoucnosti; nejmenovala sice nikdy nikoho, ale bylo zjevno, že pokud hledí prorockým duchem do budoucna, mluví vždy o životě a domácnosti snoubenců.

Žemla upadal chvílemi v zamyšlení a připadalo mu, že těžká, vážná rafije na hodinách jeho života se pošinula o velký, důležitý krok. Kyllian hleděl si nejvíce punče a pojídal housky se sardelovým máslem. Slečna Pavlína později už zívala, čehož však Žemla v rozechvění svém nepozoroval. Paní Šustrová naklonila se k ní jedné chvíle a šeptala dceři do ucha:

„Neotvírej stále tak hubu, jako bys nás chtěla všecky spolykat!“

Poněvadž se dívka před hosty nemohla s matkou hádati, vstala, odešla do druhého pokoje, jako by tam něco hledala, a vrátila se za hodnou chvíli. Paní Šustrová porozuměla tomuto vzdoru a stíhala dceru hněvivými pohledy. Této mezihry nikdo z mužů si nevšiml. Kyllian pro jídlo a pití, Žemla pro vážné myšlenky, hlavu jeho naplňující.

Pavlína zatím usedla. Výraz vzdoru, jímž se její tvář po napomenutí matčině pokryla, ustoupil zas naprosté lhostejnosti. Uznávala konečně, že ji matka napomenula právem, že neměla zívati ve chvíli, kdy bylo rozhodnuto o celé budoucnosti její a Žemlově. Cítila, že se nechová dosti vážně jako nevěsta, a byla povděčna, že Martin nezpozoroval němou její potyčku s matkou. Bolelo by ho to. Vždyť se ničím neprovinil. Jeho upřímnost, vážnost, jeho něha ji odzbrojovala. Vždyť nevpadl do domu jako lupič. Přicházel poctivě a ona trpěla jeho návštěvy. Vždyť nebyla děckem a mohla mluviti. Nemluvila však proto a nekladla odpor, ježto jedinou její myšlenkou a snahou bylo, aby unikla matce, aby se jí zbavila. K tomu se Pavlína v nitru svém přiznávala.

Byla všecka zmatena a popletena. Již viděla, že ze všeho toho není vyváznutí. Dnešním zasnoubením byly za ní spáleny všechny mosty. Seděla tu jako socha, a přece byla rozhárána. V té spoustě odporu, přemáhání, zápolení a poddávání kmitala jí kdesi v dáli, jako v hlubokých tmách, skrovná jiskřička naděje, že tomu přece konečně uvykne, jak tvrdívala matka. Proto neodporovala, proto se dala zasnoubiti.

Netušila, jak lehkovážně tu hraje se životem svým i Žemlovým!

Netušila také paní Šustrová, jak pochybného dobyla vítězství.

A po tomto dni plynul život lidí našich dále týmž tokem jako dříve. U Žemly nezměnilo se nic. Byl i nadále tak ostýchavý k dívce a chování Pavlínino nedovolovalo mu důvěrnějšího sblížení. Žemla pociťoval teprv nyní, že mezi nimi zavládá divná odměřenost místo očekávané vzájemné něžnosti, ale přičítal vše panenské nesmělosti a ostýchavosti dívčině.

Zato paní Šustrová snažila se vynahraditi mu svým dílem, čeho mu Pavlína nedopřávala. Ode dne zasnoubení byla k němu přívětiva a důvěrná jako skutečná tchyně, která chová první své vnouče. Poklepávala mu na ramena, hladila mu časem hlavu a někdy žertem potleskávala mu na líce. Málomluvnost a tuhost dceřinu zastírala mu stálým povídáním, aby nepozoroval, že holka sedí a nemluví. A když někdy se vzmužil sám a pojal Pavlínu za ruku, pohladil jí prsty, urovnával na čele vlasy, nebo dokonce si zahrál s náušnicí v malém dívčině uchu, pohlížela paní Šustrová úkradmo s rozkoší na tyto nesmělé pokusy ženichovy, zraky jí zajiskřily a pokyvovala hlavou, jako by chtěla říci: Dobře, dále, dále! Cítilať, jaká jest posud mezera mezi mladými lidmi, a přála si, aby byl Žemla výbojnějším. To jediné snad mohlo Pavlínu trochu rozplameniti – tak počítala.

Ale Žemla nedostal se přes tyto drobné, nesmělé rozběhy. Sedal opravdu někdy „tak horkokrevně jako nakládaná okurka“ – jak mu říkal rytmistr Kyllian. A netušil, ubožák, jak je tu na nepravém místě. Osud měl postaviti k Pavlíně muže smělého, odvážného, mělké třeba

povahy – to jí bylo stejné a nerozuměla tomu –, ale se zvučným hlasem, s ráznými posunky; muže, který v nepřítomnosti matčině byl by ji chytil kolem pasu a přitiskl na prsa, který by jí někdy poškrábal ruce, když by se bránila, který by ji chopil za hlavu a zlíbal tváře do červena, rozcuchal vlasy, pomačkal límeček; který by ji sterým drobným škádlením pokoušel a pak smíchem a polibkem udobřoval, jenž by se jí nedotýkal, jako by byla z cukru – jak Žemla činíval –, ale kterýž by položertem, poloopravdu stiskal její ruce, až by vykřikla a mohla pak za trest jeho přes ruku plesknout; takového muže bylo třeba vedle Pavlíny, dovádivého, výbojného, nebojácného, který by se byl odvážil všeho, čeho jen se lze u dívky odvážiti – a kam se poděl proti podobnému jejímu ideálu Žemla, kterýž sedě vedle ní, stále se chvěl a vzdychal…

Po čase, když na vše to vzpomínal, býval Žemla naplněn hořkostí při pomyšlení na úkladnou přívětivost staré paní a postava její připadala mu pak jako zjev staré, prohnané, necitelné dohazovačky…

Uběhl tak leden, masopust byl v plném proudu, ale do Václavské ulice málo jeho šumu zalehlo. Jen paní Šustrová připamatovávala společnosti, že je masopust, a to svým způsobem: sledovala v krejcarových novinách záznamy sňatků a předčítala je večer nahlas, když přišel Martin a s ním někdy Kyllian. Pak usedla, nasadila okuláry, roztáhla číslo časopisu a jala se čísti širokým, rozmáčklým hlasem, kdo vstupuje ve stav svatého manželství. Slečna Pavlína pletla nebo háčkovala a poslouchala se sevřenými rty. Martin klopil hlavu a pohrával si s třepením ubrusu, a byl-li u Šustrů také Kyllian, tedy funěl, kroutil kníry a rušil někdy předčítání paní Šustrové žertovnými výkřiky:

„Gottes Kristiwillen – to je sebevrahů! Žemlo, vzpamatuj se, do čeho to lezeš, nech toho – já se ti obětuji a vezmu si Fräulein Pauline sám!“

A smál se řehotně a díval se po všech u stolu, jak jeho žert působí. Slečna Pavlína nehnula ani brvou a upírala zraky na pletení neb háč-

kování, jako by skrze ně četla. Žemla býval při podobných poznámkách rytmistrových rozpačit a skoro také trochu žárliv. Jenom paní Šustrovou strhl chvast Kyllianův k tichému usmívání, jež se jí rozložilo na tenká, široká ústa a na zvětralé tváře. Skákala pak očima z Žemly na dceru a z dcery na Žemlu a v jejím pohledu skrývalo se cosi drzého, nestydatého. Paní Šustrová snažila se vložiti do tohoto pohledu něco žertovného, šibalského, blahopřejného, ale zatím se vydařil skoro jako usmívání kuplířky.

Jednou, když zase dočetla svůj seznam sňatků, položila číslo novin na stůl, odklonila zvolna trup k opěradlu pohovky, a držíc se všemi desíti prsty desky stolu, zamžourala na Žemlu a pronesla hlasem, jako by chtěla někomu udělat laskominy:

„Ale cožpak, Žemličko, až takhle zde jednou bude jméno vaše a Pavlínčino! Taky to sem přijde, taky!“

Martin vzhlédl skoro uleknut ke staré paní. Byl odjakživa nepřítelem všeho veřejného hluku a nyní mu paní Šustrová připomněla něco nepříjemného. A jako by chtěl věc zažehnat, odpověděl rychle:

„Ale to snad nepřijde do novin, jemnostpaní. Kdepak oni vědí o všech vdavkách a ženitbách! To jen, když jim lidé pošlou oznámení…“

„Ba ne, Žemličko, ba ne,“ poučovala paní Šustrová kantorsky, „do novin přijde vše, protože se to tam dává z matrik – z matrik!“

„Ja das versteht sich!“ přisvědčoval Kyllian. „Z matrik, chlapečku! A snad ti to nebude vhod, co?“

Žemla mlčel; kterak mohl říci, že mu to skutečně nebude vhod! Vždyť by urazil slečnu Pavlínu. Krom toho podíval se na paní Šustrovou a vyrozuměl z jejího pohledu, kterak ona se těší na okamžik, až sňatek dceřin bude v novinách. Neříkal tedy pranic. Ať to přijde do novin! Vždyť každý jich nečte. Ostatně nelze ničemu zabrániti, když se to vybírá z matrik…

Tak sedávali za zimních večerů u stolu den co den. Stará paní za ten čas pověděla Žemlovi celý svůj životopis již poněkolikáté, opakujíc po způsobu starých, žvavých žen stále totéž; slečna Pavlína upletla snad již několikátý pár punčoch a při vaření čaje byla vypotřebována velká láhev rumu. Žemla uvykl těmto pravidelným návštěvám a nebyl by mohl bez nich býti. A Kyllian litovával skoro při každé své návštěvě co nejupřímněji, že nebydlí také v domě, aby byli všichni pohromadě, aby nemusil pozdě večer přes ulici.

„Jak vyjdu ze vrat," vykládal vždy na odchodu, „rozrazí mne na ulici zima a mám co dělat, abych se cestou nerozházel. Kdyby tu v domě byla nějaká díra prázdná, hned bych se sem stěhoval. To bychom se pak teprv slézali jako štěnice za rámečkem!"

Žemla děkoval v duchu Pánubohu, že zde takové díry není. Pak teprv by měl rytmistra celý den na krku.

Jak řečeno, ruch masopustní nedoléhal do ztracené Václavské ulice. Jen když v neděli se vracívala společnost z nějaké procházky, zarážel jim o sluch ze všech hospod na Dobytčím trhu řinkot hudby a výskání opilých vojáků.

Paní Šustrová stále čekala, že se Martin zmíní o nějaké zábavě, ale když týdny míjely a masopustu bylo namále, prohodila jednoho večera sama:

„Nu, cožpak, Žemličko, ani si letos nezatančíte? Koukejte, v neděli je u Šáryho věneček – měli bychom se aspoň jednou mezi lidi podívat…"

Žemla hned neodpověděl. Bál se od počátku masopustu, že se stará paní s něčím takovým vytasí, – a už je to tu. Ale nebylo lze, aby odporoval. Když paní Šustrová domluvila, vzhlédla slečna Pavlína mnohem živěji než jindy a upřela tázavý pohled na ženicha. Martin pochopil, co tento pohled znamená. Má jíti do zábavy.

Ano, zmínka o tanci vyrušila slečnu Pavlínu, jinak nehybnou. Byla náruživou tanečnicí a dosud každého masopustu dosyta užila. Ovšem,

jindy to mohlo být, do loňska byla svobodna volná, a matka vymetla s ní, kde co bylo přístupného a kde co slibovalo dceři zábavu a poskytovalo matce naději do budoucna. Avšak letos nemohly samotny. Byl tu Žemla, milovník, ženich, nemohlo býti řeči o tom, aby šly bez něho. Ale Žemla se nezmiňoval ani slovem a paní Šustrová vycítila, že o tanec nestojí, mlčela tedy také. Konečně však pohnulo se jí srdce nad dcerou, která zhluboka vzdychala, kdykoli procházkou pohlížela do výkladních skříní, v nichž bylo masopustního, plesového zboží, až oči přecházely, a která se někdy pozdržela deset kroků za matkou, zastavujíc se na nárožích a vyčítajíc z návěští, kde jaký věneček a zábava. Než slečna Pavlína ani slovem se nezmínila, že by chtěla jíti do bálu. Ne ze skromnosti, ale z jakéhosi trpného vzdoru.

Vloni v masopustě říkávala Pavlína jenom: Kampak půjdeme, mutr?

A paní Šustrová odpovídala: I kam chceš, vyber si!

A pak tedy šly, jak dcera rozhodla. Letos však pociťovala Pavlína, že se o vliv na matku rozdělila s Žemlou, že bude rozhodovati jeho slovo, bude-li o tom vůbec řeč, i vyčkávala, až začne někdo jiný. Čekala, čekala, masopust se schyloval, a o tanci dosud ani slova. A když tedy konečně matka si vzpomněla, zaradovala se Pavlína v duchu a podívala se na Žemlu pohledem, jemuž neodolal. Bylo mu sice nepříjemné pomyšlení, že se má strojiti v nepohodlný, těsný černý oděv, že bude musit navléci bílé rukavice – jeho veliké ruce půjdou na výstavu –, že při vstupu do sálu se slečnou Pavlínou upře se na ně na sta očí, že bude nucen tančiti, že bude posuzován paničkami i děvčaty, že projde ohněm bálové kritiky, – ale slečna Pavlína by ráda do plesu nebo do věnečku: jak jí mohl odepřít! A Žemla svolil.

„Da geh' ich aber auch mit!“[74] zvolal Kyllian. „Moje pedály sice nejsou do tance, ale podívám se zas jednou rád na ten hipodrom. Když vidím takový hon kolem dokola, vzpomenu si vždy na vojančinu, a jak jsem prohánět koně v jízdárně! Počkej, Žemlo, zejtra vyházíš krám a já ti dám lekci – tancuješ ty asi jako věšák na šaty!“

Slečna Pavlína svírala rty, aby přemohla smích, který jižjiž jí tváří škubal, a Žemla zčervenal, neboť cítil, že má rytmistr s tím tancem skoro pravdu.

A šli do věnečku k Šárymu. Úbor pro slečnu Pavlínu byl připraven skoro za půl dne. Mělať paní Šustrová náhodou doma šaty jisté panič-ky, které měla rozpárat a přešít, a poněvadž na to bylo dosti času a poněvadž byly šaty slečně Pavle jako ulity, rozhodla paní Šustrová, aby jich dcera užila pro ten večer. Spíchly rychle nějakou okrasu, tu a tam našily ryšků, ubraly kousek tuniky, vyžehlily, a šaty byly jako nové. Až se v nich slečna Pavlína vytančí, rozpářou se a vyperou, a ni-kdo nebude tušiti, že byly na bále.

V neděli nebylo o procházce ani řeči, ba u Šustrů skoro ani řádně neobědvaly.

Panoval tam již od rána chvat a rozčilení, jako by začínal věneček již v poledne, a posluhovačka Fána přes tu chvíli skákala ze schodů a vra-cela se horempádem domů, snášejíc rozmanité drobnosti, jichž bylo na večer třeba. Teď běžela pro kousek křídy, za okamžik pro jehlice do vlasů, pak pro záběl do rukavic, pro bílou tkanici do plesových stře-víčků od loňska, pro lahvičku voňavky – Fána ani nepamatovala, co vše toho dne snesla, a kvečeru již nohou necítila. Když se setmělo, dosta-vila se frizérka ze Spálené ulice a vytvořila na hlavě slečny Pavlíny do-sti prostý sice, ale pracný a „umělecký“ účes. Paní Šustrová svítila při této důležité práci a skoro ani nedýchala, aby věc nepokazila. Chvílemi slinila palec a urovnávala jím dceři jednotlivé vlasy, jež nechtěly přiléhat.

Rozčilení podobné, ač tlumenější, zavládlo dole v krámě Žemlově. Bylo to rozechvění vážnější, mužnější.

Žemla sice nezačal hned ráno se strojením, ale přec odcházel z krá-mu častěji do kumbálu, aby přehlédl, je-li vše v pořádku, a čeho snad se nedostává, aby včas bylo opatřeno. Tentokráte kartáčoval oděv sám, a než jej položil na postel, pokladl pokrývku její velikými archy papíru,

aby se na oděv nenachytalo ani chmýrka. Probíral se deset minut prádlem ve truhle, nemoha najít košili dosti bělostnou, skvělou. Tato měla nějakou skvrnku níže, ona výše, na jiné zas bylo vidět, že již není nová. Konečně přece vybral jednu, připnul k ní límec a opatrně ji položil vedle černých šatů. Stejně pečlivě zchystal ostatní kusy oděvu.

K poledni přinesl ševcovský učeň nová perka kozinky a Žemla hned je obul, aby je do večera trochu vyšlapal. Jako Fána shora měla i Randová dosti běhání. Musila obstarati nový, atlasový nákrčník, a přinesla jich Žemlovi půl tuctu na vybranou. Pak běžela pro čerstvou pomádu a dvakráte musila zaskočiti k holiči na Dobytčí trh, aby neopomenul po obědě pana Žemlu oholit a vlasy mu přistřihnout. Od rána přikládala Randová do kamen v kumbále, aby se hřála voda na mytí. Když bylo poledne, byl hrnek skoro prázden – voda stálým vařením se vypařila. Randová běžela pro čerstvou, jako by jí hlavu zapálil. A do všeho toho pletl se Kyllian, který již dopoledne přišel k Žemlovi černě oděn, s obnošenými žlutými rukavicemi v náprsní kapse, s kníry navoskovanými, jako by měl pod nosem dva špejly. Pokusil se také vniknout k Šustrovým, ale tam ho nepustily.

„Pavlínka se strojí," oznamovala mu paní Šustrová s úsměvem na prahu, a Kyllian skutečně zahlédl skulinou nedovřených dveří slečnu Pavlu v pokoji, s rozpuštěnými vlasy, ve spodničce a v bělostné košili, která jen dopola zakrývala plná její ňadra, i poroučel se, ač nerad. Vrátil se k Žemlovi, vešel do kumbálku, prohlížel jeho oděv, podíval se i na Žemlovy nové boty, hádal, kolik asi budou stát, radil Martinovi, aby do nich nasypal „jen hodně mnoho fedrvajzu, aby v nich měly nohy dost místa", – a aby si ukrátil chvíli, popíjel slivovice.

Také Žemla nemohl obědvat, jak byl zaujat přípravami na večer a očekáváním, kterak výprava dopadne.

Konečně nastal večer.

Žemla již od šesté hodiny zcela připraven stál uprostřed krámu, aby o nic nezavadil a se nezatřísnil. O půl sedmé přiběhla bez dechu

Fána, že „milostpaní vzkazuje, že už jsou hotovy, aby se milostpán pro ně zastavil“. Žemla zhasil, zavřel krám a šel k Šustrovým, kde zastal Kylliana v hlučném hovoru. Starý obejda civěl tam již půl hodiny a mluvil na dluh.

Zjev slečny Pavlíny oslnil Martina, že se v něm až dech zatajil. Těšil se na ni, jak asi bude vypadat, ale všechno jeho očekávání bylo předstiženo. Stála tu v bílých kreplisových šatech s růžovými ozdobami. Sukně nedosahovala až k zemi, i bylo zříti dvé malých, atlasových střevíčků, šněrovaných hedvábnou tkanicí. Živůtek slečnin byl mírně vykrojen a objevoval bílou, jemně namodralou pleť plných ramen a opojné vzedmutí tvárných ňader. Ruce dívčiny vězely v rukavičkách s dvanácti knoflíčky, sahajících skoro až k lokti. Krk její byl obepjat tenkým zlatým řetízkem drobného článkování a v ouškách dívčiných tkvěly náušnice ze slonové kosti s křišťálem uprostřed. Přes židli byl přehozen pláštík s labuťkou, jejž slečna při vstupu do předsíně taneční sálu měla nésti na ramenou. Paní Šustrová byla již také připravena. Byla oděna v černé hedvábí, v šaty sice trochu staromódní, ale šetrně zachované. Byl to zajisté úbor sváteční, jejž oblékala jednou, dvakráte do roka. V ruce držela beduinu, do níž měla se zahaliti Pavlína, „aby po ulici nestrašila“, a bílý vlněný šátek, jejž si měla přehodit přes hlavu.

„Jsme hotovi, Žemličko,“ pronesla paní Šustrová milostně, měříc Martina, jak jest vyparáděn. Byl černý od hlavy po paty, jenom na prsou probleskovala bílá vesta pod kabátem na knoflík zapjatým. Vlasy jeho byly tentokráte nakadeřeny a vycházela z nich líbezná vůně růžové pomády. Podrobiv se horkému želízku vlásenkářovu, činil tak Žemla se značným sebezapřením a jenom po výslovném přání slečny Pavlíny, jež byla tlumočila paní Šustrová. Oholené tváře zamodrávaly se kořínky vousů pod koží, knírky byly navoštěny. Na velikých rukou Žemlových byly rukavičky barvy makové.

„No, to je párek k pohledání!“ zvolala paní Šustrová zálibně a samolibě a strkala Žemlu, aby se postavil vedle slečny Pavlíny. Dívka podávala Martinovi koketně ruku – dnes, kdy ji vedl do bálu, se vším se smiřovala. V tom okamžiku byl by ji Martin láskou snědl a do hlavy vstupovalo mu zase netušené, neznámé opojení. Padala z něho tréma, která jej od rána tísnila, a nemyslil na nic jiného, než jak bude s drahou, milovanou dívkou tančit. Zapomínal přitom i na nedostatečný svůj výcvik taneční.

Slečna Pavlína byla v myšlenkách dále; těšilať se, jak bude tančit s tanečníky, s mnoha tanečníky, – neboť slečna Pavlína mívala vždy mnoho tanečníků. Kyllian pohlížel taky jenom na vystrojenou dívku a jedl ji očima, počínaje pěknou její hlavou a zakusuje se vždy níže. V tu chvíli zdálo se, že rytmistr vrací se do své minulosti, v tom pohledu byl celý životopis starého kavaleristy.

Paní Šustrové neušlo pohnutí obou mužů. Pozorovala předobře zanícení Žemlovo a lačné pohledy Kyllianovy a slavila v duchu vítězství. Ano, takto chtěla okázati dceru nastávajícímu zeti svému, aby viděl, co z jejích rukou dostane, a aby za to byl vděčen. Byla dnes hrda na to růžové dítě, na vystrojenou tu dívku, za niž si chtěla koupit pohodlné, bezstarostné živobytí a kus panování pro zbytek života…

Ještě sebrala paní Šustrová něco špendlíků k zacelení případných trhlin v oděvu dceřině, několik jehlic do vlasů, pár obnošenějších rukaviček Pavlíniných pro dobu po půlnoci, vstrčila do kapsy dva neb tři kapesní šátky – a již sestupovala společnost ze schodů. Fána svítila na cestu a poslouchala poslední rozkazy paní Šustrové, co a jak opatřiti a co vše připraviti, nebo Fána měla dnes přespati v bytě Šustrových, aby nezůstal tak zcela prázdný.

Venku byl krásný únorový večer nedělní. Bylo suché počasí, sníh ležel umrzlý a pískal pod nohama čtyř bálečníků, zatáčejících na Moráň. Napřed šel Žemla s Pavlínou, kteráž se i v dlouhé beduině zimou tetelila. Vážněji, delšími kroky spěchali za nimi Kyllian a paní Šustrová. Po

desíti minutách vcházeli obloukem do zahrady Na Slovanech a za okamžik potom vstupovali do osvětlené síně zahradní budovy, kde již zavládl šum tanečního večera.

V šatně vyvlékla Pavlína levé rámě, jímž byla na Žemlu zavěšena, a stanula, aby vyčkala matky a Kylliana, kteří byli asi deset kroků pozadu.

„Svlékněte si zimník," pronesla šeptem k Martinovi.

Paní Šustrová došla spěšně, sňala z dcery plášť, shodila také svůj, a kladouc oba kusy k zimníku Žemlovu, velela ženě v šatně, aby všechen oděv uložila pod jedno číslo, jež pak podala ženichovi.

„Vemte to k sobě, pane Žemlo, – u vás je to nejjistější."

Zatím shodil i Kyllian svůj plášť, vytáhl z fraku hedvábný šátek a zatřepal jím silně. Vyrazila z něho pronikavá vůně bergamotového oleje, který se míchá do nejlacinějších voňavek.

„Saprlot, vy jste se natřel!" prohodila s úsměvem paní Šustrová.

„Moje stará asekurace!" odpovídal rytmistr, nakláněje se k paničce. „Nerad čichám ten bálový pot!"

Pavlína si nevšímala tohoto hovoru. Hleděla dychtivě do osvětleného sálu a již se levicí zavěsila znova na Žemlu.

„Pojďme!" pobídla ho.

A vstupovala do sálu po pravém boku Žemlově. Vstupovala tam jako dáma, která jest v tanečním sále doma, vstupovala jako královna plesu, s hlavou vztyčenou, hrda, zářící, vědoma svých úspěchů loňských a dychtící po nových.

Bylo před prvním tancem, z orkestru se ozývalo poslední ladění nástrojů, kapelník stál před svým pultíkem s taktovkou v ruce, připravenou k zaklepání, sálem procházely páry, čekající na první zaznění hudby, veškerou prostorou se nesl živý šum, vznikající šustem ženských šatů, tlumeným hovorem a smíchem tu tam vybuchujícím.

Zraky všech mladíků, kráčejících právě mimo se svými tanečnicemi, upřely se rázem na skvoucí zjev Pavlínin, upřely se na ni i zraky

dívek.

Muži hleděli na ni plni obdivu a žádostivě, dívky s jakýmsi chladem, tuše, že se tu objevuje nebezpečná sokyně.

Pavlína se tvářila, jako by nepozorovala tyto pohledy obdivu a tajené závisti. Přelétla očima sál a obrátila se k matce:

„Tamhle pod zrcadlem je místo, mami, tam by ses mohla posadit. Pojďme!“

A zamířila k zrcadlu, pod nímž bylo ještě několik prázdných židlí.

Když došli na místo, obrátila se Pavlína k matce zády, paní Šustrová sňala z beder dívky pláštík s labuťkou, a Pavlína lehce se zachvěla. V sále bylo dosud chladno, jako vždy před prvním tancem.

Paní Šustrová přeložila šetrně pláštík, usedla a vedle ní se posadil Kyllian.

S pocity zcela jinými vstoupil do sálu Žemla. Byl za celý svůj život asi třikrát neb čtyřikrát v taneční zábavě, v té době, kdy mládencoval ve filiálkách. Předtím chodil krátký čas k tanečnímu mistru Godrovi, mistrovi to třetího řádu, ale nedospěl v umění tanečním veliké dokonalosti. Dal se do tanečních hodin pohnouti několika kolegy, ale cítil, kterak jest neobratný, kterak nedobře se vyjímá jeho dlouhé, kostnaté tělo, a větší část večerů tanečních prostál nebo proseděl. Pro složitější tance neměl vůbec smyslu a paměti, s bídou se naučil tančiti dokola, valčík nikdy nepochopil.

Později, když se odhodlal jíti do taneční zábavy, vlastně když jej tam soudruzi zavedli, vmísil se pravidelně v hlouček tanečníků netančících, dívajících se, a jen po dlouhém rozpakování odvážil se časem přistoupiti k některému děvčeti s žádostí o taneček. Nikdy se neodvážil na dívky, které byly stále v kole, které šly z ruky do ruky. Vybíral si takové, jež celý večer seděly. Myslil, takové že budou nejshovívavěji posuzovati jeho výkony. Byl si vědom, že na tanečníka není zrozen.

A pojednou po letech přichází do plesu jako ženich s nevěstou, které snad – ba jistě – má se na celý večer oddati.

Postřehl dobře všechny ty pohledy, upírající se na Pavlínu, viděl, že i na něj dorážejí zvědavé zraky, a bylo mu skoro jako na pranýři. Co vše člověka očekává, je-li ženichem! Jakých tu povinností!

Cítil, co leží v těch zracích, kteréž obléhaly jeho nevěstu, a v nitru jeho ozvalo se něco jako žárlivost. Proč svolil k této výpravě! Proč se rázně neopřel! – Martin byl by se nejraději obrátil, aby utekl domů. Ale bylo pozdě. Již vešel, a před druhou, třetí hodinou ranní není vyváznutí.

Hleděl zmaten před sebe a skoro nic a nikoho neviděl. V tom vlnění, jímž prošli, než se dostali k zrcadlu, nerozeznával již jednotlivých postav. Byla to směsice hlav, v nichž – zdálo se mu – je po čtyřech očích, bylo to blýskání a poskakování, byl to jediný vír – Martinovi téměř hlava se zatáčela. Ah, plesy! Kdo to vymyslil! Kterak – proti tomuto honění a kvapu, proti této výstavě – je milo a příjemno sedět v klidné domácnosti a hovořiti bez rozčilení a vzrušení!

Jedvaže paní Šustrová svlékla z Pavlíny pláštík a usedla, ozvalo se rázné zaklepání kapelníkovy taktovky, a již zazněly zvuky lákavé polky. Pochod párů po sále náhle se zastavil, ale jenom na okamžik. V nejbližší chvíli změnil se obraz, a již se páry míhaly v houpavém křepčení kolem Žemly a Pavlíny.

Při prvních zvucích vyvlékla Pavlína ruku ze závěsu a stála nyní vedle Žemly vzpřímena, vyčkávající.

„Na also, Žemla!“ ozval se hlas Kyllianův. „Dej se do toho – a ne celý kousek – já bych také rád Fräulein Pauline poprosil!“

Žemla se uklonil, Pavlína položila levé rámě své na jeho rameno a přilnula k němu plnými, dmoucími se ňadry. Zněla hudba – dívka náležela již jen tanci. Martinovým tělem projelo mocné, smyslné zachvění – náhle děkoval v duchu, že tu jest, že přišel. Neboť kde mizelo vše ostatní před tímto blahem! Byl v opojení, cítě na svých prsou Pavlínu, a jako v mrákotách slyšel ještě slova paní Šustrové:

„Neudýchej se mi, Pavlínko! Neuchvať se! Martín –, pane Žemlo, dejte mně na ni pozor…!“

A Žemla se octl v reji.

Při prvních obratech zatočila se mu hlava. Nevěděl, odkud s Pavlínou začal, kterým směrem tančí, kde sedí paní Šustrová, na které straně je vchod a kde hrají hudebníci, – nevěděl nic a nikoho neviděl. Byl skoro závratí pojat a cítil, kterak bledne úzkostí, neboť se mu zdálo, že se při nejbližším obratu překotí, že upadne a – Pavlína s ním. Průvan ho mrazil na hlavě a na čele vyvstaly mu krůpěje studeného potu. Nyní, nyní to nastane! Ta hanba strašlivá! Kterak se ospravedlní před Pavlínou! Vždyť mu pak nezbývá, než aby se šel utopit…

Ale Pavlína byla pevná tanečnice. Cítila, kterak jsou kroky Martinovy nejisty, a ač se zdálo, že na tanečníku svém spočívá plnou tíhou těla, držela jej bezpečně a jistě, a pozorujíc, že se ruce Martinovy třesou, zašeptala po chvilce:

„Ne tak rychle, pane Žemlo, – pozbudete dechu. Ne dokola, šanžírujte trochu…“

Žemla nerozuměl, co Pavlína chce. I nepoddala se Pavlína již při nejbližším obratu, nedala sebou otočit, nýbrž táhla Martina za sebou a šeptala mu:

„Chvilku rovně – a hleďte nahoru, abyste uvykl. Vy jste již dlouho netančil, viďte?“

Žemla chtěl odpověděti, ale nemohl slova vyraziti. Plíce jeho sotva popadaly dechu, prsa zvedala se mocně a rychle, srdce mu bilo, jako by chtělo vyskočit.

„Jen volně, volně,“ napomínala Pavlína opětně. „A nezapomeňte dýchat. Při druhém tanci půjde to lépe.“

Žemla byl zahanben, že jej drží tanečnice, a zase by byl Pavlínu zlíbal vděčností, že je tak shovívava a že ho vede.

Nyní tančili volně, proplétajíce se ostatními páry, a Martin radostně pozoroval, že se vzpamatovává, že volněji oddychuje a že se může po-

dívat na tanečníky kolem sebe, aniž se mu hlava točí. Vykračoval bezpečněji, a když protančili sálem nadél, počal se opět otáčet. Šlo to.

Pavlína, ucítivši nyní, že ji Martin drží jistěji, pronesla polohlasně:

„Nu vidíte, že to jde. Je jen o začátek."

„Děkuji vám, slečno," odpovídal Žemla chvějícím se hlasem. „A nehněvejte se na mne, že jsem tak nemotorný. Já neměl nikdy času, abych byl chodil do zábav a do plesů. Tím více lituji toho nyní, kdy mohu – kdy smím tančiti s vámi. A s vámi, Pavlínko, chtěl bych protančiti celý život…"

Pavlína se lehce usmála, a Martin vzpomněl teprv nyní, že oslovil dívku jen křestným jménem, i zapálil se a horko se mu rozlilo až po šíji.

„Slečno," šeptal Martin s namáháním, „nehněváte se, že jsem byl prostořeký…?"

„Nehněvám," odpověděla Pavlína usmívajíc se. Věděla, čeho se omluva Žemlova týče.

Žemla protančil s dívkou dvakráte sál a blížil se k zrcadlu, pod nímž seděla paní Šustrová. Obávaje se, aby Pavlínu příliš neunavil, zastavil se s ní právě před matkou, uklonil se a děkoval za tanec.

Pavlína jen hořela a ňadra se jí mocně vzdouvala.

„Nesedej, dítě, nesedej!" volala paní Šustrová. „Až si trochu oddechneš!"

Zatím Kyllian, který seděl vedle staré paní, popotahoval si vestu, urovnával na sobě frak, zamnul kníry a teď povstal.

„Ah," zvolal, „Fräulein Pauline vydrží víc! Smím prosit, slečinko?"

A hluboko se uklonil.

Pavlína přetřela si krajkovým šátkem čelo i tváře, urovnala kdesi na šatech nějaký záhyb a obrátila se k matce:

„Nejsem rozcuchaná?"

„Nejsi, dítě, nejsi," mluvila Šustrová sladce. „Jsi jako ze skříňky."

„Tak tedy prosím!"

A zvedala obě ruce.

Kyllian nakřivil tělo, pojal dívku, a již se vzdalovali. Tempo rytmistrovo bylo pomalejší, jeho způsob tance staromódnější, skoro komický, avšak obratný a jistý. Paní Šustrová hleděla za ním s úsměvem.

Žemla usedl, když se pár vzdálil, a otíral šátkem obličej i krk. Paní Šustrová obrátila se k němu a tázala se mateřsky:

„Nu, pane Žemlo, jakpak vám Pavlínka tančí?“

„Můj bože, milostpaní, slečna tančí jako anděl,“ odpovídal Martin a vnikal zrakem do směsice tančících, v níž mu dívka s Kyllianem zmizela. „Bojím se, že já jí nevyhovuji.“

„Jděte, jděte!“ promluvila paní Šustrová přívětivě. „Tančíte, jako byste byl chodil k Linkovi. Nevěděla jsem, že to tak dobře půjde. Jen srdnatě do toho, pane sousede! Bez kuráže nic se nedokáže!“

Žemla usmíval se polorozpačitě, poloblaženě a vyhlížel, kde se mu Pavlína objeví. Již se blížila s Kyllianem, mihli se kolem a zase se vzdalovali. Kyllian zářil radostí a karmínovou barvou obličeje. Když se blížili podruhé, umlkla náhle hudba, a Kyllian nabídnuv Pavlíně dvorně rámě, přiváděl ji k matce.

Dívka usadila se po pravé straně matčině.

„Počkej, dítě, tak ne,“ volala paní Šustrová. „Seděla bych mezi vámi. Vstaň, sedni sem, vedle pana Žemly, a já na tvé místo – tak!“

A než usedla, hodila okem milostně po Žemlovi, jako by chtěla říci: „Hleďte, kterak vám všecko pěkně zaonačím!“

Po ukončení polky tleskalo se v celém sále, zpočátku jen místy, mírně, ale náhle tleskot vzrostl a stával se ohlušujícím, neústupným. Bylo nenasytným tanečníkům vyhověno. Již se ozvalo zaklepání taktovkou a sálem znova se polka rozezněla.

Tu již také přistoupil ke slečně Pavlíně jakýs mladík vysokého vzrůstu, výbojného vzezření a žádal o tanec.

Dívka povstala bez rozmýšlení, zavěsila se a tančila.

„To je žába," zvolala paní Šustrová se smíchem, obracejíc se k Žemlovi. „Ani se vás nezeptala...!"

„Ale milostpaní," odpovídal Žemla překvapen, „což já smím slečně dovolovat nebo zabraňovat..."

„Ano, ano," potvrzovala paní Šustrová s jakousi vážností, „nevěsta má se zeptat ženicha – vždycky, vždycky, pane sousede. Ale nesmíte se na ni hněvat, ona již dlouho nikde nebyla a vůbec toho mnoho neužila. Je to to jediné – až se vezmete, přejde ji tanec. Nastanou jiné starosti..."

V duchu však byla panička ráda, že pro dceru přišel tanečník. Jen ať jich přijde více, hodně mnoho, aby Žemla viděl, jak se Pavlínka líbí, jak se o ni derou. Ať vidí ženich, co má.

Pavlína tančila celý kus přidané polky s neznámým tanečníkem a nevrátila se k sedadlu, ani když hudba utichla. Mladík po tanci bez okolků si ji zavěsil a prováděl, aby si promenádou oddechla, a Pavlína ochotně jeho průvod přijala. Dala se dovésti k matce a Žemlovi za hodnou chvíli.

Než usedla, vyňala taneční pořádek a podávala jej tanečníku s otázkou:

„Nezapíšete se?"

„Ó, prosím, slečno!"

Tanečník sáhl po lístku, vyňal z vesty drobounké olůvko a podepsal se, načež s úklonou odcházel.

„Cožpak?" tázala se paní Šustrová. „Zadala jsi se?"

„Na čtverylku," odpovídala Pavlína.

„A tuhle pana Žemly ses neptala?" pokračovala matka s jemnou výčitkou. „A prve ses také nedovolila..."

„Pan Žemla se nehněvá, že ne?" obrátila se k němu Pavlína přívětivě.

„Ale slečno," volal Žemla, „já jsem šťasten, že se dobře bavíte! Nemám co dovolovati!"

„Přece, přece, milý Martínku," dokazovala matka.

Pavlína sepjala žertovně ruce, a upírajíc jiskřící zraky na Žemlu, žadonila dětinsky:

„Nu tak tedy, že se nehněváte, že mi dovolíte? Vždyť se spolu ještě vytančíme..."

Žemla byl blažen. Takto Pavlínu ještě neviděl. Zářila štěstím a byla tak přívětiva, tak milostná. Žehnal v duchu chvíli, kdy se tato zábava ujednala, a myslil, že by šel nyní každý týden. Jak i toto jest krásné! Kterak tu srdce roztaje! Tu slyší od Pavlíny, k čemu nikdy nebylo příležitosti. On má právo něco dovoliti. Jak by jí nedovolil! Ať se vytančí, aby mu neměla co vyčítat. A řekl k paní Šustrové:

„Slečna je dobrotivá, že se mnou vůbec tančí, milostpaní. A figurové tance vůbec dobře neumím, nebudu ani slečnu obtěžovati. Jen se zadejte, drahá Pavlí –"

Odmlčel se. Již zas by byl vyřkl její jméno. Rád by to byl učinil, ale obával se, aby touto důvěrností dívku nepohněval. I dokončil:

„– zadejte se, slečno. Budu vám vděčen, necháte-li mi vždy kousek do kola."

A díval se pak, kterak Pavlína tančí čtverylku, později dvořanku a besedu, pohlcoval nevěstu očima a v srdce vkrádala se mu malá žárlivost, že s ní nemůže tančiti všechno sám. Záviděl všem těm tanečníkům, že také oni přivinují k sobě nevěstu jeho, že s ní mluví, že jim odpovídá ve zvonivém smíchu, a připadalo mu pojednou, jak mnoho v životě zmeškal.

Chýlilo se k půlnoci, kdy Žemla opětně se octl v kole s Pavlínou, toho večera již poněkolikáté. Po celý večer chystal se k něčemu, k nějaké otázce, při každém delším tanci odhodlával se k tomu a vždy dohráli dříve, než se toho odvážil. Jeho rozjaření a rozčilení rostlo, chtěl mluvit a zase se bál, že mu unikne celá noc a že se nedostane k slovu. Nyní tedy, nyní, než hudba umlkne! Zdálo se mu, že v tanečním reji možno říci tak mnoho, na všechen způsob mnohem více, než sedí-li

se klidně při stole, než jde-li se volně ulicí. A Martin začal tedy hlasem, který se chvěl nejen bouřlivým dechem, ale také značným rozčilením:

„Rád bych se na něco otázal, drahá slečno…“

Pavlína vzhlédla k němu plnými zraky:

„A sice?“

„Avšak – slečno – mohla byste se hněvat…“

„Proč?“

„Poněvadž se chci zeptat, slečno – drahá, máte-li mne…“

V Žemlovi zatajil se dech. Toť hrozné, jak nesnadno jest pronésti jediné slovo – jediné jen – a kteréž přece znamená Žemlovi celý svět, celý život.

„Máte-li mne, drahá slečno, trochu – trochu ráda…,“ vydechl Martin.

Pavlína sklopila hlavu, hleděla Žemlovi přes rameno do sálu, ale za okamžik zase k němu vzhlédla a pronesla polohlasně:

„Teprve teď byste se ptal? – – – Byla bych tu s vámi…?“

Nebyla to přímá odpověď a Žemla neviděl také a nepoznával, jak podivný přitom leží výraz na její tváři, ale jemu stačila slova dívčina. „Byla bych tu s vámi?“ Co jiného to znamená než: ovšemže vás mám ráda! Tuto odpověď slyšel Martin ve slovech dívčiných, poněvadž ji slyšeti chtěl. A když slova Pavlínina dozněla a hlava její snížila se zase, přitiskl Martin děvče ještě silněji na prsa a šeptal:

„Díky vám, díky, zlatá Pavlínko… Díky! Neklamal jsem se…“

A hleděl na její malé, růžové ouško a přál si, aby tam mohl všeptati vše, co v tu chvíli cítil, a aby směl slova svoje provázeti nekonečným líbáním drobného, krásného toho ouška, i vlasů, čela, úst…

A když hudba ztichla a Žemla doprovázel Pavlínu k sedadlu, nemluvil již. Když pak ji dovedl k židli, ujal ji něžně za pravou ruku, povznesl ji zvolna k ústům a vtiskl na bílou rukavičku polibek, načež usedl také sám, štěstím všecek jak omámen.

Požehnaná taneční zábava! Kterak se prohřešil, že jenom na chvíli pocítil odpor k ní. Může být něco krásnějšího? Což to není ples a kvas duší a srdcí? Teprv dnes – zdálo se Martinovi – poznává, jakou rozkoší jest milovati a milován býti. A tanec, k němuž vždy pociťoval nechuť, pokládaje jej za nesmyslnou zábavu a hřích proti zdraví, připadal mu náhle jako květ pozemské blaženosti, jako nejvyšší, neocenitelný požitek. Toto víření je provázeno podivným kouzlem, které probouzí v člověku nové smysly, které i jemu dodalo výmluvnosti, aby pověděl, k čemu se v jiných okolnostech odhodlati nemohl. Hle, vždyť promluvil a dostal žádoucí odpověď. Jindy sotva se odvážil chopiti se ruky milované dívky, zde ji smí před celým světem obejmouti a k sobě přitisknouti. Tanec – jaký to andělský výmysl!

Žemla myslil přitom stále jenom na sebe a zapomínal, že stejných slastí jest účasten každý, kdo vyzývá Pavlínu k tanci, že ona stejně těsně přimyká se také k jiným, cizím mužům.

A jí vpravdě bylo lhostejno, s kým tančí. Tuto byla ve svém živlu a náležela všem, každému, kdokoli přišel. Kolik nocí v životě takto protančila! Kolik mladíků našeptávalo jí slova mnohem ohnivější v těsném tom spojení, a všichni zmizeli zase, aby jinde začali znova. Na tyto věci Žemla nemyslil, nevěděl o nich, nenapadlo ho nic podobného.

Nastal půlnoční odpočinek a paní Šustrová se vzchopila.

„Nyní se navečeříme, Žemličko, – však jste asi také vytrávil.“ A obrátila se k dceři:

„Pojď, Pavlínko, abychom nebyli poslední, abychom dostali místo.“

Starý Kyllian se potácel sálem s nějakou tlustou paničkou, do níž horlivě mluvil, a vida, že se jeho společnost sbírá, dovedl rychle svoji mohutnou tanečnici k židli, posadil ji, poroučel se a spěchal k paní Šustrové.

„Půjdem jíst, je-liž pravda?“ volal již zdaleka. „Však je čas. Nesmí se zapomenout na žaludek. Tohle není malá práce! Jakživ jsem nemyslel,

že se do toho tak obořím. Ale je to lepší než parní lázeň! Vorwärts, Žemlo!“

Podal ruku paní Šustrové, Pavlína se zavěsila na Žemlu a rychle kráčeli ke stolům, k nimž se hrnuli také ostatní hosté.

Při večeři pozorovala paní Šustrová s uspokojením, kterak zraky nejbližší společnosti upírají se na její dceru a na Žemlu, zvědavě, zkoumavě, a aby naznačila, že není matkou dcery, která touží teprv po nějaké známosti, která snad odejde ze zábavy s prázdnem, jak byla přišla, oslovila Žemlu náhle: Pane synu!

Dosahovala tím dvojího. Předně naznačovala zcela určitě všem, kdož chtěli slyšeti, že není tanečník její dcery pouhým nahodilým společníkem pro dnešek, který by zítra zmizel, aby se nikdy nevrátil, že je to ženich, její nastávající zeť, a za druhé připínala k sobě a k dceři Žemlu veřejně, před lidmi. Za chvíli zví polovina přítomného obecenstva, čím je tento pár mladých lidí, a Žemla jako počestný muž má o závazek více.

Během rozmluvy opakovala paní Šustrová svoje „pane synu“ několikrát, a Žemla byl tak mile a radostně dojat a takovou odvahou naplněn, že se několikráte chopil ruky Pavlíniny, nyní rukavice prosté, a tiskl na ni horoucí polibky.

Pavlína zanícena nad vydařenou zábavou, usmívajíc se a nemyslíc na nic jiného, neutrhovala mu ruku a nechávala mu ji líbat. Odměňovala se tak Žemlovi, že ji vedl do plesu.

Byly čtyři hodiny z půlnoci, když paní Šustrová vyzvala snoubence, aby již netančili a odpočinuli si. Jsou zpoceni, venku je zima, mají trochu oschnout a vychladnout. A je čas, aby šli domů. Pavlína ovšem si může poležet, ale Žemlička musí časně otevřít.

„Nic platno, děti,“ mínila paní Šustrová, „všechno na světě má konec. Však jste netančili posledně – ale Martínek si musí lehnout aspoň na dvě hodiny…“

O půl páté vycházeli do šatny, a Pavlína, kterou matka pečlivě obkládala oděvem, pohlížela lítostivě do sálu, na zřídlé páry, které teprv teď pohodlně a dosyta se mohou vytančit.

Na Moráni odloučil se Kyllian, jejž zima tak rozrážela, že zuby jektal, a za několik minut stanul Žemla s dámami před domem ve Václavské ulici. Políbil ruku paní Šustrové a políbil ji i slečně Pavlíně, ale pak ještě tiskl malé její prsty pravicí a hleděl jí nyvě do tváře.

„Ale bodejťže, Martínku!“ volala paní Šustrová rozjařeně, jako by tušila, co znamená toto Žemlovo otálení. A udeřila jej lehce do zad. „Vy jste jako školáček! Toť je rozmýšlení!“

A Žemla tedy se přiklonil a poceloval slečnu Pavlínu.

„Dobrou noc, pane Žemlo,“ zašeptala Pavlína, „děkuju vám…“

Klíč zaskřípěl v zámku, vrata se rozevřela a matka i dcera zmizely v nich.

Všecek opojen kráčel Žemla ke svým dveřím.

Ach, jaká to byla krásná noc!

Po čase vzpomínal na tuto blaženou noc a pocit nepopsatelně hořký naplňoval jeho nitro.

---

72. Nu to by bylo odbyto!

73. Viďte že, slečno.

74. Ale to jdu také!

VI

Minul masopust, nastaly plačtivé, sychravé dni postu. Lidé doháněli delším spánkem noci v masopustě probděné, v rodinách plynul život klidným, jednotvárným tokem jako před masopustem, leckde se dařilo hůře než jindy; neboť někteří poživálkové byli protančili vše, co jim po nutném nasycení zbylo, ba některým a mnoha rodinám zbyly z masopustu mrzuté dluhy. Za vlády prince Karnevala žilo se vesele, nyní nastalo ono povědomé „pískání flauty".

Nevlídné dozvuky masopustu byly pociťovány i v domácnosti Šustrových. V masopustě ještě bylo tak dosti práce, ale Popelec jako by vše uťal. Málokdo přicházel nyní se zakázkou, a kdo přišel, přinášel nanejvýš jen předělávku, něco ku přešití. První otázkou bylo vždy, kolik to bude státi, a věc usmlouvána vždy na trojník, na krev. Jediným jistým a určitým důchodem ženštin bylo výslužné paní Šustrové, a to bylo tak nedostatečné, že nastaly chůze do zastavárny, pokud bylo co zastavovati. Paní Šustrové zmáhal se zlý rozmar a nyní přemýšlela mnohem častěji o sňatku dceřině a hleděla nedočkavě vstříc jeho uskutečnění. Až to se stane – přemítala –, bude lépe. Nyní se musí pro domácnost vše kupovat a hotovými platit; jak jinak bude, až se sejde dolů do krámu, a tu jen se vezme, čeho třeba k snídani, k obědu a k večeři. Nebo byť i neměl Žemla vše, má přece mnoho věcí pro živobytí. Kávu, cukr, koření, chléb, mouku, krupici, olej, ocet – zkrátka jeho krám jest učiněnou špižírnou pro rodinu, a do té špižírny bude paní Šustrová chodit jako do své. Vždyť bude vařit pro dceru, ženu Žemlovu, a pro zetě! Rozumí se tedy, že se přitom také nají. Čekala jenom na příležitost, jak by Žemlu popohnala, a příležitost naskytla se dost brzy.

Jednoho večera ke konci března vystoupil Žemla do druhého patra, jak obyčejně, a nalezl doma jenom paní Šustrovou. Oznamovala mu s přívětivým úsměvem, že „Pavlínka musila odejít do města“ pro nějaké maličkosti, ale že se co nevidět vrátí, a když pozorovala, že je Žemla starostliv, aby dívku nic nepříjemného nepotkalo, upokojila ho, že s ní šla Fána a že ji zas domů doprovodí. I usedl Žemla v rozpacích, jak zatím stráví chvíli s paní Šustrovou. Tušil, jako by se nad ním něco vznášelo, a tušení ho neklamalo. Paní Šustrová šukala okamžik v kuchyni a v pokoji, nalila Žemlovi sklenici piva a uvelebila se pak na pohovce s punčochou, na níž právě ujímala.

Mlčení trvalo Martinovi poněkud dlouho, i zapředl sám hovor otázkou, co má milostpaní nového. Ptával se tak vždy buď on, buď paní Šustrová, obvyklou touto otázkou započínal se pokaždé hovor, ale nikdy nepřišel s ní Žemla tak vhod jako dnes.

Paní Šustrová hrála rychle prsty, v nichž se kmitaly dráty, a vzhlížejíc k Žemlovi, odpovídala:

„Měla bych novinu, měla, milý pane Žemlo, kdybych s vámi směla docela důvěrně a bez ženýrování promluvit…“

Již dlouhý čas paní Šustrová neoslovovala kupce „pane Žemlo“, nýbrž vždy mnohem důvěrněji, „milý Žemličko“ nebo tak nějak. Martinovi neušlo neobvyklé dnešní oslovení a očekával něco vážného.

„Ale jemnostpaní, prosím…“

„Neříkejte mi stále jemnostpaní, pane Žemlo!“ zvolala paní Šustrová a pustila ruce s punčochou do klína, „říkejte mi maminko! Či nás chcete opustit, že se děláte tak cizím…?“

Martin hleděl rozpačitě na paničku a pohled jeho jevil dostatečně, že nechápe, kam Šustrová bije. Nepostihoval nikdy jejích manévrů, nepostihoval ho ani dnes a pojímal vše vážně. Ale než se dostal k odpovědi, pokračovala již paní Šustrová:

„Můj bože, můj bože – pane Žemlo, já taky plácám, jako bych vás neznala! Ale víte dobře, že ze mne mluví vždy jen matka, – jak byste

mi mohl míti za zlé! Tak tedy – Žemličko – nehněvejte se, že vám řeknu, jak si co myslím, ale jednou k tomu dojít musí!“

Po této předmluvě pustila dráty s punčochou docela, sáhla po kapesním šátku, popotáhla nosem, přejela obličej šátkem, a hledíc na Žemlu upřeně a pohledem, jímž chtěla vyjádřit nejvyšší mateřskou dobrotu, mluvila dále:

„Martínku milý, – odpusťte mně – víte přece, co mně naplňuje srdce! Už dávno není žádnou tajností, proč k nám chodíte, a vy se jistě nebudete hněvat, když se vás upřímně zeptám: tedy kdy? Flintu máte nabitou – abych se tak po sprostu vyjádřila –, kdypak vystřelíte? Já vás neuháním, Martínku, ale to víte: všeho do času, Pánbůh navěky. Jsem stará, Martínku, já vím, že nebudu dlouho živa, – srdce by mně to utrhlo, kdybych měla jít ze světa dřív, než byste si Pavlínku odvedl!“ (Paní Šustrová skryla tvář do šátku a zaštkala, že se Žemla ulekl, aby ji v tom okamžiku neranila mrtvice. Ale výtečná matka Šustrová uměla se svými dojmy a city hospodařiti; přetřela šátkem dvakrát obličej a vzhlédla zas k Žemlovi. Tvář její byla teď o stín smutnější.) „Nebojte se ničeho, Žemličko, Pavlínka je dobré dítě, má vás ráda, vy ji taky máte rád, já budu živa jen pro vás dva – a věřte mi, že nebudu dlouho živa, cítím to…“

A zas utřela si panička nos a oči a hleděla strnule před sebe, jako by četla v knize budoucnosti. A pak, probírajíc se znenáhla z tohoto předstíraného zamyšlení a povznášejíc pomalu oči, až utkvěly na Žemlovi, mluvila tišeji:

„To vám všecko povídám proto, že je teď právě příhodná doba, abyste si založili domácnost. Tu vedle se vystěhoval od Sýkorů ten kandidát, víte, z toho pokoje se zvláštním vchodem – má jen dveře z chodby, z ostatního bytu ne – a Sýkorovic mají to už dva měsíce prázdné a nemohou to držet, vrátí pokoj domácímu pánu a bude pak od kvartálu k najmutí. Tak jsem si myslila, Martínku,“ – hlas paní Šustrové měkl jako sirob –, „kdybyste se chtěl ženit, že bych vám postoupila tenhle

svůj byt a vzala bych pro sebe ten pokojíček. Mně stačí – dočkám se tam smrti a budu stále při vás, a přece vám nebudu překážet. Než se zmůžete na něco většího v jiné ulici – a Pánbůh vám požehná, obchod vám poroste, vy mu rozumíte a nešidíte lidi –, dostačí vám to zde, jak to stojí a leží! Je to beztoho všecko Pavlínčino – já bych si vzala tam do pokojíku jen postel na přespání nebo tuhle starou pohovku, židličku a stolek – co jiného potřebuji? A vy spánembohem hospodařte v tomhle!“

Hleděla na Žemlu pohledem tak nyvým, že sklopil oči. Ano, pravda, uznával v duchu Žemla. Nikdy ještě nepomyslil na tyto starosti s bytem, nikdy mu nepřipadlo, kde by bydlil s Pavlínou, kdyby se oženil, – a hle, tu přichází matka její s hotovým záměrem, tak dobrým, příhodným, jak by ho sám nikdy nevymyslil.

A přece – ač před ním panička rozvinovala tak vábivý obraz – nebyl s to, aby promluvil. Zmaten pohlížel na nastávající tchyni, rád by byl něco řekl, – ale co, co jen? Nemohl se dočkati té krásné chvíle, až se octne v těchto prostorách jako ženich, pořád na to myslil, – ale nyní, kdy pojednou věc byla vyslovena tak určitě starou paní, zachvěl se skoro, jako by se naň valilo něco ohromného, něco neodolatelného, čemu neunikne. Ženění! Tedy už je to zde, už se to pronáší, milostný jeho poměr zbavuje se náhle těch obláčků, jimiž si jej stále obetkával, oněch růžových závojů, kteréž obestíraly jeho a slečnu Pavlínu kouzelným tajem, a z pološera toho vystupují oba v nové podobě, jako muž a žena! Muž a žena! Pavlína bude jeho ženou! Žemla vytrhl se násilně z pletiva zmatených myšlenek a snažil se, aby myslil co nejstřízlivěji. Sedí tu na židli při stole, na němž jest bílý ubrus, oblitý jasným světlem petrolejové lampy. Tam v koutě sálají kamna příjemným teplem, venku hvízdá vítr, ale zloba povětří nemůže sem dovnitř. Okna jsou pevně zavřena a bílé záclony jsou hranicí nevlídné tmě, která se rozestírá nad ulicí. Mezi okny leskne se zrcadlo ve starém, hmotném rámci, na stěnách rozvěšeny jsou staré, vybledlé obrazy, nad pohov-

kou cvakají odměřeně hodiny a ciferník jejich shlíží na Žemlu tak vážně, rozumně, skoro jako živý obličej. Vídá zde Žemlu denně, denně mu odměřuje ty sladké hodiny, jež tráví po boku milované dívky, je to starý, dobrý známý, ale když dospěje u večer jeho ručička na jisté místo, kyne ciferník Žemlovi, aby vstal a rozloučil se, kyne mu, aby šel. Vše to je tak známé, povědomé – a vše to náležeti bude Žemlovi, až se tu udomácní jako manžel. Pak nebudou ho tyto klidné, nemluvné hodiny odtud vyháněti, pak starý ciferník přimhouří oči nad štěstím, v němž se bude Žemla potápěti…

Stará paní hleděla na Žemlu, který dosud nemohl nalézti slova, jímž by vyjádřil, že tedy souhlasí, že je srozuměn.

Tu pojednou ozvalo se na dveře kuchyně klepání. Slečna Pavlína vracela se z města. Žemlovi zbýval jen okamžik, neboť až vejde ona, teprv ze sebe slova nevypraví. Paní Šustrová vstala, aby dceři otevřela, ale než pokročila, upřela na Žemlu ještě jednou dlouhý, tázavý pohled.

Žemla rozuměl té otázce a vzchopil se. Cítil, že musí odpověděti. Nerděl se, ale bylo zřejmo, jak jest rozčilen. Pokročil, a vztahuje pravici po ruce paní Šustrové, pronesl zticha, ale určitě:

„Ano, maminko!“

Potom ji ujal za ruku, sklonil se a políbil jí prsty. Paní Šustrová vytrhla mu rychle ruku, chopila ho oběma dlaněmi za hlavu a zvadlé její rty vtiskly na Žemlovo čelo políbení. Martin cítil také, jak mu na nos ukápla horká slza. Paní Šustrová snad byla v tu chvíli doopravdy pohnuta. Spěšně kráčela do kuchyně, aby vpustila dceru…

Později nerozpomenul se Žemla nikdy, o čem toho večera dále hovořili, a zvláště co mluvila slečna Pavlína. Jeho paměť sahala jen k onomu polibku staré paní…

Když Martin o jedenácté hodině odešel a Pavlína v koutě u kamen zdlouha a mlčky se odstrojovala, prohodila paní Šustrová, shazujíc ze sebe jednu sukni po druhé:

„Nu tak vidíš, Pavlínko, budeš se vdávat…!“

Pavlína neodpovídala. Zvedla pravou nohu na židli, aby rozvázala u botky tkanici, jež se jí zadrhla na uzel. Její tvář byla bledá a tvrdá.

Paní Šustrovou neobyčejně dráždilo tvrdošíjné mlčení dceřino. Dráždilo ji pokaždé, ale dnes, kdy se domnívala, že dostoupila vrcholu svých úspěchů, kdy ujednala se Žemlou svatbu, uráželo ji pohrdavé chování dceřino tím více. I prohodila bodavě, stojíc nepohnutě u stolu:

„Nu, snad ti to všecko není vhod, co?“

Pavlína skláněla se nad svojí botkou a neodpovídala hned. Po chvilce teprv zahučela:

„Vždyť nic neříkám…“

„Bodejť bys říkala!“ zvolala paní Šustrová jízlivě. „To by tak scházelo! Ty ovšem neříkáš nikdy nic, za tebe stále aby mluvila a jednala matka – a té se krásně odměňuješ!“

Pavla mlčela.

Matku dohřívalo to mlčení. Dodala bodavě:

„Mohla bys všech deset olízat!“

Za půl hodiny zhasla lampa v bytě Šustrových a za malou chvilku potom chrupala již matka blaženě a spokojeně. Zdálo se jí snad, jak se Žemla žení a jak ona počíná hospodařit v jeho krámě.

Venku po mračivé obloze plul úplněk, a když se vyhoupl na chvíli ze mraků, švihl bílým svitem do pokoje Šustrových a až k lůžku, na němž odpočívala Pavlína.

Dívka ležela s očima otevřenýma, majíc obě dlaně pod hlavou. Ležela tak dlouho, dlouho, a oči její nezavřely se ještě, i když půlnoc dávno minula. V nočním tichu počaly pracovati všechny ty čivy, jež ve dne jsou uspány a kteréž za hlubokých nocí probouzejí se k nepřetržité činnosti, ke traplivé hře, jíž nemůžeme uniknouti. I slečnu Pavlínu trýznily teď podivné myšlenky, jichž nemohla zapuditi. Něco jest rozhodnuto, čemu dosud upřímně nevěřila. A ten spokojený, odměřený matčin chrupot naplňoval ji odporem…

VII

„Konečně, konečně!“ zajásala paní Šustrová v duchu, když se zrána probudila a na včerejší večer a jednání se Žemlou vzpomněla. „Konečně bude dohráno a – vyhráno! Neunikne nám již, vezme si Pavlu, a já – –“

Myslí paní Šustrové přelétlo bleskem vše, co již vykonala, a v tu chvíli prožila i několik neděl, které zbývaly ještě do svatby, viděla hospodářství mladých manželů, vmyslila se rázem do – krámu Žemlova, a po této přehlídce doplnila nedokončenou myšlenku svou:

„– – a já budu bez starostí živa!“

Zaslepená ženština byla stále hlavní osobou v celé hře, již prováděla se Žemlou a s dcerou.

Byla zaslepena, neboť ani nepozorovala, nebyla si vědoma, že staví jen sebe do popředí, že vše, co provedla, provádí kvůli sobě. Ujišťovala se v duchu, že vše, co koná, koná pro dceru, a nepozastavila se pranic nad tím, že ani jednou se neotázala Pavlíny: Máš jej opravdu ráda? Je ti příjemný? Vydržíš s ním spokojeně do smrti?

Což by se ptala po takovýchto malichernostech paní Šustrová, která svého nebožtíka „pána“ taky si nebrala z lásky, ale z čisté sobeckosti, aby byla zaopatřena, aby nezůstala starou, nuznou pannou.

Vlastně paní Šustrová o všem tom ani nepřemýšlela. Nepřipadlo jí, že dcera má právo hledět na muže svýma očima, a nikoli matčinýma. Ostatně nepoddá-li se nějaká nepatrnost ihned, však se poddá později. Vždyť je Žemla muž, kterého lze ovinouti kolem prstu. To je neocenitelná vlastnost, – kterou až Pavlína pochopí, bude matce neskonale vděčna.

A že není Žemla horkokrevný, ohnivý, taky mu neškodí. – Ba naopak – jaký je nyní, takovým zůstane. Není možno zmýliti se v jeho povaze. Jaké to vlastně štěstí pro Pavlínu, že dostává takového muže. Jaká to trefa pro děvče, když vidí bez brejlí, koho si bere.

Zkrátka, paní Šustrová byla se vším nadmíru spokojena a nemudrovala víc o zdaru nebo nezdaru. Co činí Pavlína, činí z hloupého vzdoru. Kdyby jí matka bránila, chtěla by snad Žemlu. Že jí ho doporučuje, chová se odmítavě. Pavla si ho vezme a dost!

Hlavní věcí pro paničku bylo nyní, kdy bude svatba. Na všechen způsob není radno odkládati. Čím dřív, tím líp. A vyjednala to také hned večer toho dne, když se Žemla dostavil.

„V masopustě by to bylo bývalo pěkné," promlouvala nastávající tchyně Martinova, špoulíc ústa, „ale když se to nestalo, bude to v máji také pěkné…"

„Jak je vám libo, maminko!" odvětil polohlasně Žemla a zahleděl se na Pavlínu. Bylo mu divno u srdce, když vyslovoval to důvěrné, synovské „maminko".

Rozumí se, že Kyllian byl první, jenž zvěděl o tom, co se událo onoho večera. Paní Šustrová potkala jej druhý den na Moráni a bez dlouhých úvodů a okolků vyhrkla:

„No tak, pane rytmistře, Pavlínka se bude vdávat – půjdete na svatbu…"

Hleděla dychtivě na rytmistra, jak bude novinou překvapen, a pohled její dodával: Tak tedy jsme už, kde jsme chtěli být!

„Verfluchte Gschicht'!" zvolal, ba skoro vykřikl rytmistr Kyllian. „Už se s ním provaz utrh?"

„Eh, vy máte řeči," pronesla Šustrová, jako by se durdila, a hnedle dodávala nedočkavě:

„Už to řekl a bude to nejspíš v máji!"

Pověděla to tajnostně, nahýbajíc se k fialové tváři Kyllianově, ale měla se co krotit, aby nevykřikla radostnou zprávu přes celou Moráň

až na Dobytčí trh. V takovém byla vytržení nad nastávajícími vdavkami dceřinými.

„Der Kerl hat Eile!“[75] smál se penzista, kroutě strašidelné svoje kníry. „Inu, já bych nad Fräulein Pauline taky dlouho neotálel…,“ dodal mlsně.

„Hříšníče starý!“ klepla ho v žertovném pokárání šťastná matka. „Kam byste se – –“

Kyllian zamžoural a otázal se:

„Kam si ji odvede, slečinku?“

Paní Šustrová vypověděla mu stručně, jak věc ujednala, a byla by povídala ještě mnohé, kdyby se Kyllian náhle nebyl utrhl. Nutkalo ho, aby se podíval na Žemlu, na „šťastného ženicha“. Salutoval paní Šustrové po vojensku, vztyčil španělku jako palaš a kráčel rychle dolů k Žemlovi. Cestou mnul kníry, až mu jednotlivé vousy v prstech vázly, a za okamžik vystupoval hřmotně po schůdkách do krámu. Otevřel dveře, zastavil se, a blýskaje očima, volal do krámu:

„Kujóne! Chystáš svatbu, a nejlepšímu kamarádovi nic neřekneš? Může ti někdo lépe poradit než já, starý kavalerista? Co?“

Žemla nevěděl, jak by odpověděl; ulekl se, že rytmistr křičí ve dveřích a že ho mohou slyšet lidé na ulici, i spěchal před pult, chopil rytmistra za ruku, vtáhl jej do krámu a přirazil dveře.

Kyllian dal se dostrkati až k pultu, klesl pak stranou na pytel, a upíraje pronikavé oči na Martina, otevíral pomalu ústa a vyhrkl:

„No – hhha!?“

Zatím Žemla vrátil se za pult a pokračoval v práci; sekal cukr na kostky, jež shraboval do truhlíku v pultě, vyloženého zinkovým plechem.

„Do svateb ještě daleko, pane rytmistře,“ odpovídal polohlasně. „Ostatně posud není nic určitého…“

„Určitého, určitého!“ hartusil Kyllian. „To vím, že se nebudeš ženit dnes ve dvě hodiny po obědě! Ale proč to tak tajně pleteš, co? Mě to

uráží, že se mi nesvěříš, rozumíš?“

Vstal, a postaviv se těsně k pultu, vypjal prsa a mluvil se směšnou vážností:

„Bin doch dein alter, väterlicher Freund[76] – víš, a ty se pouštíš do takových věcí beze mne, co? Dělám ti slona, rozumíš, a za to mě odstrkuješ…?“

„Ale, pane rytmistře,“ bránil se Žemla starému tlachalu, „vždyť se nic nestalo – a ostatně se chci ženit já – ne vy…“

„Také bych se ti poděkoval, vařbuchto!“ rozkřikl se Kyllian. „To bych si musil vzít starou, když jsi ty zbaňkal dceru. Ja, das wär’ ein Hochzeitgeschenk für dich,[77] abych si vzal tchyni, nechtěl bys? Ale to bys mně musil koupit hned pistoli, – abych se zastřelil…!“

Nu, teď mohl Kyllian mluvit, co chtěl, Žemlovi bylo vše jedno; věc je nahoře vyřízena, nikdo mu ji nezkazí, a tlachavému penzistovi hubu nezacpe – ať mluví. Místo odpovědi a dlouhých výkladů, místo všeho bránění přistoupil Martin k regálu u stěny, chopil se láhve se slivovicí, naplnil obvyklý kalíšek a postavil jej před Kylliana. Tím způsobem obyčejně aspoň napolo jej umlčoval. Čárky na opažení dveří sice se množily – úzký šuplíček dávno nestačil na účet povědomé litery K –, kdy a kdo je zaplatí, nebylo také jisto, ale byl pokoj – Žemla si jiného nepřál. Potom přikročil k pultu a sekal dále, a když byl hotov, chopil se jiné práce. Rytmistr ať si hovoří.

Kyllian popíjel; tlachal, tlachal a nic mu nevadilo, že Martin neodpovídá. Odpovídal si za něho a rozváděl řeč na všecky strany, umlkal chvílemi, pohlížel zkoumavě na Žemlu, dopil, dal si znova naplnit a mluvil dále. Ztichl, jen když přišel někdo do krámu pro zboží, nebo vrčel nesrozumitelně. Po odchodu každého kupce obrátil se náhle k Žemlovi a zahučel nevrle:

„Také ti sem pořád někdo leze! Ani si nemůžeme nic povědět!“

„Jen kdyby jich sem hodně lezlo, od rána do večera, pane rytmistře, to bych byl rád!“ řekl Žemla. „Vždyť tohle není salón pro povídání!“

„To vím, že jsi svou butyku pro zábavu neotevřel!“ hučel Kyllian. „Ale je tu jako na ulici! Mám toho tolik na srdci, co bych ti rád řekl…“

„Už to všecko vím,“ pronesl Žemla suše; „opakujete stále totéž, pane rytmistře.“

„Tak vidíš, pendrekáři, jak jsi nevděčný!“ žvanil Kyllian. „Takový přítel a kamarád jako já – a ty už všecko víš!“

Sklonil hlavu, jako by byla obtěžkána závažnými myšlenkami, ale za okamžik opět se na pytli vzpřímil, a hledě hněvivě na kupce, zvolal:

„Ty toho víš, ty zajíci! Vždyť mě urážíš! Už to všecko vím, už to všecko vím!“ opakoval posměšně po Žemlovi. „Nic nevíš! Ale dobře, nechám tě v tom, mudrci, a až se někdy na něco zeptáš, odpovím ti: A vždyť už to víte, milostpane! – víš, to ti řeknu!“

Tak se dočkal Kyllian poledne, kdy se přišourala posluhovačka Randová.

Kyllian se s ní posledně zle byl rozešel, a Randová, když ho spatřila, zaškaredila se; to však rytmistra nezastrašilo, a vida, že se Žemlou řeči není, spustil na Randovou:

„Matko, blíží se apríl – mají-li pak už všechno v pořádku k výletu na horoucí skálu? Letos dal magistrát přísný rozkaz metařům, aby si dávali pozor na košťata, – poslední léta se jich mnoho ztrácelo. Ale dají mi dobré slovo, já jim opatřím pometlo z pivovaru – bude mít sedlo i oprať – na takovém ještě nikdy nejeli…“

Randová došla zatím za pult a složila tam režné pytlíky a pytle, jež měla doma u správy. Byla shrbena a odvrácena od Kylliana a hučela teď do nějakého truhlíku:

„Ba ne, mladý pane, letos pojede se na starých, odřených kozlech s hadími jazyky. Dají pozor, aby byli před soumrakem doma, – sic ponesou také…“

Kyllian vybuchl v chraptivý řehot a volal k Žemlovi:

„Té tvé báby je sem škoda, kamaráde, ta by měla sedět ve fabrice na utrejch!“

Potom se otočil k Randové:

„Jdou, jdou, byl to žert – já vím, že ještě nejsou plnoletá!“

A zas obrátil se k Žemlovi:

„Necháš tohle zjevení u sebe, až se oženíš?“

Žemla přebíral se v nějakém koření a tvářil se, jako by neslyšel.

„No bodejťže necháš,“ odpovídal si rytmistr za Žemlu, „když ti věnovala svoje nejkrásnější mladá léta! A pak budeš mít v domě strašidlo pro děti – ta se ještě vyplatí! A nevěsta má do výbavy také takového tvora – budeš mít pěknou menažérii!“ Žemla mlčel. Žvástání Kyllianovo uráželo ho, ale neměl chuti do hádky a neodpovídal. Randová zatím vešla do kumbálku, aby poklidila, kde nutno, a ohánějíc se nyní smetákem a hadrem, funěla zlostí při slovech rytmistrových. Však jí ten starý dědek všecko zaplatí – nic mu neodpustí.

Ale krom toho trápilo ji ještě něco, mnohem více. Byla to zmínka Kyllianova, že se pan Žemla bude ženiti, – dnes poprvé to vyslovil starý kořala rytmistr určitě a jako by se samo sebou rozumělo. Je tedy věc pravdiva, ujednaná…

Randovou to škubalo v těsném kumbálku a připadalo jí, že prach, kterýž se pod smetákem zdvíhá, dusí dnes mnohem víc než kdy jindy. Tedy hotovo, uděláno! Bylo jí pojednou praošklivě v úzké té prostoře, v níž denně šukala. Cítila, že už zde dlouho nebude hospodařit, ale to ji netrápilo. Několik těch zlatek vysloužíi si jinde také, – ale co pán, pán? Jak jemu se povede? Vždyť ona také něčemu rozumí a vidí, že co nastává, nepovede k dobrému. Jak jí byl pojednou celý ten dům protivný! Proč pán vlezl právě sem, do téhle ulice, do tohoto nepříjemného domu s úzkým, nevlídným krámem a s těmi „ouřadnicemi“ nahoře! Je to osud, myslila Randová dále, osudu nikdo neuteče. Kdyby se byl stěhoval jinam, byl by zajisté zase tam nalezl dvě ženské, které by seděly v nějaké díře jako dva pavouci a čekaly na mouchu, předouce sítě, až by ji polapily. Těmhle se to dobře povedlo! Ale proč jen si je uvazuje pán na krk, proč? Vždyť nic nemají! Vždyť pán by potřeboval peníze!

Randová to ví. Dobře pozoruje od samého počátku, jak pan Žemla večer počítá stržené krejcary a desetníky, pomalu, jeden po druhém, jako by jim popřával času, aby se rozplemenily, než dopočítá. Vídala ho často s kusem křídy v ruce, jak psal po pultě a počítal, počítal – a patrně málokdy se dopočítal, neboť mnohdy – stíraje zvolna řady cifer – oddychl zhluboka a zadíval se do šedivé ulice a zamyslil se těžce. A Randové se vždy zdálo, že čte na jeho tváři slova: Ještě to nestačí, pořád nestačí! A když to nestačí jemu samotnému, tomuto skromnému člověku, který se sytí napolo svým řemenem, jejž po obědě utahuje, kterýž pije jako pták, který nekouří a nešňupe, – jak stačí bídný ten obchůdek později pro dva, ano pro tři, – neboť „ta stará“ přijde na něj také!

Randové vlastně není do Žemly pranic, vždyť není její příbuzný, vždyť ho poznala teprve v poslední dobu mládencování v Žitné ulici, odkud si ji do Václavské přivedl, ale přece s ním cítí. Ubožák, kdyby byl tušil, že chtěje se ženit, vzbuzuje soucit své posluhovačky, které platí tři zlatky měsíčně! Jaká to smutná ženitba, při níž je litován, jako by ho vedli na šibenici.

A než ukončila Randová svoje uklízení, byla odhodlána, co učiní: promluví s milostpánem, ať je, co je. Nezapomněla sice, jak ji odbyl tehda, když si omočila, ale to neškodí. Co jí může udělat, když promluví? Hlavu jí nestrhne, nanejvýš ji vyhodí a ona přijde o toto posluhování – nu, zítra bylo by jiné. Taková služba se najde, ale nenajde se hnedle zas tak hodný pán, kterýž zasluhuje cosi lepšího než tu fiflenu shora, nahou, bez peněz, a než tu starou špekulantku, která ho uhnala.

Randová byla by se dala do Žemly nejraději hned, ale překážel jí tu Kyllian, protivný ten piják, který se nehýbal od své slivovice. Kdy potáhne ke všem ďasům?

„Randová, oběd!“ zvolal nyní Martin Žemla do kumbálu, čímž přetrhl babici pásmo myšlenek. Ovšem, málem byla by zapomněla. Se-

brala misky, utáhla řemínek, vzala džbánek na vodu a šla. Procházejíc krámem, vrhla zuřivý pohled na rytmistra, který se zarýval do svého pytle hloub a hloub. Kyllian upíral na ni zelené oči zpod hustého, zježeného, žlutě šedého obočí a olizoval špinavé kníry, na nichž při každém doušku utkvělo několik krůpějí slivovice.

Kyllian rozuměl laskavému tomu pohledu, ale nezkazil si rozmar. Zašklebil se, až se objevily zbytky žlutých zubů, a zvolal k Randové rozmarně:

„Jdou, jdou, hospodyňko, ták! A kdyby se jim tu nelíbilo, až se jim pán ožení, mohou jít ke mně za kuchařku. Potřeboval bych někoho, kdo by mně vařil pro švábы doma. Už mi všecko sežrali, už jim nemám co dát!“

Randová vyletěla z krámu a za ní hřměl chraplavý smích penzistův…

Toho dne nepodařilo se Randové, aby pověděla Martinu Žemlovi, co jí hubou škubalo. Kyllian seděl v krámě dlouho přes oběd a přečkal Randovou, a když přišla večer, pozorovala na pánovi nějaký spěch a nedočkavost – chystal se zas nahoru k Šustrovým –, i mlčela a odešla s nepořízenou. Druhého dne přišla v poledne o něco dříve a zaradovala se, když viděla, že jest kupec samoten, že tu není protivný starý kavalerista, jejž by na lžíci vody utopila. Zdálo se jí, že jest pán v dobrém rozmaru, – to jí bylo vhod; vyslechne ji spíše a bude přístupen moudrému slovu.

Když Martin Žemla poobědval a když Randová poklidila nádobí, přišourala se pomalu z kumbálu do krámu a počala nesměle, dívajíc se do koutů, jako by po něčem pátrala:

„Tak milostpán se nám přece ožení?“

Žemla kroutil pomalu kornoutky ze žlutého, slaměného papíru a strkal jeden do druhého do prázdné láhve se širokým krkem, do láhve po okurkách.

„Proč se ptáte, Randová?“ otázal se docela lhostejně, po babici ani se neohlédnuv.

„Inu proto, že o tom včera mluvil ten hladolet, co zde vyžírá slivovici, milostpane…“

„Ale proč vy se po tom ptáte?“ opakoval Žemla jednotvárně, kroutě dále kornoutek za kornoutkem.

Tímto opakováním byla Randová poněkud zmatena. Shýbla se, zvedla kus zchumlaného motouzu, počala jej rozplétati a pokračovala nesměle:

„No, myslím, jestli jako milostpán jde najisto; že snad kouká milostpán také na nějakou pomoc, a to že nahoře není nic krom té drahé duše. Já nejsem žádná dohazovačka, milostpane, ale potřebujou-li just hospodyni, věděla bych o slečince, která má taky něco krom té drahé duše…“

Randová se odmlčela. Čekala, že zas řekne něco pán, ale Žemla neodpovídal. Dohotovil právě poslední kornoutek z rozřezaného papíru, chopil se nové složky slaměných archů, ohnul napolovic, přejel dlaní a zajel doprostřed dlouhým nožem. Prořízl papír kvapně, že to vydalo zvuk, jako by roztrhl kus pevného, škrobeného plátna. Řízl ještě dvakráte na čtvrtky a točil kornouty dále. Randová pokračovala. –

„Já jsem stará bába, milostpane, ale mnoho jsem přehlédla a myslím, že se slečinka Šustrovic nehodí do tohohle hospodářství. K tomu není každý, milostpane, – a to ostatní člověka také věčně netěší, to se přejí, jako všecko na světě. Ono je hezké vzít si kupce s plným krámem zboží, když jsou doma prázdné almary, ale ty krky, milostpane…“

Randová se zarazila, neboť pohlédnuvši náhle na Žemlu, spatřila, jak na ní utkvěl přísným pohledem a jak stiskl rty. Nedodělaný kornout v prstech levé ruky rozvinul se mu zas ve čtvrtku papíru a pravice jeho se opřela o pult. A nyní promluvil Martin Žemla chladně:

„Poslyšte, Randová, už jsem vám jednou a dostatečně dal na srozuměnou, že si nepřeju, abyste se pletla do věcí, do nichž vám nic není.

Ale vy jste stará ženská, která nemůže držet za zuby. To tedy se rozejdeme.“

Po těch slovech vytáhl z pultu zásuvku s penězi, svou pokladnici, vyňal z přihrádky tři zlatky, pak ještě zlatku a pět desetníků, položil peníze na pult a pokračoval:

„Pozejtří máme prvního – tu jsou vaše tři zlatky za březen. A tu je zlatý a padesát krejcarů za čtrnáct dní do patnáctého dubna – vemte si to a můžete zůstat doma, nemusíte sem už chodit, daruji vám těch čtrnáct dní. Chtěl jsem od vás jen, abyste mi uklízela, metla a posluhovala, – nic jiného. Tu máte, jděte!“

Posouvl peníze hřbetem ruky blíže k Randové a svíjel dále kornouty. Bylo vidět, že nechce Randovou déle poslouchat a že mu není do řeči. Byl rozčilen, svaly poškubávaly mu bradou, a aby zakryl toto své rozčilení, hleděl přes pult na ulici a počal šeptem pohvizdovati, ale rty mu selhávaly.

Randová se nenadála, že jí Žemla tak náhle řeč přetrhne. Myslí tak dobře s pánem, a on ji za to vyhání! Stála tu zahanbena, žmolíc a chumlajíc nanovo motouz, s nímž si byla hrála, a hleděla stranou na pána, hleděla naň jako tlustým, hrbolatým sklem, neboť jí lítostí a hanbou vstoupila do očí záplava slz. Stála tak chvíli němá, nemohouc ze sebe slova vypraviti, a popotáhla jen dvakrát nosem, ježto neměla šátku. Žemla se na ni nedíval, ale slyšel a cítil, že posluhovačka pláče. Konečně ozvala se Randová hlasem chraplavým, plným pohnutí a lítosti:

„Mě ještě nikdo nevyhnal tak bez výpovědi, milostpane, ale pro tohle už docela ne – vždyť jsem nic neukradla. Já jsem takové staré, hloupé hovado, že jsem myslila, že musím milostpánovi říci, co si myslím, ale nechtěla jsem milostpána urazit. Já tedy půjdu, milostpane, ale dostanu jen ty tři zlatky za tenhle měsíc, a to až dosloužím do konce! Víc mi nepatří a víc nevezmu – já vím dobře, že milostpán nemá na

vyhazování. Milostpán si někdy na Randovou vzpomene – Pánbůh jim dej štěstí!“

Žemla se tvářil, jako by si nevšímal slov staré posluhovačky, ale bylo mu velice nevolno, když Randová vzlykajíc mluvila. Potom odcházela tiše, bez šustu do kumbálku, jako spráskaný pes, a utírala si v koutě u kamen záplatovanou sukní oči a nos a klapala bezzubými dásněmi jako v zimnici. Ráda by se byla octla již na ulici, daleko odtud, neboť se styděla za nezdařenou výpravu proti ženitbě Žemlově, ale právě tak styděla se v tomto okamžiku mihnouti kolem Žemly a čekala, až někdo vejde do krámu, aby pak nepozorována a nepovšimnuta utekla. Opanovala ji hanba a stud malomocného, podřízeného člověka, kterýž byl neodolatelně umlčen, který nedošel slechu, ač jest přesvědčen, že má pravdu a že chtěl vykonati něco dobrého. Již usušila oči i nos po pláči a pořád nikdo nepřicházel do krámu, v němž pán její šustil křehkým slaměným papírem.

Konečně ozvaly se na schůdkách něčí kroky, do krámu zazněl pozdrav, a Randová, chopivši se džbánu, vycházela rychle z kumbálu. Žemlu pozdravila, když byla už na schůdkách, a pak seběhla dolů, div se nepřekotila. Byla ještě rozčilena a zdálo se jí, že všichni mimojdoucí hledí na ni a že uhádají, co se mezi ní a panem Žemlou událo. Oddechla si, teprve když se octla na osamělé pěšině širokých sadů na Dobytčím trhu a zde zmírnila kroky své.

Večer přinesla Randová ve džbáně studničné vody a pozdravila kupce nesměle, ostýchavě. Odestlala mu spěšně postel, připravila vše na noc jako obyčejně a odcházela pak mnohem spokojeněji, ježto Žemla již slova neříkal.

Myslila tedy Randová, že se pán již nehněvá.

Žemla nehněval se vlastně ani v prvním okamžiku. Co v něm bouřilo při slovech posluhovačky, nebyl hněv, nebyla zlost, nýbrž jiný pocit, nevýslovně trapný, hořký. Pokořovalo jej nekonečně, že stará posluhovačka tak bezohledně posuzuje jeho počínání, styděl se za to skoro

sám před sebou. Což jest chlapec a podniká něco tak nemoudrého, nepředloženého? V čem to vězí, že tato babice nemá k němu tolik úcty, aby mlčela? Zahodil se někdy před ní? Vypadá tak hloupě, aby se posluhovačka směla pokládati za rozumnější? Co ji opravňuje, aby mluvila tak nevážně o jeho nevěstě, k níž sám vzhlíží jako ke světici!

Jak jej uráželo, že babice vyčítá Pavlíně stále její chudobu. To jej má odpuditi? Nebyl by ničema, kdyby se chtěl oženiti jen pro peníze?

Či jest v tom něco jiného – a Randová netroufá si pravou příčinu svých nájezdů vysloviti?

Nic, pranic! rozhodl Žemla. Kdyby na dívce bylo jen poskvrny, – však by byli přišli také jiní a něco pověděli; takto však nevzmohl se nikdo než na zlomyslné, nejapné poznámky. Na rodině Šustrových není stínu, pověst slečny Pavlíny je bez úhony. Kdyby něco bylo, nebyl by to dávno pověděl tlachal Kyllian, tato slepičí řiť?

A chudoba nevěsty jeho! Může za to ubohá dívka? Nebude-liž tím skromnější ve svých požadavcích? A je tak zcela jisto, že Šustrovy nic nemají? A jeho obchod neuživí dva lidi?

Jen až bude míti Žemla po starosti, až po sňatku zmizí všechna jeho roztržitost a v mysli nastane klid, kterak se chopí své živnosti veškerým úsilím, aby ji rozšířil! Klidná, šťastná domácnost mu dodá nové síly k neúmorné práci; přijdou nápady, vymyslí nové podniky – na něž nyní nemá času a pokojné mysli –, vydělá víc, a co na tom pak sejde, byla-li Pavlína bohata, či nic!

Takto bojoval Žemla s Randovou, kdy už dávno v krámě nebyla, zápasil s ní v duchu, sbíral v sobě všeliké důvody, jen aby zvítězil, aby si mohl s plným vědomím říci: Randová je překonána. A kdykoli tak v myšlenkách Randovou udolal, kdykoli již se hodlal obírati něčím jiným, vyhoupla se v mysli jeho znova a znova otázka: Proč? Proč vše to Randová řekla?

Že by mluvila z čirého nepřátelství, nepodezíral ji Žemla. Tuto přicházel k něčemu, co jej k novému šermu dohánělo. Randová nesbírala

nikdy klepů, netlachala nikdy na dluh jako jiné baby, nikomu neubližovala, krom potyček s Kyllianem neměla s nikým svárů. Proč právě strany Šustrových stála tak tvrdošíjně na svém? Jen v prvním okamžiku, a to při oné dřívější příležitosti, vznikla v Žemlovi domněnka, že se Randová vzpírá jeho známosti se slečnou Pavlínou, poněvadž se bojí o službu, o výdělek. Ale samo od sebe vtíralo se Žemlovi, že tato domněnka jest bezpodstatná. Jiného cosi v tom vězí. Co povídá, k tomu ji nutká jakés neodolatelné přesvědčení – a v tom jest chyba! Ona se mýlí, patrně se mýlí. Je sprostá, nevzdělaná ženština, ale je patrno, že ho nechce urážeti. Z její řeči vyznívalo takové upřímné sice, ale nepříjemné účastenství. Věří-li Žemla sobě, věří-li tomu, co se děje nahoře u Šustrů, nesmí připustit ni jediné námitky Randové, nesmí dovoliti, aby mluvila dále.

Jaká to byla chyba, že se tito dva lidé nemohli dorozuměti, což vyplývalo již z jejich vzájemného poměru. Mezi ním, pánem, a Randovou, pouhou posluhovačkou, nemohlo býti té důvěrnosti, aby se o záležitosti Žemlově rozhovořili. Přítel nějaký mohl se o to pokusiti, ale takového přítele neměl Martin.

Randová tušila, že sňatkem s Pavlínou hrozí pánu jejímu nějaké nebezpečenství, ale ona měla na zřeteli stále jen hmotnou stránku spojení. Obmezený její duch nepronikl dále, neměla k tomu příležitosti, neuměla celý poměr posouditi. Domnívalať se ubohá žena, že Pavlína sahá po kupci všemi desíti, což bylo pochopitelno. Slečinka si bere kupce, aby se jí dobře vedlo. Jak by se byla Randová zhrozila, kdyby byla tušila, co se děje v srdci slečny nevěsty. Pak by byla pověděla Žemlovi něco jiného, a snad by se byl včas vzpamatoval.

Když dozněla slova Randové a zanikla v hluši krámku, když uplynulo půl dne a nepříjemný dojem odporu stařenina pominul, byl Martin rád, že ho Randová hned neopustila, když ji vypovídal. Byl přesvědčen, že prostořeká babice je jinak dobrá a poctivá. Mluví jako každá stará,

hloupá baba, která dávno zapomněla, co je láska, a myslí jenom na peníze.

Později vzpomínal přečasto na její výstražné vystupování, vzpomínal na ně s pocitem hanby a studu, ale později bylo právě navždy pozdě. Otravovalo jej vědomí, že baba ta, ač neuhádala pravý stav věci, měla přece bystřejší zrak než on…

---

75. Ten chlap má naspěch!

76. Jsem tvůj starý, otcovský přítel.

77. To by byl svatební dar pro tebe.

VIII

Od onoho večera, kdy se počalo zcela určitě mluvit o svatbě a kdy byl ustanoven měsíc květen ke spojení „milenců“ Martina Žemly a slečny Pavlíny, bylo Šustrové, jako by se byla znova narodila. Jak okřála rozhodnutím Žemlovým, jak ji osvěžovalo vědomí, že jest u cíle! Nastávala jí ovšem veliká starost s pořizováním výbavy pro Pavlínu, ale jak radostná je takováto starost! Již druhý den po hovoru s Žemlou, když dámy poobědvaly, chopila se paní Šustrová kusa papíru a tužky, vsadila na nos okuláry a počala spisovati, co by Pavlína potřebovala. Seděla přitom na pohovce, dcera seděla u okna a šila na šatech, které měly být zítra hotovy.

Paní Šustrová naslinila tužku a napsala řádek. Potom otočila hlavu k dceři a promluvila:

„Myslím, Pavli, že budeš potřebovat aspoň dvanáct košil, co?“ Slečna Pavlína věděla, jaký to matka dělá rozpočet. Chvíli neodpovídala, neodvrátila ani oka od práce, a konečně odvětila:

„No ty, co mám, silně docházejí. Jsou jako řitice – v těch bych nedělala velkou parádu!“

Paní Šustrová odsekla:

„No víš, košile nejsou pro parádu, ale pro pořádek. Navrch je nosit nebudeš.“

Napsala opět slovo a zas obrátila se k dceři:

„Kalhotek taky tucet – musí jich být tolik jako košil.“

A zase po delší pomlčce prohodila dcera:

„E, vždyť víš, co ženská potřebuje, jen to sepiš!“

„Ty máš hubu, Pavli!“ prohodila mrzutě paní Šustrová. „To se rozumí, že vím, co potřebuješ, ale můžem o tom spolu mluvit, vždyť nezů-

stáváš v Americe!“

Pavlína nechala šití, složila ruce do klína a zahleděla se do ulice, jako by nebyla slyšela.

Matka pohlížela na ni zlostně chviličku, načež upřela zraky na papír a psala dále, opakujíc vždy pro sebe, co napsala.

„Tucet párů punčoch – nejmíň tucet, to se ví. Ty staré se vyspraví – bude jich dohromady dva tucty…

Spodniček máš hodně, šest nových dostačí. Ale černá prošívaná musí být nová, nějaká moárová…

Pak také zástěry, asi tři černé, mohérové, a půl tuctu bílých s krajkami… Lajblíků šest, to snad stačí… Prádlo na stůl, aspoň dva tucty ubrousků a tři velké ubrusy. Dostaneš, co zbylo z mé výbavy, ostatní se přikoupí… Jakpak prádlo ke kávě? Asi tucet ubrousků a velký kávník…“

Paní Šustrová psala dál a dále, až byl papír popsán. Chopila se čerstvé čtvrtky a pokračovala se zálibou vždy větší, jako by připravovala výbavu pro sebe. Když byla hotova s počítáním prádla a šatstva, vzpomněla na nádobí, na sklo a na porculán. Při tomto důležitém odstavci seznamu zahryzla se paní Šustrová častěji do tužky, napsala něco, přeškrtla zase napsané a znova přemýšlela. Byla v patrných rozpacích, vypočítávání nádobí činilo jí obtíže. Byla by se ráda obešla bez dotazu k dceři, když viděla, jakou lhostejnost jeví Pavlína ve vážné této chvíli, ale konečně přece promluvila:

„Poslouchej, Pavli, myslím, abych servis a všechno ostatní počítala na dvanáct osob, co říkáš?“

„No počítej, jak rozumíš, mutr,“ odvětila nedbale slečna Pavlína. „Tabule se dávat nebudou. Ostatně prozatím je hlavně třeba, aby dva měli z čeho jíst…“

„Kdybych takhle počítala,“ mluvila rohatě paní Šustrová, „nemusilo by se kupovat nic. Víš dobře, co je tamhle v kredenci a že vám to všecko dám. Ale musí se to nějak doplnit, aby byly celé garnitury. Potřebu-

je se toho dost: servis jídelní, kávový, čajový, na pivo, a někdy přece přijde nějaký host, ne?“

Slečna Pavlína všimla si jen prvních vět matčiných a teď poprvé zvedla hlavu a obrátila se k matce:

„Že mi to všecko dáš? A co pak zbude tobě, z čeho ty budeš jíst?“

Matka položila tužku a pronikavě pohlédla na dceru.

„Ty jsi dobrá, holka! Cožpak pro mne nebude místa u vašeho stolu? Mám se odstěhovat do Paříže, že ty se vdáš? Já myslím, že tvoje jako moje…“

„Ty myslíš, mutr, že budeme bydlet všichni pohromadě? Takhle já si své vdávání nepředstavovala…“

Slečna Pavlína promluvila tato slova tak tvrdě a necitelně, že Šustrová, jak byla ostřílena a uvyklá nezpůsobům dceřiným, zahleděla se překvapena do tváře Pavlíniny a na půl minuty pomlčela. Ale náhle pronesla hlasem, v němž se třásla zlost i lítost:

„A ty myslíš, že se odstěhuji k Bartoloměji, až se vdáš? Nebo že se postavím za Strahovskou bránu s flašinetem a že budu spát v cihelnách? Tak teď najednou svému dítěti překážím? Pánbůh ví, kdybych se nepamatovala, jak jsem tě vynosila a odkojila, myslila bych, že mi tě někdo strčil do hnízda, jen abych tě vyseděla…“

Slečna Pavlína byla zatím již zase schýlena nad prací, jako by matky ani neposlouchala. Ale v paní Šustrové zabouřila dceřina slova, že tak hned neutichla. I hleděla na Pavlu, na jemný její profil, očima jí takořka polykajíc, a pokračovala:

„Takhle jsem si tě vychovala? Starám se na tebe od maličkosti, nosila jsem tě na rukou, tak říkajíc, a tohle je tvoje odsluha? Myslíš, že už mě nebudeš nikdy potřebovat? Ostatně, abys věděla: já nechci bydlet právě s tebou a se svým zetěm pod jedním stropem, ne! Už proto ne, že to není věc docela slušná. Ale zůstanu v domě, víš, najmu si ten pokojík po Sýkorovic kandidátu a přečkám tam – dá-li Bůh – ještě kousek toho živobytí, až mě složíte do hrobu. Tak to udělám a nebudu ná-

jemníkem vaším, ale pana domácího. A na stravu si přidám, co bude potřeba, a snad se uvaří ve tvé kuchyni víc o ten žvanec, který sní tvá matka, a snad vám nepropálím židli, na kterou se posadím. Vidíš, cizí člověk – Žemla – ten se nelekal, že zůstanu s vámi pod jednou střechou, ale moje vlastní jediné dítě má ze mne strach a rádo by mě poslalo do špitálu na Karlov. Ach, ty Kriste Pane, neříká se nadarmo, že rodiče dovedou vychovat a uživit deset dětí, ale že deset dětí dohromady neuživí rodiče. I mě čeká ta smutná zkušenost."

„Vždyť tys nevychovala deset dětí!" přerušila Pavlína necitelně žaloby matčiny.

„Chvála pánubohu!" zvolala paní Šustrová. „Chválabohu, že jsem jich neměla deset! Dost mě bolí, co musím slyšet od tebe, – kdyby se to ozvalo ještě z jedné huby, byla by to moje smrt! A jsme tu dvě ženské na světě samotny, měly bychom se k sobě tulit jako dvě hrdličky! Kdyby to slyšel tvůj nebožtík tatínek, chudák, přišel by a vzal by mě v tu chvíli k sobě. Můj bože, bože, jen pod zem, pod zem se mnou, se starou, nepotřebnou osobou. Vždyť jenom négři zabíjejí staré rodiče a tchány, když už jich nemohou k ničemu potřebovat, a ty jsi taky taková! Dcero, dcero!"

Hlas paní Šustrové třásl se hněvem a lítostí, a poslední slova byla vychrlena v mocném zavzlyknutí. To nebylo líčené, to bylo opravdové.

Slečna Pavlína pracovala napohled velmi lhostejně, ale přece roztržitě. Byla uvyklá rozličnému kázání, naslouchávala matce vždy s největší lhostejností – ledaže se uvnitř zlobila –, ale toto pokárání bylo jí trapné. Cítila dobře, že byla neopatrná a necitelná, že řekla, co říci neměla, – hlavně však, že to řekla předčasně.

Ode chvíle, kdy dospěla k samostatnějšímu uvažování, pociťovala Pavlína častěji a častěji, mnohdy s velikou trpkostí, že ji matka dokonale nevychovala, že o vše jiné na světě starala se pečlivěji než o dobré vypěstění jediného dítěte svého, ale nyní se jí zdálo, jako by v tomto okamžiku stála matka přece výše než ona, a to se jí trapně dotýkalo.

Bylať Pavlína uvykla pokládati matku opravdu za starou, nepotřebnou ženštinu, kteráž nevyplnivši úkol, k němuž byla povolána, je na světě zbytečná. Slova matčina mrzela ji nikoli proto, že by ji opravdu jako matku milovala, ale proto, že byla zaslouženě pokořena a že na ně neměla odpovědi. Pavlíně nebylo dáno, aby vstala a pojala matku kolem krku a řekla: Nu, nehněvej se, maminko, já to tak nemyslila! Nikoli, v této ladné dívce, vynikající všemi přednostmi těla, byla prázdná duše, srdce chladné, lhostejné. Neměla lásky k matce, neměla jí k nikomu. Paní Šustrová nebyla před lety pochopila, proč do rodin přicházejí děti, Pavlína nechápala později, k čemu jest matka. V této domácnosti nebylo nikdy teplo, poněvadž nebylo tepla v srdcích. Bytem Šustrových čišel vždy nepříjemný, sychravý chlad. Nebylo zde ani pravé mateřské, ani dětské lásky.

Do této společnosti měl vstoupiti na všechen svůj život Žemla, kterýž miloval a jehož trpné povaze bylo tak velice třeba lásky.

Ano, Žemla! Smiřovalo-li cosi Pavlínu se Žemlou, k němuž necítila žádné náklonnosti, byla to myšlenka, že se zbaví matky, až se vdá. Po dnešní rozmluvě s matkou viděla však Pavlína, že se těšila marně. Těšila se na samostatnost, na to, že bude vlastní svojí paní, za tu cenu podávala ruku Žemlovi. A matka u nich zůstane! Pavlína tušila, že zas jen matka povede domácnost, že ona bude míti ve všem první slovo. Cítila dobře, že ze tří osob, kteréž nyní mají pod jednou střechou přebývati, jest matka povahou nejsilnější, kteráž dovede pro sebe zachovati vládu, byť žila zdánlivě na výměnku. Jak ráda by byla viděla Žemlu hranatějším, drsnějším, aby mohla doufati, že zatlačí matku do pozadí, že ji popřípadě jednoho dne vypudí. Ah, vše marno! A hleděla-li Pavlína až dosud na své vdavky zcela lhostejně, pociťovala od té chvíle přímo nechuť a odpor při pomyšlení na spojení se Žemlou.

Ubožák Martin, kdyby byl tušil, jaké milostné pocity ovládají jeho nevěstu! Domníval se, že milovaná dívka stejně jak on se nemůže do-

čkati chvíle, kdy poklekne s ním před oltářem útulného, klidného kostelíku trojického v Podskalí.

Po tom trapném hovoru se slečnou Pavlínou ustala paní Šustrová ve svém rozpočtu. Byly mezi ní a dcerou téměř na denním pořádku rozličné potyčky a šarvátky, vznikaly i drsné hádky, ale paní Šustrová nikdy jich nebrala příliš na váhu. Dnes však poprvé vycítila ze slov dceřiných něco, nač nikdy nemyslila: nevděk – a dnes poprvé ji to zarazilo, ba ohromilo. Najednou se před ní vyjasnilo. Proto tedy dcera byla srozuměna se Žemlou, proto se dala matkou dovésti tak daleko, poněvadž chtěla býti sama, bez ní! Vše to pochopovala pojednou paní Šustrová, jenom příčiny neznala. Proč jí není přítomnost matčina milá? Proč by se chtěla od matky odloučiti? Pro paní Šustrovou byla to ohromná otázka, na niž si nedovedla odpověděti.

Paní Šustrová složila popsaný papír a vložila jej i s tužkou do zásuvky stolu a sňala také okuláry z nosu, neboť ji v očích pálilo. Nemluvila již k Pavlíně, ale pohlížela na ni chvíli k oknu, a pěkná ta hlava dívčina, kteráž se od bílé záclony tak ostře odrážela, zdála se jí pojednou cizí. V očích se jí zamžilo, ale paní Šustrová vznesla levici a přitiskla ji dlaní dvakráte silně na čelo, jako by tím chtěla zabrániti, aby jí slzy nevyhrkly. Nechtěla býti před dcerou tak slabá.

Seděla tak chvíli. Náhle se vzchopila a pokročila do druhého pokoje, aby se ustrojila. Chtěla vykonati cestu, již odkládala až k večeru nebo na zítřek, ale nedorozumění s dcerou vyhánělo ji z domu. Neměla stání v úzkých prostorách bytu, do něhož snad zakrátko nebude moci volně vstupovati, z něhož ji vlastní dcera vypudí.

Panička se oblékla, a obracejíc se k dceři, mluvila:

„Jdu ven, Pavli, půjdu k tvému panu poručníku Madrasovi, abych mu oznámila, jaká změna se stane, a abych vyžádala jeho svolení. Měla bys jít vlastně se mnou, ale ty šaty spěchají, a pak – já vím – tobě na tom ani nezáleží, abys tam šla…“

Slečna Pavlína se k matce ani neobrátila. Řekla jenom nedbale:

„Když jsi vyjednala všechno, vyjednej tohle taky. Snad při tom být nemusím."

„No, bylo by slušné, aby ses panu Madrasovi za všecko poděkovala," podotkla paní Šustrová s důrazem.

„Začpak?" otázala se Pavlína rychle a obrátila se k matce. „Začpak?"

„Za to, že byl tvým panem poručníkem. To není maličkost, vzít si nějakého sirotka na starost, a poručník být musí, když zemře otec!"

„No, já mu mnoho starosti nenadělala!" zvolala Pavlína s trpkým úsměchem. „V tom ouřadě moh zcela klidně spát. Vždyť mě za celý ten čas viděl asi pětkrát, a to vždy jenom náhodou. Zde jsme ho ani nespatřily!"

„Ano, ano, milá holka," odpovídala paní Šustrová, „což myslíš, že tě měl krmit a oblékat? On je jenom spoluporučníkem, a já byla ráda, že to přijal, když tatínek umřel. Byla bych nakonec musila požádat za poručníka nějakého domovníka – když jsme neměli jmění – a pan Madras je přece ouřadník – to je pro tebe čest!"

Nastala pomlčka, načež Pavlína pronesla tónem, značícím, že nemá chuti k dalšímu hovoru:

„Tak jen se nezdržuj a jdi k němu. Vím, že to vyřídíš dobře beze mne. Nekoupil mi nikdy ani za krejcar třešní – co bych u něho dělala."

„Vidíš, jak jsi nevděčná, holka," mluvila káravě matka. „Šťastnou náhodou jsme od něho nic nepotřebovaly, to by tě mělo nejvíc těšit! Ostatně možno, že ti dá něco teď ke svatbě…"

„Pošle-li to po tobě, mutr, dej pozor, abys to neztratila!" odsekla Pavlína úsměšně.

Paní Šustrová neodpověděla již ani slova a odešla z domu. Nekráčela dnes tak vesele a s chutí jako dosud, když sháněla svatbu. Nevděk dceřin a její uštěpačné poznámky o panu Madrasovi rozhořčily ji tak, že v tu chvíli málem by jí bývalo lhostejno, jak vše dopadne. Vyřídivši věc u pana Madrasa, nevracela se přímo domů, nýbrž prošla několik ulic a zde onde zastavila se před krámem, aby rozptýlila nevlídné my-

šlenky, uváznuvší po rozmluvě s dcerou. Vrátila se teprv kvečeru do Václavské ulice a zastavila se dole u Žemly.

„Byla jsem u pana poručníka, milý Martínku," oslovila ho přívětivě, „aby se to s Pavlínou všecko vyřídilo. Ale nebyla jsem tam sama nic platna. Pan Madras mi řekl, že musíme všichni čtyři – já, on, vy a Pavlínka – že musíme všichni k vrchnoporučenskému ouřadu, tam do Celetné ulice, kde s námi pan adyjunk zavede protokol. Musí se před ním říci, že svolujeme, aby si vás Pavlínka vzala – můj bože, jak bych nesvolila, takového muže! –, ona sama se musí vyjádřit, že ji k tomu nikdo nenutí, a vy zas máte prokázat, že jako můžete ženu uživit. Já si myslila, když mi to pan Madras povídal: kdyby každý muž mohl uživit ženu tak jako vy, bylo by dobře na světě! Z toho si nesmíte nic dělat, Martínku, je na to zákon s paragrafy, to je jen tak pro forma! Ať se sem přijdou podívat, jaký máte krám, – a šlo by to bez protokolu! A tak jsem se chtěla zeptat, Martínku, máte-li snad zítra trochu času, aby se to odbylo. Pan Madras mně slíbil, že tam zajde a že se zeptá, kterou hodinu odpoledne bychom tam měli přijít. Pošlu k němu pak Fánu a on mi všecko vzkáže…"

Žemla slíbil, že půjde, když to musí být, že nechá v krámě zatím Randovou a že to snad nebude dlouho trvat. Panička koupila trochu kávy a cukru – nebo nikdy od Žemly neodcházela, aby mu nedala aspoň krejcar utržit – a vystupovala pomalu, těžce do druhého patra.

Pavlína neuvítala matku – jako by ani nebyla přišla –, matka nevšimla si dcery. Teprv asi za dvě hodiny, kdy již měl přijít Žemla, oznámila stručně Pavlíně, že zítra půjdou společně na ouřad.

Pan Madras opatřil druhého dne, čeho bylo třeba, vzkázal paní Šustrové, aby přišla s dcerou a ženichem ve tři hodiny do Celetné ulice, kde bude čekat, – a ve tři čtvrti na čtvrtou vycházeli již všichni ze soudní budovy s dekretem, že se slečna Pavlína Šustrová může provdati za pana Martina Žemlu. Pan Madras pozval společnost na kávu k Červenému orlu, a ač byl Žemla jako na trní, aby jen zas byl v krámě,

nemohl odříci a šel také. Společnost uvelebila se u okna, pan Madras poručil kávu v nádobkách, a když sklepník podával hostům košík s rohlíky, odmítl je pan Madras a velel chlapci, aby přinesl na stůl něco lepšího.

Mezi prvním a druhým šálečkem prohodil pan Madras několik moudrých slov o manželství, že totiž je to krásná věc, když se vydaří, a že se může vždycky vydařit, když obě polovice mají rozum. Paní Šustrová kývala s plným přesvědčením hlavou, Žemla neodvracel od pana Madrasa očí, aby pohledem na slečnu Pavlínu nepřišel do rozpaků, slečna Pavla pak vyhlížela beze všeho účastenství oknem na ulici, jako by tu seděla sama a jako by se jí slova páně Madrasova pranic netýkala.

Když pan Madras vysrkal druhý šáleček kávy, obrátil se k Žemlovi, a chtěje vyjeviti účastenství s nastávajícím manželem své poručenky, jakož i dáti najevo, že také něčemu rozumí, otázal se Martina, „z kteréhože ostrova potahuje kávu?“

Žemla se osmělil poznamenat, že mnohé zboží přichází, že kupuje kávu v Praze od velkoobchodníků a ti že ji dostávají z Hamburku.

„Ano, ano, z Hamburku,“ posvědčoval pan Madras. „Já vím, co jde od moře, všecko musí přes Hamburk, bodejť.“

Žemla se osmělil poznamenat, že mnohé zboží přichází i přes Terst.

„No jo, dobře,“ kýval hlavou pan Madras, „přes Triest taky něco. Ale u Hamburku je větší moře než u Triestu.“

Potom, poněvadž mu věc s těmi ostrovy a moři nebyla zcela jasná, přešel k jinému předmětu, o němž mohl směleji mluvit. Tázal se Žemly, má-li už najatý byt.

Tu odpověděla za Martina paní Šustrová, pozorujíc, že tou otázkou jest uveden v rozpaky. Vysvětlila panu Madrasovi, jak to s bytem udělala, aby mladí manželé neměli hned na počátku zbytečných starostí. Také bude dobře pro Pavlínu, když zůstane v posavadním bytě, aby

uvykla novému stavu, aby se vpravila ve vlastní hospodářství. Pamatuje prý se dobře paní Šustrová, jak na ni působila změna bytu, když se vdala. Jak na ni v nezvyklých prostorách vše padalo, jak ji tísnilo nové okolí, sami cizí lidé, všeteční, vyhlížející za ní, kdykoli paty ze dveří vytáhla a kdykoli se domů vracela. Takhle si Pavlínka pěkně zvykne, Martínek je tam beztoho už jako doma – Žemla se začervenal při této poznámce –, a až se jim tam jednou znelíbí – no spánembohem, pak ať se odstěhují, kam chtějí.

Slečna Pavlína po celý výklad matčin klepala lžičkou o stůl a paní Šustrová jí za to šlápla na nohu.

Pan Madras držel v zubech povědomou tlustou, staromódní špičku a vypouštěl chvílemi husté mraky čpavého kouře z roztřepeného, smrdutého doutníku za dva krejcary. Žemla rychle mrkal, ježto ho dým štípal do očí. Poručník také jemu nabídl krátké ze své tobolky a Martin je ze zdvořilosti zapálil a chvíli kouřil, ale pojednou vyňal doutník z úst, podržel jej mezi prsty a pil rychle vodu. Nebyl kuřákem, ale zvláště nebyl kuřákem krátkých a měl smrtelné úzkosti, že mu bude zle.

Konečně se společnost vzchopila a vyšla na ulici. Žemla si radostně oddychl na čerstvém vzduchu. Paní Šustrová děkovala panu Madrasovi za jeho ochotu a podotkla, že beztoho Martínek a Pavlínka přijdou v neděli s vizitou a hlavně, aby se Pavlínka poděkovala za poručnictví. Potom se naše trojice rozloučila s panem Madrasem, který se dal Templovou uličkou hlouběji do Starého Města, k domovu.

Paní Šustrová, která se ještě trochu hněvala na dceru od včerejška, hleděla si cestou výhradně Žemly. Když se od nich odloučil pan Madras, zamířila paní Šustrová se snoubenci na Ovocný trh a promluvila k Žemlovi:

„Tahle ouřadní záležitost by byla odbyta. Teď jenom ještě na faru pro ohlášky a je po všem; viďte, Martínku!“

„Ano, ohlášky, maminko," přisvědčoval Martin v zamyšlení. Byl poněkud rozrušen dnešním úředním jednáním, kteréž sice bylo provedeno byrokraticky suše a prkenně, ale na Žemlu působilo vážným dojmem. Byť dnes poprvé svědkem a účastníkem soudního řízení vůbec. A již zase nastávají ohlášky. Žemlovi bylo, jako by se blížila veliká, ohromná událost, po níž nastane netušený obrat v jeho životě. Blížila se taková událost…

IX

Večer toho dne odešel Žemla z bytu Šustrových časněji než jindy.

Dnes nebylo v tom zátiší tak útulno, tak teplo jako jindy. Pavlína, když mu byla při jeho příchodu nedbale podala ruku, zabrala se zas do práce, a když ji Žemla oslovil, když se na něco zeptal, odpovídala tak málomluvně, skoro jako z donucení. A chvílemi, když hovořil s paní Šustrovou, uznamenal Žemla, že se hlava dívčina zvedla náhle od práce a oči nevěstiny že na něj hledí tak vážně, zkoumavě. Martin patřil na matku, a přece cítil tyto pohledy ze strany, kterak se o něj opírají, a mátly jej, že mluvil vždy roztržitěji, až konečně umlkl. Hlava Pavlínina nížila se pak pomalu, a již zas obírala se dívka prací, jako by tu seděla sama.

Také paní Šustrová nebyla dnes tak hovorná jako jindy. Žemlovi se zdálo, že na její tváři leží mráček jakési starosti. Vše bylo zamlklejší; i kyvadlo hodinové – zdálo se Martinovi – cvaká pomaleji, tišeji.

Zamlklost obou ženštin vysvětloval si Žemla dnešním jednáním u soudu. Sám teď pociťoval jistou rozladěnost, když na ně vzpomínal. Spisování protokolu, jeho předčítání a podepisování, suchý výslech úředníkův – jak to vše bylo střízlivé! Jak podivně bylo Martinovi, když úředník vyzval jeho, matku Šustrovou a pana Madrasa, aby odstoupili do předsíně, načež zůstal v úřadovně sám s Pavlínou, aby se jí zeptal beze svědků, o samotě – by nebylo nátlaku ostatních účastníků –, svoluje-li k sňatku se Žemlou bez nucení, dobrovolně.

A když pak je úředník zase všechny zavolal a oznámil, že tedy není překážek a že je věc vyřízena, a když odevzdal paní Šustrové dekret, bylo Žemlovi, jako by nad ním byl vynesen jakýsi nezvratný a neodvolatelný rozsudek.

Teď večer u Šustrů, v přestávkách, kdy nikdo nemluvil, myslil na to na vše, vzpomínal na každou podrobnost a divný jej opanovával dojem. Toužil, aby byl sám se svými myšlenkami, i vstal náhle a přál dobrou noc.

Paní Šustrová ho nezdržovala, jak obyčejně činila, a Pavlína, jedvaže domluvil, vstala a podávala mu ruku.

Žemla cítil, jak je ruka její chladná a že se lehce chvěje. Políbil ji, políbil ruku i staré paní a odcházel.

Za chvilku se octl ve svém kumbále za krámem, ale na spaní neměl pomyšlení.

Rozsvítil petrolejovou lampu a postavil ji na stolek v kumbále, přisedl k němu, opřel spánky do dlaní a setrval dlouhou chvíli v zamyšlení. Pojednou se vytrhl z tohoto přemítání. Vyňal z kapsy klíček, otevřel zásuvku stolu a vytáhl ji. Byla naplněna rozličnými zápisky, knížkami a papíry. Martin sáhl do pravého kouta a vyndal staré, ohmatané, odřené desky, svázané uprostřed dvěma chatrnými tkanicemi. Zahleděl se na sbírku zežloutlých papírů, vzdychl zhluboka a počal se v nich probírati.

Byla to Žemlova korespondence, byly to psané rozmluvy jeho rodiny, matky, otce, sester, konečně bratra Jiřího.

Navrchu srovnány byly dopisy matčiny, ovázané červenou páskou.

Všecky tyto listy byly zežloutlé a na místech, kde byl někdy papír složen v obálku, byly prolámány a děravé.

Všecky tyto dopisy měly nadpis „Drahý Martínku“ a písmo jejich prozrazovalo, že je psala ruka stará, třaslavá, chabnoucí. Byly to listy, jež mu zasílala matka, když byl v učení. Z pozdějších dob jeho mládencování bylo jich mnohem méně. Milý hovor drahé, zbožňované matky Martinovy kdysi náhle utichl, oči její zavřely se, než mohly viděti Martina dospělého v muže, měkká, laskavá ta ruka navždy vystydla a ztuhla. Zemřelať matka Martinova nakrátko před tím, než odešel ze služby u pana Štěrby. Zvěst o její smrti zastihla tehdáž Martina ve

chvíle, jež pokládal za nejtrapnější v životě svém. Spěchal domů, aby posledně políbil matčiny rty, nyní ledové, navždy oněmělé, a doprovodiv drahou nebožku ke hrobu, vracel se zas do Prahy.

Martin povznesl zežloutlé papíry ke rtům a políbil je. Z úst se mu vydral bolestný vzdech a oči se mu zakalily.

Žemla násilně přemohl mocné pohnutí, a vybíraje jednotlivé listy, přečítal je. Co v nich bylo dobrých napomenutí, co povzbuzování, co bylo ve všech vroucí, nezměrné lásky!

Martin přečetl nejstarší, první, jejž dostal do učení, i poslední, v němž matka tolik toužila, aby svého Martínka zas brzy spatřila. Nespatřila ho již. Těžká, zákeřná nemoc udolala ji brzy potom…

Svázav listy matčiny a odloživ je, chopil se Martin jiných, které byly křížem ovázány černou stužkou atlasovou – dopisů otcových. Bylo jich jenom několik. Otec jeho napsal se dosti v kanceláři a neměl pak již trpělivosti a chuti, aby i krom povinnosti své mnoho psal. Jen k svátku psával Martinovi. Jediný otcův list byl delší – onen, jejž psal synovi, když byl vyučen. Tyto listy, stručné obsahem, byly taky sušší a vážnější než matčiny. Otec Martinův těžce zápasil s životem, i nebyl schopen výrazů něhyplných jako matka. Než i z těchto listů vyzařovala upřímná láska.

Také tuto ruku nestiskne Martin nikdy již. Taky otec již dávno tlí na dalekém hřbitově; zemřel asi za tři roky po matce, znaven, ztýrán, a náhle.

Ruce Martinovy se chvěly, když i tyto listy opětně svazoval. K nim, jako k oněm matčiným, nepřibude po celý život ani jediné blány. Co v nich obsaženo, nebude do nejdelší smrti ani slovem rozmnoženo. Vzácné tyto spisy, jediné památky po rodičích, jsou navždy zakončeny, uzavřeny.

Znova se Žemla trudně zamyslil. Jaká bolest vkrádala se mu v srdce! Čím byl všechen jeho dosavadní život! Jako chlapec čtrnáctiletý odešel z domova, přes čtrnáct roků již tráví v Praze. Když odcházel, byl téměř

dítětem, nechápal ještě dokonale, čím jsou člověku rodiče. A za ten čas, kdy žil neutěšený, svízelný, otrocký život, ztratil je oba. Nový hluboký, bolestný vzdech unikl jeho rtům. Kterak zasloužil, že právě on byl tak brzy oloupen o rodiče! Vždyť jich neužil, nepoznal radosti z milého s nimi obcování, z důvěrného hovoru. Jak šťasten by byl, kdyby je teď měl. Ach, kterak by mu nyní bylo třeba matky, aby se jí se vším svěřil, aby jí vypověděl, co hárá jeho nitrem, aby od ní dostal požehnání.

Matka, jen matka mohla by nyní býti jeho důvěrnicí, jeho nejlepším přítelem. S jakou pýchou ukázal by jí Pavlínu a otázal by se: Líbí se vám moje vyvolená, matičko?

Vše marno. Spí tam daleko Prahy, vedle ní otec…

Žemla sáhl k dalším dopisům, k dopisům sester svých. Byl jich také značný počet. Nejčastěji psávaly mu v prvních letech jeho pobytu v Praze, čím dále tím skoupěji se ozývaly, konečně umlkly sestry skoro zcela a vzpomínaly Martina jenom jednou do roka, v den jeho jmenin.

Sestry jeho žijí. Jsou vdány na venkově, blízko svého otcovského města, ale bydlo jejich není nejskvělejší. Mají starostí dost, mají po několika dětech, není času, aby dopisovaly bratrovi do Prahy. Martin ani nezná svých svaků, služba jeho nedovolovala mu, aby jel na svatby.

Malý jakýs úředníček odvedl jednu, a druhou pojal řemeslník, pracující v potu tváří, aby dobyl chleba. Neměly věna krom skrovné výbavy, nedočkaly se skvělejšího osudu.

Několik posledních dopisů pocházelo od bratra Jiřího. S tím si Martin dopisoval nejméně. Ještě se učil, když se Jiří stal doktorem a odešel z Prahy do vzdáleného města na jihu Čech jako koncipient ke starému advokátovi. Uplynula řada let povinné praxe, Jiří se stal advokátem, usadil se ještě dále na jihu, oženil se tam a do Prahy nepřicházel. Martin již několik let ho neviděl.

Poslední dopis bratra Jiřího byl přes rok starý. Tehdáž odpovídal Martinovi na jeho oznámení, že se hodlá samostatně zaříditi. Advoká-

ta nenadchl tento záměr Martinův. Odpověděl mu dost obšírně, avšak velmi střízlivě, skoro suše. Tázal se, zdali Martin vše dobře uvážil; zdali vypočítal, stačí-li mu neveliká hotovost k zařízení závodu; má-li dosti známostí a sdostatek úvěru; vybral-li si dobré místo; a konečně nebylo-li by lépe, aby uskutečnění záměru svého odložil a raději několik let ještě mládencoval, dokud nebude míti zcela pevno pod nohama.

Z toho dopisu mluvila chladná rozvaha advokátova, zkušenost i starý zvyk stavěti vždy na bezpečném základě. Ale úmysl Martinův nebyl zviklán, třebaže ho dopis bratrův nepovzbudil a neposílil. Odpověděl tehdáž Jiřímu, že obchodník musí být podnikavý. Že není radno odkládati a nejplodnější léta stráviti v otročině, až by jej život utahal a všechnu jeho pružnost vyčerpal. Že doufá ve zdar podniku, jemuž se chce všecek oddati a pro nějž bude neúnavně pracovati.

Jiří nepsal pak již a nepsal po celý rok. Jejich zájmy tak příliš se rozcházely a bratr advokát nechtěl pěstovati velikou důvěrnost. Bál se snad, aby Martin jednoho dne nepožádal za pomoc, o půjčku.

Martin vycítil příčiny bratrovy zdrželivosti a také umlkl. Zmáhal se ho trpký pocit, když poznával, kterak mezi nejbližšími příbuznými, mezi sourozenci, rostoucím věkem ochabuje vzájemná láska a příchylnost. Probíraje se nyní starými těmi dopisy cítil s bolestí, kterak je na světě vlastně sám, opuštěn, všemi svému osudu ponechán.

Přes tuto vlažnost a uvolnění rodinných svazků uznával Žemla za vážnou povinnost, aby sourozencům oznámil, k čemu se nyní chystá.

Srovnal dopisy v deskách, jež zase svázal a do stolu vložil, a vytáhl ze zásuvky několik aršíků listovního papíru. Přinesl z krámu inkoust a péro a jal se psáti.

Nejdříve sestrám. Oznamoval jim upřímně, co mu nastává, zval je srdečně na svatbu, jejíž určitý den ještě oznámí, těší se, že přijedou, je-li to jen poněkud možno, a zcela prostoduše připojil na konci, že neočekává žádných darů svatebních a že by ho velice bolelo, kdyby si

kvůli němu způsobily útraty. Co potřebuje, má a opatří sám, o nějaký přepych pak nestojí. Také nevěsta že je vším opatřena. Martin vstupuje do hotové domácnosti.

Déle a pomaleji než oba dopisy sestrám psal Martin list bratru Jiřímu.

Započal vylíčením obchodu svého, vypisoval počátky samostatného kupčení, vyjadřoval spokojenost nad tím, jak se mu dosud vede, a vyslovil pevnou naději, že bude stále lépe, hlavně až – až se bude moci oddati obchodu svému s veškerým klidem a spokojenou myslí, čehož dosud neměl, poněvadž – –

A po tomto „poněvadž" zasvětil bratra v sladké tajemství své. Vypisoval, kterak se s dívkou seznámil, líčil dobrost a pořádnou domácnost Šustrových, zvláště však milováníhodnou bytost Pavlíny, své nevěsty. Dnes oznamoval Martin – vyřízena byla věc na úřadě, poněvadž Pavlínka je nezletilá, i pokládá za milou povinnost – když vše tak daleko dospělo –, aby učinil bratrské oznámení Jiřímu, na nějž vždy vzpomíná s láskou a vděčností, ježto mu byl jediným přítelem a oporou v dobách učení, v němž snad by nebyl vydržel, kdyby ho bratr Jiří nebyl svými radami a mravním povzbuzováním posiloval.

„Nemohu Tě zváti na svatbu slavnou, bohatou," mluvil Martin k závěrku, „vše se odbude tak podomácku, jak vyžaduje a dopouští můj obchůdek a skrovné poměry nevěsty mé. Avšak svojí přítomností, drahý bratře, zvýšil bys lesk a radost dne, kterýž je tak rozhodný pro všechen můj další život. Můžeš-li jen trochu uniknouti své kanceláři a překvapiti nás návštěvou, učiň tak. Byl bych tolik, tolik rád, kdybys v ten den seděl mezi námi…"

Martin uctivě pozdravoval svoji švekruši, kterou zná jen z podobizny a které si zváti netroufá, a vyjádřiv opětně pevnou naději, že bratra na svatbě uvidí, skončil dopis.

Oddechl si, když tu práci vykonal, zhluboka oddechl. Po všechen čas, co chodil s Šustrovými, a hlavně od svátku paní Šustrové, kdy za-

počaly návštěvy v domě a kdy dosavadní neurčitá známost změnila se v ucházení zcela vážné, pociťoval jisté výčitky svědomí, že odhodlávaje se ke kroku tak důležitému, bratru svému se nesvěřuje. Po smrti obou rodičů pokládal Jiřího za hlavu a náčelníka rodiny, kterýž má míti vědomost o všem, co ostatní členové rodiny podnikají.

Dnešním dopisem Jiřímu splnil svoji povinnost. Zdálo se mu, že tím okamžikem, kdy list ukončil a podepsal, dovídá se bratr všeho a že již dnes o Martinově ženitbě se svou chotí hovoří. V tu chvíli jako by Martinovi byl kámen ze srdce spadl.

Žemla přečetl zvolna psaní jednou, dvakrát, byl zcela spokojen, jak se mu podařilo vše vypsati, složil papíry pečlivě, vsouvl je do obálek a zapečetil všechny tři dopisy. Tedy i to jest vyřízeno, již zvídá o všem také jeho rodina. Žemlovi připadalo, že se tím zas o hodný kus k cíli svému přiblížil.

Seděl drahnou chvíli nepohnutě a hleděl na obálky dopisů. Četl stokrát adresy sester, u nichž zmizelo rodné jejich jméno a nastoupila jména nová, mužů jejich, a čím déle na ně patřil, tím cizejší se mu zdála.

Jak podivný jest život! S těmito osobami, se svými sourozenci, žil kdysi úzce spojen pod jednou střechou, pod jedním stropem, a tehdáž ani na mysl mu nevstoupilo, že by se měli rozloučiti. Rodiče, bratr, sestry – jaká to milá společnost! Jak se krásně shledali u toho rodinného stolu – odkud, jakým způsobem, na to tehdy chlapec Martin nemyslil. Bylo to patrně tak odedávna.

A pojednou – – řada roků, dlouhých sice, a přece letem uplynulých, a klidný, útulný ten život původní rodiny rozbit nadobro. Nevrátil se v malý ten venkovský byt ani Jiří, ani Martin, rodiče vyneseni jsou mrtvi a uloženi v zemi, sestry staly se matkami vlastních rodin, každá jinde. Osud rozvedl je všecky na různé strany, a v oněch prostorách, v nichž strávil Martin svoje dětství, jací as nyní shromažďují se lidé?

Cizí, neznámí, Martin ani potuchy nemá, jak vypadají, jak se nazývají, jak žijí. –

A čtyři ty děti, kteréž druhdy žily pospolitě, bezpečně pod záštitou rodičů Žemlových, jako ptáčata pod teplýma, ochrannýma křídloma svých starých, rozprášeny jsou po světě a skoro již se neznají. Stárnou, rysy tváří se mění, snad již i vlasy šedivější, a sotvaže jednou do roka na sebe vzpomínají.

A zatímco jej osud od bratra i sester oddělil – snad navždy –, chystá se on, Martin, aby založil novou, vlastní domácnost. Pozbyl rodičů i sourozenců – v náhradu za ně a za vše přichyluje se k němu cizí bytost, o níž ještě před rokem neměl ani ponětí. Všechny svoje lidi ztratil, jediná tato dívka má mu je nahraditi.

Jak podivný je život!

Takto přemítajícímu Žemlovi padala do duše hluboká zádumčivost. Přejel několikráte dlaní čelo, aby zaplašil tklivé vzpomínky z mládí. Vše totam, a tak dávno již, k čemu truditi mysl!

Ale nebylo tak snadno vybaviti se ze všech těch myšlenek. Hlava Žemlova, probuzena po delší době k této činnosti, předváděla mu nové a nové obrazy z minulosti. Po vzpomínkách z dětství přišly na řadu jiné, stejně živé, na jeho pobyt v Praze.

Martin vzpomínal na večer, kdy přijel do Prahy, na okamžik, kdy byl uveden do krámu Rorejsova. Viděl se, malého kupeckého učně s šedivou zástěrou, za pultem krámu strašlivého toho člověka, France Rorejsa. Zcela živě viděl zas jeho zamračený obličej, v duchu slyšel jeho mručivý, hřímavý, štěkavý, jízlivý hlas, – jak právě zněl při té či oné příležitosti. V okamžiku táhlo jeho myslí celých pět let, jež prožil pod železnou rukou onoho tyrana.

Co nadávek splynulo ze rtů neurvalého muže, jemuž byl Martin vydán na milost a nemilost. Kolik asi lidí prošlo hořkou tou školou života! Jak se dařilo jiným, když Martin odešel?

Nikoli, dlouho již netrval ten očistec nikomu. Martin se teď zachvěl. Na mysl vytanula mu pojednou postava učně Antona, s nímž prožil kus života u Rorejsa, i vzpomněl na slova drsného toho mladíka, pronesená kdys o Rorejsovi: „Dřu se mu pět let, ale chtěl bych to vydržet ještě rok, kdybych se za to dočkal, že ho psa uvidím na šibenici!“

Na tato slova, jež se byla v paměť Žemlovu vryla jako v kámen, nevzpomněl Žemla dnes poprvé. Vynořila se mu častěji, když stával sám a sám v krámě svém. Zda se dověděl Anton, kterak hrozně se vyplnila, krom té šibenice. Skutečně sešel Rorejs smrtí násilnou, již si sám připravil. V době, kdy byl Martin u pana Šlosara, scházel obchod Rorejsův, hynul, a on, chtěje si pomoci na nohy, zabředl do rozličných odvážných podniků, z nichž nejeden se podobal podvodu jako vejce vejci, a Rorejs, aby ušel trestu i hanbě, oběsil se v ložnici své na klice a brzy potom zmizel z jeho krámu štít s povědomým oprýskalým nápisem.

Žemla odpouštěl teď Rorejsovi všechno, všechno. Jeho násilná smrt, kterouž bývalý principál sám se soudil, smířila Martina s tvrdým tím člověkem. Ať klidně odpočívá. Jeho vyučenci jsou živi, zdrávi a snad budou někdy šťastni a bohati.

Martin Žemla bude šťasten…

Zalétl v duchu i do obchodu Štěrbova na Spálené ulici. Kvete dosud, ale pan Štěrba, bývalý jeho velitel, má již hlavu bílou jako mléko. Však jej také potkaly hořké věci. Dvě dcery vdal – jedna z nich brzy ovdověla a vrátila se mu domů. To nebylo nejhorší. Ale slečna Antonie – kterou kdysi nabízel Martinovi – učinila otce svého dědečkem a sama zůstala svobodna. Svedl ji jeden z mládenců Štěrbových, kteří přišli po Martinovi. Ovšem, pan Štěrba byl by ji rád svůdci dal, – ale tento nestál o nabízené štěstí a uprchl.

Trpký úsměv zakroužil na tváři Martinově. Slečna Antonie, kteráž podle záměru otcova měla se státi jeho ženou!

A náhle se zasmušil. Hle, neblahý její osud zavinil snad i sám svým dílem. Nemohlo se to státi, kdyby ji byl pojal za manželku… Snad i pan

Štěrba podobně uvažuje, když se podívá na ubohé vnouče své, kteréž nemá otce. Nevděčník Martin…

Podivný, podivný je život!

Žemla se vzchopil a mnul silně dlaní čelo, jako by chtěl vypuditi z hlavy, co v ní hrálo. Proč na vše to myslí právě teď, právě dnes, kdy mu na úřadě přiřkli nevěstu? Čertovy vzpomínky, jak nevhod přicházejí a jak násilně opanovávají mozek. Chystá si svatbu, a tu jej týrají podivné, staré věci. Co mu do toho do všeho! Chce být vesel, spokojen, šťasten – a tu se hromadí živá spousta rozličných podivných smutných zkušeností. Proč se tak zahleděl do minulosti? Doúčtoval s ní dávno již, a nyní kyne radostná budoucnost. Co bylo, pominulo a zapadlo navždy. Jeho vlastní život a jediné štěstí leží v budoucnosti, a ta je skryta v růžových dlaních drahé, milované, zbožňované Pavlíny.

Žemla se pomalu svlékal. Bože, jak vše pomíjí! Jak se otřásal na počátku v této tmavé díře – za několik neděl bude z ní vykoupen.

A pak tam nahoře…

X

Snoubenci vykonali návštěvu u pana Madrasa, paní Šustrová vyběhala ohlášky, a konečně tedy se Martin ubíral s Pavlínou na katechismus do fary.

Ohláškami v trojickém kostele podskalském vzrušena byla celá Václavská ulice a Žemlovi bylo ze všeho toho účastenství až horko. Stokráte za den slyšel otázku: „Tak náš pan soused promění svůj svobodný stav?“ A stokráte za den musil na tuto otázku odpovídati. Ani nejposlednější baba, kteráž u něho kupovala za krejcar cikorky, neodpustila mu odpověď. A když podal Žemla vysvětlení strany své osoby – čímž myslil, že zpověď je ukončena –, ptaly se báby znova: „A kterápak je to slečinka Šustrovic, mladý pane?“

Věděly babizny předobře, která; věděly, že v této ulici bydlí jen jediná, znaly ji dobře, ale každá ta ochechule musila míti zprávu důkladnou, na všech stranách kovanou, aby ji pak zatepla mohla roznášeti po všem okolí, dům od domu, stokráte za den opakovat, – je nutno, aby věděly vše navlas. Kdo jim to měl povědět krom Žemly?

Zaťukaly sice taky u Randové, domnívajíce se, ta že ví a poví mnoho věcí tajných, zajímavých, s nimiž se Žemla před krámem chlubiti nebude, ale zmýlily se. Randová chodila ode dne ohlášek zamračena jako sova, hleděla stále pod sebe, a když ji některá z kmoter podskalských zastavila, aby rozmnožila své vědomosti o nastávajícím párku manželském, a zeptala se: „Tak co, kamarádko, jak je to s tím vaším pánem?“ – podívala se Randová zuřivě na tazatelku, popadla se palcem a ukazováčkem za nos, vymáčkla jej vzhůru, jako by jej chtěla naruby obrátit, a zavrčela:

„Tuhle to máte vytištěno – přečtěte si…!“

Rozumí se, že takováto urážlivá odpověď nezůstala bez řádné odvety ze strany tazatelek, z čehož si však Randová pranic nedělala. Všetečné paničky táhly od ní v mizerném humoru a Randová je jízlivými pohledy provázela. Jděte si k němu, ptejte se, hudrmanice!

Duben uběhl, nastal květen, den svatební se rychle blížil. U Šustrů bylo mnoho práce a mnoho starostí. Paní Šustrová chodila denně do města, aby nakoupila nezbytných věcí a potřeb, a denně se vracela s balíčky plátna, kartounu, látek, jindy zase s košem, kterýž byl naplněn drobným nářadím domácím, kuchyňským, slánkami, pepřenkami, lžičkami, novými vařečkami a jinými předměty pro mladou paní nezbytnými.

Již několikátý den pásla paní Šustrová po Randové, až se jí konečně dočkala, zatáhla ji do chodby domovní a žádala ji tajnostně, aby vynesla z pánova prádla nepozorovaně jednu košili a přinesla ji nahoru, aby ona – paní Šustrová – mohla nastříhati na šest nových, jemných košil plátěných, kteréž měla slečna Pavlína pro ženicha ušíti, jak je starým zvykem.

Randová zamračila se trochu a již chtěla odpověděti záporně. On se vás prosí o košile – projelo jí hlavou; až bude chtít, koupí si, co potřebuje. Ale hned se vzpamatovala: i jen mu našijte košil – bude to asi jediné, co od vás dostane! A slíbila ochotně, že košili přinese, a přinesla ji hned odpoledne.

Nikdy nevyměřovala paní Šustrová a nestříhala na jakýkoli oděv s takovou láskou jako na tyto košile pro ženicha své dcery. Byla na ně opatřila nejjemnější plátno, tenoučké, běloučké, a když kladla nastříhané kusy před dceru, napomínala ji laskavě:

„Dej si záležet, Pavlínko, jsou to košile pro tvého muže! Dej pozor, abys nemusila nic předělávat, – jak se ti podaří košile, tak se ti vyvede manželství! Nikde ho nesmějí škrtit, abys taky ty mu nebyla obtížná… A pak mu do nich vyšiješ pěkné jméno, hned pod náprsenku – ne na podolek jako nějakému starému dědkovi…“

Slečna Pavlína přijala nastříhané kusy plátna od matky mlčky a položila je zatím stranou a chopila se jich, teprve když rozdělanou práci dohotovila.

Bylo jí nějak divně, když jí hladké plátno prsty klouzalo. Šije košile pro svého muže! Bylo v tom něco tak důvěrného. Ale toto její pomyšlení, které se podobalo zpočátku jakémus pohnutí, brzy se proměnilo v jistý nelibý pocit. Košile v jejích rukou oživovaly, jako by kryly něčí postavu, a Pavlína vypřádala v duchu obraz za obrazem, scénu za scénou, a tato hra obraznosti ji netěšila. Byla ráda, když košile byly hotovy a když se chopila zase ženských oděvů, cizích i vlastních.

Kvapem nadcházel den, kterýž měl být pro paní Šustrovou nejšťastnějším, jemuž vstříc hleděla slečna Pavlína s jakousi vnitřní zarputilostí, chvílemi s tupou oddaností, a jejž Martin očekával s chvěním a nepokojem stále rostoucím.

Vše bylo hotovo, připraveno, paní Šustrová obývala již svůj zvláštní pokojík a v dosavadním bytě Šustrových chystáno vše pro mladé manžely. Posluhovačka Fána měla plné ruce práce a jezdila z pokoje do pokoje, řítila se ze schodů a zas hupsala hřmotně vzhůru, jako by sháněla vdavky pro sebe.

Také ona měla na této události zájem. Nají se toho dne dobře, napije se do sytosti dobré kávy, a co hlavní: bude mít nové látky k povídání po celém Podskalí! Jak budou kmotry sousedky nastavovat uši, až jim vylíčí všechny podrobnosti svatebního dne, vypíše tabuli, podá zprávu o hostech, vypočítá, jakých darů dostala slečna Pavlína, – ah, vždyť je to celá historie, která jí vystačí na měsíc. Co bylo Fáně nejdivnější: že posluhovačka Žemlova, stará Randová, nejeví stejné účastenství! Kdykoli na ni Fána promluvila, Randová sotvaže odbroukla, a někdy mávla rukou tak prudce, jako by chtěla říci: E jděte mi s tím se vším do pekla!

Ovšem rozluštila Fána po krátkém přemítání, proč Randová nehledí na ženitbu pánovu tak radostně. Jaký div, můj bože! Ví, že přijde o po-

sluhování, neboť dvou posluhovaček nebude v domácnosti třeba, a že zůstane u manželů Žemlových ona, Fána, bylo nade vše jisté. Nevěsta zajisté si ponechá osobu, které již jest uvyklá. Vždyť ona, Fána, náleží již dávno skoro jako k rodině.

Po několik dnů bylo nahoře v bytě vše vzhůru nohama. Po vyklizení několika kusů nábytku, jež si vzala paní Šustrová do svého pokojíku, přestaveno a znova srovnáno bylo všechno nářadí. Ale přitom objevilo se na malovaných stěnách několik míst, která nutně potřebovala opravy. Tu byly skvrny, tam černé čáry po nábytku, jak dříve ke stěně přiléhal, zde onde nějaká trhlina.

Obeslán malíř pokojů, aby oba pokoje střídou chlebovou vycídil, stropy opravil, trhliny zatmelil, kuchyni vybílil. Nastalo nové rámocení. Nábytek shrkán doprostřed pokojů, obrazy pak a hodiny, zrcadla, záclony sňaty; v bytě vypadalo to po několik dnů jako na stavbě a při večerních návštěvách Žemlových seděli všichni v malém pokojíku paní Šustrové.

Kyllian byl několikrát za den u Šustrů, „aby na toho mazala dohlédl“, jak říkal. Chodil za malířem z kouta do kouta a poháněl jej, „aby s těmi smrady v hrncích táhl, odkud přišel, aby se po něm již mohlo větrati“.

Po odchodu malířově započato s opětným rozestavováním nábytku, rozvěšováním obrazů a Kyllian i tuto byl svojí znaleckou radou nápomocen. Potom přivedla Fána leštiče podlahy, a když tento svoji čistou práci vykonal, pokladena podlaha obou pokojů hadry a rohožemi, aby se voskování nezašlapalo.

Pak vyprány rychle zežloutlé a uprášené záclony a zavěšeny. Všechno všudy smejčeno, otíráno, leštěno, kartáčováno a myto – náhle byt Šustrových veseleji prohlédl. Bylo v něm jasněji, čistotou vše se lesklo, okna byla jako křišťálová.

Paní Šustrová chodila z pokoje do pokoje, obličej radostí jí zářil a chvílemi zase starostí se vraštil. Co ještě zbývá? Co ještě?

Také Žemla dole měl množství rozličných, větších a menších starostí, a také krám i kumbál za ním byl plný hřmotivého rytmistra Kyllina, který měl řečí jako mouky, „otcovských“ rad jako máku a lámal si od rána do večera hlavu za Martina.

„Auch du musst um deine Ausstattung sorgen,“[78] opakoval stále Žemlovi s vážnou tváří. „Máš v pořádku prádlo? Nesmíš se ženit s ničím roztrhaným! Co za to stojí, dej spravit, co je už nadranc, vyhoď. Máš dost punčoch, kaťat, košil? A šaty abys měl aspoň jedny nové! Až si vyjdeš poprvé s mladou paní, musíš solidně vypadat, musí z tebe koukat nové živobytí. Copak boty? Zavolej si hada[79], aby ti pořídil aspoň dva páry nových. Na svatbu nesmíš jít ve starých, rozumíš…? A všechny ostatní dej do reparatury, tak. Jen mi všecko ukaž, Martine, já ti povím co a jak…“

Kyllian se staral, jako by ženil syna, a Žemla se mnohdy upřímně usmál horlivosti rytmistrově.

„A což hosti?“ otázal se jednou Kyllian. „Máš to sepsáno? Víš, kdo přijde? Nezapomněls na nikoho ze svých?“

Ano, hosti byli již sezváni – nebylo jich mnoho.

Ale z příbuzenstva Žemlova nepřijde nikdo. Brzy po tom, kdy odeslal svoje dopisy, odpověděly obě sestry skoro současně, poděkovaly za pozvání, přály mu upřímně k nastávajícímu sňatku, ale přijeti nemohou. Manžel starší sestry chystal se s výrobky svými na několik výročních trhů, ona tedy musí zůstati doma u dětí a při hospodářství. Mladší sestra čekala se v nejbližších dnech do kouta a není ani pomyšlení, aby se vydala na dalekou cestu. Obě sestry poznamenávaly, že si ponechají návštěvu Prahy na dobu příhodnější – snad kdysi v létě nebo na podzim – a přijdou pak již do zařízené domácnosti Žemlovy. Přály Martinovi k milé nevěstě, nastávající paní švekruši, projevovaly radost, že nalezl dívku tak milou a hodnou – jak jim píše –, a končily žádostí, aby jim nezapomněl poslati podobiznu své ženušky.

Dopis bratra Jiřího vyznával jinak než prosté, upřímné listy sester.

Hned na počátku zcela určitě vyslovil, že nemůže být ani řeči, aby se vzdálil z kanceláře. Je zaměstnán od rána do večera, nemůže se vydati nikam přes pole, na cizí lidi nesmí se v ničem spolehnouti. Má velikou odpovědnost ke svým klientům, jediný den nepřítomnosti mohl by mu způsobiti velikou škodu. Však prý Martin takovým věcem rozumí jako obchodník.

Další řádky obsahovaly dosti zřetelné napomínání, aby se Martin neukvapoval. Nemá naspěch, čím déle by zůstal svoboden, tím více prý má nadějí. Následovala obalená sice, ale chladná otázka, jaké jsou vlastně poměry jeho nastávající tchyně? Bratr Jiří nemůže si nikterak myslit, že by se Žemla ženil, jen aby měl ženu. Počítá-li při všem po obchodnicku? A je-li snad jiná příčina kvapného toho ženění – jako se mnohdy mladým, nezkušeným lidem stává –, tu že by měl Martin teprv co nejopatrněji jednati. Podobná manželství mívají nepěkné následky – snad prý by se dala věc vyrovnati beze všeho hluku, peněžitou obětí…

Při tomto místě srdce Martinovo prudce zabušilo. Rozuměl bratrově domněnce a cítil, kterak ve tváři zahořel.

Dopis bratrův jej zkormoutil. Takto tedy bratr pohlíží na jeho sňatek! Zdálo se mu, že to není řeč bratrská, ale advokátská. Jaký chlad vane z každého řádku! Bylo mu, jako by četl suché, střízlivé paragrafy.

Maně tu vzpomněl Martin na slova Randové. Také tento muž, jediný bratr, který by mu měl býti přítelem nejdůvěrnějším, laskavým, mluví k němu jako k chlapci s ledovou opatrností a pronáší konečně podezření, kterým ponižuje a uráží nikoli jeho, Martina, nýbrž jeho nevěstu Pavlínu.

Žemlovi připadalo, že tímto dopisem přeťaty jsou všecky jeho styky s bratrem, beztoho již tak vlažné. Zdálo se mu, že napomínáním svým pojišťuje se Jiří do budoucnosti. Kdyby snad se Žemlovi vše nevydařilo, kdyby upadl někdy v tíseň, kdyby snad byl v manželství nešťasten, aby si nikdy nemohl bratru postěžovati, nebo pak by řekl Jiří: Vidíš, já

tě varoval, já tě na vše upozornil, – co máš, připravil jsi sobě sám, nyní se vymotej…

Kvapem přečetl poslední řádky a pak uložil dopis, který jej neskonale rozladil.

O svatbě neuvítá tedy nikoho ze svých, a ke všemu nemá pro něj bratr jiných slov než trudivého varování. Očekával srdečné účastenství – na jeho místě přichází taková zlověstná pranostika.

Zvaní hostů připadlo tedy výhradně paní Šustrové. Nejprve ovšem byl pozván slavně poručník slečny Pavlíny, pan Madras, pak jakási prastará teta Šustrových, pololepá a přihluchlá, která se podepisovala „von Huber“, vdova po oficíru, jejíž rodinu tvořila smečka tučných, dýchavičných, prašivých psíků. Pozvána i paní domácí, kteráž se omluvila, že se pro zpuchlé nohy nemůže dostaviti, ale slíbila, že za ni přijde její dcera, slečna domácích, stará panna.

Rozumí se samo sebou, že rytmistr Kyllian nesměl scházeti. Paní Šustrová zvala ho předně z vděčnosti, že pomáhal svým způsobem, aby věc se Žemlou dospěla k cíli, kromě toho měl přítomností svojí přispěti k zábavě. Pan Madras nebyl příliš hovorný, paní „von Huber“ žvejkala naprázdno bezzubými dásněmi, slečna domácích to nepotrhá – kdo jiný měl opatřiti nějaký šprým a žert než Kyllian!

A to byla vlastně celá společnost. Scházeli ovšem ještě dva – mládenec a družička, a tu si paní Šustrová nevěděla rady. Kde je sehnati! O malé děti nestála, a o slušný párek bylo zle. Mládence vlastně měl zváti Žemla, ale kde ho vzíti? Neznal nikoho, neměl kamarádů – a za mládence, za družbu zve se vždy nějaký důvěrnější přítel. Než nic naplat; mládenec musel být, a poněvadž nevěděl Žemla kudy kam, pomohl mu Kyllian.

„Tobě by bylo zle o mládence?“ hlaholil v krámku, zakrucuje kníry. „Tobě? Víš, já ti přivedu nějakého, já ti vůbec opatřím všechno, co potřebuješ a co ti ještě schází. Jen mi řekni, jakého si přeješ! Malého, velkého, tlustého, tenkého – každý člověk má jiné gusto!“

„Hlavně pořádného, slušného, pane rytmistře," odpovídal Žemla, vida, že mu nezbývá než přijmouti nabídnutí Kyllianovo.

„Slušného, slušného!" opakoval Kyllian po Martinovi úsměšně, skoro uražen touto podmínkou. „Když ti ho přivedu já, bude to člověk slušný – to se rozumí samo sebou –, myslíš, že kamarádím s dráteníky?"

A za dva dny přivedl rytmistr a představil Žemlovi kandidáta mládenecké funkce, s nímž byl ženich spokojen.

Byl to vytáhlý, hubený kandidát učitelství, jejž Kyllian kdovíkde nalezl. Vyprávěl o něm již dříve, než ho přivedl, že chodí k nejlepším rodinám na Dobytčím trhu vyučovat děti a že z něho bude jednou profesor na univerzitě. Žemla přijal pana mládence rozpačitě, nabídl mu skleničku sladké rosolky a žádal ho pak zcela obřadně o službu, o níž ho byl už pan rytmistr vyrozuměl.

Kandidát, kterýž byl v rozpacích nemenších, slíbil ostýchavě, že přijde v určitý den, a prosil pak v náramném zajíkání, aby mu bylo odpuštěno, že se snad neumí chovati tak, jak se ve společnosti sluší; že pro studie neměl času a příležitosti, aby se taky mezi lidmi vybrousil, že však se bude chovati co nejskromněji.

Hned se chopil slova Kyllian, aby odpověděl nastávajícímu mládenci za Žemlu. Učinil mu malou přednášku, že vůbec teď mladí lidé zanedbávají „galanterii" a že se to pak na nich vidí. Ale aby se nebál trémy; přijde prý sice pan kandidát do nóbl společnosti, ale ta ho nesní. Ostatně prý všechno půjde samo sebou.

Po tomto poučení, při němž se bledá tvář ubohého kandidáta několikráte začervenala, k čemuž asi bylo třeba veškeré krve vyhublého jeho těla, odvedl rytmistr pana Němečka – jak se kandidát nazýval –, avšak vrátil se za malou chvíli.

Martina nepřekvapila opětná tato a brzká návštěva rytmistrova, neboť se u něho v poslední době povaloval celé dny. Kyllian však se vracel z důležité příčiny.

Dal si nalíti slivovice, a když zvrátil první kalíšek do hrdla, postavil se před pult a povídal vážně:

„Es hat nur eine Schwierigkeit mit diesem jungen Mann, mein lieber Žemla[80] – ten chlap nemá ani černý kabát, ani kalhoty na tu svatbu. Budeme mu to musit nějak splašit!“

Žemla překvapen pohlédl na rytmistra, pootevřel ústa, a po delší pomlčce řekl zticha, skoro bázlivě:

„Snad mu nemám koupit černé šaty, pane rytmistře!“

„Kdopak povídá, abys je kupoval,“ zvolal Kyllian. „Ale oblíknout ho musíme, aby nedělal ostudu. Na zlatku nesmíš koukat. Já už vymyslil, jak to všecko uděláme. Dojdu k tomu hnidopichu Papáčkovi na Spálené ulici – má plný krám hotové gadroby. Za dvojku půjčí všecko, co ten preperant potřebuje, a musí dát jen pozor, aby nic nepobryndal. Po svatbě to vrátí, a je odbyto.“

Rytmistr otřel si po řeči nos modrým šátkem a pohlížel na Žemlu, jejž tato náhlá zpráva o nedostatečnosti mládencovy šatnice nemile překvapila. Neodpovídal Kyllianovi, i dodal rytmistr sám jako na vlastní omluvu:

„Chlap mi neřekl ani slova, když jsem ho na svatbu angažíroval. Teprv teď, cestou odtud, vylezlo z něho najednou, že má všecky šaty v báni[81] krom toho, co má na sobě. Má prý tam také celý černý oděv, a tak mi nadhazoval, že nemá na vyplacení. No bodejť! My mu to vyplatíme a pak uvidíme, že mu v tom debužírovali moli… Myslím, že bude nejlíp, když to vypůjčím od Papáčka…“

Martin ani teď nic neříkal. Hleděl do prázdné ulice, jako by odtud hledal radu, co činit. Ale konečně se rozhodl, a vytáhnuv zvolna šuplík, vyňal z něho opatrně dvě zlatky, a klada je na desku pultu, řekl zvolna k rytmistrovi:

„Tuhle jsou ty dvě zlatky, pane rytmistře, myslíte-li, že stačí. Buďte tak laskav, vyřiďte to nějak s tím oděvem…“

Vida peníze, vyjasnil Kyllian obličej, že věc tak snadno projednal, a shrábnuv dvě zlatky, vstrčil je do kapsy u vesty a řekl:

„To se koukneš, kamaráde, jak ti ho šnofouna oblíknu, že ho nepoznáš! Také se musí vykoupat, než půjde na svatbu. Nestarej se, já ho vezmu do ekvitace jako rekrutu – jen ať paní tchyně nezapomene na družičku!“

A po těch slovech dopil druhý kalíšek slivovice, a toče španělkou mezi prsty, odcházel z krámu. Žemla pohlížel za ním nějak starostlivě; pootevřel ústa, jako by chtěl rytmistrovi ještě něco říci, ale neučinil tak. Po několika vteřinách vyšel volně ze zápultí, přešel krámem, a sestoupiv ze schodů, díval se za rytmistrem, kterýž pádně kráčel k Moráni. Skoro tu v Žemlovi vznikala obava, dojdou-li jeho dvě zlatky tam, kam dojíti mají.

---

78. Také ty se musíš postarati o svou výbavu.

79. Had – obuvník.

80. Jen jakási potíž je s tím mladým mužem, milý Žemlo.

81. V zastavárně.

XI

Přiblížil se den sňatku, stanoveného na poslední neděli květnovou. Od počátku měsíce bylo chladné, nevlídné počasí – jaro se bylo toho roku o celý měsíc opozdilo. Nejhorší den však nastal dnes, v den svatební, kdy od časného jitra a snad již od půlnoci vytrvale a beznadějně pršelo.

Žemla za celou noc prospal sotva dvě hodiny, a to ještě nepokojně. Byť se vrátil všecek rozmrzelý z večerní návštěvy u Šustrů, z poslední to návštěvy nevěsty své, která za málo hodin měla se státi jeho ženou. Paní Šustrová rozplývala se opět pláčem, mluvíc o rozloučení s dítětem, kteréhož se vzdává a kteréž klade do rukou Žemlových. Ví sice, jak dobře bude u Žemly schováno, ale což je to vše platno! Jakmile se dcera vdá, odcizí se matce, byť ji milovala nade všecko na světě, a přilne k muži, jehož si byla pro celý život zvolila. A loučí-li se člověk s posledním, co mu na světě zbylo, cítí přece bolest nevýslovnou, třeba věděl, že se milé mu stvoření dostane do rukou stejně dobrých a pečlivých. Srdce je srdce!

Tyto lamentace Žemlu rozčilovaly. Byl velmi přístupen takovým výlevům citu, a čím plačtivější struny napínala paní Šustrová, tím více se nořil v přemítání, je-li schopen učiniti slečnu Pavlínu tak šťastnou, jak toho v jeho očích zasluhovala a jak si sám umiňoval. Slečna Pavlína sice neplakala, ba skoro ani nemluvila, ale Martin pozoroval na ní zádumčivost, která ho znepokojovala.

Jaká to u Šustrů zavládla podivná nálada! Bývá tak vždy před svatbou? Doufal, že poslední ten večer před sňatkem zažije vesele, – a hle, u Šustrů zvučelo vše žalostným tónem. Ovšem k závěrku vymnula

paní Šustrová slzy a snažila se vzbuditi náladu veselejší, ale již bylo pozdě.

Žemla odpovídal z myšlenek nesouvisle, slovem, dvěma, slečna Pavlína se vůbec neozývala.

A ještě něco rozladilo Žemlu. Měl v kapse krabičku s malými zlatými náušnicemi, kteréž přinášel nevěstě svatebním darem a kteréž jí chtěl ještě toho večera vetknouti v malá, rozmilá ouška. Ale hned po příchodu nechtěl se s nimi vytasiti, čekaje na okamžik příhodný, jenž se však po plačtivém rozjímání paní Šustrové již nedostavil. Odcházel tedy Žemla s náušnicemi, jak je byl přinesl, a zlobil se sám na sebe, že se s nimi nevyložil na počátku, což by jistě celému večeru bylo dalo jiný obrat. Když se rozloučil s Pavlínou, kteráž setrvala při jeho odchodu v pokoji, vyprovodila jej paní Šustrová až ke schodům, a tam, tisknouc mu ruku, šeptala mu milostně do ucha:

„Zejtra, Martínku, těmahle dobami budete snad vyprovázet vy mě do mého osamělého pokojíčku a zůstanete pak sám s Pavlínkou. Zejtra těmahle dobami budete už dávno muž a žena – vyspěte se dobře!“

Pak za ní zapadly dveře a Žemla šoural se opatrně z tmavých schodů, maje hlavu plnou. Ano zítra, zítra!

Potom bděl dlouho přes půlnoc u malého stolku v kumbále za krámem, opíraje hlavu do dlaní, a když konečně ulehl, bděl ještě dlouho, nemoha oka zamhouřiti. Jen jediné slovo doznívalo mu v uchu: Zítra, zítra!

Ach, co vše bude zítra touto dobou!

A když konečně usnula jeho ztýraná hlava, honily se jí tak podivné sny, jaké se na Žemlu ještě nikdy nesnesly. Vytrhoval se stále, převracel se z boku na bok, a konečně byl probuzen šumotem, který čím dále tím neústupněji doléhal k jeho sluchu. Rozeznal konečně, co to jest, neboť malé zamřežené okénko kumbálku, vedoucí do úzkého dvorku, propouštělo sem zvuky zvenčí. Pršelo – a pršelo takovým způsobem, jenž naznačuje, že dešť dlouho potrvá.

Žemla se rozpomínal, co bylo včera, jaký nastává den a jaká práce – a pojednou vzpomněl, k čemu se dnes probouzí. V kumbále bylo sice šero skoro jak o půlnoci, ale Žemla se posadil na posteli, ježto cítil, že již neusne, ač byl unaven a nevyspalý. Nepříjemný ranní chlad ho roztřásal.

Martin se nemohl dočkati tohoto rána a dne, a teď, když nastával, přál si, aby se vrátil včerejší večer, kdy uléhal na lůžko, a po něm aby přišla dlouhá, dlouhá noc, by se v peřinách zahřál, by se řádně vyspal a by se probudil jindy, až se nebe vyprší. Nebo toto šelestění deště, dopadajícího tak určitě, pravidelně, drobným crkotem na dlažbu dvorečka, šplíchajícího v rouře, která byla hned vedle okna kumbálku, narážejícího chvílemi na okénko a rozplizujícího se pak po slepých tabulkách, – toto studené kropení, kteréž uvítalo Žemlu hned při probuzení a jehož konec byl nedohledný – vše to naplňovalo Žemlu strašlivým, zoufalým rozmarem.

Kdykoli dříve pomyslil na sňatek s Pavlínou, vždy si maloval, že jej prožije za slunečního jasu, za teplého, jasného dne, kdy odevšad bude zaváněti bez, kdy budou ptáci švitořit a zpívat, kdy bude rozkoší vstoupiti ve chladnou prostoru chrámu, v tajemné pološero, kde k sobě Pavlínu navždy připoutá.

Stalo se jinak. Prší, je zima, květ bezový se nemohl v dosavadním chladnu rozvíti, ptactvo krčí se pod okapy střech, pod mokrými kři, pod hustšími, listnatějšími větvemi stromů, z nichž nachytané krůpěje prší k zemi podruhé: dnes bude šero všude, ba v kostele bude jako ve sklepě.

Žemla se otřásl, jako by mu studené kapky dešťové za krk zatékaly. K rozladění včerejšího večera, jehož Martin dosud nepřekonal a nezaspal, přibylo mu z této kocoviny přírody rozladění nové, silnější, nepříjemnější. Byl to škaredý úvod ke svatbě, k veselce. Žemlovi připadalo spíše, jako by za chvíli měli přijít nosiči, aby ho odnesli do nemocnice.

Sňatek v kostele byl určen na hodinu z poledne, aby co nejméně byl zanedbán Žemlův obchod. Kvečeru beztoho již neotevře, a ztratí tak několik desetníků tržby, dokonce snad nějakého odběratele. Ale budiž to obětováno. Žení se jen jednou a dnes posledně si dopřává mimořádných prázdnin, neboť od zítřka nastane bývalá pravidelnost otvírání a zavírání, jako na počátku.

Dneškem uzavírá Žemla nejneklidnější dobu života, od zítřka zavládne klid a stejnoměrné, obvyklé rozdělení času…

Jako by i do kumbálku Žemlova bylo pršelo! Zdálo se mu aspoň, jako by celou tou malou prostorou mžilo, jako by jí táhla mlha, a vlhká ta zima rozrazila ho pojednou, že se rychle schoulil pod peřinu, aby se zahřál. Na celém těle naskočila mu husí kůže, jektal zuby a vlasy na hlavě se mu ježily. Ah, však tomu všemu bude dnes konec!

Vzpomínal na minulá léta, kdy se každého jitra probouzel v nějaké takovéto díře za krámem nebo nad schody, studené jako psinec, nehostinné jako cela trestancova, páchnoucí ztuchlinou; vzpomínal, jak jen v tomto svém nynějším brlohu spí již přes rok, jak se probouzí vždy do pusta, do prázdna a chladna, jako vězeň v žaláři, a jak by zde snad musil zahynouti, kdyby ho náhle v noci přepadla nemoc…

Ah, vše to dneškem skončí! Spal naposledy v té lidomorně, v pokojíku, který spíše se podobá umrlčí komoře, a zítra již se probudí v jiné, přívětivé místnosti, po boku živoucí bytosti, ve společnosti milované, drahé osoby.

V pokoji bude již zatopeno, z kuchyně se ozývá bublání vařící se vody na kávu, vše kolem něho bude míti vzezření života – jak se těší na budoucí rána po dlouhém posavadním životě poustevnickém…

Všecka mizérie vezme zasvé a zas bude žíti v rodině jako kdysi před mnoha lety.

Tento nový pospolitý lidský život stojí za mnohou oběť, již si ukládá, za větší napětí sil!

Žemlovi připadalo pojednou, že teprv teď pochopil, proč se žení, že teprve v tu chvíli vystoupil před ním pravý účel všeho, co podniká, že všeho toho si nebyl dříve jasně vědom. A pak ať prší třeba denně, od rána do večera! Bude míti domácnost, útulné své čtyři stěny, do nichž se uchýlí po denní klopotě; bude v nich zaznívati hlas milované ženy, na všem budou znatelny stopy její péče, vše bude posvěceno jejím konáním, její hospodářskou činností. Ej, pak ať se děje venku cokoli. Ať mrzne, ať hrom burácí, ať sněží či bez přestání prší – na něj nebudou již míti zevnější tyto věci účinku – ba naopak, tím lépe dovede oceniti, co si připravil: blaženost vlastního krbu…

* * *

Pršelo stále a po celý den. Chladný dešť stříkal okny i do kočárů, v nichž jeli svatebčané do kostela svaté Trojice v Podskalí. Pro Žemlu měla tato nepohoda jediný příjemný následek: dostaviloť se do kostela pramálo diváků a cestou nezastavil se ani jediný zevlovač. Kdo musil přes ulici, spěchal, aby se dostal co nejdříve pod střechu. Však se bál Žemla nejvíc veřejného účastenství, oněch zvědavých, dotěrných pohledů, očí dokořán, zevlování, jež uvádí ve zmatek každého, kdo jest mu vydán, onoho nepříjemného šeptání a posuzování, kteréž zaráží jen pátým, desátým slovem o náš sluch a jemuž nemůžeme uniknouti.

Tvrdošíjný dešť a rozrážející chladno zmenšily toto účastenství co nejvíce. Bylo po kostele roztroušeno několik bab z nejbližšího okolí, ale stály zde neb klečely tetelíce se zimou, a tlachavé huby jako by jim byly zamrzly. Žemla poznal i několik známých tváří sousedek, kteréž u něho kupovaly, ale minul je rychlými kroky a octl se v prázdnu před oltářem. Obřad sám netrval dlouho, ježto i duchovní spěchal, aby byl hotov co nejdříve, a tak v půlhodince odbyto vše a průvod svatebčanů pílil zas k vozům a po chvíli již vstupovali všichni účastníci do domu a zakrátko usedli ve vytopeném prvním pokoji Šustrových.

Paní Šustrová již před oddavkami kutila v kuchyni u plotny, připravujíc oběd, a když se vybrala s nevěstou a ženichem do kostela, zastala ji při vaření posluhovačka Fána.

Po návratu z kostela shodila paní Šustrová rychle atlasové šaty, oblékla se podomácku a již spěchala ku plotně, aby co nejdříve mohla nositi na stůl. Věděla dobře, že chladná nálada a rozpačité chování celé společnosti může býti rozplašeno jen chutným obědem a důkladným zavlažením.

Komnatou vanul chladný dech nudy, jež zavládá v každé společnosti sestávající z lidí neznámých, kteří se vidí málokdy, nebo dokonce poprvé v životě.

Mladí manželé, kteří na povel Kyllianův musili zaujmouti význačné místo na pohovce, seděli vedle sebe jako němi. Nevěsta hleděla mrtvě před sebe a zraky její utkvívaly chvílemi na jednotlivých hostech, z nichž každý zaujal jiné postavení, chvílemi zalétaly k oknu, za nímž se sypal z oblak stále drobný, hustý dešť, ale ani jednou se neobrátily v tu stranu, kde seděl Martin Žemla, rozpačitější a ostýchavější než jindy. Tušilť, že je dnes krom Pavlíny hlavní osobou a že stejnou měrou jako na Pavlíně spočívají i na něm zvědavé a zkoumavé pohledy přítomných. Hotovil se několikráte, že rozpřede hovor s chotí svou, ale kdykoli se k ní obrátil a spatřil její ledový profil, pozbýval odvahy a mlčel dále. Pak pohrával v rozpacích manžetami, svlékal rukavičku, ale popatřiv na velikou a červenou ruku svou, strkal ji znova rychle do rukavičky.

Konečně se otevřely dveře z kuchyně, a paní Šustrová, všecka zardělá horkem plotny a chvatem, vnášela do pokoje mísu s polévkou. Bylo patrno, kterak všem u stolu se tímto zjevem uvolnilo. Hosté vítali s uspokojením oběd, poněvadž měli opravdový hlad, Žemla pak i Pavlína se těšili, že pozornost přítomných se obrátí jiným směrem. Ale jak rozdílné přitom byly vnitřní pocity obou novomanželů!

Oběd trval téměř do půl čtvrté a přitom stále nalévala paní Šustrová pivo z ohromného džbánu, s nímž Fána lítala k Šárymu, vždy s deštníkem, aby do džbánu nenapršelo. Přinesla pivo již asi čtyřikráte. Vždyť zde byl Kyllian a pil svědomitě za tři. Na závěrku oběda otevřela šťastná matka Šustrová několik lahví vína, a když se do poslední krůpěje vyronilo, nalévala svatebčanům černou kávu pro vytrávení. Někdy po páté hodině, kdy se zdálo, že dešť ulevuje, navrhl Kyllian malou procházku, pro vyvětrání, jak podotkl. Dámy zůstaly sedět, ale muži rádi se zvedli, aby napařené hlavy osvěžili na chladném vzduchu, a pan Madras byl první, kterýž se oblékl a z pokoje vyšel. Jeho následovali Kyllian, pan mládenec a Žemla, jemuž paní Šustrová na prahu pošeptala, aby se páni venku dlouho nezdržovali, by na ně nebylo čekáno s večeří.

Dole přitočil se Kyllian k Žemlovi a vrčel mu do ucha: „Holenku, procházka nám udělá dobře! Člověk tím jídlem botná jako fizole v hrnku – mně už sotva kůže stačí!“

Kráčeli pomalu Morání na Dobytčí trh a níže ke Spálené ulici.

Žemlovi nebyla tato vycházka nemilá, a přece si myslil, že neměl dnes odcházeti od ženy; vyčítal si, že se tak připravil o krásný kus života, o hodinu, která se mu již nikdy nevrátí. Snad právě teď, kdy jsou na ulici, byla by pukla ledová ta kora upjatosti, pod níž patrně dřímal pravý rozmar, který dnešnímu dni a jeho události příslušel. Liduprázdné, blátivé, chladné ulice zíraly dnes na něj tak cize, neznámě. Vždyť tomu tak dávno, kdy jimi posledně chodil sám, a pak nastaly ony společné procházky, kdy veškerou svou pozornost obracel jenom ke zbožňované dívce, kráčející po jeho boku…

Zatím nahoře v bytě ujala se slova paní Šustrová, kteráž teprve po odchodu pánů přisedla trvaleji ke stolu, neboť až dosud stále jen přisluhovala. Bylo jí skoro milé, že na chvíli odešli. Mohla se tím nenuceněji rozhovořiti o milém zeti, jejž vychvalovala do nebe. Pavlína naslouchala tomu chvalozpěvu s hlavou nakloněnou, udrobujíc kousky

cukroví, paní „von Huber“ natahovala stále levé ucho, jímž slyšela lépe, slečna domácích seděla nepohnutě a hleděla upřeně na Pavlínu Šustrových, jíž záviděla, že se vdala. Jak je to nespravedlivé! Taková nemajetná holka našla ženicha, a ona, dcera domácích, kyše čím dále truchlivěji. Ale ještě vše neskončilo; kdo ví, jak bude dále! Družička konečně, jakási slečna Rajzingrova, vytáhlá, nosatá dívka, nějaká příbuzná páně Madrasova, poslouchala beze všeho účastenství. Jak ji také mohl baviti hovor o muži, který se právě dnes oženil. Co je jí do všeho! Kromě toho byla dnes poprvé u Šustrů, viděla všecky ty lidi mimo strýce Madrasa poprvé, a kdo ví, uvidí-li je ještě někdy. Co tedy jí na všem záleží!

Asi za dvě hodiny vrátili se pánové, deštěm zkropeni a větrem profoukáni, že z nich zima čišela. Odloživše vlhké svrchníky, zasedli dokola s výrazem uspokojení, že přišli zas do tepla. Nevěsta, jejíž roucho za nepřítomnosti Žemlovy se bylo poněkud roztáhlo po pohovce, shrnovala záhyby šatů k sobě, aby měl Žemla dost místa. Ale činila to tak pečlivě a úzkostlivě, jako by chtěla zabrániti, aby nepřišla s ženichem ve styk ani sebenepatrnějším dotykem šatů.

Zatím dopekla se venku telecí kýta, u níž byla na stráži Fána, která dopíjela již asi šestý šálek kávy. Chtěla užíti toho božího daru, kterého dnes bylo hojně a vzácné dobroty; vonělať celá kuchyně vanilkou – a kdy už Fána nepila kávu s vanilkou! Snad nikdy na světě.

Večeřelo se k osmé hodině, pak zase teklo proudem šárovské a po něm vařila paní Šustrová čaj. Žertování Kyllianovo povzbudilo i pana Madrasa, že vyrval z paměti jakousi prastarou, zaprášenou anekdotu, již vyprávěl s velebným přízvukem, a když dokončil, zachechtal se tence a hleděl kol dokola, zdali se smějí také ostatní. Smál se ovšem kolegiálně rytmistr Kyllian řehotným smíchem svým, smála se vděčně paní Šustrová, smál se skromně i pan kandidát, mládenec. Tím odměněn a pobídnut vyložil pan Madras anekdotu druhou a třetí, načež jej vystřídal zase Kyllian.

Čas ubíhal, odbíjelo devět hodin. Tu se zvedla paní „von Huber“, aby se vypravila domů. Zívala již plnou hodinu a beztoho se jí celé odpůldne stýskalo po její psí společnosti. Mládenci byl paní Šustrovou svěřen čestný úkol, aby starou dámu doprovodil.

Stalo se nejspíš poprvé, kdy na něj byla vznesena takováto rytířská povinnost; sotvakdy vyprovázel dámu toho druhu, jako byla paní „von Huber“. Byl svatosvatě přesvědčen, že má před sebou nějakou šlechtičnu z prastarého rodu, a nevěděl teď, kam se postavit, jak vykročit a jak ji doprovodit. Má jít před ní, nebo za ní? Či hned vedle ní? Z těchto rozpaků vytrhl mládence Kyllian, až se ubohý mladík ulekl. Přikročiľ k němu rytmistr a tlačil ho svým tělem skoro až k oknu, kde se naklonil, aby mu něco pošeptal, ale mohl to slyšet za devátou stěnou:

„Poslouchejte, mladťochu, tuze se s ní nezdržujte, abyste zas brzy přišel, – je tu ještě čaj! Jak vyletí z domu, chytněte ji za křídlo a táhněte ji rovnou cestou do Černé ulice. Po cestě nemusíte ani hubu otevřít – ona beztoho neslyší! Nechte ji mluvit, bude-li něco povídat…“

Kyllian se narovnal, mládenec se červenal až za uchem, poněvadž viděl, že krom paní „von Huber“ slyšela celá společnost, co mu rytmistr povídá, – ale hned zas naklonil se starý penzista a funěl mládenci do ucha s chraptivým smíchem:

„A vyklepte se, až ji u vrat složíte! Naskáče z ní do vás blech – ona má psů jak antoušek…!“

Paní Šustrová se kousala do rtů, ježto slyšela, co Kyllian povídá, a trnula strachy, aby stará paní něco nezaslechla. Vědělať, že jsou hluší, k jejichž sluchu nedoniká hlučný hovor, ale kteří zcela jemně postihují šepot. Marné obavy. Paní „von Huber“ neslyšela ani hřmot, ani tikání hodinek, a levé její ucho bylo naštěstí od Kylliana odvráceno.

Mládenci se zdálo, že by bylo na návrat k Šustrovým pozdě, i počal se všem poroučet zároveň s paní „von Huber“. Ale stará Šustrová vybízela jej horlivě:

„Nu, mladý pane, snad byste už nepřišel? Pak teprv budeme veselí, až se vrátíte!“

A obracejíc se k dceři, volala:

„Koukej, Pavlinko, pan mládenec chce nám už nadobro utéci!“

A nevěsta teď kupodivu rychle se otočila a domlouvala kandidátovi:

„Ó, pěkně prosím – přijďte ještě!“

„Vidíte,“ pokračovala Šustrová, „a nevěstě nesmíte její první přání odříci. Jen přijďte, přijďte – naše Fána vám dá domovní klíč…“

Tu přistupoval k paní Šustrové pan Madras a povídal vážně: „No, my taky půjdeme, aby to bylo jedním vrzem. Mám už těžkou hlavu – a musím odvést holku domů…“

Tou „holkou“ mínil družičku.

Marně paní Šustrová zdržovala pana poručníka. Pan Madras hodil hlavou po družičce, šel si do druhého pokoje pro svrchník a klobouk, a za chvilku stál připraven a čekal jen, až bude vypravena i dívka.

Vidouc, jak hlavní hosté odcházejí, vstala i slečna domácích a sbírala své věci. Kyllian mrzutě se díval na tento všeobecný útěk, ale pak, zakrucuje si knír, prohodil rozmarně:

„No, já nepůjdu, dokud mne nevyhodí!“

Ještě chvíle loučení, a paní „von Huber“ s mládencem, pan Madras s družičkou a slečna domácích vyhrnuli se z pokoje. Paní Šustrová je vyprovázela a uvnitř zbyli jenom novomanželé s Kyllianem.

„Sedněte si, pane rytmistře,“ pobízela penzistu nevěsta. „Vy nám přece neutečete.“

„Copak je do toho!“ zlobil se Kyllian. „Utíká to všecko jako zajíci – takhle jsem si to nemyslil!“ Ovšem, Kyllian byl by pil až do rána, pokud na něm záleželo. Usedl sice, a když se vrátila paní Šustrová, začal o něčem tlachat, ale všechno již vázlo, ač i paní Šustrová se snažila, aby přivedla hovor do proudu. Mluvili jen ti dva staří; nevěsta seděla tu jako zařezaná a Martin Žemla cítil, že pil trochu mnoho. Točila se mu nějak hlava a litoval teď, že se nepřidal k hostům, aby je kousek

cesty vyprovodil. Ani opětným příchodem mládencovým nezměnila se valně zábava, a když uplynula další hodina a rytmistr vycházel z pokoje, spěchala za ním paní Šustrová do kuchyně a šeptala mu:

„Nu, pane rytmistře, teď je pomalu zanecháme! Není to maličkost, když tak od božího poledne sedí jako voskové figury v panorámě."

„Zanecháme, zanecháme!" bručel Kyllian. „Však se nesnědí. Ale já půjdu s tím utřinosem někam na černou kávu – já nejsem takovému pití zvyklý…!"

XII

Bylo k jedenácté, když konečně Fána vyprovázela poslední hosty, rytmistra Kylliana, rozmrzelého závěrkem veselky, a mládence, ostýchavého kandidáta učitelství, načež odcházela sama domů, poklidivši jen tak ledabyle v kuchyni a pověsivši druhý klíč domovní na opažení dveří v pokoji. Paní Šustrová byla jak na trní a hleděla s radostí oběma pánům na paty. Když odešla i Fána, seděla ještě chvilku s mladými manžely, mluvíc teď o nejlhostejnějších věcech; ukazovala Pavlíně, kde je káva na ráno, kde je cukr, hnedle však dokládala:

„Ale nestarej se o to, Pavlínko, a polež si a pospi ráno. Budeš unavena po dnešní štrapáci, a Martínek taky. Jen my ráno odemkněte asi v šest hodin a já uvařím snídani – vy můžete pak ještě dospávat…“

A dodávala za okamžik, vrhajíc na Žemlu mnohoslibné pohledy:

„Však mě teď budete musit zasvětit do svých tajností dole v krámě, zetíčku! Vždyť nebudete civět stále doma, půjdete někdy se ženuškou na procházku, mezi lidi – a já budu za vás tržit peníze.“

Žemla se usmál a paní Šustrová opětovala tento jeho úsměv. Vypadala v tom okamžiku jako čarodějnice z pohádky, smějící se na mladého panoše, v jehož krvi se chtěla vykoupat, aby omládla. A ona dnes opravdu omládla. Její sen je vyplněn, Pavlína jest provdána – a před ní, před paní Šustrovou, leží krásný život spokojené matky, zaopatřené tchyně a vbrzku zajisté i – babičky! Ah, babičky! Jaké sladké pomyšlení!

Staré hodiny na stěně zahrkaly – odbíjely tři čtvrti na jedenáct. Paní Šustrová vstala náhle, přikročila k pohovce, na níž dosud nepohnutě Pavlína seděla, a berouc ji za hlavu a líbajíc ji na čelo, pronášela měkce:

„Tak, tak, dceruško, rozšněruj se pomalu. Musíš v tom už být celá zadušená. Svatební šaty jsou krásné – ale když to dlouho trvá, tlačí! Už jdu, dceruško, už jdu… a nechám vás tu…“

A políbila dceru asi desetkrát.

Pavlína trpně držela čelo, chladné a vlhké, jako by na něm vyvstával studený pot. Ruce její ležely v klíně, bez vlády.

Konečně se paní Šustrová odtrhla, utřela oči a přistoupila k Žemlovi, aby i jej objala:

„Spěte dobře, Martínku, spěte dobře!“ A přichýlila se mu až k uchu, jako by neměla Pavlína slyšet, co dále povídá: „Tohle je noc v životě, která se vám nikdy nevrátí. Já se budu modlit, aby vám Pánbůh dal štěstí.“ A dodala nahlas: „Ale posvítíte mi, viďte?“

Žemla vstal poněkud nejistě, jak byl nezvyklým požitkem piva a čaje zmožen, a kráčel do kuchyně, kde hořela svíce. Paní Šustrová ještě jednou přikročila k dceři, políbila ji posledně, pohlédla na ni významně a šla za zetěm. Žemla stál již u otevřených dveří kuchyně a očekával ji. Vyšli na chodbu, paní Šustrová přitáhla za sebou dveře a sáhla do kapsy pro klíč ke svému pokojíku. Učinila deset kroků, otevřela malý pokojík, jehož jediné okno vedlo na dvorek, a obrátivši se kynula Žemlovi, aby ji následoval. Žemla šel jako pod vlivem kouzelného pohledu a stanul ve světničce.

Paní Šustrová hleděla na něj okamžik, políbila ho znova, tentokráte na ústa, a řekla přitlumeně:

„Martínku milý, děkuji vám. Prosím vás, mějte s ní strpení, s Pavlínkou, buďte shovívavý. Vy nevíte, jaká je tohle pro mladou, nevinnou ženu chvíle…“

Martin nevěděl, co by odpověděl: políbil staré paní ruku, a zašeptav „dobrou noc“, vracel se do nového bytu svého, jejž měl ode dneška sdíleti s Pavlínou – se ženou.

Ta cesta trvala jenom několik kroků, ale Žemla procítil za krátkou tu chvíli v myšlenkách kus života.

Chladným vzduchem chodby, kam fučelo ze dvora, a slovy staré paní vystřízlivěl pojednou. V uchu zněla mu poslední její slova: „Vy nevíte, jaká je tohle pro ženu chvíle!“

Ano, a jakáž pro něho! Vždyť i jemu nastává taková chvíle, a až pomine, nevrátí se nikdy již. Vždyť v posledním roce žil, jen aby se dožil tohoto dne! A náhle se Žemla skoro zapotácel. Co vlastně nastává? Co ho očekává? Tušil něco nepopsatelného, neobyčejného, něco, o čem nemožno mluvit, ale co nemožno ani vymyslit, něco, o čem není ani ponětí, dokud jsme k tomu nedospěli, a když jsme dospěli – –

Eh, teď zachvěl jakýs podivný, nový, silný pocit Martinem od hlavy až do konečků prstů, že na okamžik stanul, aby se připravil na věc, jíž kráčí vstříc. V tom okamžiku cítil, že jej obestírá náhle podivný klam. Zdálo se mu, že se pojednou na věžích kol dokola rozezvučely zvony, že se vzduch rozvlnil zmateným duněním, jež mu zaléhá v uši, a dunění to je tak silné, až otřásá celou jeho postavou…

Nezvučely zvony – hnala se to krev ke hlavě Žemlově a jinak bylo všady ticho; jenom tvrdošíjný, neústupný dešť pliskotal na střechu, ze střechy zurčela voda do plechového žlabu a ze žlabu řinula se do stoky křivou rourou, odrážejíc se o kulaté její stěny a způsobujíc tak představu poskakování.

Ale teď nebudilo věčné toto ronění v Žemlovi týž pocit jako zrána, když se probouzel. Kapka padala za kapkou, ale zvuky ty ho již nerozlaďovaly. Zbývají mu dva tři kroky, a octne se v teplé světnici, u Pavlíny – u ženy! Ach, tento dešť zdál se mu milým, vítaným průvodem ke všemu, co nastává… Toto šelestění přehluší snad vzdechy a stony, jimiž bude mluviti dnešní noc. Lekal se mrtvého ticha – jak je rád, že prší, že zvenčí doráží v ten klid aspoň pliskotání deště…

Učinil ty tři kroky, a když za sebou zamykal dveře kuchyně, zatajil se v něm dech. Zavřel – celý svět je venku, za těmito dveřmi, on pak sám pod jedním stropem s ní, s ladnou tou milovanou bytostí, a zakrátko – –

Martin vstoupil do pokoje – byl prázdný. Slabé šustění za skleněnými dveřmi prozrazovalo, že se Pavlína uchýlila do ložnice. Na stole v prvním pokoji stála dosud lampa. Žemla pohlédl plaše ke skleněným dveřím a viděl, kterak bílými záclonkami, jimiž byly dveře ověšeny, bliká z ložnice slabé světlo svíce. Jiného nespatřil. Stanul na okamžik uprostřed pokoje, kterýž měl být ode dneška jeho bytem, jako v rozpacích, co by činil. Pak shodil kabát, zcela bezděky, nevěda ani sám jasně, jak to učinil. Páry požitých nápojů působily, že se neostýchal svlékati v prostoře, jež mu dosud byla posvátným stánkem. Přehodil kabát přes opěradlo lenošky u okna, vytáhl z vesty zcela mechanicky hodinky a vypjal háček řetízku z dírky. Potom rozepínal pomalu knoflíky, svlekl vestu a stál v pokoji ve svatebních černých nohavicích a v bělostné košili, v jedné z oněch, jež byl dostal včera od nevěsty, ale z rukou paní Šustrové. A teď kráčel pomalu ke skleněným dveřím, za nimiž se odstrojovala nevěsta. Chvíli ještě váhal a zachvíval se lehkým mrazením. Jak má vejíti? Jak má osloviti ženu svou? Konečně otevřel a tiše vstoupil.

Pavlína stála blíž okna, u malého stolku, na nějž byla položila věnec, závoj nevěstinný a všechen šperk, jímž se toho dne byla vyzdobila. Její bílé atlasové šaty byly svlečeny již na židli. Stála zde v nedbalkách sice, avšak její postava byla jimi cele zahalena. Bylo patrno, kterak spěchala, aby byla převlečena, než se Žemla vrátí. Místo živůtku bylo tělo její oděno bílou halenkou s krajkami. V bělostném tom úboru vypadala Pavlína neskonale půvabně.

Žemla postál okamžik na prahu a vpíjel se planoucími zraky v postavu mladé ženy. Pak učinil dva kroky a zvolal něhyplným, chvějícím se hlasem:

„Pavlinko! – Ženuško!“

Pavlína se neobrátila. Zdálo se, že se lehce zachvěla, a dopínala rychle knoflík halenky u krku.

„Pavlinko!“ opakoval Žemla šeptem a blížil se tiše. „Pavlinko, již jsme sami! Maminka šla spat…“

Ve spáncích mu bušilo, rty se mu chvěly, koutky úst poškubávalo mu.

„Pavlinko, Pavlinko!“ opakoval Martin, blíže se k ženě. Chtěl i nyní šeptati, ale již se mu nezdařilo tlumiti hlas jako dříve, již trhalo vnitřní vzrušení všecky hráze posavadní ostýchavosti a nesmělosti a hlas dobýval se mocněji z hrdla. Chtěl šeptati, aby nevzbudil spáče pod podlahou a kdesi vedle za stěnami, chtěl šeptati, aby nevzbudil něco, co snad spalo i v této komnatce, něco neviditelného, co nesmí bdíti v tomto okamžiku, kdy přistupuje, aby poprvé objal ženu, – ale všechny jeho čivy a svaly, dosud spoutané, ovládané, povolovaly náhle, a Žemla pojednou vyhrkl, až hlas mu přeskočil:

„Pavlíno, ženo drahá!“

Tu se obrátila nevěsta, a křížíc ruce na ňadrech, s dlaněmi vyvřenými proti Martinovi, jako na obranu, tázala se s podivným chladem, skoro jako s bázní:

„Co chcete, Žemlo?“

„Co chci? Pavlinko?“ opakoval Žemla, nepozoruje výraz její tváře a nechápaje ho. „Co chci? Ženuško má…!“

A nyní vzedmula se v něm nezkrotná, neodolatelná žádost všeho, po čem tak dlouho toužil, nač měl právo jako manžel a co mu v této noci kynulo. Rozepjal ruce, přikročil až k Pavlíně, objal ji a počal ji horoucně líbat na ústa a na tváře. Rád by byl vyřkl nějaké lichotné slovo, ale tváře se mu třásly, brada téměř drkotala, hrdlo bylo jako staženo.

„Nechte mě, Žemlo!“ vykřikla Pavlína, a vzpírajíc dlaně proti jeho prsům, vymkla se mu z objetí. „Nechte mě!“

Žemla nechápal, proč se Pavlína brání, nechápal její výkřik. Byl odražen, ale dosud stál proti Pavlíně s rukama rozepjatýma, a hledě na ni něhyplným pohledem, rychle vyrážel, až se mu jazyk zadrhoval:

„Pavlinko – vždyť jsme sami – všichni již odešli – ani maminka tu není – jsme zde sami dva – ženuško drahá.“

„Vím, že odešli,“ volala tlumeně Pavlína, kteráž byla ustoupila až za stolek, „a tedy můžete taky odejít, Žemlo, abych mohla jít spat…“

A hleděla ledově, skoro s odporem na Martina, jemuž znenáhla ruce klesaly a kterýž jako by se najednou probouzel z podivného sna. Byl se octl u jedné z postelí, jež tu stály odestlány, s poduškami, z jejichž povlaků svítily rudé vložky, v jejichž nohách byly přeloženy prošívané pokrývky a přes žíněnky byla napjata sněhobílá prostěradla. Zavadil o postranici jedné postele, vedle níž stála druhá, a cítil, že musí usednouti, neboť nohy pod ním se roztřásly. Usedl tedy, a pohlížeje na Pavlínu, pronášel jednotvárně:

„Ale vždyť já neodejdu, Pavlíno – já budu bydleti s vámi – jste moje žena, Pavlíno – jsme manželé! Dost jsem se natoužil, než jsem se toho dočkal…“

A domluviv hleděl stále na ženu s pootevřenými ústy.

Pavlína zírala zpočátku upřeně na Martina, načež se pohled její smekl na jeho náprsenku, na bílou košili, kterou nedávno šila. A nyní si vzpomněla, jak jí bylo, když tyto košile šila, jak se jí zdálo, že jí v rukou oživují, že v ně vstupuje jakás postava. Ano, nyní oživly, ta postava je zde, živá, mluví k ní, vztahuje k ní ruce, a ona cítí nepřekonatelný odpor k ní – odpor k muži svému, Martinu Žemlovi. Jak je jí přítomnost jeho nesnesitelná, jak ráda by uprchla, kdyby mohla a měla kam! A všecky tyto myšlenky oděly se konečně slovem.

„Ne, Žemlo, mám-li zde zůstat já, musíte vy odejít – nebo si tu zůstaňte a uteču já… Nebudu zde s vámi!“

„Ale proč?“ vyrazil ze sebe Žemla. „Proč, Pavlinko? Což mne nemáte ráda?“

„Ne, Žemlo, nemám vás ráda!“ vykřikla Pavlína. „Mohl jste to vidět, kdybyste viděl, mohl jste to cítit! Nechte mě zde a jděte! Vás si brala

maminka, ne já! Já vás nechtěla a nechci vás – jděte si dolů, do krámu…!“

A nevěstin obličej byl bledý, hranatý, když tak mluvila, a zraky jí plály a rty se jí chvěly.

Martin poulil oči úžasem, slyše takto ženu svou. To nebyl zvuk hlasu jejího, jak jej znal, jak jej dodneška slýchal. Bylo to vření a syčení, ale také to bylo bodání, ubíjení. Bylo mu, jako by dostal palicí do hlavy, a divil se, že neleží na podlaze, pod postelí. Vždyť taková rána zabije.

Na smrt zsinalý ryl prsty pravice v peřině a levici vztahoval a tápal jí, aby se opřel o pelest, neboť necítil dosti síly, aby vstal bez pomoci. Přitáhl se k pelesti, opřel se, zdvihl se namáhavě, a stoje teď jak na vodě a stále o pelest se opíraje, tázal se ještě posledně:

„Ale proč jste mi to neřekla dříve, Pavlinko? Proč jste šla až k oltáři…?“

Pavlína neodpověděla. Hleděla jen cize na nebohého, zničeného muže, a chvěla se lehce, jako by ji zimnice roztřásla…

Žemla cítil, že mu brada počíná znova drkotat, ale teď již ne účinkem onoho vzbouření čivního, jež jím otřáslo prve, když se vracel od maminky Šustrové; teď se rozjektala, jako by hrozilo vypuknutí hořkého, lítostného pláče. I sebral Martin poslední sílu a řekl s namáháním:

„Jdu tedy dolů, Pavlinko, do krámu, když mě vyháníte – snad přes noc uvyknete, že jste mojí ženou a že tu mohu býti… Vždyť jsem se ptal tolikráte, chcete-li mne, a vaše maminka –“

A když došel k tomuto slovu, když vyřkl „a vaše maminka – –“, tu mu bylo, jako by do tmy, v níž dosud stál, sjel náhle oslňující blesk, jemuž vzápětí následoval ohlušující třesk hromu, – blesk, jehož pronikavé světlo protrhlo dosavadní jeho slepotu, třesk hromu, kterýž ho probudil z luzného sna. Procitl, prohlédl, a celou jeho duší zazněl zoufalý výkřik. Již chápal vše a bytosti jeho se zmocnil netušený, nenadálý úžas. V jasu blesku, jímž byl sražen, uviděl náhle pravou podstatu všeho, co se dosud kolem něho dálo, do čeho byl vtažen, k čemu

byl přilákán, přiváben, navždy přikován. Jako by duchem byl vystoupil ze svého těla a hleděl na vše z výše, poznal pojednou, jaká komedie s ním byla sehrána. Pojednou vystihl tykadly duše své, že byl pouhou loutkou v rukou staré Šustrové, která ho postavila vedle Pavlíny, již mu vložila do náručí. Vzpomněl na všecky večery, kdy sedal vedle Pavlíny, a pojednou porozuměl strašlivě, jaká to byla „láska“, kterou stará Šustrová předstírala a kterou Pavlína mlčením svým potvrzovala.

Nyní pronikal postavu slečny Pavlíny naveskrz, nyní cítil, jaká ledovost z ní vanula po všechen čas jeho známosti s ní, – nyní, ach nyní! Celý rok nestačil k tomu, aby střízlivě posoudil, v čem tone, – a nyní najednou, za několik vteřin všechno to uhodl.

Bože na nebi – hřímalo to v Žemlovi – toť byl úklad! Toť bylo zákeřnictví, co proti němu obě tyto ženy byly páchaly! Proč si vybrala Šustrová právě jej a proč mlčela Pavlína! Proč byla budována tato ohromná, umělá lež, jíž byl sveden a o svobodu, o sebe sama připraven! Kdo dal těmto ženštinám právo, aby s ním tak nakládaly! Myšlenka stíhala myšlenku, a proniknuv komedii, jejíž obětí se stal, uhodl i další. O něho neběželo, o něj se nejednalo, jeho krám, jeho obchod byl vnadidlem, do něhož se zakousla stará Šustrová, a chtíc pohltiti krám, musila pohltiti dříve jej, Žemlu!

Nemohl mysliti dále. Bez pozdravu, bez „dobré noci“ vyšel z ložnice do prvního pokoje, a hněvem, bolestí i studem se zajíkal, když oblékal vestu a kabát a když si zavěšoval hodinky.

Sáhl podle zvyku do kapsy, má-li u sebe klíč od krámu, přikročil ke dveřím do kuchyně, sňal tu z opažení klíč domovní a tápal jako náměsíčný ke dveřím kuchyně. Odemkl, vykročil potichu do tmy, zavřel za sebou tiše, aby odchod jeho nikým nebyl zpozorován, a tiše, všecek se chvěje, šoural se chodbou ke schodům. Pomalu, beze šustu sestupoval ze schodů a musil se držet, aby nepadl, nebo kolena pod ním klesala. V uších mu hřmělo, a Žemla čekal, že se pojednou zdi domu zboří a pohřbí jej ve svých sutinách. Myslil, že se to musí státi. Ale v domě

byl mrtvý klid – vše spalo. Prošel popaměti chodbou domovní, odemkl vrata a vystoupil do chladné noci a zas opatrně za sebou zamkl. Vyšel z bytu bez klobouku – na hlavu mu plískal nyní drobný, studený, pichlavý dešť a zatékal mu za krk. Ale zdálo se, že to Žemla necítí. Odemkl popaměti krám, vešel, zatáhl dveře, zamkl a kráčel tmou podél pultu do kumbálku. Puch krámu poprvé dnes vyrazil proti němu tak silně, že mu bylo, jako by se jím měl zalknouti. Těsný prostor dýchal jako plísní a hnilobou.

Vstoupil do kumbálku a rozžehl ohořelou svíci; žlutá, strašidelná záře rozlila se truchlivým brlohem, do něhož jako by se navracel po dlouhém, dlouhém čase. Postel stála tu nepřipravena – na ní byl rozestřen všední oděv, jak jej tam byl ve spěchu rozložil.

V kumbále bylo chladno, vlhko, sychravo. Zdálo se, jako by sem ze všech stran čišelo, táhlo. Plamen lojovice poskakoval a plápolal, jako by se kolem vítr točil. Žemla nezavřel za sebou dveře a kumbál se znenáhla plnil zápachy, jimiž byl vzduch v krámě přesycen.

Žemla se tupě rozhlédl, jako bez vědomí a bez myšlení, a utkvěl zrakem na svém stínu, dlouhém, úzkém, černém, který padal na stěnu vedle kamen. Pojednou se zatřásl jako v zimnici.

Vše, co v sobě dosud potlačoval, propuklo nyní. V prsou jeho zaburácelo, těžký tlak vystupoval mu z nitra hrudi k hrdlu, brada se mu opět rozdrkotala, a jak teď Žemla maně přelétl psí svůj útulek, ve který že se ještě dnes vrátí, před hodinou netušil, – viděl jen jakousi špinavě žlutou záplavu, v níž jiskřilo na sta stříbrných nitek. Z očí vyhrkl mu proud slz a Žemla sklesl v zoufalém zaštkání na postel.

„Martine, Martine!“ zavzlykal přerývavě a hlava se zaryla do směsi oděvu a do studené, téměř vlhké pokrývky lůžka.

Nohy spočívaly bezvládně na zemi, trup Žemlův škubal sebou a zmítal na posteli v násilném, neukrotném štkání, a z hrdla se vydíraly zvuky, jež nebyly ani vzdechy, ani slovy…

Nedopalek svíce dokonával, až konečně zbytek knotu utonul v roztaveném loji ve svícnu a prskaje zhasl. Tmou svítil ještě chvíli rozžhavený jeho koneček a kumbálem se šířil odporný zápach škvařeniny.

Plynuly minuty, chvíle, hodiny, dlouhé, těžké, zapadající v černou, hluchou noc. Z věže kostela v Emauzích doléhaly slábnoucí zvuky hodin, kdesi v ulici doznívaly táhlé tóny píšťaly ponocného. V krámě chvílemi cosi zapraskalo, zašelestilo.

Z toho všeho Žemla nic neslyšel. Klečel polo na podlaze, půlí těla ležel na posteli. V kumbále jako by se vznášela jakás příšera, která jej hnětla, drtila, rdousila.

Na dvoře plískal dešť, zurčel rourou do stoky a stékal po slepých tabulkách zamřeženého okna kumbálu…

* * *

Za chvíli po Žemlově odchodu z bytu zachrastil ve dveřích pokojíku paní Šustrové klíč, dveře potichu se otevřely, na chodbu padl úzkým otvorem pruh světla zevnitř, a brzy zase zatemnilo se. Paní Šustrová vykročila, přivřela za sebou a kradla se kuním krokem ke dveřím kuchyně. Zlehoučka, co nejopatrněji přiklonila hlavu a přiložila ucho ke klíčové dírce. Naslouchala tak chvíli – v bytě bylo ticho, ticho hrobové. Po pěti minutách odkradla se paní Šustrová, jak se byla připlížila, a když vstoupila do svého pokojíku a v plnou zář lampy, stojící na nočním stolku u postele, rozkládal se na její tváři široký, blažený úsměv, tak nesmírně podobný úsměvu staré, spokojené kuplířky – –

Venku neustával crčeti zoufale neústupný, studený, pichlavý dešť.

Díl čtvrtý: Zrazen a sněden

I

Bylo jitro po osudné svatební noci Martinově. Studený, vytrvalý dešt, který šelestil po celou noc, ustal teprve k ránu, ale nebe se nevyjasnilo. Obloha byla zatažena, šedivá, nikde nebylo viděti modrého nebe, ani co by se na dlaň vešlo, nikudy nemohl proraziti paprsek slunečný. Tento den probouzel se tak smutně jako včerejší. Zdálo se, že si měsíc květen vypůjčil dva dny z listopadu.

Ze tří osob, které v domě proti zadní části Šárovského pivovaru ve Václavské ulici ubíraly se večer poslední na lůžko, přespala noc nejlépe paní Šustrová. Po poslední inspekci, již byla vykonala u dveří bytu mladých manželů, odstrojovala se volně a přecházela ještě chvilku v pouhé košili úzký svůj pokojík v radostném, blaženém rozčilení. Kostnatá, vysoká její postava vrhala dlouhý stín na podlahu a stěny pokojíku. Přecházela v punčochách, že jí nebylo ani slyšet, a zdálo se, jako by se pokojíkem vznášely dvě čarodějnice: jedna bílá, druhá černá, plazící se po stěně. Chvílemi, když se přiblížila ke stolu, zaplápolal tlakem vzduchu plamen lampy a stín blažené tchyně se na stěně roztřásl, jako by se černá čarodějnice byla rozchechtala. Tato hra stínová opakovala se několikrát a všecko dohromady vypadalo jako skutečné zjevení. Kdo by byl mohl nahlédnouti oknem v nový útulek paní Šustrové, byl by uvěřil, že v tomto domě straší. Chvílemi pohybovaly se také rty paní Šustrové a propouštěly slabé sykání. Nebylo však rozu-

měti, co pronášejí; jen dvojí zašeptnutí vyznívalo zřetelněji: „Jsme schovány – jsme zaopatřeny.“

Konečně se ohlédla na postel, ještě přistoupila k oknu a naslouchala plískání deště, otočila se a zahleděla se na dveře, jako by je chtěla proniknouti a proraziti zrakem i druhé, vedoucí do bytu novomanželů, aby se podívala, co se tam děje, a se spokojeným úsměvem na široké, kostnaté tváři přistoupila ke stolu, foukla do cylindru lampy a dohmatala se postele. Lůžko zapraskalo, zasténalo – potom vše ztichlo. Na paní Šustrovou sneslo se hluboké spaní jako odměna za obtížné dílo, trvavší téměř rok, ale před několika hodinami věnčené žádoucím výsledkem. Však se nabála, nastrachovala po celý ten čas, aby jí vše nějak nezmehlo, aby jí někdo osnovu nepotrhal, ba aby vlastní její dcera nezničila pracné její pokusy a naděje do budoucna. No, chválabohu – je po starosti: Martínek a Pavlinka jsou svoji, „maminka Šustrová“ může klidně, bezpečně spáti.

Však spala, jako když ji do vody hodí…

Jinak bylo v pokoji, kde osamotněla mladá paní Pavlína Žemlová. Když po necitelných, tvrdých slovech jejích: „– – nechci vás – jděte si dolů – –“ zničený Martin Žemla se vypotácel do prvního pokoje, zahleděla se za ním Pavlína, jako by se sama byla ulekla účinku své přikrosti. Snad čekala odpor ze strany manželovy, snad myslila, že se bude násilně domáhati svého práva, a věru se obávala, že podlehne, vystoupí-li Žemla výbojně.

Nešťastný Žemla netušil, že by nejspíše byl zvítězil, kdyby se byl nad její řečí drsně zasmál, kdyby ji byl chopil za ty bílé lokty, za bílá ramena, kdyby ji byl bezohledně objal a zmáčkl, celým jejím tělem zatřásl, snad do výše ji pozvedl a pak přes všecky protesty na klín si ji posadil a líbal a celoval, až by bez dechu cítila i pochopila, že tu nejen mluví a jedná manžel, ale že tu zápasí a vítězí síla, které se musí poddati.

Na Pavlínu bylo třeba takovéto síly, ona o ní snívala a tušila jaksi neurčitě, že kdysi podobným výbuchům vášně podlehne. Ale Žemlovi

nebylo dáno, aby se takovýmto způsobem domáhal toho, co mu náleželo. Nebyl by to býval právě Žemla, kdyby byl dovedl takto jednati a o své zápoliti.

Chuďas – čemu se naučil ve všech těch kupeckých krámech, v nichž strávil léta a kde vládly surovost a násilí! Vídal přece, kterak se chovali k děvčatům jeho soudruzi v povolání, oni Vincencové, Augustové a Hajnrichové, tito kupečtí mládenci, jak by je vysoustroval; kterak drsně laškovali s druhým pohlavím, a právě tím docházeli cíle; kterak smělým útokem mařili všechen odpor a hravě opanovávali, nač Martin ani pomysliti si netroufal…

Když se za Žemlou zavřely dveře pokoje a když Pavlína tušila a slyšela, že se Martin obléká a že přistupuje ke dveřím, chápe se klíče a že odchází, zarazila se na okamžik nad tím, co způsobila, a bleskem projelo jí hlavou, jak by ho zadržela, aby neodcházel, aby strávil noc aspoň v prvním pokoji. Ulekla se, aby ho na schodech nepotkal někdo z domu, aby se venku nesetkal ještě s její matkou, která by ho jistě přivedla nazpět, a pak by nastal výjev nový, mnohem trapnější předešlého, křiklavý, bouřlivý.

Ale byl to právě jen blesk. Za Žemlou dovřely se první i druhé dveře a pak ztichlo vše. Ještě chvíli naslouchala, neuslyší-li znova cvakot kliky, neblíží-li se matka, strkajíc před sebou Žemlu, – nestalo se tak. I vyšla za okamžik do prvního pokoje, odtud do kuchyně, otočila klíčem v zámku a vracela se do ložnice. Zvítězila sice, zapudila Martina, a přece byla pokořena. Nepokusil se ani, aby jí dobyl, – jaký to protivný muž!

Zmocnila se jí neskonalá rozmrzelost, nechuť ke všemu na světě, znova ji opanoval bezedný odpor k Žemlovi a také k matce, která je příčinou těchto konců. Oh, že se nevzepřela ještě dnes ráno, že neutekla ještě od oltáře! Bylo by z toho kus ostudy, ale což na tom. Vždyť jakýpak bude tento život dále! Jaká to budoucnost! Neboť Pavlína tušila, že se Žemla nevrátí.

Váhala ještě chvilku, pak ze sebe shodila noční oděv, kus za kusem, spodničku i bílou kazajku, zhasila světlo a usedla na okraj postele. Sepjala ruce přes kolena a hleděla k oknu, jež našla jen popaměti, nebo v prvním okamžiku octla se v hluboké tmě, v prostoru jako ze všech stran zabedněném. Teprv znenáhla objevil se méně tmavý obdélník ve zdi do ulice, okno.

Pavlína hleděla k tomu otvoru upřeně, jako by hledala co nejužší spojení se světem zevnějším. Stěny, které ji obklopovaly, tísnily ji a dusily. Dnes poprvé jí byl starý byt nesnesitelný. Byla by z toho vězení nejraději vyskočila, ale venku by padla do noci a do studeného deště a do bláta – to nebylo lákavé. Vždyť ji i sedící na posteli roztřásla zima, ač byla posluhovačka Fána ložnici vytopila.

Krásná to svatební noc! A má za ni děkovati matce, která ji tak pěkně zaopatřila. Při tom pomyšlení bylo Pavlíně, jako by jí žilami proudila nikoliv krev, ale žluč – žluč, a ta jí vystupovala až vzhůru k jícnu; Pavlína cítila na samém jazyku odpornou hořkost. Nahnula se k nočnímu stolku a sáhla tmou po sklenici studničné vody, aby se napila. Nedovedla ji – nevidouc – rovně držeti, a jak ji přibližovala k ústům, nahnula sklenici a polila se trochu. Voda jí zatékala za ňadra, promočená košile lepila se jí na tělo. Pavlína se otřásla, napila se, jen co jazyk omočila, a rychle postavila sklenici na místo. Hned potom překotila se do postele, přikryla se pokrývkou až k nosu a přitáhla kolena až ke bradě, aby se zahřála. Jako ta voda studilo ji dnes vše, co bylo vůkol.

* * *

Bylo jitro po té utěšené svatební noci. Paní Šustrová umiňovala si večer, že vstane co nejčasněji, aby připravila „svým dětem“ snídani, ale zaspala trochu. Bylo právě šest hodin, když otevřela oči. Vyskočila z postele, pospíchala s mytím a oblékáním a za deset minut již stála u dveří kuchyně a klepala.

Nikdo se neozýval. Paní Šustrová tedy po několika vteřinách zaklepala opět a po malých přestávkách znova a znova. Klepala trpělivě, skoro jako šeptem, aby spáče náhle neprobudila.

„Božínku!“ myslila si. „Taková noc není maličkost! Spí to všechno – no, ať by si spali, kdyby se nemusila vařit snídaně. Podruhé si to musím zařídit jinak, podruhé si vezmu klíč od kuchyně – dobře, hnedle dopoledne skočím k zámečníkovi, aby udělal ještě jeden…“

Klepání patrně nedoráželo až do ložnice, i zacvakala konečně paní Šustrová klikou. To pomohlo. V bytě ozvalo se klapnutí dveří, kroky přes kuchyň, a klíč v zámku se otočil: Pavlína otevřela matce.

Paní Šustrová vhupla do kuchyně, zavřela za sebou a spěchala za dcerou, která se vracela spěšně do pokoje.

„Dobrytro, dceruško, dobrytro!“ volala panička pološeptem, a dohonivši Pavlínu, otočila si ji mocným pohybem a políbila ji, načež jí učinila na čele, na bradě a na prsou křížek. „Vyburcovala jsem vás, viď, drahoušku?“ dodávala s onou něžností, která se Pavlíně vždy tolik protivila.

„Já už nespala,“ odpovídala Pavlína, odvracejíc se od matky a chápajíc se maně první židle, aby ji posouvla dále.

„A žes mě nechala tak dlouho bušit,“ řekla paní Šustrová, ale nikoli vyčítavě.

„Neslyšela jsem tě,“ odvětila Pavlína, „byla jsem vzadu…“

„Inu bodejť, bodejť, Pavlinko, vždyť já nic neříkám,“ mluvila dobromyslně paní Šustrová. „Právě jsem si povídala přede dveřmi, že musím dojít k zámečníkovi, aby nám udělal ke kuchyni druhý klíč. Já vždycky přijdu, zatopím a uvařím snídani, ani o tom nezvíte. – Copak Martínek, ještě spí?“

„Nespí,“ odpověděla zdlouha Pavlína.

Jedvaže dopověděla, byla paní Šustrová u dveří ložnice, pootevřela opatrně a nahlédla dovnitř. Ale ložnice byla prázdna.

„Cožpak Martínek již odešel?“ tázala se paní Šustrová udivena.

Pavlína hned neodpověděla. Shýbla se pro něco na zemi, zvedla nějaký tret a teprv teď odpověděla zdlouhavě:

„Je v krámě…“

„A chudáček!“ zvolala paní Šustrová. „Šel bez snídaně do té zimy? Vždyť je venku jako na podzim!“

A nevšímajíc si dcery, vkročila do ložnice a pátravým zrakem hleděla kol dokola. Obě lůžka mladých manželů byla již ustlána: byla to první věc, již Pavlína spěšně vykonala, když ji klepání matčino probudilo. Neboť nemluvila pravdu, když řekla, že už nespala.

Paní Šustrová vrátila se do prvního pokoje a hleděla zkoumavě na dceru. Nadešla si ji, patřila jí do tváře a pravicí jí uhlazovala vlasy na čele.

„Jsi trochu bledá, dceruško,“ začala; „jak jsi se vyspala?“ A nečekajíc na odpověď dceřinu, pokračovala: „Nu mlč, mlč, děťátko, horší to nikdy nebude. Tuhle věc musí každá ženská přeskočit – máme to všecky za sebou. Já také myslila, že umru. Ale žes nechala Žemlu odejít – s prázdným, studeným žaludkem! A vidíš, taky tu plácám, a zatím aby už byla káva! Koukej, já zatopím, ty bys ji mohla umlít. Teď se musíme o Martínka starat – teď je náš. Dej celý lot, ať vidí, jaký je to rozdíl, káva z hospody a káva domácí. No, já myslím, že bude tvůj mužíček vždycky spokojen – však se natěšil a načekal…“

A za posledních slov spěchala do kuchyně, chápala se připravených třísek a papíru k podpálení, sedla před plotnou na bobek, a za chviličku praskal v peci oheň. Zapomněla, že uložila dceři, aby mlela kávu, a Pavlína se k tomu také neměla. Jakmile matka odběhla do kuchyně, vešla Pavlína do ložnice, aby se oblékla do všedních šatů. Paní Šustrová zatím popadla mlýnek, vsypala do něho kávu, a sedajíc na lavici, sevřela jej koleny a rychle otáčela klikou. Všecka práce šla jí tak čerstvě, radostně od ruky. Malá ta domácnost zdála se jí odevčíra mnohem živější, veselejší. Jakpak ne, vždyť přibyl nový a tak důležitý člen!

Uběhlo něco málo přes čtvrt hodiny, když paní Šustrová slévala kávu, a v tom okamžiku vcházela již také posluhovačka Fána se džbánkem studničné vody, jako činila každého jitra. Postavila džbán a tázala se, půjde-li pro housky.

„Nepůjdete, Fanynko," mluvila přívětivě paní Šustrová, „dnes ne. Máme ještě buchtu odevčíra, dobrou buchtu – dnes bude teprv křehká a chutná. Nesnědli to všechno – můj bože, jakpak by to snědli, vždyť toho bylo nachystáno! Jen teď hezky pokliďte, Fanynko, abychom zase přišli do pořádku!"

Nalila kávy do dvou hrníčků a do širokého, květovaného šálku se zlatým okrajem. Ten byl určen pro Žemlu. Ať vidí, jak je o něj teď pečováno! Potom odnesla všecky tři nádoby na bílém táce do pokoje. Pavlína seděla u okna, v rukou nějaké šití.

„Cožpak, dceruško," tázala se matka, „přijde Martínek nahoru k snídani, nebo se mu má donést dolů?"

„Myslím, že zůstane v krámě," odpovídala Pavlína po malé přestávce.

„Tak honem, Pavlinko, abys mu to donesla do krámu... Musíš mu sama posloužit – od tebe bude mu nejlépe chutnati."

Kdyby paní Šustrová byla tušila, v jaké rozpaky dceru uvádí! Bylo snad poprvé v životě, kdy Pavlína nevěděla, jak odpověděti. Zdálo se jí, že ode chvíle, kdy matka vstoupila, je jako svázaná, spoutána. Nikdy ještě nepocítila takové nevolnosti a stísněnosti jako dnes. Nevěděla, jak na matku pohlédnouti, kterak promluviti, aby nic netušila. Nechtěla a nemohla jí říci, kterak se v noci s manželem rozešla; nebránil jí v tom stud, nikoli. Svědomí se v ní ozývalo. Cítila, že Žemlovi smrtelně ublížila, a oba dohromady – jej i matku svou – že podvedla. Měla mluviti dříve. Co spáchala v noci na Žemlovi, bylo jako vražda – a nyní mu má podati snídani! Jaké by to bylo setkání! Jak by mu mohla pohlédnouti v tvář!

„Nu, nu, Pavlinko," pobízela paní Šustrová vidouc, že se dcera nehýbá, „dones mu, dones, ať káva nevystydne!"

A hodila okem po dceři, kteráž píchala do kusu látky před sebou, na nějž upřeně pohlížela. Hlava její byla sklopena, obličej bledý, tvrdého výrazu.

Paní Šustrová chápala mlčení a rozpaky dceřiny zcela jinak, a přistupujíc k Pavlíně, pronášela přívětivě, polohlasně:

„Inu ovšem, ty se ostýcháš – viď, chuděrko? No počkej, skočím k Martínkovi sama, když se ti nechce, – já ani nepomyslila..."

A již se chápala tácku, na němž stál šálek s kávou, přikrytý krajícem buchty odevčíra, a sklenice vody.

Jak ráda byla by Pavlína matku zadržela! Přála si v tu chvíli, aby všecky východy byly zazděny, aby se mezi paní Šustrovou a krámem Žemlovým rozevřela propast nebo aby se sama propadla někam na konec světa. Poví Martin Žemla matce, co se stalo?

Než domyslila, byla již paní Šustrová z pokoje a z kuchyně a spěchala chodbou ke schodům. Chopila se ráda příležitosti, aby „zetíčka" pozdravila a aby se podívala, jak mu je, jak se tváří, jak je šťasten, jak bude v rozpacích. Ah, pro matky, jako byla paní Šustrová, jsou takováto setkání pravou pochoutkou. Vždyť se jim to naskytne jen jednou v životě...

II

Kdy a jakým způsobem po onom hrozném výjevu v ložnici a po svém návratu do truchlivého kumbálu se dostal na studené, vlhké své lůžko celým tělem, kdy usnul a zdali snil, či bděl, nevěděl Martin Žemla zrána, když se probouzel, oblečený, jak na postel padl. Ah, probouzel! Vždyť vlastně ani nespal. Po onom zoufalém zalkání zatemnilo se mu konečně v hlavě, a on strávil zbytek noci v jakémsi zpitomění. Probouzel se z něho chvílemi a cítil puch smradícího knotu a škvařícího se loje ve svícnu, slyšel nekonečný crkot deště a šplíchání vody v rouře, sklouzání krůpějí dešťových po tabulkách okna, načež opět upadal v podivný stav, jenž nebyl ani spaním, ani bděním. Chvílemi bušilo mu ve spáncích, jako by se chtěla hlava rozskočit, chvílemi zase tichlo vše a připadalo mu, jako by se nořil do vody, která se pak s tajemným šuměním nad ním zavírala. Snažil se uhodnouti, je-li opilý, a přál si, aby tomu tak bylo, aby vše, co se s ním v posledních hodinách událo, mohl pokládati za škaredý sen. A pak opravdu přecházela skutečnost v jakési snění, ač neusínal. Tančila mu před zavřenýma očima směsice postav, které ho předtím byly obklopovaly; nehybný, nemluvný pan Madras, nudná družička, nesmělý mládenec kandidát, žvanivý, hlučivý rytmistr Kyllian, hovorná, zářící paní Šustrová, nahluchlá paní „von Huber“, špičatá slečna domácích a kdesi v pozadí vystupovala bílá postava bledolící nevěsty – Pavlíny. Její oděv připadal Žemlovi v tom snění jako rubáš a kdesi v dáli hučelo pohřební znění zvonů – –

A náhle zmizela všecka ta společnost. Žemlu obklopila tma a připadalo mu, že spí posledně před sňatkem, který zítra bude zpečetěn. Obíral se v duchu přípravami ke slavnému tomu dni a marně si lámal hlavu přemítáním, kohože si bere? Namáhal se, aby vyvolal z paměti

představu nevěsty své, ale nedařilo se mu. Konečně se mu zdálo, že kráčí hustou mlhou a že se mu šedivina věsí na oděv, na vlasy, na oči, že sotva vidí. Bylo to šero probouzejícího se dne, tma v kumbále znenáhla řídla, šelestění deště utichovalo. V tu chvíli – asi po čtvrté hodině ranní – usnul Žemla konečně, ale ne nadlouho. Těžce oddychuje spal neplnou hodinu, když se náhle protrhl. Nebylo světlo jako jindy v těch dnech, poněvadž bylo nebe stále zamračeno, ale Martin poznal, že je den a že bude musit otevříti. Pracně se sbíral z postele – byl jako polámán a všecky oudy ho bolely jako zkoprnělé, a divil se, že spal bez pokrývky. Podíval se na sebe, viděl, že je černě oděn, v dírce kabátu tkvěla dosud uvadlá větvička myrty – a Žemla se rozpomenul na skutečnost...

Předtím byl se skoro vzpřímil – teď usedl zas na postel, sklonil hlavu a ruce mu sklesly mezi kolena. Události včerejšího dne táhly před ním řadou a připadalo mu, jako by se všechno bylo přihodilo náramně dávno. Arci mezi včerejškem a dneškem byla těžká, hořeplná noc – tato noc trvala déle než všechny ostatní v životě a oddělila jej ode všeho dosavadního života, ode všeho, več doufal a k čemu pracoval, nedozírnou mezerou. Žemla se rozpomínal na smutný, zahanbující pochod svůj od nevěsty, na ono dlouhé sestupování ze schodů noční tmou. Ještě teď duněly mu v sluch těžké kroky chodbou ke vratům, skřípaly veřeje, a cítil, jak mu studený dešť zatéká za krk. Ty krůpěje studily ho dosud a Žemla si připadal jako pes, jejž jakýs nezbedník hodil do louže; padl do takové louže a nemůže se z ní vydrápat.

Co v Žemlovi ze všeho toho uvázlo, byl nezměrný, bezedný stud, jenž ho opanovával. Jak s ním bylo zahráno, kterak sedl na vějičku, jak byl odměněn za svou nezištnou lásku! – – –

Vstal konečně, svlékl pomalu sváteční šaty a nesehnul se ani, aby zdvihl větvičku myrty, která vyvléknuvši se přitom z dirky kabátu, spadla na zem. Viděl ji, ale učiniv krok, šlápl na ni a pak hodil černý oděv na truhlu do kouta, jako by i vrozené své šetrnosti byl pozbyl.

Sáhl po všedním oděvu, na němž byl po celou noc ležel a jenž byl ted všecek pomačkán, a zcela mechanicky se oblékal. Opásav se soukennou zástěrou vyšel z kumbálu, aby otevřel krám. Sychravý vítr zadul proti němu, až se Martin otřásl. Však jenom na okamžik; což je takový vítr proti všemu, co od včerejšího dne prožil. Jaká vichřice lomcovala jím v noci!

Hleděl chvíli do Václavské ulice, dolů i vzhůru, liduprázdné, opuštěné, po dešti mokré, blátivé. Jen dole blíž Emauz stál mlékařský vozík, kterýž přijížděl denně na to místo a před nímž stála vyzáblá kobylka, jíž při nejistém, politováníhodném klusu po dlažbě přeskakovaly vždy všecky klouby. Žemlovi připadlo, komu asi daří se lépe na světě; zdali jemu, či té zmořené kobylce.

Nikde ani vrabec nezacvrlikal. Snad se všichni utopili té noci kdesi ve žlabech; takový vrabec mnoho nepotřebuje a je pro něj štěstím, že to s ním dlouho netrvá. Naplahočí se dost, než urve nějaké sousto z koňského trusu. Žemla si přál být vrabcem, jejž v nejbližší chvíli zákeřná nějaká kočka polapí a roztrhá. Jediný smrtelný skřek, a je po všem. Štěstí pro tvora, má-li tak vratký život.

Vrátil se do krámu, zavřel dveře, obešel pult a sedl na starou bedničku od škrobu, jež mu sloužila časem za židli. Posadil se, opřel oba lokty o pult, založil hlavu do dlaní a hleděl kalnými tabulkami skla ve dveřích na protější stěnu ulice, šedou, špinavou, oprýskanou, jejíž každou skvrnu a trhlinu znal zpaměti. Vždyť hleděl na tu plochu již přes rok a denně stokráte.

Do krámu nikdo nepřicházel. Žemla byl rád, že nikdo nešel, a přál si, aby tak uběhl celý den, aby ho všechen svět nechal na pokoji. Bál se prvního setkání s lidmi, kteří denně přicházeli, bál se známých těch tváří, zvědavých pohledů a dotěravých otázek starých, všetečných žen ze sousedstva, oněch babic, které se ho již po zasnoubení se slečnou Šustrovou tolik natýraly. Nyní teprv mají látky k hovoru a k vyptávání;

budou se dotazovati po „mladé paní“, po jejím zdraví, budou vyzvídati, jak se mladý manžel v novém stavu cítí, – jaká to proň muka!

Myšlenkami těmi se hlava Žemlova unavovala víc a víc, a již se mu zase všelijak v mozku splétaly. Sychravý dech tohoto májového rána pronikal mu oděv a také v útrobách Žemlu jaksi studilo, že se chvílemi až zachvíval. Následky nevyspání se dostavovaly. Oči se mu přivíraly, hlava klesala níž a níže, až se dotýkala pultu, a unavený, zmořený Martin usnul za chvíli nadobro.

Pojednou se vytrhl z dřímoty. Cvakla klika, zavrzly dveře, a když se Žemla probudil a pohleděl ke vchodu, spatřil vstupující paní Šustrovou, ana nese snídani. Vcházela s milostným, přelaskavým usmíváním a pozdravovala hlasem nejpřívětivějším:

„Dobrytro, Martínku, dobrytro! Hlehle, zetíček dospává – dospává…“

Kterak se Žemla ulekl této ranní návštěvy! Povstal rychle, a hledě na paní Šustrovou ospalýma očima, před nimiž se všechno mihotalo, pozdravoval polohlasně:

„Rukulíbám – dobré jitro – –“

Uvázl.

Bylo mu těžko rozhodnouti se, jak má paní Šustrovou nazvati. Má ji jmenovati „jemnostpaní“ jako dříve?

Má jí říci „maminko“?

Maminko! Zdali by to neznělo, jako by se vysmíval sám sobě?

Maminko! Což ho minulá právě noc a strašlivá nová zkušenost, což ho pravda, které se tak těžce – a pozdě! – domakal, což vše to neoddalovalo ho od této vychrtlé, širokolící, sobecké ženštiny až na konec světa?

Maminkou má mu býti žena, která ho tak nelítostně obětovala, která ho přikovala navěky k Pavlíně, která mu připravila včerejší noc?

Při tomto pomyšlení zarazil se Žemla.

Ví paní Šustrová, co se mezi ním a Pavlínou událo? Pochlubila se Pavlína, kterak od sebe muže vyhnala? Či domyslila se toho paní Šustrová podle nějakých známek, uhodla to z chování dceřina?

V rozespalosti své měl Žemla dost odvahy, že se zahleděl zkoumavě do tváře staré dámy a snažil se z jejího výrazu uhodnouti, ví-li něco o svatební noci, ví-li vše.

Ale na tváři paní Šustrové ležel povědomý široký úsměv jako záplava sirobu, v jejích očích lesklo se ono něco, co Žemlu láskou téměř pojídalo, – Martina poučilo toto vzezření paní Šustrové, že neví o ničem, že Pavlína mlčela, že nevyzradila hanbu jeho. Od včerejší půlnoci věděl sice, jakou je paní Šustrová mistryní v přetvářce, ale dnešní její výraz nemohl býti, nebyl přetvářkou. Když vše to domyslil, dokončil Žemla svůj pozdrav:

„– – dobré jitro, maminko –!“

Stará přikročila spěšně k pultu, postavila na něj šálek s kávou, obešla rychle pult, a uchopivši Žemlu za hlavu, takže dlaně její přikrývaly jeho uši, líbala ho na ústa a na tváře a šeptala jako v nejblažším rozechvění a zároveň s mateřskou pečlivostí:

„Jak jste se vyspal, drahý, dobrý Martínku? Jak jste hajal?“

Žemla pokoušel se jemně, nenápadně, aby se jí vymkl z dlaní, jež ho pálily.

Paní Šustrová pozorovala tento pokus Žemlův, ale spatřujíc v něm pouhý projev ostýchavosti a rozpaků, stiskla Žemlu dlaněmi ještě pevněji, a přibližujíc hlavu svou k jeho, dotírala dále skoro šeptem, ale neskonale šveholivě:

„Nuže, Martínku, lhala jsem vám? Není Pavlinka jako z alabastru, není to milé, dobré dítě? Přesvědčil jste se, že jsem vám ji zachovala čistou a nevinnou jako lilii? Byl jste šťastný, hodně šťastný dnes v noci?“

Levice její svezla se na rameno Žemlovo a pravice počala mu potleskávati po tváři.

„Vy nevděčníče," mluvila dále paní Šustrová, přeskakujíc nyní v žert, a hlas její vlhl, „zdalipak jste vzpomněl také na mne, co? Zdali jste pomyslil na starou, zchátralou matku, která vám připravila takové potěšení?"

A ježto Žemla při těchto slovech klopil víc a více hlavu, chytila ho paní Šustrová za bradu, zdvihla mu hlavu, aby mohla hledět přímo do očí Martinových, a rozplývala se mazlivě dále:

„Eh, já vím, že nikdo z vás po mně ani nevzdechl. Bodejť! Vy koťata, vy dva syslíci – ty – – ty tatínku Martine –!"

Objala Žemlu, přitiskla jej k sobě a celovala ho na ústech i tvářích a na čele zvadlými rty, až se zajíkal.

Žemla stál sotva na nohou. Zachytil se levicí pultu a opíral se vší silou, aby neklesl. Vždyť tchyně jeho napínala ho na mučidla, vždyť každé její slovo bylo novým bodnutím a řezem, nesnesitelným trápením, pod nímž se chvěla každá jeho čiva. Ona skutečně neví, netuší nic!

Čím vábněji, živěji malovala mu domnělé štěstí, této noci zažité, tím více bouřilo se jeho nitro, bouře vystupovala výš a výše, až mu zatáhla hrdlo jako osidlem – naneštěstí pro Žemlu. Nebo již počal přemáhati nemužný svůj stud, již se počal vymykati z objetí staré ženy, aby jí zjevil pravdu, aby zvolal rozhořčen: Ale vždyť vše to je lež, vždyť není pravda, co tu povídáte – vždyť já byl hanebně zrazen, odkopnut, vyhnán!

Avšak Martin nemohl nabýti řeči, a než se vzpamatoval, obrátila náhle Šustrová:

„Můj bože, dorážím na vás, Martínku, a snídaně stydne! Pijte, Žemličko, pijte a přikusujte. Ženuška vám posílá snídani – sama se styděla dolů – no, nehněvejte se, jak by se nestyděla! Zato vám uvařila sváteční kávu a vzkazuje vám dobré chutnání. A máte říci, co byste si přál dobrého k obědu. Povídejte, co rád jíte, tatínku: S čím chcete polívku? Jakoupak omáčku k masu? Jaký příkrm? Dnes musí být něco slavného – je to první oběd v nové vaší domácnosti, poručte, co chcete?"

Letělo to z paní Šustrové jako vodopád a Žemla děkoval v duchu, že rozjařená tchyně obrátila hovor. Aby jí nemusil hleděti do očí, jal se míchati kávu a odpovídal roztržitě:

„Já myslím, že to bude moci zůstati při starém; pošlu si v poledne pro oběd na Dobytčí trh a jsem odbyt. Já mnoho nepotřebuji…“

„Ale jak to mluvíte, Martínku!“ spráskla ruce paní Šustrová. „Což-pak myslíte, že jste se oženil jen pro to cukrování s ženuškou a pro hubičkování? Teď jste náš a my vaše! Můj bože, Pavlínka se nevdala jen pro parádu! Bude vám vařit a strojit, prát a žehlit – a dnes to všechno začíná. Jaký by to byl pořádek, posílat si do hospody! Povězte, co rád jíte, a v poledne to máte…“

Žemla, odpovídaje prve paní Šustrové, počítal ovšem s okolností, o níž stará dosud nevěděla, a zapomněl, že ona neví. Řekl tedy nyní:

„Vařte, co chcete, maminko; jsem se vším spokojen.“

„Nu dobře,“ končila paní Šustrová, „když se upejpáte, vymyslíme samy něco. Ale vždycky mně takhle neutečete. Při obědě mi hezky povíte, co si přejete, a sestavíme si pořádek na celý týden nebo na čtrnáct dní. Holečku milý, kuchyně je věc důležitá, a vy také máte do ní co mluvit. Tak, a teď vás už nechám. Bude-li pak něčeho třeba, trochu nějakého koření nebo podobně, Fána pro to přijde a Martínek jí to pěkně dá. Spánembohem, zetíčku!“

S přívětivým úsměvem napřáhla ruku, chopila se Martinovy, potřásla mu jí a vyběhla z krámu.

Osaměv oddechl si Žemla jako po těžké zkoušce. V jakém se octl postavení! Kdyby nebylo paní Šustrové, byla by věc zcela prostá. Pavlína by zůstala v bytě nahoře, on by se nehnul ze svého krámu, žil by jako dřív, a nikdo by nezvěděl, jak se oženil a jak se mu manželství vydařilo.

Ale tato matka, tato tchyně!

Stále se bude proplétati mezi oběma, bude neodolatelným pojidlem mezi manžely, kteří manžely nejsou. Jak dlouho se dá před ní utajiti

vzájemný poměr mezi ním a Pavlínou? Kdy to propukne? A co nastane pak?

Žemla až pitoměl těmito myšlenkami. Usedl zas na bednu při pultě, sáhl jako stroj po kávě, a namáčeje buchtu, snídal.

Asi dvakrát nebo třikrát byl při tom vyrušen. Přišla nějaká babka, nějaká služka ze sousedstva pro kousek cukru nebo cikorky. Žemla mlčky odvážil, ukrojil, zabalil zboží, a poděkovav za krejcary, hleděl s radostí kupcům na paty. Nebylo mu do řeči a byl povděčen, že návštěvy nezačínají nepříjemný nějaký hovor.

Dopil konečně stydnoucí již kávu a postavil šálek na regál za pultem, načež vytáhl příhradu s nějakým kořením a počal vážiti a rozdělovali do krejcarových kornoutků. Zdlouhavě, líně mu plynul čas, jako bláto.

III

Setkání a hovor s paní Šustrovou neměly být jedinou nepříjemností a zdrojem rozpaků pro Žemlu v tento první den po svatbě. Jejím odchodem nebylo překonáno vše, co Martina očekávalo.

Žemla, jehož duch zaměstnával se od procitnutí jen osudnou událostí noční, vyrušen byl návštěvou několika odběratelů, a tím přetrženo bylo pásmo dosavadních jeho myšlenek. Martin vracel se znenáhla k obvyklému životu svému.

Přitom vybavily se v něm představy dvou osob, s nimiž denně obcoval a kterým zajisté i dnes bude hleděti tváří v tvář – na něž však dosud nebyl vzpomněl: stará jeho posluhovačka Randová a rytmistr Kyllian.

Setkání s Randovou obával se víc než návštěvy Kyllianovy. Což rytmistr! Bude nejspíš opilý ještě odevčíra, anebo začne hned zrána v nějaké butyce, jako činí vždy, kvasí-li dlouho do noci, a snoubí tak jednu opici s druhou. Bude bláboliti svým způsobem a Žemla ho nechá mluvit, nebude odpovídati.

Avšak před Randovou pociťoval zvláštní tíseň. Nepatrná ta osoba připadala mu jako svědomí. Martin teprv nyní chápal, jaké v tom uzlíku hadrů vězely bystré oči a neklamný pud.

Teď vzpomínal na její výstrahy, na její zjevnější i zakryté narážky, a se zahanbením pociťoval a uznával její převahu nad sebou. Kterak byl krátkozrakým proti ní, kterak ona správně tušila záměry paní Šustrové! Jak pochopoval nyní její nechuť k „ouřadnicím“ ve druhém patře a jak želel, že jí neuposlechl!

Je pozdě! Jednal po svém rozumu, zaslepen láskou k ladné Pavlíně, pro tvář nevida duši, nedbaje výstrah, a byl strašlivě potrestán.

A vědomí, že Randová dobyla mravního vítězství, naplňovalo ho neobyčejnou hořkostí, užíralo ho téměř, a z toho pocitu vznikal jiný. Naplňovalo ho jakési nespravedlivé mínění o Randové, skoro nenávist. Ano, připadalo mu, že babice ta právě svým varováním poháněla jej kupředu a byla příčinou, že skončila věc, jak skončila. Snad by se byl rozmýšlel, kdyby mu byla přimlouvala a ženitbu jeho schvalovala.

Jak jí křivdil, že teď zveličoval – hledě do minulosti – její účastenství v celé historii! Vždyť sotva jednou dvakrát se odvážila otevřít ústa a on je vždy umlčel.

Ale v Žemlovi bouřilo se vše a hledalo nějaký východ, nějaký svod, a schylovalo se k tomu, že tím svodem bude Randová, kteráž dnes naposled překročí práh krámu Žemlova.

Než k výbuchu nedošlo.

Když asi o deváté hodině vystupovala Randová tiše, skoro šeptem na schůdky a vkročila do krámu, když pozdravila polohlasně a Žemla se podíval na přimrzutělý, ale dobrácký obličej staré, poctivé posluhovačky, mizelo ponenáhlu jeho rozhořčení proti Randové, bouře tichla, hněv umlkal; Žemla našel opět sebe sama. Jemu nebylo dáno, aby někomu křivdil, raději sám křivdu snášel. Ale teď cítil, že mu Randová nikdy neublížila, že se vemlouval do hněvu proti ní, že by bylo pošetilé obviňovati ji z něčeho, co si sám nachystal. Než nejen to; Žemla pociťoval, kterak v přítomnosti staré té ženy počíná se mu uvolňovati, kterak nablízku bije soucitné srdce, jediné v tomto nehostinném truchlivém zákoutí, do něhož jej osud uvrhl.

Randová pronesla obvyklé pozdravení ranní, pokročila za pult, a než mohl Martin zabrániti, chopila se jeho ruky, políbila ji a řekla:

„Přeju milostpánovi uctivě a upřímně, aby se mu v novém stavu dobře a šťastně vedlo…“

Zdálo se, že se trochu zajikla, ale hned se opanovala a dodávala:

„A aby se jim vyplnilo všecinko, milostpane, co si sám přejou. A živobytí aby jim plynulo jako písnička, milostpane, veselá a bez konce…“

Toto přání, polosměšné, ale pronesené přivlhlým hlasem, dojalo Žemlu velice, tím více, že co mu přála, tolik se lišilo od skutečnosti, již znal on jediný.

Žemla otočil ruku ve svraštělé její dlani, stiskl bábě pravici a podržel ji ve své.

„Děkuji vám, Randová, – já vím, že vy se mnou dobře smýšlíte. Vždyť my zůstaneme přáteli…“

Randová vyprostila ruku z pravice Žemlovy – cítil, jak jemně to učinila – a otázala se:

„Já se přišla zeptat, milostpane, mám-li ještě ty čtyry dny do prvního chodit. Teď už mě tu nebude třeba, když má mladá paní Fánu. Dva kohouti na jednom smetišti se nesnesou. Ale poroučí-li milostpán, dosloužím, co se patří.“

Žemla se zadíval do tváře Randové a pomlčel na chvíli, jako by rozmýšlel, kterak odpověděti.

„Zatím choďte, Randová,“ řekl konečně. „Potřebuji zde také úklidu – zatím zůstane při starém.“

Žemla se nezmínil o Fáně Šustrových; vše, co s nimi souviselo, naplňovalo ho teď odporem. A když Randová pronesla jméno Fána, napadlo ho, zdali i posluhovačka Šustrových nepomáhala chytati ho do pasti. Ode chvíle, kdy poznal, jak ošemetně s ním bylo naloženo, naplňovala ho bezedná nedůvěra k celému světu.

Rozhodnutí Žemlovo překvapilo Randovou. Očekávala nanejvýše, že bude kupec žádati, aby chodila do prvního. Cožpak znamená opatření milostpánovo, že zůstane zatím při starém? Proč nebude Fána posluhovat i v krámě? Hleděla okamžik na Žemlu, ale poněvadž se jí nezdál býti v rozmaru, aby mnoho mluvil, otočila se a vešla potichu do kumbálu.

Nad čím se v první chvíli pozastavila, byla rozležená postel Martinova. Žemla nepomyslil, aby lůžko uvedl do pořádku, aby tajemství minulé noci zakryl, a přemítavá babice stála teď nade druhou, ještě

větší otázkou, než byla ona první, která se jí namanula. Do těchto peřin, nyní zcela zmuchlaných, nepoložil se někdo jenom na okamžik, na nich prospal někdo celou noc. A kdo tu spal, ulehal asi v podivném stavu, měl velice naspěch, že si neodesílal. To nebyl pán, Martin Žemla, ten je pořádný, a pak jeho místo bylo dnes v noci jinde, nahoře, u mladé paní; tam bydlí od včerejšího večera.

Když Randová domyslila až sem, zdálo se jí, že uhodla, kdo tu ležel v noci, a divila se, že jí to hned nenapadlo. A nemohla si odepřít, aby nevešla do krámu a nepronesla k Žemlovi:

„To zde měli na noc toho tlampače, milostpane, je-li pravda? Toho kavaleristu? Ten musil být napařen, že se převalil do postele jako pařez…“

Žemla mrskl okem po Randové a zčervenal. Na to nepomyslil! Odvrátil ihned hlavu, a hledě do ulice, vyhnul se přímé odpovědi slovy:

„Ustelte to, Randová, ustelte – je to pocucháno…“

Posluhovačka se na prahu otočila, a přistoupivši k posteli a odhazujíc peřiny na židli při stěně, bručela do sebe:

„No, takový noclehář by pánovi scházel! A ještě dost, že spal, že se neulebedil hned v krámě u slivovice…“

A pak si vysvětlovala nepochopitelnou tuto záhadu stran Kylliana sama:

„Snad ho pán zavřel – tedy musil spát!“

A ještě po chvilce si dodávala:

„Ostatně byl včera asi natažen jako kanón. Necítil ani, že nemá nic pod hlavou.“

Avšak pojednou, když na věc pomalu zapomínala, a upravivši postel, k dalšímu poklízení se chystala, vrátila se znova k tajemnému noclehu a tentokráte braly se její myšlenky jiným směrem.

Zpozorovalať sváteční Žemlův černý oděv, týž patrně, jejž měl včera na sobě. Byl proti všemu zvyku Žemlovu nedbale naházen na truhle. Randová chopila se ho, aby jej vycídila a uklidila, a jak brala kus po

kuse, viděla, že jsou šaty neobyčejně pomačkány, zcuchány, a tu a tam lpělo na nich peří. Poznávala zřetelně, že spal někdo na nich, či dokonce v nich. Ale byly-li šaty na těle spáčově, mohly býti jenom na Martinu Žemlovi! Teď vzpomněla Randová, že na posteli našla několik uvadlých lístečků myrtových, a jak stála nyní s oděvem přes ruku prostřed kumbálu, hledíc na záhyby přeleženého sukna, smekly se oči její náhle na podlahu a utkvěly na větvičce myrty, již byl Žemla rozšlápl.

Randová myslila vůbec velmi těžce a tuto naskytovala se věc, s níž bylo nesnadno zápoliti; ale již jí vzcházelo světlo, když byla u výpočtu svém přerušena pohybem a zašustěním Žemlovým v krámě. Jako by se byla ulekla, aby nebyla dopadena při nedovoleném myšlení, chápala se rychle kartáče a jala se cíditi oděv.

Když byla hotova a v kumbále trochu zametla, neměla již stání v úzké té prostoře a nablízku mlčenlivého, dnes podivně zamyšleného velitele svého. Poznamenala jen, že v poledne přinese vodu, a pozdravivši polohlasně, hopsala ze schodů na ulici, kde se jí teprv uvolnilo. Teď mohla pokračovati v přerušeném hloubání svém, a když zatáčela z Václavské ulice na Moráň, dospěla také v myšlenkách jakéhos konce a dále již myslila hlasitě.

„Co vím, to je jisté," huhlala do sebe, přejíždějíc dlaní obličej, jako by rozháněla mlhy, které jí vadily ve volném rozhledu. „Náš pán spal dnes doma, ve svém brlohu – ani se nesvlékl. Ale proč nespal nahoře, u své paničky?"

Ano, proč! S tímto „proč" mořila se Randová ještě hodný kus cesty a nebyla ani o vlas dále, když se ztrácela v matenici lidí na počátku Žitnobranské ulice. Jak by se byla zděsila a zarmoutila i dohřála zároveň, kdyby byla v té chvíli uhodla, čeho se měla dověděti později, snad zítra! Ale přesto, že neměla o pravdě ani potuchy, připadlo jí, že pán jest obklíčen něčím nemilým, nepříjemným, že se nad jeho hlavou něco stahuje – a to ode dne jeho nešťastné svatby.

IV

Ještě jedna návštěva kynula Martinu Žemlovi, které že nebude ušetřen, věděl najisto.

Byl to rytmistr Kyllian, který přijde, který přijíti musí, poněvadž krám Žemlův stal se mu za ten rok nutnou štací, které nemůže pominouti, a poněvadž měl Žemla mnohem lepší slivovici než butykář Herzl nahoře, ba než všichni butykáři v širokém okolí.

Eh, ať přijde, myslil si Žemla. Po setkání s paní Šustrovou, která přišla tak neočekávaně, poněvadž na ni skoro zapomněl, obíraje se v duchu jen Pavlínou, a po setkání s Randovou, která přicházela jako jeho svědomí, nemohlo přijít nic horšího, nic nepříjemnějšího.

A co si konečně dělá ze starého toho tlachala! Když teď Martin na vše znova myslil a když mu připadlo, že by se mu rytmistr mohl státi nesnesitelný, umiňoval si, že se ho zbaví pojednou. Jaké dlouhé procesy s mluvkou dotěravým! A jak lehký způsob setřásti ho z krku! Připomene mu jen, že je mu již tolik a tolik dlužen – na regále byla každá sklenička svědomitě zapsána –, a požádá ho, aby konečně zaplatil. Oženil se, každý na světě uzná, že potřebuje peněz, pan rytmistr to uzná také. Ale poněvadž pan rytmistr jistě peněz nemá, nezaplatí, a poněvadž má jistě kousek studu v těle, nepřijde již, aspoň dlouho nepřijde. To Žemlovi stačí, zatím se vzpamatuje.

Dobře si to usmyslil Žemla, ale zapomněl, že účtuje bez Kylliana. Dopadlo to právě tak jako s Randovou, na niž se chystal a která ho pak odzbrojila svým klidem a pokorou. Kyllian měl postavení mnohem lehčí, poněvadž byl drzý a neodolatelný. Krom toho byl už v krámě Žemlově zasedlý jako veš v kožiše.

Minula malá hodina ode chvíle, kdy zmizela Randová, když na ulici před krámkem zadusaly těžké, povědomé kroky, které pod schůdky na okamžik ztichly, načež se ozvalo řezavě zachrchlání, odplivnutí, dvojí otření velikých bot, a pak vystupovala kostnatá, složitá postava vzhůru a po schůdkách ke dveřím.

Žemlovi nebylo třeba ani vzhlédnouti, aby věděl, kdo přichází.

Ano, byl to jeho denní host, který dávno vyseděl na pytli rýže v koutě dolík, který trápil Žemlu sáhodlouhými, nechutnými hovory a přitom pil na dluh, který byl nevypuditelný jako stínka, nevyhnutelný jako smrt – rytmistr Kyllian.

Vyrazil dveře krámu a vstoupil hřmotně, jako by tam vjížděl vůz, ale musil se držeti kliky, aby nepadl do skla. Tak podezřele zakolísal na prahu.

Žemla, který po odchodu Randové opět rozvažoval a dělil koření do krejcarových kornoutků, pokračoval v drobné své práci a tvářil se, jako by nepozoroval, kdo přichází. Chtěl získati času, aby se na rytmistra připravil. Ale tím starého sekáče nespletl a nezadržel ani o krok, ani o slovo.

Kyllian stanul sice na prahu, ale jen aby nabyl rovnováhy, a motaje se a hledě na Martina, rozřehtal se pojednou, až se ohýbal. Z očí, které byly zaplaveny jako u všech pijáků, vyhrkly mu smíchem veliké slzy a trudovitá jeho tvář zrudla jak oheň, kromě nosu, který plál barvou fialovou.

Trvalo chvilku, než se Kyllian narovnal a upokojil, ale sotvaže umlkl, roztáhla se jeho ústa znova a nový řehot zaburácel krámem.

„Jen klop hlavu, starý kujóne!“ vykřikl konečně rytmistr, když se dost vysmál. „Jen ji klop! Viď, ty jsi po včerejšku stydlavý – jak skopový lůj! Máš zlé svědomí, viď, ty – ty kazisvěte!“

A zase hřměl malou prostorou nový výbuch smíchu Kyllianova.

Žemla zamáčkl kornoutek koření, jejž právě v ruce držel, obešel pult a zavřel dveře, jež Kyllian byl nechal dokořán.

„I ty cikorkáři!“ rozkřikl se Kyllian – a nebylo rozeznati, zdali žertem, či doopravdy. „Ty mě budeš učit móresům? Však já vím, kdy mám za sebou zavřít, – a co ostatně zavíráš, zmrzlá košile! Snad ti není zima?“

„Horko tu není, pane rytmistře,“ odpovídal Žemla, co nejklidněji mohl; „ostatně nemusí celý svět slyšet, o čem mluvíme…“

„Mně není zima!“ křičel Kyllian dále. „Rozumíš, mně není zima…“

„To věřím,“ přerušil ho Martin, dodav si neobyčejné odvahy, „máte důkladně zatopeno, pane rytmistře…“

Kyllian vyvalil oči na Žemlu. Toť byla neočekávaná, překvapující narážka! Něco takového si Žemla ještě nikdy nedovolil. A zdálo se, že se rytmistr chystá k nějaké odvetě, neboť otevřel ústa, až se mu kníry do půlměsíce ohnuly. Ale sklapla zase, na tváři Kyllianově rozložil se taškářský jeho úsměv, polodobromyslný, polovýšklebný, a starý sekáč, přistupuje nejistým krokem k pultu a nahýbaje se k Žemlovi, až jej horkým dechem ožahoval, vrčel mu do obličeje:

„Du verfluchtes Aas, war ich schon jemals besoffen?[82] Viděl jsi mě, co? – A ostatně, co já mluvím, ty sladké dřevo, může slyšet každý, celý svět, rozumíš? Přede mnou nemusíš zavírat dveře ani do krámu, ani na ulici, mně je to všecko pomáda! – Tak ty myslíš, že jsem opilý? Že mám zatopeno? Cožpak jsem se opil někdy u tebe? Tím panádlem, který mně tu prodáváš za slivovici? A za drahé peníze prodáváš…?“

Žemla se teď vzmohl na další malou zlomyslnost. Otočil se, přikročil k regálu, na němž bylo křídou veliké K a vedle něho dlouhá řada čárek, a tvářil se, jako by je sčítal.

A ještě než byl hotov, řekl trochu pichlavě:

„Bude toho dost – dostanu-li to někdy.“

Kyllian rozuměl tomuto šermířskému odrazu Žemlovu a zas otevřel ústa dokořán podivením, kde se dnes bere v Žemlovi tolik smělosti. Není k poznání – jindy trpělivě dal do sebe rýpat celý půlden.

„Zdali to dostaneš!“ rozkřikl se Kyllian. „Cožpak myslíš, že jsem kdy zůstal někomu něco dlužen? Ostatně si tam můžeš namalovat, co chceš, ty lichváři, já to nepočítám, já ti důvěřuji, že mě neokradeš, protože se mi zdálo, že vypadáš jako dobrá ovce. Ale ty jsi drbaný, ty kujóne, ty, mně se zdá, zneužíváš mé důvěry a ty čárky tam dostávají mladé, když odejdu…“

Žemla neodpovídal. A tu Kyllian opřev se těžce o pult a nakláněje se k Žemlovi, směje se a funě mu téměř do tváře, pokračoval s taškářským výrazem:

„Ale já dnes nepřišel, abych se s tebou hádal! Já se přišel podívat, jak se ti daří v tom novém stavu, a abys mi něco vypravoval, rozumíš? Já tě mám rád jako svého syna, rozumíš, a kdybys mi nevěřil,“ – ted Kyllian bouchl dlaní o pult, až na něm kornoutky poskočily a váhy zařinčely –, „kdybys mi nevěřil, rozumíš, so heirate ich sogleich deine erhabene Schwiegermutter,[83] – abys viděl, co všechno pro tebe dovedu podstoupit.“

„To byste konečně jednou vystřízlivěl,“ řekl Žemla mírně, jako by mluvil k sobě, a hleděl přes Kylliana, jako by ho tu nebylo, ke dveřím a do ulice.

Rytmistr stál před pultem s roztaženýma nohama, jako dělávají opilí, aby se nepřekotili, a dlaněma rovněž roztaženýma opíral se o pult.

Po slovech Žemlových, jejichž hrot mu neunikl, zahleděl se na Martina s plačtivým výrazem opilce, očima zalitýma, a popotahoval vlhkým nosem, snaže se přitom zachytiti jazykem brzy levou, brzy pravou polovici knírů, což však se mu nezdařilo. Jazyk byl příliš tuhý k této práci, jež vyžadovala ohebnosti, a po marných pokusech uvázl mu v levém koutku mezi zuby, které nad jazykem a pod ním sklaply, a tak mu zabránily ústup do dutiny ústní.

Toto vzezření Kyllianovo popouzelo Žemlu k úsměvu, kterému se konečně neubránil.

Kyllian, jehož hlava klesala vždy níže, zdvihl ji teď náhle, a spatřiv úsměv na tváři Martinově, vzpamatoval se k novému řečnění:

„Ja, du kannst lachen, Žemla, du kannst lachen,[84] ačkoli vypadáš jako vypitý citrón!“

Narovnal se trochu, pustil se pravicí pultu, a podávaje ji Žemlovi, žadonil blebotavě:

„Podej mi ruku, kamaráde, podej mi ji, já ti něco povím…“

Žemla by byl Kylliana nejraději vyhodil, a přece neměl síly, aby mu ruky nepodal. Stalo se tak po krátkém vnitřním odporu, a Kyllian, uchopiv pravici Žemlovu a přitahuje ho přes pult blíže k sobě, pokračoval:

„Řeknu ti tajemství, kamaráde, ale nikomu to neprozrazuj, víš? Víš, komu máš za své štěstí děkovat, co? Koukni se na mě – já tě rekomandoval nahoře těm ženským, já tě schválil staré Šusterce za ženicha – jináč bys byl holku sotva dostal – ty – ty kujóne. Ale já řekl: Tomu chlapci ji dejte, ten si ji zaslouží, u něho bude v dobrých rukách. Tak ti ji dala, holka si tě vzala – a já mám radost, že se to tak vyvedlo. Vidíš, jak se o tebe lidé starají, z pouhého přátelství – čert ví, proč jsem ti tak nakloněn…“

Protože se mu zdálo, že chce Žemla něco říci, zatřásl mu Kyllian rukou a volal:

„Neděkuj mi, neděkuj; rádo se stalo. Kdybys byl machometán, zaopatřil bych ti ještě jednu ženu a ještě jednu. Já bych je našel. Neděkuj mi…“

Zatím zmizel úsměv z tváře Žemlovy, na níž se rozložil teď výraz trpkosti. Martin věděl, kterak Kyllian jen blabolí a že nemá nikterak „zásluhu“, kterou si přisvojuje, i řekl hořce:

„Jsem vám velice zavázán, pane rytmistře, velice, a kdybych vám mohl podobně posloužit, nemeškal bych ani okamžik. Přál bych vám ze srdce, abyste byl na mém místě, a bylo by mně to milejší než vás ted poslouchat…“

Byl by mohl mluvit ještě zřetelněji, Kyllian by nebyl pochopil nic, neboť byl nepříčetný.

„No vidíš, Žemlo, těší mě, že jsi tak uznalý," pletl penzista jazykem dále. „Ale měl jsem se starou dost práce. Vytahovala ze mne, jak ti jde obchod – a jestli to přece na dva vynese, víš? Ale když řekla dva, tak myslila tři, sebe taky, – aby se při vás uživila. To jsem já vypozoroval. Proč bys jí neuživil! Mají ti to zde sežrat myši – ať se nají tchyně – však ona ti myši vyžene. A máš tu snad nějaké koření, abys jí zkazil žaludek, aby tak mnoho nejedla, co?"

Teď teprv pustil Kyllian Žemlovu ruku, chtěje si vytáhnouti šátek. Hmatal chvíli po sobě, než trefil do kapsy, vytáhl veliký červený šátek, otřel si zaplavené oči a nos, zastrčil s namáháním šátek, a potáceje se kolem pultu, aby jej obešel a k Žemlovi se dostal, mluvil dále:

„Und ich – ich bleibe dein Hausfreund[85] – Žemlo, – abys viděl, že tě mám rád. Přál jsem si odjakživa, abych našel nějakou dobrou rodinu, kam bych mohl chodit jako domů. Teď to mám – a neopustím vás – a ty mě taky ne, viď? Pojď, kamaráde, dej mi hubičku a tykej mi – mně je to protivné, že ke mně mluvíš pořád s takovou úctou, – já to od tebe nežádám..."

Ale za pult Kyllian nedocestoval, a tak přišel Martin o požitek lákavého políbení penzistova. Zaraziľ rytmistr cestou o nějaký soudek, a že se nepřekotil, děkoval jen těsné prostoře krámu Žemlova, kde bylo nesnadno upadnout.

Byl již blízko svého pytle, k němuž se teď šťastně dokobrtal, usedl na něj těžce, a opíraje se o kraj pultu, svěsil hlavu na prsa. Co meškal v krámě, rozležela se v něm důkladně opice, jejíž vlastí byla patrně butyka Herzlova, a nyní ochably již všecky orgány Kyllianovy. Ještě asi dvakráte se vzmohl k nějakému proslovení.

„Koukej se," chrochtal, když chvilku seděl, „jak já oslavuju tvou svatbu! – Jako bych se byl sám ženil. – To tě může těšit – a já vím, že tě to těší. Mě to taky těší... Jen mě netěší, že tak málo mluvíš..."

A po chvilce dodával:

„Ale já ti odpouštím… Mohu si představit, že ti po včerejší noci není do řeči… A pak se přede mnou stydíš… A to jsi hloupý – já nejsem žádná slečinka…“

Žemlovi se zdálo, že Kyllian už usíná, ale on se ještě jednou protrhl a zavrčel:

„Teď teprv se těším na tvou ženu – jak ta bude koukat a co bude povídat – však se tam hned nahoru podívám…“

Ale nepodíval se hned. Asi za půl minuty po posledním jeho projevu naznačovalo vrčivé, vrzavé a hvízdavé chrápání, že usnul.

O nějakou hodinu později děkoval Žemla pánubohu, že mu tam Kyllian usnul. Jeho přítomnost v krámě vytrhla jej aspoň na chvíli z velikých nesnází.

---

82. Proklatá mrcho, byl jsem už někdy opilý?

83. Tedy si vezmu ihned tvou vznešenou tchýni.

84. Ano, ty se můžeš smát, ty můžeš.

85. A já – zůstanu tvým domácím přítelem.

V

Během dopoledne asi dvakrát nebo třikrát přihnala se shora posluhovačka Fána pro různé potřeby pro domácnost. Poprvé žádala nějaké maličkosti. Trochu pepře, trochu nového koření, dymiánu a asi půl libry soli. Vše by bylo stálo asi desetník.

Když přišla podruhé, žádala libru mouky, libru rýže, bochníček chleba.

Potřetí přišla pro několik lotů kávy a pro nějakou libru cukru.

Ještě jednou přiběhla, několik minut před tím, než zvonili poledne, pro několik kyselých okurek.

Žemla viděl a cítil nápadný rozdíl mezi jejími návštěvami dnešními a minulými.

Nepřicházela již s oním upejpavým úsměvem jako dříve, kdy vyřizovala: Milostpaní dává prosit o to a o to –, přičemž kladla na pult peníze. Dnes přiběhla vždy tak sebevědomě jako do svého a oznamovala jen:

„Prosím, milostpane, mají poslat pepř, nové koření, dymián, sůl."

„Prosím, milostpaní potřebuje mouku, rejži, chleba."

„Potřebujeme kávu a cukr, milostpane."

„Prosímich, dají mně několik okurek."

Již nekladla peníze na pult, jako činila jindy…

Žemla vážil a balil mlčky žádané zboží, kladl je před Fánu, ani se na ni nedívaje, a pohlížel jen jaksi zamyšlen dveřmi do ulice, když zmizela. Pak vytáhl postranní výsuvku pultu, vyňal odtud jakýs opotřebovaný, ohmataný zápisník, zaznamenal pokaždé, co Fáně vydal, uložil zápisník a znova se zamyslil.

Počítal v duchu, čeho bude třeba zítra, čeho pozejtří, a dobře tušil, že tyto dnešní posilky paní Šustrové jsou malé, nepatrné počátky, že potřeby „jeho“ domácnosti stále porostou. A nyní v něm vyplynula na povrch vzpomínka na onen den, kdy mu Randová prorokovala, kterak jej budou jísti, – a zachvěl se skoro.

„Ano,“ ozvalo se v něm, „již mě načínají, již mě nakusují… A co mám já ze všeho toho? Jen dávej, posílej, – co tu je, všecko se jim hodí – jen já se nehodím…“

Při tom pomyšlení bylo Žemlovi skoro do pláče. S pocitem neskonale lítostným rozhlížel se po malém krámě svém a rozpomínal se na první dny své samostatnosti, kdy „se zařizoval“, kdy mu přiváželi první zásoby a kdy počítal, kterak v budoucnosti ten obchůdek jeho, zpočátku malý, bude mohutněti, kterak poroste. Tato jeho někdejší naděje se nevyplnila – stojí pořád v tomto kutlochu a je vlastně kramářem, nikoli kupcem. Ale zato přibyly mu nyní dva krky, které bude musit ze skrovného výdělku svého sytit. Stačí jim to, co zde má? Vydělá na ostatním, prodaném zboží tolik, kolik ho nyní musí dáti „své“ domácnosti zdarma?

Měl dosti času k těmto úvahám, neboť do krámu přišel vždy za hodnou chvíli jednotlivý kupec s nějakým krejcarem. Pak se Žemla potácel za pultem jako ve snách, vážil, krájel, drobil jako bez ducha a s tichým děkováním shraboval krejcary do šuplíku. Utonuly tam vždy jako slina v moři – samá měď, tu a tam desetník, jako mastné oko na špitálské polévce – bankovky žádné…

Utěšeně mu to jeho manželství začíná!

Také se mu zdálo, že z ženských návštěv, zvláště mladších, vane na něj nebývalá lhostejnost. Nezdržovaly se zbytečně dlouho jako jindy; každá pověděla suše, co chce, zívala, když ji obsluhoval, a utíkala z krámu, jakmile měla zboží v papíře. Již neměly řečí nazbyt a nečekaly na malé dvornůstky Žemlovy, jaké jim prokazoval za svobodna.

Jak se vše změnilo jediným dnem, včerejší chůzí do trojického kostela a následujícím potom výkonem kněžovým! Jak sychravě přiléhá nevlídný ten krámský život dnešní k jeho vnitřnímu rozpoložení duševnímu!

Žemla cítil, kterak přes noc ztratil polovinu své ceny, jako zkažené zboží. Do včerejška byl jako všeobecným majetkem, náležel vždy tomu, kdo právě přišel do krámu, přecházel z ruky do ruky. Svobodným ženštinám, navštěvujícím krám, náležel Žemla po kousku, každé děvče si z jeho dvorností a úslužností mohlo vybrati, co chtělo, třebaže byl ženichem. Dnes by se mohl samou zdvořilostí a milostností rozplynouti, nic to neznamená. Jeho přívětivosti a dvornosti do včerejška měly zcela jiný význam nežli dnešní a další projevy toho rázu. Žemla četl to zřetelně na tvářích svých odběratelek. Uvažuje o všem tom a vzpomínaje na svou ženitbu, viděl Martin, jak smutný „obchod“ se mu vydařil…

Bylo deset minut po dvanácté, když přiběhla Fána Šustrových:

„Tak milostpane, mají přijít k obědu – stará paní už nese na stůl!“

Ah, jenom Fána přichází? Tu lehko odbude.

„Jděte zas nahoru, Fanynko, a řekněte staré paní, že nemohu odejít z krámu; kdopak by za mne prodával!“

Jak se těšil na společné obědy v manželství – jak se těšil na ten první, dnešní, a nyní se musí spokojiti s takovou lacinou, lichou výmluvou.

Však se zdálo, že ani Fáně nestačí, neboť pokrčivši rameny, řekla:

„No, proto…“

A dodala:

„To nebude starou paní těšit – ona si dnes dala tak záležet…“

Poslední slovo řekla již na schůdkách a zmizela.

Žemla by nebyl počítal, že je Fána již nahoře, když se ve dveřích objevila paní Šustrová, všecka červená, od plotny upachtěná.

„No copak, Martínku, vy že nepůjdete nahoru? To byste nám to vyved – to byste pěkně Pavlince pokazil chuť! Kdopak vám sem teď přijde – seberte se, seberte a pojďte."

„Inu nemohu, maminko, nemohu," bránil se Žemla, kterému bylo až horko při pomyšlení, že by se měl již nyní setkati s Pavlínou.

„Nesmím teď z krámu ani na chvíli. Někdo mně přijde jednou, dvakrát k zavřeným dveřím, a potřetí půjde o dům dál – ani se zde nezastaví. Vždyť to uznáte, maminko. Podívejte se, zdali odchází některý kupec v poledne z krámu, je-li v něm sám…"

„A vždyť já to na vás nežádám každý den, Martínku, – ale dnes, dnes, považte si…"

„Právě dnes nemohu, maminko, aby se neřeklo, že zavádím tak brzy nový pořádek…"

Teď padly jeho zraky na spícího Kylliana, a Žemla měl vyhráno.

„A podívejte se, koho tu mám, kdo mi zde usnul, – toho zde nemohu nechat samotna."

Šustrová, která dosud stála na prahu s roztaženýma rukama, pokročila do krámu a spatřila Kylliana.

„Ale tedy ho vzbuďte a vyhoďte!" zvolala a bez dlouhého rozpakování přikročila ke spáči a zatřásla jím.

„Pane rytmistře – poledne pryč – jděte k obědu!"

Nedocílila jiného, nežli že hlava Kyllianova, visící dosud napravo, překulila se na levou stranu. Ale chrápání jeho neustalo. Snad by se nebyl probudil, kdyby mu byla do ucha střelila.

„Vstávejte, sousede," opětovala panička pokus. „Vstávejte – je čas k jídlu!"

Marně. Z nedovřených úst Kyllianových, z nichž vyčnívala špička jazyku, linuly se zvuky naznačující, že se tak brzy neprobudí.

Obličej paní Šustrové se zlostně svraštil.

„Je to kořalka starý! Takhle nám pokazí radost!"

„A zavřete ho zde, Martínku," napadlo ji pojednou, „zavřete ho na tu chvíli a pojďte…"

„Ano, a on se probudí a něco mi zde rozbije," namítal Žemla, chytaje se každé vytáčky, jen aby nemusil jíti.

Paní Šustrová vrazila pěstí ještě jednou do Kylliana, nyní už jen vztekem a neočekávajíc, že vstane. Ani to necítil a chrápal vrčivě dále.

„Měla jsem vědět, že ho tu máte a jak vypadá!" pronesla, pohlížejíc zuřivě na zpilého. „Byla bych přišla dříve a podívala bych se, aby se neprobudil a nešel! – Měla bych tisíc chutí vylejt mu konev vody za límec! A že jste ho tak nechal, Martínku, že jste na to nepamatoval!" dodala s výčitkou. Ale hned ji ta výčitka zamrzela, a Šustrová řekla klidněji:

„Přinesu vám tedy oběd dolů – nahradíme si to zítra. To se přijdu dříve podívat, nesedí-li zde zase, a přetrhnu mu pití. Neměl jste mu ani nalejt…!"

„U mne nevypil ani krůpěje," mluvil Žemla veseleji, že nemusí nahoru, „přišel tak už odněkud."

„Ochlasta!" vyrazila paní Šustrová opovržlivě a kvapila z krámu.

Žemlovi se svalil kámen z prsou. Byl by chrochtajícího penzistu radostí pohladil, že jej svou opicí tak vytrhl.

Za chvíli tu byla tchyně opět, za ní Fána, a obě přinášely oběd.

Žemlovi po nočním jeho utrpení ani nepřipadlo, že bude ještě někdy jíst, ale když teď paní Šustrová rozestavila, co uvařila, sedl s chutí k pultu a dal se do jídla. Hnědá polévka, z níž vycházela líbezná vůně, hustá omáčka, pěkný řízek hověziny, obložený okurkou, halušky s uzeninou, lesknoucí se tukem, – vše vypadalo tak lákavě, že Martin zapomněl na duševní bol a chutě pojídal. Dvojnásob teď litoval, že nemohl zasednouti nahoře ve své „rodině", k pokrytému stolu, a kořeniti si oběd pohledem na mladou choť. Jak jinak by vše vypadalo, kdyby k němu měla Pavlína jen desátý díl přívětivosti co její matka.

Ještě jednou sešla Šustrová do krámu se sklenicí piva. Pak usedla na soudek, pásla se s potěšením na Žemlovi, kterak mu chutná, a čekala dychtivě, pochválí-li její výkon kuchařský.

Dostalo se jí toho plnou měrou, a uspokojena odcházela sama k obědu, odnášejíc polovici vyprázdněného nádobí. Pro ostatek poslala Fánu.

Než odešla, naklonila se k Žemlovi přes pult, poklepala mu na rameno a pronesla polohlasem slibně:

„Zato si posedíme večer, Martínku. To si nahradíme, co nám tamhleten jenerál pokazil…“

Žemla neodpověděl. Kývl jen hlavou, aby skončil hovor a aby ho paní Šustrová netrýznila dalším připomínáním, co ho večer čeká. Nebo večer nebude vyhnutí, večer bude musit jíti nahoru, k Pavlíně, nechce-li se tchyni vyznati, – a tomuto vyznání – umiňoval si Žemla – bude se brániti co nejdéle. Vždyť pociťoval neskonalý, nepřemožitelný stud.

Randová přišla teprv asi po jedné hodině, počítajíc, že bude pán déle obědvati.

Sotvaže vstoupila do krámu, spatřila rytmistra na pytli a hned pochopila, co se událo. Buď přišel již opilý, nebo se dorazil v krámě pánovou slivovicí a nyní „ji“ vyspává. Setkání s Kyllianem vždycky Randovou rozčilovalo. Měla na něj tak spadeno, že by ho teď byla sekla přes hlavu, ať by mu ji třeba urazila. Přinesla vodu, tu a tam pošukávala, a pak, naslouchajíc chvíli chrápání rytmistrovu, řekla k Žemlovi:

„Toho pána by mohli potřebovat v Podskalí v ohradách, aby jim tam řezal prkna, – ten by se dobře uživil…“

Žemla neodpověděl, čemuž Randová rozuměla a mlčela tedy. Zabavovala se sbíráním útržků papíru, tu a tam otřela skleněný poklop na soudku, chopila se smetáčku a smetala z pultu drobty a prach, potom očistila koštětem schody. Vyhledávala si práci, kde jaká byla, jen aby se dočkala, až se Kyllian probudí. Byloť znáti, že se jeho spánek chýlí ke

konci; převaloval hlavu z jedné strany na druhou a chvílemi zhluboka oddechl. Jeho chrápání se trhalo.

Konečně se jí přece zdálo, že se nedočká, a chystala se k odchodu. Ale v tom okamžiku řekl Žemla: „Počkejte zde chvilečku, Randová, přijdu hned."

Jako by jí dal zlatku! Jen vytáhl Žemla paty z krámu, skočila Randová ke dveřím, zavřela je, již zase byla u pultu, sebrala všecko závaží, naplnila jím dřevěnou misku a rázem shodila to na podlahu. Rachocení bylo veliké, a rytmistr několikráte zamžikal. Ale opět se oči jeho zavřely a v tichém funění spal dále.

Randová opakovala svůj manévr. Ale tentokráte přibrala z kumbálu pohrabáč od kamen a plechovou lopatku na smetí a praštila tím vším o zem, až se sama způsobeného hřmotu ulekla.

To konečně účinkovalo. Kyllian sebou trhl, pozdvihl hlavu a vypoulil oči. Výraz jeho byl zpočátku poloblbý, ale čím dále se Kyllian vzpamatovával, rozhlížeje se kolem dokola, tím více nabýval obvyklé své tvářnosti. Jistě se mu zdálo, že jen tak maně zdříml, neboť se chytil za knír a kroutil jej poněkud ostýchavě, aby zakryl, že usnul. A když mlhy před ním nadobro se rozstoupily a když poznal Randovou, jakož i příčinu svého probuzení, a marně se ohlížel po Žemlovi, rozkřikl se na posluhovačku:

„Co se tu vztekají, jedubabo zpropadená! Nemají pazoury, co? Neviděli, že spím?"

„Tady není herberk, aby se tu spalo!" odsekla Randová, sbírajíc rozházené závaží a uchylujíc se za pult jako za hradbu. „Na spaní je noc – den je na práci!"

„Oni žížalo toho napracujou!" pošklebovaI se Kyllian. „Ale hubou!"

„Poledne nepřespávám jako sysel," sekala Randová.

„Co žvaněj o poledni, oni škilete! Oni mají poledne?" křičel Kyllian.

„Zejtra bude podruhé! Kdo nebude chrnět, uslyší ho zvonit!" vracela Randová Kyllianovi stejně jízlivě a vcházela do kumbálku.

Rytmistr vzpomněl, že také má někde hodinky, a hmatal si po břiše. Trvalo chvilku, než našel kapsu a vytáhl staré vřetenky.

„Hrom do toho," zaklel přesvědčiv se, že minula jedna. „Proč mě ten křen nevzbudil?"

Ta přezdívka urazila Randovou, která číhala za dveřmi na každé slovo Kyllianovo, aby mu nezůstala nic dlužna.

„Nemá kanón, aby takového noclehářе budil," ječela za dveřmi kumbálu. „A pro hasiče poslat nemoh – to by se mu nevyplatilo!"

Hádal-li se Kyllian s Randovou, málokdy měl poslední slovo. A než se teď vzmohl na nějakou dvornost k babici, vystupoval již po schůdkách Žemla a vkročil do krámu.

Vida penzistu vzhůru, pronesl dobromyslně:

„Dobrýtro, pane rytmistře, dobrýtro!"

„Drž hubu, kašpare!" zvolal Kyllian. „Proč jsi mě nechal tak dlouho spát?"

„Ono bylo těžko pana rytmistra vzbudit," odpovídal Žemla. „Stará paní třásla vámi chvíli a důkladně, ale nadarmo…"

„Co ta zde chtěla?" zavrčel Kyllian zlostně.

„Přinesla mi oběd."

„Vidíš, chlape, tvou vinou jsem zaspal oběd – teď mně bude traktér vyplachovat pekáče!"

Kyllian se vzchopil, jak právě mohl, narovnával se, až v něm kosti praskaly, stáhl klobouk níže do čela, a hledě na Žemlu, řekl mrzutě:

„Napiš, co jsem vypil – ani nevím, co toho bylo."

„To asi už napsal pan Herzl, pane rytmistře; já vám ani nenalil."

Penzista překvapen se podíval na kupce, jako by sluchu nevěřil. Bylo zřejmo, že se nemůže upamatovati, co se dělo, než usnul. Chytil se za knír, opřel se o španělku, až ji v oblouk prohnul, a zvolav: „Tak tedy čau!", kráčel nejistě ke dveřím. Ale na prahu se zastavil, obrátil se k Žemlovi a otázal se:

„A co to tvoje staré zjevení – bude zde ještě dlouho strašit? Vždyť se na něm tvá žena zhlídne!“

Žemla neodpověděl, ale ve dveřích kumbálu objevila se malá postava Randové a jeduplný pohled stihl rytmistra. Vadila jí přítomnost pánova, aby Kylliana nějakým kousnutím nevyprovodila. Ostatně mu tu urážku uložila na úrok. Však se na něm při nejbližší příležitosti sveze.

Zmizel Kyllian a za chvíli po něm také Randová. Venku zase tiše, vytrvale pršelo, a Martin osaměl se svými myšlenkami. Jako venku, bylo i v jeho hlavě pochmurno, deštivo, a jeho duší táhlo sychravé vanutí…

VI

Jako Žemla trávila i Pavlína první den po svatbě v traplivém rozmaru. Jenže její srdce nesvíjelo se bolem jako Žemlovo; duše její byla naplněna pohrdáním a chvílemi zmítána divokou zlostí, kteréž scházel jenom náležitý předmět, aby se naň vylila. Její mělká, nevzdělaná duše téměř nikdy v životě nenalézala ušlechtilé radosti v nějakém počínání, nikdy se neobírala vážnějšími záměry do budoucnosti, na nic nehleděla s nevinným potěšením jako dívky jejího věku. Neměla lásky k matce, neměla jí také k malé domácnosti, již s matkou sdílela. Práce jí bývala trestem a pracovala jen, že musila. Ji trápila neustále dlouhá chvíle a Pavlína neznala prostředku, jakým by ji zapudila. Nebylo-li s prací nakvap, vykládala se z okna a hleděla unaveně do ulice. Avšak život v ulici Václavské poskytoval její nudě málo rozptýlení a zdi Šárovského pivovaru čněly naproti tak tísnivě, tak hrozivě, že se Pavlíně zdávalo, kterak jižjiž se zřítí a pod svými sutinami ji pohřbí.

Knihy znala Pavlína téměř jen z výkladních skříní a divívala se, pro koho se tolik papíru potiskne. Jen v hodinách nejplíživějších sahala k nějakému starému kalendáři nebo kopuletému svazku časopisu německého, kterých zbylo několik po otci, ale každá litera jí připadala mrtvou a brzy odkládala svazek unavenější, než byla předtím.

Nejvíce, ba jediné těšily ji nové šaty, nový klobouk či botky, šperk; ale vše jenom tak dlouho, dokud bylo právě nové. Do obnošenějších šatů strojila se s odporem; kdyby byla oplývala penězi, byla by se odívala denně jinak a denně snad několikráte.

V nejbližším sousedství Šustrových, asi přes tři čtyři domy, zíralo do ulice jediné široké okno krčmy, skoro při samé zemi, krčmy to nejhoršího druhu. Tento závod byl téměř v čele Moráně, přicházelo-li se

z Dobytčího trhu. Ve dne v noci zastřeno bylo okno to červenou záclonou, jejíž cípy časem se odhalovaly, a pak vyhlížely na ulici buď střídavě, neb současně drzé obličeje dvou ženštin v pestrém, křiklavém, neúplném úboru, odporně nalíčených tváří, na nichž se rozkládal vyzývavý, nestydatý úsměv.

Pavlína zachytila někdy, kráčejíc s matkou mimo, tyto pohledy, a byly chvíle, kdy oněm bílým otrokyním záviděla jejich veselý, kratochvilný život. Ba byly nebezpečné chvíle, kdy v bytě matky své, který ji stále tísnil, pociťovala silné, skoro neodolatelné nutkání, aby uprchla od matky a vyhledala si podobný život, kterýž dle jejího domnění poskytoval neobyčejné rozkoše, hlavně však nevázanou volnost beze vší povinnosti, bez práce.

Ať měla stará Šustrová vady jakékoli, přece tu zásluhu měla, že dovedla jakžtakž přidržovati dceru ku práci, a že ani o tom nevědouc, jaké nebezpečí děvče lákalo, zachovala je neporušené až do chvíle, kdy přišel Žemla, jemuž ji namluvila.

Za celý den po svatbě promluvila Pavlína sotva padesát slov.

Desetkráte, dvacetkráte započínala matka nějaký hovor, který se vždy týkal další budoucnosti, ale Pavlína neodpovídala.

Celé hodiny vyseděla dnes v tupém zamyšlení, z něhož se chvílemi vytrhla, a pak jí zalomcoval vztek, že by byla hlasitě zlořečila. Ale byla tu matka, kteráž seděla naproti ní a pohlížela úkradmo tak láskyplně na dceru. Dnes umlkala paní Šustrová po nezdařených pokusech, aby zapředla rozmluvu, bez pichlavých poznámek; šetřilať dcery, jejíž zamlklost pokládala za přirozený následek nové, dosud neznámé zkušenosti, jíž se Pavlína byla dožila, a za výraz stoudnosti, která starou paní velice těšila, ač se nemohla ubrániti úkradmému šelmovskému úsměvu při tom pomyšlení.

Ale když tak trvalo celý den, unavila ta jednotvárnost paní Šustrovou, jíž se neprotivilo nic tou měrou jako ticho a mlčení, a když se

snášel soumrak, kterýž nastal dnes neobyčejně brzy, zívla zdlouha a hned ze zívnutí proslovila:

„Áh – však jsem ráda, že už je večer; ten dnešek nemá konce!“

„Já jsem taky ráda,“ vyklouzlo z úst Pavlíně zcela bezděky; neboť neměla vůle odpovídati matce.

„To věřím,“ pokračovala matka veseleji, že konečně Pavla mluví; „přijde Žemla, až zavře, a hned zde bude živo. To věřím, že se těšíš!“

Tak to Pavlína nemyslila! Zlostí byla by se píchla do jazyka, že nemlčel. Čím se celý den obírala, byl zajisté jenom nešťastný ten Žemla, ale od poledne nikdo nevyslovil jeho jméno. Když teď splynulo ze rtů matčiných a připamatovalo mladé ženě, že jí nastává nové s ním setkání, byla by se nejraději vzchopila a někam utekla. Ale kam, kam!

Po slovech matčiných mlčela zatvrzele dále a trýznila se vymýšlením, jak by mu unikla. Nevěřilať, že se Martin tak lehce vzdá, a obávala se, že podnikne dnes nový pokus, aby se domohl svého práva. Znala sice Žemlu, jak je mírný, nerozhodný, ale přece se obávala, aby nedošlo k nějakému hlučnému, trapnému výjevu, až matka odejde. A byť i to se nestalo, kterak má seděti po včerejšku s Žemlou a matkou u jednoho stolu? Jak se chovat? Co mluvit? Vždyť mu nemůže pohlédnouti do očí, neboť ona – jenom ona má zlé svědomí! To bylo, co ji naplňovalo přímo vztekem, že cítila, kterak je ublíženo Žemlovi, a nikoli jí, on že snáší křivdu a že ji snáší tak odevzdaně, tak hloupě trpělivě. Co by byla dala, kdyby ho mohla z něčeho obviniti, kdyby mu mohl něco vytýkati! Jak by se jí bylo ulevilo, kdyby ji byl včera, když ho tak necitelně a urážlivě odstrkovala, – kdyby ji byl v tom okamžiku udeřil, aby její vzdor a odpor k němu byl oprávněný. Kdyby jí byl aspoň nadávku nějakou vmetl v tvář! Ale všeho toho nebyl Žemla schopen, a tak je proti ní ve výhodě, jsa tichým, mlčelivým trpitelem, – a jen ona páše na něm křivdu.

Nikoli, nemůže se s ním setkati – musí se mu vyhnouti.

Seděla tak v tupém přemítání až do soumraku, hledíc do houstnoucího šera na ulici.

Pojednou však, když matka vycházela do kuchyně, aby rozžehla lampu, vzchopila se Pavlína. Nápad se dostavil. Přikročila ku prádelníku, vytáhla z výbavy své, převázané křížem červenými a modrými stuhami, kapesní šátek, složila jej úzce napříč, vyšla za matkou do kuchyně, navlhčila šátek, vyždímala jej, a vrátivši se mdlými kroky do pokoje ovazovala si v koutě čelo. Vše to činila, jako by nikdo neměl pranic pozorovati, ale dobře věděla, že matka každé její hnutí sleduje.

Ještě nebyla s ovazováním hotova, když paní Šustrová přikvapila do světnice a zvolala uleknuta:

„Copak, Ježíši Kriste, Pavlinko, copak je ti?“

„Není mi dobře,“ odpovídala Pavlína s líčenou ochablostí. „Padla na mne nějaká mdloba, až se mi hlava zamotala – a nohy se pode mnou třesou…“

„Tak tak, propánaboha, dítě, rozstonej se nám!“ volala matka a sáhla Pavlíně na hlavu. „Sedni si, dceruško, sedni – to přejde!“

A vedla dceru k lenošce a zvolna ji usazovala.

„Nedělají se ti mžitky před očima?“ otázala se starostlivě.

„Dělají – až jsem najednou neviděla…,“ odpovídala Pavlína s přetvářkou.

„Počkej, dítě, dáme na šátek octa – to zahání mrákotu!“

A paní Šustrová přiskočila ku prádelníku, vytrhla ze složky druhý šátek, spěchala do kuchyně, polila jej octem a sňavši Pavlíně první náčinek uvazovala jí šátek octem napojený.

„Buď tak dobrá, holka,“ mluvila přitom, „stonej nám, ano? To by měl chudák Žemla radost – můj bože, co to přišlo, tak náhle!“

A již zase spěchala do kuchyně, vrátila se s lampou do pokoje, a pohlížejíc nyní při světle na Pavlínu, mluvila soucitně:

„Jsi bledá jako křída, pojď, sedni si k oknu, já je otevru, čerstvý vzduch tě zotaví…“

„Ne, mutr," odporovala Pavlína, „neotvírej okno – mě roztřásá zima. Lehnu si raději, přejde to zase. Jde na mne zimnice…"

Pavlína vstala s líčeným namáháním, šla do ložnice, odhrnula tu peřinu a chtěla ulehnouti.

„Počkej, dítě," volala matka, která za ní pospíšila, „rozepni si život, shoď šaty, počkej – já ti pomohu…"

A již rozpínala kvapem život, kladla ruku pod levé ňadro Pavlínino, jak jí srdce bije, stáhla z ní vrchní oděv, pomohla dceři do postele a ukryla ji až ke bradě.

„Tak, dceruško, zahřej se, zahřej," mluvila, urovnávajíc na ní peřinu a zakládajíc ji „nemocné" pod nohy, aby na ni netáhlo ani skulinkou. „A já skočím dolů k Žemlovi, aby snad poslal pro doktora. Ten se lekne, chudáček – hned první den…"

„Ne, mutr," volala Pavlína z peřin, „nechoď k němu, nevytrhuj ho! Vždyť už přijde co nevidět – darmo bys ho poplašila. A pak mi uvaříš trochu čaje – to stačí…"

A vidouc, že matka přece shazuje zástěru, aby běžela do krámu, volala Pavlína znova:

„Nechoď nikam, mutr, – sice zas vylezu z postele a sednu si. Nechci, aby byl znepokojen – Vždyť se ho dočkáme…"

Paní Šustrová vyhověla dceři, ač nerada, a šla do kuchyně, aby svařila vodu na čaj. Přitom vzdychala a po svém zvyku hovořila k sobě:

„To je nadělení, panebože! Já vím, Kriste Ježíši, to není maličkost, chudáček – však já to taky odstonala. A přece holka jako řepa – a tak to na ni oučinkuje. No, to se poddá – to se poddá. Však jsem to na ní viděla celý den, že je jí nějak nevolno. Já vím, já se nemejlím! A jen kdyby už přišel Žemla – mohl by si nějakou chvíli darovat. Přece tam pak skočím – ne, Fána tam sběhne, nebude-li brzy líp. – Tak, už se to vaří, to je dobře, to ji přivede do potu. – Musím jí dát pod hlavu ty svěcené kočičky, to je taky dobré – – –"

Za chvíli nesla k posteli sklenici čaje, červeného jako krev, a pokoušela se, aby jej do dcery vlila. Pavlína chopila se sama sklenice, upíjela po trošce, ale když matka vytáhla paty z ložnice, ulila polovici do konévky pod umyvadlem.

Za chvíli ujišťovala matku, že je jí mnohem lépe.

„Ale již zůstanu ležet, aby se to nevrátilo," dodávala rychle.

„Zůstaň, zůstaň," přisvědčovala matka. „Toho se Martínek nenaděje, ale jakáž pomoc!"

Pavlína radovala se v duchu ze šťastného nápadu svého, jímž se vyhnula trapné společnosti Žemlově na celý večer, dokud s nimi bude matka.

Paní Šustrová nepřenesla přes srdce, aby zprávu o ochuravění Pavlíny nedonesla Žemlovi sama. Když se dostavila Fána, pověděla jí v kuchyni panička rychle, co se stalo, nařídila jí, aby dávala pozor, kdyby mladá paní něco chtěla a volala, a již spěchala ze schodů, aby připravila Žemlu, že najde ženu nemocnou.

„Nic se nelekejte, Martínku," volala již na schůdkách do krámu, „nic se nelekejte, Pavlince se udělalo trochu mdlo, ale už to skoro přešlo – jenže si lehla a zůstane v posteli."

A když došla k pultu, napřáhla ruku a pokračovala, hrozíc Žemlovi žertovně ukazováčkem: „Vidíte, vy divochu, co jste způsobil! Napomínala jsem vás včera večer, – ale to si mohu myslet, že to bylo nadarmo, vy – vy –!"

A nevědouc, kterak by jej pojmenovala, usmála se sirobově, jako by chtěla Žemlu sníst.

Martin, jindy tak důvěřivý, uhodl teď ihned, že nemoc Pavlínina je jen přetvářkou, aby se mu večer vyhnula, ale vyslechl zprávu staré paní s takovou vnitřní radostí, že by jí byl ruku zlíbal. V té věci se s Pavlínou zcela shodoval a málem by byl vybleptl, že ho to velice těší, že si Pavlína lehla. Musil se přemáhat, aby na sobě nedal znáti, kterak ho náhlá choroba mladé paní rozradovala.

Paní Šustrová pobízela Žemlu, aby zavřel co nejdříve a bez meškání přišel nahoru.

„Musíte se na ni podívat, Martínku, trochu ji potěšit. To je teď vaší úlohou, miláčku, – já už jí nestačím. To víte: matka do svatby, muž do hrobu."

„Přijdu, maminko, přijdu," ujišťoval Žemla. „Ale teď ještě nemohu – musím počkat aspoň do devíti hodin."

„No, dobře, Martínku, dobře," povolovala paní Šustrová; „vždyť já vám ji nenechám umřít. Obchod si zanedbati nesmíte – teď teprv ne, když vám dva krky přibyly…"

Naklonila se přes pult, pohladila Žemlu za ty „dva krky" po tváři, pronesla skromně, že by neškodila nahoře láhev rumu, a když Martin láhev z regálu sňal a prach z ní otíral, vzpomněla si ještě na trochu cukru, balíček cikorie a to a ono koření. Shrnula všecko zboží do černé, krajkou vroubené zástěry a vyběhla z krámu.

Po ní přišlo ještě několik žen, krejcarových odběratelek, a pak bylo v krámě pusto jako v zakletém zámku. Asi za hodinu shodil Žemla zástěru, umyl si ruce a zavíral.

Právě vytahoval klíč ze zámku, když shora od Moráně blížila se ke krámu nejistým krokem nějaká postava.

Žemla si nevšímal, kdo přichází, nebo tou dobou vracívali se jednotliví opozdilí plavci z hospod na Dobytčím trhu do Podskalí, ale pojednou ucítil na rameně těžkou ruku.

„Co už zavíráš, slívo, co zavíráš?" zazněl chraptivý hlas Kyllianův Žemlovi za zády. „Já jdu na skleničku – otevři tu svou butyku!"

Žemla se otočil a chladně odpovídal:

„Dnes už ne, pane rytmistře, dnes ne. Ale Herzl bude mít ještě otevřeno – já jdu k večeři."

„Ajaj, ty sekáš noblesu, chlape!" chrochtal Kyllian. „O deváté si zavírá a posílá kupce ke konkurentům. No, tohle by ti mohlo zlomit krk! Pamatuj si, kupec pro škatulku sirek otevře! Jdeš k večeři? Nahoru? No

dobře, půjdu s tebou – však ta stará bude mít někde něco v nějakém kastrole. Vorwärts!“

Žemla zůstal státi, jak stál, jen hlavou zavrtěl a řekl:

„Dnes ne, pane rytmistře, dnes by to nestálo za chůzi. Pavlína je churava, leží, hluk by jí nesvědčil. Snad už poslali pro doktora. Ani vás by to netěšilo.“

A zprostiv se těžké ruky Kyllianovy, která dosud na něm ležela, vykročil rychle:

„Dobrou noc, pane rytmistře. Jindy si to vynahradíme!“

A vešel rychle do vrat a zmizel v temné chodbě.

Kyllian hleděl za Martinem s otevřenými ústy, pokročil, jako by také chtěl do domu, ale cítě, že kolísá, neodvážil se do tmavého průchodu. Chvíli hledal pevnou půdu pod nohama, konečně se upevnil, otočil se, a kráčeje vzhůru k Moráni, bručel zlostně: „Ty troubo, já budu chlastat u Herzla ten vitriol! Proto jsem šel k tobě! A tohle si pamatuj – zavřít mi před hubou! V devět hodin! Jako apatykář!“

A prskaje a odplivuje ztratil se ve tmě na Moráni.

VII

Když Martin zabočil z chodby na schody, vystupoval čím dále váhavěji. Kéž by tak Šustrovy bydlely někde na věži! Konečně však se dopočítal posledního stupně a blížil se ke kuchyni. Okamžik naslouchal a slyšel střídavě hlas paní Šustrové a posluhovačky Fány. Chvilkami utichovaly oba hlasy a pak napínal Žemla uši, zaslechne-li snad Pavlínu. Ale ta se neozývala – ležela tedy posud. Žemla zhluboka oddechl a vstoupil do kuchyně.

„Pojďte, pojďte, zetíčku," uvítala ho paní Šustrová, „a potěšte našeho pacienta! No chvála pánubohu, je jí lépe – nic to není, jak jsem povídala. Malá alterace – však taky máme počasí, aby člověk vlezl do kožichu."

A popadnuvši Žemlu za ruku, táhla jej do ložnice, kde hořela noční lampička.

V tom pološeru sotvaže rozeznal Martin hlavu své ženy, zabořenou do podušek. Šel za tchyní, jako by ho táhla k šibenici.

„Tak, dceruško," volala paní Šustrová rozmarně, „tuhle ti vedu nejlepšího doktora z Prahy, ten tě uzdraví!"

A smýkla Žemlou, že padl skoro na postel a dotkl se svým tělem těla Pavlínina.

Vzchopil se rychle a tázal se mladé ženy s líčeným účastenstvím:

„Co je vám, Pavlinko?"

„Nic, nic, Žemlo," odpovídala Pavlína z peřin jako v poslední hodince. „Prosím vás, jděte jen dopředu s maminkou a nechte mě. Už to přechází – hlava mne bolí, nemohu mluvit. Bavte se s maminkou…"

„Vy koťata!" ozvala se paní Šustrová v mazlivém rozhorlení. „Jak dlouho si budete vykat!"

A pak tahajíc Žemlu za rukáv, dodávala:

„Tak pojďte, Martínku, nechte ji. Navečeříme se, a já beztoho půjdu brzy spat – pak si ji kurýrujte. Vám se to nejspíš podaří."

Rád šel Žemla do předního pokoje a usedl na pohovku. Šustrová přinesla z kuchyně večeři, Fána postavila na stůl pivo a odešla. Žemlovi nebylo do řeči, ale také paní Šustrová byla večer málomluvnější. Na obou bylo pozorovati ospalost po včerejšku a panička vydržela sotva hodinu. Po večeři a při druhé sklenici piva počala mhouřiti oči, konečně po desáté se protrhla, odnesla nádobí do kuchyně, rozžehla si svíčku, a naklánějíc se k Martinovi, šeptala mu:

„Martínku, každá noc není svatební, dneska se vyspěte a dejte pozor na Pavlinku. Nic to není, ale přece mám o ni strach. Spěte hezky, vy tyrane, – dobrou noc!"

„Dobrou noc!" opakoval Žemla tiše, potřásaje paní Šustrové rukou, aniž ji tentokráte políbil, a vyprovodiv tchyni ke dveřím kuchyně, zavřel za ní a váhavě se vracel do světnice.

Byl celkem spokojen s dnešním večerem, jenž uběhl proti všemu nadání klidně, tiše. Bylo to především zásluhou Pavlíninou, jejíž přetvářkou a nenadálým onemocněním zbaven byl Žemla palčivých nesnází. Také paní Šustrová zavděčila se mu neobvyklou málomluvností a časným odchodem. Nebyl sice Žemla zcela prost rozčilení a rozrušení, meškaje v prostorách, jež odevčíra byly pro něj mučírnou, ale nehlučný průběh večera dopřával mu dost příležitosti, aby shromáždil mysl a připravil se, by pověděl Pavlíně, co pověděti musil. Zdaří-li se mu to, nabude snad aspoň tolik zdánlivého klidu, aby ztajil nejbližšímu okolí pravý svůj poměr k Pavlíně.

Dokud zde seděla paní Šustrová, připravoval se, že jakmile odejde, půjde rovnou cestou do ložnice k Pavlíně. Avšak neučinil tak.

Když osaměl, když kroky paní Šustrové vzdalovaly se od kuchyně a zanikly pak v jejím pokojíku, pokoušela se o něj stará jeho nerozhodnost, a Martin by se nejraději byl vrátil do krámu a do kumbálu, kde je-

dině byl bezpečen. Neměl dosti síly, aby překročil práh dveří, za nimiž ležela Pavlína.

Přistoupil k oknu a s rukama v kapsách drahnou chvíli hleděl do pusté ulice, jejíž mlhu prorážel mihotavý plamen plynový v lucerně naproti. Chvílemi zavanul vítr, že se zdálo, kterak plamen uhasíná, ale vždy znova se rozsvětlilo a plamen třepetal se dále za skly.

Žemlovi připadlo, kterak on a celé jeho bytí podobá se tomuto zmítanému plaménku. Také na něj doráží vichr osudu ledovými, drtivými závany, a jemu je co dělat, aby odolal a pod nárazy neklesl.

Dvakrát neb třikrát se obrátil a pokročil ke dveřím ložnice, ale pokaždé stanul opět a zas vrátil se k oknu. Jak očarován hleděl na poskakující plamen v lucerně a umiňoval si, že upustí od svého záměru, podaří-li se větru, aby světlo zhasil. Nerozhodné povahy, jako byl Žemla, upínají se často na podobné nahodilé úkazy a činívají na nich závislými vlastní konání. Ale povětří venkovské, jako by bylo v jakémsi tajemném styku s duševním rozpoložením Žemlovým a chtělo jej povzbuditi, zmírnilo se náhle, vítr uléhal a plamen v lucerně zaplál pojednou neobyčejně jasně a hořel klidně dále, jedva se chvěje.

Žemla porozuměl tomuto znamení a dodal si odvahy. Posledně odvrátil se od okna a zamířil k ložnici.

Téměř u samých dveří stanul. Za nimi bylo skoro temno, seškvařený knot nočního kahance hořel sotva znatelným, modravým plamínkem.

Žemla chvilku naslouchal. V ložnici mlčelo hluboké ticho, jako by tam nebylo živého tvora. Snad Pavlína usnula.

Nikoli. Žemla tušil, že bdí a že právě tak napjatě vyčkává, co se stane v nejbližší chvíli, jako on. Zajisté nespí, zajisté očekává, že Martin vstoupí a promluví, a jistě přemítá, co jí řekne a jak ona mu odpoví.

Žemla vydechl zhluboka, neboť v prsou jeho počalo se znova vlniti a vzdýmati vše, co násilím potlačoval; odhodlav se sáhl na kliku, stiskl ji a vstoupil.

Na loži se nic nepohnulo.

„Spíte, Pavlíno?“ otázal se Martin, duse chvějící se hlas.

Stanul dva kroky ode dveří, jako by očekával odpověď. Ale byl přesvědčen, že neuslyší žádné.

Nic se neozvalo.

Martin učinil ještě krok a zas promluvil:

„Vím, že nespíte, Pavlíno, a rád bych, abyste mě vyslechla. Neboť tolik práva přece mám – a vy mi je přiznáte –, abych mluvil.“

Žádná odpověď.

Žemla uvykal temnotě v ložnici a rozeznával nyní hlavu své ženy, odrážející se od bílé peřiny a podušek.

Pavlína byla ukryta až po bradu a Martin dobře poznal, kterak drží peřinu pevně oběma rukama pro případ, že by se pokoušel ji odestříti. Tato opatrnost byla zbytečná. Žemla ani zdaleka se neobíral podobným smělým záměrem.

Víčka jejích očí byla zdánlivě sklopena, ale Žemla přece postřehl, že Pavlína úzkou mezerou na něj zírá.

„Vím, že nespíte,“ opakoval Žemla, „a že mne posloucháte. Odpovídejte mi nebo ne, jak chcete. Mně dostačí, že posloucháte. Škoda jen, že jste se dříve nechovala tak odmítavě a zatvrzele. Mohli jsme být oba volni a šťastnější…“

Poslední slova pronesl Žemla hlasem, jenž se třásl pohnutím a lítostí. Umlkl na okamžik, aby sebral síly.

„Vím, že nejste nemocna, Pavlíno,“ počal opět, když se přemohl, „že vaše náhlé ochuravění je přetvářkou. Ale jsem vám neskonale vděčen za tuto lest, k níž jste se uchýlila ovšem jen kvůli sobě. Pochopuji, že také vám nemohlo býti setkání se mnou po včerejšku příjemné u přítomnosti vaší matky, a vyhnula jste se mu obratně. Však také mně jste ušetřila neskonalou nesnáz a umožnila mi, že jsem přece mohl nahoru, k čemu bych se nebyl odhodlal, kdybych byl tušil, že sedíte u stolu vedle matky.“

Pomlčel opět. Zarážel jej zvuk vlastního hlasu, rozléhající se ložnicí. Ještě nikdy nemluvil tak dlouho sám. Jen jediným slovem kdyby Pavlína odpověděla.

Avšak Martin musil mluviti dále. Poví, čím mu srdce překypuje, musí se vymluviti, když jednou začal. Nenadejde tak brzy nová příležitost.

„A kdybych nebyl přišel, byla by vaše matka snad rázem uhodla, jaké to manželství jsme uzavřeli," pokračoval Žemla. „Domnívám se totiž, Pavlíno, že jste se nesvěřila matce, kterak jsme se – včera – rozešli."

Pomlčel a hleděl upřeně na Pavlínu, jako by tím pohledem chtěl její oči a ústa násilně otevříti.

„Ne!" ozvalo se po krátké přestávce z úst ženy na lůžku. Ale oči její se neotevřely.

„Děkuji vám, Pavlíno!" zvolal Žemla vroucněji. „Děkuji vám za tu šetrnost!"

A pokročiv ještě dále, opřel se pravicí o pelest postele.

Bylo pozorovati, že po tomto pohybu Žemlově přitáhla Pavlína peřinu ještě těsněji ke bradě.

Jako by nic neviděl, mluvil Martin dále, a nyní již ne tak stísněn:

„Nebo co snad převyšuje moji bolest a lítost nad vaším počínáním a nakládáním se mnou, je neskonalý stud, který mne ovládá. Stydím se, Pavlíno, jako kluk, jemuž bylo veřejně napoličkováno, stydím se hrozně nad tím, co mě potkalo. Cítím se bídnějším nežli žebrák, kterého vyhodili, stydím se před vámi, – ale styděl bych se tisíckráte více před vaší matkou, kdyby zvěděla, jak jste mne odkopla. Hrozím se chvíle, kdy propukne, jakým jsem politováníhodným – manželem…"

„Neříkejte to nikomu!" zaznělo úsečně z postele.

Žemla se trpce usmál.

„Víte dobře, Pavlíno, že to neudělám, že se mi k tomu nedostává odvahy, ač by všechno bylo rázem vyřízeno. Neboť co mně – a také

vám – nyní nastává, je věčná, nesnesitelná přetvářka. Zničila jste mě a učinila jste ze mne kejklíře, komedianta, který musí šáliti všechno své okolí – pro nic za nic. Ale musím se tak chovat, nechci-li propadnouti politování a – hůře ještě – všeobecnému posměchu. Nebo právem se mi vyčte, že jsem zbabělec…“

„Nemohu za to!“ ozvalo se tvrdě z úst Pavlíniných.

„Ano,“ mluvil trpce Žemla, „vy můžete jen za to, že jste mě oklamala, za vše ostatní mohu já sám. Ale za to nemohu, že je ve mně zvíře slabší než člověk a že přes váš odpor vás nechopím, nestisknu, nepřemohu, neudolám a nezmocním se toho, co mi právem náleží, když jste v kostele řekla své osudné ano. Proto snad jsem ve vašich očích tak ničemný, proto mnou opovrhujete…“

Žemla se odmlčel čekaje, zdali Pavlína odpoví. Mlčela však, a Martin, vytáhnuv šátek a otíraje si čelo, na němž stály krůpěje potu, mluvil dále:

„Nemohu si pomoci, nejde to. Avšak vy jste měla dosti času a příležitosti poznati mě a přesvědčiti se, že v zápase, jejž jste mi uchystala, podlehnu já, a ne vy. Nechci se násilím domáhati toho, co je povinností lásky. Jsem zničen a otráven a ponesu svůj osud. Vím, že také váš život nebude radostný, ale já to nezavinil. Já byl podveden, já byl chycen do pasti jako myš! A šlo to snadno, neboť jsem byl hloupý, zoufale hloupý. Moje posluhovačka byla chytřejší, bystřejší než já…“

„Měl jste ji poslechnout…,“ ozvala se zase Pavlína.

Jak tvrdě, necitelně zněla její slova Žemlovi! Jak prázdné je srdce její všeho soucitu a milosrdí! Martin cítil, kterak propast mezi ním a ní se neumenšuje, ale jak se šíří.

„Je pozdě,“ odpovídal tiše. „Jediné vaše slovo – ještě včera ráno – bylo by stačilo, a nemusila jste mne nyní odbývati jako chlapce. Já vás neukradl, já se o vás poctivě a s láskou ucházel. S láskou, Pavlíno, s neskonalou láskou, jaké jsem byl schopen…“

A hlasem, v němž se chvěl již pláč, dodával:

„Vždyť jsem nestál o nic jiného než o lásku! Nic jiného jsem nehledal a věděl jsem, že nenajdu, – já se neprodával! Uznejte to!“

„Co mně chcete vyčítat!“ zvolala nyní Pavlína jízlivě a vzchopila se polo na lůžku. „Chytala jsem já vás? Lákala jsem vás já? S těmi výčitkami si jděte na maminku!“

Tato slova pobouřila Martina. Vždyť již nic nežádal, a ve chvíli, kdy se vzdával ženy a naznačoval jí, že jí dá pokoj, mohl vším právem žádati aspoň klidné, smírné slovo. Dokud se bránila, mohla býti tvrdá, necitelná, jízlivá. Ale když se Martin poddal a spřátelil se smutným osudem svým, směl žádati, aby žena jeho byla aspoň šetrná. Ted vyhrkl:

„Což jste byla dítě? Nikoli, Pavlíno, jak vás znám odevčíra, vím, že umíte myslit, mluvit i jednat, – bohužel, že ke všemu tomu přicházíte příliš pozdě. Ale vy jste myslila také dříve, věděla jste, k jakým všecko dospívá koncům, nebyla jste děťátko, abyste nevěděla, co znamená spojení muže a ženy! Nuže, proč jste mi neřekla: Žemlo, mamince se líbí váš krám, který jest užitečnou špižírnou pro domácnost, mně by se líbil také, ale vy se mně nelíbíte, a proto zůstaňme každý, kde jsme! Ano, proč jste takto nemluvila? Byla byste mi dala také ránu, ale z té bych se byl zotavil. Než svým přivolením ke sňatku a milostnou scénou, kterou jste mi včera v noci připravila, zabila jste mě, Pavlíno, ano, zabila...“

Žemla nemohl dále, jak se mu slova drala vzhůru, že jim jazyk nestačil, i musil odpočinouti. Jeho rozčilení bylo již prolomilo všechny hráze, a co se v něm od včerejšího večera nastřádalo, co naplňovalo prsa jeho k puknutí, dobývalo se teď proudem z úst. Martin, byv podrážděn necitelností a vyzývavostí Pavlíninou, nabyl pojednou řeči a dorážel na mladou ženu hlučně, bezohledně.

Pavlína byla zatím klesla opětně do peřin a ukryla se jako dříve. Ale již nezavřela oči, nýbrž hleděla upřeně na Martina, pozorujíc každý jeho posun, každý jeho pohyb obezřele, číhavě, jako kočka. Nevěděla,

kam až dospěje Žemla ve svém výbuchu, a připravovala se na možný útok, aby jej odrazila. Nebývalá náhle propuklá prudkost Žemlova ji pranic nepřekvapovala, nezarážela. Čekala podobný výjev, věděla najisto, že k němu dojde, a byla ráda, že se tak stalo již dnes. Žemla se vybouří jako sopka, a pak nastane pokoj. Co slyší od něho nyní, neuslyší již nikdy. Ať jen mluví co nejvíce a nejzuřivěji. Čím více teď se rozvášní, tím větší ochablosti propadne potom na dlouhý čas. Jí lahodily Žemlovy výčitky, neboť se jí zdálo, že se jimi vzájemné jejich účty vyrovnávají.

Martin Žemla pohlcoval sálavými, hněvivými zraky Pavlínu, bodal očima její ztuhlou, nepohnutou tvář, chtěl ji přinutit, aby opět semkla víčka. Bylo mu teď jasno, kterak před ním leží jenom tvárné ženské tělo, pouhé tělo, v němž však není krásné, jemné duše, jakou kdysi v Pavlíně tušil.

V tom okamžiku nabyl přesvědčení, že se dal jen tímto tělem upoutati a polapiti, a připadalo mu, že vše, co ho potkalo, je hrozným trestem za jeho přilnutí ku pěkné té hmotě. Ale hned zase ozval se v hloubi jeho nitra odpor proti tomu obvinění sebe sama. Nestal se obětí pouhé vlastní smyslnosti, hleděl na věc ušlechtileji, budoval na jiných základech. Jinak arci měla mu býti lepá žena odměnou za všechnu jeho práci a namáhání, za všechny starosti, jež na sebe sňatkem s chudou dívkou uvalil.

Za chvíli pomlčení a oddechu nabyl chladnější rozvahy a pokračoval mírněji:

„Byl jsem prudký, Pavlíno, ale nechtěl jsem a nechci vás urážeti, poněvadž cítím sám nejvíce, kterak urážky bolí, kterak mne bolí vaše chování. Ještě něco však musím pověděti. Chci vám říci, že láska upřímná a pravá spočívá ještě v jiném než v tom, co mně odpíráte. Nehleďte na mne tak tvrdě – dojdete snad sama toho poznání. Jste již mojí a nevzdávám se vás navždy, ale dopřeju vám času k rozmyšlení a k návratu k vaší povinnosti, k níž jste se včera před oltářem zavázala.

Dokáži vám prací svojí a staráním, že vás dosud miluji a že vás pokládám za choť a za ženu svou. Budu pečovati o vaši výživu, o váš blahobyt, bych i sám přitom strádal. Hněv můj uléhá, poznal jsem a uznávám, že jsme se stali oba obětí spekulace vaší matky, vy jako já. Jsem-li vám tak odporný, že nesnesete mého objetí, – nic vám již nevyčítám. Ani matce vaší, která toto šťastné manželství svedla. Hleďte jen zatím zbaviti se toho strašlivého nepřátelství ke mně, nahraďte je prozatím aspoň snášenlivostí. A když uvidíte, že se vám nevtírám, že vás nepřepadám, že vám nečiním násilí, snad se nade mnou jednoho dne smilujete a smíříte se s věcí, která se nedá odčiniti, leda – leda –"

Žemla vázl, jako by hledal nějaké slovo, co nejvhodnější, co nejmírnější, aby vyjádřil svou myšlenku. Ale bylo jen jedno slovo pravé a Martin je konečně vyslovil:

„– leda smrtí jednoho z nás!"

„Raději bych umřela!" vykřikla teď Pavlína se zlostným zaštkáním.

„Já také," odpovídal Žemla trpce, „a hned; věřte mně. Zbavil bych vás sebe, a vy byste časem po boku jiného našla život šťastnější. Ale přece se nechci utopit, nebo tím bych svou zbabělost jen dovršil. Budu žít a pracovat pro vás v naději, že se jednou setkáme..."

Opět se odmlčel a hleděl nyní na Pavlínu zraky zamženými. V ložnici zavládlo ticho, rušené jen cvakáním kyvadlových hodin, které doráželo z vedlejšího pokoje. Zcela bezděky, jako by se o nic nejednalo a jako by se byl právě teď probudil, pokročil Žemla k nočnímu stolku a povytáhl v kahanci knot, jehož plamének jižjiž dokonával. Plamen znova zazářil, povytažený knot čerstvěji se rozhořel, v ložnici se rozjasnilo.

Žemla se vrátil k nohám postele, a opřev se zas oběma rukama o pelest a hledě mírně na Pavlínu, pronášel zádumčivě:

„Nezapomenu na nic, co se mezi námi událo, ale myslím, že se mi podaří, abych se zbavil vší hořkosti. Ujišťuji vás, že se nebudu hněvat a že stále budu čekati v krámě na váš příchod. Objevíte-li se a podáte

mi ruku, – tím okamžikem bude vše zapomenuto, a pak teprv započneme šťastný společný život. Nebudu vás upomínat, nebudu hartusit, poněvadž doufám, že se rozpomenete sama. Oč vás nyní ještě prosím, jest, abyste neprozradila matce, jakými jsme manžely. Ušetřte mne toho pokoření a budu vám navždy vděčen. Jinak nám nezbývá než u přítomnosti vaší matky hráti komedii. Vám je snáze, poněvadž jste doma. Hůře bude mně, kterýž musím přicházet. Mám těžkou úlohu – nevím, zdali ji dobře sehraju až do konce!“

Po těchto slovech vyšel Žemla z ložnice, oblekl svrchník, v němž přišel, našel svou plochou čepici a pokročil ještě na práh ložnice, aby dal Pavlíně dobrou noc.

„Dobrou noc, Pavlíno,“ pronesl směrem k lůžku jen polohlasem. „Zamkněte si za mnou. Obujte si trepky – je studená podlaha – mohla byste se doopravdy rozstonat.“

A tiše odcházel. Vystoupiv z kuchyně ani nedošlapoval, aby nikoho nevzbudil, zvláště ne paní Šustrovou. Šťastně sešel ze schodů, vyšel ze vrat a přikročil ke krámu, aby otevřel.

Ale když otočil klíčem a rozevřel polovici vrat krámu, když se před ním rozzívl úzký černý otvor a zevnitř jej ovanula směsice zápachů, byl náhle jat úzkostí a sklíčeností, jako by vstupoval zaživa do hrobu. V tom rozrušení lekal se tísnivého, úzkého brlohu svého, v němž by se byl udusil.

Zavřel zas vrata krámu, rozhlédl se ulicí dolů i vzhůru, a náhle se rozhodnuv, dal se směrem k Podskalí.

Kráčel kříž na kříž úzkými uličkami, tichými, pustými jako ve vymřelém městě, celé hodiny, ale tíže v jeho hlavě a v srdci neubývalo. Několikráte se za tu dobu dostal až na břeh Vltavy a pak hleděl zádumčivě na černou hladinu řeky líně tekoucí.

Vždy se vytrhl Žemla z dumání svého a po jedné takové zastávce, odvrátiv se již potolikáté od řeky, pronesl téměř mezi zuby:

„Na to je času dost…“

A již se k řece nevrátil.

Skoro již se dnilo, když Martin bledý a chvějící se zimou stanul u krámu a ztuhlými prsty otáčel klíč ve dveřích, za nimiž zmizel.

VIII

Později litoval Žemla tisíckráte, že nepověděl hned zrána po svatbě tchyni své, co se ve svatební noci přihodilo. Byla by promluvila Pavlíně do duše, mladá žena snad by se byla vzpamatovala a smířila s hotovou věcí, a Žemla mohl žíti s ní pod jednou střechou, – byť ne ve stálém cukrování a v překypující, horoucí lásce, přece v snesitelném, střízlivém dorozumění, při vzájemném konání nejnutnějších povinností. Anebo Pavlína nepovolila, a pak bylo by došlo ke zjevné roztržce. Žemla byl by odešel z nešťastného domu ve Václavské ulici, někam na druhý konec města, a mohl živořiti celkem pokojně, bez rozčilování, ale hlavně bez oné přetvářky, jež se mu tolik protivila, jež ho trávila. Anebo konečně by byl zůstal na místě, ale pak již nebyl nucen překračovati práh nešťastné té domácnosti, která se mu stala tak osudnou.

Později bylo právě už pozdě.

Přívětivost, laskavost a něžnost paní Šustrové zamykala mu ústa vždy pevněji. Desetkráte, stokráte chtěl Žemla v následujících dnech a týdnech promluviti, ale když utkvěl na tváři paní Šustrové, která zářila štěstím, jejíž zraky lpěly na něm neskonale milostně, slibujíce již předem vyplniti každé jeho přání, pozbýval vší odvahy a zmužilosti, již byl za celý den pro rozhodnou chvíli v sobě nashromáždil. Byl ztracen, nemohl se odhodlati, aby vytrhl starou paní ze sladkého klamu. Nyní mlčel již jen kvůli ní; je-li možno, aby se s ním Pavlína smířila, vyčká ještě, a bude lépe, nezví-li paní Šustrová nikdy, jaké trávil líbánky. Je-li však Pavlína pro něj navždy ztracena, vyzradil by tajemství své nadarmo, bez výsledku, a zkalil by život i paní Šustrové. Proč mají trpěti dva lidé? Dosti na tom, že jeho život je rozrušen a zničen.

Takto hrál dále komedii, při níž mu byla údělem úloha tak bídná.

Vykrádal se každého večera po odchodu paní Šustrové z bytu „svého“ jako zloděj a vracel se do krámu, do kumbálku, v němž si připadal jak odsouzenec v samovazbě. Anebo – meškala-li paní Šustrová u mladých manželů déle do noci, kutíc něco v kuchyni – vcházel naoko do ložnice, kde číhal dlouhé, trapné okamžiky na její odchod, a pak vracel se do prvního pokoje a přečkával noc na pohovce – skoro vždy beze spánku, nebo nablízku Pavlíny nemohl oka zamhouřit. A časně ráno sestupoval dolů, aby otevřel krám, nevyspalý, s palčivostí v očích, zemdlený, s tělem rozbitým a bolavým jako po nemoci.

Uběhlo jaro a nastalo léto rovněž neutěšené, deštivé, stále zamračené, zimavé.

Žemla nebýval již v krámě sám po celé dny. Brzy po svatbě počala tam docházeti paní Šustrová, aby mu pomáhala a aby se vyučila kupectví, jak říkala. Svíjela kornouty, lepila papírové pytlíky, nahlížela do přihrádek, kde jaké zboží, učila se vážit, krájet, sekat.

Přinášela Žemlovi snídani a setrvávala u něho až do chvíle, kdy musila vařit oběd. A sotva bylo po obědě umyto a uklizeno, přicházela opět, s nějakou prací, usedla za pultem se šitím nebo pletením a pracovala, dokud při denním světle viděla.

„Musím se do toho vpravit, zetíčku,“ říkala Žemlovi, „aby všechna tíha neležela jenom na vás. A až někdy bude hodně práce, až půjdete do většího, ušetříte mládence – beztoho by vás šidil. A krom toho nemůžete zde stále civět. Jaký by to byl život! Až nastane léto, vyjdete si se ženuškou trochu na procházku – však se Pavlinka těší! A pak tu zůstanu za vás – buďte bez starosti, zastanu vás dokonale a mlsat nebudu,“ dodávala s mazlivým úsměvem.

Žemla mlčky naslouchal takovým hovorům a neodvažoval se pohlédnouti paní Šustrové do tváře.

„Užil jste toho otroctví dost za ta léta, co se za pultem moříte,“ pokračovala paní Šustrová. „Nyní musíte užíti taky trochu světa, obveselení a podívání. V létě budete chodit s Pavlinkou na hradby, do Kanál-

ky, někdy večer do nějaké zahrady s hudbou, a já přijdu vždycky za vámi, až zavru krám, jako jste vy chodil jindy za námi, víte, Martínku?“

A paní Šustrová blaženě se usmívala, vzpomínajíc dob Žemlových námluv, a jak všechno pěkně a šťastně dopadlo.

Žemla trnul slyše, co mu tchyně na léto chystá, a kdykoli se o tom zmínila, snažil se dáti hovoru obrat, aby vycházky s Pavlínou co nejdříve zamluvil.

Ale panička obírala se touto myšlenkou s neobyčejnou zálibou a opět a opět se k ní vracela.

„To byly také moje nejkrásnější doby manželství, Martínku: první čas po svatbě. Vzali jsme se s nebožtíkem Šustrem – dej mu Pánbůh nebe – také na jaře, někdy ke konci. Toho roku bylo krásné léto – ah, tenkráte bývala léta! Svítívalo slunce, bylo teplo; sprchlo-li, byl to vlažný deštíček, a hned zas bylo krásně, a podzimky trvaly až do listopadu, pořád lítalo babí léto a slunce stálo na nebi jako lampa. Když jsme se vzali, měl muž malý plat, ale cožpak my jsme potřebovali! My byli samé milování, jako teď vy s Pavlínkou. On přišel po polednách domů z úřadu, naobědvali jsme se a šli jsme na procházku – na špacír se tenkrát říkalo. A to jsme chodili po ulicích a za branou, a někde jsme vypili sklenici piva a chodili jsme zas až do večera. Někdy jsme ani nerozsvítili, když jsme přišli domů, – hned jsme si lehli. Ale netrvalo nám to dlouho, milý Martínku! Víte, jak to chodí! My se měli rádi, a já už v prvním masopustě našeho manželství nemohla nikam do bálu a v postě nám rozbila vrána okno. To byl Rudolfek – chudáček nevydržel – první chlapec málokdy vydrží. Přes jaro a léto jsem s ním byla doma jako uvázaná – na podzim jsme ho pochovali!“

Paní Šustrová si v pohnutí mnula oči a nos jí zavlhal.

Žemla slyšel již všecky historie paní Šustrové stokrát, ale musil poslouchati zase, ač byl jako na trní.

„Nu vidíte, tyhle otcovské radosti čekají taky vás, a až to přijde, bude vaše ženuška otrokyní, pouhou otrokyní. A kdo ví, kolikráte to

přijde, člověk nemůže Pánubohu držet ruku. A pak je po všem. V manželství je nejkrásnější první rok, dokud jsou dva lidé sami, jako pár hrdliček. Člověk sotvaže přivykne novému svému stavu, již má zase jinou zkoušku. A proto bych vám přála – vám i Pavlince –, abyste něco užili. Přejte si mládí a nynější svobody, choďte si pěkně a radujte se. Já jsem stará osoba, já užila na světě už dost – a věřte, více zlého než dobrého, více starostí než radostí –, já mohu sedět pěkně v krámě, a vy užívejte, pokud to jde. Jste jen jednou na světě…“

Takovéto řeči paní Šustrové poslouchal Žemla vždy se zaťatými rty, jako by se obával, že mu jeho tajemství vyklouzne z úst proti vůli. Kdyby paní Šustrová byla tušila, kterak ho trýzní, dotýkajíc se stále a neúnavně jeho manželství, promlouvajíc tak medově, něhyplně o jeho spojení s Pavlínou! Proč nepromluvil onoho prvního dne po svatbě, proč nevyzradil vše, aby nebyl vzrostl obrovský ten klam, v němž vězela žena, kteráž ho dříve sama byla nesmírnou šalbou opředla! Jaké k ní měl ohledy a povinnosti? Nedosti na tom, že je vyjídán a vykořisťován dvěma ženštinami, z nichž jedna je naplněna neskonalým odporem k němu, on pak čím dále tím větším odporem ke druhé, – ale musí naslouchati výlevům tchyně své, jimiž je vždy znova a znova otravován, jimiž se mu sype řeřavé uhlí na hlavu.

Umiňoval si, že se bude brániti do poslední chvíle chystaným procházkám s Pavlínou, ale když ho paní Šustrová za vzácného slunečného letního odpůldne vyzvala poprvé, aby se oblékl, že ho „Pavlinka očekává, aby si vyšli“, pozbyl vší odvahy a síly, shodil ze sebe zástěru, oblékl se v kumbále jako stroj a vyšel z krámu.

Pavlína ovšem ho neočekávala tak dychtivě, jak paní Šustrová předstírala. Byla právě tak donucena k vycházce jako Martin. Pokud jen dovedla, vyhýbala se tomu, vědouc, jak trapná to bude chůze, ale konečně – pamatujíc, co Žemlovi slíbila – nevzpírala se déle a oblékla se, když jí matka byla připravila šaty, klobouk a slunečník.

Jako k Martinovi mluvila Šustrová i k dceři.

„Seber se, Pavlínko, seber se a stroj se. Martínek se nemůže dočkat, až si s tebou vyjde. Toť víš, rád by se světu okázal, rád by se tebou pochlubil, to ti může lichotit. Musíte chodit – vždyť byste takhle zplesnivěli! Stroj se, stroj, já jdu dolů a pošlu ti muže nahoru," dodávala šelmovsky, „aby ti pomohl. Snad ani nevíš, jak ženě lahodí, když muž pomáhá šněrovat. Vzpomínám na to pořád, jak se tvému tatínkovi třásly ruce, když jsem mu to poprvé dovolila…"

Pavlína vymohla si rozhodně, aby matka posečkala, až bude cele oblečena, teprv pak aby sešla k Žemlovi. A rozumí se, že také nevyčkala příchodu manželova v bytě. Spěchala brzy za matkou, a když Martin vyšel z krámu, spatřil Pavlínu, kterak přechází nahoře u Moráně, pohlížejíc úkradmo ke krámu.

Kráčel ulicí vzhůru jako v olověných botách a přál si, aby několik těch kroků trvalo věčně.

Stará Šustrová sběhla ze schůdků, a stanuvši před krámem, dívala se zálibně, s blaženým úsměvem za „svými dětmi", jako by je chtěla láskou sníst.

Žemla cítil, že ho oči staré Šustrové vyprovázejí, i nemohl jinak, když došel k Pavlíně, než podati jí ruku, aby se zavěsila. Učinila tak, vidouc matku před krámem, a potom kráčeli manželé k Moráni a za okamžik zmizeli za rohem.

„Hezky vám to sluší, koťata, hezky!" šeptala Šustrová blaženě a postála chvíli před krámem, jako by chtěla očima proniknouti zdi domů, aby párek ještě jednou spatřila.

Po boku Pavlínině bylo Žemlovi jako na mučidle. Hlavou mihla se mu vzpomínka na chvíli, kdy mu dívka poprvé provlekla ruku pod paží. Událo se to tehdáž po zasnoubení. Srovnával tehdejší cestu Prahou s dnešní chůzí. Byla to táž ruka, která se dotýkala jeho ramene, ale jak byla dnes tvrdá, rohatá! Měl pocit, jako by studila, jako by mezi ním a Pavlínou byla ledová stěna. Byl povděčen, když za chvíli – jak jen

přešli Moráň a vycházeli na Dobytčí trh – ruka ženina pomalu se vysmekala, až se mu zcela vyprostila a sklesla nehybně na šustící oděv.

Žemla sáhl pravicí do kapsy kabátu, vyňal šátek a otíral si čelo i tváře. Mezera mezi ním a ženou vzrůstala – šli konečně podle sebe, jako by k sobě nenáleželi.

Žemlovi byla trapna tato vzdálenost; obával se, aby se nesetkali s někým známým, aby nebyli pozorováni, aby nebylo hádáno, proč se tak rozstupují. I přiblížil se zase k Pavlíně a pohlédl na ni úkradmo.

Hleděla přímo před sebe, jako by kráčela náměstím sama a krom ní živé duše cestou nešlo. Byl to týž tvrdý, studený pohled, který Žemlu od svatby již několikráte zamrazil.

Pojednou se Žemla vzmužil, přistoupil k Pavlíně ještě blíže a pronesl, aniž se na ni podíval:

„Odpusťte, Pavlíno, musím vám říci, že za tuto vycházku pranic nemohu…“

„Já vím,“ odpověděla mladá žena úsečně.

„Vymyslila si to vaše matka, paní Šustrová,“ pokračoval Žemla, „abychom světa užili. Arci netuší, jak přitom užíváme – zvláště já…“

Na tváři Žemlově kroužil se trpký úsměv.

„Nemyslete si, že já o to stojím,“ odpovídala Pavlína tvrdě. „Chodila bych raději sama.“

Žemla se chopil těchto slov.

„Nechtěl jsem vás urazit, abych vám to nabízel,“ mluvil rychleji. „Ale když jste se sama zmínila, nebudete se hněvat. Můžeme spolu dojíti až ke Spálené ulici – kvůli lidem – či kam si přejete, a tam se rozejdeme. Jděte, kam vám libo, já také někam zabloudím. A za hodinu se můžeme na témž místě sejíti a vrátíme se domů. Souhlasíte?“

„Raději za dvě hodiny,“ opravovala Pavlína Žemlův návrh. „Vám to také nebude škodit!“

„Nebude,“ přisvědčoval Žemla polohlasně. „Mně už nic neuškodí – kdyby to šlo, nejraději bych se domů nevrátil, ale musím vás odvésti

mamince, jak jste mi byla svěřena…“

Pavlína již neodpověděla. Manželé kráčeli mlčky dále.

Byla to Pavlína, jež stanula, když došli na rozhraní Dobytčího trhu a Spálené ulice.

Žemla porozuměl.

„Zde tedy se máme za dvě hodiny sejíti?“ otázal se, upíraje zraky na Pavlínu, kteráž hleděla do Spálené ulice.

„Ano,“ odpověděla žena.

„Jsou tři hodiny,“ poznamenal Martin, vzhlédnuv na hodiny novoměstské věže. „Tedy o páté…“

A potom, jsa v rozpacích, má-li podati Pavlíně ruku, čili nic, smekl levicí klobouk a pronášel polohlasně:

„Myslím, že půjdete Spálenou? Na shledanou, Pavlíno. Zajdete-li někam, nespěchejte, neužeňte se. Počkám zde na vás, na minutě nesejde…“

Pavlína neodvětila slovem, ba nevyčkala ani, až Martin domluví. Bez rozloučení, bez pozdravení kráčela do Spálené ulice, zanechavši Žemlu stojícího jako posluhu, kterýž vyřídil, k čemu byl zjednán, a který drží čepici v ruce ještě, když už se panstvo od něho odvrátilo.

Martin pohlížel chvíli za Pavlínou a pocity nepopsatelné zmítaly jeho nitrem. Tu se vzdaluje žena, po níž tak dlouho toužil, které se mu konečně dostalo, která jest jeho, ale z níž mu nenáleží ani vlásku. V tom okamžiku, při tomto dnešním rozchodu pocítil Žemla náhle a celou silou beznadějnost svého postavení. Jak se Pavlína víc a více vzdalovala, zdálo se Žemlovi, že od něho odchází navždy, do světa, mezi cizí lidi, aby se nikdy nevrátila. V té chvíli ustoupila náhle všecka hořkost, jež ho od svatebního dne trávila, neskonale bolné tesklivosti, jíž se nemohl zbaviti. Vyčítal si, že sám navrhl a tak snadně přivolil, aby se rozešli, aby šel každý jiným směrem. Neměl ji propouštěti – vždyť přece jest jejím manželem, a snad by dnes byl nadešel okamžik,

kdy ledová kůra jejího srdce byla by pukla a kdy by se byli dohodli, smířili, a Žemla mohl se vrátiti domů se štěstím nově nalezeným.

Byly to bláhové domysly, ale Martin obíral se jimi s podivnou bolestnou rozkoší. Kéž by! – Kéž by! úpělo to v něm a kdesi v hloubi nitra ještě se tetelil plamínek naděje. Jak hleděl za vzdalující se postavou mladé ženy, kterou v dáli, v matenici lidí zachycoval zrakem vždy jenom na mžik, rozvažoval, nemá-li jí dohoniti a dále provázeti. Učinil několik kroků, ale zastavil se zase. Byla příliš daleko, a nyní přes všechno namáhání zraků nemohl ji Martin již vypátrati. Splynula s ostatními chodci, zapadla v tlumu lidí, spěchajících k Perštýnu a prorývajících se zase směrem opačným, utonula v nich.

Ještě chvíli hleděl Žemla do vlnění lidstva, vylákaného krásným dnem do ulic; lidstva, jehož bylo stále více, jako by ze země vyrůstalo, současně ze všech domů po obou stranách ulice se rojilo, až konečně ho v jasu slunečném zraky přecházely.

Přejel si rukou oči, posouvl klobouk na hlavě, zabočil napravo a volným krokem ubíral se kolem Novoměstské radnice k ulici Vodičkově, tou pak dolů k Václavskému náměstí.

Kdesi blízko zazněly zvuky kolovrátku, započínajícího jakousi truchlivou árii. A tu náhle padl na Martina strach dosud nepocítěný. Pojednou vstoupilo mu na mysl, že ztrácí dnes Pavlínu opětně a nadobro.

IX

Zatím Pavlínu ovládala myšlenka jiná, která ji pokoušela od chvíle, kdy z domu vyšla: což aby se již nevrátila do Václavské ulice? Ať si žije Martin Žemla, jak mu libo, ať s ním matka hospodaří, jak dlouho to půjde, – neboť Pavlína, která vždy chladně uvažovala, správně tušila, že tento život nemůže míti dlouhého trvání, že existence Žemlova se jednoho dne zhroutí, a Pavlína si myslila, že při tom konci nemusí být.

Opusť je, vyhledej si nové přístřeší – našeptávalo jí něco. Zbavíš se pojednou všeho, co tě tísní, co na tobě leží jako kámen, co tě naplňuje odporem. Prchni z domova, který se ti stal vězením!

Toto našeptávání bylo stále silnější, lákavější, a záměr útěku líbil se Pavlíně vždy více. A když se na počátku Spálené ulice s Žemlou rozešla, zdálo se jí, že pojednou z ní spadlo pouto, které ji svíralo a tísnilo, že je opět volná, svobodná, jako dříve, ba že je volnější, neboť se zbaví i společnosti matčiny. Ale když kráčela dále, vystupovala v ní veliká, ovšem zcela přirozená otázka: kam?

Ano, kam utéci? Co počne, co může učiniti? Vždyť nevzniklo v ní dnes poprvé pomyšlení, že uteče, ale jako vždy předtím, narazila i dnes na překážku, jedinou sice, avšak závažnou, důležitou, na otázku, na niž si vždy zůstala dlužna odpověď: kam?

Nebylo jen o to, že by ráda a hned uprchla dvěma osobám, s nimiž se již nechtěla v životě setkati, ale jak dále bude živa? Nebo v Pavlíně byla nejsilněji vyvinuta sobecká sebeláska, láska k pohodlí, k lehkému, bezstarostnému, neunavujícímu životu – a kdo jí ho poskytne? Doma konečně má vše, čeho třeba. Chce-li, pracuje, nemá-li chuť do práce, nikdo ji do ní nehoní. Ode chvíle, kdy se stala paní Žemlovou, chová se k ní matka mnohem laskavěji než dříve. Pavlíně sice protiví se časem

něžnost matčina, která rovněž vyrůstá z matčina sobectví, ale kde najde někoho, kdo by se o ni tak staral? Kamkoli vejde, aby žádala o byt a výživu, všude od ní budou požadovati práci, a tuhé, neúmorné práci, od rána do večera, s krátkými přestávkami, jídlu vyměřenými, – takovéto práci Pavlína nikdy nepřivykla, takováto stálá, neúnavná práce byla jí do duše protivná.

Má se dáti někam za švadlenu?

Pavlína se opovržlivě ušklíbla. Pěkný život! Aby celý den píchala do tvrdé látky, ode tmy do tmy, aby bydlila někde pod střechou, výše než holubi a v sousedství koček, a k tomu aby se sytila čtyřikráte denně modravou, popelavou kávou – celý týden, celý měsíc, celý rok. Ostatně nemá ani, čím by zaplatila byt za prvních čtrnáct dní… Ne, švadlenou, šičkou nebude! Zná ty zmrzačené, křivé postavy, vychrtlé tváře, modré pysky, vpadlá prsa a břicha, která kručí hladem celý den. A je jí škoda, aby se v takovém živobytí zahrabala, myslila dále. Brzy by z ní spadl trošek toho masa, na němž si zakládá, a než by chodila Prahou jako ty ostatní kostry, raději se utopit! K tomu však neměla chuti ani odvahy.

Má jíti za krámskou? K tomu třeba rozličných průkazů – Pavlína nemá nic takového. A všude by od ní žádali kauci, záruku – kde by ji vzala!

Což ten volný život bílých, velkoměstských otrokyň, který ji kdysi vábil? Touto nekalou myšlenkou obírala se mladá žena nejdéle a zahloubávala se do ní, utápěla se v ní. Byla jí jediným východištěm z bludiště, v němž se potácela. Zde nebylo práce a těžkých, pravidelných povinností. Zde kyne sladké lenošení. Hle, tak by unikla všemu, pomyslila Pavlína. Ano, kdyby se mohla pojednou octnouti v onom křiklavém, volném, šustivém oděvu, – ale jak se do tohoto života vstupuje? Jaké jsou jeho začátky? Jaká k němu vede cesta?

Pavlíně až hlava se zamotala a bylo jí pojednou, jako by padala do prohlubně. Stanula u výkladní skříně ve Ferdinandově třídě a prohlížela upjatě vyložené předměty, aby nabyla rovnováhy.

Ah, nelze tak snadno opustit, co máme, a vyhledati něco, co by bylo dostatečnou náhradou, nebo dokonce lepší. Ta věc musí býti dokonale uvážena.

A když postála chvíli před výkladní skříní, hledíc střídavě na kytice a klobouky, na šperky a ozdůbky, a zhlížejíc se opět v čistém, vyleštěném skle jak v zrcadle a pozorujíc zálibně hezkou svoji postavu, nabývala znenáhla klidu a odhodlávala se, že dnes ještě se domů vrátí. Musí býti dobře uchystána k činu, jejž zamýšlí, ale k tomu třeba příprav, delšího uvažování, zralého rozhodnutí.

Však vymyslí konečně, co vymysliti má, – snad ji napadne dnes, dříve než vyprší chvíle, kdy se má sejíti se Žemlou, co by učinila. Vynaloží na to celou procházku, kdy je sama a netísněna úzkými, svírajícími stěnami nenáviděné domácnosti své, blízkostí Martina Žemly a přítomností matčinou.

Odvrátila se konečně od výkladní skříně, když byla ještě jednou zevrubně prohlédla svůj zevnějšek, a vydala se na dlouhou cestu.

Kráčela třídou Ferdinandovou, Ovocnou ulicí, Příkopy, Hyberňáckou ulicí až k nádraží a zabočila Jezdeckou ulicí na Poříč. Odtud vracela se přes Josefské náměstí, ulicí Celetnou, přes náměstí Staroměstské, propletla se úzkými, spletitými uličkami a plácky na Perštýn, dala se opět Ferdinandovou třídou k mostu, přešla jej a octla se v klidnější, tišší ulici Chotkově, odkud volným krokem zamířila Újezdem do ulice Karmelitské.

Pokud šla Městem Novým a Starým, nahlížela do výkladních skříní, zastavovala se před nimi a úkradmo nazírala do krámů a skladů, z nichž nejvíce ji zajímaly ony, ve kterých se kmitaly postavy prodavaček a krámských, tuto obsluhujících kupce, onde opírajících se nečinně o pulty v krámech prázdných, jinde pletoucí punčochy na prahu nebo blíže dveří, ještě jinde popíjejících kávu a pečivo přikusujících. Oněm, které svačily nebo lenošily ve skladech, zívajíce a hledíce tupě ke vchodu, vejde-li nějaký zákazník, záviděla Pavlína nejvíce. Jak jsou

šťastny! Mají plat a skoro žádnou práci. Jakmile se večer zavrou krámy, mohou jíti po zábavě. Pavlína pozorovala právě jen jedinou stránku toho života a nepřipadlo jí, aby přemýšlela, co jiného ještě se skrývá v tomto bytí…

V ulicích malostranských bylo tišeji, klidněji.

Nepřecházely tu proudy lidí jako na pravém břehu Vltavy, nebylo tu podobných krámů se skvělými výklady, nikdo se nezastavoval před malými, drobnými skřínkami niťařek, v nichž leželo a viselo zboží ještě od loňska, uprášené, sluncem vyrudlé, z módy vyšlé; nikdo se nekochal pohledem do skříní cukrářských, v nichž se povalovaly vyschlé, zvětralé pamlsky, kteréž mohly vábiti jenom děti; rychle míjel každý četné krámy uzenářské, nízké, černé, odkud do rozehřátého vzduchu na ulici vynikala nechutná vůně, odporná plnému, obědem nasycenému žaludku. Nade vším tím se v teplém, unavujícím vzduchu rozestírala jakási lenivost, zmalátnělost, ospalost. Pavlína kráčela zvolna, uondána vlastními myšlenkami, skoro již nemyslíc, neupínajíc k ničemu pozornost, nemajíc na ničem zájmu. Jen chvílemi vzhlédla živěji před sebe, když na dlažbě zařinčel důstojnický palaš, a oči její pak skoro pokaždé setkaly se s pohledem důstojníka, který kráčel mimo a vděčně vítal příležitost, že se může podívat na ladnou ženskou postavu. Pavlína cítila chvílemi, že se za ní chodec otáčí, když ji byl minul, že ji zraky sleduje, ba některý i postál a déle za ní hleděl. Tyto pozornosti jí lahodily a budily v ní růžový rozmar, který však se zkalil hned, když pomyslila na Žemlu.

Ano Žemla! Za hodinu se s ním setká a musí ho provázeti do té prokleté zastrčené Václavské ulice, do sraženého toho domu, kde připadá člověku, jako by sál vzduch, jejž jiní byli vydýchali. Není jí pomoci – musí se tam vrátit. A bude trvati týden a déle snad, než se znova dostane na čerstvé povětří, zase jen po boku Žemlově, – a kdož ví, bude-li pak již připravena k útěku, na nějž pomýšlí.

Zatáčela z ulice Karmelitské pod loubí Malostranského náměstí a mířila k ulici Mostecké, aby se dostala opět na Staré Město. Zdálo se jí, že přes polovinu času již vypršelo, a chtěla ještě jednou projíti třídou, ulicí Ovocnou a hlavně po Příkopech, kudy se tou dobou procházelo vždy nejvíce lelkujících módních fijónů a nejvíce vyparáděných ženštin. Po té pastvě pro oči náhle zatoužila.

Pojednou zazněl z levé strany do podloubí hlasitý, německy pronesený pozdrav:

„Dobrý den, slečno! Můj milý bože, kde vás tu nalézám – jaká to vzácná, šťastná náhoda!“

Pavlína znenáhla již odvykala poslouchati na oslovení „slečno“, avšak zvuk hlasu připadal jí tak povědomý, že nemohla být v pochybách, komu pozdrav svědčí.

Ohlédla se a stanula jak v půdu vbitá…

Do loubí vstupoval z náměstí muž asi třicetiletý, vysoký, v těle hubený sice, ale ramen neobyčejně širokých a hrudi vyklenuté. Pravicí držel klobouk vysoko nad hlavou, kterou kryla tenká vrstva řídkých vlasů, přimáznutých pečlivě na leb, aby zastřely rozšiřující se nad čelem lysinu. Pod ostrým nosem černaly se silné, dlouhé kníry, patrně barvené, jinak byla tvář pečlivě vyholena. Pod kůží promodrávaly kořínky vousů, husté zejména na bradě, vystouplé a vracející se v silném zaoblení pod spodní ret, kde se tvořil hluboký důlek. Z bledé tváře vyzíraly veliké hnědé oči, polykající téměř postavu Pavlíninu. Na pravém oku lesklo se kulaté skýlko na silné hedvábné tkanici. Ruce vězely v obnošených rukavičkách křiklavé barvy oranžové.

Tvář Pavlínina zahořela vší krví, zraky její se rozšířily, ústa se rozechvěla. Hleděla na muže jako na zjevení. Tohoto setkání se nenadála, a právě v tuto chvíli se ho nenadála. Nesmírným překvapením se jí hrdlo zadrhovalo. Aniž za pozdrav poděkovala, pronášela plna úžasu:

„Pane lajtnante – pane lajtnante! – Co se to s vámi událo?“

„Již ne lajtnant, slečno, již ne, jak vidíte," mluvil muž, pokryv hlavu a chápaje se chtivě pravice mladé ženy. „Praštil jsem tím, kvitoval jsem. Je to dřina, nikam to nevede – oni si myslí, že je člověk otrokem. Jaképak vyhlídky! A ta sekatura! Hodil jsem jim šavli pod nohy – ať si najmou jiného. Jsem při poště – žeru prach. Jaká pomoc! Nebyl jsem pro vojáka! Miluju svobodu! Můj bože, jak dlouho jsem vás neviděl! Co děláte, drahá slečno Pavlíno? Co dělá milostpaní maminka? Vy jste pořád hezčí a hezčí – vy umíte kvésti! Já se na vás navzpomínal! A ať jsem chodil kudy chtěl, neměl jsem štěstí, abych se s vámi setkal. Až dnes! Toť je náhoda! Mám právě volno, – není-li vám proti mysli, doprovodím vás. Totiž – není-li to štěstí připraveno jinému...?!"

Vše to hrnulo se jedním proudem z úst mužových, kterýž posunkoval přitom živě rukama, koulel očima, usmíval se, že se tvář jeho složila v samé ostré, výrazné záhyby, pustil náhlým pohybem svalu skýlko z oka a hned zase je pravicí uměle vtiskl.

Hned jak se byl nenadálý průvodčí připojil, vykročila Pavlína, a ted oba šli níže k Mostecké ulici, jen co noha nohu minula.

Pavlína všecka zmatena, a přece šťastna naslouchala starému známému z dob, kdy nebylo o Žemlovi ještě ani potuchy, kdy chodila s matkou na výlety a procházky, kdy vymetala věnečky a zábavy a vracela se s matkou pokaždé ve průvodu jiného dvořílka.

Ano, starý známý, starý Pavlínin ideál, někdejší její krásný sen, muž, kterým se obírávala kdysi se zanícením za nekonečných nudných dnů, sedajíc při šití a vyhlížejíc oknem do pusté ulice Václavské, za dlouhých zimních večerů i nocí, kdy spánek míjel její oči, dnes pojednou se objevil, jako by ze země vyrostl, – někdejší nápadník její, který se jí kořil z kratochvíle a snad s určitým nějakým záměrem, bývalý poručík Arnošt Plagwitz.

Zde stál, zde kráčel vedle ní, a Pavlína jako kouzlem přenesena byla náhle do minulosti. Mžikem rozpomenula se na den, kdy poprvé spatřila vznosnou jeho postavu v uniformě, kdy se k ní přiblížil, s nacvi-

čenou úklonou se představil a za tanec ji požádal. Jak byla tehdy šťastna, jak byla blažena, jak letěla sálem v jeho náručí, tak oddaně a bezpečně. Jak uměl zatáčeti, jak uměl tanečnici tisknouti na široká prsa svá a jak rád a často činil tak!

Vše to vstoupilo jí náhle na mysl. Prvního toho večera patřil jen jí a ona jemu. Kterak byla hrda na svého tanečníka. A pak si vyžádal svolení, aby ji směl doprovoditi domů, – a ten večer, tu noc, kdy šel podle ní a rozplýval se v milostném dvoření, pokládala Pavlína za nejšťastnější chvíli života svého.

A teď, když jí vypověděl, jaká změna se s ním udála, že přestal býti důstojníkem, ozval se v hloubi jejího nitra náhle výkřik skoro zoufalý. Jaký to byl vražedný osud, který ji o Plagwitze oloupil a za něj Žemlu nastražil!

Teď nepřemítala Pavlína o někdejší možnosti neb nemožnosti sňatku s Plagwitzem. Věděla jen, myslila si, jak by byla šťastna, kdyby se uskutečnil. Plagwitz jejím mužem!

Dnes pojednou se objevuje. V občanském oděvu se objevuje, jako úředník, mohoucí se ženiti bez kauce – a ona se jmenuje Pavlína Žemlová!

Ale na to teď nebylo času. Vzpamatovavši se ze svého úžasu a nenadálého překvapení byla šťastna tím setkáním. S rozkoší vpíjela do sebe vše, co Plagwitz povídal, hltala každé slůvko a přes tu chvíli vzhlížela k bledé, zajímavé tváři společníkově.

Volně, volňounce kráčeli Mosteckou ulicí, po mostě a dále ulicí Jezovitskou. Za ten čas oslovil ji Plagwitz v hovoru svém stokráte „slečno“ a Pavlína ho neopravila, nepochlubila se, že je vdána. Nechtěla zažehnati sladké to kouzlo, jež vězelo v této zábavě a které by snad bylo zmizelo, jakmile by se prohlásila.

Pojednou však, když se blížili ke Staroměstskému náměstí, zarazila se Pavlína v půli věty, stanula, chopila se levicí pravého ramene Plagwitzova a pronesla polohlasně:

„Obraťme, rychle – zpět!“

Bylať maně pohlédla kupředu a spatřila Martina Žemlu, kráčejícího asi třicet kroků před nimi týmž směrem k náměstí.

Průvodce její překvapen hleděl ještě vyvalenýma očima kupředu, pátraje po příčině náhlého obratu Pavlínina, co mladá žena spěchala již opačným směrem k mostu. Bývalý důstojník dohonil ji, když zatáčela kolem paláce Gallasova na Mariánské náměstí a mířila k Platnéřské ulici.

„Čeho jste se ulekla, slečno?“ tázal se galantní společník o krok za Pavlínou. „Kdo vás pronásleduje?“

Pavlína neodpovídala hned a kráčela pomaleji teprv před budovou Klementina.

Obrátila se teď k Plagwitzovi, aby jí dostihl, a když se octl vedle ní, hledě na ni s výrazem, který byl jediným otazníkem, pronášela Pavlína udýchána:

„Něco jsem vám zamlčela – ne, zapomněla jsem to říci. Jsem – vdána!“

Plagwitz trhl sebou, že mu skýlko z oka sletělo, chytil je ještě v letu, a vtiskuje sklo znova do oka, opakoval po Pavlíně, vyslovuje každou slabiku zvláště:

„Vy – jste – vdá – na? Vy? Pardon, slečno, to je žert, co?“

A zasmál se hlučně, že mu skýlko zase spadlo.

„Nežertuji, pane lajtnante – taková věc není žádný žert,“ odpovídala Pavlína bleda. „Před námi kráčel Žemla – můj manžel, proto jsem obrátila…“

Bývalý poručík smekl klobouk, a napřáhnuv pravici k Pavlíně, řekl:

„Milostpaní, – je to snad pozdě, neměl jsem ani potuchy; smím gratulovati?“

A čekal, že mu Pavlína podá ruku.

Avšak Pavlína tak neučinila.

„Dejte na hlavu, pane lajtnante, dejte," odpovídala, a v jejím hlase vřelo to. „Věc nestojí za gratulaci. Měla bych vám mnoho vyprávěti, ale vás to nebaví; co vám na všem záleží…"

„Milostpaní, chcete mne učiniti svým důvěrníkem? Svěříte se mně? Zasluhuji toho?" tázal se Plagwitz úlisně, tuše podivnou historii, a jak hleděl na mladou ženu, jdoucí podle něho se sklopenou hlavou, klíčil v jeho mozku záměr, přiměřený jeho minulosti, celému jeho životu, jeho mravní povaze.

Pavlína hned neodpověděla, ale za okamžik vypjala hlavu, obrátila se opatrně, přelétla zraky celé okolí, aby se ubezpečila, není-li nikde zvědavých očí, nepovolaného ucha, a rychle zatáčejíc do ulice Platnéřské, pobídla svého společníka:

„Pojďte!"

Šli směrem k řece, zabočili do ulice Křižovnické a za chviličku octli se opět na Kamenném mostě. Tu teprv oddechla si Pavlína zhluboka a nabyla předešlé chladnosti a jistoty. Kráčejíc volně vedle Plagwitze, počala tiše vypravovati o příchodu Žemlově do Václavské ulice, o počátcích své „známosti", o jeho návštěvách v bytě – slovem o všem, co se v posledních necelých dvou letech událo.

Arnošt Plagwitz naslouchal pozorně každému slovu a dobře vyrozumíval z vypravování Pavlínina, kdo byl vlastním původcem známosti se Žemlou a jaké jest manželství Pavlínino, ba pochopil bystře také, jak šťastným jest manželem neznámý Žemla. Neboť ač Pavlína přes události po svatebním obřadě v kostele dost obratně a opatrně překlouzla, vytušil zkušený lajtnant i to, o čem se Pavlína domnívala, že zamlčela.

Byli tak přešli po mostě, prošli ulicí Karmelitskou, Újezdem i Chotkovou a octli se v polovici mostu Řetězového nad Střeleckým ostrovem, u domku ředitelstva, když Pavlína dokončila svoje vypravování. Tuto stanula.

„Dost, pane lajtnante, dále se mnou nechoďte. Nevíme, koho bychom potkali." A pak uchopivši jeho pravici a tisknouc ji silně, dodala

polohlasně:

„Pověděla jsem vám vše jako starému příteli, myslím, že umíte mlčeti a nezneužijete ničeho. Ani nevěříte, jak šťastna jdu dnes domů, že jsem se s vámi setkala. Bohužel, setkala jsem se s vámi příliš pozdě."

„Milostpaní," odpovídal Plagwitz, hledě Pavlíně pronikavě do očí a mlsně hladě levicí její ruku, kterou lehce pomačkával. „Dvě srdce, dvě duše, které si rozumějí, nesetkají se nikdy pozdě. Doufám, že jsme se dnes neviděli naposled. Řekněte mi, že ne, prosím vás..."

A na jeho tváři se rozložil svůdný úsměv, úsměv, jemuž se Plagwitz učíval kdysi před zrcadlem, na němž si zakládal a o němž byl přesvědčen, že mu žádné ženské srdce neodolá.

Avšak naproti Pavlíně nebylo třeba silných prostředků. Její svědomí klidně spalo, její srdce třáslo se blahem, že nalezla předmět, jímž se bude moci obírati, a odpověděla-li zpočátku vyhýbavě, činila tak jen proto, že byla žena.

„Nevím, pane lajtnante, – uznáte sám, že je nyní jinak, než bylo jindy, – a vy – vy – což vám na mně záleží..."

„Milostpaní," zvolal Plagwitz, ohlédnuv se dříve opatrně, není-li nablízku nikoho, „mám tu skočiti před vámi do řeky? Přejete si toho? Uvěříte mně pak, že mi záleží, mnoho na vás záleží?"

„Ach jděte," odpovídala Pavlína blaženě, tisknouc mu ruku silněji. „Pro vdané ženské neskáče se do vody..."

„Pro ženu, jako jste vy, třeba do pekla!" zvolal Plagwitz s líčeným nadšením. „Vy krásná, krásná paničko!"

A pak trhl její rukou až k ústům, odhrnul poněkud třepení jejího rukávu, poněvadž měla rukavici, a vtiskl na nahé její zápěstí dlouhý polibek.

Konečně vymkla Pavlína svou pravici z jeho, shrnula zase třepení, usmála se a pronesla:

„Budu teď s větší chutí choditi na procházku. Jen potkáme-li se opět náhodou."

„Vždy nebude náhoda tak přízniva jako dnes," hovořil Plagwitz s ďábelským úsměvem. „Snad jí můžeme pomoci. Mám prázdné úterky, čtvrtky a soboty, vždy od poledne až do večera. Budu přecházeti budoucně na místě, kde mi dnes Štěstěna dopřála vás potkati. Budu čekati trpělivě – snad se mně opět zjevíte."

„Jen tenkráte, bude-li tak pěkně jako dnes," dodala Pavlína, „a nejvýš jednou za týden. Musím být opatrná."

Po těch slovech kývla hlavou, zašeptala „na shledanou" a obrátila se ke Starému Městu.

Plagwitz vysekl hlubokou poklonu, zamávl kloboukem a obrátil se k Malé Straně. Po několika krocích však stanul, otočil se a hleděl za Pavlínou zraky lačnými, hltavými. Kroutil si spokojeně černé kníry, až se mu zase roztáčely, a hučel do sebe:

„Rozkošná žena, rozkošná!"

Ve výrazu jeho spočívalo cosi mefistofelského.

„A nepřišel jsem pozdě – hlavní věc!"

Náhle se usmál, sáhl po klobouku, zvedl jej a zamával jím. Bylať také Pavlína otočila hlavu, aby ho ještě jednou spatřila. Avšak vidouc, jak za ní hledí, střelhbitě se obrátila a spěchala dále.

Plagwitz setrval na místě, dokud Pavlína nepřešla most a nezmizela mu z očí. Potom konečně vracel se na Malou Stranu, luskaje prsty ve vzduchu a mumlaje do brady:

„Jen aby se mi před časem nedohodli! Takové věci se stávají."

A kráčeje již Chotkovou ulicí, zahučel ještě:

„Vida, litovával jsem, že nemá svých dvanáct tisíc na kauci. Již toho nelituji. Takhle je to lepší."

Po čtvrthodině sešli se manželé Žemlovi na počátku Dobytčího trhu. Martin Žemla čekal tam a přecházel dobrou půlhodinu, než se Pavlína objevila. Přivítal ženu smeknutím klobouku a oba zamířili nahoru k Moráni.

Za celou tu cestu promluvili jen dvě věty.

„Bavila jste se dobře procházkou?“ otázal se Žemla ostýchavě, obávaje se, aby mu nezůstala odpověď dlužna.

Pavlína zvedla hlavu a odpověděla:

„Jak to právě šlo. Samoten se člověk nebaví nejlépe…“

A jak byla vždy na vše připravena, přece jí tato lež vehnala trochu krve do tváře.

Ale již nepromluvila ta slova tónem tak tvrdým, mrazivým, jak Martin uvykl slýchati. Zdálo se mu, že z hlasu jejího vyznívá něco mírnějšího, udobřujícího. A tím překvapen a potěšen kráčel dále mlčky, aby klíčící snad smíření nezaplašil.

Když docházeli na konec Moráně, přiblížila se Pavlína sama k Žemlovi a zavěsila se. Byli ve své krajině, nastala zase komedie.

Stará Šustrová stála před krámem s punčochou v ruce a šťastně se usmívala, když viděla přicházet své „děti“.

„Už jste zde, koťata? Proč jste tak spěchali?“ oslovila je, když došli ke vratům domovním a pouštěli se.

„A což, Pavlínko, nezastavíš se v krámě?“ otázala se dcery dobrácky.

„Ba ne, mutr,“ odpovídala Pavlína rychle, „půjdu hned nahoru, abych se odstrojila. Mám hlad, nasvačím se.“

„Tak jdi, jdi, beruško,“ pobízela ji matka. „Půjdu hned za tebou, ohřeju ti kávu. To věřím, že vám vytrávilo…“

Žemla vešel do krámu a do kumbálu, aby se převlékl do všedních šatů. Když byl hotov, pověděla mu Šustrová, kolik utržila, odevzdala mu misku s penězi a odcházela nahoru.

„Přijdu zas brzy, zetíčku, a přinesu vám svačinu. Jen co nakrmím tu vaši hladovou ženu.“

Toho dne pozdě večer, když paní Šustrová odešla do své ložnice a když také Žemla se z bytu odkradl, uzamkla Pavlína pečlivě dveře do kuchyně za manželem vyhnancem, a vrátivši se do ložnice, přistoupila k malé nízké skříni, která byla jako jejím tabernáklem. Vyňala z kapsy klíček, otevřela vrchní zásuvku a zalovila ve spoustě rozličných tretů,

ve svém dívčím pokladě. Byly to všeliké drobnůstky a památky z výletů, z tanečních věnečků a zábav. Byly tu celé i polámané vějíře, staré rukavičky, kytičky a kytice, lístečky malého formátu, taneční pořádky, stužky a kokardičky, jehlice, vrkoče, střapečky a podobné vzácnosti. Ze všeho čpěla ostrá, pronikavá voňavka. Několik lahviček po takových drahocenných, desetníkových voňavkách se povalovalo v pravém koutě zásuvky.

Již vynášela Pavlína na světlo, co hledala. Bylo to malé, čtvercové album tehdejší módy a práce, s mosazným štítkem na vrchní desce.

Pavlína sklonila se nad skříní, na niž album položila, a přemítala rychle tuhé listy. Nalezla brzy, co hledala. Asi uprostřed alba byla podobizna důstojníka, poručíka, hledícího vítězně plnou tváří na diváka. Měl tmavé oči, černé kníry, nad čelem uměle načesanou „kakadu", jak se v oněch letech nosila. Pavlína navlhčila o spodní ret ukazováček, vysouvla podobiznu z alba a obrátila ji. Na rubu fotografie bylo napsáno umělkovaným písmem s mnoha kudrlinkami a ocásky:

„Zum Andenken!" Ltn. Ernst Plagwitz. 20. I. 186*

Pavlína obrátila zas podobiznu, a zírajíc dlouho ve tvář vyobrazeného, zhluboka vzdychla. Konečně povznesla podobiznu k ústům, políbila ji a vsouvla zase do alba, jež uložila na nejskrytější místo ve svém relikviáři.

„Proč jsi se dříve neobjevil!" zašeptala s výčitkou do prázdna, když uzamkla zásuvku. „Vypadalo by to u nás všecko jinak…"

Usedla na postel a hleděla dlouho do okna. Na její tváři, jevící prve lítostivé roztoužení, rozkládal se znenáhla výraz vzdoru, opovržení a zatvrzelosti. Vzpomínka na lajtnanta Plagwitze ustoupila na chvíli pomyšlení na muže, který se nedávno byl vzdálil, na jejího manžela, na Martina Žemlu. Její oči vlhly a pojednou z nich vytryskly slzy a sklouzaly po líci. Nebyl to pláč měkký, pláč lítosti nebo smíření; tyto slzy vyronily se ze vzdoru, z malomocného vzteku – rty Pavlíniny svíraly se přitom dovnitř mezi zuby, do úst. Pavlína semkla ruce pod koleny,

a sedíc na postranici lůžka, rozkývala trup. Pojednou rozpletla prsty, zvedla rychle spodničku, otřela oči a povstavši spěšně přikročila k nočnímu stolku, vytáhla zásuvku, vyhledala v koutku hru starých, ohmataných francouzských karet, přistrčila židlici ke skříni, z níž prve vyňala album a na níž stála petrolejová lampa, odstrčila ke stěně různé předměty, na desce skříně rozložené, usedla a počala míchati karty. Po důkladném zamíchání sejmula třikrát, shrábla karty a rozložila je na desce čtyřmi řadami po osmi. Po této přípravě dotýkala se karet ukazováčkem pravice od první až k poslední a počítala mechanicky: „Sieben – acht – neun – zehn – Unter – Ober – König – Ass!“

A kdykoli se shodlo označení s kartou, na niž právě dopadl její prst, odhodila ji stranou a pokračovala v tajemné své práci.

Byl to obvyklý ženský orákul, oblíbený hlavně u starých panen, vykládání karet. Nezbude-li žádná, věří pověrčivá ženština, že se vyplní, nač si při vykládání myslila. Těmito kartami odpovídá osud na její otázku, stane-li se, co si přeje.

Rozložené karty řídly, hromádka vyloučených rostla.

„König – Ass!“ pronesla Pavlína hlasitěji, a poslední dvě karty letěly k ostatním. Obličej Pavlínin zazářil radostí, a zase míchala karty a zas počítala. I podruhé odházela všechny. Zamíchala do třetice a nyní již s patrným rozčilením, avšak volně a pozorně kladla prst na karty a ze rtů jejích splývalo šeptem: „– sieben – acht – neun – zehn – Unter – Ober – König – Ass –“

Také tentokráte se dopočítala, a radostný, vítězný výraz rozložil se jí na tváři. Orákulum dalo žádoucí odpověď – její přání se vyplní.

Pavlína tázala se osudu, setká-li se opět s Plagwitzem, a pod touto nevinnější otázkou skrývalo se na dně její duše přání jiné, důležitější, smělejší, osudnější. Pavlína věřila, že i to se vyplní, ano byla o tom neklamně přesvědčena. Třikráte se jí věštba vydařila – nemůže býti zklamána…

Zamyslila se nad hromádkou karet a teprve po drahné chvíli shrnula je a vložila do zásuvky nočního stolku…

Té noci hořela dlouho lampa v ložnici Pavlínině. Mladá žena ležela na lůžku, majíc v rukou nějaké staré německé básně z pozůstalosti po otci. Nerozuměla sice všemu, co tam bylo napsáno, musila čísti některý řádek několikráte, ale zdálo se jí, že tyto „písničky“ vyjadřují vše, co vřelo v jejím nitru. Jak ten spisovatel mohl věděti, co se dnes rozezvučí v jejím srdci! divila se. Snad byl také někdy zamilován a po někom toužil.

Bylo dávno po půlnoci, když zhasila. Než ani pak neusnula ještě, ač se do spaní nutila, ač přivírala pevně víčka s přáním, aby poslední své myšlenky přenesla do sna. Nemohouc usnouti, obracela se netrpělivě na lůžku, že ve všech drážkách sténalo.

Konečně počaly se jí myšlenky másti, skutečnost splývala znenáhla se sněním. V tomto stavu zabloudila ruka Pavlínina bezděky na lůžko vedlejší, prázdné, chladné, jako by tam někoho hledala. A když konečně prchal poslední zbyteček vědomí a Pavlína upadala plně v dřímotu, zdálo se jí, že sluch její zachycuje čísi dýchání, že k ní doléhá čísi šepot, tak sladký, opojující, a Pavlína poznávala zcela určitě, čí to hlas – – –

Její srdce, její duše byla již naprosto kořistí hříšné tužby, probuzené zjevem Plagwitzovým.

X

Toho léta bylo málo teplých slunečných dní; nebe málokdy se vyjasnilo, obden pršelo neb aspoň sprchlo a časem hvízdal ulicemi vítr jako podzimní.

Až do první své vycházky se Žemlou málo si Pavlína všímala počasí a nezáleželo jí na něm. Po tomto dni změnila se věc. Dobře si zapamatovala tři dni v témdni, jak je Plagwitz jmenoval a kdy měl prázdno, kdy chtěl vyčkávati Pavlínu: úterý, čtvrtek, sobotu. Když nastal některý z těchto sudých dní, vyhlížela Pavlína od rána z okna, hleděla k nebesům a toužebně si vyprošovala, aby vyskočilo teplé slunce.

Vydařilo se přece několik tak pěkných dnů, jako byl onen první, kdy se Žemlou vyšla, a Pavlína skoro dvěma slovy dovedla zaříditi, aby mohla jíti na procházku se Žemlou. Sama nechtěla vycházeti, aby nevzbudila podezření v matce. Byla si vědoma, že zabočuje na zlou, křivou cestu, že zapřádá nedovolenou známost, a přese všechnu lehkovážnost, která byla převládající vlastností její povahy, přes chatrný mravní podklad její záleželo jí na tom, aby uchovala věc v tajnosti. Nebyl to hlas svědomí, nebyl to strach před vyzrazením hříchu; byla to pouhá obava před křikem v domácnosti a strach, aby jí tyto výlety nebyly předčasně překaženy.

Bylo asi za týden po první procházce, když se probudil stejně pěkný a vzácný den, čtvrtek. Od samého rána byla Pavlína roztržita a každé chvíle hodila prací, aby se chopila jiné. Konečně, když táhlo k poledni, vyhlédla oknem, a usednuvši zas, pronesla jako maně:

„To je zázrak, že se konečně vybralo. Kdo si tak může vyjít na procházku…“

Nedokončila. Uvažovala, propověděla-li věc dosti důrazně, aby si toho matka povšimla, a třásla se nedočkavě, jaký výsledek bude míti její proslovení.

„Ale božínku!“ zvolala paní Šustrová, odstoupila od nudlí na vále a přikročila k oknu. „Tak tedy jděte! Vyjděte si s Martínkem – však si taky rád vyleze!“

Pavlína v duchu zajásala. Měla co dělat, aby zachovala co nejlhostejnější výraz obličeje, a pronesla s líčenou ledabylostí:

„Nu, bude-li chtít…“

„I bude,“ ujišťovala paní Šustrová a krájela již zase svoje nudle.

Rozumí se, že Martin „chtěl“, když ho tchyně s obědem v rukou vybídla, aby se po jídle ustrojil a „svou sedmou svátost provedl“, jak se žertovně vyjádřila.

Procházka dopadla podobně jako před týdnem, s tím toliko rozdílem, že Pavlína, odloučivši se od Martina na Dobytčím trhu, zamířila rovnou a nejkratší cestou na Malou Stranu.

Zpočátku kráčela volně. Snad Žemla stojí, snad za ní hledí, její chvat mohl by v něm vzbuditi podezření. Stále ji cosi nutkalo, aby se ohlédla, a vždy jen stěží tomu odolala. Hledí-li za ní Martin, mohl by to pokládati za vyzvání, aby jí následoval, mohl by ji dohoniti. Ach, jen dnes nic takového! Překazil by jí setkání s Plagwitzem – zoufala by si, kdyby se tak stalo. Dnešek má rozhodnouti, zda myslil Plagwitz doopravdy, co řekl. Bude-li na místě – a karty pověděly již onehdy Pavlíně, že bude –, tedy na ní myslí, vzpomíná, a pak vyplní se znenáhla také vše ostatní, po čem Pavlína touží. Shledá-li se s ním, počíná jí dneškem nový život…

Zatím urychlovala Pavlína kroky, aniž to pozorovala. Octla se v krajině Vojtěšské, dávno již zmizela Martinovi z očí. A nyní užuž letěla k Řetězovému mostu, tváře jí hořely, ňadra se dmula rychlým, krátkým oddychováním. Před týdnem ještě nevěděla, jak má naložiti s časem, který byl vyměřen procházce, dnes jí byla každá minuta drahá.

Chvílemi bodlo jí u srdce, když pomyslila, že by Plagwitz, čekající snad již drahnou chvíli a nedočkávaje se, byl odešel. Co by počala?

Proběhla ulicí Chotkovou, Újezdem a Karmelitskou, a píchalo ji v boku, když vycházela do podloubí. Ještě několik okamžiků…

Obličej Pavlínin zazářil náhle radostí.

Tu přecházel Plagwitz pod loubím, poklepávaje hůlkou na dlažbu a pokuřuje tenký doutník.

Vtom vzhlédl a spatřil Pavlínu.

Jako by do něho rtuti nalil, pokročil jí chvatně v ústrety, a došed k ní, smekl klobouk a zvolal tlumeně:

„Endlich, endlich! Již jsem myslil, že jste zapomněla!“

A chopiv se její ruky, již mu s bezděkým zdráháním podávala, náruživě ji políbil.

„A zase, zas ta ošklivá rukavička!“ pronesl zvukem dětinské lítosti.

Pavlína, jak byla udýchána a náhle stanula, nemohla ani promluviti. Jen její pohled prozrazoval Plagwitzovi nad všecka slova výmluvněji, jak je šťastna, že se s ním setkává. A když zažehral na nepřející tu rukavičku, rozepjala Pavlína knoflíčky rukavice a rychle ji svlékala. Plagwitz chopil se dychtivě obnažené ruky malé a opět ji políbil.

„To je hezké, milostpaní, že jste přišla! Již jsem si zoufal!“

„Zašla jsem náhodou na Malou Stranu,“ lhala Pavlína. „Jděte, vždyť jste dávno zapomněl, o čem jste mluvil!“

A pohlédla na bývalého důstojníka zraky plnými něhy.

„Zapomněla jste snad vy, milostivá?“ řekl Plagwitz, pojídaje Pavlínu očima. „Ovšem, vy žijete v líbánkách, nebylo by divu.“

A jeho pohled pálil.

„Nemluvte o tom, pane lajtnante,“ řekla Pavlína tlumeně, ale určitě, „nemám-li myslit, že se posmíváte…“

Obličejem Plagwitzovým bleskl vítězný úsměv. Vše jest, jak bylo před týdnem. Manželé se nedorozuměli. Jak je tomu rád!

„Kam půjdeme?“ otázala se náhle Pavlína, napohled co nejlhostejněji.

„Kam poroučíte, milostivá!“ odvětil rychle Plagwitz. „S vámi a za vámi na konec světa!“

„Tak daleko ne,“ prohodila s úsměvem Pavlína. „Nejsem volna, musím zase domů. Chcete nahoru, ke Strahovu?“

„Čím dál, tím líp!“ souhlasil rozjařeně Plagwitz.

Pavlína zmírnila chůzi, aby zůstala o krok za Plagwitzem, a ohlédla se dozadu k Mostecké ulici. Přesto postřehl Plagwitz její hnutí a prohodil konejšivě:

„Nebojte se, milostivá! Sem nezanese vítr nikoho, kdo by nám překážel. Vy jste přec nikomu neřekla, kam jdete?“

Pavlína neodvětila. Kráčela mlčky podle Plagwitze a za malou chvíli vystupovali vzhůru Ostruhovou ulicí. Na jejím počátku nabídl Plagwitz Pavlíně dvorně rámě, a ona se zavěsila…

Dnes čekal Žemla na ženu o čtvrt hodiny déle než předešle. Také dnes, když se na ni při návratu do Václavské ulice asi dvakrát úkradmo podíval a nějaké slovo pronesl, připadalo mu, že se Pavlína tváří vlídněji než jindy, a těšil se z toho, kterak vycházka na ni účinkuje. A jakkoli málo doufal, kmitla se přece jeho hlavou smělá domněnka: snad proto, že se jí nevtírám, že se jí nevnucuji, nastává v ní příznivý obrat.

Kdyby byl tušil, že přívětivé vzezření Pavlínino je zásluhou setkání a zábavy s panem Arnoštem Plagwitzem, o jehož jsoucnosti neměl ani ponětí!

Ještě asi třikráte vyšli společně manželé Žemlovi a vraceli se vždy později. Pak jistý případ v domácnosti Šustrových přerušil tyto jejich výlety do města.

Paní Šustrová, pamatující stále na zadní kola a pečující o pohodlí a dobré bydlo dceřino – jakož taky o svoje –, kula železo, dokud bylo horké. Nevlídnost a převládající sychravost a zimavost léta jí připama-

továvala nastávající zimu, a paní Šustrová připravovala se na ni důkladně. Jednou z hlavních jejích starostí bylo, aby pro dlouhou zimní dobu zásobila domácnost palivem, a když bylo léta namále, vstoupila jednoho dne do krámu a upozorňovala Žemlu, že kamennému uhlí tři krejcary spadly a že by bylo záhodno, aby té příznivé okolnosti použili k zásobení sklepa.

„Uvidíte, Martínku," povídala horlivě, „tahle láce dlouho nepotrvá, a možno, že bude později uhlí dražší, než bylo před slevou. Neškodilo by naložit fůru nebo dvě do sklepa. Co myslíte?"

Martin v této době již nemyslíval pranic. Podroboval se všem hospodářským zařízením tchyně své docela, i nenapadlo ho ani, aby uvažoval dlouho, zdali nutno a prospěšno kupovati již v létě uhlí na zimu. V tomto obchodě se nevyznal a nikterak ho nepřekvapilo, že v létě jest uhlí levnější než v zimě. Jinak byl s návrhem staré paní zcela srozuměn, a paní Šustrová bez meškání objednala kdesi na Smíchově povoz uhlí. Přirachotil jednoho deštivého dne do Václavské ulice a paní Šustrová pilně pomáhala při skládání do sklepa se vší rázností své povahy. Posluhovačka Fána byla postavena k povozu, aby nikdo nic neukradl, paní Šustrová řídila skládání ve sklepě. Přece však vybíhala přes tu chvíli nahoru, pomáhala nandávati do puten a ve sklepě zase vysýpati, shýbala se a ohýbala, až jí v kříži lupalo a až byla potem promočena.

Již při této práci, při stálém přebíhání ze sklepa na ulici a zas do sklepa mrazilo ji chvílemi, a když Martin večer, zamknuv krám, dostavil se k večeři, shledal paní Šustrovou zahalenu ve starý vikler, v bačkorách a se šátkem na hlavě, přecházející pokojem sice a obstarávající večeři, ale tetelící se třesavkou.

„To mně dalo, to uhlí, Martínku," promlouvala, zuby drkotajíc; „polámala jsem se přitom nějak a nastudila – bude mně musit Fána dojít pro Šafránkovou, aby mě namazala, – hned ráno, dnes už jsem to zmeškala."

Avšak ráno místo báby Šafránkové musil přijíti lékař, starý doktor Louda z hořejší Václavské ulice. Vyšetřil rozpálenou paní Šustrovou, které bolestí v kříži neubývalo, podíval se jí na jazyk, stál nad ní chvíli, a konečně za hovoru pronesl slovo tyfus. Přikázal, aby se z postele ani nehnula, předepsal něco a odcházeje slíbil, že navštíví churavou ještě odpoledne.

„Tak tyfus – tyfus!“ mluvila paní Šustrová z peřin, když lékař odešel.

„No, to ještě není,“ těšila posluhovačka Fána. „Jen řekl, že by to mohlo být…“

„Doktor nikdy neřekne, co je,“ mluvila paní Šustrová slabě. „Já cítím, že to bude tyfus, – cítím to…“

Pak dala zavolati Žemlu.

„Koukejte se na mne, Martínku, vidíte, já věděla, že vám nebudu dlouho na krku. No, jak Pánbůh poroučí. Teď vás jen o něco prosím, Martínku. Až přijde doktor, promluvte si s ním, a pak mě dejte odvézti do štiftu[86]…“

„Ale maminko –,“ chtěl odporovati Žemla.

„Nechte mě, Martínku, a udělejte, oč vás prosím. Dejte mě odvézt, ještě dnes. Cítím to – z tohohle sotva vstanu – to bude moje poslední. Zde nemám té posluhy a nechci, aby se Pavlinka se mnou utahala, – mohlo by jí to ublížit – můj bože – vždyť nevíme, v jakém je stavu. Ale hlavní věc, že asi nevstanu, – a já nechci, abych vám umřela tady, aby byl funus odtud – abyste mě pak viděli ve všech koutech na márách – abych vám tu strašila, – uznejte sám, že ve štiftě je nemocnému nejlépe, – to já znám…“

Konečně Martin uznával, že bude dobře, učiní-li nemocné po vůli, a když doktor Louda nic nenamítal, ano spíše nemocnici doporučoval, poslal odpoledne Fánu pro drožku, polo svedl, polo snesl s její pomocí nemocnou v peřině do vozu, a zakrátko hrčela drožka vzhůru k Moráni a k nemocnici, kam Fána paní Šustrovou doprovázela.

Všeho toho se Pavlína téměř neúčastnila. Lhostejně stála u postele nemocné matky, když ji lékař vyšetřoval, lhostejně naslouchala poradě, má-li býti převezena do nemocnice, a skoro stejně lhostejně loučila se s matkou, když ji snášeli do vozu. Neobávala se ani za mák o život matčin, ale zato byla plna nevrlosti, ba zlosti, že jí tato hloupá příhoda překazí snad nadlouho schůzky s Plagwitzem.

Martina Žemlu onemocnění paní Šustrové neobyčejně rozrušilo. Neměl sice k neblahé tchyni lásky, aby ho onemocnění její bylo naplnilo bolestnou obavou, jak vše dopadne, ba ani nepociťoval hlubší soustrasti. Cítil jen, že odchází načas – snad navždy – z domu osoba, která samotinká mu byla jistou oporou, zastáncem, strážcem – a čím jiným ještě – vzhledem k Pavlíně. Jejím odchodem boří se všechno a ruší již v počátcích, co zdálo se poslední dobou spěti k nějakému smírnému konci.

Jak bude po odchodu paní Šustrové, nedovedl si Martin pomysliti.

---

86. Tak se říkávalo Všeobecné nemocnici.

XI

Bylo-li Žemlovi zjevno již dříve, od svatby až do onemocnění paní Šustrové, že život jeho jest pustý, prázdný, bezúčelný, bylo to pouhé blížení se, pouhý vstup do pouště, v jaké se octl ve chvíli, kdy paní Šustrovou odvezli.

Bylo sice Žemlovi trapno vystupovati každý večer do druhého patra k Šustrovým, do své domácnosti, z níž musil prchati, když dala dobrou noc paní tchyně a zmizela ve svém pokojíku, a maloval si vždy, jak by lépe vypadalo, jak by byl šťasten a kliden, kdyby tu nebylo matky Pavlíniny a kdyby stále mohl meškati dole v krámě a v kumbále za ním.

Ale hned večer onoho dne, kdy byla Šustrová dopravena do nemocnice, pocítil, kterak se mu stýská po osvětleném pokoji, do něhož se denně jen z donucení vracel a v němž jej uvítala hovorná stará paní. Dnes poprvé pocítil Žemla, jak mocný je zvyk, dnes poprvé seznal, jak je opuštěn, osamocen, zapomenut celým světem. Snad jen jediná osoba na něj myslí, vzpomíná – paní Šustrová – a ta je v nemocnici, z níž snad se nevrátí. Co nastane, až dokoná, až bude nade vši pochybnost jisto, že se nevrátí, až bude Žemla míti vědomí, že odpočívá na Volšanech?

Žemlovi bylo úzko v těsném krámku, do něhož od osmé hodiny večerní téměř nikdo nevešel, v němž strávil pak ještě dvě hodiny v pochmurném zamyšlení, v mučivých vzpomínkách, v trapném zírání do budoucnosti. A když udeřila konečně desátá a Žemla tím zvukem byl probuzen a upozorněn, že je čas, aby zavřel, vzchopil se, a vešed do kumbálu, strojil se na vycházku. Musil ven, na vzduch, na ulici, někam do města, aby rozptýlil chmury, jež se mu nad hlavou shlukovaly.

Zavřel krám a vyšel na Dobytčí trh. Bylo chladno a sychravo. Žemla zachvíval se zimou a po půlhodinné procházce sady odhodlal se někam do hostince. Kráčel po chodníku podél řady hostinců a pivovarů proti kostelu svatého Ignáce a vešel konečně do hostinské místnosti, za jejímž oknem nalíčen byl pomaštěný, špinavý, potrhaný již průsvitný nápis, oznamující, že tu hrají zpěváci, a z jejíhož nitra se ozývaly vrčivé, chraplavé i vřískavé zvuky fysharmonia průvodem k ječivému, vykřičenému hlasu hospodské zpěvačky.

Pomeškal tam až do půlnoci, kdy hudba i zpěv musily utichnout, vypiv nezvyklou míru piva, a vracel se v jakémsi zpitomění domů. Blíže se ke krámu, vzhlédl do oken ve druhém patře – byla tmavá. Pavlína jistě ulehla a spala…

Uplynul týden. Žemla za ten čas asi dvakrát zašel do hostince na Dobytčím trhu, aby se vytrhl z opuštěnosti své, hledaje nějaké opojení a unavení, aby pak ve svém kumbále snáze usnul a nebyl trápen trudnými myšlenkami.

Snídani, oběd i večeři přinášela mu nyní do krámu posluhovačka Fána, kteráž obstarávala domácnost, jak jí nařídila paní Šustrová, než odešla do nemocnice. K té starosti náleželo také, aby přinášela z krámu vše, čeho bylo v domácnosti třeba, nejen zboží, ale i peníze na věci, kterých Žemla neměl. Tento úkol svůj vykonávala Fána s velikou svědomitostí, až bývalo Žemlovi úzko, jak se jeho zásoby i peníze tenčí.

„Jedí mne, jedí!“ připadalo nyní Martinovi častěji než dříve. „A jedí mne dost rychle…,“ dodával si s trpkostí, vzpomínaje přitom na prorocká slova Randové, jež kdysi byla pronesla. Od Fány také se dovídal, jak je paní Šustrové v nemocnici. Byl to tyfus, a Fána vyprávěla, že může trvati šest až osm neděl, než se panička vrátí, – vydrží-li to. Chodí prý do nemocnice mladá paní.

Ano, Žemla pozoroval, že tam chodí. Stalo se dvakrát nebo třikrát, že stoje před krámem, spatřil Pavlínu, kterak vychází z domu a ani se

neohlédajíc kráčí vzhůru k Moráni. Pozoroval pak dále, že tam dochází Pavlína dosti často, téměř obden, a to ho těšilo. Byť vycítil po sňatku svém, že mezi matkou a dcerou není srdečnosti a lásky, jak se slušelo a jak se dříve domníval, ba tušil, že Pavlína se chová k matce nevlídně. Těšilo ho tedy, že nyní, kdy stará paní vězí v nebezpečenství života, ozývá se v srdci Pavlínině láska, že se vzpamatovala, – a sliboval si z tohoto obratu taky něco pro sebe.

Pavlína skutečně téměř obden vycházela, vždy v hodinu, kdy bylo dovoleno navštěvovati nemocné, a dělo se tak pravidelně v úterý, ve čtvrtek a v sobotu. Kdyby ji byl sledoval, byl by viděl Žemla, že návštěva dceřina u nemocné matky netrvá dlouho a že také nemíří na každé své vycházce k nemocnici. Tak činila jen dvakrát, někdy i jednou v témdni, ale již za malou chvíli vycházela z nemocnice a spěchala pak na Malou Stranu; v ostatní dny dávala se přímo k cíli svému. Návratu jejího ovšem Žemla před krámem nevyčkával a nebyl by se také tak brzy dočkal. Vracelať se Pavlína mnohdy již za šera a oddychla vždy zhluboka, když se octla v chodbě domovní a nahoře v bytě dříve, než přišla Fána. Bývalo večer po takovýchto procházkách, že Fána v kuchyni s podivením naslouchala, kterak mladá paní v pokoji polohlasně si prozpěvuje. Pak spěchala do pokoje a tázala se:

„Daří se staré milostpaní lépe, mladá paní?“

„No, vypadá to lépe – lépe,“ odpovídala roztržitě Pavlína.

„Zaplaťpánbůh!“ pronášela s uspokojením posluhovačka, a chápala již, proč si mladá paní hučí písničky. Neboť Fána sama mohla jen málokdy se podívati do nemocnice, jsouc posluhováním a praním zaměstnána také v jiných domech. Doptávala se tedy Pavlíny.

Avšak zprávy paní Pavlíny a vůbec její hovory s Fánou bývaly vždy velmi skoupé. Nařídivši ráno po snídani, co by Fána měla opatřiti k obědu, sedala mladá žena k nějakému šití a nevšímala si dále posluhovačky. Po obědě hartusila na ni, aby spěchala s nádobím, zařídila, aby Fána přicházela večer teprv o sedmé hodině, a propouštěla ji

hned, jakmile donesla Žemlovi do krámu večeři. Tyto Martinovy večeře bývaly nyní mnohem prostší než dříve za paní Šustrové. Buď něco ohřívaného od oběda, buď dva párky teplých uzenek, kousek uzeného masa, smažená klobása.

„Začíná nové hospodářství," myslívala si Fána. „Jde to potenku – stará paní byla štědřejší – mne jako by tu ani nebylo."

Zbyloť pro posluhovačku skutečně málokdy co a celkem zařídila si Pavlína vše tak, aby se Fána co nejméně u ní zdržovala. Činila to obezřele, znenáhla, krok za krokem. Klíčila v ní tajná naděje, že se matka domů již nevrátí, a Pavlína upravovala si vše, jak se k jejím záměrům do budoucnosti hodilo. Chtěla býti co nejvíce sama doma, chtěla býti bezpečna, nestála o svědka jistých věcí, jež pokládala za možné. Žemly se neobávala, ten už do bytu nevkročí, nebude-li tam paní Šustrové. Běželo jenom o posluhovačku Fánu, a za dvě za tři neděle dovedla Pavlína omeziti její přítomnost na určité a co nejkratší doby. Krom toho byla svrchovanou vládkyní v domácnosti. Chystala se na nepříznivé počasí podzimní a zimní, kdy přestanou procházky pod širým nebem. Pro tu dobu potřebuje bezpečný, teplý útulek pro sebe a pro někoho, jehož se nehodlala vzdáti.

Tato Pavlínina „budoucnost" však byla velmi blízká, stála již přede dveřmi, ano již k ní vcházela.

Netušil Martin Žemla nic, netušila nic Fána.

Dni se krátily, Pavlína chvěla se nedočkavostí.

XII

Míjely týdny, byla pochmurná neděle, třetí to již od onemocnění paní Šustrové. Neděle byla nyní nejsmutnějším, nejzoufalejším dnem pro Martina. Neměl známých, přátel, nevěděl, kam by šel, a přece nemohl zůstati v krámě nebo v kumbále, kde jako by po něm smrt sahala. V těch dnech ustupovala jeho otupělost a odevzdanost roztrpčení, zlobě, nenávisti celého světa. Proklínal v duchu otrocké své povolání, proklínal den, kdy zabloudil poprvé do Václavské ulice a kdy se zde usadil, zlořečil náhodě, jež ho svedla se Šustrovými, a napínal mozek až do rozbolení přemýšlením, jak by rázem všemu konec učinil, jak by unikl dosavadnímu životu svému, jak by prchl z krajiny, v níž ho vše upomínalo na trudné, zoufanlivé položení, do něhož zabředl.

Kterak se těšíval před sňatkem na tyto dlouhé podzimní neděle! Chtěl je tráviti po boku ženy, jejíž společnost měla mu býti odměnou a osvěžením po týdenním živoření v krámku, v němž si připadal jako v pasti.

A nyní! Má blouditi Prahou sám a žena jeho bloudí, těká taky sama. Kde, kudy, jak ona se baví?

Žemla poobědval té neděle jak obyčejně na pultě v krámě a nechal otevřeno až do tří hodin odpoledne. Zatím se ustrojil a připravil na vycházku.

O třetí zavřel a rychle kráčel k Moráni, aby se vyhnul všelikému setkání s někým z ulice, aby unikl každému pohledu ze sousedstva. Styděl se, že jde sám, bez ženy. Domníval se, že mu je napsáno na čele, proč jde sám.

Bylo nedělní odpůldne, kdy člověk náhle probuzený z dlouhého spánku neuhádá, jaká je doba. Nebyl den, nebyla noc. Šedivý příkrov

rozestíral se nade vší Prahou, jako by se v povětří vznášela vrstva popela. Byla pohoda, jež naplňuje beznadějí člověka nejzdravějšího, nejveselejšího, – na Žemlu tím hůře doléhala tato kocovina přírody.

Martin přeběhl Moráň a zahnul nalevo ke Spálené ulici. Nebyl daleko od rohu, když proti němu přicházel člověk vysoký, ramenatý, s vyklenutýma prsoma, šviháckу oděný, s cylindrem na hlavě, v rukavičkách křiklavé žluté barvy. Měl dlouhé, silné kníry a vynikající brada jeho vyčnívala podnikavě do světa.

Muž ten hleděl přímo před sebe, a přece se zdálo Žemlovi, že upírá oči na něj, a to oči pronikavé, palčivé, že Martin bezděky sklopil zraky. Když se měli oba chodci potkati, vzhlédl Žemla a mrskl okem po neznámém. Mýlil se prve, muž nehleděl na něj, kráčel mimo, ani si ho nevšímaje. Martin si povšiml, že chodec má na pravém oku skýlko, což činilo jeho pohled ještě pronikavějším.

Žemla pocítil jakousi nechuť, ba odpor k tomuto člověku vyzývavého zevnějšku, jejž viděl poprvé. Když popošel několik kroků, ohlédl se bezděky, kam chodec míří. Muž zahýbal právě na Moráň a zmizel Žemlovi, jejž zanutkalo cosi, aby se vrátil a podíval, kam neznámý vlastně míří. Nikdy ho nespatřil v této končině. Kam ho tu vede procházka?

Ale stará, vrozená jeho nerozhodnost zadržela ho. Připadlo mu, že mu do neznámého nic není, i otočil se a kráčel dále ke Spálené ulici.

Neušel ještě daleko, když neznámý chodec, který učinil Morání asi dvacet volných kroků, náhle se obrátil a vyšel opět na Dobytčí trh a upřel oči pátravě do dálky za Žemlou. Vida, že se vzdaluje, ušklíbl se opovržlivě, trhl tváří, že mu skýlko spadlo, a pronesl mezi zuby:

„Du Esel!“

Potom opět zamířil k ulici Václavské, vtiskl klobouk níže do čela, sklonil hlavu a rychlými kroky dospěl domu, na němž visela firma Žemlova.

Ulice byla nedělně pustá, nikde nebylo člověka. Muž mrskl očima bystře před sebe i za sebe a zmizel ve vratech domovních.

V tom okamžiku zavírala se také nahoře v bytě Šustrových špehýrka

– – – – –

Kudy dnes Žemla chodil, sám nevěděl. Procházel ulicemi bez cíle a účelu a vyhýbal se úmyslně místům živějším. Chtěl býti sám, a zase toužil po nějakém hluku a hřmotu. Rád by se byl propadl do země, a zase žádostivě hleděl do osvětlených oken hostinců a kaváren, z nichž zde onde vyznívala hudba a hlučný hovor. Vzpomínal na loňskou zimu, kdy chodil do podobných místností se Šustrovými. Eh – jak se to vše změnilo! Jak bídně se s ním svět zatočil!

Kdesi za Staroměstským náměstím probudil ho ze zasmušilých myšlenek zvuk hodin, jejichž první údery byl přeslechl. Žemla věděl, že odbíjení celých hodin se tu opakuje hlubším zvonem, jako na věži novoměstské, i stanul a čekal. Bilo šest. Obrátil se tedy a spěchal domů, aby otevřel.

Když se blížil ke krámu, kráčeje po chodníku protějším, pohlédl maně vzhůru do oken Šustrových. Byla osvětlena. Pavlína tedy již je doma, a snad vůbec dnes nikam nevyšla. A tyto prostory, v nichž by tak příjemně byl strávil dnešní zoufalé odpůldne, do nichž by se později chutě navracel k odpočinku, – tyto prostory jsou mu nepřístupny! Skoro zuřivě vrážel Martin klíč do zámku a otvíral vráteň.

O sedmé hodině přišla do druhého patra Fána. Pavlína očekávala ji v kuchyni, kde praskal v plotně oheň, dala posluhovačce peníze na pivo, a když je Fána přinesla, poslala ji Pavlína s večeří do krámu. Bylo to kus ohřívané husy od oběda. Když Fána přinesla ještě džbán studničné vody, propustila ji Pavlína. Fána nevešla ani do pokojů.

„Odestelu si sama," poznamenala Pavlína, „a jiného nepotřebuju."

Odcházela tedy Fána, když jí Pavlína byla dala kousek studené husy a čtyrák na pivo. Po jejím odchodu otočila mladá žena klíčem ve dveřích kuchyně a vracela se kvapně do pokoje. Na její tváři, prve trochu

starostlivé a nejisté, objevil se výraz uspokojení, skoro radosti. Dnes nemá se již obávati žádného vyrušení a znepokojení. – – –

Toho večera zavřel Žemla časněji než jindy, o deváté hodině. Bylo mu lhostejno, přijde-li kdo ještě s nějakým krejcarem ke krámu zavřenému. Vzal to všechno čert! Byl v rozmaru sebevražedném, cítil potřebu zajít někam mezi lidi, poslouchati hudbu a veselý zpěv hospodských zpěváků, mluviti s někým. Takovýchto nedělních dnů ještě několik – a Žemlovi se zdálo, že by se zastřelil.

I kráčel tedy k Dobytčímu trhu a zašel do hostince, v němž strávil již několik večerů. Popíjel pivo, naslouchal drsným i surovým vtipům hostí, tu a tam promluvil slovo s nejbližším sousedem, a když zazněly zvuky dýchavičného fysharmonia a vystoupila zpěvačka s kupletem, poslouchal pozorně a již s jakýmsi potěšením.

Udeřila půlnoc, zpěváci odešli, sklepnice oznamovala poslední pivo a Žemla skoro litoval, že je konec zábavy a že musí také domů. Ale déle nezůstal. Zbylo tu jen několik pijáků, z nichž někteří, přemoženi nápojem, chrápali již na stolech, jiní hádali se neústupně a podrážděně, ještě jiní hulákali a bili pěstmi o stoly. Hospoda nabyla zcela jiné tvářnosti, než měla na počátku, a Žemlovi bylo po odchodu zpěváků a veliké části střízlivého dosud obecenstva velice nevolno ve společnosti těchto pijáků ze zvyku. Zaplatil a vybral se k domovu.

Z Novoměstské radnice snášel se zvuk hodinových zvonů, odbíjelo půl jedné. Byla temná noc, tma jako v rakvi. Na nebi nebylo hvězdičky. Na rohu Moráně poskakoval plynový plamen v lucerně, jako umíraje, dole na rohu Václavské ulice třepetal se druhý. Kol dokola bylo temno, ticho, jako v zakletém městě. Jen níže lila se záře světla z nějakých oken. Přiblíživ se poznal Žemla, že jsou to okna prvního pokoje Šustrových, jasně osvětleného. Pavlína tedy dosud bdí. Žemla se podivil, nebo kdykoli v poslední době vracel se za noci domů, bylo nahoře temno, mrtvo. Snad čte, sedíc v nedbalkách u stolu. A on tam nesmí!

Když se přiblížil ještě více, zdálo se mu, že také ve druhém pokoji, v ložnici, hoří slabé světlo, snad noční kahanec. Chystá se tedy Pavlína ke spaní. Žemla postál chvíli pod pivovarem, hledě nahoru a přemítaje, neusnula-li Pavlína a nezapomněla-li zhasit v prvním pokoji. Avšak pojednou objevil se na zácloně okna prvního pokoje stín, jako by tam kdosi byl povstal od stolu a přibližoval se k oknu. Žemla rychle přeběhl na druhou stranu, ke krámu, a otvíral vrata, aby snad nebyl Pavlínou dopaden, kterak jí hledí do oken. Byl by měl o pokoření více.

Kvapně vklouzl do krámu, přitáhl za sebou vráteň, zavřel zvolna, aby nezpůsobil šramot, a dotápal se tmou do kumbálu. Zjev světla v pokoji Pavlínině, vědomí, že dosud bdí, jakož i vědomí, že k ní nemůže vejíti, ač jen několik schodů a dveře od něho ji dělí, vše to znova ho rozčililo, a Žemla nemohl usnouti. Rozžehl tedy petrolejku, a sáhnuv do visuté přihrádky nad postelí vybral tu jakousi knihu a počal čísti.

Četl snad hodinu a skoro již usínal s knihou v ruce, když se mu zdálo, že kdesi nablízku něco zaskříplo, zarachotilo. Kdesi vedle dveří krámových jako by se otvíraly neb zavíraly dveře domovní. Protrhl se z ospalosti, naslouchal, ale všude bylo ticho. A přece se mu zdálo, že slyšel ten zvuk určitě. Vstal, otevřel dveře kumbálu do krámu a chvilku naslouchal. Bylo ticho, u dveří jeho i domovních nic se nehýbalo. Jen směrem k Moráni – zdálo se mu – stupaly čísi kroky. Patrně noční chodec, pozdní host z kterési hospody, kráčel mimo a v nezbednosti přejel holí buď vrata jeho, nebo domovní. To se mu stalo již častěji.

Žemla se vrátil k posteli, zhasil petrolejku a ulehl. Než usnul nadobro, kmitl se mu před očima ještě onen muž, jejž dnes na Dobytčím trhu potkal. To je jakýsi protivný, odporný chlap!

Kdyby Žemla prve byl déle pod okny postál, byl by uviděl, kterak za prvním stínem zvedl se rychle stín druhý, vyšší, kterak se připojil ke stínu menšímu, jenž se přibližoval k oknu, kterak oba stíny splynuly téměř v jeden, vzdálily se od okna a zmizely, aby se po chvíli objevily

v pokoji druhém, slabě osvětleném, sotva znatelny, až se takřka na šedé zácloně rozplynuly.

A kdyby byl ke svému krámu došel o půldruhé hodiny později, byl by zaslechl opatrné vsouvání klíče do zámku domovních vrat, ještě opatrnější otáčení, zlodějské odmykání, a pak by byl spatřil vysokou postavu, vynořující se z tmavé domovní chodby do tmy ulice. Ale i v té tmě by byl poznal, že tu postavu již někdy viděl, ba že ji viděl včera odpoledne na Dobytčím trhu, když kráčel na procházku, a že je to týž člověk sebevědomého, vyzývavého, pronikavého pohledu, se skýlkem na oku, že to jest muž, který mu byl na první potkání tak protivný, až odporný…

XIII

Nevyplnilo se proroctví paní Šustrové, nevyplnila se nejtajnější naděje dcery její Pavlíny, neuskutečnila se obava Žemlova. Paní Šustrová vyvázla šťastně z nebezpečenství, vystonala se a ponenáhlu zotavila, a po osminedělním pobytu v nemocnici přivezena byla jedné soboty Fánou domů.

Když zastavil vůz před domem, vyšel Martin, zavřel na chvíli krám a vyvedl s posluhovačkou tchyni nahoru. Šustrové již cestou do patra ronily se slzy po tváři, a když konečně vešla do pokoje, obrátila se k Martinovi a vzlykajíc objímala ho a líbala. Potom se vrhla na Pavlínu, líbala ji na ústa, líce, čelo i vlasy a volala v pláči, z něhož se smála:

„Zase vám jdu na obtíž, děti, zas mě tu máte. Nemyslila jsem, že se vrátím. Tentokráte – myslila jsem – je to nemoc poslední, ale Pánbůh mě zde nechal, snad aby mi dopřál ještě jiných radostí, děti! Tak mě zas mezi sebe přijměte a nereptejte, že vám není ulehčeno…“

Také Martina zasvrbělo v očích, jež se mu zakalily. Cítil, jak ráda se Šustrová vrací k životu, jak je šťastna, že se octla doma, a dojímalo ho, že stará ta žena prosí skoro za odpuštění, že nezemřela.

Pavlína nepohnula svalem v obličeji. Dala se líbat od matky a políbila jí zcela chladně ruku, načež z ní sňala svrchní oděv a pobídla ji, aby se posadila na pohovku, že přinese svačinu.

Žemla, jakkoli se bránil a namítal, že nemůže nechat krám zavřený, musil taky usednouti, aby vypil sklenici kávy. Bylo mu neskonale divně u srdce, když vcházel do bytu, jehož práh téměř po dva měsíce nepřekročil. Byl zde posledně v létě – dnes bylo v polovici podzimu. Bylo ještě časné odpoledne, a již se snášelo šero a vnikalo do světnice; Fána v kuchyni chřestila lampou, kterou rozsvěcela.

Žemla vypil sklenici kávy a vstával, aby odešel, ale tu mu Pavlína položila ruku na rameno, tiskla jej zpět na židli a pronesla:

„Počkejte, seďte – vypijete ještě jednu…“

Žemla nevěřil svým smyslům, citu, sluchu, že to Pavlína, která jej tiskne zase do lenošky a pobízí, aby ještě poseděl a vypil druhou sklenici kávy. Zůstal sedět užaslý, nevěda, jak má odpovědět, jak se zachovati.

Paní Šustrová, která pokládala tento malý výjev za obvyklý mezi manžely, usmívala se na Martina a také domlouvala:

„E, tak seďte, Martínku, a pijte! Však vám krám neuteče! Beztoho – kdypak vás tu ženuška má na odpolední vizitě!“

Zatím Pavlína přinesla čerstvou sklenici kávy, a když mu ji stavěla odzadu na stůl, dotkla se loktem hlavy Žemlovy, jak ruku zpět vztahovala.

Bylo to úmyslné? Stalo se to náhodou?

Žemla seděl jak do lenošky vbodnutý, neodvažuje se hleděti napravo nalevo. Za poklad světa nebyl v tom okamžiku s to, aby otočil hlavu a pohleděl na Pavlínu, jak se tváří.

Byl rád, když dopil kávu a mohl se vzchopiti, aby se vrátil do krámu. Podal ruku paní Šustrové, jež namáhavě povstala, a hladíc Martina po tváři, volala:

„Tak na shledanou, Martínku, na shledanou večer!“

Žemla přisvědčil pokyvem hlavy, a věru – skoro se těšil, že bude moci večer přijít.

Když se blížil již ke kuchyni, šla mu Pavlína právě naproti, nesouc v levici konvici s kávou, aby ještě matce nalila. Byla zaslechla slova matčina a teď uchopila Žemlu pravicí lehce za rameno:

„A zavřete trochu dříve, Žemlo, ať si s maminkou déle pohovoříte…“

Žemlovi se hlava točila, když sestupoval ze schodů. Co to vše bylo? Jsou to známky smíru? Podává mu Pavlína ruku? Či hraje komedii

před matkou, aby ji udržela v dobré náladě, aby se snáze zotavovala?

Ano, pouhá komedie, nic jiného, usoudil Žemla konečně, když vešel do krámu, zcela tmavého již. Rozsvítil a snažil se, aby vypudil z hlavy myšlení na tuto nepatrnou, ale podivnou mezihru. Jemu všecka ta komedie tak velice se protivila. Ale čím úsilněji chtěl zapomenouti, tím neústupněji a zřetelněji stavěl se mu výjev na oči. Cítil stále dotknutí plného lokte Pavlínina – zdálo se mu, že jeho rameno tím účinkem dosud se zachvívá…

Dokud panovala obava, že paní Šustrová zemře, byl Žemla rád, že zemře klidně a s domněnkou, že on i Pavlína jsou šťastni. Že zemře, aniž zvěděla, jaký manželský pár spojila, jakou rodinu tu zanechává. Ale teď, když se tchyně uzdravila a vrátila, protivila se mu obnovená ta přetvářka, nová komedie, již měl před ní hráti.

Proto však přece zavřel mnohem dříve a vystupoval do bytu.

V kuchyni praskal oheň, Pavlína připravovala slavnostnější večeři.

„Vítám vás," pronesla polohlasně, když Martin vstupoval.

V rozpacích kráčel Žemla dále do pokoje, nevěda, jak se má k Pavlíně chovati. Setkával se s něčím novým, s nějakou změnou, které nerozuměl. Co to vše znamená? tázal se opět a opět.

V pokoji přecházela paní Šustrová, převlečena již ve starý domácí oděv.

Šustrová měla dobrý kořen. Již odpoledne všiml si Martin, že není přepadlá, že není bleda, a nyní přecházela pokojem skoro tak čile jako vždy dříve. Zotavila se z nemoci své neobyčejně rychle.

Ale brzy ji přemohla ospalost. Neseděli ani hodinu po večeři, když se zdvihla, sháněla se po svícnu a oznamovala, že si půjde lehnout. Rozloučila se s Žemlou a šla za Pavlínou, která dnes doprovázela matku do pokojíku, svítíc jí na cestu.

Než se vrátila, dopil Žemla pivo ve sklenici, oblekl svrchník a byl připraven k odchodu. Slyše vrznouti kuchyňské dveře, vzchopil se,

aby odešel, až Pavlína vkročí do pokoje. Dnes nemusil se báti, že se paní Šustrová ještě objeví.

Pavlína vkročivši do světnice a vidouc Žemlu na odchodu, otázala se:

„A vy také již jdete?“

Žemla překvapením oněměl. Trvalo okamžik, než se vzmohl k odpovědi:

„Nu ovšem, jdu. Co bych tu překážel. Dobrou noc, Pavlíno.“

„Dobrou noc, Žemlo,“ řekla Pavlína a dodávala tlumeněji: „Ale mně nepřekážíte – je tu ještě pivo ve džbáně…“

A vidouc, že Martin kráčí ke dveřím a do kuchyně, vzala petrolejku ze stolu a pronesla jaksi netrpělivě:

„Počkejte, posvítím vám…“

Všecek zmaten vyšel Žemla z kuchyně, nenalézaje slova, nemoha Pavlíně zabrániti, aby ho nevyprovodila, nemoha poděkovati – nemoha učiniti nic – pranic.

A roj myšlenek plašil dlouho do noci spánek ze skrání Žemlových. Co se to s Pavlínou událo? Co znamenalo několik těch slov, jež pro něj dnes měla? Budiž, že odpoledne hrála komedii kvůli matce. Avšak večer? Když byli v pokoji samotni? Komu tu hrála komedii? Dříve nikdy ani slovem ho nezdržela – ode dne sňatku nikdy ho ze dveří nevyprovodila, nikdy mu neposvítila. Obměkčila ji matčina nemoc? Jsou to známky smíru? Přichází mu v ústrety? Avšak smíření si myslíval Žemla jinak, zcela jinak. Ano, Pavlína snad se nyní ostýchá, snad se stydí, snad se nechce pokořiti. On však nežádá pokoření – on zapomene na vše, jakmile uslyší z úst Pavlíniných jediné slovo: „Zůstaň!“ Nepokoří se, když je pronese, a Žemla porozumí, odpustí, zůstane – ach, jak rád zůstane…!

Ale snad se mýlí! Snad měly dnešní projevy Pavlíniny zcela jiný, sobecký účel! Snad ji konečně hryže svědomí, snad se obává, aby Žemla matce vše nevyjevil, od počátku do konce. Snad mu mělo několik těch

slov býti náhradou za dlouhé ty neděle nepřítomnosti paní Šustrové, kdy se mu Pavlína ani jednou neobjevila, kdy ani jednou po jeho zdraví se nepoptala, kdy se chovala, jako by ho nebylo na světě, kdy se o něj slůvkem, posunkem, vzkazem nestarala, kdy o něm věděla, jen bylo-li čeho třeba, kdy jen přijímala, co Fána od něho přinášela.

Žemla přemítal dále: co by se bylo stalo, kdyby se byl dal zdržeti nahoře? Byl by sešel do krámu prostě o půl hodiny, o hodinu později. Měl za ní vejíti do ložnice? Měl se pokusiti, aby ji políbil? Nebyla by se opět bránila? Nebyla by ho odbyla novou urážkou, novým posměchem? Nebyl by odcházel s novým, větším pokořením?

Žemla cítil, že dnešní jeho postavení je naprosto jiné, než bylo onoho večera po sňatku, jakož i následujícího nato dne. Zněl v něm podivný hlas – a nevěděl, odkud přicházel; probudil se v něm jistý pocit, pud nebo tušení – a Žemla nevěděl, ve které chvíli – a vše to mu našeptávalo, že nyní stojí něco mezi ním a Pavlínou, co ho odstrkuje, co mu nedovoluje, aby se dal polapiti několika přívětivými slovy, jež pronesla. Co to bylo, nerozuměl Žemla, nedovedl si vysvětliti. Nemělo to nijakou tvářnost, nebyla to událost, nebylo to slovo, nebylo to nic, ale Martin cítil, že to stojí, kráčí před ním, něco jako stín, mlha, pára – bůhvíco. Nebylo to vidět, nedalo se to nahmatati, a přece připadalo Žemlovi, jako by to mělo ruce, jimiž mu brání, aby se k ní nepřibližoval, jimiž ho to strká, aby se vrátil do svého krámu…

Byl-li zmaten a zmítán těmito úvahami prvního večera, byl tím zmatenější druhého dne, když vešel k Šustrovým. Žemla nevídal Pavlínu jinak než upjatu v denní oděv, v němž seděla a chodila od rána do večera a jehož nesvlékla, dokud neodešel do krámu. Proto byl Žemla nanejvýš překvapen, když zastal dnes Pavlínu v lehkém, světlém, květovaném županu, jehož několik knoflíků nahoře nebylo dopnuto, takže mezerou, chvílemi se rozbalující, svítily u krku krajky bílé košile. Tvárná hlava Pavlínina byla pokryta bílým čepečkem s modrou, atla-

sovou stuhou. V tomto úboru vypadala roztomile, půvabně, jako mladá hospodyňka první den po svatbě.

„Ta se vám dnes vyfintila, zetíčku," prohodila rozmarně paní Šustrová, všimnuvši si, kterak Martin úkradmo pohlédl za Pavlínou, spěchající do kuchyně pro večeři.

Také Pavlína bystře postřehla překvapení manželovo, a když se po uvítání Žemly od něho odvrátila, aby vyšla do kuchyně, mihlo se na její tváři něco, co se nemohlo nazvati úsměvem, ale v čem bylo něco uspokojeného, vítězného.

Neušlo Žemlovi, že toho večera hleděla si Pavlína pilně jeho sklenice, již dolévala, třebaže ještě nedopil. Jindy sedala při stole téměř němá, hledíc si punčochy nebo jiné práce, dnes po dlouhém čase vynesla po večeři na světlo zapomenutou citeru a jala se hráti.

Stará Šustrová opatrně popíjela piva, opírala se o lenoch pohovky a hleděla zálibně z Martina na Pavlínu a z Pavlíny na Martina. Bylo jí dnes tak dobře, byla tak spokojena, a když Pavlína přehrála první kousek, protrhla se matróna ze svého zanícení a pronesla tiše, jako by jen k sobě mluvila:

„Pánbůh přece mi chtěl dopřáti ještě několik šťastných dnů na světě!"

Po těchto slovech, aniž hlavu zdvihla, pohlédla Pavlína na matku a hned potom zavadila zpytavým pohledem o Martina, který tu seděl, hledě nepohnutě do plamene lampy.

Tklivé zvuky elegického nástroje zněly dále a v polovici třetího kousku, nějakého melancholického valčíku, ozvalo se pojednou z pohovky lehké chrupání a hvízdání; paní Šustrová usnula, ukolébána zádumčivými zvuky citery. Oba manželé všimli si toho současně, a Pavlína dohrála skladbu ve zmíravých, stále tišších, jemnějších tónech. Žemla hleděl na bílé její prsty a vzpomínal na večery dávno minulé, na doby svých námluv, kdy byl v tomto pokoji účasten podobných výjevů.

Poslední akord vyzněl jemným, sotva slyšitelným chvěním drátěných strun. Pavlína položila dlaň na nástroj, upřela pojednou veliké oči na Martina a otázala se šeptem:

„Mám ještě hrát?“

„Hrejte,“ odpověděl Martin také šeptem.

„Nebo až budeme sami?“ otázala se Pavlína ještě tišeji a zahleděla se na nástroj.

Žemla se zadíval na bílé krajky, prokmitající nedopjatým županem, a divné opojení jej uchvátilo.

Viděl, kterak pod těmito krajkami se při každém vdechnutí zvedají tvárná, plná ňadra mladé ženy… Vzpomněl na masopustní zábavu taneční u Šáryho, kdy ladnou dívku tiskl k sobě, kdy vzedmutí jejích ňader cítil na svých prsou. Žemlu pojímala závrať. Tu sedí táž bytost, nikoli upjata v plesový oděv, ne obklopena sty lidí, sama s ním, a táže se: Až budeme sami? Co znamená toto: sami? Co nastane pak? Hleděl na ni očima vypoulenýma, jak jej lákala, a bylo mu, jako by měl vyskočit, rozhrnouti pod její bradou tu malichernou, nepřející clonu, strhnouti na sebe podivnou tu ženštinu a zlíbati to bílé, vonné tělo.

Cítil, kterak se mu ruce začínají třásti, i přitiskl levici na stůl, pravici na koleno, aby Pavlína nezpozorovala, kterak mu všechna krev v žilách kolotá. Nebo v témž okamžiku, kdy tak lačně hleděl na ženu a nevěděl, zda odolá vnitřnímu návalu, ozvalo se v hloubi jeho nitra něco jako výstraha: Sečkej, ještě nenadešla pravá chvíle!

Žemla pohnul hlavou a jeho zraky zavadily o dřímající tchyni. Seděla na pohovce, majíc hlavu opřenu o opěradlo, bradu vzhůru, ústa pootevřená. Martin si nebyl jist, spí-li stará paní, či hledí na ně na oba skrze řasy.

Děkoval v duchu nebi, že tu sedí a svou přítomností mu zabraňuje, aby se nepoddal prudkému hnutí. Opanoval se, vydechl zhluboka a hledě do lampy odvětil hlasem chraptivým:

„Nebudeme dlouho sami…“

Pavlína již neodpověděla a nevzhlédla. Upevnila ocelový drápek na palci a znova se nástroj rozezvučel. Čím dále tím ostřeji zabírala do strun a poslední tento kousek ukončila hlučným, plným zazvoněním. Paní Šustrová vytrhla se z dřímoty a hleděla před sebe udivena, skoro nevědouc, zdali bděla, či dřímala. Hodiny v tom okamžiku odbíjely jedenáctou, i sebrala se a rozsvěcela svíci, aby odešla na lože.

Té chvíle použila Pavlína, aby vylila do Žemlovy sklenice zbytek piva.

Martina nutkalo cosi, aby z této prostory uprchl, aby odešel zároveň s tchyní. Neodhodlal se však a postál v pokoji, když se stará loučila.

„Pijte, Žemlo, pijte," pobízela Pavlína Martina, když se vrátila, vyprovodivši matku do předsíně.

„Pil jsem již mnoho," odpovídal Žemla rozpačitě. „Pil jsem více, než pívám..."

„Snad byste tu kapku nezmohl," mluvila Pavlína, přistrkujíc sklenici Žemlovi. „Pijte."

Žemla stanul nerozhodně u stolu, hledě všecek zmaten před sebe. Zatím Pavlína vešla do ložnice, Martin slyšel šustot látky a za chvilečku vracela se Pavlína, shodivši župan, v plných nedbalkách, celá bílá. Župan zaměnila bílou noční kazajkou, zapnutou na jediný, nejhořejší knoflíček. Odložila také čepeček a bujné vlasy spadaly jí na šíji; bylať vytahala z účesu všecky jehlice.

Usednuvši na židli přitahovala k sobě citeru a znova nutila Martina:

„Pijte, nenechte to vyvětrat! Ještě vám zahraju. A svlékněte si kabát – což vám není horko?"

Žemla se rozhodl. Chopil se sklenice, vyprázdnil ji rázem a řekl roztržitě:

„Musím dolů, musím se podívat, zdali jsem dobře zavřel, – dobrou noc, Pavlíno!"

A kráčel ke dveřím.

„Bože – vy jste divný člověk," volala Pavlína, povstávajíc a odstrkujíc v patrné zlosti citeru. „A zejtra, pozejtří také tak utečete? Vždycky?"

Nezaslechla odpovědi Žemlovy. Byl již u dveří kuchyně, otočil klíčem, vyšel na síň a rychle za sebou zavíral.

K Pavlíně donášel se jen zvuk jeho kroků, vzdalujících se ke schodům.

Postála chvíli ve dveřích pokoje, hledíc do temné kuchyně, jako by ještě doufala, že se Žemla vrátí. Ale všady bylo pusto, ticho. Pavlína váhavě šla do kuchyně, ještě chvíli u dveří naslouchala. Ticho, ticho! Uzamkla tedy, a vracejíc se do pokoje, zvolala zlostně, skoro zuřivě:

„To je hlupák!"

Postála chvíli uprostřed pokoje, hledíc jako vyjevena do okna, oknem do temna ulice. Levice její zajela do vlasů, pravice stiskla ňadro. Hlava Pavlínina otáčela se znenáhla a její zraky padly na citeru. Pavlína pokročila, chopila se nástroje a zlostně jím hodila na pohovku. Ničemná drnkačka! Nevykonala, co od ní očekávala, vzal ji ďas! Nástroj dopadl na pohovku, odrazil se od opěradla, svezl se a zařinčel na podlaze. Pavlína ho nezdvihla.

Potom usedla na židli, na níž dříve seděla, podepřela hlavu dlaněmi a zírala ke dveřím. Snad přece se vrátí, kdo před chvílí odešel. Nedočkala se.

Hlavou jí táhly zoufalé myšlenky. Zdálo se jí, že rázem prohrála všechno. Již nemá nic, co by vsadila.

Uplynula dlouhá hodina, když konečně se chopila lampy a kráčela do ložnice. Šla kolísavými, nejistými kroky. Dnes pevně měla za to, že do ložnice nevstoupí sama. Počítala tak jistě, že za ní půjde – Žemla.

Hlupák Žemla! Nerozumí jí! A Pavlína byla přesvědčena, že vykonala, co vykonati mohla. Co ještě mohla učiniti? Snad před ním nepadne na kolena!

Martin spěchal tmou ze schodů, jako by se obával, aby nebyl polapen a vtažen zas do kuchyně, do pokoje, do ložnice. A co ho vyhánělo,

bouřilo v něm zároveň: „Ne, takhle ne! Já si zasloužil něco jiného – jinak! Srdce, srdce chci – ne almužnu!“

Bylo to ještě něco horšího, co mu bylo nabízeno.

A na Žemlu kvačilo vysvětlení podivného Pavlínina chování dříve, než očekával, rozluštění, jakého se nenadál…

XIV

Byl krásný, slunečný den listopadu, jakých bývá málo v mlhavém, sychravém tom měsíci. Jen zrána byla vyvstala lehká mlha, klesla však zanedlouho k zemi, a pak zářilo na modrojasném nebi slunce, dokud neukončilo krátkou svoji pouť. Jeho paprsky nehřály sice, vzduch však byl téměř vlahý, jako bývá ještě ke konci září, a voněl skoro jako na jaře. Byl den, za jakého si zdravé, bezstarostné srdce veseleji poskočí a za jakého srdce choré málem ozdravuje.

Žemla podléhal náladám přírody. Touž měrou, jakou klesala jeho mysl při škaredém, deštivém počasí v létě nebo za mlhavých, tmavých, sněživých dnů podzimních a zimních, povznášel mysl, jakmile nozdrami počil rozehřátý vzduch letní nebo křišťálové, čisté povětří jasného dne zimního. A jako by v sobě nosil tlakoměr, uhádal Martin vždycky, jaká pohoda venku panuje, byť z krámu ani nevykročil.

Ale dnes častěji sestupoval ze schůdků, aby se vzácného tou dobou vzduchu nalokal. Blahodárněji než jindy účinkoval na něj tentokráte líbezný rozmar přírody. Celý svět připadal mu šťastnějším, veselejším. Přemítal o včerejším večeru a skoro pociťoval výčitky svědomí, že unikl tak beze slova, téměř vzdorně ženě své, a právě ve chvíli, kdy by snad jediné jeho slovo bylo Pavlínu přivedlo ku pravému výrazu všeho, co cítila, co by mu ráda pověděla, čekajíc jenom, překlene-li on nějakým mostem propast, která mezi nimi zela. Proč nepromluvil? Co se to v něm vzpíralo onomu nesmělému, ostýchavému pozývání ženy, po níž tak dlouho prahl? Dnes jevilo se mu chování ženino zcela jinak, dnes mluvila k němu ze včerejších jejích projevů jakási lahoda, něco tak neskonale vábného, dnes ji v duchu odprošoval za včerejší svou nedoslýchavost. Ale proč na něj působilo vše zcela jinak večer v onom

pokoji a jinak dnes, když stál před krámem, na veselé, sluncem ozářené, lidmi oživené ulici? Nechápal to a jen si umiňoval, že tedy podá ruku na smířenou, bude-li se i dnes opakovati, co včera a předevčírem započalo.

Byl dávno po obědě, jejž mu dnes jako včera přinesla dolů Fána, a stál opět před krámem, z něhož vystupoval pokaždé, když odběratele obsloužil. Tu zašramotily v domovní chodbě kroky a ze vrat vyšla spěšně paní Šustrová, vlněný šátek přes ramena a křížem převázaný kolem pasu, na hlavě černý atlasový čepec. Na tváři se jí rozkládal radostný úsměv, který se změnil v záření, když spatřila Žemlu, k němuž mířila. Rychle uběhla několik kroků, které ji od něho dělily, chopila se ho oběma rukama, a strkajíc jej do krámu, mluvila bez dechu:

„Jděte dovnitř, zetíčku, – něco vám povím!“

Martin se dal vysouvnouti po schůdkách, a když stál v krámě, otočil se k paní Šustrové. Strčila jím ještě dva kroky hloub do krámu, přiskočila ke dveřím, zavřela pečlivě, a nyní, obrátivši se, hleděla v zanícení na Martina. Ale jen na okamžik. Pak roztáhla ruce, přistoupila k Žemlovi, objala jej a zvadlými rty ho celovala.

„Martínku! Zetíčku!“ volala chvějícím se hlasem. „Víte vy novinu? Víte, že jste tatínkem?“

Martin vztáhl obě ruce, aby se zbavil jejích rukou, jež mu dosud ležely na ramenou, odstoupil na krok, a hledě na tchyni očima jak skleněnýma, tázal se hlasem, který mu náhle ochraptěl:

„Jak to, maminko, tatínkem!?“

„Můj bože, Martínku,“ volala paní Šustrová hlasem vlhnoucím a chápajíc se zástěry, aby promnula oči, které se jí zamžily; „můj bože, jak to! Je-li Pavlinka maminkou, jste vy tatínkem, – což to nepochopujete? Anebo se za to stydíte, vy čtveráku?“ dodala, rozesmívajíc se v radostném pláči.

Martin ucouvl opětně, až polo sedl na hranu pultu, jehož se také chytil oběma rukama, a svíral prsty dubovou desku, jako by ji chtěl

promáčknout.

„A víte jistě, paní tchyně, že je Pavlína matkou?“ tázal se chraptivým hlasem dále.

Jeho tvář byla bleda jako stěna, ústa skroužila se mu v půlměsíc, obrácený hroty dolů, jeho lícní kosti vyvstaly a nos Žemlův supěl.

Změnu tu nezpozorovala paní Šustrová, nebo její zraky byly zaplaveny slzami a vše, co bylo kolem ní, poskakovalo jí před očima.

„Vím-li to jistě, Martínku drahý!“ volala stará paní. „Což jsem dnešní, abych nevěděla! A vy to nevíte, vy pokrytče? Vy necitelný – táto!“

A zas utírajíc oči, pokračovala s výrazem blaženosti:

„Vy jste dvě šelmy – vy – takové překvapení jste mi připravili, až se vrátím, – ale nikdo ani necekne – sama se musím všeho domakat – a pak ještě děláte, jako byste o ničem nevěděl! O vy, vy jezovito!“

Za řeči blažené matky nížila se hlava Žemlova, klesajíc k prsům, ale jeho skleněné oči upíraly se stále na tchyni, visely na jejích ústech, hledíce na ni strnule zespoda. Když se odmlčela, povznášel zas Martin hlavu jako s namáháním a odkašlal. Něco mu vázlo v hrdle, jako by jej chtělo zadusiti. A vida, že matróna dosud stojí, pokynul jí hlavou a řekl bezezvukým hlasem:

„Posaďte se, paní tchyně…“

Cítil, že by nemohla vyslechnouti stojíc, co jí chce pověděti.

Vždyť sám sotvaže stál.

Co vše mu zaburácelo hlavou v okamžiku, kdy mu zvěstovala „šťastnou“ tu zprávu, co jím zalomcovalo, že se musil držeti křečovitě pultu, aby se neskácel napravo nebo nalevo, tomu nemohl dáti náležitého výrazu slovy. S nejlepší vůlí, s radostným srdcem nesla mu stará ta žena rozluštění záhady, jíž si po dva dny hlavu lámal. Jediným tím oslovením „tatínku“ rozevřela před ním knihu, v níž četl nyní zcela zřetelně tajemství posledních dvou večerů a posledních několika neděl.

V Žemlovi se rozsvětlilo. Jako bleskem vzpomněl nyní na zjev muže, jejž potkal oné kalné neděle na Dobytčím trhu, vzpomněl na tehdejší noční osvětlení v bytě Pavlínině, na živý onen stín, na zašramocení domovních dveří po půlnoci, na vzdalující se kroky k Moráni. Rázem se rozpomněl, že muže toho, který mu na první pohled byl tak protivný, potkal pak ještě asi dvakráte, že okna Pavlínina byla ještě několikráte do noci osvětlena, ano také podezřelé pozdní odmykání domovních vrat se opakovalo. Tu přeskočily myšlenky jeho na letní procházky s Pavlínou, na její pozdní návraty, na její dobrou náladu a vlídný výraz, když se s ním vracela domů… To byly počátky…! A konečně vstoupily mu na oči výjevy včerejšího a předvčerejšího večera, jimž teď plně rozuměl. Bylo to lákání, svádění – jemu mělo býti podstrčeno, co vzklíčilo z nedovoleného sloučení, z hanby a hříchu. Běželo o Žemlův podpis na falešnou listinu – ten podpis měl mu býti vylákán. Nikoli smíření – byl to úklad!

Žemla několikráte zasupěl, ale dosud nemohl promluviti. Pootvíral rty, jako by chňapal po slově, které se zdálo tančiti mu před ústy, ale mlčel.

Šustrová hleděla na něj dychtivě, nebo nyní bylo na něm, aby něco řekl. Slzy na tváři jí osychaly, jeho mlčení jí dlouho trvalo. Konečně tedy pronesla:

„Vy nic neříkáte, Martínku! Cožpak vás mrzí, že se to stalo?“

A dodala spěšně:

„Bojíte se, že vám přibude starostí…?“

Nyní Martin otevřel ústa.

„Paní!“ vykřikl chraptivě. „Co vám mám říci? Že nejsem otcem toho, s čím Pavlína chodí? Vy mi neuvěříte! Ale já nejsem otcem, rozumíte, paní! Vaše dcera od nešťastného mého sňatku až dodneška byla přede mnou slečnou Pavlínou, jako před sňatkem. Já se jí nedotkl, slyšíte, paní? Onoho prokletého dne, kdy se stala paní Žemlovou, oné noci vyhnala mne od sebe jako psa – ona zůstala nahoře, já se šel vy-

spat sem dolů, a zde spím den co den jako vyhnanec! Jedinou noc nestrávil jsem nahoře pod vaším stropem jako manžel Pavlínin – moje lůžko nahoře až dodneška zůstalo studené – ona nebyla a není mojí ženou, já nejsem jejím manželem a nejsem otcem, paní! Opakuji vám to – poslouchejte dobře, – abyste nemyslela, že se vám to zdá!“

Žemlův hlas hřměl, když takto mluvil, z úst mu tryskalo.

Paní Šustrová seděla na pytli s očima vypoulenýma, s otevřenými ústy, s výrazem zděšení. A Žemla pokračoval burácivým hlasem, až jeho slova těsným krámem duněla:

„Paní, to vše, co jste dodneška před sebou viděla, bylo holou komedií! Já vás litoval, proto jsem mlčel. Ale ještě víc jsem se styděl! Vy jste oženila mne a vdala Pavlínu – seďte, poslouchejte –, ale za to snad nemůžete, jak věc končí. Vím již dávno, že jste si braly můj krám, ale s radostí bych se byl dal drancovat, jen kdyby mne nebyla odkopla jako kluka! Odkopla mě, že jsem jí byl odporný, ale měla to říci dříve! Ale teď je matkou – dojista se nemýlíte, jako jste se mýlila dříve, o tom jsem přesvědčen – a mohl bych vám ukázat otce, milence Pavlínina, kdyby se tu objevil na ulici. Znám ho již, toho loupežníka, ale já nejsem otcem – slyšte dobře –, protože zázraky se nedějí…“

Žemlovi došel dech, musel umlknouti.

Paní Šustrová sbírala se pracně z pytle, vzchopila se, dopotácela se k Žemlovi a sahajíc po jeho ruce, volala sípavě:

„Ale Žemlo, zeti, co to mluvíte, co to povídáte!“

Žemla založil ruce na prsou, aby ho tchyně nemohla popadnouti, a hleděl strnule do dveří. Byl zsinalý, v koutcích úst leskly se mu sliny.

A jako by tu staré ženy nebylo, pronášel nyní, skláněje hlavu, s jízlivým přízvukem:

„Nevěstka! Nevěstka! Toto ke všemu – a byla by mě málem chytila pro matriku – s předehrou na citeře!“

Nevšímal si již tchyně, která těžce oddychovala a tetelila se jako v zimnici. Jektala zuby a pohlížela na Martina očima zaplavenýma,

z nichž kanuly slzy a sklouzaly dolů po tváři. Paní Šustrová je polykala.

Smrákalo se, v krámku rychle se tmělo.

Nešťastná matka čekala ještě, pronese-li Žemla něco, ale on mlčel. Netroufala si také již promluviti a stála nerozhodně, nevědouc, má-li zůstati, či má-li odejíti.

Na schůdkách zašáraly nějaké krámy, dveře se otevřely a vcházela babka ze sousedstva, žádajíc dvoukrejcarovou lojovku. Žemla se vytrhl a vrávoravě kráčel za pult, jako náměsíčný, aby podal, oč bylo požádáno. Toto vyrušení užila paní Šustrová a vypotácela se z krámu jak opilá, šmátrajíc rukou po zdi, když sestupovala ze schůdků, neboť se o ni pokoušela mdloba. A zmizela v temném průchodě domovním.

Na ulici dávno hořely plynové plameny, ale hodina míjela, míjela druhá, třetí, a v krámě Žemlově panovala dosud čirá tma. Rozsvětlilo se v něm, teprv když k sedmé hodině přispěchala stará Randová. Nalezla Martina sedícího za pultem jako duch, opírajícího bradu do dlaní.

XV

Onoho večera, kdy Pavlína hrála na citeru a kdy se manželu svému zjevila v úpravě nejsvůdnější, v bílých nedbalkách, – onoho večera byl Martin u Šustrů naposled. Po ohromující novině, jíž ho překvapila nebohá stařena, nepřekročil již práh osudné té domácnosti. Všecky svazky s nešťastnou rodinou byly navždy zpřetrhány, zrada Pavlínina zbavila Žemlu všech povinností a ohledů. Co se událo mezi matkou a dcerou po jeho rozmluvě se Šustrovou, nezvěděl Martin a také se o to nestaral, a přerušil i všechno vedlejší spojení s hořejškem. Toho večera, kdy strhl pásku z očí paní Šustrové, nespatřil nikoho shora ve svém krámě, také následujícího dne nikdo se neobjevil. Ale třetího dne brzy po poledni vešla k němu posluhovačka Fána, žádajíc nějakou maličkost, jako by kupovala pro sebe, a kladouc za dlouhý čas poprvé zas peníze na pult.

Martin podal jí se zamračenou tváří, oč byla požádala, shrábl krejcary do otvoru v pultě nad šuplíkem s penězi, a založiv ruce, hleděl přes pult skleněnými dveřmi do ulice, jako by tu posluhovačky nebylo.

Než Fána se nehýbala. Těkala zpočátku očima po krámě, v patrných rozpacích, jak by začala, pak se podívala úkradmo na Žemlu, konečně si dodala odvahy.

„To zas máme nahoře zle," pronesla hlasitě a odmlčela se, jako by čekala na otázku Žemlovu.

Ale Martin stál nepohnutě na svém místě a nepromluvil. Pokračovala tedy Fána:

„Stará paní zase leží a stůně – a možná že to bude teď horší než poprvé, je plná fantazu. To je nadělení, – sotvaže se vrátila ze štiftu…"

Žemla mlčel, což povzbuzovalo Fánu, aby mluvila dále a směleji.

„A nejhorší, že je to ňáká darebná věc. Vypadá to, že jí někdo musel moc ublížit, – moc jí ublížil – a nekoukal na to, že sotva z jednoho se vylízala…“

Buď Fána pochytila něco z blouznění paní Šustrové, buď zaslechla již po jejím návratu od Žemly, oč běží, nebo byla dokonce vyslána Pavlínou, aby Martina vyzkoumala. Žemla hádal, že něco z toho trojího je pravdou. Upřel na posluhovačku hněvivý pohled, rozpřáhl se levicí ke dveřím a zahřměl:

„Kliďte se mi, hudrmanice! A nechoďte mi již na oči – kupujte si, kde chcete, pro vás nic nemám! Ani za krejcar, rozumíte, ani za krejcar!“

Zahřmění kupcovo vyvrátilo Fánu docela z konceptu. Uleklá sáhla bojácně po svém kornoutu a beze slova se z krámu vytratila. Od té chvíle se již u Žemly neobjevila.

Jakžtakž přečkával nyní Žemla krátké dny a nekonečné večery podzimní v krámě a býval skoro povděčen za návštěvy kořaly Kylliana, při jehož tlachání zapomínal poněkud na trudné postavení své. Ale když udeřila hodina, kdy zavíral, pudilo jej to ven, na ulici, mezi lidi. Delší pobyt v těsném, bezevzduchém kumbále za krámem byl mu nesnesitelný. Žemla stával se skoro bojácným a vracel se v ten brloh s větší odvahou, jen když byl poněkud opojen, když nesl v hlavě trochu hospodského ovzduší, když oděv jeho byl napáchlý parami krčmy a tabákovým dýmem. Pak se vrhal spěšně na lože a snažil se usnouti, aby neprodlužoval traplivé chvíle samoty. Od onoho dne, kdy zvěděl strašlivou příčinu náhlého „smiřování“ Pavlínina, připadalo mu, jako by se strop kumbálu nížil, jako by se stěny těsné prostory sestupovaly, k sobě blížily, a vznikala v něm představa, že jedné noci srazí se zdi docela, strop klesne až na postel, jemu na prsa, a všechno to zdivo ho udusí, rozmačká, rozdrtí. Pak bude konec. Žemlovi bývalo v takové chvíli úzko, a zase si přál, aby ten konec nastal co nejdříve. Vždyť z toho ze všeho není jiného vyváznutí.

Uběhl prosinec, minuly Vánoce, nejsmutnější, jaké kdy Žemla zažil, a přesunul se i Nový rok. V tom čase zvěděl od Randové, že se stará paní zvolna zotavuje, což mu bylo skoro útěchou. Vždyť ji nechtěl zabít. Zároveň doslechl, že se budou Šustrovy stěhovati, a to již o nejbližším kvartále, v únoru. Snažila se patrně Pavlína, aby co nejdříve utekla z této končiny, a štěstí jí přálo. Hodil se jim byt kdesi v Mostecké ulici na Malé Straně a zároveň se vyskytl nájemník, který chtěl přejmouti byt Šustrových od Hromnic. Tuto zprávu vyslechl Martin zcela lhostejně; netýkaloť se ho teď již pranic, co Šustrovy podnikají.

Znenáhla se vracel k nejvlastnějším záležitostem svým, k záležitostem svého obchodu. Bylo asi v polovici ledna, kdy mu připadlo, aby vykonal inventuru, jako učinil taky vloni tou dobou. Umínil si, že na to vynaloží nejbližší neděli. Toho dne, když poobědoval, zůstal ve všedním oděvu a zavřel se v krámě. Vyňal arch papíru, připravil tužku a počal vážit a počítat. Pracoval tak ode dvou hodin z poledne až do sedmé večerní, a čím dále přicházel, tím zasmušilejší byla jeho tvář. Výsledek letošní jeho inventury byl zarážející, až zastrašující.

Převáživ a přepočítav zásoby a spočítav skrovnou hotovost, uloženou v zásuvce stolu v kumbále, strnul nad součtem. Zásoby se ztenčily téměř na malé zbytky, hotovost peněz vykazovala schodek. Martin byl výsledkem počítání ohromen, a zničen klesl na prázdnou bedničku za pultem, která mu sloužila za sedadlo. Nemýlí se? Neváží a nepočítal špatně? Žemla počítal na papíře a počítal – výsledek byl vždy stejný. Studený pot vyvstával mu na čele, číslice tančily mu před očima na archu jako výsměvně. To již nebyl krám, to nebyl sklad zboží, to bylo spáleniště, na němž hospodařil… Žemlovi se zdálo, že vešel do krámu, právě když z něho byli utekli lupiči, kteří bez milosti drancovali a zanechali, jen co jim nestálo za odnesení.

Shrben seděl nad archem popsaného papíru, jenž vykazoval žalostný brak, zbývající po plných druhdy soudkách, příhradách a zásuvkách, a v mozku jeho tkvěla jediná myšlenka: To všecko mně snědli!

Plynový plamen šířil dusným krámem špinavé žluté světlo, Žemlu pocházely v těžkém vzduchu a puchu mrákoty. Zavřenými vraty doléhalo sem vzdálené šumění ulice, před krámem stanuly chvílemi čísi kroky a po chvíli se vzdalovaly. Byli to jednotliví odběratelé přicházející pro něco a odcházející od zavřených dveří. Konečně zabušil někdo na vrata, kdo snad pozoroval štěrbinou, že je v krámě světlo, a že tedy je kupec doma.

Martin se těžce zdvihl a otevřel…

Co bylo po tomto dni, nebyl život, byla jediná trýzeň. Žemla poznával, že i tuto je vše skončeno. Blíží se kvartál, Žemlovi nastává platiti nájem. Zbytek hotovosti jeho stačí sice na tuto povinnost, ale z čeho pak opatří nové zásoby? Ve všech téměř truhličkách bylo všeho na dně, jak dlouho bude z toho prodávat?

Byl sněden, sněden – jeho krám byl stráven, a Žemla poznával, že mu nezbývá než vyprodati, co se prodati dá, a odejíti odtud, dáti se znova do služby. Ach, po hrozných zkušenostech končí tedy věc úpadkem! Ach, Žemlu nehnětlo pomyšlení na nové otroctví, na nové dření pro cizího, ale k zoufalství jej přivádělo vědomí, kdo mu krám snědl, jakými okolnostmi bylo toto pozvolné sežírání provázeno…!

Minulo čtrnáct dní – za ten čas byl se Žemla odhodlal, že zavře. Ba, velikou útěchou mu bylo, že odejde jako poctivý člověk. Byl sice okraden, oloupen o vše, ale sám neokradl a neokrade nikoho ani o krejcar, a to mu stačí. Zaplatí nájemné a dá výpověď – v nastávajícím čtvrtletí podaří se mu, aby nalezl zaměstnání, a zatím vyprodá, co mu zbylo. A snad ho propustí domácí ihned, najde-li se náhradník, nájemník, buď kupec, který by trosky jeho závodu převzal, buď hokynář. Vždyť zde byl hokynář před ním, může zde býti zase. Hokynář se udrží v této díře a v tomto okolí. Vždyť on, Žemla, velice pochybil, že se zde usadil. Nyní vidí, že tu není místo pro kupce. Vzpomněl na pana Štěrbu, který se kdysi obíral záměrem, aby zde zřídil filiálku. Neučinil tak – jak byl chytrý, opatrný! Na něm, na Žemlovi, se mělo osvědčiti, že je tu mrtvá

půda pro obchod kupecký. Proč pan Štěrba se vyhnul té zkušenosti! Jeho by to nebylo zabilo, kdežto Žemla se o vše připravil, sebe zničil.

Snad se vyskytne nějaký hokynář, ano, jistě se vyskytne! Martin prodá a přenechá mu trosky svého obchodu rád, za každé podmínky, a zachrání aspoň, co má na sobě. Zachrání dobré jméno své, práce se neštítí a uživí se jinak…

Znenáhla loudilo se v jeho duši jisté uspokojení, když dospěl k tomuto rozhodnutí. Unikne odtud, z dějiště svého smutného pokusu o samostatnost a ještě smutnějšího rodinného života. Uzavře neblahé to období a započne jinde, jinak, nový život. Ne spokojený sice, ale klidnější, když se vybaví z tohoto okolí. Obchodu zdravého, kvetoucího nebyl by tu lehce zanechával – takto nemá čeho litovati.

Byl den Hromnic, jasný, mrazivý den, vzduchem poletoval řídký sníh. Poobědovav převlékl se Martin a vyšel do města. Po posledních čtrnácti trudných dnech těžkého přemýšlení a rozhodování bylo mu třeba zotavení, osvěžení. Chodil oživenými ulicemi asi hodinu a zapadl pak do nějaké kavárny. Byl promrzlý, toužil po zahřátí. Ale v uzavřených, šumných, dusných, zakouřených místnostech dlouho nevydržel. Již po půlhodině odešel z kavárny a znova těkal ulicemi. Ze svatovítské věže snášela se pátá hodina, když se octl na nábřeží. Přešel je dvakrát a vracel se právě ke staveništi Národního divadla, aby zahnul do Ferdinandovy třídy, když blíže Řetězového mostu, na protějším chodníku, při zábradlí nábřeží spatřil pár lidí, ženu a muže. Mužská postava mu připadala jaksi povědoma – v Žemlovi se dech zatajil. Stanul a pohlédl bystřeji – nemýlil se. Podél řeky volně kráčel muž širokých ramen, v cylindru, se skýlkem na oku. Žemla poznal někdejšího odporného chodce z Dobytčího trhu, v němž mu při zprávě staré Šustrové pud naznačil milence Pavlínina. Žemla svraštil obočí, aby viděl ještě bystřeji, a nyní zabodl zraky v postavu společnice nenáviděného soka. I tentokráte poznal Žemla zřetelně osobu. Byla to Pavlína. Kráčela zavěšena v rámě záletníkovo, kroky jaksi kolíbavými, lenivějšími a těžší-

mi než kdykoli předtím. Žemla ji neviděl od onoho hudebního večera, proto mu ta změna byla hned zjevna. A nejen chůze, i postava Pavlínina zdála se změněna.

Žemla zaťal rty a chopil se bezděky pravicí štíhlého stojanu plynové svítilny, jejž obemkl všemi prsty křečovitě. Milenci kráčeli volně ke Kamennému mostu, v důvěrném hovoru, chvílemi k sobě hlavy přichylujíce.

Žemla nemohl odvrátit oči od skupiny, a když popošli, vše ho pudilo, aby je sledoval. Přešel tedy na druhou stranu, vtiskl klobouk do čela a kráčel povzdáli za milenci. Mířili na most, kdež urychlili kroky a spěchali k Malé Straně. Prošli Mosteckou ulicí, loubím po levé straně náměstí a zahnuli do ulice Karmelitské. Žemla v rozčilení kráčel nyní za párem tak blízko, že k němu zalétaly jednotlivé zvuky hovoru. Brzy potom, když minuli průchodní dům U Klíčů, vyvlekla se Pavlína z paže milencovy a zastavila se. Váhala jíti dále, či chtěla jen dechu nabrati? Než to Žemla domyslil, popošla zase a vstoupila do širokých vrat rozsáhlé, nevlídné dvoupatrové budovy, za ní její společník. Nad vraty tohoto domu čněla do ulice svítilna, jejíž plynový plamen jasně ozařoval veliké nápisy nad okny přízemí: Hostinec – Hotel.

Žemla stanul na protější straně, ve stínu výběžku domovního, a hleděl upřeně na dům, v jehož dlouhém průjezdě byla zmizela žena jeho – s Plagwitzem. Všechna okna v patře byla temná, ale pojednou dvě z nich se osvětlila míhavým plamenem malé nějaké svítilny nebo svíce. A jedvaže se osvětlila, zatemňovala se opět. Čísi ruka spouštěla tmavou, pruhovanou roletu.

Jako zkamenělý stál tu Žemla, hledě vypoulenými zraky na protější dům, na zastřená okna. Bezděky spolehl tělem na zeď jako v obavě, aby se nezhroutil.

Tak daleko tedy došlo s Pavlínou! Klesla, nadobro klesla. Nebylo to kdysi pochybení okamžité, jak by si při největší shovívavosti mohl namlouvati; Pavlína již utonula. Nedosti na tom, že byl sněden, nedosti,

že byl jednou zrazen, – ona jej zrazovala dále, opětně, a nezadrželo ji pomnění na snědeného, zničeného manžela. A po návratu matčině z nemocnice, když nemůže milence svého přijímati v bytě, dovede s ním vyhledati útulek, v němž je bezpečně schována před celým světem, před matkou, před manželem...

Pojednou zmocnila se Žemly nesmírná zuřivost. Žena bídná! Klame se, že je schována! Náhoda přivedla jej na její stopu, jest prozrazena, je mu vydána v ruce. Co mu vadí, aby nevnikl do proklatého domu, pod jehož střechou milkuje se nevěrnice s ničemným záletníkem!

V Žemlovi se vařila krev klokotem. Zaťal pěsti, zasupěl nosem a pokročil zhurta k širokým vratům hotelu, od nichž ho dělilo jenom několik kroků. Jasná záře plynové svítilny, visící nad vraty, lila se na dlažbu. Byl pevně odhodlán, že vzbouří celý dům, vyběhne do patra, vyrazí dveře pokoje a vyvleče hanebnou ženštinu za vlasy na chodbu, ze schodů do průjezdu, před dům, a odevzdá ji – –

Komu? Žemla dále nemyslil, kráčel kupředu, všecek se chvěje, a již se octl ve vratech, v plném světle, hledaje očima, na které straně jsou schody do patra.

V tom okamžiku otevřely se na pravé straně průjezdu dveře, nad nimiž byl nápis Jídelna – Kulečník, a z nich vyšel volným, kolíbavým krokem tlustý, ramenatý sklepník, ve fraku, s ubrouskem pod paždím. Na tučném, lesklém, tupém jeho obličeji visely jen řídké anglické licousy, ze záplavy sádelné vyzíraly lhostejné telecí oči, nad nimiž nebylo žádného obočí. Šikmé čelo rozlézalo se dále v lysinu ve tvaru trojúhelníku, na spáncích lpěly řídké, jako přilípnuté vlasy. Muž ten zadíval se na Martina.

Žemla stanul zaražen, jako přimražen lhostejným a zároveň drzým pohledem starého, zkušeného, prohnaného sklepníka hotelu. Náhle jako by z něho všechna zuřivost vyprchávala. Má býti tato tulení hlava svědkem výjevu, k němuž se chystal? Co je tuponosému tomu člověku do jeho manželské historie! Snad je zde podobných lidí více. Co jim

všem sejde na jeho neštěstí? Co vyzíská veřejnou ostudou? Co jí vyzíská pro sebe?

Tyto úvahy trvaly jen několik okamžiků. Žemla hleděl přitom na sklepníka, jako by od něho nemohl očí odvrátit. Masitá ústa sklepníkova otevřela se nyní a pronesla líně:

„Co ráčíte poroučet? – Hledáte někoho?“

Žemla byl zmaten, neodpovídal. Sáhl k vestě, vyňal hodinky, zadíval se na ně, ale neviděl nic než bílou plochu bez číslic, bez ručiček. Zastrčil je, ještě jednou utkvěl na sklepníku, otočil se a beze slova vycházel kobrtavými kroky z průjezdu do ulice. Slyšel, kterak sklepník pokročil za ním, a cítil, že ho tlustý ten člověk vyprovází protivným a podezíravým pohledem.

Martin kráčel k Újezdu. Jemu naproti přijížděla kvapem drožka. Kočí na kozlíku práskal a mlaskáním pobízel klopýtavého koníka do cvalu. Mihla se kolem Žemly lucerna vozu a v temnu drožky kmitl se hořící doutník neznámého pasažéra. Z postranní levé ulice vycházelo několik lidí, hlasitě hovořících a hádajících se. Přes cestu běžel kluk, učeň, kterého jiný s hulákáním stíhal. Všemi směry kráčeli jednotlivci i skupiny lidí, hovořících, smějících se. U kašny stála mladá, plná služka v žertování s vojákem. Ulicí přebíhaly služky se džbány a lahvemi s pivem a pro pivo. Lehkými kroky vracely se z procházky dívky se svými nápadníky, tu celé rodiny, poskakující děti, za nimi vážní otcové a matky, v kožišinách, vysocí pánové s okuláry na červených nosech, s rampouchy na knírech.

Žemla kráčel tou směsicí a hleděl skleněnýma očima na jednotlivé postavy. Ten drožkář, ti dělníci, služky a vojáci, pánové a paničky, slečny a jejich průvodčí – nikdo z nich netuší, jaké drama se odehrává v hlavě, v prsou Martinových a v jakém spojení jest s hanebnou komedií, která se provozuje v pokoji onoho hotelu tam dále, jehož vchod je tak jasně, křiklavě osvětlen. – – Nikdo netuší, nikdo s ním nemá soucitu… K zoufání! –

Žemla se blížil ke kasárnům na Újezdě a zastavil se pojednou. Stál chvíli nerozhodně, hledě do úzké ulice před sebou, konečně však se obrátil. Táhlo ho to neodolatelně k onomu domu, v němž zmizela Pavlína s milencem. Musí se tam vrátit, musí vyčkati, až zas oba vyjdou. I nastoupil Žemla pochod zpáteční, zpočátku volný, zdlouhavý, čím dále však spěšnější, jako by se obával, aby mu zatím neunikli.

Neunikli. Byli tak bezpečni, před kým měli prchati? Žemla plaše se rozhlédl již zdaleka ulicí a hleděl pak úkradmo ke vchodu hotelu, nestojí-li tam dosud onen tlustý sklepník a nepozoruje-li ho. Nikdo tam nebyl. I stanul Žemla na témž místě, kde se před chvílí o zeď opíral, a hleděl do oken. Zpočátku nerozeznával pranic, okna byla temná, černá. Ale když si oči uvykly, postřehl, kterak trhlinami v roletě vyzařují teničké paprsky světla. Jsou tedy ještě nahoře, večeří snad klidně, smějí se, líbají se, posmívají se jemu, hloupému manželu, – a on stojí dole jako žebrák.

Žemla se náhle zastyděl sám před sebou. Jak bídné jest jeho postavení! Jak nedůstojno, že tu civí pod okny, za nimiž se jeho žena milkuje. Nemůže-li se odhodlati, aby její počínání překazil, proč tu stojí? Čeho se chce dočkat? Je možno, aby se tato věc napravila? Může se s Pavlínou smířit? Smí to učinit?

Co tedy zbývá?

A z bludiště těžkých myšlenek vystupovalo náhle něco jako hrozné, černé strašidlo, natahující po něm ruku, a Žemla zhroucen se naklonil, jako by přisvědčoval, jako by svoloval a se poddával. Již ví, co zbývá…

Teď rozrazila Martina zima, i vytrhl se a kráčel spěšně zase k Újezdu a Chotkovou ulicí k Řetězovému mostu. Na věži emauzského kostela odbíjela sedmá, když přicházel směrem od Zderazu ke svému krámu, u něhož čekala již posluhovačka Randová, odpovídající na úšklebky Kyllianovy, s nímž se tu setkala.

Martin Žemla otevřel, aniž oslovil napilého již rytmistra, aniž poděkoval za pozdravení Randové.

Kyllian dral se v patách za Žemlou do krámu ještě tmavého, Randová postála na ulici čekajíc, až se v krámě rozsvětlí. Teprv potom vystoupila na schůdky, sotva ohýbajíc přemrzlá kolena.

Zpytavě hleděla ze strany na pána, jehož vzezření ji znepokojovalo. Zdál se jí přepadlým, tvář jeho byla bledá, rty modré a výraz jeho obličeje byl tvrdý, jako by byl v rozhněvání zkameněl. Kde meškal tak dlouho? Co ho potkalo?

Bylo jí nápadno, že pán odložil v kumbále jen klobouk a shodil zimník, načež vešel do krámu, ani se nepřevléknuv do všedního. Strnule hleděl před sebe, nevšímaje si Randové ani Kylliana, neodpovídaje na hlučné otázky rytmistrovy, ba ani mu nenalévaje slivovice. Když o ni Kyllian požádal, postavil Martin láhev s lihovinou a kalíšek na pult před rytmistra. Znamenalo to, aby si nalil sám.

Randová vešla do kumbálu, pověsila zimník i klobouk na hák a odestýlala lůžko Martinovo. Činila tak zase již dávno, neboť již dávno nebylo jí tajno, jak se pánovi ženitba vydařila. Od poslední rozmluvy s Šustrovou pokládal Martin za zbytečné, aby se skrýval a přetvařoval před svojí posluhovačkou. Nezmínil se o ničem ani slovem, Randová slovem se ho netázala, a přec bylo oběma, jako by se byli o všem důkladně dorozuměli. Randová zase přinášela Žemlovi snídani, oběd i večeři jako dříve – Šustrových jako by v domě nebylo. Vidouc, kterak proroctví její smutně se vyplnilo, uměla býti Randová kupodivu jemnocitnou a slovem nezavadila o neblahé rodinné záležitosti Žemlovy. Pohlížela jen úkradmo na nešťastného muže, docela již nemluvného a přepadávajícího se, žrala se ve zkormouceném nitru malomocným hněvem, ba pociťovala výčitky svědomí, jako by také měla kus viny na jeho osudu. Nepřivolala snad pánovo neštěstí svými výstrahami, svým neblahým prorokováním? Na to si ubohá babice neuměla odpověděti.

XVI

Randová dávno odešla, Kyllian dosud seděl v krámku na pytli a prázdnil kalíšek za kalíškem. Marně dorážel na Martina strnulého, jako oněmělého. Nezdařilo se mu vylákati na něm jediné odpovědi, ať žertoval nebo špičkoval.

Konečně, když se blížila desátá, vzchopil se Kyllian těžce, a motaje se jak na vodě, podával Žemlovi přes pult pravici.

„Tak adié, kamaráde," pletl jazykem a silné škytání přetrhovalo mu slova, „s tebou dnes není žádná řeč – někdo tě uhranul – oder es ist dir eine Laus über die Leber gekrochen. Ale jsi nevděčný – chlape – nevděčný! Takhle se chovat k nejlepšímu příteli – pamatuj si – jedinému příteli! Kohopak máš mimo mě na světě?"

Takovouto narážku pronesl Kyllian v opici již několikráte. Také on znenáhla tušil, že mezi hořejškem a krámem není vše v pořádku, ač o pravém stavu věci neměl ponětí.

Žemla mlčky podal mu ruku, těžkou, studenou, a stiskl snad bezděky pravici Kyllianovu.

„Sbohem, pane rytmistře, sbohem!" pronesl zádumčivě po delším pomlčení.

„O revoár!" zachrochtal ještě Kyllian a vrávoral z krámu.

Martin patřil za ním, a když penzista sešel ze schůdků a zmizel, vydechl Martin zhluboka.

Plynul čas, z věže emauzského kostela bily čtvrti, půle, konečně snášela se v temnou noc jedenáctá. Do krámu nikdo nevstoupil. Jen chvílemi a po přestávkách vždy delších a delších kráčel ulicí nějaký opozdilý chodec, a kročeje těchto jednotlivců byly vždy temnější, tišší.

Sněžiloť hustě již asi hodinu a houstnoucí bílá pokrývka na dlažbě tlumila víc a více všechny zvuky. Noc oněmovala, život umíral.

Po jedenácté hodině ozvaly se shora od Moráně pádnější, delší, pomalejší kroky na chodníku. Před krámem utichly kročeje a dovnitř nahlížely dva vousaté obličeje pod klobouky se žíněnými chocholy. Byla to policejní hlídka.

Jeden ze strážníků vystoupil na schůdky, otevřel dveře a vstrčil hlavu do krámu.

„Neusnul jste?“ otázal se Žemly, kterýž vyjeven hleděl na pozdního hosta. „Je čtvrt na dvanáct! Zavřete si!“

Martin se vzchopil, obešel pult, a vystoupiv z krámu, zavíral vrata. Kroky hlídky domíraly již níže v ulici Václavské, v zámku otáčel se skřípavě klíč. Skleněné dveře Martin nedovřel; jako náměsíčný vracel se k pultu, u něhož se zastavil. Dlouho však nepostál a zamířil do kumbálu. Nahmatal sirky, rozsvítil zbytek lojovky ve svícnu, a vrátiv se do krámu, zatáhl plyn.

Na chvíli, než se knot lojovice v kumbále rozhořel, obklopen byl Žemla tmou skoro neprůhlednou.

„Tma, všude tma...,“ zašeptal.

Vpotácel se do kumbálu, usedl na postranici postele a zadíval se do žlutého plamene svíce, načež zraky jeho sklouzly na krabičku sirek pod svícnem.

Na stolku vedle postele stála nedotknutá jeho večeře, kus vychladlé, smrštěné uzeniny na talíři, jak ji tam Randová připravila. Vedle talíře stála neplná sklenice piva.

Žemla povstal, pokročil a klesl těžce na židli u stolku. Jako samohyb sáhl do kapsy, vyňal klíček, otočil v zámku a vytáhl zásuvku stolku. Sáhl po deskách s dopisy a rozevřev je vyňal dvě složky psaní, ovázaných stužkou červenou a černou. Nedošlo k tomu však, aby stužky rozvázal. Z prsou vydral se mu hluboký, bolestný vzdech, ruka povznesla svázané listy a Žemla přitiskl je na rty.

„Ach!“ vydral se nový, těžký vzdech z úst jeho, skoro sevřených. „Kde jste…!“

Vložil dopisy do desek, vyňal zespoda výsuvky aršík bílého papíru a zasouvl ji. Sáhl po péře, přisunul kalamář, namočil a počal psáti. Ruka jeho těžce, namáhavě se vlekla po papíře a – nedopsala. Po několika řádcích položil Martin péro, zmačkal papír a hodil jej na podlahu.

Zahleděl se do prázdna a rty jeho se pohybovaly. Zdálo se, že vytřeštěným jeho zrakům se něco zjevuje, že ústa jeho s něčím neviditelným hovoří.

Uplynulo čtvrt, půl minuty. Potom se rty Žemlovy pevně stiskly, oči se zavřely. Když je zas otevřel, padly jeho zraky na sklenici s pivem. Žemla povstal, otočil se a sáhl po krabičce sirek. Byla neplná. Žemla vstoupil do krámu a popaměti hmátl do příhrady, v níž byly narovnány krabičky sirek. Vyňal jich několik a cestou do kumbálu otvíral je a zahazoval víčka, na která šlapal, dále kráčeje, a tenoučké ty slupky dřevěné praskaly mu silně pod nohama.

Když usedl na dřívější místo, rozhlédl se po kumbále, jako by vzpomínal, má-li vše pohromadě, nemusí-li již vstávat. Zdálo se, že na něco připadl. Ještě jednou vytáhl výsuvku stolu a z ploché dřevěné krabice vyňal desítizlatovou bankovku. Vložil ji do tuhé, neprůhledné obálky, zapečetil a napsal na přední stranu velikým písmem: Mzda a odměna věrné posluhovačce Randové.

Byl hotov. Chopil se první krabičky, vyklopil z ní dopola sirky, sevřel dvěma prsty krabičku a ponořil hlavičky sirek do piva. Rozpouštěly se zvolna. Žemla povytáhl tedy sirky a třel hlavičky a ždímal prsty levé ruky a nožem je seškraboval. Hustá tekutina kapala do piva, jež se zakalilo.

Žemla ještě několikrát ponořil sirky do piva, míchal jimi a oplachoval hlavičky. Smytá dřívka odhodil za sebe a chopil se druhé krabičky, pak třetí, čtvrté, konečně poslední.

Ze sklenice, v níž pivo zhoustlo, vystupoval pronikavý, odporný zápach kostíku a šířil se kumbálem.

Oči Žemlovy byly zakaleny a lpěly tupě, bezvýrazně na sklenici s pivem. Lojovka dohořela, knot se převrhl do roztaveného ve svícnu tuku a utonul v něm, zaprskal, zčernal.

Tmou svítily nyní prsty levé ruky Žemlovy, kterými byl ždímal sirky.

Na věži v Emauzích odbíjela hodina z půlnoci.

V černém kumbále zaznělo polohlasně jediné, poslední slovo Žemlovo:

„Ano…!“

XVII

Jak obyčejně, přicházela Randová i toho dne po Hromnicích po sedmé hodině ranní ke krámu Žemlovu. V zimních měsících, kdy Žemla zrána dlouho svítil, vídala již zdaleka, sotvaže z Moráně do Václavské zahnula, odlesk světla, padajícího z krámu skleněnými dveřmi na dlažbu. Dnes nespatřila tuto záři; ke krámu Žemlovu, před ním i dále za ním bylo dnes temno. Randová hned pohřešila každodenní pruh světla a zrychlila kroky. Co to znamená? Seděl by kupec v krámě potmě? Či zaspal dokonce? Ale to se ještě nikdy neudálo!

Randová rozběhla se a přikvapila ke krámu bez dechu. Bylo dosud zavřeno. Co jest? Co se přihodilo?

Babice naslouchala chvilku – uvnitř bylo ticho, ani šust nevycházel z krámu. Randová zabušila hubenou pěstí na dveře a zas naslouchala. Nikdo se neozval. Zabušila znova, dvakráte, třikráte za sebou. Zvedla teď i levici a zabubnovala ze vší síly oběma pěstmi na vrata, za nimiž vládlo mrtvé ticho.

Zdola od Podskalí přicházel vzhůru odměřenými kroky strážník, jehož pozornost byla vzbuzena temnými ranami. Přiblížil se, podíval se pátravě na Randovou a otázal se: „Co tu hřmotíte?“

„No, budím pána,“ odpovídala Randová úzkostlivě. „Něco se mu přihodilo – otvírá vždycky o šesté – tohle se ještě nestalo…“

Strážník odstoupil na tři kroky do ulice a vzhlédl k tabuli nad krámem.

„To je Žemla,“ pronesl potom lhostejně, a přistoupiv ke dveřím, zabušil sám, že se rány rozléhaly. Oba čekali chvíli, ale ani teď se nic neozvalo.

„Spí za krámem?“ otázal se strážník. „Nebydlí v domě?“

„Spí za krámem," odpovídala Randová v netrpělivém, zlostném, drkotavém brekotu, „nahoře spí jeho panička..."

„Tedy tam skočte," velel strážník, „kdo ví, není-li nahoře."

„Není!" tvrdila Randová určitě, ale přece se rozběhla do domu. Za dvě za tři minuty se vrátila. „Není tam – to jsem věděla – stalo se mu něco, pane strážníku!"

„Počkejte chvíli – snad zaspal," mluvil muž klidně dále, vytahuje bachratý zápisník a něco si zaznamenávaje. „Neotevře-li, musíte dojít pro zámečníka, ale dříve skočte na komisariát, aby sem někoho poslali..." Světla přibývalo, Randová stála u krámu s úzkostlivým výrazem ve tváři, drkotajíc bradou, a bušila chvílemi na vrata. Znenáhla zastavovali se kolem ní lidé, skupina houstla a nikdo neodcházel, ač strážník vybízel zevlovače, aby šli po svých. Bylo zde také několik ženštin ze sousedstva, které denně přicházely v tuto hodinu pro své kuchyňské potřeby.

Rozednilo se konečně, krám zůstával zavřen. Tu vyzval policajt Randovou, aby doběhla na strážnici a pro zámečníka. Za půl hodiny byla tu s druhým strážníkem a přiváděla zámečníka, kterýž na rozkaz policistův jal se odmykati dveře. Minula trapná chvíle, klíč vězel v zámku zevnitř, zámečník namáhal se dlouho, aby jej vystrčil. Konečně se mu to podařilo. Za dalších pět minut skřípal již jazyk zámku, zachycený vhodným paklíčem, a vráteň vrzla ve stěžejích. Bylo otevřeno. Strážníci vešli do krámu, v patách za nimi Randová. Krám byl prázdný. Opatrně kráčeli oba muži kolem pultu do pokojíku, jehož dveře byly otevřeny.

„To je smrad!" pronesl jeden ze strážníků.

Z kumbálu šířil se do krámu pronikavý, dusivý zápach kostíku. V Randové chvěla se každá žilka. Strašlivé tušení ji naplňovalo. První strážník vešel do kumbálu, druhý zadržoval Randovou v krámě. První strážník rozhlédl se a řekl polohlasně:

„Postel je prázdná!"

Ale zraky jeho uvykly již panujícímu šeru v kumbále a pojednou zavadily o tělo na zemi. Strážník zvolal hlasitěji:

„Tu leží na podlaze, u stolu…“

Shýbl se a sáhl, hned však se vzpřímil a pronesl v patrném uleknutí:

„Je po něm – stydne!“ A dodal: „Ten se otrávil!“

„Ježíš Maria!“ zaječela Randová zoufale a chtěla se vrhnouti k mrtvole.

Druhý strážník ji zadržel.

„Ticho! Nekřičte! Není to nic platno. Všichni ven!“

Zdráhavé ustupovali zvědavci strážníkům, kteří je vytlačili na ulici a přivřeli vráteň.

„Na to musí komise,“ řekl jeden z nich polohlasně a pádnými rychlými kroky bral se vzhůru k Moráni. Druhý strážník zůstal těsně před krámem, jejž uzamkl zatím klíčem, na schůdkách nalezeným. Randová usedla na kamenný práh domovních dveří a svíjela se v křečovitém pláči. Zástup rozčilených sousedů a sousedek shlukl se kolem ní, ale marně na ni doráželi otázkami. Vzlykot její změnil se v hlasité, neumlčitelné škytání a hlava její zarývala se mezi kostnatá kolena.

Uplynula dlouhá hodina, když se od Moráně blížila policejní komise s lékařem. Strážník otevřel pravou vráteň a úředníci vešli do krámu. Sotvaže vkročili, prodíral se zástupem stále houstnoucím složitý, ramenatý muž, vyrážející v úžasu:

„Čerta! Žemla? Žemla? Co to udělal…?“

Byl to Killian, k jehož uchu dolétla kdesi v trafice na Dobytčím trhu zpráva o smutné události na Václavské ulici. Prodíral se davem, míře ke krámu.

Strážník mu zastoupil cestu:

„Je tam komise, pane, nikdo tam nesmí!“

„Dobře, dobře,“ odpovídal zhurta Kyllian a vypjal prsa. „Ale já tam smím! Rittmeister von Kyllian – patřím k rodině!“ dodal drze.

Strážník ustoupil v rozpacích, a Kyllian se hnal do krámu ke kumbálu. Vida však, že tam policejní komisař započíná diktovati protokol, stanul za pultem a poslouchal. Byl zpocen, funěl hlasitě a zápach kostíku jej dusil. Hleděl vyjeveně do kumbálu, v němž hořela již zase svíce, neboť malé okénko nepropouštělo dosti světla. Snažil se spatřiti mrtvolu Žemlovu, ale před ní stála komise. Jen chvílemi, když se některý z úředníků pohnul, zahlédl Kyllian část temného tělesa, ležícího dosud na podlaze.

„Počkám!“ zahuhlal penzista a rozhlížel se v krámku. Jak byl pustý, když zde nebylo živého Žemly. I tohoto otrlého pijáka zmáhala se tíseň a skoro bázeň. Jako by tu strašilo.

Zraky jeho sklouzaly se po rozličných předmětech, tmavých, studených, mrtvých. Pojednou utkvěl na láhvi slivovice v regále, tak známé, vyzkoumané; uplynulo několik hodin ode chvíle, kdy si z ní posledně naléval. Bylo tam lihoviny téměř na dně.

Stalo se zcela přirozeným u Kylliana pochodem myšlení, že odvrátil nyní oči od láhve a upřel je na širokou postranici regálu. Tam byla křídou napisován jeho účet, nepřehledná řada čárek, kterou zahajovala veliká litera K.

Kyllian mrskl okem směrem do ulice. Strážník tam stojící byl zaměstnán rozháněním a napomínáním zvědavců, aby se rozešli. Z kumbálu zaznívalo jednotvárné odříkávání komisařovo. Nikdo si Kylliana nevšímal.

Kyllian olízl čtyři prsty pravice, přistoupil blíže k regálu, natáhl ruku a spěšně smazal svůj účet z postranice regálu. Oddechl zhluboka, vytáhl modrý šátek z kalmuku a otíral zakřidované prsty – – –

Komisař ukončil protokol o ohledání místa a o nalezení mrtvoly Žemlovy; nyní předstoupil a počal diktovati lékař; jednotvárně, suše, stručně.

Kyllian stál na prahu kumbálu a naslouchal. A když lékař pronášel, jakým způsobem sešel nebožtík vlastní rukou ze světa a že smrt na-

stala nejvýše přede dvěma hodinami, zmocnilo se penzisty náhle neobyčejné rozčilení, postavy v kumbále splynuly mu v jednu směsici, oči jeho se naplnily slzami, kteréž sklouzaly po trudovité tváři do knírů, a ústa jeho doširoka se otevřela.

„Mein guter – guter Žemla!“ zavzlykl Kyllian. „Du mein – –“

Nemohl domluviti. Brada se mu roztřásla a při každém jeho vdechnutí a vydechnutí dralo se hlasité sykání skrze zuby, jichž nemohl pohromadě udržeti a na něž v silných návalech narážel jazyk, vytryskuje sliny koutky úst.

Zástup lidí před krámem vzrůstal přes úsilné rozhánění strážníků, a za půl hodiny nastalo v davu vlnění, jako by střed jeho cosi proráželo. Tři nebo čtyři osoby – mezi nimi rytmistr Kyllian – tísnily se úzkými dveřmi s těžkým břemenem, berouce se směrem k zelené truhle, s níž byli přispěchali dva nosiči před krám hned po příchodu komise. Ozvalo se velení „kupředu!“ a nosiči, na jejichž ramenou se napnuly popruhy, zvedli těžkou, děsivou schránu, dav diváků se rozdělil a nosiči stupali vzhůru, zmizeli za rohem Moráně, a brali se směrem k patologickému ústavu nad nemocnicí, provázeni zpovzdáli několika zvědavci.

Zanedlouho potom odcházela z Žemlova krámu komise. Strážníci zamkli, připečetili na obě vrátně konce několikanásobného motouzu, a co tak činili, pronesl úředník, držící v ruce nějakou listinu a zapečetěnou obálku, nalezenou na stole v kumbále, a nahýbaje se k lékaři:

„Poctivý chlap! Nechtěl se dočkat bankrotu!“

A po pomlčce dodal:

„A všecko prázdné – jako vyjedeno…!“

Lékař v zamyšlení pokývl hlavou, jako by přisvědčoval.

A než vyzváněli v Emauzích poledne, proskakovalo vším sousedstvem, co se dosud zdálo býti tajemstvím. Vědělo se, že krám Žemlův nalezen „vyjedený“, a ze sta různých úvah a výpočtů utvářela se pojed-

nou i historie soukromého života nebožtíka kupce, pravdě dosti blízká.

Odpoledne smrákalo se, když shora od Moráně bral se dolů k Podskalí výrostek jakýs, učedník v zástěře, hvízdaje pronikavě, až mimojdoucím v uších zaléhalo.

Došel ke krámu Žemlovu, zastavil se před ním, zevloval chvíli na červené pečeti, a náhle zaječel, že se to rozléhalo ulicí dolů i vzhůru:

„Snědený krám!“

A potom skotáckým tryskem ubíhal dolů k Dřevné ulici.

Název ten zůstal krámu nešťastného kupce nadlouho, i když později v osudném tom doupěti rozbil stan svůj „závod“ jiný, s nápisem Káva – Čaj a s červenými záclonkami na skleněných dveřích. Záclonky ty odestíraly se chvílemi, kdykoli po chodníku dusaly mužské kroky, a čísi bílá ruka pozývala chodce dovnitř. A z doupěte dlouho do noci se ozýval chraptivý zpěv, provázený drnkáním na starou, rozeschlou, rozladěnou harfu.

Mrtvola v domě

Drobný příspěvek k historii duševního tvoření

Schyloval se listopad roku 1888 a blížil jsem se ke konci svého Snědeného krámu, líčení z pražského života kupeckého. Končil jsem historii, o jejímž pouhém napsání pracoval jsem téměř pět roků, která však vznikala ve mně již léta před prvním namočením péra, a s kterou jsem tedy skoro po deset let nerozlučně chodil – ba jejíž zárodek snad nosil jsem v sobě ode chvíle, kdy jsem – dostav za vyučenou – opouštěl ovzduší kupeckých krámů a skladů, ovzduší tuto plné plísně a nakyslého zápachu, onde prosycené čpavou vůní všelikého koření a omamujícími parami lihu, laků a silic. Opouštěl jsem je, abych se do něho nevrátil.

Několikaletá práce moje spěla ke konci. Cítil jsem, že musím dopsati nyní, v nejbližších dnech. A nebyla chvatu toho jedinou příčinou tiskárna, nebyla to pouhá lhůta, v níž mělo vyjíti poslední číslo ročníku Švandy dudáka, kde byl Snědený krám otiskován. To nutkání bylo ve mně. Byl ponurý podzimek, mlhavý, plačtivý, sychravý, zápasil jsem, abych poslední jeho dny zachytil k dokončení práce. Nálada podzimní přiléhala nejtěsněji k náladě mé duševní, byla to jediná vhodná nálada k zakončení ponuré historie chabého, nešťastného, v posledních záchvěvech bojujícího a zoufalství propadajícího Martina Žemly – nešťastného hrdiny mého vypravování. Bál jsem se, aby se nebe náhle nevyjasnilo, aby nenastaly bílé, oslnivé dny mrazivé. Tako-

váto pohoda v přírodě byla by porušila můj vnitřní pochod – nit vypravování byla by se mi strhala v rukách, tušil jsem to.

Tušil jsem to, a proto jsem kvapil. Rozčilení moje vzrůstalo. Čím více práce moje rostla, čím více blížil jsem se k poslední tečce – tím těžší stávalo se břemeno, pod nímž jsem kráčel. Stále přečítal jsem stránky již napsané a vytištěné – ah, kolikráte jsem já četl Snědený krám! Až se mi již znechutil, protivil. A přece jsem tak musil, nechtěli jsem dopustit, aby vlny denního života a nových a nových událostí a dojmů setřely ve mně barvu a tón, jakým jsem práci svoji započal.

Ale denní ten život má sílu a postavil se mi v zápas se všemi většími i menšími povinnostmi, kterých na mne nakládal. Tehdáž bylo právě v plném proudu porotní období. Jako soudnímu zpravodaji denního časopisu bylo mi denně sledovati různé kriminální případy, meškati celé dny nebo půldny v dusivé porotní síni pražské, psáti referáty – a teprv zbytky dnů, které jsem urval pro sebe po vyplnění těchto povinností pro chleba sobě a své rodině, teprv tyto zbytky a pak večery i noci vynakládal jsem na literární práci svojí, ač znaven a mnohdy do otupělosti zondán.

Listopad dokonával, rozčilení moje rostlo a činilo mne nesnesitelným nejbližšímu okolí. Neodpovídal jsem ženě, sotva jsem si všímal dětí – a přece jejich jemné vlásky, buclaté tvářičky, drobná tílka, jejich rozkošné žvatlání bývalo mi odměnou za vše – za vše…

V těchto posledních dnech onoho listopadu, za pozdních večerů po vykonané práci novinářské, ba za nocí bouřlivých, deštivých, větrem bičován konal jsem poslední cesty na jeviště svého líčení, na Moráň, do Václavské ulice, do Podskalí. Celé hodiny chodil jsem cestami, jimiž jsem nechal choditi svého hrdinu Žemlu, celé hodiny obcházel jsem dům, v němž býval kdysi krám neblahého kupčíka, a pohlížel do temných oken druhého patra, za nimiž upřádán byl jeho osud. Zmizel Žemla, zmizely Šustrovy, rytmistr Kyllian i Randová, ale já vyvolával všechny ty osoby k novému životu, pro mne dýchal dosud Martin

Žemla v tomto přízemku, chrupaly stále Šustrovy tam v tichém druhém patře, chrchlal a bouřil kdesi za rohem obejda Kyllian. A když jsem byl prosycen dojmy tohoto ovzduší, mířil jsem na Malou Stranu, do oné ulice, kam Žemla na poslední své vycházce sledoval záletnou svoji ženu s jejím svůdcem Plagwitzem, stával jsem do půlnoci před hotelem, viděl jsem v duchu, kterak se vytahuje a zase spouští ona žaluzie, za kterou v útulném úkrytu nesvědomitá ona dvojice činem svým vynášela rozsudek nad osudem Žemlovým, a touž cestou, kterou se měl bráti v dokončení Martin Žemla, kráčel jsem, krok za krokem a počítaje, ulicí Karmelitskou, Újezdem, přes Řetězový most – a opětně jsem se ocitoval pod vysokým zadním traktem pivovaru Šárovského ve Václavské ulici – před domnělými vraty krámu Žemlova, které však dávno zmizely, byvše nahrazeny oknem. A z těchto potulek, plných přemítání a vzpomínek, sahajíce do vlastního mládí, úsilně se dopracovávaje nálady a výrazu, slušícího zakončení trudné historie malého, nevšímaného a nelitovaného nešťastníka, vracíval jsem se domů někdy až k ránu.

Listopad kvapem prchal, rozčilení moje rostlo a rostlo. Byl konec v hlavě dávno hotov, neuchýlil jsem se od osnovy při práci konečné ani na píď, ale běželo o vystižení nálady osob, tvářnosti ulice, o přesné vypozorování, jak dýchala obloha, vzduch, město, jak se třásly plynové plameny a jak se v záři jejích míhaly osoby. Ještě jsem se tázal lékaře, jak brzy nastane smrt po vypití kostíku ze sirek – Martin Žemla se vraždí tím způsobem. A doptával jsem se, co se děje v prvním okamžiku po objevení sebevraždy toho druhu, jak si počíná komise policejní, co dále…

Bylo posledního listopadu. Jako pověrou dohánĕn nebo jako bych měl zítra sám umříti, viděl a slyšel jsem v duchu jediné slovo: Dnes!

Dopoledne trávil jsem v porotní síni, po poledni usedl jsem ve svém pokojíku se smutnou vyhlídkou do dvorů a pustých, sirých, studených zahrádek, jejichž zakrslé, bezlisté stromky a keře byly skrápěny říd-

kým deštěm. Byl soumrak skoro již od samého poledne, bylo mi nevýslovně truchlivo, v kamnech praskalo uhlí, páchnoucí do pokoje a zápasící s dýmem doutníků, které jsem přímo jedl.

Končil jsem Snědený krám. Kráčel jsem se Žemlou poslední jeho procházkou, postihl jsem s ním na nábřeží ženu jeho Pavlínu s Plagwitzem, štval jsem jej za cizoložníky přes Kamenný most, viděl jsem, kterak vcházejí do hotelu… A zase provázel jsem Žemlu do Václavské ulice, do osudného toho krámku, který mu byl hrobem zaživa – ještě jsem rozpřádal poslední hovor s Kyllianem a pak nastala poslední, dlouhá, zoufalá noc Žemlova…

Tmělo se venku, šero bylo v úzké světnici, stmívalo se i v mé hlavě, zdálo se mi, že cítím zápach kostíku – psal jsem skoro již popaměti, ale péro lítalo po papíře, popsané čtvrtky se množily… Dnes, dnes!

Skoro jsem necítil, kterak vešla žena, nesouc rozžatou lampu. Jenom zakašlání její vzbudilo mne na okamžik – dusil ji hustý tabákový kouř. Já cítil zápach kostíku…

Psal jsem tak hodiny, neslyše jejich bití. Konec! Konec!

Konečně byla popsána čtvrtka poslední – a skoro bezděky napsal jsem pod poslední řádkou velkými písmenami: Konec…

Dopsal jsem a položil pero a tu pojednou jsem cítil, jako by mně přes nohy tekla studená voda. Okno bylo otevřeno, aniž jsem se rozpomenul, kdy jsem je otevřel, v kamnech vyhaslo, venku poprchávalo, studený proud vzduchu čišel do pokojíku. Dvorky a zahrádky dole byly utopeny v husté tmě.

Unaven, vysílen, ale nevědom si všeho toho, pohlížel jsem na hromádku popsaných čtvrtek, obsahujících Žemlův konec, jeho bídnou smrt v temném, vlhkém kumbále za krámem ve Václavské ulici.

A v okamžiku, kdy jsem povstal, abych zavřel okno, přepadl mne náhle divný pocit, skoro pověrčivý strach. Zdálo se mi, jako by za mnou, na židlích u knihovny, leželo dlouhé, bílé prkno a jako by se

prohýbalo pod dlouhou, kostnatou, bledou mrtvolou, z jejíchž úst čpí zápach kostíku.

Martin Žemla!

Byla to jeho mrtvola, která ležela u mne v pokoji! Právě jsem ho zavraždil rozpuštěnými sirkami.

Nebylo ho více. Byl konec, konec – nic nedalo se změniti. Tohoto Martina Žemly, s nímž jsem téměř po deset let chodil jako v jednom kabátě, jehož neviditelná, a přece tak zřetelná postava mne provázela dnem i nocí, který žil, dokud jsem chtěl a dokud jsem ho živa potřeboval – tohoto Martina Žemly nebylo více. Byl mrtev – já učinil konec jeho životu. Byl mrtev pro mne i pro svět, již nedýchal, vykonal, co vykonati měl, a právě skonal. A tu ležel v mém pokoji, za mnou na prkně, a neodvážil jsem se na jeho mrtvolu pohlédnouti.

Živil jsem ho svým dechem po léta, rozmlouval jsem s ním v duchu, utvářel jsem jeho osud – vše to tam, tu leží, nehýbaje se, a nikdy více nesklouzne slovo z jeho rtů, neboť jest mrtev.

Mrtvola v domě!

Byla tu u mne, neklamal jsem se, vždyť právě zahynul mojí rukou…

Chopil jsem se lampy a kráčel jsem do světnice vedlejší. Zdálo se mi, že za mnou mrtvola vztahuje ruku, abych neodcházel, abych u něho zůstal na stráži. Lampa zařinčela mi v ruce.

Nedotkl jsem se večeře, políbil jsem ženu a děti a odcházel jsem, rychle se obléknuv. Odcházel jsem, ale neměl jsem určitého cíle.

Pusty byly nejzazší ulice vinohradské, v nichž jsem se za chvíli octl. Byl sychravý večer posledního listopadu.

Maně, nevěda kudy a jak, octl jsem se nablízku Kravína. Přicházel jsem tam polními cestami od Vršovic. Ze vnitřku zaznívaly zvuky piana. Vstoupil jsem. Jakýs taneční mistr pořádal zde taneční hodinu. Usedl jsem do kouta a nad sklenicí piva hleděl jsem v rej tančících – různé chasy obojího pohlaví.

V jakémsi odporu s mým vnitřním rozpoložením bylo toto divoké, chvílemi bezuzdné křepčení párů smějících se, výskajících, závratně se otáčejících a úmyslně dupajících! Protivil se mi tento nesmyslný, pitvorný rej, ta směsice vřeštivých, chraplavých, povykujících hlasů, a přece jsem neodcházel. Hleděl jsem tupě v tu matenici v oblacích prachu a přál jsem si, aby vše trvalo co nejdéle. Tento povyk ohlušoval ve mně výčitku svědomí, že jsem před chvílí spáchal něco jako vraždu. Neboť onen Martin Žemla nebyl mi pouhým papírovým panákem, jenž by mně byl visel nad stolkem jako hříčka – nikoli, byla to postava z masa a krve – a já právě přetrhl nit jeho života. A něco mne nutkalo, abych vstal a vykřikl do té směsice neznámých lidí:

„Už je po něm, po Martinu Žemlovi! Já ho otrávil!“

Ale zatím jsem se díval na ty osoby a mlčel jsem. Nikdo z těchto lidí ho neznal, mého Martina, nikdo by mně nebyl rozuměl. Jak by pochopili, co jsem právě vyvedl! Hleděli na mne někteří jako na opilého, a jako by se tázali: Co ty zde chceš? Neboť jsem jen pil, kouřil a netančil.

Seděl jsem, hodina míjela za hodinou, vzduch sálu byl modrý tabákovým kouřem a naplněn čpavým zápachem potu tančících.

Kdysi k půlnoci, po rozpustilé čtverylce, usedl náhle – vystřídav placeného pianistu – k rozladěnému nástroji kterýsi z tanečníků a započal hráti smuteční pochod. Páry ustaly v promenádě, seřaďovaly se a rozhoupávaly se pojednou, jeden za druhým, podivným, zdlouhavým, zoufalým valčíkem – při zvucích smutečného pochodu.

A tu mi bylo náhle, jako by se kolem ubíral pohřební průvod – ta rakev kryla tělo mého nebožtíka, Martina Žemly – a ten podivný valčík byl pohřebním rejem nad jeho hrobem.

Vzpomínal jsem na případy za svého dětství, kdy u nás, v Hradci, po pohřbu panice nebo panny v domě smutečném se hodovalo, kdy zarmoucení rodičové častovali družičky a mládence kávou a koláči a opatřovali hudbu, aby se mládež vytančila…

Vlil jsem do sebe poslední doušek piva a opouštěl jsem sál hostinský v Kravíně. Bylo po půlnoci, šel jsem do tmy, studené krůpěje dešťové stříkaly mi za krk a za mnou, stále se vzdalujíce, domíraly zvuky piana, zvuky smutečného pochodu. A když jsem přišel domů, krada se po špičkách, abych nikoho nevzbudil, uvítalo mne tichým šepotem klidné oddychování ženy a dětí, odměřené, spokojené oddychování drahých těch hlav, které mne probudilo z ponuré, do té chvíle nepřemožitelné nálady pohřební.

Vstoupil jsem do svého úzkého pokojíku, do své ložnice a pracovny. Byla již zase vytopena, vyhřáta, nebylo v ní více mrtvoly Žemlovy.

Byla pochována.

* * *

Ignát Herrmann: U snědeného krámu

Zdroj textu: Městská knihovna v Praze, e-knihy zdarma.

Text je volné dílo. Úprava a vydání: Audioknihy CZ, licence CC BY 4.0. Můžete jej sdílet a dál používat, pokud uvedete zdroj (Audioknihy CZ, audioknihycz.cz/kniha/u-snedeneho-kramu-herrmann/).

Audioknihu připravujeme. Další knihy a audioknihy zdarma najdete na audioknihycz.cz/kniha/u-snedeneho-kramu-herrmann/.